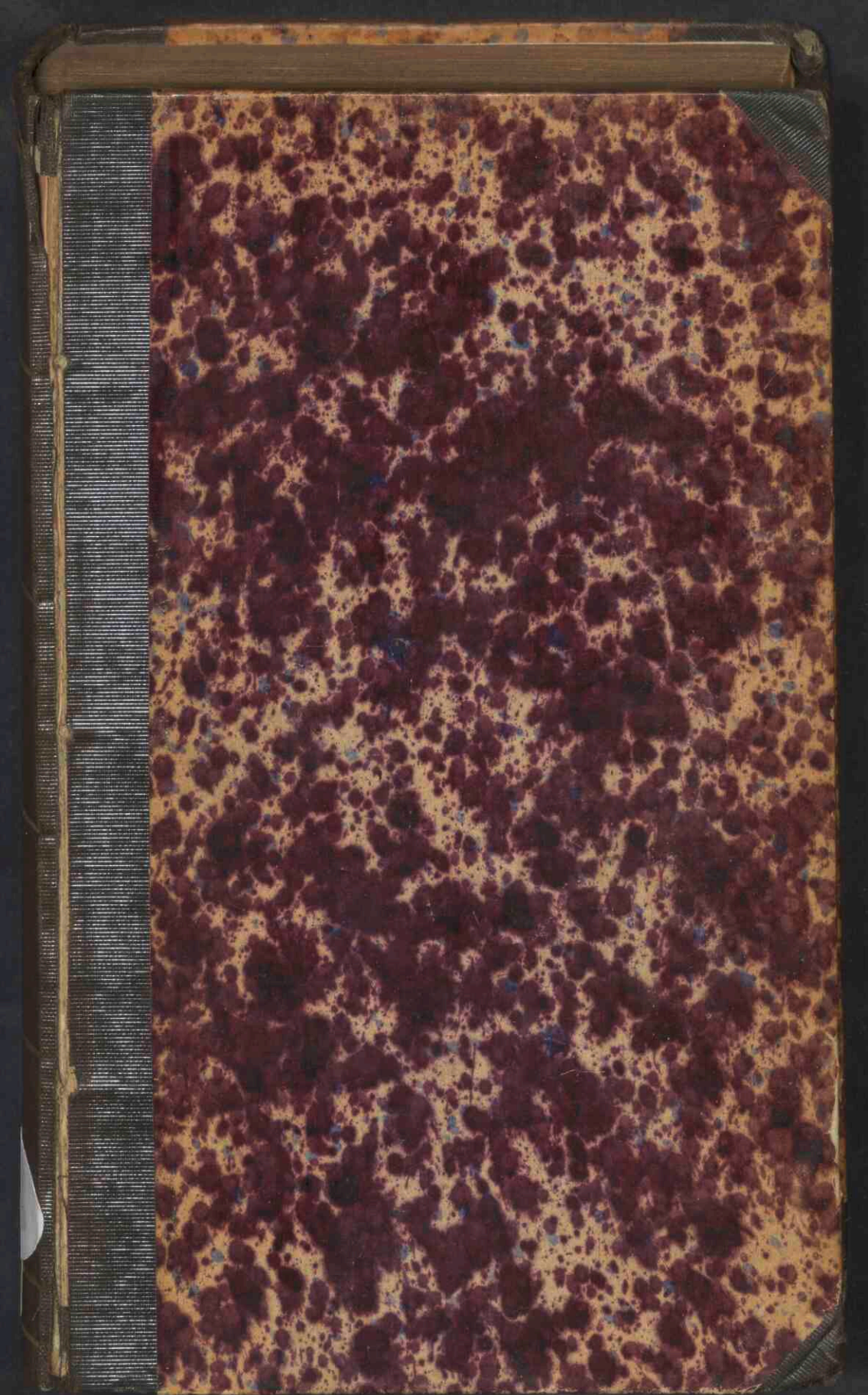

Themis : regtskundig tijdschrift : verzameling van bijdragen tot de kennis van het publiek- en privaatrecht.

<https://hdl.handle.net/1874/433926>

JURIDISCH ANTIQUARIAAT
A. JONGBLOED
S - GRAVENHAGE

MOLENGRAAFF-INSTITUUT VOOR PRIVAATRECHT

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1009 1977

201de

THEMIS,
REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT,

DOOR

M^{RS}. DAV. H. LEVYSSOHN, A. DE PINTO,
N. OLIVIER EN GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

TWAALFDE DEEL. — 1851.

's Gravenhage,
GEBROEDERS BELINFANTE.
—
1851.

INHOUD

(ALPHABETISCH) TOEGELIJD

187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400

Boekdrukkerij GEBOEDERS BELINFANTE,
's Gravenhage.

INHOUD.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

KOLONIAAL REGT. — *Overzicht over de nieuwe wetgeving voor Nederlandsch Indië*, door Mrs. A. DE PINTO en GIJSB. M. VAN DER LINDEN, Advocaten te 's Gravenhage.

- VI. Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hoog-geregtshof van Nederlandsch Indië 1
- VII. Reglement op de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en strafvordering, onder de inlanders en de daarmede gelijkgestelde personen op Java en Madura. 193
- VIII. Bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen 353
- IX. Bepalingen betrekkelijk de misdrijven, begaan ter gelegenheid van faillissement en bij kennelijk onvermogen, mitsgaders bij surséance van betaling in Nederlandsch Indië 562

- X. Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving 365
- XI. Bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura 373
- STAATSREGT. — *Eenige vragen betreffende de geneeskundige politie*, door Mr. J. VAN GIGCH, Advocaat te 's Gravenhage 84, 375
- De naturalisatie onder de Grondwet van 1815*, door Mr. F. A. T. WEVE, Advocaat te 's Gravenhage . . . 553
- Vlugtige beschouwingen over de wetgeving op de kloosters*. 565
- BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Aanmerkingen op het Burgerlijk Wetboek*; door Mr. C. J. VAN ASSEN, Hoogleraar te Leijden 104
- Over de onherroepelijke magtiging, die een eerste hypothecaire schuldeischer van zijnen schuldenaar, volgens art. 1225 Burg. Wetb., kan bedingen*; door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advocaat te 's Gravenhage 244
- Losse vragen. — I. Subrogatie. — Borgtocht. — Resolutoire actie. — II. Possessoire actiën*; door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, Advocaat te 's Gravenhage . . . 585
- De verwijzing uit te spreken door den kantonregter, wanneer een gedaagde verklaart het onderhandsch geschrift of eene handteekening niet te erkennen of te ontkennen*; door Mr. G. B. EMANTS, Kantonregter te Voorburg 410
- De onbevoegdheid van den ambtenaar van den Burgerlijken Stand tot het afgeven van uittreksels uit de acten, aange- toond door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN 578*
- De woonplaats of het domicilie*, door Mr. M. M. VON BAUMHAUER, Commies bij het Ministerie van Binnenland- sche Zaken, ... 586

STRAFREGT EN STRAFVORDERING. — *Iets over zedelijke lichamen in strafzaken*, door Mr. G. B. EMANTS . . . 420

ROMEINSCH REGT. — *Bijdragen tot de leer der injuriën in het Romeinsch regt*, door Mr. P. VAN BEMMELEN, Advocaat te Leijden 433, 599

REGTSGESCHIEDENIS.

Opmerkingen omtrent den vorm en het wezen van uiterste willen, volgens het oud-Hollandsch regt, door Mr. J. W. TROMP, Rijks advocaat te Leeuwarden 257

Opmerkingen omtrent de uiterste willen in het oud-Hollandsch regt, destijds nuncupative, thans notariële genaamd, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, Advocaat te 's Gravenhage 669

Over de veranderingen, die de Fransche wetboeken in België sedert 1830 hebben ondergaan, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN 280

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

Nederlandsche litteratuur. — *Over den beslissenden eed*, door Mr. P. F. A. KETELAAR, Advocaat te Arnhem; Arnhem 1850, 58 bladz. in 8°.; door Mr. A. S. VAN NIEROP, Advocaat te Amsterdam 158

Proeve van beantwoording der rechtsvraag: «Kan een Nederlander, in Nederlandsch-Indië met der woon gevestigd, in personele rechtszaken, wanneer de eischer op het grondgebied van het rijk in Europa woont, voor de regtbanken van het moederland gedagvaard worden?», door Mr. M. DES AMORIE v. D. HOEVEN, Hoogleeraar in de regten aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam. Leeuwarden, 1850, 24 bladz. in 8°.

- Brief aan den hooggeleerden heer Mr. M. DES AMORIE VAN DER HORVEN, betrekkelijk diens Proeve van beantwoording der regtsvraag: « Kan een Nederlander, » enz., door Mr. F. F. KARSEBOOM, substituut-officier van justitie te Amsterdam. Amst. 1850, 15 bladz. in 8°.; door Mr. A. DE PINTO 309*
- Mr. A. J. ZUBLI, Het Nederlandsch wisselregt voor regtsgeleerden en kooplieden; Amsterdam 1850, 752 pag in 8°.*
- A. J. ZUBLI, De forma litterarum cambialium; Amstelod. 1850, 48 pag. in 8°.; door Mr. D. POLAK DANIELS, Advocaat te 's Gravenhage 313*
- De overeenkomst betreffende de kapittelgoederen te Haasten, namens den Staat gesloten, onderzocht, door Mr. AUG. PHILIPS, Advocaat te Amsterdam. Leijden en Amsterdam 1850, 35 bladz. in 8°. Stuk II, houdende nadere justificatoire bescheiden, groot 24 bl.; door Mr. N. OLIVIER, Advocaat te Leijden 506*
- De bepalingen der Nederlandsche wet omtrent tweede en verdere huwelijken, door Mr. J. C. KIST, Advocaat te Leijden; Leijden en Amsterdam 1850, 61 bladz. in 8°.; door Mr. A. DE PINTO 510*
- De regtspraak van den Hoogen Raad, enz., door Mr. D. LÉON, Tweede deel, 1e en 2e afdel. 's Gravenhage 1851, 512 bl. in 8°.; door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN 678*
- De jurisprudentie nopens de wetgeving op de heffing der regten van successie en van overgang door overlijden, door W. DE GELDER, Inspecteur der Registratie en Domeinen; Haarlem 1851, 222 pag. in 8°.; door Mr. W. F. OTTEN, Advocaat te Amsterdam 683*
- Academische litteratuur.** — *H. C. F. A. SEYDLITZ, De flagranti delicto; L. B. 1849, 166 pag. in 8°.; door Mr. A. DE PINTO 165*

- De staatsschulden getoetst aan de beginselen der staatshuishoudkunde. — Eene proeve ter verkrijging van den graad van doctor in de regten aan de Utrechtsche Hoogeschool*, door H. HOOFT GRAAFLAND; Utrecht 1851, 170 bladz. in 8°.
- Ook uitgegeven met den voorgevoegden titel: *Specimen œconomico-politicum inaugurale de debitis publicis*; door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS. 321
- A. A. VAN BERGEN IJZENDOORN, *De damni reparandi obligatione ex articulis codicis civilis 1403, 1404 et 1405*; Lugd. Bat. 1847, 56 pag.; door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN. 333
- T. A. LAMBRECHTSEN, *De societate mutua*; Lugd. Bat. 1849, 67 pag. in 8°.; door Mr. A. DE PINTO 336
- B. A. M. HANLO, *De cursu publico mercium ac rectorum ex principiis juris mercatorii Neerlandici*; L. B. 1851, 98 pag. in 8°.; door Mr. J. VAN GIGCH 513
- J. VAN GIGCH, *Specimen juridicum inaugurale de negotiis gestis*; Hag. Com. 1851; door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS. 689
- G. H. 'S JACOB, *De historia juris gratiae in Hollandia, inde a Carolo V*; L. B. 1848; 58 pag. in 8°.; door Mr. A. DE PINTO 699
- B. D. BOSSCHER, *De cura politica, cui subjiciuntur damnati poenam passi*; L. B. 1848; 54 pag. in 8°.; door Mr. A. DE PINTO 703
- BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD 168, 339, 519, 707
- Over den Hoogen Raad van Mechelen* 168
- Geregte Statistiek omtrent den Oostenrijkschen Staat enz.* 184

<i>Levensschets van Dr. RUPPENTHAL . . . . .</i>	559
<i>Vertaling van den Koran in het Nederduitsch . . . . .</i>	346
<i>Levensschets van PAUL LUCAS CHAMPIONNIÈRE . . . . .</i>	519
<i>Statistiek van de bevolking der gerangenissen in Neder- land, 1846—49 . . . . .</i>	524
<i>Geregteijke Statistiek van Frankrijk, 1847—49 . . . . .</i>	540
<i>Lijfstraffen in het Britsche leger. — Hervormingen in het Britsche regtswezen, enz. . . . .</i>	549
<i>Voorstel in de Fransche Wetgevende Kamer omtrent de sociétés en commandite. . . . .</i>	707

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

TWAALFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

KOLONIAAL REGT. — *Overzicht over de nieuwe wetgeving voor Nederlandsch Indië*, door Mrs. A. DE PINTO en GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

VI.

REGLEMENT OP DE BURGERLIJKE REGTSVORDERING VOOR DE RADEN VAN JUSTITIE OP JAVA EN HET HOOG-GEREGTSHOF VAN NEDERLANDSCH INDIE.

In den aanvang van dit overzicht (1) hebben wij gezien, dat bij de terugname der O. I. bezittingen uit handen van Groot-Britannië, de wijze van procederen in burgerlijke zaken regtens inderdaad nog geene andere was, dan die, voorgeschreven bij de Statuten van Batavia van 1642. In 1819 is door de Commissarissen-generaal daaraan de hand geslagen. Zij hebben echter, in stede van wat het eenvoudigst scheen, namelijk de wijze van procederen, welke toen in het moederland werd gevolgd, naar O. I. over te brengen, een nieuw wijdloopig reglement vastgesteld, waarbij de oude wijze van procederen inderdaad werd bestendigd.

(1) *Themis* IX 186, 187.

Themis, D. XII, 1 St. [1851].

De Commissarissen-generaal deden dit uit hoofde «dat het zoo voor Nederlandsch Indië, als voor Nederland zelf, van belang is, dat de wetten en bepalingen «voor deze gewesten daar te stellen, zooveel immer «mogelijk in verband worden gebragt met die, welke «in het vaderland bestaan; — dat de civile en criminele wetboeken, en die op de manier van procederen «in civile en criminele zaken, welke in Nederland zullen worden ingevoerd, tot dus verre nog niet zijn «gearresteerd; — dat dienvolgende alle eindelijke bepalingen in Nederlandsch Indië, wil men die naar de «vaderlandsche wetten schoeijen, voorbarig zouden zijn, «en het integendeel raadzaam is, die te verschuiven tot «dat gemelde wetboeken bekend zullen zijn gemaakt.» (1)

Een bevoegd beoordeelaar keurt deze handeling af (2). Naar onze meening, teregt. Of mag men het niet met reden vreemd noemen, dat op hetzelfde oogenblik, waarop het gelukkig denkbeeld van eenheid van wetgeving voor Nederland en Nederlandsch Indië vastgesteld werd, men eene daad bedreef, welke daarmede in lijnregten strijd was?

De Commissarissen-generaal moeten wel zeer overtuigd zijn geweest, dat niet spoedig art. 163 der Grondwet volledige uitvoering erlangen zoude. Zij zouden anders geen zoo uitvoerig werk hebben ondernomen als bij hun besluit van 10 Januarij 1819 het licht zag, en waartoe ook behoorden de 365 artikelen, waaruit het toen vastgestelde *Reglement op de Manier van Procederen in civiele zaken bij het Hoog Gerechtshof en de Raden van Justitie* bestaat. Doch dat werk was in der daad strijdig met die eenheid van wetgeving, welke

(1) Besl. v. Comm.-gen. over N. I. van 10 Jan. 1819. (*Ind. Stb.* n°. 20.)

(2) Mr. P. MYER, *Bijdrage tot de Geschiedenis der codificatie in Nederlandsch Indië*, in *Tijdschrift voor N. I.*, 2^e Jaargang, 1^e deel, bladz. 286 volg.

zoo wenschelijk werd geacht. Eene wet, welke men voorzag dat nog jaren lang in het moederland zou blijven gelden, werd niet overgebracht, maar men herzag en stelde als op nieuw vast de wijzen van procederen, welke daar waren *afgeschafft*!

Dertig jaren lang heeft men daarna zich nog met die omslagtige wijzen in O. I. moeten behelpen.

Het is onnoodig den inhoud van het Reglement van 1819 thans na te gaan. Het was een werk verre bene- den de proeven van wetgeving, welke in het moederland reeds waren geleverd. In de plaats eener *wet* vindt men een wijdloopig verhaal van verouderde vormen, opgesteld in stadhuiswoorden (1). Gelukkig is men er thans van verlost.

(1) Zie bijv. a. 205 en 209 «van *Enquesten valetudinair* en *ad perpetuam rei memoriam*»; — a. 187 «De zaak, krachtens het *geobtineerde appointement* ter rolle gebracht zijnde, zal de *impetrant*, boven de voorschrevene *provisien*, nog kunnen *contenderen* tot *annullatie illico*, en de gedaagde tot *approbatie illico*, of ten minste tot afdoening van de *clausule* van *inhibitie*, waarenboven het den gedaagde zal vrijstaan, te *proponeren* de *exceptie* van niet ontvankelijk in *cas* van *appel* of die van *homologatie* en *acquiescement*, al welke *provisien* en *exceptien de plano* zullen moeten worden voldongen en in staat van wijzen gebracht, ten zij het Hof, om merkelijke redenen, mogt *ordonneren*, dat daarin bij korte *termijnen*, ten langste van acht dagen, *geprocedeerd* zal worden;» — a. 191 «in geval een *succumbant* het *appel* wel heeft *geinterjecteerd*, maar niet verheft of vervolgd, zal het den *trionfant* vrijstaan, van het Hof te verzoeken *appointement* van *desertie*, ten einde het *appel* worde verklaard *desert*, en hij *trionfant* met de *executie* van het vonnis mag voortgaan: en zal de *suppliant* gehouden wezen aan zija *request* te *annexeren kopy authentiek* van de *acte* van *appellatie*;» — a. 196 «de *trionfant* zal daarenboven de vrijheid hebben, om na den *laps* van de *fatalia reformationis*, als er geene *provocatie* is *geïntendeerd*, zich te *adresseren* aan het Hof, en tegen den *succumbant* verzoeken *appointement*, om zich te zien verklaren vervallen van alle regt van *provocatie*, in welke *materie* zal *geprocedeerd* worden op dezelfde wijze, als in *materie* van *desertie* met de *effecten* van dien;» enz.

Bij het besluit van 10 Januarij 1819 zijn onderscheidene Instructiën en Reglementen *vastgesteld*; doch daarbij is noch bepaald wat daardoor zal worden vervangen, noch van wanneer af het bestaande zal zijn afgeschaft. Hetzelfde vond geene plaats bij de invoering van de thans geldende nieuwe wetten en van het *Reglement*, waaraan dit opstel is gewijd.

Bij besluit van den Gouverneur-generaal van 8 November 1847 (*Ind. Staatsbl.* n°. 52) is het *Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hooggeregtshof van Nederlandsch Indië* vastgesteld en afgekondigd. Daarbij wordt tevens bepaald, dat het zal worden ingevoerd en van kracht zijn op hetzelfde tijdstip als voor de andere reeds afgekondigde wettelijke verordeningen was aangewezen bij de publicatie van 30 April 1847 (*Ind. Staatsbl.* n°. 23). Dit tijdstip was 1 Maart 1848; doch bij publicatie van 3 December 1847 (*Ind. Staatsbl.* n°. 57) is dit verdaagd tot 1 Mei 1848.

Bij geene dier besluiten wordt iets ingetrokken of afgeschaft. Dit is eerst geschied bij de publicatie van 3 Maart 1848 (*Ind. Staatsbl.* n°. 10) (1).

(1) Bij de publicatie van 3 Maart 1848 zijn vastgesteld *Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving*. Hoofdstuk 1 is gewijd aan de *afschaffing van vroegere wetten en verordeningen*. Art. 1 aldaar luidt:

«Op het tijdstip der invoering van de nieuwe wetgeving, wordt afgeschaft het wettelijk gezag van het oud-Hollandsch en van het Romeinsch regt.

«Voorts zullen op hetzelfde tijdstip, ten aanzien van het burgerlijk- en het handelsregt, en van de overige onderwerpen, welke bij de nieuwe wetgeving zijn geregeld, voor zoo veel hem betreft op wie die wetgeving van toepassing is, vervallen alle verordeningen, reglementen, publicatiën, ordonnantiën, instructiën, plakkatens, statuten, costumen, en in het algemeen alle geschreven en ongeschreven regten, waaraan thans in *Nederlandsch Indië* kracht van wet wordt toegekend, voor zoo ver die niet nitdrukkelijk voor geheel *Nederlandsch Indië*, of een gedeelte daarvan, worden in stand gehouden.»

Zoo als uit het opschrift blijkt, geldt deze wijze van regtsvordering alleen voor het hooggeregtshof en de raden van justitie op Java en Madura. Daarbuiten blijft dus de oude manier van procederen verplichtend. Daar echter het hooggeregtshof, volgens art. 163 van het *Regl. o. d. Regt. org. en het Bel. d. Just. in N. I.*, in hooger beroep oordeelt over alle daarvoor vatbare vonnissen, gewezen door raden van justitie in Nederlandsch Indië, zoo zal hetzelfde dáár worden gezien, wat ook bij ons nog plaats vindt bij het hooger beroep aan den hoogen raad, van vonnissen, gewezen door het hof te Paramaribo; namelijk, dat in eersten aanleg het geding behandeld is naar eene geheel andere wijze van regtsvordering, dan in hooger beroep wordt gevolgd. En zoo die toestand nog lang zal duren, zal eene gelijke moeilijkheid zich voordoen, als hier zich wel eens doet gevoelen; dat naar den nieuwen stijl in hooger beroep geschilpunten zullen worden behandeld, welke uitsluitend betreffen den ouden stijl van procederen, die hier nog slechts door enkelen in werking is gezien, maar voor verre de meesten niet is dan eenen bevreemdenden omslag van vormen, welker kracht en beteekenis te minder beginnen gekend te worden, naar mate zij allengs meer en meer niet anders worden dan historische herinnering van het oud vaderlandsche regt.

Wij hebben bij de beschouwing van het *Reglement op de strafvordering* doen opmerken, dat bij het opstellen van dat reglement de Gouverneur-generaal *niet* gebonden was aan zoo bekrompen last als de commissie, aan welke de taak was opgedragen om, bij het gereedmaken der wetboeken van burgerlijk regt en van koophandel voor N. I., aan te nemen de deugdelijkheid der wetgeving van het moederland, hare bepalingen *zoo veel doentlijk onveranderd* over te schrijven, en alleen

daarvan af te wijken, wanneer plaatselijke gesteldheid en de aangelegenheden van Indië dringend het aandrengen van wijzigingen geboden.

Wij hebben de gronden opgegeven, waarop wij dusdanigen engen last betreurden, en ons over de goede uitkomst mogen verheugen, welke de onbekrompen bevoegdheid tot wetgeving op het *Reglement op de strafvordering* gehad heeft (1). Ook voor het opstellen van het *Reglement op de burgerlijke regtsvordering* waren die beperkingen niet gemaakt. Het lag echter in den aard der zaak, dat, hoe ruim de lastbrief ook ware gesteld, niet uit het oog mogt worden verloren het hoofddenkbeeld, waaraan de te angstige zorg om het zoo gaaf doenlijk te verwezenlijken, reeds het verbeteren van leemten en gebreken had ten offer gebragt; dat hoofddenkbeeld door Commissarissen-generaal gevormd in hun besluit van 10 Januarij 1819 en hetwelk sedert niet verlaten was, namelijk, eenheid van wetgeving in het moederland en in de overzeesche deelen des Rijks. Dat is ook niet uit het oog verloren, integendeel is het wetboek van burgerlijke regtsvordering gevolgd, met veel meer trouw zelfs, dan immer wenschelijk kan worden geacht. Op enkele punten echter is werkelijk verbetering aangebragt en heeft vaak de taal veel gewonnen (2).

(1) *Themis* IX, 203; XI, 175.

(2) De Hoogleeraar van ASSEN prijst de verbetering en verduidelijking, gebragt in de artikelen van ons wetboek van burg. regtsv. welke werden afgeschreven in het « *Reglement wegens het hooger beroep aan den hoogen raad van vonnissen in burgerlijke zaken* gewezen door het gerechtshof in Suriname, » *Staatsbl.* 1840, n°. 1. Hieraan gedachtig sloeg de hoogleeraar het *reglement op de burg. regtsv.* op « om te zien of men bij het afschrijven der artikelen uit ons wetboek wel gelet had op de verbetering in het *Besluit en Reglement « voor Suriname. »* Wij hebben daaraan de *Vlugtige aanmerkingen*

Het *reglement* is verdeeld ongeveer eveneens als het wetboek van regtsvordering. Verschil van reg-

op de *Indische Wetboeken* te danken, welke gereede plaats vonden in *Themis XI*, 1 tot 19. Het onderzoek was niet bevredigend. De hoogleeraar zegt aldaar bl. 7. «Helaas! wat wij vermoedden, bleek «alras niet dan al te waar te zijn. Op het *reglement* was niet gelet, geene «enkele syllabe was er bij het afschrijven van alle die artikelen ver- «anderd. Waar plaatselijke omstandigheden en verschil van regterlijke «inrigtingen gebiedend vorderen hier iets bij te voegen, dáár iets ach- «terwege te laten, heeft men zich met vlijt van die taak gekweten, «maar in't voorbijgaan taal of stijl te verbeteren, scheen niet in het «plan der *Ned. Indische wetgevers* te liggen.»

Wanneer wij eene kritiek gaven van het *reglement*, wij zouden tegen het eerste gedeelte van dezen laatsten zin veel bezwaar moeten inbrengen. Met het laatste gedeelte kunnen wij mede niet instemmen. Integendeel meenen wij dat verbetering van stijl wél lag in het plan der *Ned. Ind. wetgevers*. Het is slechts gebrekkig uitgevoerd. Hier was die vrijheid tot verbetering, welke bij het *burg. wetboek*, en dat *van kooph.* werd gemist, en van die vrijheid is werkelijk gebruik gemaakt. Wij kunnen daarom zeggen, dat in het *reglement* de taal vaak veel heeft gewonnen.

Het is waar de strijd, welke met art. 1082 *burg. wb.* is in art. 784 *regtsv.*, heeft men in art. 1036 *I. b. w.* en art. 771 *reglem.* doen voortduren; wij hebben zulks reeds opgemerkt in *Themis IX* 512. Het is waar de verkeerde verwijzing naar art. 155, welke in art. 157 *wetb.* gevonden wordt, bleef in art. 133 *regl.* onverholpen; — de onroerende goederen, welke aan meerderjarigen toebehooren, zullen in art. 683 *regl.* evenzeer zelve overeenkomen hoe zij verkocht zullen worden, als zij dit doen in art. 689 *wetb.*; — art. 427 spreekt zoowel van *onopgeloste daadzaken*, als art. 424 *wetb.*; — de volstrekt overbodige laatste zinsneden der artt. 409 en 457 *wetb.* zijn descechter nog bij de art. 414 en 461 *regl.* overgeschreven; — de bijkans tot slaanworden toe gevonden bijvoegingen als, van beteekening aan opposanten «indien er die zijn,» vermelding van opschrift «zoo er een is,» opgaven van boeken of registers «zoo er die zijn,» oordeelen behoudens cassatie «indien daartoe gronden zijn,» enz. enz. waren ook in oogten der *Ned. Ind. wetgevers* te veelbeteekenend om gemist te kunnen worden; enz. Maar daarentegen onderging art. 24 *wetb.* groote verbetering in art. 255 *regl. o. d. strafv.*; art. 311 *regl.* verbeterde de onjuiste verwijzing van art. 315 *wetb.* Is het geene verbetering wanneer de bepaling van

terlijke inrigting nogtans heeft afwijking noodig doen zijn.

Het wetboek regelt de procesorde voor kanton-geregten, arrondissements-regtbanken, provinciale hoven en den hoogen raad. Het *reglement*, is niet geschreven voor de inlandsche geregten noch voor de buiten-bezittingen; het regelt alleen de gewone regtsvordering van Europeanen en daarmede gelijkgestelden op Java en Madura. De indische regterlijke inrigting kent als de gewone dagelijksche regters voor de Europeanen de raden van justitie; en van hunne vonnissen, zoo de waarde ter vordering *f* 500 overtreft, geeft zij hooger beroep op het hooggeregtshof (1). Als uitzondering op dien algemeenen regel is de bijzondere regts-

art. 506 weth., «de beslagene zal geen hout mogen hakken, of eenige vermindering van waarde aan het goed mogen toebrengen,» wordt verkort in «*zal geene vermindering van waarde*» enz.; — of wanneer de drievuldige benaming van het rijk in Europa, welke wij vinden in art. 4, no. 3 weth., «ten aanzien van hen die zich in de Kolonien van den Staat of buiten 'slands wonen, voor zooverre zij binnen het koninkrijk geen bekend verblijf hebben.» wordt vermeden in art. 6, no. 3 *regl.* door te stellen, *ten aanzien van hen. die niet in N. I. wonen, voor zooverre zij aldaar geen bekend verblijf hebben?*» — of is het niet verbeteren, *door in art. 6, no. 7 in 'talgemeen een voorschrift te geven ten aanzien van ... «onbekenden, of houders van aandeelen ... welke niet op naam staan,»* in plaats van de beperkte en onvoldoende bepaling «houders van aandeelen ... welke niet op naam staan, en waarvan de eigenaars uit dien hoofde onbekend zijn,» zooals art. 4, no. 7 die geeft, en het «*Reglement wegens* (?) het hooger beroep van de vonnissen van het hof van Suriname» grootendeels overneemt? Vergelijk voorts met de artt. 14, 22, 59, 107, 123, 161, 269, 312, 341, 355 al. 2, 400, 373 en 375 de artt. 17, 29, 61, 177, 292, 187, 262, 308, 337, 351 al. 2, 405, 375, en meer anderen, waarin ondubbelzinnige verbetering is aangebragt: zie daarvoor wat wij, behalve op andere plaatsen van dit opstel, nog aanvoeren op bladz. 35 ten aanzien van verbetering van een *reglement*, dat, buiten de Staten-Generaal, door den minister VAN MAANEN alleen is gemaakt.

(1) *Themis IX*, 349.

magt der residenten op Java en Madura, die, bijgestaan door den secretaris der residentie, als griffier, oordeelt over alle *personale* en tot *roerende* goederen betrekkelijke regtsvorderingen, welke eene waarde van f200 niet te boven gaan, ingesteld door inlanders of daarmede gelijk gestelde personen tegen Europeanen of daarmede gelijk gestelden, of wanneer de partijen, voor zooverre zij zijn inlanders of met deze gelijkgestelde personen, krachtens wettelijke voorschriften of ten gevolge van vrijwillige overeenkomst, aan de Europesche wettelijke bepalingen zijn onderworpen; nogtans behoudens hooger beroep op den raad van justitie, zoodra de vordering f 50 overtreft (1). Daarop is ook een beroep van de beslissingen van inlandsche regtbanken. Kantongeregten zijn er niet; wel eene bijzondere wijze van behandelen van kleine zaken. Er is beroep in cassatie, revisie, enz.

Het *eerste* boek van het *reglement*, dat overigens is verdeeld in dezelfde titels en in dezelfde afdeelingen, als het 1^e boek van het wetboek, doet alzoo drie belangrijke afwijkingen zien. Vooreerst ontbreekt *titel II* van het wetboek, houdende de bijzondere bepalingen betrekkelijk de wijze van procederen voor de kantongeregten; en handelt bijgevolg *titel II* van het *reglement*, in gelijke 18 afdeelingen als *titel III*, wetboek, van de manier van procederen in eersten aanleg bij de raden van justitie en het hoog-geregtshof. Het eerste boek van het *reglement*, heeft desniettegenstaande nog een titel meer dan boek I w.b., doordien twee nieuwe titels daarin zijn opgenomen. Namelijk nadat *titel VI* heeft gehandeld van het *regtsgeding in hooger beroep van de vonnissen gewezen door de raden van justitie*, en alzoo staat tegenover onzen

(1) *Art.* 108, 109, 124 n°. 2, *Regl. o. d. R. O. enz. in N. I.*

Titel VII, van het regtsgeding in hooger beroep bij de arrondissements-regtsbanken, de provinciale hoven en den hoogen raad, handelt *titel VII van het regtsgeding in hooger beroep in zaken behandeld bij de inlandsche regtbanken en bij de residenten alleen regtsprekende*. Eindelijk is tusschen titel VIII, van revisie, en titel IX (*titel X van het reglem.*) van verzet door derden, ingeschoven een *titel (IX) handelende van het hooger beroep aan den hoogen raad der Nederlanden van arresten, door het hoog-geregtshof in eersten aanleg gewezen*.

De verdeeling van het *tweede* boek is in het *reglement* dezelfde als in het wetboek; die van het *derde* boek verschilt.

Vooreerst handelt de 9de afdeeling van *titel II, boek III*, niet van den curator over eene onbeheerde nalatenschap, maar alleen van den *verkoop van roerende en onroerende goederen, behoorende tot eene onbeheerde nalatenschap*. Voorts begint *titel VI*, « van eenige bijzondere regtsplegingen », met twee nieuwe afdeelingen; namelijk als *1ste afdeeling, van de regtspleging voor de raden van justitie in zaken niet te bovengaande twee honderd gulden*, en als *2de afdeeling, van uitwijzing van eigendomsregt op onroerende zaken* (1). Eindelijk wordt het boek besloten met eenen nieuwen titel, *titel VIII, van het verleenen van relief*.

Terwijl het wetboek heeft 899, is het *reglement* in 923 artikelen verval.

Wij moeten onderscheidene punten vooraf behandelen, die gestadig tot wijziging hebben geleid. Daar-

(1) Vergel. *Themis* IX, 541, en de *artt.* 621, 622, 623, *Ind. b. w.*

door wordt bij de doorlopende beschouwing van den inhoud des reglements vermeden telkens te wijzen op die algemeene oorzaken, welke tot doorgaande afwijking hebben aanleiding gegeven.

Wij rekenen daaronder in de *eerste* plaats die, welke het noodzakelijk gevolg zijn der verschillende regterlijke inrigting. Zoo als bijv. het wegvallen der bepalingen betreffende de kantonregters, die niet zijn vervat in den tweeden titel van het eerste boek, van welks wegneming wij zoo even reeds hebben gewag gemaakt (1). Zoo als in ander opzigt bijv. in *artt.* 266, 324, 362 *regl.*, *artt.* 278, 329, 359, 360, *wetb.*

In de *tweede* plaats die wijzigingen, welke veroorzaakt zijn, door den van den onzen zoo zeer afwijken den politischen en maatschappelijken toestand.

Het geheele reglement, de *gansche* wetgeving draagt van het *eerste* verschil reeds in al haren omvang een groot blijk. Bij ons is de wet eene voor allen, die zich op het grondgebied des rijks bevinden. Ginds geldt zij alleen voor eene soort, voor eene als 't ware uitgelezene klasse van inwoners.

(1) Zoo valt bijv. geheel weg de bepaling van art. 4 al. ult. over de handeling met een exploit aan hen, die geene woonplaats hebben, enz. in eene zaak die voor den kantonregter moet dienen; die van *artt.* 40, 41, 60 al. ult., 61 al. ult., 127 al. 2, 321, 346 al. 2, 397 *wetb.* — zoo ondergaan verandering bijv. art. 397, dat men geen gebruik kan maken van het middel van request civiel tegen de vonnissen van kantonregters dan alleen in het geval van n°. 1 en 7 van art. 382; — art. 435, dat de geschillen over de ten uitvoerlegging van vonnissen van de kantonregters, voor de arrondissements-regtbanken moeten worden gebracht; vergelijk voorts art. 7, art. 14, 15, 16 31, 157, 289 enz. *wetb.* met de *artt.* 17, 18, 20, 36, 133, 289 enz. *Reglem.*

Dat verschil van volken, die zich op het grondgebied bevinden, waarover dit reglement zich uitstrekt, doet ook in het geding een ons onbekend personeel optreden. Reeds hebben wij (*Themis IX*, 342) op de bij *art. 7*, *R. O.* genoemde *adviseurs* gewezen, welke door den regter tot zich worden geroepen, wanneer Mahomedanen of Chinezen gemengd zijn in het geding, dat ter zijner beslissing is (1). Ten gevolge van dat organiek voorschrift, bepaalt *art. 32* van het *Regl. v. d. Regtsv.*, dat, die adviseurs, «nadat de behandeling der zaak op de terechtzitting is afgelopen, hun gevoelen zullen uiten in raadkamer en zich daarna kunnen verwijderen, tenzij de voorzitter hen verzoeke om bij de beraadslagingen tegenwoordig te zijn. Zij zullen in allen gevalle worden uitgenoodigd om des verkiezende de uitspraak van het vonnis bij te wonen.» Dat de adviseurs geraadpleegd zijn, moet in het vonnis worden opgegeven, *art. 61 3° regl.*

(1) *Art. 7 R. O.* «Wanneer Oosterlingen, de Mahomedaansche godsdienst belijdende, of Chinezen, in burgerlijke zaken of in strafzaken van welken aard ook, in eersten aanleg als verweerders of beklagden zijn betrokken, en zij, met opzigt tot de in geschil zijnde zaak, niet regtens zijn, of zich niet vrijwillig hebben onderworpen aan de wettelijke bepalingen voor Europeanen, zullen, voor zoo veel de Mahomedanen aangaat, een priester van hunne godsdienst, en voor zoo veel de Chinezen betreft, een of twee hoofden of, bij ontstentenis van deze, een of twee daartoe geschikte personen van dien landaard, door het geregt of, bij regterlijke collegien, door den president aan te wijzen, de terechtzittingen bijwonen; en zal het gevoelen van zoodanige *adviseurs* worden ingewonnen, bepaaldelijk ten aanzien van de ter zake betrekkelijke godsdienstige of andere wetten of gebruiken, ten einde daarop bij het doen der uitspraak worde gelet.

«De inhoud der aldus uitgebragte advisen moet in de notulen, of in het proces-verbaal der terechtzitting, worden opgenomen.

«Bij de vonnissen zal moeten vermeld worden, dat de adviseurs geraadpleegd zijn.»

Ook is het geval voorzien, dat bijstand van *tolken* in den loop van een regtsgeding vereischt zal worden. De tolk zal door partijen, of in geval van verschil door den president worden gekozen. «Indien de gekozene geen door de regering aangesteld beëdigd translateur is, moet hij, alvorens zijne werkzaamheden aan te vangen, op de teregtzitting, in handen van den president, den eed afleggen, dat hij de van hem als tolk gevorderde diensten met getrouwheid en naar zijn geweten zal verrigten. Wanneer een tolk vereischt wordt bij verrigtingen van eenen regter-commissaris of van een gedelegeerden ambtenaar, zullen de bemoeijensissen van den president op hen overgaan;» *art.* 33. De regeling voor de betaling der kosten heeft daardoor eenige uitbreiding erlangd (1). Zij is in overeenstemming met andere gelijkaartige voorschriften; *artt.* 159, 214, 225 *regl.*; — *artt.* 187, 221, 232 *weth.*

Wij hebben bij de beschouwing van het *burgerlijk wetboek* (*Themis* IX 516) reeds eene andere doorgaande reden tot wijziging aangeduid; namelijk dat de afwezigheid des Konings in N. I. in zijne plaats den Gouverneur-generaal doet optreden; van daar ook in dit *reglement* zoodanige wijziging.

De Gouverneur-generaal vertegenwoordigt den persoon des Konings; als zoodanig moet hij door ieder

(1) *Art.* 59. «In zaken waarin de wettelijke bepalingen de verrigtingen van practizijns vereischen of toelaten, zijn de aan deze verschuldigde salarissen en verschotten, volgens de bestaande of later vast te stellen tarieven, in de uitspraak over de kosten begrepen, behoudens de bepaling van *art.* 33.»

«Hetzelfde geldt ten aanzien der kosten, verbonden aan het gebruik van tolken en het doen maken van vertalingen. Dezelve worden voorgeschoten door de partij, op wier verzoek de tolken gebezigd of de vertalingen vervaardigd zijn, of door den eischer, indien het een of ander door den regter ambtshalve is bevolen.»

geëerbiedigd en gehoorzaamd worden (1). Hij kan, volgens het regerings-reglement (art. 42), in geen geval in Indië regterlijk aangesproken of kunnen eenige procedures van wat aard ook, aldaar tegen hem ondernomen worden, ter zake van misdaad in of buiten zijn ambt gepleegd. Wegens burgerlijke zaken kan hij echter voor de gewone regtbanken worden getrokken (art. 44). Gelijk, — met uitzondering van de zakelijke regtsvorderingen, welke voor den gewonen regter moeten blijven gebragt, — voor alle regtsvorderingen, waarin de Koning of leden van het koninklijk huis als gedaagden worden aangesproken, het hoogste regterlijk collegie hier te lande de regter van eersten aanleg is, zoo is in N. I. het hooggeregts-hof de regter van eersten aanleg voor alle niet zakelijke regtsvorderingen, waarin de Gouverneur-generaal als gedaagde wordt aangesproken (2). Die uitzondering bepaalt zich, zoo als uit den aard der zaak volgt, alleen tot den persoon des Gouverneurs. In overeenstemming hiermede en in navolging van ons art. 4 n°. 1 wb. bepaalt *art. 6 n°. 1 regl.* dat «ten aanzien van den Gouverneur-generaal, in zaken hem bijzonder aangaande,» zal worden geëxploiteerd aan den persoon of ten kantore van den resident van Batavia. Eene bepaling evenwel als die van ons art. 6 komt in de *Indische wetgeving* niet voor (3). — Zie ook *art. 72 regl.*

Tot de punten van doorgaande wijziging wegens verschil van maatschappelijken toestand, brengen wij vóór

(1) Reglement op het beleid der regering van N. I. art. 1.

(2) Art. 37, W. o. d. R. O., *art. 159, R. o. d. R. O.*

(3) Art. 6. In alle gedingen waarin de koning «als eischer optreedt, zal het exploit geschieden, en de zaak worden voortgezet, ten name van en door zoodanige gemagtigde als hij zal aanwijzen.»

«Alle gedingen tegen den Koning worden voortgezet ten name van de ambtenaren respectievelijk bij artikel 4 n°. 1 hierboven vermeld.»

alles de grootere *uitgestrektheid van het regtsgebied* der raden van justitie, de meer *afgezonderde stelling der woonplaatsen* van het over 't groote eiland dun verspreide aantal Europeanen. Deze hebben invloed op de *wijze* waarop geregtelijke handelingen plaats moeten vinden, op de *personen*, die tot de uitvoering worden geroepen, en op de *termijnen*, waar binnen zij moeten zijn verrigt.

1°. Ten aanzien van het eerste dezer drie punten treffen wij terstond in *art. 3 regl.* een merkwaardig voorbeeld. De deurwaarder is niet, zoo als bij ons regel is, altijd gehouden het exploit van dagvaarding zelf *over te geven*; hij kan het ook *zenden*. In geval namelijk «de deurwaarder, noch den gedaagde, noch iemand van diens huisgenooten aan zijne woonplaats vindt, zal hij het afschrift onverwijd ter hand stellen, of, in geval van eene verwijdering van meer dan 10 palen van het residentiekantoor, zoo spoedig mogelijk *doen toekomen* aan het hoofd van het plaatselijk bestuur of aan dengene, die dezen vervangt, en van die ter handstelling of inzending melding maken op de oorspronkelijke dagvaarding en op het afschrift derzelve.» Dit heeft ten gevolge, dat soms het exploit niet in handen komt van het hoofd van het plaatselijk bestuur op denzelfden dag, waarop het gedaan wordt, en dus ons voorschrift, dat het enkel zal moeten worden geteekend voor *gezien*, niet meer voldoen kan. Daarom zal «het hoofd van het plaatselijk bestuur of diens plaatsvervanger op het oorspronkelijk stuk kosteloos eene door hem onderteekende *verklaring* stellen, houdende vermelding van den dag der overgave of ontvangst van dat exploit, welks oorspronkelijk hij dadelijk aan den deurwaarder teruggeeft of *zoodra mogelijk terug zendt*. De bepaling van art. 8 al. 1 dat de dag van het exploit en de dag van verschijning niet medegerekend worden onder den algemeenen termijn, voor dagvaardingen, aanzeggingen en beteekeningen bepaald,

wordt dien ten gevolge in *art.* 15 door eene tweede zinsnede gevolgd, houdende dat, in de gevallen van *art.* 3, «de door het hoofd van het plaatselijk bestuur vermelde dag van terhandstelling of ontvangst geldt voor dag van exploit.»

In dadelijk verband met *art.* 3 is de bepaling van *art.* 5, soortgelijke in ons wetboek niet voorkomt. Het schrijft voor «dat de *dagvaardingen* zullen gedaan worden,

a. wanneer de gedaagde woont *binnen* de hoofdplaats, waar het regterlijk collegie zitting houdt, voor hetwelk hij wordt gedagvaard, onmiddellijk en zonder eenige tusschenkomst, door eenen deurwaarder, ter keuze van den belanghebbende.

b. wanneer de gedaagde woont *buiten* de hoofdplaats, doch *binnen het gebied* van den regter, voor welken de vordering gebragt wordt óf onmiddellijk en zonder bemoeienis van dien regter, door eenen deurwaarder, daarmede namens den eischer belast, óf, ter keuze van laatstgenoemde en op het daartoe strekkend verzoekschrift van zijnen procureur, door tusschenkomst van dien regter, die de acte van dagvaarding zal *toezenden* aan het hoofd van het plaatselijk bestuur der residentie waar de gedaagde woont, ten einde deze acte, op last van dat hoofd, door een daartoe bevoegd beambte worde beteekend; en

c. wanneer de gedaagde woont *buiten het gebied* van den regter, voor welken de vordering gebragt wordt, óf onmiddellijk, in voege als voren is omschreven, óf ter keuze van den eischer en op het daartoe strekkend verzoekschrift van zijnen procureur door middel van letteren requisitoriaal aan den regter der woonplaats van den gedaagde; welke regter de acte van dagvaarding door eenen door hem aan te wijzen deurwaarder zal doen beteekenen, bijaldien de gedaagde woont binnen de

residentie in welke hij zitting houdt, en anders daartoe de noodige aanschrijving zal doen afgaan aan het hoofd van het bestuur der residentie, waar de gedaagde woonachtig is.

Die bepalingen zijn ook toepasselijk op *alle andere exploiten*, en zullen de regterlijke collegiën en de hoofden van plaatselijk bestuur gehouden zijn, de hun toegezonden wordende dagvaardingen en andere exploiten onverwijld te doen beteekenen en bewerkstelligen, en daarvan behoorlijk relaas aan den regter, van wien zij die tot dat einde hebben ontvangen, ten dienste der daar bij belanghebbende, in te zenden. Indien het exploit mogt gerigt zijn tegen een hoofd van plaatselijk bestuur, zal de toezending geschieden aan den secretaris der residentie, of aan den omgaanden regter, binnen welks ressort zoodanig hoofd van plaatselijk bestuur gevestigd is.»

2°. Het hoofd van het plaatselijk bestuur (1) treedt menigvuldige keeren op, wáár bij ons een regterlijk ambtenaar wordt aangewezen. Bijvoorbeeld, in geval de houder van een geschrift, dat van valsheid wordt beschuldigd een openbaar ambtenaar is, dan moet hij daarvan een afschrift maken, hetwelk bij ons door den president der regtbank van het arrondissement zal worden vergeleken tegen het oorspronkelijke, en geteekend; volgens het *reglement* zal het ook kunnen geschieden door het hoofd van het bestuur der plaats, waar hij gevestigd is; art. 187 wb., *art. 159 regl.*; — zoo zal

(1) *Art. 103* der Bepalingen omtrent de invoering van, en den overgang tot de nieuwe wetgeving, vastgesteld bij Public. v. 3 Maart 1848, (*Ind. Staatsbl.* n°. 10.) zegt, dat «onder de benaming van *resident* en *hoofd van het plaatselijk bestuur*, in de nieuwe wetgeving mede verstaan worden de aan geenen resident ondergeschikte adsistent-residenten, en andere Europeesche gezaghebbers, bekleed met een gelijk gezag als aan de residenten is toegekend.»

Themis, D. XII, 1° St. [1851].

plaatsopneming, wanneer zij moet geschieden buiten de residentie, in welke de zetel van het regterlijk collegie gevestigd is, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur kunnen worden opgedragen; *art. 213 regl.*; — bij ons wordt in geval van verwijderde woonplaats het hooren der partij op vraagpunten overgedragen aan den kantonregter, *ginds* aan het hoofd van het plaatselijk bestuur; *art. 240 wb., artt. 233, 237 regl.*; — ook het afnemen van den eed aan deskundigen kan hem worden opgedragen; *art. 217 regl., art. 224 wb.*; — gereede penningen, in beslag genomen in eene andere residentie-afdeeling dan waarin de raad van justitie is gevestigd, moeten niet naar de griffie van den raad gebracht, maar onder bewaring van het plaatselijk bestuur gesteld worden; *art. 445 wb., art. 449 regl.*; — het hooren van den man, die weigert zijne vrouw magtiging te verleenen, kan in geval van verwijderde woonplaats door den raad van justitie aan het hoofd van het plaatselijk bestuur worden opgedragen; *art. 799 wb., art. 814 regl.*; — evenzoo kan de president van den raad van justitie aan dat hoofd opdragen het bewerken eener bevrediging van partijen, ingeval van eisch tot scheiding van goederen, of het voorhouden van bedenkingen aan den eischer van echtscheiding, ingeval hij woonachtig is buiten de residentie-afdeeling in welke de raad van justitie is gevestigd; maar de poging tot verzoening van de partijen, welke volgen moet in geval de eischer, niettegenstaande de hem voorgehouden bedenkingen, volhardt bij zijn voornemen, kan niet worden overgedragen en blijft ook in O. I. de taak van den voorzitter zelve van het regterlijk collegie; *artt. 805, 816, 817 wb., artt. 820, 831, 832 regl.*; — *art. 821 regl.* maakt nog eene afzonderlijk bepaling voor die plaatsen *buiten* Java en Madura, welke tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java behooren; dan namelijk zal

steeds de president worden vervangen door het hoofd van het plaatselijk bestuur bij het beproeven eener bevrediging, bij het doen van eisch tot scheiding van goederen en bij alle de voorloopige verrigtingen in geval van eisch tot echtscheiding; in het eerste geval echter verblijft het verleenen van magtiging aan de vrouw om eisch in te stellen aan den president zelven, in het laatste geval houdt de bemoeijing van het hoofd van het plaatselijk bestuur op, zoodra de partijen blijken niet vereenigd te willen zijn; het hoofd van het plaatselijk bestuur zal van zijne verrigtingen processen-verbaal opmaken, en daarvan authentieke afschriften met de eerste scheepsgelegenheid opzenden aan den raad van justitie; *art. 834 regl. (1)*.

3°. De termijnen zijn over het algemeen langer (2). Meer dan eene is evenwel onverlengd gebleven. Er is er zelfs op de helft verkort. Ten aanzien van overledenen namelijk: volgens art. 4 6° *zullen* aan de gezamenlijke erfgenamen en in eens zonder uitdrukking van woonplaatsen of namen, ter laatste woonplaats van den overledene dagvaarding en alle andere exploiten gedaan worden niet langer dan binnen het *jaar* na het overlijden. Deze bepaling die in een afzonderlijk artikel, *art. 7*, wordt opgenomen, ondergaat er die wijziging, dat het alleen spreekt van *dagvaarding*, die *kunnen* gedaan worden, en niet langer dan gedurende *zes maanden* na het overlijden (3).

(1) Zie over dit punt, met betrekking tot het *burg. wetb.*, *Themis IX 515*.

(2) Vergelijk over dit punt met betrekking tot het *wetb. v. kooph.* *Themis X 3*.

(3) *Art. 7 regl.* « Ten aanzien van overledenen kunnen de dagvaarding en alle andere exploiten gedaan worden aan de gezamenlijke erfgenamen en in eens, zonder uitdrukking van namen of woonplaatsen, ter laatste woonplaats van den overledene; edoch niet langer dan gedurende zes maanden na het overlijden.»

Zien wij nu in hoeverre de bij ons gestelde termijnen verlengd of behouden zijn. Wat *dagvaarding* betreft is de gewone termijn voor de raden van justitie en het hooggeregts-hof, *acht dagen*, even als bij ons; ons art. 8 verlengt dien termijn met nog acht dagen, wanneer de gedaagde in eene andere provincie woont, dan die waarin de regter gevestigd is, welke van den eisch moet kennis nemen. In verband daarmede verlengt *met acht dagen* art. 738 wb. den termijn tot het beteekenen van het beslag onder derden en het doen der dagvaarding tot van waardeverklaring, en art. 477 wb. den termijn, waar binnen de geëxecuteerde kan in verzet komen tegen executoriaal beslag onder derden. In dezelfde gevallen verwijzen de *art. 731 en 478 regl.* op den maatstaf, bij *art. 10 regl.* aangenomen, in de plaats van de voornoemde verlenging van eenvoudig acht dagen meer van ons art. 8 wb. Die maatstaf is, van *acht dagen* voor den gedaagde die woonachtig is, of, bij gebreke van eene bekende woonplaats binnen Nederlandsch Indië, die verblijf houdt ter plaatse waar het regterlijk collegie, voor hetwelk hij gedagvaard wordt, is gevestigd; van *veertien dagen* voor zoodanigen gedaagde, wanneer hij woont of verblijft buiten die plaats, maar nog binnen de residentie; van *drie weken*, wanneer hij in eene andere residentie, maar nog binnen het ressort van den raad van justitie woont of verblijft; van *éene maand*, zoo woonplaats of verblijf is op Java, onder het ressort van eenen anderen raad van justitie; en wanneer eindelijk de te dagen persoon woont of verblijft op een eiland van Nederlandsch Indië, niet behorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java is gevestigd, zal het regterlijk collegie, op het daartoe strekkend verzoekschrift van den eischer, den *regtdag bepalen*, tegen welchen de gedaagde zal worden opgeroepen, en den termijn vaststellen, die tusschen

de *dagvaarding* en den dag van verschijning in regten, zal moeten verloopen. Deze bepaling geldt ook bij *dagvaarding* in *hooger beroep* en bij *request civiel*. Het verzoekschrift tot bepaling van regtdag en van termijn, moet dan vóór ommekomst van den termijn van hooger beroep ter griffie van het hoog gerechtshof worden ingediend, anders mag er het hof geen acht op slaan; daarom moet de dag der indiening op het verzoekschrift worden aangeteekend door den griffier; *art. 339 al. 2 en 3, art. 388 regl.* — Bij de bepaling van den termijn voor het beroep in cassatie, worden bij *art. 402* deze beide zinsneden van *art. 339* toepasselijk verklaard. Maar hoe zullen deze toepassing erlangen moeten? *Art. 339* handelt niet van den termijn van beroep, maar van den termijn van *dagvaarding*. In cassatie wordt niet *gedagvaard*. En aan den termijn, waar binnen na overlegging der memorie van cassatie ter griffie, daarvan aan de wederpartij afschrift zal moeten worden beteekend met opgave van de overgelegde stukken, kan evenmin hier worden gedacht. *Art. 415* verlengt dien termijn, in ons *art. 410* op acht dagen bepaald, tot *dertig* dagen, en geeft zelfs aan het hooggeregtshof de bevoegdheid, wanneer dit uit hoofde van den afstand der plaats, waar die beteekening moet geschieden, noodig mogt zijn, op verzoek van den eischer in cassatie, dien termijn zoo veel noodig te verlengen.

Natuurlijk mist men in het *reglement* eene termijnsbepaling als die van *art. 10 al. 1 w b.* voor hem, die is buiten het rijk, maar binnen het werelddeel. De gelijksoortige termijnen van de beide anderen in *art. 10* bepaald zijn verlengd, voor hem die niet in Nederlandsch Indië woont, tot *acht maanden* of *één jaar*, naarmate hij aan genen of dezen kant van de Kaap de Goede Hoop of van Kaap Hoorn woont; *vergl. art. 12 regl.* met *art. 10 w b.* De termijn voor de oproeping van

onbekenden is van *twee maanden* verdubbeld tot *vier maanden*; art. 9 wb., art. 11 rgl.

De termijn van *hooger beroep* en in *cassatie* en voor *request-civiel*, is van *drie maanden*, even als bij ons; maar van *zes maanden*, wanneer de beteekende woonachtig is op een eiland van Nederlandsch Indië, niet behorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is; artt. 339, 345, 388, 398 wb. = artt. 334, 341, 385, 402 rgl. De termijn voor het hooger beroep van eene uitspraak van den president in *kort geding* is van *veertien dagen* gebragt op *drie weken*; art. 295 wb. = art. 289 rgl.

De tijdsbepalingen voor de *instructie van het geding* zijn in den regel dezelfde. Uitzondering is hier art. 200 rgl., dat in plaats van *vier*, als in art. 210 wb., *acht* dagen vóór den tot het getuigenverhoor bepaalden dag, het bevel aan de wederpartij wil hebben beteekend, met opgave van de namen en woonplaatsen der te hooren getuigen. Hierdoor komt deze termijn in overeenstemming met dien welke bij art. 216 = art. 206, aan de wederpartij voor dezelfde daad gegeven is.

De termijnen zijn bij het *verzet* verdubbeld of van *veertien* gebragt op *dertig* dagen; artt. 80, 82, 86, 88, 425 wb. en artt. 82, 84, 88, 90, 428 rgl.

Ook bij de *tenuitvoerlegging van vonnissen* wordt verdubbeling of verlenging van termijnen aange troffen; vergelijk bijv. de artt. 309, 432, 449, 462, 482 wb. met de artt. 305, 437, 453, 466, 484 rgl.

De minuut van het *vonnis van scheidsmannen* moet, volgens art. 639 wb., binnen *acht* dagen na dien der beslissing, door een der scheidsmannen (1) ter

(1) Art. 634 rgl. verplicht de scheidsmannen niet, die nederlegging altijd zelf te doen; zij of een hunner kunnen daartoe aan een procureur bij authentieke acte volmagt geven.

griffie der regtbank van het arrondissement, waar binnen de beslissing gevallen is, worden nedergelegd. Voor Java en Madura is die termijn van *veertien* dagen, en van «zoo mogelijk binnen *drie maanden*», voor zoo veel betreft de overige plaatsen, welke tot het ressort der raden van justitie, op Java behooren; *art. 634 rgl.*

Ten aanzien van de termijnen teekenen wij nog aan, dat de dagelijksche tijd voor het doen van exploiten of het tenuitvoerleggen van vonnissen, is onveranderlijk van zes uren des morgens tot zes uren des namiddags, behoudens, even als in ons *art. 25*, met verlof van den voorzitter, in zaken welke buitengewonen spoed vereischen; *art. 18 regl.* Eindelijk, dat bij *art. 17*, waar het verbod voorkomt om een exploit op een Zondag te doen, is gevoegd de voor ons nieuwe bepaling, dat «de termijn van eene *maand* wordt gesteld op *dertig dagen.*» Vergelijk wijders *artt. 23, 862, 909 regl.* met *art. 37 Regl. o. d. inwend. dienst*, en *artt. 849, 893 w.b. (1)*

• Een ander verschil in den maatschappelijken toestand is in de *waarde van het geld* gelegen.

Opdat er overeenstemming zou zijn, moesten de in de wet uitgedrukte geldsommen worden verhoogd. Om den druk der boeten gelijk te doen zijn, moest haar bedrag worden vermeerderd. Dit is geschied. Doorgaans zijn zij verdubbeld (2).

(1) Zie ook hierachter bladz. 69.

(2) Die in zake van wraking eens regters wordt in het ongelijk gesteld, zal worden verwezen in eene boete van niet hooger dan *f 50*, *art. 43*: dan *f 100*, *art. 45*;

wanneer partijen of praktizijns *zich te buiten* gaan in het *met bezadigheid bepleiten* der zaak, of in het *in acht nemen en bewaren* van den eerbied, dien men aan de justitie schuldig is, zal hen de regter, wanneer hij hun dit ten tweedemale *herinnert*, kunnen veroordeelen in eene boete hoogstens ten bedrage van *f 50.*, *art. 22*: van *f 100.* *art. 29*;

Maar ook tot andere einden dan tot straf voor het feit van regt bij den regter te vragen, zijn geldsommen in de wet bepaald. Ook dezen zijn geklommen. Zijn er goederen in beslag genomen, welker waarde blijkbaar minder is dan een bedrag van *f* 400.-, dan is er geene verpligting tot bekendmaking van den verkoop in een dagblad; art. 466 wb. Die vierhonderd rezen in art. 470 *regl.* tot duizend.

Twee instellingen oefenen ter wijziging nog eenen grooten invloed uit; de *weeskamer* en het *vendu-departement*.

Wat de *weeskamer* betreft kan dit hem niet bevreemden die heeft nagegaan wat wij vroeger bij het behandelen van het *I. burg. wb.* en van dat van *koophandel* hebben gezegd (1). Zij is toeziende voogd en curator; zij treedt op waar goed is, zonder beheer van eigenaar, of waar een persoon is onmagtig zich zelve te besturen.

Onderhands opgemaakte boedelbeschrijvingen moeten bij de *weeskamer* worden overgebracht; art. 672; —

de som te consigneren voor boete bij het aanvragen der cassatie is *f* 100. volgens art. 406: *f* 200. in art. 411;

die request civiel aanvangt, consigneert voor boete *f* 100. en tot schadevergoeding voor de wederpartij *f* 50., art. 391, *f* 200. en *f* 100. in art. 395;

bij het verwerpen van een verzet door derden *zal* worden opgelegd eene boete van hoogstens *f* 50., art. 383; het *kan* worden opgelegd tot hoogstens *f* 100., art. 383;

die beweert dat een stuk valsch is, consigneert *f* 150., art. 173: *f* 250., art. 150; die een stuk heeft ontkend, hetwelk hij zelf geschreven had, wordt beboet met *f* 100., art. 196: met *f* 200. volgens art. 168; die ten onregte een stuk van valsheid betichtte, met eene boete van *f* 150 tot 300., art. 197: van *f* 250 tot 500., volgens art. 169;

tegen den niet verschijnende getuige worden boeten bedreigd van *f* 25 en van *f* 50., art. 116, 117: van *f* 50 en van *f* 100., art. 184, 185;

de boete van *f* 100 in art. 353 bedreigd tegen hem, wiens klagte over regtsweigerig wordt afgewezen, rijst in art. 366 tot eene som van niet minder dan *f* 150 en niet hooger dan *f* 300.

(1) *Themis* IX 528 — 532; X 15 volg.

indien een beneficiair erfgenaam weigert zekerheid te stellen, komt de weeskamer tusschenbeiden; de beneficiaire erfgenaam, die eene regtsvordering tegen de nalatenschap heeft, stelt haar in tegen de weeskamer, wanneer er geene andere erfgenamen zijn; zij moet de goederen eener onbeheerde nalatenschap verkoopen als of 't voor eenen minderjarige geschiedde; *artt.* 696, 697, 698; — zij is de curator én in den boedel van eenen failliet, én van eenen, die in staat is van kennelijk onvermogen; *art.* 902; de beteekeningen in die boedels geschieden dus aan haar, *art.* 6, 6°; wat dus in den titel over kennelijk onvermogen den curator wordt opgedragen, wordt hier bij de weeskamer gebragt; want zij is belast met de vereffening des boedels; *art.* 913; maar van ontslag des curators, of toevoeging van een of meer aan den eerstgenoemden kan hier geen sprake zijn, en 't *reglement* mist dus de bepaling van *art.* 886; — wanneer de boedels, waarvoor zij opkomen, of de middelen van hem, dien zij vertegenwoordigen, niet toereiken voor de vermoedelijk vereischt wordende regtskosten, worden zij toegelaten tot het kosteloos procederen op haar verzoek en onder overlegging van eenen summieren staat des boedels; *art.* 891. Vreemd echter schijnt het dat op haar, die zoo zeer rekening moeten hebben te doen, de voorschriften van boek III, titel, V *van het doen van rekening en verantwoording*, bij *art.* 891 nog vooreerst buiten toepassing worden gehouden, en hiervoor wordt verwezen op de instructien voor de weeskamers, die voorshands in hare volle kracht worden bewaard; *art.* 70 *Bepal. o. d. Invoer. v. en d. Overg. t. d. nieuwe wetg.*

Bij die zelfde *Bepalingen* worden » de bestaande verordeningen omtrent de *vendukantoren* voorloopig in stand gehouden, voor zoover zij met de bepalingen der nieuwe wetgeving niet in strijd zijn; bepaaldelijk wordt

gehandhaafd de bij die verordeningen *aan de vendukantoren toegekende uitsluitende bevoegdheid tot in het openbaar verkoopen van roerende en onroerende goederen,* » art. 93.

Dientengevolge moeten bij geregtelijke uitwinning, het verzet tegen den verkoop op grond van opvordering van eigendom, en de oppositien tegen de afgifte der kooppenningen ook beteekend worden aan het vendukantoor; artt. 539, 457, 536, artt. 536, 461, 533; moet de verkoop geschieden « door tusschenkomst van het vendukantoor in tegenwoordigheid van den deurwaarder; » is de kring van het vendukantoor en niet de gemeente waar de verkoop moet plaats hebben, de grens waar binnen de verkoopbiljetten moeten worden aangeplakt; artt. 463, 464, artt. 467, 468; moet de verkoop van *roerende* goederen wijders geschieden « overeenkomstig de in de instructien voor de vendukantoren bestaande bepalingen op den vrijwilligen verkoop van roerende goederen », zijn « de daarbij gestelde termijnen van crediet en uitbetaling » bij den geregtelijken verkoop mede van toepassing; art. 472; art. 480, art. 482; — en ontbreken daarentegen hier de bepalingen over wat en hoe de deurwaarder zal verkoopen, over zijne verantwoordelijkheid voor den koopschat, zijne verpligting om dezen ter griffie te brengen, en zijne onbevoegdheid om boven den koopprijs nog iets te ontvangen, op straffe van te worden vervolgd wegens knevelarij; artt. 468, 469, 474 w b.

Bij de regterlijke uitwinning van *onroerende* goederen geschiedt ook de verkoop *door tusschenkomst van het vendukantoor*, in plaats van voor de regtbank van het arrondissement; ook aan dat lokaal moeten de biljetten worden aangeplakt; veilconditiën, voor zoo verre die niet reeds begrepen zijn in de instructie voor de vendu, moeten door den executant worden opge-

maakt; zij mogen met de instructie van het vendu-kantoor niet in strijd zijn; zij moeten op het vendu-kantoor ter lezing worden gelegd; ook aldaar geschiedt de beteekening van het verzet tegen de afgifte der kooppenningen; de eigendom der toegewezen goederen gaat niet over door overschrijving van het vonnis van toewijzing, maar door openbaarmaking van het extract uit de *vendurool*; de overschrijving en de openbaarmaking hebben overigens hetzelfde gevolg ten aanzien der regten, welke de koper erlangt (1). De voorschriften van de artt. 523, 524 w.b., hoe moet worden verkocht voor de regt-bank en dat dit moet geschieden door procureurs, zijn, zoo als trouwens uit den aard der veranderde wijze van verkoopning volgt, met meer andere dergelijke bepalingen vervallen (2).

De verkoop van roerende of onroerende goederen eener nalatenschap waarin alle erfgenamen het vrije beheer hunner goederen hebben, zullen kunnen worden verkocht, op zoodanige wijze als die erven zullen overeenkomen, «mits die overeenkomst niet in strijd zij met de verordeningen aangaande het *vendu-departement*;» moet verkocht worden roerend goed, waarbij betrokken zijn, die geen vrij beheer hebben, of waarover erven niet eenstemmig zijn, dan geschiedt dit in het openbaar, door tusschenkomst van het vendu-kantoor; *artt.* 677, 678, 683.

Onderscheidene geringe afwijkingen welke uit den aard der zaak volgen gaan wij met stilzwijgen voorbij; die bijv., dat een afstand van *palen*, soms gesteld wordt voor buiten de gemeente; dat de gemeente verandert in *residentie* of *residentie-afdeeling*; dat men

(1) Vgl. artt. 521, 495, 496, 517, 516, 520, 536, 529, 535, w.b. met *art.* 522, 497, 498, 499, 518, 519, 530, 533, 526, 532, *regl.*

(2) Zie artt. 549, 552, w.b.

hier een *bazaar* onder 't oog krijgt, ginds *buffels* ontmoet, enz.; *artt.* 448, 491, 6°, *artt.* 452, 493, 6°.

Wij teekenen alleen nog aan, dat gemist wordt de vrijstelling van *registratie*, welke op onderscheidene plaatsen van het wetboek voorkomt (1). Wij hebben gelijke opmerking gemaakt bij de beschouwing van het *burg. wb.*; daar is inzonderheid gewezen op *art.* 1880, waar de *registratie*, welke bij ons, ten aanzien der dagteekening, alleen kracht verleent aan de onderhandsche acte, vervaugen is door het *geviseerd en geboekt* zijn door eenen openbaren ambtenaar. (*Themis* IX 557) (2).

E E R S T E B O E K.

Van de wijze van procederen voor de raden van justitie en het hooggeregtshof.

De eerste titel van het *reglement* even als die van het wetboek verzamelt in eene eerste afdeeling de zoo belangrijke bepalingen voor *exploiten van dagvaarding, aanzegging en beteekening*.

(1) *Artt.* 297, 124, 775, 777, 787, 867, 868, *w.b.*; *artt.* 291, 292, al. 3, 768, 770, 780, 884, 885, *regl.*

(2) Wij zijn nader ontwaar geworden, dat N. I. nog vrij is van de belemmeringen eener belasting aan onze registratie gelijk.

Om te kunnen voldoen aan het voorschrift van *art.* 1880, *I. b. w.* bepaalt *art.* 99 der *Bepal. omtrent Inv. en Overg.* dat een afwachting der nadere regeling van dit onderwerp de bij *art.* 1880 *burg. wb.* vermelde formaliteit zal worden vervuld door de notarissen die het door hen aan den voet der acte te stellen *gezien* zullen onderteekenen, met vermelding van den dag waarop deze verrigting heeft plaats gehad, en van het nummer onder hetwelk dezelve is geboekt in een afzonderlijk daartoe door hen aan te leggen register, hetwelk op gelijke wijze als de repertoires zal worden gekantteekend en gewaarmerkt.

«Indien de acte meerdere bladzijden beslaat, zullen deze, ieder afzonderlijk, door den notaris genummerd en gearapheerd worden.

«Voor deze werkzaamheid, aan welke de notarissen zich niet mogen onttrekken, wordt hun een salaris van *f* 2 toegekend.»

Wij hebben boven, bladz. 15 volg., bij het behandelen van algemeene oorzaken van wijziging, en hoofdzakelijk bij het punt der termijnen eenige wijzigingen en geheel nieuwe bepalingen doen kennen; welke bijzonder uit de 1^e afdeeling van den 2^{en} titel van dit boek waren genomen en tot het exploiteren betrekking hebben. Men herinnere zich de bepalingen van de *artt. 3, 5, 7, 10, 15, 17, 18 regl.*

De veranderingen in deze afdeeling, voor zoo verre zij niet door verschil van toestand geboden worden, zijn bijna even zoo vele verbeteringen. Het *reglement* begint niet, even als het wet boek, met eene onwaarheid. *Art. 1* zegt niet, det «elke regsingang met eene dagvaarding aanvangt,» maar «elke regsingang, die daarvan niet bepaaldelijk is uitgezonderd.» De wijze waarop dagvaardingen en alle andere exploiten zullen gedaan worden ten aanzien van verschillende personen, heeft velerlei verandering ondergaan. Wij hebben reeds opgemerkt, dat de bepaling ten aanzien van overledenen, alleen toepasselijk gemaakt op dagvaardingen, uit de rij der bepalingen van art. 4 wb., *art. 6 regl.*, is geligt en als *art. 7* eene afzonderlijk plaats heeft bekomen. *Art. 6* heeft slechts één lid van art. 4 wb. onveranderd overgenomen; namelijk n°. 4 (n°. 5 van *art. 6 regl.*) ten aanzien van de vennootschappen van koophandel. Hoe ten aanzien van den Gouverneur-generaal moet worden geëxploiteerd is boven, bladz. 14, reeds medegedeeld. *Art. 6* bepaalt overigens, dat geëxploiteerd zal worden: 2°. ten aanzien van de regering van Nederlandsch Indië, als vertegenwoordigende den lande, aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd van het betrokken departement; — 3°., (waarbij n°. 2 en 3 van art. 6 werden te zaamgetrokken,) ten aanzien van residentie of plaatselijke besturen, openbare instellingen of stichtingen en zedelijke ligchamen, aan den persoon of ter woonplaatse

van het hoofd des bestuurs of ter plaatse waar het bestuur deszelfs zitting of kantoor houdt; — 6°. ten aanzien van den boedel eens gefailleerden, of van iemand die in staat van kennelijk onvermogen is verklaard, aan de *weeskamer*, of aan den persoon of de woonplaats van derzelve met de curatele over den boedel belasten agent. Van art. 6 is n°. 7 al. 2 initio, door verandering van redactie veel verbeterd; daar wordt het geval dat in regten worden opgeroepen, «houders van aandeelen in geldleeningen of maatschappijen, welke niet op naam staan en waarvan de eigenaars uit dien hoofde onbekend zijn,» verbeterd in «*onbekenden, of wel houders van aandeelen in geldleeningen of maatschappijen, welke niet op naam staan*» (1). Onder n°. 4 komt eene geheel nieuwe bepaling voor, welke het gevolg is van het voorschrift van *art. 4 regl. op de R. O.* (2); ten aanzien van die personen moet geëxploiteerd worden aan het hoofd van het plaatselijk bestuur, of aan dengene, die hem vervangt;

(1) Vergelijk hier echter *art. 99 al. 2, 3, 4 Regl.*

(2) *Art. 4, R. O.* «onverminderd de bestaande of later door den Gouverneur-generaal te geven voorschriften betrekkelijk het vragen van verlof tot vervolging in regten van mindere inlandsche hoofden, kunnen geene burgerlijke regtsvorderingen, noch vervolgingen tot straf, worden ingesteld tegen vorsten, regenten of andere inlandsche grooten en derzelve nabestaanden, noch ook tegen districts-hoofden en andere inlandsche hoofden van aanzien, zonder daartoe vooraf, op Java en Madura van den Gouverneur-generaal, en in de bezittingen buiten Java en Madura van den hoogsten gezaghebber, verlof te hebben verkregen.

«Ingeval de laatstgemelde het verlof mogt weigeren, zal hij van zijn besluit onmiddellijk kennis geven aan den Gouverneur-generaal, ten einde hetzelfde bekrachtigd, of de gevraagde vergunning als nog verleend worde.

«De teregtzittingen over zaken, waarin de genoemde personen, hetzij alleen, hetzij met anderen, betrokken zijn, worden met gesloten deuren gehouden.» *Themis* IX 836.

de ambtenaar aan wien het exploit gedaan wordt, zal het oorsponkelijk kosteloos met *gezien* teekenen, en het afschrift, bij *gesloten brief*, aan den belanghebbende toezenden. In verband hiermede beveelt *art. 9* dat het exploit de vermelding van het bekomen verlof moet behelzen. Dat deze afwijking ten sieraad aan het *reglement* strekt, willen wij niet verzekeren.

Bij ons ontbreekt het voorschrift hoe de getuigen moeten zijn, wier tegenwoordigheid bij sommige exploiten wordt vereischt. Volgens *art. 19 regl.* moeten zij zijn manspersonen, ingezetenen van Nederlandsch-Indië, van bevoegden ouderdom om in regten getuigenis te kunnen afleggen, en aan den deurwaarder, die het exploit verrigt, als geloofwaardige personen bekend, of door het hoofd van plaatselijk bestuur hem als zoodanig opgegeven.

Ook de bepaling van *art. 16 w.b.* dat geen deurwaarder voor zijne verwanten mag exploiteren, is in *art. 20 regl.* uitgebreid en verbeterd (1).

In onze wetgeving geldt als regel *openbare mondelinge* behandeling der zaken. Ook voor de indische regtpleging is die regel gevestigd; hoezeer met meer uit-

(1) *Art. 20 regl.* « Geen exploit mag door eenen deurwaarder worden gedaan voor zijne bloedverwanten of aangehuwden in de regte linie onbepaaldelijk, en in de zijdlinie tot den graad van broeders- en zusterskinderen ingesloten.

« In geval van beletsel uit dien hoofde *of om andere redenen*, zal de voorzitter van het collegie, wanneer het eenen gewonen, of de resident, wanneer het eenen buitengewonen deurwaarder geldt, eenen geschikten persoon tot het doen der exploiten aanwijzen.

« De aangewezen persoon zal vooraf beëdigd worden, ten ware hij reeds onder eenen ambtseed mogt staan.

« Van de gedane aanwijzing zal in de exploiten worden melding gemaakt.»

Gewone deurwaarders worden benoemd door den Gouverneur-generaal, die aan elk regterlijk collegie het noodige getal toevoegt; *buitengewone* worden benoemd door de residenten, naarmate de behoefte, welke daaraan in elke residentie bestaat; *art. 193 R. O.*

zonderingen dan bij ons, wat de openbaarheid, en niet zoo ruim gesteld, wat de voordragt betreft.

De 2^e afdeeling, *van de teregtzittingen*, bepaalt de *openbaarheid* van de teregtzittingen op den voet der voorschriften van *art. 29 R. O. voor I.* = art. 20 R. O. v. N., bij welke de openbaarheid wordt vastgesteld, tenzij bij de wet anders mogt zijn bepaald of de regter om gewigtige redenen anders mogt bevelen; maar onder die bepalingen hebben wij reeds die van *art. 19 R. O.* aangetroffen, over het behandelen der zaken tegen inlandsche grooten.

Wij missen hier ook de bepaling van art. 20, waarbij de partijen de bevoegdheid erlangen *zelve* hare zaken te bepleiten. Eveneens wordt gemist eene bepaling als die van art. 21, waarbij aan den niet gegraduateerden en den gegraduateerden procureur en den advocaat verschillende bevoegdheid wordt toegekend. Het *reglement o. d. R. O.* vult deze leemte, voor zooveel wij hebben kunnen ontdekken, niet aan. In het zesde hoofdstuk, *van de advocaten en procureurs*, gaan de *artt.* 185 en 186 ten dezen opzichte niet verder dan tot de bepaling, dat « de advocaten tevens zullen zijn procureurs, » dat « de niet gegraduateerden alleen tot procureurs kunnen worden benoemd, » en dat « de aard dezer bediening en de daaraan verbonden werkzaamheden bij de wettelijke bepalingen op de burgerlijke regtspleging en op de strafvordering worden geregeld » (1).

Wel vinden wij terug het gebod van art. 22 dat de zaken voor den regter met bezadigdheid moeten worden bepleit; *art. 29* geeft dit gebod dan nu ook niet aan « partijen en practizijns, » maar alleen aan de « practizijns.

(1) *Artt.* 111, 114 *regl.* bedoelen dan ook, wanneer het van art. 137, 139, overneemt « vervolgens worden de *partijen* tot de pleidooijen toegelaten, of daartoe eenen naderen dag bepaald, » zeker niet anders dan dat de *praktizijns* der *partijen* worden toegelaten.

De voorschriften over het bewaren van stilte en over de politie op de teregtzittingen (artt. 23, 24, 26, 27 w.b.) komen hier niet voor, dewijl zij reeds zijn opgenomen in de artt. 254, 255, 256, en 257 van het *Regl. o. d. R. O.*, en, wat het bijzonder gebod betreft van art. 25 w.b. voor deurwaarders en bedienden van de regterlijke collegien om zich stil te houden, in art. 203 jo art. 192 van dat *reglement*. Dáár echter heeft men met opzigt tot het bijwonen der teregtzittingen met ongedekten hoofde eene uitzondering gemaakt voor hen, die van de Mahomedaansche godsdienst zijn; eene soortgelijke bepaling schijnt men bij ons voor de krijgslieden onnoodig te hebben gekeurd.

Daarentegen zijn hier in de artt. 23, 24, 25, 26, 27, 28 en 30, met eenige uitbreiding en met verbetering van redactie, opgenomen de bepalingen, welke over het houden eener rol, het oproepen der zaken, enz. voorkomen in de artt. 35, 37, 38, 40, 41, 42, 44 en 47 van het *Reglement*, betreffende de wijze van eedsaflegging, en de orde van inwendige dienst, van 19 September 1858, (*Stbl.* n°. 36) (1).

(1) Art. 38 van het *Regl. v. inw. dienst* zegt: «Ten dage dienende roept de deurwaarder een voor een de zaken op in den rang van hare plaatsing op de rol.» De N. I. wetgever begreep dat de deurwaarder, met den besten wil ter wereld, niet alle de zaken te gelijk zou kunnen uitroepen en liet dus in art. 24, een voor een achterwege. — Art. 24 legt ook den griffier de taak niet op, dat voor iedere teregtzitting hij een uittreksel uit de rol, vermeldende de zaken die moeten worden opgeroepen, gereed hebbe, maar dat zoodanig uittreksel den deurwaarder worde ter hand gesteld. — Art. 24 breidt deze bepaling uit door bij te voegen: «Een gelijk uittreksel wordt des daags vóór de teregtzitting aan den president bezorgd; daarenboven zullen zoodanige uittreksels in genoegzamen getale, ten dienste der leden en van het openbaar ministerie, vóór de opening der teregtzitting in de vergaderzaal voorhanden zijn.»

Ons art. 42 zegt, dat wanneer op den dag tot voortzetting van het geding bepaald, geene der partijen ter teregtzitting verschijnt, de zaak op de rol wordt doorgehaald; art. 27 voegt er bij «dat de zaak desniettemin op

Themis, D. XII, 1° St. [1851].

In *art. 31* vinden wij de bepaling van *art. 19* betreffende de verschijning van partijen tot minnelijke schikking, terug.

De 3^e afdeeling van de *regters en van het wraken derzelve*, heeft aan den regter ontnomen de bevoegdheid om in de wraking te berusten. De regter moet dan ook niet onder de akte van wraking eene verklaring stellen, of hij berust, of niet berust, met opgave der gronden, *art. 34*; maar de regter is gehouden binnen twee dagen na ontvangst der acte van wraking, «zijne bedenkingen aangaande de wraking in geschrifte te brengen, en in eenen besloten omslag aan den president te doen toekomen»; is de wraking tegen den president zelven gerigt, dan zendt deze zijne bedenkingen aan den op hem in rang volgende. Het regterlijk collegie onderzoekt, en staat naar gelang van zijne bevinding, de wraking toe of weigert haar, *artt. 39, 40*. De beslissing over wraking blijft dus in alle gevallen bij den regter, en hangt niet, als bij ons, in zekere mate dadelijk af van hem, tegen wien de wraking gerigt is. De N. I. wetgever heeft dus terecht de wraking beschouwd als eene zaak van openbare orde, waarin soms te ver gedreven kieschheid of andere geheel persoonlijke redenen van den gewraakten, niet uitsluitend beslissing mag geven. Alzo is ook het geval, dat werkelijk wraking *geschiedt*, in overeenstemming met *art. 31* wetb. en *art. 36* *regl.*, waarbij aan het collegie de beslissing is opgedragen of

het eenstemmig verzoek van partijen, zonder eenige nieuwe voorafgaande dagvaarding weder op de rol kan worden gebragt en voortgezet, even alsof er geene doorhaling hadde plaats gehad.»

Art. 28 heeft het voorschrift van *art. 44* uitgebreid door te bepalen «dat de griffier verplicht is naauwkeurig aantekening te houden van de conclusien, mondeling door partijen ter terechtzitting genomen in de gevallen, waarin geene schriftelijke conclusien vereischt worden.» Zie verder *art. 64 1° regl.*

de regter, die weet, dat er eenige reden van wraking tegen hem bestaat, en die, ingevolge zijner verplichting, aan het collegie waarin hij zitting heeft, die reden heeft opgegeven, zich van de zaak moet onthouden.

Gelijk wij boven (bladz. 24) reeds opmerkten is de boete voor het ongegrond voorstellen van wraking verdubbeld; maar de actie tot herstel van eer, en vergoeding van schade en interessen, welke den regter bij art. 43 gegeven is, vindt men in *art. 45 regl.* niet terug.

Leden van het O. M. kunnen gewraakt worden om dezelfde redenen als een regter. Ook voor hen geldt dus de onder n°. 3 in art. 30 wb. en in *art. 25 regl.* opgenoemde reden, «indien er binnen het jaar vóór de wraking, tegen ééne der partijen of derzelver echtgenoot of nabestaanden en aangehuwden in de rechte linie een strafgeding op zijne klagte of door zijn toedoen is gevoerd.» Zij zal echter niet als eene reden van wraking tegen het O. M. gelden, wanneer het strafgeding ambtshalve is gevoerd; *art. 37 regl.*

In de 4de afdeeling ontbreekt het voorschrift van art. 47, dat, wanneer geene uitspraak gedaan is drie maanden na dat het O. M. conclusie heeft genomen, partijen bevoegd zijn te vorderen dat de zaak nogmaals worde bepleit; *art. 50* bevat daarentegen een gebod, dat bij ons ontbreekt; namelijk dat de regters «verplicht zijn regt te doen op alle gedeelten van den eisch; het is hun verboden uitspraak te doen omtrent zaken, welke niet zijn geeischt, of meer toe te wijzen dan geeischt is.» *Art. 61*, 4°, beveelt dat in de vonnissen ook zullen worden vermeld «de wettelijke bepalingen, voor zoover de uitspraak op stellige wettelijke voorschriften rust.»

De drie overige afdeelingen van titel 1 geven geene aanleiding tot opmerking.

Wij gaan over tot den 2den titel van het *reglement*,

«van de manier van procederen bij de raden van justitie en het hooggeregtshof in eersten aanleg.»

In de 1^e afdeeling, *van de dagvaardingen* is bij de aanwijzing van den regter, waarvoor gedagvaard zal worden, weggebleven a l. 6 van art. 126, geschreven voor het geval, dat een openbaar ambtenaar zijne vorige woonplaats behouden heeft. Teregt. Want art. 77 B. W. doet hem, die tot openbare bedieningen geroepen wordt, zijne woonplaats behouden, in dien hij het tegenover gestelde voornemen niet aan den dag heeft gelegd. Maar *art. 20 I. b. w.* bepaalt integendeel dat de openbare ambtenaar wordt geacht zijne woonplaats te hebben, wàar hij zijne bediening uitoefent.

Het *reglement* behelst hier, wat den procureur betreft, tweederlei belangrijke afwijking; vooreerst, dat de procureur moet hebben eene schriftelijke volmagt, en ten tweede dat de procureur procedeert namens de partijen(1).

2e. afdeeling, *van de verwerking en het voldingen der zaak.* *art. 107* verklaart het bevel, dat de procureur alle memorien en schrifturen moet onderteekenen, hetwelk bij ons in art. 133 alleen voor dien des aanleggers geschreven is, ook voor dien des verweerders verbindend. *Art. 107* beslist tevens een punt dat hij ons tot veel verschil aanleiding heeft gegeven. (2) Het zegt dat «tegen den verweerder die verzuimd heeft procureur

(1) *Art 106 Regl.* «Het exploit van dagvaarding moet op straffe van nietigheid, namens den aanlegger worden gedaan op vordering van eenen procureur, daartoe bij geschrifte bijzonder gevolmagtigd.»

Art. 107 Regl. «De verweerder is verplicht . . . procureur te stellen. Dit geschiedt bij eene eenvoudige acte van wege den gestelden procureur, aan dien des eischers beteekend.»

«De verweerder wordt geacht zijne woonplaats te hebben gekozen bij dien procureur, aan welken de aan eerstgemelde beteekende dagvaarding tot volmagt strekt.»

(2) Zie DE PINTO, *Handl. t. h. Wb. v. B. Rvord*, II, 1^e stuk, § 120, over het «niet verschijnen ten dage dienende» van art. 135 w b.

te stellen, of wiens gestelde procureur *ten bij het exploit van dagvaarding beteekenden regtdage* niet verschijnt, verstek zal worden verleend.» In verband hiermede is de voor ons nieuwe bepaling van *art. 109*, dat, «wanneer de procureur na op den beteekenden regtdag verschenen te zijn op eene latere tot de voortzetting van het geding bepaalde teregtzitting niet verschijnt, zulks geen grond zal opleveren tot het verleenen van verstek, maar de uitspraak steeds geacht zal worden op tegenspraak te hebben plaats gehad.»

In eene andere nieuwe bepaling is ten gunste van de inlanders en daarmede gelijk gestelde personen, afwijking van den regel, dat ieder geacht wordt de wet te kennen. *Art. 108* toch verleent den regter de bevoegdheid aan zoodanige personen, wanneer zij, zonder procureur te hebben gesteld, in persoon op de dagvaarding verschijnen, op hun verzoek nog eenen korten termijn toe te staan om alsnog procureur te stellen; indien de termijn verstreken is, zonder dat procureur is gesteld, zal tegen den gedaagde zonder eenig verder uitstel verstek worden verleend. Deze bepaling vindt ook daarin verklaring, dat uit *art. 114*, wáár bij den inhoud van ons *art. 139*, dat «de verweerder, nadat de eischer conclusie heeft genomen, zijne verwering voordragt,» nog de anders vrij nuttelooze bijvoeging gedaan is «ten ware hij in den eisch mogt berusten,» schijnt te blijken, dat niet-verschijning in het *reglement* wordt geacht te zijn vermoeden van *berusting* in den eisch, van *toestemming* in de vordering; en dus van meer beteekenis, dan enkel als eene vermoede *referte* aan 's regters uitspraak (1).

Het *reglement* heeft bij meer van geen of weinig nut doch van vermogen om geschil en omslag te veroorzaken, de onderscheiding behouden tusschen zaken van gewone en van summiere behandeling.

(1) Vgl. echter *art. 791 Regl.*

Het heeft echter de bepalingen daarover vermeerderd met het voorschrift van *art.* 116 « dat de beslissing, of eene zaak is van gewone of van summiere behandeling op het audientieblad wordt aangeteekend; dat de regter ambtshalve of op verzoek der partijen op die beslissing kan terugkomen, maar dat zij overigens voor geen hooger beroep noch andere voorziening vatbaar is.»

Ten aanzien der 3^e. afdeling, *van voorloopige verzoeken en exceptien*, valt niets op te merken, dan alleen dat *art.* 129 niet slechts overneemt, «dat het vonnis, waarbij het stellen van zekerheid wordt bevolen, de som moet uitdrukken, tot beloop waarvan de zekerheid moet worden verstrekt», maar in plaats van het slot van ons *art.* 153 (1), er bijvoegt «*en de wijze waarop die zal worden gegeven*» (2).

In de 4^e afdeling, *van behandeling bij geschrifte*, is deze opmerkelijke verandering gebragt, dat, in dusdanig behandeld geding geen rapporteur voorkomt. Alles wat dus dienaangaande in onze *artt.* 170 en 175 gevonden wordt, valt weg. Na afloop der termijn is nu de griffier verplicht de stukken aan den president ter hand te stellen; deze brengt ze in de eerst volgende vergadering ter tafel; moet het O. M. worden gehoord, dan beveelt de regter dat de stukken daaraan door den griffier

(1) «De eischer of tusschenkomende partij, welke deze som zal consignéerd hebben, of welke zal bewezen hebben dat zijne onroerende goederen, gelegen in de Nederlanden, voldoende zijn om de vastgestelde som daaraan te kunnen verhalen, zal worden ontslagen van het stellen van zekerheid, mits hij, in het laatste geval, op die goederen eene hypotheekaire inschrijving toesta;» *art.* 153 *wb.*

(2) Onder meer andere verbeteringen, welke in het *reglement* hadden kunnen worden opgenomen, behoort voorzeker de bepaling, wat regtens zal zijn wanneer eene reeds aanhangige zaak nogmaals voor denzelfden regter wordt aanhangig gemaakt. *Art.* 153 *wb.* en *art.* 134 *Regl.* voorzien slechts het geval, dat de zaak hangt bij eenen *anderen* regter.

worden medegedeeld; het O. M. neemt conclusie op de teregtzitting, waarvan op eenen voorgaanden regtdag aankondiging zal worden gedaan; *artt. 145 al. 2, 146 regl.*

Art. 138 regl. bepaalt het voorschrift van ons art. 162 «indien eene zaak niet vatbaar schijnt voor mondelinge behandeling, kan de regter enz.» door te zeggen: «indien, na het nemen der conclusien ter rolle, eene zaak, hetzij die van sumieren, hetzij van gewonen aard zij, niet vatbaar schijnt, enz.» *Art. 139* verklaart het bevel, waarbij schriftelijke behandeling wordt geboden, onvatbaar voor hooger beroep of andere voorziening. Waarom willen de *artt. 140 en 141 regl.*, dat de schriften alleen de middelen en niet ook, even als de *artt. 164 en 165*, de conclusien der partijen zullen moeten bevatten?

Behalve de verdubbeling van boeten (*artt. 178, 187 wb. = artt. 150, 169 regl.*) is geene verandering in de 5^e afdeling, van de geschillen over de echtheid of onechtheid van geschriften, enz. gebracht, dan dat «bij vermoeden van vervalsching tegen nog levende personen ontstaan, de regter de stukken in handen van het O. M. zal stellen», en hij dit doen zal, *hetzij ambtshalve, hetzij op vordering van den officier van justitie*, *art. 193 wb. = art. 165 regl.* Was deze bijvoeging echter wel noodig? *art. 321 regl.* geeft de bevoegdheid aan het O. M. om in alle zaken, waarin het zulks noodig zal oordeelen, mededeeling van stukken te vorderen, en aan den regter om van ambtswege die mededeeling te bevelen; terwijl daarenboven *art. 320 regl.* beveelt dat in alle geschillen over echtheid van geschriften het O. M. zal worden gehoord. Die *artt. 320 en 321* stemmen overeen met de *artt. 324 en 325 wb.*

In het wetboek wordt op twee plaatsen van getuigen-verhoor gehandeld; in den tweeden titel, waar de

wijze van procederen voor den kantonregter wordt beschreven, en in de 6de afdeeling van titel III. Verschil in bewoordingen, onjuiste uitdrukking, verwijzing naar de voorafgaande bepalingen, en niet altijd goede plaatsing der artikelen hebben velerlei twijfel opgeleverd. In het *reglement* zijn alle bepalingen voor getuigenverhoor in de 6de afdeeling bijeen, en dit deel der wijze van procederen heeft daardoor, en door betere rangschikking, en door toevoeging van enkele zinsneden, voorzeker veel gewonnen.

De afdeeling begint met de algemeene regels voorop te zetten. Zij bezigt daartoe de woorden van art. 103, al. 1, 2 en 4, welke boven die van art. 199 de voorkeur verdienen, en welk verschil van opstel aanleiding gegeven heeft tot het maken eener onderscheiding, die door anderen als buiten 's wetgevers bedoeling gelegen, bestreden is (1). Dan volgen de voorschriften voor den geheelen loop van een getuigenverhoor in zaken van *summiere* behandeling; art. 172 en 189; dan de bepaling over opdragt van getuigenverhoor aan eenen regter-commissaris, het hoofd van plaatselijk bestuur of den raad van justitie van der getuigen woonplaats; art. 190; dan die dat in eene possessoire zaak het verhoor zich niet tot het petitoire mag uitstrekken; art. 191 (2); daarna voorschrift voor wat gedaan moet worden

(1) Zie de PINTO. *Handl. a. d.* § 150.

Art. 171 Regl. luidt: «Indien partijen het over de daadzaken niet eens zijn, en het bewijs door getuigen bij de wet is toegelaten, zal de regter, wanneer de daadzaken tot beslissing der zaak kunnen leiden, op verzoek van eene der partijen, een getuigenverhoor bevelen.

«Hij kan dit, onder bovengemelde omstandigheden, ook ambtshalve bevelen, indien hij tot de beslissing der zaak zulks dienstig en noodig acht.

«Het tegenbewijs wordt in alle gevallen van regtswege toegelaten.»

(2) Had, deze bepaling niet beter gevoegd onmiddellijk achter art. 171?

om getuigen te doen hooren in *gewone* zaken; *art.* 192, 193, 194; dan volgt het verhoor op de *teregtzitting* waarvoor *art.* 196 de bepalingen voor summiere zaken gesteld toepasselijk verklaart; voorts de regelen voor het verhoor door eenen regter-commissaris; *art.* 197—208; algemeene regels voor de wijze waarop verhoord zal worden; *art.* 209; en eindelijk herinnering der bepalingen omtrent het hooren van den Gouverneur-generaal enz. *art.* 210.

Wij zullen ons hier van verdere opmerking onthouden, maar voegen haar des noodig, bij de bepalingen van deze 6de afdeeling, welke wij als proeve van vergelijking achter dit opstel voegen. Wij vestigen hier slechts de aandacht op de bij ons ondenkbare *exceptioneele* voorschriften voor *inlanders* en *lijfeigenen*.

De bepalingen van de 7^e afdeeling, *van geregtelijke plaatsopneming*, en der 8^e, *van berigt van deskundigen*, zijn met die van ons w.b. overeenstemmende.

Tot meer dan eene moeijelijkheid hebben de beide eerste artikelen van de 9^e afdeeling, *van het hooren der partijen*, aanleiding gegeven (1). Er is getracht ze in het *reglement* te vermijden, door weg te doen vallen dat het verzoekschrift, waarmede dit stuk der procedure aanvangt, «aan de wederpartij moet worden *beteekend* (2), en dat de regter de vraagpunten onderzoeken zal «*na* verhoor van de wederpartij, ten aanzien van hare *gehoudenheid*, om op de vraagpunten te antwoorden»; *art.* 237, 238 w.b.; *art.* 230, 231 *regl.* Ook is achterwege gebleven het slot van *art.* 242, dat de besturen van openbare instellingen enz., aan het tot antwoorden door hen benoemde lid, «te dien einde een

(1) Zie DE PINTO. *Handl.* a. d. § 173.

(2) Hierdoor vervalt tevens dat geantwoord moet worden door de wederpartij op de *aan haar beteevende* feiten; verg. *artt.* 241, 242 m, *artt.* 234, 236.

bijzonderen last zullen geven, waarbij de antwoorden opgegeven en waarachtig verklaard zullen worden, en dat deze last zal mogen worden voorgelezen; *art.* 236. Bij *art.* 235 wordt aan den regter bevoegdheid tot verdaging van een reeds aangevangen gehoor verleend, welke hem ook bij ons, zelfs bij gemis zoodaniger bepaling, niet schijnt te kunnen ontzegd (1).

De inhoud der afdeelingen 10 van *incidentele vorderingen*, 11 van *reconventie*, 12 van *het schorsen en het hervatten van het regtsgeding* (2), 13 van *ontkenenis van geregtelijke verrigtingen*, 15 van *het doen van afstand der instantie*, 16 van *het vervallen der instantie* en 17 van *voeging en tusschenkomst*, komt met onze bepalingen daarvoor overeen.

In de 14^e afdeeling, van *verwijzingen naar een ander geregt en jurisdictie-guaestiën*, noemt *art.* 266 nevens «de leden van den raad» ook uitdrukkelijk den *griffier*. — Bij ons bepaalt *art.* 274, dat het verzoekschrift en het antwoord zullen worden gebragt ter griffie van

(1) *Art.* 235 *Rgl.* «Indien de partij welke op vraagpunten wordt gehoord, ten aanzien van de eene of andere der voorgehouden vragen verklaart dat zij, uit hoofde van door haar op te geven redenen, buiten staat is om dezelve dadelijk naar behooren te beantwoorden, zal de regter of de ambtenaar die hem vervangt, wanneer hem dit beweren gegronnd voorkomt, aan den ondervraagde het noodige uitstel kunnen verleenen.»

(2) Ons *art.* 254 zegt dat de loop eens gedings wordt geschorst door de vier daar bepaaldelijk opgenoemde omstandigheden; *art.* 248 *Regl.* voegt er voorzigtiglijk bij, «behoudens de *andere* gevallen van schorsing bij dit reglement of andere wettelijke bepalingen voorzien.» Het is waar die *andere* redenen tot schorsing zijn niet weinig in aantal, (*art.* 1025 *Ind. b. w.*; *artt.* 127, 165, 259, 267, 270, 360, 381, 711 *regl. Rvord.*; *artt.* 756, 905, 906 *Ind. w. v. ko.*; *art.* 29 *Alg. Bep. v. Wetg. voor N. I.*) De bijvoeging echter maakt het artikel zeker niet fraaijer. En welk nut geeft zij? Ook zonder haar zouden die *andere* gevallen het geding schorsen; en zij laat toch evenzeer als bij ons die *andere* gevallen zonder voorschrift, hoe daarin te handelen.

het hof of den hoogen raad, naar gelang hof of raad van de verwijzings-quaestie kennis moet nemen; en art. 275, dat «na afloop der termijnen, het hof of de hooge raad uitspraak zal doen over den eisch, en zoo daarvoor redenen zijn, den regter aanwijzen, die van het geschil zal moeten kennis nemen». Het *reglement* doet echter verzoekschrift en antwoord brengen ter griffie van den raad van justitie zelve. Na afloop der termijnen zal de griffier van dien raad beide die stukken opzenden aan het hooggeregtshof; het hof zal uitspraak doen, en zoo daarvoor redenen zijn, den regter aanwijzen, die van het geschil zal moeten kennis nemen. «In dit geval zal de zaak door middel van eene enkele acte, door de meest gereede partij aan den persoon of ter woonplaats van de wederpartij, met inachtneming der termijnen van dagvaarding beteekend, worden overgebracht bij den aangewezen regter, om op de laatste dingtalen te worden voortgezet;» art. 267, 268. Eene andere zeer opmerkelijke, voor ons nieuwe bepaling, is gegeven voor het geval, dat er bij het hooggeregtshof omstandigheden plaats grepen, als die welke, bij een raad van justitie, aanleiding geven om verwijzing te vorderen. In zoodanig geval zal de Gouverneur-generaal, op verzoek der meest gereede partij, na het bericht van het hooggeregtshof te hebben ingewonnen, tijdelijk, en alleen voor het afdoen der zaak, waarin de wraking heeft plaats gehad, aan dat collegie een genoegzaam aantal *leden toevoegen*; bij die tijdelijke benoeming, waaraan geene bezoldiging is verbonden, zal, *zoo veel mogelijk*, er op moeten worden acht gegeven, dat die toegevoegden bezitten de vereischten, die voor het lidmaatschap van het hooggeregtshof, bij art. 153 R. O., worden gevorderd; art. 269.

Van de 18^e afdeeling van het kortgeding voor den president van den raad van justitie ondergaat die uitbrei-

ding, dat bij *art.* 292 hare bepalingen (1) toepasselijk worden verklaard, wanneer ontruiming wordt gevorderd van huizen, gebouwen, woningen, pakhuizen of landen, waarvan de huur over de maand berekend, *niet meer* dan *f*100 bedraagt, en de huurder geen schriftelijk bewijs van bestaande, vernieuwde of verlengde huur voortbrengt, en in gebreke blijft het perceel te ontruimen. *Art.* 292 neemt voorts op de bepalingen van onze *artt.* 123 en 124 uit titel II: over de procedure voor den kantonregter. De afdeeling sluit met voor te schrijven, dat bij ieder regterlijk collegie eene afzonderlijke rol zal worden gehouden voor de zaken, behandeld in kortgeding voor den president. (*art.* 43 van ons Regl. v. orde voor de inwend. dienst van 14 Sept. 1838).

De 3^e titel, *van regtspleging in zaken van koop-handel*, biedt, op eenige wijziging na in de termijnen van dagvaarding (*art.* 297 m. *art.* 301), geene verandering aan.

Titel IV, *van het Openbaar Ministerie*, vangt aan met te bepalen, dat de procureur-generaal bij het hooggeregts-hof en de officier van justitie respectivelijk gehouden zijn, om in alle burgerlijke zaken waarin de regering van Nederlandsch-Indië, als vertegenwoordigende den lande, hetzij eischender, hetzij verwerender wijze als hoofdpartij of wel als gevoegde of tusschenkomende partij optreedt, op daartoe van of namens den Gouverneur-generaal bekomen last, de dagvaarding en alle andere exploiten te doen uitbrengen, de dingtalen en pleidooijen te houden, en wijders zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep, revisie en cassatie het geheele geding te voeren. Het blijft den Gouverneur-generaal voorbehouden om, bij eene nadere regeling van dit onderwerp, de ambtenaren van het Openbaar

(1) *Art.* 292 zegt « de bepalingen van dezen *titel*,» moet zijn *afdeeling* ?

Ministerie van de hiervoren omschreven verplichting te ontheffen, «*art. 321.*»

Het O. M. is dus de procureur van den lande in de gedingen waarin het land is betrokken. Hiermede staat in verband het voorschrift van *art. 58 regl. R. O.* «dat het O. M. gehouden is om in alle burgerlijke zaken, waarin de belangen van den lande betrokken zijn, die belangen op eene regtmatige wijze voor te staan en te beschermen, met dien verstande nochtans, dat niemand hierdoor van zijnen dagelijkschen regter kan worden afgetrokken.»

Wij hebben vroeger (1) deze laatste bepaling duister en onbegrijpelijk gevonden. Wij wachten toen licht van de voorschriften voor de regtsvordering. *Art. 321* heeft haar eenigzins opgehelderd, ofschoon niet geheel. Wat zal nu met de zaken van den lande gebeuren? Het O. M. zij als procureur, of zij als advocaat, het doe de dagvaardigen uitgaan, bezorge de dingtalen, houde de pleidooijen; daarin is geen bezwaar. Maar het O. M. moet nu, in zaken van den lande, ook als O. M. conclusien nemen; *art. 320 n°. 1.* Hoe nu? Zal het niet anders *concluderen* dan het gepleit heeft? dan kan de conclusie wel worden achterwege gelaten: zal het anders *concluderen* als O. M., dan het heeft gepleit als advocaat? welk vertrouwen geeft dan de verschillende redenering uit éénen mond? — Wat inspanning van kracht om den man, diens openbaar karakter volstreckte onpartijdigheid is, in eene valsche stelling te plaatsen en hem elkander doodende redeneringen te doen voeren en verschillende beslissing in dezelfde zaak van den regter te vorderen! — Zal er alleenlijk gepleit worden? wat is dan dat voorschrift van *art. 320* dat in zaken van den lande *moet* geconcludeerd worden? zal alleen conclusien worden genomen, wat dan de bepaling van *art. 319* dat er pleidooi zal worden gehouden? Ten aan-

(1) *Themis* IX 34.

zien van het slot der bepaling blijft ook nog onze vraag, hoe kan door een regelmatig voorstaan en beschermen van de zaken van den lande, iemand ooit van zijnen dagelijkschen regter worden afgetrokken?

De bepaling van dat *art.* 317 maakt verduidelijking der bepaling van *art.* 323 w.b. nog meer noodig, dan dit *art.* reeds bij ons in ruime mate behoeft (1). Dit geschiedt, en met name wordt de vraag beslist of het O. M., als hoofdpartij werkzaam, procureur moet stellen. *Art.* 319 bepaalt dat «wanneer het O. M. krachtens *art.* 317, of uit eigen hoofde, ambtshalve als partij werkzaam is, het de algemeene voorschriften van regtsvordering volgen zal, uitgezonderd die, welke betrekking hebben tot het stellen van procureur en tot de consignatie van boeten bij het instellen van cassatie of request-civiel; dat de tegen het O. M. uitgesproken veroordeelingen tot vergoeding van kosten, schade en interesten, en in de kosten van het proces, steeds komen ten laste van den lande.» (2)

Het O. M. moet, voorts even als bij ons, altijd op de terechtzitting tegenwoordig zijn, in dezelfde soorten van zaken gehoord worden, van alle zaken mededeeling van stukken mogen vorderen, of op regterlijk van ambtswege gegeven bevel ontvangen, en na de pleidooijen terstond of op nader te bepalen dag conclusie nemen (3). Wat *art.* 328 aan de partijen onthoudt of veroorlooft na de conclusie van het O. M., doet ook *art.* 323. Het gebod van *art.* 326 «dat in gewone zaken drie dagen

(1) Vergelijk DE PINTO. *Handl.* II. 1^e stuk, § 321.

(2) Terecht laat *art.* 395 dientengevolge achterwege de uitzondering in *art.* 391 gemaakt, wat het consignereren betreft eener boete bij het betekenen van request civiel, ten voordeele van hem, die voor de belangen van den Staat opkomt.

(3) *Artt.* 322, 324, 325, 327 w.b. = *artt.* 318, 320, 321, 322 *Regl.*

minstens vóór de pleidooijen aan het O. M. door de partijen de stukken moeten worden medegedeeld,» vindt men in het *reglement* niet terug.

De titel (V) *van prorogatie van regtspraak*, komt met dien van het w.b. overeen, behoudens eenige onnoodige meerdere uitvoerigheid, en die veranderingen, welke de organieke afwijking eischt, dat ook prorogatie aan de raden van justitie kan plaats vinden in zaken, welke in eersten aanleg zijn onderworpen aan de regtmagt der landraden of andere daarmede gelijk staande inlandsche regtbanken; *art. 128 R. o. d. R. O.*

Wij hebben onder de algemeene punten van wijziging reeds gesproken van den termijn van beroep voor hen die op een eiland woonachtig zijn, niet behoorende tot eene residentie, welker hoofdplaats op Java gevestigd is, en van de daarbij behoorende bepalingen (1). Wij hebben bij den titel (VI) *van hooger beroep*, dan ook niets aan te teekenen, dan vooreerst dat *art. 336* (art. 340 w.b.) tegen den minderjarige de termijn niet doet loopen dan nadat het vonnis is beteekend aan den voogd en aan den *toezienden voogd*, of aan de *weeskamer*, zoo deze met de toeziende voogdij is belast; voorts dat de hogere regter, bij te nietdoening van een vonnis, waarbij de eerste regter zich onbevoegd had verklaard, niet slechts de zaak ten principale niet aan dienzelfden regter zal terugwijzen, maar aan zich zal houden: 1°. indien beide partijen dit vorderen (2), maar ook 2°. wanneer de hogere regter naar den aard van het geding daartoe gronden vindt. De bepalingen van het w.b. tot verwijzing naar eenen anderen, dan den eersten regter, ontbreken hier.

(1) Zie boven bladz. 19 volg.

(2) Art t. 351 w.b. zegt dat de regter in beroep de zaak in het hoogste ressort zal afdoen « op *onderlinge* vordering der partijen »; het *regl.* verandert te regt in « op *gemeenschappelijke* vordering. »

Eindelijk moeten wij nog opmerken, dat met betrekking tot sommige beslissingen bij het *reglement* zijn ontzegd *hooger beroep* en *andere voorziening*, waar zulks bij ons geene plaats vindt. Met name vindt dit plaats van de beslissing of eene zaak is van summiere of van gewone behandeling; *art. 116 regl.*; — van de beslissing over het schriftelijk behandelen eener zaak; *art. 139*; — van die over het verlengen van den termijn, waar binnen getuigen moeten worden gehoord; *art. 174*.

De beslissing over wraking van getuigen en van deskundigen zijn ook bij ons zonder hooger beroep; *artt. 178, 218 regl.* = *artt. 108, 225 a l. 3 wb.* Hier, waar men *onze* bepalingen naschreef, is alleen «*hooger beroep*» genoemd; in de eerstgenoemde gevallen ook «*andere voorziening*;» is voor deze laatsten de cassatie uitgesloten, en niet voor de andere? Waarom dan dat onderscheid? Of bevat «*hooger beroep*,» zoo als de hooge raad eens besliste, ook het beroep in cassatie? Waarom dan dat onderscheid in bewoording?

Ook ten aanzien *van revisie* (VIII), *van verzet door derden* (X), *en van request civiel* (XI), *van de wijze van procederen in cassatie* (XII), is weinig op te merken, na het vroeger vermelde omtrent de termijnen, de boeten en met voorbijgang van die veranderingen, welke de veranderde regterlijke inrigting (1) noodzakelijk deden zijn. De bepaling van *art. 389*, dat «*ten aanzien van vonnissen bij verstek, de termijn voor request civiel begint te loopen van den dag, waarop het verzet niet meer ontvankelijk zal zijn,*» heeft ons wetboek niet. — Bij de *artt. 384 en 401* wordt uitdrukkelijk vastgesteld dat request civiel en verzet door derden ook gelden tegen

(1) Vgl. o. a. *art. 368 m. art. 370.*

arresten van het hooggeregtshof gewezen. — In cassatie moet de memorie van eisch ter griffie worden nedergelegd, en binnen *dertig dagen* daarna, moet afschrift daarvan *en van de daaropgestelde aantekening des griffiers*, met opgave der stukken worden beteekend aan de wederpartij of hare woonplaats. Zijn dertig dagen echter te kort uit hoofde van den afstand der plaats, waar die beteekening moet geschieden, dan kan het hooggeregtshof dien termijn verlengen, op verzoek des eischers, te doen door zijnen procureur bij eenvoudig request. In geval van verlenging moet 's hofs beschikking met de memorie worden beteekend. De memorie van antwoord moet worden beteekend aan den eischer «*binnen gelijken termijn, als welke tusschen de nederlegging van des eischers memorie ter griffie en de daarna aan haar gedane beteekening is verlopen*» (1). *Art. 423* beslist dat in cassatie niet behoeft te worden gepleit, maar partijen op de schrifturen en stukken regt kunnen verzoeken.

De titel van cassatie bevat eenige nieuwe bepalingen,

(1) Wordt hier niet door onjuiste uitdrukking iets anders bepaald, dan de wetgever wilde? Binnen dertig dagen moet de memorie van cassatie, nadat zij ter *griffie* is nedergelegd, worden beteekend; maar in geval de verweerder te ver af woont, dan dat dertig dagen genoegzame tijdruimte aanbieden, kan die termijn van dertig dagen worden verlengd. De wetgever heeft waarschijnlijk aan den verweerder geen korteren termijn willen verleen en dan aan den eischer. De verweerder moest *du* vermeerderd waren in den regel dertig dagen, maar indien deze voor den eischer *vermeerderd* waren, dan ook zoo veel dagen meer. Thans wordt echter den verweerder geen vaste termijn gesteld, geene dertig dagen gegeven. Voor hem wordt bepaald, dat hij zijn antwoord zal moeten doen beteekenen aan den eischer, niet binnen *gelijken* termijn als de eischer *kan* verbruiken, maar binnen een tijd gelijk aan het *deel* des termijns, dat door den eischer *is verbruikt*. En mitsdien, zoo de eischer geene dertig dagen doet verlopen alvorens te beteekenen, maar slechts drie, dan heeft volgens de onbetwistbare bepaling van *art. 416*, de verweerder geen langeren termijn dan van drie dagen.

Themis, D. XII, 1° St. [1851].

welke wij zullen opnemen bij de beschouwing der beide titels, welke in het eerste boek van ons wetboek niet worden gevonden, en waartoe wij nu overgaan.

Wij komen alzoo tot voor ons nieuwe en grotendeels onnoodige bepalingen.

Vooreerst de geheele titel VII, *van het regtsgeding in hooger beroep in zaken behandeld bij de inlandsche regtbanken en bij de residenten alleen regtsprekende; artt. 355—361*. De titel van hooger beroep is in ons w.b. geschreven voor het regtsgeding in appel bij de regtbanken, de hoven en den hoogen raad; in het *reglement* is in titel VI uitsluitend gehandeld van het hooger beroep van vonnissen van de raden van justitie bij het hooggeregts-hof. Er is echter ook hooger beroep bij de raden van justitie zelven; namelijk van vonnissen in eersten aanleg geweest door de *landraden* of door den *resident* (1). Alles wat tot dit geding betrekking heeft wordt niet bij dezen titel alleen geregeld. Hetgeen hier ontbreekt, wordt gevonden in het *Regl. o. d. uitoef. d. politie, de burgerl. regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en de daarmede gelijk gestelde personen op Java en Madura* (2). Aldaar wordt in titel IX «van de regtspleging in burgerlijke zaken, welke tot de kennisneming der *Landraden* behooren,» afdeeling 4, gehandeld «van het hooger beroep en het beroep in cassatie;» *artt. 192 en 198. titel X* «van de regtspleging voor den *resident* alleen regtsprekende in burgerlijke zaken,» maakt in *art. 239, 4°*. de bepalingen dier 4° afd., met uitzondering van wat dáár van beroep in cassatie voorkomt, ook van toepassing op de door den resident in eersten aanleg besliste gedingen.

(1) *Artt. 96, 108, 109, 127 n°. 2 Regl. o. d. R. O.*

(2) Afgekondigd bij publicatie van den 5 April 1843, (*Ind. Stbl. n°. 16*).

Ingevolge de voorschriften van die beide *reglemen-*
ten, wordt het hooger beroep ingesteld door eene *ver-*
klaring, dat men van dat middel wil gebruik maken,
afgelegd door den appellant, of diens daartoe bij authen-
tieke acte bijzonder gevolmagtigde, voor den griffier van
den landraad of den secretaris der residentie, binnen
veertien dagen na de uitspraak, of indien de appellant
niet bij de uitspraak is tegenwoordig geweest, na de
aanzegging van het vonnis; woont de appellant niet in
de residentie, dan is de termijn van veertien tot dertig
dagen verlengd; *art. 192*. De griffier moet van het affleg-
gen dier verklaring, onmiddellijk daarna, door een
daartoe bevoegd beambte, aan de wederpartij kennis
doen geven; hij ontvangt een schriftelijk bewijs dier
gedane *kennisgeving*; *art. 194*. Binnen dertig dagen
na de *verklaring* van hooger beroep, kunnen partijen
aan den griffier die memoriën en nadere bescheiden
inleveren, als zij goedvinden, mits zij vooraf daarvan
elkander afschriften hebben doen mededeelen, door
tusschenkomst van een daartoe bevoegd beambte, waar-
van een schriftelijk bewijs aan den griffier wordt ter
hand gesteld. Die memoriën, dat bewijs, de stukken,
tot de zaak betrekkelijk, het proces-verbaal der teregt-
zitting en een authentiek afschrift van het vonnis, met
de aantekening der gedane *aanzegging*, worden binnen
diezelfde dertig dagen na de *verklaring* van hooger
beroep, door den griffier opgezonden aan den raad van
justitie; *art. 195*. Na verloop dier dertig dagen zullen
partijen echter nog memoriën en bescheiden ter griffie van
den hooger en regter kunnen inleveren, onder bijvoeging
van het schriftelijk bewijs van voorafgaande mededee-
ling aan de wederpartij; doch de afdoening der zaak
mag daardoor geene vertraging ondergaan; *art. 196* en
art. 356.

Binnen dertig dagen, nadat de stukken zijn ingeko-

men bij den raad van justitie, doet deze de zaak af, «zonder vormen of dingtalen en alleen op de stukken;» *art. 355*. Van praeparatoire en interlocutoire vonnissen is geen beroep dan gelijktijdig met het eindvonnis; in geval van beroep van die vonnissen en van die over 's regters bevoegdheid, hoedanige tot de eindvonnissen worden gerekend, zijn de bepalingen van de *artt. 351* en *354 regl.* ten aanzien van *verwijzing* naar den eersten regter of *aan zich houden* door den hooger regter, op den raad van justitie van toepassing gemaakt, «met dien verstande dat de raad van justitie steeds zelf de hoofdzaak moet afdoen, indien het geding in dien staat is, dat daarover bij hetzelfde vonnis kan worden beslist; *art. 193* en *357*. Het vonnis van den hooger regter zal in de gewone vormen worden opgemaakt en uitgesproken; indien binnen den daartoe gestelden termijn geene voorziening in cassatie heeft plaats gehad, wordt een authentiek afschrift van het vonnis in executorialen vorm opgemaakt, met de processtukken door den griffier van den raad van justitie onverwijld aan den eersten regter toegezonden, bij wien in allen gevallen de ten uitvoerlegging moet plaats vinden; *art. 358* en *360*. Zoodra de president van den landraad of de resident het vonnis in hooger beroep gewezen ontvangt, doet hij dien ontvangst aan partijen aanzeggen en tevens dat zij van het vonnis inzage en te haren koste afschrift kunnen nemen ter griffie of secretarie; *art. 197*. De griffiers bij de raden van justitie houden in een afzonderlijk register aantekening van de ingestelde beroepen, van den ontvangst der stukken, van het vonnis in hooger beroep gewezen, en van de toezending van het proces aan den eersten regter, of aan het hoog gerechtshof in geval van voorziening tot cassatie; *art. 361*. Alle uitspraken van den raad van justitie in hooger beroep worden geacht te zijn gedaan op tegenspraak; *art. 359*.

De voorziening in cassatie tegen vonnissen door landraden in het hoogste ressort in burgerlijke zaken gewezen, geschiedt op dezelfde wijze en binnen dezelfde termijnen, als ten aanzien van hooger beroep is voorgeschreven, met dit onderscheid evenwel, dat de eischer in cassatie vooraf ter griffie van den landraad in bewaring moet geven *f* 200 voor de boete, waarin hij moet worden verwezen bij verwerping van den eisch. De behandeling der voorziening in de uitspraak is even als voor hooger beroep is voorgeschreven; de bij *art.* 195 vergunde nadere inzending van stukken moet zich tot de zoodanige bepalen, als zijn voorgebragt bij den landraad, aangezien de gronden waarop de cassatie wordt gevraagd, op geene andere wijze mag worden bewezen, dan door middel van stukken, welke reeds in het geding hebben gediend of door het vonnis zelven waartegen wordt opgekomen. (1) Voor dat het uitspraak mag doen, moet het proces worden medegedeeld aan den procureur-generaal tot het nemen van schriftelijke conclusien. De uitspraak wordt gedaan met inachtneming der regels, welke in dezen titel daartoe zijn gesteld voor de zaken, welke niet tot de inlandsche regtsgedingen behooren. Tegen het arrest wordt nimmer verzet toegelaten; *art.* 198, 432.

(1) Hier schijnt strijd te zijn tusschen de beide reglementen. Het *regl. o. d. Rvord.*, *art.* 432 *al.* 3, maakt *art.* 360, waarbij *onbeperkt* nadere toezending van stukken wordt veroorloofd, ook op het proces in cassatie van toepassing. Het *regl. o. d. Rpleg. voor de inlanders*, *art.* 198 *al.* 2, maakt daarop van toepassing *art.* 195, ten dezen opzichte hetzelfde inhoudende als *art.* 360, maar voegt er de beperking bij, welke wij boven opgaven. — Het *regl. o. d. Rpl. v. inl.* is echter niet geschreven voor de procedure bij het hooggeregts-hof; daarvoor is *art.* 432, *al.* 3 van het andere *reglement*. Maar voor de *inlanders*, voor hen die inzenden kunnen, is opzettelijk dit voorlaatstgenoemd *reglement* geschreven. Zal nu de inzending beperkt of onbeperkt mogen geschieden?

Tit. IX handelt van het hooger beroep aan den hoogen raad der Nederlanden van arresten, door het hooggeregtshof in eersten aanleg gewezen. Het eenige artikel van dezen titel verwijst, ten aanzien van de termijnen en vormen, in acht te nemen bij het instellen en voortzetten van het hooger beroep der daarvoor vatbare arresten, naar de bepalingen, dienaangaande door den Koning vastgesteld of nog vast te stellen; *art. 377.*

Bij besluit van 10 April 1838, *Staatsbl. n°. 12*, werd den hoogen raad opgedragen het ontwerpen van een reglement ten opzichte van het hooger beroep van vonnissen gewezen bij de hoven van justitie in de koloniën van den Staat. *Twaalf* (1) jaren later is bij koninklijk besluit van 28 September 1850, *Staatsbl. n°. 63*, afgekondigd het *Reglement, betreffende het hooger beroep aan den hoogen raad der Nederlanden, van de arresten in burgerlijke zaken, in eersten aanleg gewezen door het hooggeregtshof van Nederlandsch Indië.*

Voor een overzicht van het *koloniaal* regt schijnt het ons voldoende hier naar dat reglement te verwijzen. Welligt komen wij later nog afzonderlijk terug op deze *bij besluit* geregelde orde van procederen.

Eindelijk de beide laatste artikels van dit eerste boek. Zij betreffen de voorziening in cassatie van den procureur-generaal bij het hooggeregtshof *in het belang der wet.*

Art. 98 onzer R. O. heeft tot deze voorziening den procureur-generaal bij den hoogen raad bevoegd gemaakt na verloop der termijnen, aan de partijen toege staan, zonder dat het te wijzen arrest enig nadeel aan de door partijen verkregen regten kan toe brengen. Meer wordt in onze wetgeving van dat bijzonder geding

(1) Vgl. *Themis* IX 185.

niet geleerd. Hoe moet het worden aangebragt en behandeld (1)? Die vragen bleven onbeantwoord.

Art. 323 w.b. zegt wel, dat wanneer het O. M. als hoofdpartij werkzaam is het de gewone wijze van regtsvordering zal volgen; maar is hier de procureur-generaal hoofdpartij? gevoegde partij zeker niet.

De N. I. wetgever, verlokt zeker door tal en uitnemendheid der vruchten, welke die vreemde instelling bij ons heeft opgeleverd, geeft ook eene voorziening in cassatie in het belang der wet bij *art. 170 R. O.* Maar het doet meer, het regelt ook dit geding.

Bij *art. 175 R. O.* wordt reeds vooraf de bepalingen van dat art. en van *artt. 173 en 174*, gelijksoortige voorschriften behelzende als art. 105 en 106 onzer R. O., voor de gevallen dat de hooge raad een vonnis vernietigt, op de vernietiging in het belang der wet zonder toepassing verklaart.

Bij het *Regl. o. d. Rvord.* wordt nu wijders bepaald, dat de voorziening in cassatie door den procureur-generaal in het belang der wet, geschiedt bij een schriftelijk requisitoir, houdende de gronden van het beroep en eene bepaalde conclusie; daarbij wordt overgelegd een authentiek afschrift op ongezegeld papier, zoo noodig vergezeld van stukken. Is het beroep ongegrond dan wordt het verworpen; is het gegrond dan wordt het vonnis geheel of ten deele vernietigd, met verklaring dat zulks geschiedt *in het belang der wet*, en zonder eenig nadeel toe te brengen aan de regten door partijen verkregen. In geval van vernietiging wordt een authentiek afschrift van 'shofs arrest op ongezegeld papier, kosteloos toegezonden aan den regter die het vonnis gewezen heeft.

De arresten in cassatie worden overgeschreven op de registers der regterlijke collegien, welker vonnissen

(1) Zie DE PINTO, *Handl. II. 1^e st.*, § 270, bladz 495.

door het hooggeregts-hof geheel of ten deele vernietigd zijn; van deze overschrijving zal op den kant der minuut van het vernietigd vonnis worden melding gemaakt; de ambtenaren van het O. M. zijn in het bijzonder met de zorg voor de uitvoering van dit voorschrift belast; *artt. 433, 434.*

T W E E D E B O E K .

Van de ten uitvoerlegging van vonnissen en daarmede gelijk gestelde beveldschriften en acten.

Kunnen de grossen van vonnissen in de Nederlanden geweest, zijn de grossen van authentieke acten, binnen dat rijk in Europa verleden, en welke even als de vonnissen aan het hoofd voeren *In naam des Konings*, in het overzeesche deel des rijks ten uitvoer worden gelegd even als in het moederland zelve? Of zijn zij daar als acten van *vreemde* regters afkomstig te beschouwen? (1).

Dezelfde vraag moet in tegenovergestelden zin worden herhaald.

Noch het wetboek, noch het *reglement* schijnen een bepaald antwoord te geven; *artt. 430, 431, 436 wb. = artt. 435, 436, 440 regl.* Is het dan niet meer dan tijd, dat het justitieel verband der verschillende in de overzeesche bezittingen en het moederland geldende regten, wettelijk, ondubbelzinnig worde vastgesteld?

Wat de *geregtelijke tenuitvoerlegging* betreft, daarvan is weinig op te teekenen. Het voornaamste der afwijkingen is reeds bij de algemeene wijzigingen op zigtens de vendu-kantoren opgemerkt.

Het beslag van *roerende goederen* wordt niet gedaan door den deurwaarder, slechts bijgestaan door twee

(1) DE PINTO, *Handl. a. stuk. § 277.*

getuigen, art. 440; behalve dezen behoeft hij den bijstand van den substituut-griffier bij den raad van justitie, ingeval de plaats, waar de ten uitvoerlegging moet geschieden, niet verder dan tien palen van den zetel van gemeld collegie verwijderd is, en wanneer die afstand grooter is, dan van eenen tot dat einde door den resident aan te wijzen ambtenaar; art. 444. In diens tegenwoordigheid maakt de deurwaarder de beschrijving der beslagene goederen; die ambtenaar doet, is het noodig, de woning of het daarin zijnde, openen; hij verzegelt de andere dan de geldswaardige papieren, die bij de inbeslagneming worden gevonden; artt. 443, 444, 446, artt. 447, 448, 450.

De *overschrijving* van het beslag op *onroerende goederen* op de registers der hypotheeken, wordt door *openbaarmaking* ten kantore van de hypotheekbewaring vervangen; art. 505, art. 507 (1).

Bij het *executoriaal beslag op en verkoop van schepen*, titel IV, wordt bij art. 561, overigens gelijk aan ons art. 565, nog daarenboven « den officieren en beambten, belast met de policie der havens en reeden, den last opgelegd, des verzocht, de sterke hand te leenen om het vertrek van het schip tegen te gaan. »

Niemand kan ter zake van dezelfde schuld bij ons langer dan *vijf* jaren in gijzeling worden gehouden; art. 591. De *lijfswang* wordt bij het *reglement* tot uiterlijk *drie* jaren verminderd.

DERDE BOEK.

Van rechtspleging van onderscheiden aard.

Bij ons wordt geen beroep van eene beslissing van *Scheidsmannen* (titel I) toegelaten, zoo het vermogen

(1) Vgl. wat daarvan voorkomt uit het *I. b. w.* in *Themis* IX, 539.

daartoe bij compromis niet is voorbehouden. In het *reglement* moet van het hooger beroep zijn afgezien om de zaken die anders in eersten aanleg zouden worden beslist, zonder appel te doen zijn. De voorschriften voor de procedure in hooger beroep worden van toepassing verklaard op het hooger beroep van vonnissen door scheidslieden geweest; art. 646, art. 641.

Verzegeling (titel II), en ontzegeling geschiedt uitsluitend door den kantonregter in tegenwoordigheid van den griffier; artt. 658, 674. Het *reglement* stelt hier voor eenen « ambtenaar met verzegeling belast »; art. 652. Deze vervangt den kantonregter in alle de handelingen hem bij verzegeling of ontzegeling opgedragen (1); ofschoon in het *reglement* niet het uitdrukkelijk gebod voorkomt, dat ook ontzegeling door hem geschieden moet, het volgt uit art. 668, maar belet niet dat ook door anderen zou mogen ontzegeld worden.

Waarom is het gebod van art. 661 weggelaten, dat in het proces-verbaal van verzegeling, indien deze eerst mogt worden gevorderd of gedaan na de begrafenis, daarvan moet worden opgegeven de reden; art. 655. Ontzegeling mag buiten de gevallen van dringende noodzakelijkheid, plaats hebben drie dagen nadat de zegels zijn gelegd; het verschil of dit vóór of na de begrafenis plaats vond is dus weggenomen; art. 669, art. 663.

Wie is die ambtenaar met de verzegeling belast?

« Met het doen van verzegelingen, in de gevallen waarin die verrigting, volgens de bepalingen der nieuwe

(1) Artt. 658, 661 7°, 663—666, 669, 672—677, 681 wb.
artt. 652, 655 7°, 657—660, 663, 666—671, 675 *rgl.*

De griffier van den raad van justitie zendt afschrift van het vonnis, waarbij iemand in staat van kennelijk onvermogen is verklaard, aan « den ambtenaar met de verzegeling belast; » art. 335, art. 902.

wetgeving, moet of kan geschieden, worden, *behoudens nadere regeling* van dit onderwerp, belast:

« ter plaatse waar een raad van justitie gevestigd is, de griffier bij dat collegie, of wel, doch alleen in geval van ontstentenis of wettige verhindering van den griffier, de substituut-griffier;

« overal elders de secretaris der residentie, of bij diens ontstentenis of wettige verhindering, elk ander europeesch beambte, daartoe door den resident aan te wijzen.

« De ambtenaar, die de verzegeling doet, zal daarbij, gelijk bij de ontzegeling worden bijgestaan door twee getuigen; » *art. 100 d. Bepal. o. d. Inv. en d. Overg.*

« De ambtenaar door wien de verzegeling is geschied, zal, indien hij buitendien met de waarneming van de functien van notaris belast is, ook als zoodanig in den boedel kunnen werkzaam zijn (1), en met name ook de acte van boedelbeschrijving, waar zulks vereischt wordt, kunnen opmaken; » *art. 101 d. Bepal. o. d. Inv. en d. Overg.*

In titel III, *van boedelafstand en de vormen van dien*, worden evenmin tot dat voorregt degenen toegelaten die aan stellionaat schuldig zijn, als dat zij na failissement kunnen worden gerehabiliteerd. Beide wetgevingen zijn hierover eenstemmig (1). Het wetboek

(1) *Art. 669.* « Het proces-verbaal van ontzegeling moet bevatten, 1°..., 7° de benoeming van eenen *notaris* en van schatters, indien daartoe gronden zijn, door de belanghebbenden *te kiezen*, of bij verschil door den gemelden *ambtenaar* te benoemen. » —

Kunnen, nu die ambtenaar, welke ook van de benoeming eens notaris proces-verbaal moet opmaken, zelf zoo uitdrukkelijk bevoegd wordt verklaard om in dien zelfden boedel werkzaam te zijn, de belanghebbenden wel *kiesen*; en benoemt, bij geschil, die ambtenaar ontzelaar zich zelven tot notaris in den boedel?

(2) *Art. 710, art. 704 Rvord.; art. 393, art. 379 koopb.*

echter bepaalt wat stellionaat is; art. 711. In het *reglement* wordt dit niet gevonden. Teregt is die omschrijving geacht in de strafwet te huis te behooren. Daarnaar is zij overgebracht, en wel, nu nog geen algemeen strafwetboek bestaat, naar de *Bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen* (1). De bepaling aldaar van stellionaat verdient de voorkeur boven die van art. 711 (2).

Wij hebben boven (bladz. 8), bij de veranderingen in de verdeeling van de wettelijke bepalingen voor de burg. regtsv. reeds doen opmerken, dat de raden van justitie zijn de gewone regters voor alle zaken van hen, waarvoor het *reglement* is geschreven. Maar dus ook voor de nietigsten, voor die van zeer gering bedrag. Nogtans heeft de indische wetgever begrepen, dat niet alle zaken op denzelfden voet behoeften te worden behandeld. Voor die van minder belang is mitsdien een

(1) Afgekondigd bij publicatie van 5 Februarij 1848. (*Ind. Staatsbl.* n°. 6.)

(2) Art. 711. « Er bestaat stellionaat:

« Wanneer men een onroerend goed, van hetwelk men weet de eigenaar niet te zijn, verkoopt of door onderzetting verbindt;

« wanneer men *met* (?) *onderzetting bezwaarde* goederen, als vrij aanbiedt, of mindere onderzettingen opgeeft, dan die met welke die goederen bezwaard zijn; » weth. v. r. vord.

Art. 32. « Aan stellionaat is schuldig en zal met gevangenisstraf van zes maanden tot twee jaren, en geldboete van *f* 200 tot *f* 2000 gestraft worden:

« 1°. die een onroerend goed waarvan hij wist geen eigenaar te zijn, als eigenaar verkocht of met hypotheek bezwaard heeft;

« 2°. die *ter kwader trouw*, bij verkoop, of bij vestiging van hypotheek, bezwaarde goederen, als onbezwaard, of de daarop gevestigde hypotheeken, derzelver bedrag, of voorwaarde, slechts gedeeltelijk, of in strijd met de waarheid heeft opgegeven; » *reglement*.

eenvoudiger, minder kostbaar, sneller afloopend proces voorgeschreven. Het maakt in titel VI, *van eenige bijzondere regtsplegingen*, de 1ste afdeeling uit.

Uit de bepalingen dezer afdeeling blijkt, dat men bij het stellen daarvan hoofdzakelijk voor 't oog heeft gehad de wijze van regtsvordering voor de afdoening *van kleine zaken* voor raden-commissarissen, vastgesteld bij het *Provisioneel Reglement* voor de manier van procederen in civiele zaken van 10 Januarij 1819, dat tot op de invoering van het tegenwoordige heeft gegolden. Echter is grootendeels datgene slechts behouden, wat tot meerdere onkostbaarheid konde leiden; en veel is verwijderd, wat ook bij die eenvoudiger procedure in kleine zaken, omslag in het procederen en grooten omhaal in de wetsbepalingen veroorzaakte; evenwel moest daarvan uit den aard der geheel veranderde wijze van regtsvordering reeds veel vervallen.

In hoofddenkbeeld komt de nu vastgestelde procedure wel overeen met die, voorgeschreven in zaken, welke voor den kantonregter moeten worden behandeld. De partijen namelijk verschijnen voor den regter in persoon of door eenen bijzonderen procuratiehouder. Geregtelijke bijstand mag men zich bezorgen, maar niet ten koste der wederpartij. — Uit deze procedure zijn om der eenvoudigheidswille de *procureurs* verwijderd; maar de *procuratiehouders* moeten uit de practizijns worden verkozen!

Doch er is hier geen regtspraak van een enkelen, maar van den raad van justitie, het O. M. is steeds tegenwoordig en neemt conclusiën als in andere zaken. Daarbij is de procedure nog eenvoudiger dan bij ons. Er zijn in den regel, behalve de dagvaarding, geene schriften, geene beteekeningen; 't is een geheel mondeling proces, van den aanvang af, op de teregtzitting, dadelijk onder het oog van den regter gevoerd.

In zaken namelijk van persoonlijke of tot roerende goederen betrekkelijke regtsvorderingen, niet te boven gaande twee honderd (1) gulden, die van koophandel daaronder begrepen, heeft geene procureur-stelling plaats, maar verschijnen partijen in persoon voor den regter, ten ware zij mogten verkiezen zich door eenen daartoe bij authentieke akte gevolmagtigde te doen vertegenwoordigen; *behoudens de bevoegdheid van den regter om de persoonlijke verschijning van partijen te bevelen.*

De kosten der pratizijns die, hetzij als gemagtigden, hetzij tot bijstand eener partij, zijn opgetreden, komen nimmer ten laste van de wederpartij, en mogen niet begrepen worden onder de kosten waarin de in het ongelijk gestelde partij veroordeeld wordt; *art. 788 (2).*

De termijn van dagvaarding zal zijn van ten minste drie dagen, indien de gedaagde woont in de plaats waar het regterlijk collegie, waarvoor hij gedagvaard wordt, zitting houdt. Indien hij niet in die plaats woonachtig is, zal die termijn verlengd worden, volgens den maatstaf vastgesteld bij artikel 10; *art. 789 (3).*

(1) Volgens *art. 335 Prov. Regl. v. 1819* behoorden alle personele en petitoire vorderingen, de som van *f* 100 niet te boven gaande, tot de rol van kleine zaken. Dit is nu uitgebreid tot *f* 200; daarentegen kwam ook ontruiming onder die zaken voor. Doch «arresten, interdictiën, possessoire en andere extraordinaire middelen van regten, mogen niet ter beslissing der regters over kleine zaken gebragt worden, al waren de belangen daarvan geene honderd gulden bedragende.» *art. 336.*

(2) «De partijen zullen in deze zaken, het vermogen hebben, om of zelve in persoon voor den regter te verschijnen, en wel zonder eenig praktizijn met zich, dan wel eenen specialen gemagtigde te zenden, doch *niet* in hoedanigheid van procureur of praktizijn. Een gecondemneerde in de kosten is echter ongehouden, de kosten van zoodanigen gemagtigde te betalen;» *art. 337 Prov. Regl. v. 1819.*

(3) In kleine zaken zal de dagvaarding ten minste driemaal vier en twintig uren vóór den beteekenden regtdag geschieden moeten;» *art. 338 Prov. Rgl.*

Wanneer ten dage dienende de eischer afwezig blijft, en geen gemagtigde namens hem verschijnt, zal er verstek tegen hem verleend worden, en de verweerder zal van de instantie worden ontslagen; behoudens het regt van den eischer om de zaak op nieuw aan te brengen, na voorafgaande betaling der kosten van het verstek; *art. 790 (1)*. — Wanneer de gedaagde, ofschoon behoorlijk gedagvaard, afwezig blijft, en niemand in zijne plaats verschijnt, wordt tegen hem verstek verleend en de eisch toegewezen, tenzij deze den regter voorkome onregtmatig of ongegrond te zijn; *art. 791 (2)*. — Wanneer beide partijen zijn verschenen, worden zij over en weder gehoord, en de regter doet uitspraak, na het openbaar ministerie te hebben gehoord, indien de aard der zaak dit medebrengt. Indien de uitspraak niet dadelijk kan plaats hebben, zal zij op de teregtzitting tot eenen bepaaldelijk op te geven regtdag worden uitgesteld; *art. 792*.

Wanneer partijen ten dage dienende eenig uitstel verzoeken, ten einde afschrift van elkanders stukken te bekomen, of om nadere bewijsstukken over te leggen, of wel uit eenigen anderen hoofde, zal de regter, indien hem dit verzoek gegrond voorkomt, het toestaan en den regtdag bepalen op welken partijen, zonder nadere oproeping, weder zullen moeten verschijnen; *art. 793 (3)*.

(1) *Art. 344 Prov. Regl.*

(2) «Indien de gedaagde niet verschijnt, en er van de behoorlijke gedane dagvaardingen blijkt, zal daarvan aanteekening worden gedaan ter rolle en hij gecondemneerd worden in de kosten van de citatie, met toelating voor den eischer, om hem ten tweedemale te dagvaarden; » *art. 345. Prov. Regl.*

«... indien de gedaagde op deze tweede citatie niet verschijnt, zal zulks in de rol aangeteekend en hij gecondemneerd worden in de kosten van dezelve citatie; en zal de eischer voorts worden toegelaten, om zijne vordering bij monde voor te dragen en te bewijzen; » *art. 346 Prov. Regl.*

(3) «Wanneer eene of beide de partijen mogten verlangen kopij van elkan-

Partijen kunnen de getuigen waarop zij zich mogten willen beroepen, wanneer deze bereid zijn om ongedagvaard voor den regter te verschijnen, ter teregtzitting medebrengen.

In geen geval zijn partijen gehouden de namen en de woonplaats harer getuigen aan de wederpartij te doen beteekenen.

De aan den gedagvaarde doch niet verschenen getuige op te leggen boete, zal het bedrag van vijf en twintig gulden niet mogen te boven gaan; *art. 794 (1)*.

Ten aanzien van de verdere behandeling der zaak, bepaaldelijk ook in geval van geschil over de echtheid of onechtheid van geschriften, van geregtelijke plaatsopneming en van onderzoek of opneming door deskundigen, zullen de voorschriften van dit reglement hoofdzakelijk worden opgevolgd, doch zal de regter niet gehouden zijn om de voorgeschreven formaliteiten in acht te nemen of te doen in acht nemen, dan voor zoo ver hij zulks noodig acht voor de volledigheid van het geding.

ders stukken te bekomen, of ook eenig uitstel verzoeken, om nadere bewijsstukken te kunnen inleveren, zal de regter, indien hem dit verzoek voorkomt als gegrond, en niet ingerigt te zijn alleen met oogmerk om de zaak te vertragen, hetzelve toestaan en voorts eenen naderen dag bepalen, op welken de partijen weder voor hem zullen moeten verschijnen, ten einde als dan de zaak zal kunnen worden beslist;» *art. 351, Prov. Regl.*

(1) «Indien er verklaringen van getuigen zijn overgelegd en degene, tegen wien de verklaringen zijn ingebracht, verzoekt, dat de getuigen voor den regter bij monde gehoord zullen worden, of, zoo partijen zich nog op getuigen beroepen, zal de regter gelasten, dat ten dage, door den regter te bepalen, de getuigen zullen worden voorgebragt om onder eede gehoord te worden. Daartoe zullen geene nadere citatiën noodig zijn, ten ware de getuigen ongenegen mogten zijn, om ongeroepen te komen, wanneer zij op orde van commissarissen, geroepen zullen worden, om getuigenis der waarheid te geven, in zoodanige zaak, als hun bij de acte van dagvaarding wordt bekend gemaakt;» *art. 352, Prov. Regl.*

De bij artikel 150 bevolen consignatie, zal nimmer meer mogen bedragen dan de geëischte som; *art.* 795.

Het bedrag der kosten in welke de eene partij ten behoeve der andere wordt veroordeeld, zal, zoo mogelijk, in het vonnis worden bepaald. Indien het onmogelijk is het bedrag dier kosten bij het vonnis vast te stellen, gelast de regter bij het uitspreken daarvan, dat de partij te wier behoeve de veroordeeling heeft plaats gehad, binnen acht dagen, ter griffie van den raad van justitie eene opgave der door haar aangewende kosten ter inzage harer wederpartij zal overleggen, en bepaalt tevens den dag waarop de laatstgemelde hare bezwaren daartegen zal kunnen inbrengen. Ten aldus bepaalden dage, wordt het bedrag der kosten, na verhoor van partijen, zoo die zijn opgekomen, door den regter vastgesteld, en voor dat bedrag aan de partij te wier behoeve de veroordeeling heeft plaats gehad, een bevelschrift afgegeven in den vorm vermeld bij *art.* 435. Aan de wederpartij kunnen worden in rekening gebracht :

- 1°. de betaalde exploit-kosten;
- 2°. de kosten der bewijstukken;
- 3°. de betaalde schrijfloonen voor de gevorderde en gegeven afschriften;
- 4°. de zegels en de griffie-kosten;
- 5°. de kosten van getuigen, deskundigen en tolken; zie de *artt.* 796, 797, 798 (1).

(1) «Indien iemand, uit kracht eener condemnatie, gerechtigd is, de kosten van zijne partij te vorderen, zal hij binnen acht dagen na de uitspraak, eene lijst of opgave van kosten, door den deurwaarder aan den gecondemneerde zenden; *art.* 360.

Op deze lijst zullen kunnen worden gebracht :

- 1°. de betaalde exploiters-loonen;
- 2°. de kosten van ingewonnen bewijstukken;
- 3°. de betaalde schrijfloonen voor de gevorderde en gegevene kopijen; en
- 4°. de zegels en alle onvermijdelijke kosten wegens de regtspleging; *art.* 361.

Themis, D. XII, 1° St. [1851].

De ten uitvoerlegging der vonnissen gewezen in de bij dezen titel vermelde zaken, geschiedt op de gewone wijze; *art.* 799.

Art. 621 *I. b. w.* zegt, «dat ieder zijn *eigendomsrecht* op onroerende zaken, waarvan hij *bezitter is*, zal mogen doen uitwijzen door den raad van justitie, binnen welks rechtsgebied die zaken gelegen zijn.» Het vonnis daarop te wijzen, openbaar gemaakt ten kantore van den bewaarder der hypotheeken, en aldaar te boek gesteld, doet den bezitter in alle met derden over die goederen gepleegde handelingen beschouwen als eigenaar. De procedure voor deze *uitwijzing van eigendomsrecht op onroerende zaken*, is het onderwerp der 2e afdeling van titel VI.

Wij hebben daarover reeds gesproken en den gang dier procedure medegedeeld bij *art.* 621 *I. b. w.* (*Thémis* IX, 541, volg.) en meenen daarheen thans te mogen verwijzen.

De 10de afdeling, van *regtsweigering* en *evocatie*, komt in hoofdzaak met onze bepalingen dienaangaande overeen.

Regtsweigering is echter aldaar niet slechts wanneer «een europeesch ambtenaar alleen regtsprekende, een raad van justitie, of iemand van deszelfs leden;» weigert «op een verzoekschrift te beschikken of een aanhangig regtsgeding te beslissen;» maar ook, wanneer de

«Indien de gecondemneerde, weigert of verzuimt, die kosten te betalen, zal zijne partij tegen den eersten regtdag voor kleine zaken, mits niet vroeger zijnde, dan acht dagen na de overlevering der lijst hem doen dagvaarden, met inachtneming van al de daaromtrent gemaakte bepalingen, ten einde de gevorderde kosten door den regter te zien begrooten;» *art.* 362 *Prov. Regl.*

afdoening eener zaak op eene onbehoorlijke wijze door hen verdragd wordt; art. 844, art. 859 (1).

De regtsweigering vaneenen kantonregter, eener regt-bank, of van een harer leden moet worden aangebragt bij het provinciaal hof dat in het eerste en hoogste ressort daarover beslist; die van een hof, of een zijner leden, of een der leden van den hoogen raad moet komen bij den hoogen raad; art. 846. Het geding, waarin regtsweigering heeft plaats gehad, zal, zoo daartoe gronden zijn, naar eenen anderen regter worden verwezen; art. 852. — Ginds komt alle regtsweigering bij het hoogereregts-hof; art. 859. Het hof zal voorts « *bij wege van evocatie*, in het eerste en hoogste ressort, kennis nemen van alle burgerlijke zaken, waarin door de raden van justitie, of wel door europesche ambtenaren, alleen regtsprekende, regt wordt geweigerd, of welker afdoening op eene onbehoorlijke wijze wordt verdragd; » art. 177 *regl. R. O.*

In het *reglement* ontbreekt de bepalingen van art. 845 dat « het bewijs van regtsweigering wordt daargesteld door twee geregtelijke aanmaningen aan de regters gedaan in den persoon van den griffier, en beteekend van drie tot drie dagen ten minste, ten aanzien van de kanton-regters, en van acht tot acht dagen ten aanzien der andere regters; dat alle deurwaarders gehouden zijn, daartoe verzocht, deze aanmaningen te doen, op straffe van afzetting; dat de regter zes dagen na de tweede aanmaning tot vergoeding van kosten, schade en interesten kan vervolgd worden. » — Hier vangt, zonder zoodanige aanmaningen, terstond door *klagte* bij het hoogereregts-hof de regtsvordering aan. De wijze van procederen dan te volgen is in beide wetgevingen overeenstemmend;

(1) Welligt beter dwangmiddel om de zaken afgedaan te krijgen, dan de bepaling van overpleiten na drie maanden, in ons, bij het *reglement* weggelaten, art. 47. Zie boven bladz. 35.

alleen worden de schriften door partijen niet aan elkander beteekend, maar, even als bij wraking, is de griffier het middel waardoor de wederzijdsche beweringen aan de partijen worden bezorgd; *artt.* 861, en 862.

De elfde afdeeling, *van overtredingen van ambtenaren van den burgerlijkenstand, notarissen en andere ambtenaren*, heeft in het *reglement* eene geheele omwerking ondergaan.

Ons wetboek zegt alleen, dat de overtredingen van de opgenoemde ambtenaren, waarvan volgens de wet, de burgerlijke regter kennis neemt, zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep op dezelfde wijze als correctionele zaken zullen worden vervolgd en beregt; *art.* 854.

Het *reglement* stelt «de overtredingen door ambtenaren van den burgerlijken stand, *griffiers*, notarissen en andere ambtenaren *in de uitoefening hunner functien* begaan, waarop geene andere straf dan geldboete is gesteld, ter kennismeming van den burgerlijken regter.» Zij zullen vervolgd en beregt worden bij den bevoegden raad van justitie op een schriftelijk requisitoir van den officier van justitie, bij den raad in te dienen; deze beveelt dat het requisitoir aan den betrokken ambtenaar beteekend worden zal, en bepaalt den termijn, waar binnen hij aan den raad eene memorie ter zijner verdediging zal mogen indienen; na het verstrijken van dien termijn doet de raad uitspraak naar bevind van zaken; zijn de vonnissen aan hooger beroep of cassatie onderhevig, dan zullen zij steeds zonder vorm van proces op de stukken en memorien worden beregt, welke te dien einde vóór den beteekenden regtdag op de griffie van het hof zullen moeten worden ingezonden; — de raad van justitie, binnen welks gebied de overtredende ambtenaar zijne functien uitoefende, is de eenige bevoegde regter, ook al is die ambtenaar tijdens de vervolging woonachtig in het regtsgebied van eenen anderen raad; deze laatste

echter ontvangt dan van den eersten raad het requisitoir van den officier, om het te doen beteekenen en termijn te bepalen voor het indienen der verdediging; na ommeekomst van dien termijn zendt die raad de stukken weder aan den raad die uitspraak doen moet; de officier bij dezen laatsten moet de ten uitvoerlegging van het vonnis vorderen, maar de geschillen over de ten uitvoerlegging staan ter beslissing van den raad van des veroordeeldens woonplaats; *artt.* 867 en 870.

De ambtenaar die overtreding begaan heeft, kan de vervolging voorkomen door betaling van het maximum der boete; *art.* 871 *Regl.*, 410 *Regl. o. d. strafvord.*

De twaalfde afdeling, *van de toelating om kosteloos te procederen*, heeft, behalve de boven (1) reeds vermelde nieuwe bepaling betreffende de weeskamers, geene verandering ondergaan, dan dat in het *reglement staat*, dat de uitspraken over verzoeken van toelating tot kosteloos procederen aan hooger beroep of eenige andere voorziening niet zijn onderworpen; *art.* 892; en dat dezelve van *art.* 869 bij *art.* 886 [in *denzelven* is veranderd (2)].

In de laatste afdeling *van voorloopig getuigenverhoor*, wordt te regt aan de wederpartij voorbehouden, het regt zich te verzetten tegen de overlegging van het proces-verbaal van verhoor, «voor zoo ver betreft de verklaringen van zoodanige getuigen, als tegen welke, ter beoordeeling van den regter, gegronde redenen van wraking mogten bestaan;» *art.* 881, *art.* 898.

(1) *Bladz.* 25.

(2) Of dit eene verbetering is, schijnt voor gewigtige bedenking bloot te staan. Over den zin van dit artikel wordt in het *W. v. h. R.* n°. 1195, een uitvoerig vonnis medegedeeld van de regtbank te Gorinehem, van 28 December 1850.

Zoo als wij in den aanvang van dit opstel reeds hebben opgemerkt, wordt het *reglement* met een geheel nienwen titel, *van het verleenen van relief*, besloten.

Het is daarbij den regters avolstrektelijk verboden, *relief* te verleenen van eenigerhande judiciële fouten, nalatigheden of verzuimen, buiten de gevallen waarin de wettelijke bepalingen het herstel daarvan uitdrukkelijk toelaten. Gelijkewijs is het hun verboden relief toe te staan van het verloop der termijnen van verzet, hooger beroep en cassatie, of van andere peremptoire termijnen of fatale tijden, van welken aard ook, buiten het éénig geval, dat diegene die daarvan relief verzoekt, het stellig bewijs levert dat hij, of door de grootte der afstanden, of door het gebrek aan middelen van gemeenschap, of door de ontstentenis van tot het doen van exploiten bevoegde personen, buiten de mogelijkheid is gesteld om de bedoelde termijnen of tijden in acht te nemen»; *art. 916.*

Het verzoek om relief moet, op straffe van niet-ontvankelijkheid, binnen zes maanden na het verloop van den niet in acht genomen termijn of tijd aan den bevoegden regter worden gedaan bij een met redenen omkleed request, houdende procureur-stelling en keuze van woonplaats, overeenkomstig het bepaalde bij *art. 106*; die indiening moet vergezeld gaan van de overlegging der noodige bewijsstukken; *art. 917.*

Indien het verzoek, waarvan vooraf mededeeling moet worden gedaan aan het openbaar ministerie om daarop te dienen van schriftelijke conclusie, den regter reeds dadelijk blijkt ongegrond te zijn, zal hij het van de hand wijzen zonder in eenig nader onderzoek te treden; maar indien het *niet* dadelijk blijkt ongegrond te zijn, zal de regter bij bevelschrift gelasten dat het request, met de daartoe betrekkelijke bescheiden en het bevelschrift aan de belanghebbenden worde beteekend, met oproeping

om op den bij het bevelschrift te bepalen dag, hetzij in persoon, hetzij bij procureur, op de teregtzitting te verschijnen, ten einde des verkiezende het verzoek te weder spreken; *art.* 918, 919.

Ten dage dienende kunnen de verzoeker en de opgekomen belanghebbenden hunne wederzijdsche gronden voordragen; indien het den regter blijkt, dat de niet verschenen belanghebbenden niet behoorlijk zijn opgeroepen, gelast hij dat zulks alsnog tegen eenen naderen door hem te bepalen regtdag zal geschieden; en de afdoening der zaak wordt tot dien regtdag uitgesteld. Na verhoor of behoorlijke oproeping van de belanghebbenden doet de regter uitspraak, na het openbaar ministerie te hebben gehoord. Het vonnis waarbij het verzoek om relief wordt afgewezen, zal den verzoeker tevens veroordeelen tot vergoeding van kosten, schade en interessen jegens de belanghebbende partij, zoo daartoe gronden bestaan; *art.* 920.

De tenuitvoerlegging van de daarvoor vatbare vonnissen, wordt door het verzoek om relief niet gestuit, behoudens des regters bevoegdheid om bij het zoo evengenoemd bevelschrift te gelasten, dat de tenuitvoerlegging voorloopig geenen voortgang zal hebben; — bijaldien in geval van toegestaan relief, de zaak niet weder in haar geheel kan gebragt worden, zal het daaruit ontstaande nadeel, steeds ten laste komen van den gene aan wien het relief is toegestaan; — tegen de vonnissen krachtens de bepalingen van dezen titel gewezen, wordt geenerhande voorziening toegestaan; *artt.* 921, 922, 923.

WETBOEK VAN BURGERLIJKE
REGTSVORDERING.

BOEK I. TITEL II. *Bijzondere bepalingen betrekkelijk de wijze van procederen voor den kanton-regter; art. 103 tot 120.*

TITEL III. *Van de manier van procederen in eersten aanleg; afdeling 6: van getuigen-verhoor; art. 199 tot 218.*

Art. 199.

«Indien partijen het over de daadzaken niet eens zijn, en het bewijs door getuigen bij de wet is toegelaten, zal de regter, op verzoek van eene der partijen, een getuigen-verhoor bevelen.

Hij kan dit ook ambtshalve bevelen, indien hij tot de beslissing der zaak zulks dienstig en noodig acht.

Het tegenbewijs wordt van rechtswege toegelaten.»

Art. 171 is, behoudens het cursief gedrukte, aan art. 103, a l. 1, 2 en 4 gelijk.

Gelijk aan art. 200, al. 1.

REGLEMENT OP DE BURGERLIJKE
REGTSVORDERING VOOR DE
RADEN VAN JUSTITIE EN
HET HOOGGEREGTSHOF
VAN N.-I.

BOEK I. TITEL II. AFDEELING 6.
Van getuigen-verhoor.

Art. 171.

Indien partijen het over de daadzaken niet eens zijn, en het bewijs door getuigen bij de wet is toegelaten, zal de regter, wanneer de daadzaken tot beslissing der zaak kunnen leiden, op verzoek van eene der partijen, een getuigen-verhoor bevelen.

Hij kan dit, *onder de bovengemelde omstandigheden*, ook ambtshalve bevelen, indien hij tot de beslissing der zaak zulks dienstig en noodig acht.

Het getuigen-verhoor, mits hetzelfde tot de beslissing kunne leiden, zal in alle zaken, geene uitgezonderd, worden toegestaan, wanneer het verlangd wordt door inlanders of met deze gelijkgestelde personen, die ten opzichte der zaak in geschil niet regtens zijn, of zich niet vrijwillig hebben onderworpen aan de wettelijke bepalingen voor de Europeanen.

Het tegenbewijs wordt in alle gevallen van rechtswege toegelaten.

Art. 172.

In zake van summiere behandeling wordt het getuigen-verhoor bevolen en belegd overeenkomstig de bepalingen vervat in de volgende artikelen.

== Art. 103, al. 3.

Art. 104.

Indien eene der partijen verlenging van dien termijn verzoekt, zal dit incident dadelijk beslist worden.

Art. 105.

De getuigen zullen in persoon of ter hunner woonplaats worden gedagvaard, ten minste drie dagen vóór den dag van het verhoor. Deze termijn zal met éénen dag voor elke zes uren ^{a)} afstands worden vermeerderd.

^{a)} Zes uren == ruim 22 palen.

De dagvaarding zal melding maken van het vonnis, van de plaats, van den dag en van het uur der verschijning, en de daadzaken behelzen, welke bewezen moeten worden.

Komt overeen met art. 106, al. 3.

De al. 1 en 2 van art. 106 zijn vervallen. Deze

Art. 173.

Het vonnis zal vermelden de daadzaken, welke moeten worden bewezen, mitsgaders den dag en het uur waarop de getuigen zullen worden gehoord.

Art. 174.

Indien eene der partijen verlenging van dien termijn verzoekt, zal dit incident dadelijk beslist worden. *Tegen deze beslissing kan op geenerhande wijze worden opgekomen.*

Art. 175.

De getuigen zullen in persoon of te hunner woonplaats worden gedagvaard, ten minste drie dagen vóór het verhoor. Deze termijn zal met éénen dag voor elke vijftien palen ^{a)} afstands worden vermeerderd.

^{a)} 15 palen == ruim 4 uren.

De dagvaarding zal melding maken van het vonnis, van de plaats, van den dag en van het uur der verschijning, en de daadzaken behelzen welke bewezen moeten worden.

Bij dagvaarding van als getuigen te hooren lijfeigenen, wordt het exploit gedaan aan den persoon, of ter woonplaats van hunne meesters, of van dier vertegenwoordigers. Deze zijn gehouden de opgeroepene lijfeigenen, voor den regter te doen verschijnen, op straffe van de geldboeten en van de vergoeding der kosten, schaden en interessen omschreven bij artikel 184 en 185.

Art. 176.

De namen en woonplaatsen der getuigen zullen ten minste acht

handelen over wel of niet be- teekenen van het vonnis, waarbij verhoor bevolen wordt, naarmate de partijen wel of niet tegenwoordig waren bij het uitspreken van het vonnis. Hier verschijnen steeds de partijen door pro- cureur; art. 106 betreft de procedure voor den kanton- regter, waar dus in den regel partijen in persoon verschij- nen.

Art. 107.

Ten bepaalden dage zullen de getuigen, alvorens hunne getui- genis af te leggen, op straffe van nietigheid, elk op de wijze zijner godsdienstige gezindheid, den eed of de belofte doen van de geheele waarheid en niets dan de waar- heid te zullen zeggen.

De kantonregter zal hun der- zelve namen, voornamen, be- roep, ouderdom en woonplaats of verblijf afvragen, mitsgaders of zij aan partijen of eene derzelve in den bloede of door aanhuwelij- king bestaan, en zoo ja in welken graad, en of zij loon- of huisbe- dienden van dezelve zijn.

Art. 108.

Partijen moeten hunne wrakin- gen vóór het afleggen der getui- genissen voordragen. De getuige wordt deswege gehoord en de reg- ter doet uitspraak, zonder hooger beroep.

Indien de wraking wordt geldig verklaard, zal het getuigenis van

dagen vóór het verhoor, door de partij die dezelve wil voorbrengen, worden beteekend aan den procu- reur der wederpartij.

Art. 177.

De regter zal den getuigen der- zelve namen, voornamen, beroep, ouderdom en woonplaats afvragen, mitsgaders of zij aan partijen of eene derzelve in den bloede of door aanhuwelijking bestaan, en, zoo ja, in welken graad, en of zij loon- of huisbedienden van dezelve zijn.

Daarna *) zullen zij, elk op de wijze zijner godsdienstige gezind- heid, den eed of de belofte doen van de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen.

*) Vgl. DE PINTO *Handl.* a. d. § 99.

Art. 178.

Partijen moeten hunne wrakingen vóór het afleggen der getuigenissen voordragen. De getuigen worden deswege gehoord en de regter doet uitspraak zonder hooger beroep.

De bepalingen van artikel 1913 en 1914 van het Burgerlijk Wet- boek zullen worden in acht geno- men, ten aanzien van de lijfseigenen van eene der partijen en van de door haar uit den lijfseigendom ontslagen personen.

Indien de wraking wordt geldig verklaard, zal den gewraakte geen

den gewraakte niet worden afgenomen.

= Art. 109.

= Art. 112.

= Art. 113.

= Art. 114.

= Art. 115.

getuigenis worden afgenomen.

Art. 179.

Vervolgens zullen de getuigen, ieder afzonderlijk, hetzij de partijen tegenwoordig zijn of niet, op de terechtzitting gehoord worden. Zij zullen geen geschreven opstel mogen voorlezen.

De partijen zullen de getuigen niet in de rede mogen vallen, maar de regter kan, ten verzoeke van partijen, en zelfs van ambtswege, aan elken getuige zoodanige vragen doen, als hij noodig zal oordeelen.

Art. 180.

De regter zal mitspraak doen terstond na het afleggen der getuigenissen en na het verhoor van partijen, voor zoo ver die tegenwoordig zijn, of op eene volgende door hem te bepalen terechtzitting.

Art. 181.

Indien de getuige schadeloosstelling vordert, zal deze door den regter op het afschrift der dagvaarding worden begroot, waarvan melding zal gemaakt worden in het proces-verbaal.

Art. 182.

In geval de getuigen niet op één dag kunnen gehoord worden, zal de regter het verder hooren tot een anderen dag en uur uitstellen, en er zal noch aan de getuigen, noch aan de partij, ofschoon ook deze laatste niet verschenen ware, eenige nieuwe dagvaarding geschieden.

Art. 183.

De partij die meer dan vijf getuigen over hetzelfde feit zal hebben doen hooren, zal de kosten der verdere getuigenissen aan hare wederpartij niet kunnen in rekening brengen.

= Art. 116.

a) «Vijf en twintig.»

Art. 117, al. 1, 2.

Indien de op nieuw gedagvaarde getuige andermaal in gebreke blijft te verschijnen of het afleggen van den eed of van zijne verklaring weigert, zal hij ten tweeden male worden veroordeeld in de vergeefs aangewende kosten, en daarenboven in de schade en interessen der partijen, en tot eene boete niet te boven gaande vijftig gulden.

De regter kan bevelen dat de gebreke getuige door de openbare magt worde voor hem gebracht om aan zijne verpligting te voldoen.

Art. 117, al. 3.

Indien de getuige ook dan weigerachtig blijft om zijne verklaring af te leggen, zal de regter ten verzoeke der belanghebbende partij kunnen bevelen, dat hij ten koste dier partij in gijzeling zal worden gesteld, tot dat hij aan zijne verpligting zal hebben voldaan.

= Art. 118.

Art. 184.

De gedagvaarde getuige welke niet verschijnt, zal, indien het blijkt dat hij behoorlijk is gedagvaard, worden veroordeeld tot vergoeding der vergeefs aangewende kosten en tot eene boete niet te boven gaand vijftig a) gulden.

Hij zal op nieuw gedagvaard worden te zijnen koste.

Art. 185.

Indien de op nieuw gedagvaarde getuige andermaal in gebreke blijft te verschijnen, zal hij ten tweeden male worden veroordeeld in de vergeefs aangewende kosten, en daarenboven in de schade en interessen der partijen, en tot eene boete niet te boven gaande honderd gulden.

De regter kan bevelen, dat de niet opgekomen getuige door de openbare magt voor hem worde gebracht om aan zijne verpligting te voldoen.

Art. 186.

Indien de getuige, op de eerste of tweede dagvaarding verschenen of voor den regter gebracht zijnde, zonder wettigen grond weigert den eed of de belofte af te leggen, of getuigenis der waarheid te geven, zal de regter, ten verzoeke der belanghebbende partij, kunnen bevelen, dat zoodanige getuige, ten koste dier partij, in gijzeling worde gesteld en daarin verblijve, tot dat hij aan zijne verpligting zal hebben voldaan.

Art. 187.

Indien de niet opgekomen getuige bewijst, dat hij door goede

Art. 120.

Buiten hetgeen bij art. 107 omtrent het afleggen van den eed is voorgeschreven, zal het nalaten van eene of andere der formaliteiten bij art. 103 en volgende vermeld, alleen dan nietigheid des verhoors van den getuige ten gevolge hebben, wanneer de belanghebbende partij daardoor in zijne verdediging is benadeeld, en de begane ongeregeldeheid niet kan worden hersteld; in het tegenovergesteld geval kan de belanghebbende partij van den regter, zoo daartoe gronden zijn, de bevoegdheid bekomen om de begane ongeregeldeheden te zijnen koste te herstellen.

Art. 121.

De kantonregter vergezeld van zijnen griffier, kan in alle gevallen, op alle plaatsen van zijn regtsgebied, en zonder voorafgaande beteekeningen of dagvaarding, de verklaringen ontvangen van de getuigen, welke, door de beide partijen gezamenlijk medegebragt, uit eigene beweging voor hem verschijnen.

Het proces-verbaal zal worden opgemaakt in voege voorschreven bij artt. 110 en 111.

Art. 119.

Indien de getuige wettiglijk verhinderd is, uit hoofde van ziekte of anderzins, om voor den

redenen verhinderd is geweest om op den bepaalden dag te verschijnen, zal de regter hem, na het afleggen van zijne verklaring, ont-heffen van alle de tegen hem ge-wezen veroordeelingen.

Art. 133.

Buiten hetgeen bij artikel 177 omtrent het afleggen van den eed is voorgeschreven, zal het nalaten van eene of andere der formaliteiten, bij artikel 172 en volgende vermeld, alleen dan nietigheid des verhoors van den getuige ten gevolge hebben, wanneer de partij daardoor in hare verdediging is benadeeld, en de begane onregelmatigheid niet kan worden hersteld, *of, daarvoor vatbaar zijnde, niet is hersteld geworden.*

De herstelling, zoo daartoe gronden zijn, zal door den regter, op verzoek van de belanghebbende partij en op hare kosten worden bevolen.

Art. 139.

De regter kan in alle zaken van summere behandeling, zonder voorafgaande beteekeningen of dagvaarding, de verklaringen ontvangen van de getuigen, welke, door de beide partijen gezamenlijk medegebragt, uit eigene beweging voor hem verschijnen.

Art. 190.

Indien de getuigen door ziekte of andere wettige beletselen verhinderd worden om te kunnen

regter te verschijnen, zal de laatstgenoemde zich bij hem vervoegen tot het ontvangen van zijne verklaring.

Indien de getuige in dat geval, buiten het rechtsgebied van den kantonregter woont, zal de regter verzoek doen aan den regter van de woonplaats des getuigen om denzelfden op de aan hem opgegeven vraagpunten te hooren. Van deze ondervraging zal door laatstgenoemden regter proces-verbaal worden opgemaakt, waarvan het oorspronkelijke zal worden ingezonden.

= Art. 201.

= Art. 202.

a) «Acte van conclusie.»

= Art. 203.

= Art. 204.

opkomen, kan de regter het verhoor opdragen aan eenen regter-commissaris.

Wanneer de getuigen woonachtig zijn op meer dan tien palen afstands van het gebouw, waarin de regter zitting houdt, kan deze het verhoor opdragen aan het hoofd van het bestuur der plaats, waar de getuigen wonen.

Indien de getuigen wonen buiten het rechtsgebied van het regterlijk collegie, kan dit het verhoor opdragen aan den Raad van justitie van derzelve woonplaats. De bepaling van het voorgaande lid is mede voor dien raad van toepassing.

Art. 191.

Wanneer in zaken van bezitregt het bezit of de stoornis ontkend wordt, zal het verhoor van getuigen, dat dienaangaande bevolen wordt, zich niet mogen uitstrekken tot het regt op de zaak zelve (het *petitoir*).

Art. 192.

In zaken van gewone behandeling moeten de daadzaken, welke eene partij door getuigen wil bewijzen, bepaaldelijk worden uitgedrukt bij eene acte ^{a)}, van procureur tot procureur te beteekenen.

Zij moeten bij gelijke acte binnen acht dagen worden ontkend of erkend, en kunnen anderzins voor erkend worden gehouden.

Art. 193.

Indien de daadzaken die ontkend worden ter zake dienende en afdoende zijn, wordt het getuigenbewijs bij vonnis bevolen.

Art. 194.

Bij dit vonnis, hetzij op verzoek van partijen, hetzij ambtshalve gewezen, beveelt de regter dat het

= Art. 205, al. 1.

= Art. 206.

= Art. 207.

= Art. 208.

= Art. 209.

getuigen-verhoor zal plaats hebben op de terechtzitting, of voor eenen door hem benoemden regter-commissaris.

Art. 195. (1)

In de gevallen, bedoeld bij artikel 190, wordt gehandeld overeenkomstig hetgeen daar is bepaald.

(1) Waartoe dient dit artikel in het wetboek? wáárom nam de indische wetgever het over?

Art. 196.

Indien het verhoor plaats heeft op de terechtzitting, moeten de regelen, voorgeschreven in summier zaken, worden nagekomen.

Art. 197.

Indien het verhoor voor eenen regter-commissaris plaats heeft, moeten de volgende regelen worden in acht genomen.

Art. 198.

Het vonnis moet, behalve de daadzaken welke bewijs wordt toegelaten of bevolen, inhouden:

1°. de benoeming van eenen regter-commissaris;

2°. den termijn, binnen welken het bevel ter dagvaarding der getuigen aan den regter-commissaris moet worden gevraagd.

Deze termijn begint te loopen van den dag der beteekening van het vonnis door de meest gereede partij.

Art. 199.

Binnen dezen termijn moet de partij aan welke het getuigen-verhoor is opgelegd, zich bij requeste wenden tot den regter-commissaris, ten einde te bekomen het bevel tot dagvaarding der getuigen op de plaats, den dag en het uur door denzelfden te bepalen.

Art. 210.

Die partij is verder verplicht, op straffe van nietigheid, ten minste vier dagen vóór den tot het getuigen-verhoor bepaalden dag, het bevel aan hare wederpartij te doen beteekenen, met opgave van de namen en de woonplaatsen der getuigen, welke zij wil doen hooren.

Deze beteekening zal geschieden aan den procureur der wederpartij, zoo er een is, en anders aan derzelver persoon of woonplaats.

= Art. 211.

= Art. 213.

= Art. 214.

Bij verzuim hiervan, zal zij niet meer tot het bewijs door getuigen worden toegelaten.

Art. 200.

Die partij is verder verplicht, op straffe van nietigheid, ten minste acht dagen vóór den tot het getuigen-verhoor bepaalden dag, het bevel aan hare wederpartij, bij acte van procureur tot procureur, te doen beteekenen, met opgave van de namen en de woonplaatsen der getuigen, welke zij wil doen hooren.

Art. 201.

Indien de wederpartij van hare zijde voor het tegenbewijs, waartoe de wet haar regt geeft, insgelijks getuigen mogt willen doen hooren, kan zij dezelve mede tegen den bepaalden dag doen oproepen. Zij zullen echter niet mogen gehoord worden, indien hunne namen en woonplaatsen niet ten minste vier en twintig uren vóór den bepaalden dag aan den procureur der partij zijn beteekend.

Art. 202

De partijen zijn gehouden hare wrakingen met de redenen derzelve vóór het afleggen van de getuigenis op te geven; de gewraakte getuige is verplicht zich hierop te verklaren.

Art. 203.

Indien de partij die eenen getuige gewraakt heelt, in hare wraking blijft volharden, kan de gewraakte getuige voorloopig niet gehoord worden, maar zal de regter-commissaris partijen zonder nadere dag-

²⁾ « Zonder voorbehoud van hooger beroep. »

= Art. 215.

Art. 200 al. 2, 3, 4.

Indien de getuigen te verre verwijderd wonen of verhinderd worden om te kunnen opkomen, kan de regter het verhoor opdragen aan eenen regter-commissaris of aan den kantonregter van derzelver woonplaats.

Indien de getuigen wonen buiten het regtsgebied van het regterlijk collegie, kan dit het verhoor opdragen aan de arrondissements regtbank of den kantonregter van derzelver woonplaats.

In deze gevallen wordt altijd van het verhoor proces-verbaal opgemaakt.

Zie ook art. 119.

= Art. 216.

Themis, D. XII, 1° St. [1851].

vaarding of sommatie, naar eene door hem te bepalen teregtzitting verwijzen, alwaar over de wraking summierlijk zal worden beslist.

De regter-commissaris zal intuschen met het hooren der andere getuigen kunnen voortgaan.

Indien echter partijen zich *onvoorwaardelijk* ²⁾ aan de uitspraak van den regter-commissaris voor de wraking mogten willen onderwerpen, zal deze over de wraking onmiddellijk zelf kunnen beslissen.

Art. 204.

De bepalingen van de artikelen 175, 177, 179, 181 tot en met 188, 190 en 209, zijn mede op het getuigen-verhoor voor den regter-commissaris toepasselijk.

Art. 205.

Bij wettige verhindering van den getuige om voor den regter-commissaris te verschijnen, zal deze zich bij hem vervoegen tot het ontvangen van zijne verklaring.

Indien de getuige woont op eenen grooteren afstand dan tien palen van het gebouw waarin het regterlijk collegie zitting houdt, zal de regter-commissaris het verhoor opdragen aan het hoofd van het bestuur der woonplaats van den getuige.

Art. 206.

Indien de wederpartij, ten gevolge van het getuigen-verhoor, noodig mogt oordeelen om voor tegenbewijs nog andere getuigen te doen hooren, zal zij daartoe bij het proces-verbaal van het getuigen-verhoor verzoek doen, en de regter-commissaris zal

= Art. 217.

= Art. 218.

Art. 205 al. 3.

Het getuigen-verhoor zal altijd met gesloten deuren plaats hebben.

Art. 205 al. 2.

In die gevallen (bedoeld bij art. 200 al. 1, 2) wordt altijd van het verhoor proces-verbaal opgemaakt.

Art. 110.

In zaken die in het hoogste ressort worden beslist, zal geen proces-verbaal worden opgemaakt, maar het vonnis zal moeten inhouden, behalve de vermelding der opgaven, verklaringen en

haar eenen termijn verleenen, met bepaling van den dag en het uur waarop dat nader getuigen-verhoor zal plaats hebben. Zij is verpligt, op straffe van nietigheid, uiterlijk vier dagen vóór den tot het getuigen-verhoor bepaalden dag, de namen en de woonplaatsen der getuigen, welke zij wil doen hooren, aan hare partij te doen beteekenen; er zal echter aan die partij geene nadere oproeping gedaan worden.

Art. 207.

Indien een getuige, behoorlijk opgeroepen, niet verschijnt, of indien dezelve weigert te antwoorden, of ook indien een getuige is gewraakt geworden, kan de belanghebbende partij bij het proces-verbaal van het getuigen-verhoor, aan den regter-commissaris mede eenen naderen termijn verzoeken.

Art. 208.

De termijn om het verhoor te houden verstreken zijnde, zal de meest gereede partij afschrift der processen-verbaal aan de wederpartij doen beteekenen en de zaak voortzetten.

Art. 209.

Het getuigen-verhoor zal in alle zaken, en zoo wel op de terechtzitting, als voor den regter-commissaris, met gesloten deuren plaats hebben. *De partijen kunnen, des verkiezende, in persoon bij hetzelfde tegenwoordig zijn.*

Het van elk getuigen-verhoor op te maken proces-verbaal moet bevatten alle de uit het eerste lid van artikel 177 voortvloeiende opgaven, en voorts de vermelding van de eeds-aflegging, van de voorgestelde wrakingen en van de daarop gevallen uitspraken, mitsgaders

eeds-aflieggingen, bij art. 107 aangeduid, de wrakingen en de antwoorden op dezelve, en den summieren inhoud van de afgelegde getuigenissen.

Art. 111.

In zaken aan hooger beroep onderworpen, wordt door den griffier een proces-verbaal van het getuigen-verhoor opgemaakt; hetzelve bevat al hetgeen hierboven bij art. 110 is vermeld, met dit onderscheid alleen, dat de verklaringen der getuigen zich niet tot den summieren inhoud bepalen, maar in derzelve geheel moeten worden opgenomen.

Dit proces-verbaal zal aan ieder getuige worden voorgelezen voor dat gedeelte hetwelk hem betreft. Hij zal daarin zoodanige veranderingen en bijvoegingen mogen maken, als hem goeddunkt, en welke onder of op den kant van zijne getuigenis zullen opgeschreven worden. Dit zal aan hem worden voorgelezen.

De getuige zal zijne verklaring teekenen, of er zal melding gemaakt worden dat hij niet kan teekenen.

Het proces-verbaal zal wijders worden onderteekend door den regter en den griffier.

Art. 212.

Van het getuigen-verhoor zal altijd proces-verbaal worden opgemaakt.

Zie ook hiervoren art. 121 al. 2 en art. 200 al. 4.

den volledigen inhoud van de verklaringen der getuigen.

Het proces-verbaal zal door den griffier opgemaakt, en aan elken getuige voor dat gedeelte worden voorgelezen, hetwelk hem betreft. De getuige zal daarin veranderingen en bijvoegingen mogen maken; dezelve worden onder of aan den kant van zijne getuigenis opgeschreven en hem voorgelezen.

Hij zal zijne verklaring teekenen, of er zal melding worden gemaakt dat hij niet kan teekenen of weigert dit te doen.

Art. 210.

De bepalingen van art. 413, 414 en 415 van het Reglement op de Strafvordering voor de raden van justitie op Java enz., zijn ook in burgerlijke zaken toepasselijk.

STAATSREGT. — *Eenige vragen betreffende de geneeskundige politie*, door Dr. J. VAN GIGCH, Jur. Cand.

Gezondheids-politie is een belangrijk deel der hedendaagsche wetgeving. Haar naam was den ouden onbekend, bij wie wij geene gesystematiseerde bepalingen daaromtrent aantreffen. In het Romeinsche regt is die leer verbrokkeld en overal verspreid: haar kennis, hoewel historisch belangrijk, zal ons echter weinig vruchten geven, omdat de verandering van zeden en gewoonten geheel andere maatregelen hebben vereischt en noodzakelijk gemaakt.

Het is den Staat als verpligting opgelegd voor de gezondheid zijner gezamenlijke burgers te waken: het is eene verpligting van wederkeerig belang. Doch alleen die maatregelen zijn aan de staatszorg onderworpen, die noodzakelijk zijn, en die echter, door van buiten af aangebragte beletselen, onmogelijk door de individuën zouden kunnen worden uitgevoerd (1). De Staat kan zijne burgers ieder in het bijzonder niet dwingen voor hunne gezondheid te waken, evenmin als hij hen kan noodzaken om rijk te worden: dan eerst begint zijne bevoegdheid, als de ziekte van enkelen aan velen zou kunnen gevaarlijk zijn.

De vraag, hoe die verschillende maatregelen moeten worden te voorschijn geroepen, is, hoewel in het algemeen, beantwoord door den Grondwetgever. De bevoegdheid der verschillende wetgevende magten is in de Grondwet omschreven. Het is wel is waar dikwijls moeijelijk uit te maken, onder welk gebied sommige bepalingen moeten gebragt worden, en meermalen zullen wij aan den plaatselijken wetgever overgelaten zien, wat, naar onze meening, onbetwistbaar tot de bevoegdheid van den algemeenen wetgever behoorde.

(1) VON MOHL, *die Polizeiwissenschaft*, I. p. 11.

Bij den grooten invloed dien de genees- en natuurkunde op de regtswetenschap uitoefenen, bij het naauw en innig verband dat tusschen beiden bestaat, zijn er dikwijls gegronde klagten gerezen over de verwaarloozing der geregteijke geneeskunde (1). Dikwijls heeft men de noodzakelijkheid dier wetenschap erkend, maar daarentegen haar of verkeerd en bekrompen toegepast, of hare beoefenaren, door vernederende bepalingen, de uitoefening schier onmogelijk gemaakt. Dit zal gemakkelijk te bewijzen zijn, wanneer wij later sommige plaatselijke reglementen zullen ontleden en hunne waarde onderzoeken.

Het was echter geenszins onze bedoeling in algemeene beschouwingen te treden, maar veeleer te handelen de *jure constituto*. Zien wij echter den trap van ontwikkeling, waarop dit deel der regtswetenschap in andere landen staat, dan is het ligtelijk te begrijpen, dat het *ius constituendum* een voornaam gedeelte onzer verhandeling zal moeten uitmaken.

Plaatst men zich op dat standpunt, dan zal, dunkt ons, wel die verdeeling van politie-maatregelen het eenvoudigst en gemakkelijkst zijn, die eerst *personen*, dan *personen en zaken verbonden*, ten laatste *zaken alleen* onderscheidt. Zoo behooren b. v., tot de tweede soort: de maatregelen op de quarantaine; tot de derde: het keuren van vleesch en visch, het rein houden van wateren in de gemeenten enz.; tot de eerste (die wij bepaaldelijk wenschen te behandelen) brengen wij:

I. *Beperking van het huwelijk.*

II. *Maatregelen tegen de verspreiding van reeds bestaande, besmettende, van persoon tot persoon overgaande ziekten.*

III. *Koepokinenting.*

(1) Men zie het belangrijke werk van Dr. J. C. en Mr. PH. VAN DEN BROECKE: *de Uitoefening der geregteijke geneeskunde in Nederland*, p. 51 volgg.

I.

De beperkingen van het huwelijk, voor zoo verre zij tot maatregelen van gezondheids-politie kunnen gebragt worden, vinden wij 1°. in art. 86 B. W. «Een jongman den vollen ouderdom van achttien, en eene jonge dochter, den vollen ouderdom van zestien jaren niet bereikt hebbende, mogen geen huwelijk aangaan.»

In het Fransche regt was voor den jongman de ouderdom van 18, voor de jonge dochter die van 15 jaren bepaald (1), en dat wel ten gevolge van de inzigten van NAPOLEON zelve, daar oorspronkelijk de leeftijd van 15 en 13 jaren was voorgeslagen.

In de verschillende Europesche wetboeken vindt men bepaaldelijk den leeftijd tot het aangaan van een huwelijk vereischt, opgegeven (2), die, zoo als van zelf spreekt, gewijzigd zal moeten worden naar klimaat en gesteldheid.

En waartoe nu deze beperking?

VON MOHL (3) geeft de reden aldus: «All zu frühe Ehen haben in der Regel schwächliche Kinder zu Folge, und sind überdiess von Nachtheil für die Gesundheit der Aeltern selbst», terwijl SCHÜRMAIJER (4) de gevolgen voor het voortbrengende en voortgebragte individu verderfelijk noemt, daar «voor het eerste daaruit verzwaking naar ziel en ligchaam, uittering, waterzucht en dergelijke ziekten ontspruiten, het laatste echter met een zwak, scrophuleus, tot long- en andere uittering-ziekten voorbeschikt ligchaamsgestel beschonken wordt.» Ook voor de vrouw is het te vroegtijdig aangegane huwelijk hoogst schadelijk.

(1) Art. 144 C. N.

(2) Verg. SCHÜRMAIJER, *Handboek der geneesk. politie* (vert. door ROMBOUITS), pag. 29. MONTESQUIEU, *Esprit des Loix*. XVI. 2.

(3) t. a. p. pag. 142.

(4) t. a. p. pag. 27.

Heeft echter de wetgever *daarin* de reden dezer beperking gezocht?

Wij meenen dit te moeten ontkennen. Hij schijnt alleen het oog gehad te hebben op de waarschijnlijke pubertas. De regel schijnt slechts daarop toepasselijk, niet op het geheel van den physischen toestand en van de natuurlijke ontwikkeling der individuën. Ware dit zoo niet, dan bevatte art. 144, al. 2 B. W. eene inconsequentie, waarin bepaald wordt, «dat de wettigheid eens huwelijks niet zal kunnen worden betwist wanneer de vrouw, den vereischen ouderdom niet hebbende bereikt, vóór den dag der regtsvordering zwanger is.» Immers juist in dat *zwanger zijn* ligt het nadeel, en het is in het belang van den Staat dat te voorkomen. Men zou zoo kunnen redeneren: Het zou zeker hard zijn een huwelijk onder die omstandigheden te vernietigen: maar de Staat treedt voor den individu. Bovendien, het meisje wist dat de wet haar verbod te huwen, omdat zij den bepaalden leeftijd nog niet bereikt had: habet ergo quod sibi imputet.

SCHÜRMAIJER beschouwt het huwelijk uit een politisch-ethisch oogpunt. Beschouwden wij het van dat standpunt, zagen wij in het huwelijk even als hij en even als de Romeinsche regtsgeleerde de *divini atque humani iuris communicatio* (1), dan zou voorzeker de door mij gestelde redenering moeilijk door te voeren zijn. Maar art. 83 B. W. spreekt het tegenovergestelde duidelijk uit (2) en dat de wetgever het zuiver ethische element niet tot grondslag neemt, omdat het in den tegenwoordigen toestand onzer maatschappij onmogelijk is, en de

(1) MODEST. in l. 1 D. de ritu nupt.

(2) Voornamelijk sluit de wet hierdoor alle *godsdienstige* betrekking uit, met het oog op het plakaat van 1750, opgeheven door de wet der nationale conventie van 6 Mei 1795. Doch door de algemeenheid der bewoordingen, waarin art. 83 is vervat, ziet men, ons bedunkens, in het huwelijk niets dan eene door bijzondere regelen beheerschte burgerlijke overeenkomst.

bespiegeling schipbreuk zou lijden op de praktijk, blijkt daaruit, dat de wetgever het huwelijk van den impotens bekrachtigt, art. 307 B. W., al. 2 en hem alleen het regt ontzegt te bewijzen, dat hij de vader van het kind is, waarvan zijne vrouw is bevallen (1). Het zij er echter verre af, dat wij wilden beweren dat de sanitaire maatregel alleen, met eene schrikkelijke consequentie moet worden doorgevoerd. Is de dwaling eens begaan en is de vrouw zwanger, dan zal een hooger begrip dan dat der geneeskundige politie de instandhouding van het huwelijk vorderen.

Is de bij de wet bepaalde leeftijd de juiste? De schrijvers over geneeskundige politie ontkennen het. Bij de oude Germanen was het denkbeeld gevestigd: «*Qui diutissime impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem: hoc ali staturam, ali hoc vires, nervosque confirmari putant. Intra annum vero vicesimum feminae notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus*» (2). De nieuweren gaan nog verder, zoodat VON MOHL voor den jongeling het 25^e, voor het meisje het 18° jaar wil hebben vastgesteld (3). SCHÜRMAIJER houdt ieder huwelijk voor schadelijk, dat tusschen mannen beneden 20 (4) en meisjes beneden 17—18 jaren gesloten wordt.

Eene beperking van het huwelijk vinden wij voorts 2°. in art. 85 in verband met art. 116, n°. 3 B. W. Het is door de ondervinding bevestigd, dat ziels-ziekten zich in eene familie voortplanten; van daar dat alle huwelijken van personen, die aan eene zoodanige slepende ziekte lijden, welke in staat is het vermogen van

(1) Men zie LOCRIÉ, *Legisl. Civ.* (ed. Brux.) tome III. p. 36. n°. 4.

(2) CAESAR, B. G. VI. c. 21. Men vergelijkte de aantekeningen op die plaats in de edit. van OUDENDORP. De Pythagorei waren hetzelfde gevoelen toegedaan. JAMBlich. in vit. Pyth. n°. 210. Zie voorts HEYNECC. *Elem. jur. Germ.* l. I. tit. 25. § 339 volgg.

(3) t. a. p. pag. 142.

(4) t. a. p. pag. 28.

vrije verstandelijke zelfbesturing periodisch of aanhoudend op te heffen, op regtskundige gronden kunnen, op die van geneeskundige politie moeten verboden worden (1). Zoo rusten ook 3° de voorschriften van artt. 87 en 88 B. W. op geneeskundige gronden, daar de overtreding verderfelijke ziekten voor de kinderen kan na zich slepen.

De schrijvers over geneeskundige politie dringen op oneindig meerdere huwelijksbepervingen aan. « Ein Verbot, zegt von MOHL (2), ist da begründet wo eine bedeutende, d. h. eine die Körper oder Geisteskräfte wesentlich und, nach menschlicher Voraussicht und Kunst, bleibend, schwächende Krankheit sich auf die Nachkommen zu vererben droht. » Anderen noemen als zoodanig: longtering, vallende ziekte, venerische aandoening (3). Het is echter ligtelijk in te zien, dat al deze theoreticën afstuiten op de mogelijkheid. Behalve dat de wetgever misbruik zou maken van zijne magt, door de persoonlijke vrijheid en den wil der individuën te belemmeren, zoude men tot de inspectio corporis, den hoogst onzedelijken maatregel, moeten terugkeeren. « Nostra autem maiestas, zegt JUSTINIANUS, dignum esse castitati temporum nostrorum bene putavit, quod in feminis et antiquis impudicum esse visum est i. e. inspectionem habitudinis corporis, hoc etiam in masculos extendere » (4). Bovendien kan b. v. het onderzoek naar eene vroeger bestaan hebbende venerische besmetting nimmer het voorwerp der staatszorg zijn: 1°. omdat elke daartoe strekkende maatregel onuitvoerbaar zijn zou, en 2°. omdat de Staat alleen maatregelen kan nemen om *algemeene* besmetting te voorkomen of onmiddellijk

(1) SCHÜRM. t. a. p. pag. 31.

(2) t. a. p. pag. 143.

(3) SCHÜRM. t. a. p.

(4) Instit. tit. XXII. pr.

bestaande tegen te gaan. De politie kan zich niet met individuën, alleen met eene algemeenheid bezig houden. Zoo min de Staat een zijner burgers kan *dwingen* voor zijne gezondheid te zorgen, zoo weinig kan hij dezen *dwingen* persoonlijk tegen besmetting te waken: de Staat kan alleen zorgen, dat die besmetting zich niet onmiddellijk uitbreidt. Het behoort b. v. niet tot het gebied der geneeskundige politie te weten of A of B venerisch besmet zij of niet, alleen of eene zoodanige besmetting *in het algemeen* kan worden tegengegaan en op welke wijze.

Maar hoe is in het algemeen deze theorie overeen te brengen met de vrees dier schrijvers voor het concubinaat, volgens hen eene nog rijkere bron van erfelijke ziekten? Hoe willen zij het rijmen met hunne scherpe polemiek tegen de prostitutie? Dat beiden de onmiddellijke gevolgen zijn van het coelibaat, kan niet alleen gezonde redenering, maar de ervaring leeren. Men denke aan het Romeinsche rijk ten tijde van Augustus, en de omstandigheden, die de lex Papia Poppaea te voorschijn riepen. In abstracto mogen dus die redeneringen opgaan, zij zijn onbruikbaar in onzen Staat. Dan alleen kan de wetgever het huwelijk beperken: *als het natuurlijk onzedelijk, dat is, strijdende met de natuur, zijn zou, of wel, wanneer de beide partijen, of een van dezen, volstrekt geene of geen genoegzame wilsontwikkeling kan vermoed worden te bezitten* (1).

II.

De behandeling der maatregelen door de prostitutie uitgelokt leidt tot gewiglige regtsvragen. Wij willen derhalve hier alleen eenige van deze behandelen. Met

(1) Derhalve kan het geen vraag zijn of doofstommen een huwelijk kunnen aangaan.

stilzwijgen gaan wij derhalve de beschouwingen voorbij, die het gevoelen van sommige Duitsche schrijvers over politie-regt noodzakelijk schijnt te maken, wanneer zij beweren, dat: «de Staat geen verdrag met het kwaad mag sluiten, ja, het zelfs een gebied verzekeren, maar dat hij het bestrijden moet, waar en hoe hij kan»; dat «het beroep op geneeskundige politie in dat opzigt geheel ongemotiveerd is, daar zich ieder voor schade kan wachten (1)»; dat «het niet te regtvaardigen is, dat men van de geneeskundige politie vergen wil, dat zij de onzedelijkheid tegen de daaraan verbonden natuurlijke en kenbare gevolgen zoude waarborgen (2)», enz. Hoe zeer dat alles, hoewel juist in abstracto, met de wezenlijkheid en de eischen der maatschappij strijdt, hebben de grondigste schrijvers over dat onderwerp, PARENT DUCHATELET (3) en BEHREND (4) bewezen.

Dit aangenomen, is het onbegrijpelijk hoe de grondige Fransche schrijver over dat onderwerp in ernst heeft kunnen beweren: «dans tous les états policés, la prostitution est considérée comme un délit (5).» Ware de prostitutie een misdrijf, dan zou de Staat zeker zijn doel en zijne regten miskennen, door een voortdurend delict in zijn midden toe te laten, en dan zouden er geene maatregelen te treffen zijn om *de gevolgen van het delict te voorkomen*, maar veeleer om het geheel en al uit den boezem der maatschappij uit te roeijen. Maar PARENT heeft de onmogelijkheid dier uitroeijing op den voorgrond gesteld: BEHREND heeft het met

(1) v. MOHL. t. a. p. I. pag. 568.

(2) SCHÜRMEYER, t. a. p. pag. 38.

(3) *De la prostitution dans la ville de Paris*. Wij halen altijd de 2^e uitgave aan: Parijs, 1837.

(4) *Die Prostitution in Berlin* van Dr. FR. J. BEHREND. Erlangen, 1850.

(5) PARENT. t. a. p. tom. II. pag. 508.

statistische tabellen bewezen (1) en zal nu in zulke omstandigheden de Staat gezegd kunnen worden een misdrijf toe te laten? Prostitutie is een zedelijk vergrijp. Maar het abstract zedelijke kan de wetgever niet najagen, zoo als wij reeds boven hebben gezegd: zijne maatregelen daartoe zouden daarenboven eene uitgebreidere, eene meer algemeene zedeloosheid ten gevolge hebben. Is prostitutie een misdrijf, wat zijn dan de criteria? Waar is het object, dat door het misdrijf van een subject schade lijdt? Evenmin als zelfmoord (in de gewone beteekenis des woords) een delict kan heeten, evenmin kan zulks de prostitutie. Ieder verbod daarvan ware eene *lex imperfecta*: en zedelijke vergrijpen kent de wetgever niet.

Maar indien derhalve maatregelen op het stuk der prostitutie te treffen zijn, waar en wie is de bevoegde wetgever?

Men heeft bij ons gedroomd van eenen exceptionnelen toestand, waarin zich de geprostitueerden zouden bevinden: men heeft zich regten gegeven of liever aangematigd, strijdende met de Grondwet en de burgerlijke wetgeving, en dat alleen omdat de verdrukten in onkunde verkeerden en niemand zich, in het belang der wet, met die vragen bezig hield. Het spreekt echter van zelf, dat *de wet alleen* een zoodanigen exceptionnelen toestand kan scheppen. Bij ons zijn al de maatregelen op de prostitutie van den plaatselijken wetgever uitgegaan.

Art. 155 van de Grondwet van 1815 gaf aan de plaatselijke besturen de vrije beschikking over hunne *huishoudelijke belangen*. Bij art. 140 van de Grondwet van 1848 wordt aan den Raad de regeling en het bestuur van de *huishouding der gemeente* overgelaten. Behoort de prostitutie daartoe? Wij aarzelen niet zulks ontkennend

(1) BEHREND, t. a. p. pag. 193 en volgg.

te beantwoorden. Wie toch zal beweren dat de maatregelen tegen besmetting te nemen, in Amsterdam anders moeten zijn, dan te Rotterdam? of indien het inderdaad tot *de huishoudelijke belangen* der gemeente behoort, waarom treffen wij dan niet in *alle* steden de regeling dier belangen aan? Of is het voor Rotterdam van belang dat dáár geene besmetting heersche, terwijl het voor Amsterdam onverschillig is? Dát zal toch wel het criterium van *huishoudelijk belang* zijn, dat het, naar den aard van elke gemeente, voor wijziging vatbaar zij. Maar zullen maatregelen, voortvloeiende uit den aard, het wezen, de rigting der maatschappij, tot de huishoudelijke kunnen worden gebragt? of zal een persoon, voor de gezondheid van anderen schadelijke zelfstandigheden in zich dragend, in 's Gravenhage *wel*, als zij naar Amsterdam vertrokken is, *niet* gevaarlijk zijn? Geene venerische besmetting kan worden tegengegaan, ten zij gelijkvormigheid van wetgeving overal zij en voor allen; en die is niet te verkrijgen dan door eene *wet*. Elke plaatselijke verordening op dat stuk schijnt ons in strijd met de Grondwet (1).

Het is boven reeds gezegd, dat, indien men eenen exceptionnelen toestand wil scheppen, dit alleen bij de *wet* geschieden kan. Of, uitgaande van de vooronderstelling, dat de wet omtrent het gratis procederen van vreemdelingen niets had vastgesteld, zou dan de plaatselijke of provinciale wetgever bij magte zijn de algemeene bepalingen in ons wetboek voor hen krachteloos te maken, zoo hij goedvond er een *huishoudelijk belang* uit te perssen? of zal de plaatselijke wetgever, als hij door drongen is van de overtuiging, dat bij de prostitutie het daarstellen van eenen exceptionneelen toestand gevorderd wordt, zich niet door den regter zelfs de geringste bepalingen met de wet strijdende uit de hand geslagen zien?

(1) Dit is ook het gevoelen van Mr. G. DE VRIES, *Wetg. magt der pl. best.*, pag. 115.

«Overwegende (besliste de H. R. bij arrest van 20 Januarij 1846) dat die wet (*namelijk van 6 Maart 1818*) aan de plaatselijke besturen alleen de bevoegdheid gevende tot het vaststellen van gevangenisstraf en geldboete, *alle andere bedreigde straffen, door den Regter niet kunnen worden uitgesproken, omdat alle straf in de wet haren grondslag moet hebben.*

O. dat dan ook, hierom, de sluiting van het publiek huis, voor den tijd van *drie* maanden, — die, bij de aangehaalde bepaling van het reglement, op de ten dezen beweerde overtreding, benevens de geldboete is bedreigd als straf, zoo als dit nog nader blijkt uit de vergelijking van art. 4 van hetzelfde reglement, — *voor den Regter als niet geschreven moet worden aangemerkt*, zoodat enz. (1).

Zoolang art. 5 van de wet houdende algemeene bepalingen bestaat, dat eene wet alleen, door eene latere wet, voor het geheel of gedeeltelijk, hare kracht verliezen kan, zoolang zal geen exceptionneele toestand, dat is, zoodanige toestand, waarin zij verkeerden, voor wie enkele wetsbepalingen buiten werking zijn gesteld, kunnen ingevoerd worden, door iets anders dan door de wet.

De noodzakelijkheid daarvan zullen wij echter later aantoonen.

Op het oogenblik dat een nieuw ontwerp van eene gemeentewet ter sprake komt, is het juist van belang bij dat punt stil te staan, en er de aandacht op te vestigen. En wat bepaalt het nieuw ontwerp ten dezen aanzien?

Art. 138. Hij (de Raad) stelt de verordeningen vast, welke in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid worden vereischt.

Art. 179. De politie over de schouwburgen, herbergen, tapperijen en alle voor het publiek openstaande gebouwen en samenkomsten, openbare vermakelijkheden en openlijke huizen van ontucht behoort aan den Burgemeester.

(1) Verg. Mr. D. LEON: *de Regtspr. van den H. R.*, Deel I, pag. 53.

Wat beteekent nu in art. 138: *openbare gezondheid*? De wetgever heeft het juiste begrip niet vastgesteld. Het blijkt echter, dat de bepaling niet kan worden uitgebreid dan voor zoo verre zij doelt op de leden eener enkele en bepaalde gemeente. Dat de maatregelen tegen venerische besmetting onder die rubriek niet vallen hebben wij boven trachten te bewijzen.

In het rapport aan de Provinciale Staten betrekkelijk de gemeentewet zien wij zwarigheden geopperd tegen art. 179.

« Het toezigt over de schouwburgen en andere openbare plaatsen wordt, naar het oordeel uwer commissie bij art. 179 niet voldoende geregeld » en verder :

« Burgemeesters en Wethouders behooren, naar het oordeel uwer commissie, dat toezigt uit te oefenen, uit krachte van eene plaatselijke verordening, waarbij dit toezigt nader is geregeld. Bij die verordening moet hun de magt zijn gegeven om die openbare plaatsen, onder sommige omstandigheden, voor eenen te bepalen tijd, te sluiten. »

Waarom dit laatste niet bij de gemeentewet zelve vastgesteld? Dan zou iedere twijfel omtrent het regtmatige daarvan ophouden te bestaan.

De prostitutie behoort niet nitsluitend tot het gebied der *gezondheidspolitie*. Men heeft dit voorbij gezien, en van daar iedere verwarring. Voor zooverre zij tot dat gebied behoort, moet zij bij de *wet* geregeld zijn. Zij strekt zich evenwel verder uit en komt op het terrein van *zeden- en veiligheids politie*. In dat opzigt behoort zij tot den kring der *plaatselijke wetgeving*. In dien geest schijnen ook de artt. 138 en 179 der gemeentewet te moeten worden opgevat (1)

(1) Dat blijkt ook, ons inziens, uit art. 143 en de daarmede in verband gebragte memorie van toelichting, ad art. 179.

Art. 143. De verordeningen kunnen geene bepalingen omtrent onderwerpen van algemeen rijks- of provinciaal belang inhouden.

Twee vragen moeten wij nog nederstellen voor dat wij afstappen van de noodzakelijkheid van wettelijke voorzieningen ten dien opzichte.

Is eene *wet* op de prostitutie als *onzedelijk* of wat synoniem is, als *onaanneembaar* te beschouwen?

Zal de regering daardoor verliezen in de achting der weldenkende burgers?

Beide vragen zijn, naar wij meenen, teregt door Dr. BEHREND ontkennend beantwoord. Zijne argumenten aan te voeren zou te ver heen leiden. Het zij dus genoeg naar zijn reeds vermeld werk te verwijzen, waar op pag. 224 en volgg. beide vragen voldoende en juist zijn ontwikkeld.

Wij hebben, zooveel mogelijk, trachten aan te wijzen de ongrondwettigheid der plaatselijke reglementen op het stuk van prostitutie voor zoo verre zij behoort op het gebied der gezondheids-politie. De plaatselijke besturen hebben zich echter dat regt genomen, zien wij dus kortelijk de iure constituto.

In den chaos van plaatselijke keuren en reglementen is het bijna niet doenlijk een algemeen overzigt te geven van hetgeen op dat stuk is bepaald. Wij beperken ons derhalve tot de reglementen van 's Gravenhage (1) en Rotterdam (2).

Uit het oogpunt van geneeskundige politie beschouwd staat het laatste verre boven het eerste.

Mem. van toel. ad art. 179. De uitoefening der politie over de schouw-burgen, openbare gemakkelijkheden en openbare huizen v. o., benevens de aanstelling der dienaren, welke die politie moeten helpen uitoefenen, *schijnt in het begrip der handhaving van de openbare orde opgesloten te liggen*, enz.

(2) Het 's Gravenhaagsche reglement is te vinden in de *Verzameling van wetten en besluiten, betreffende de geneeskundige dienst in Nederland*. Wij konden het niet inzien op het oogenblik, dat dit stukje geschreven is: daarom is de bladzijde niet aangehaald.

(1) Het Rotterdamsche reglement, benevens meer andere keuren van Rotterdam, dank ik mijnen geachten vriend Mr. MULDER, advocaat aldaar. Hij ontvange hier mijn openlijken dank voor zijne bemoeijingen.

Men schijnt bij de zamenstelling daarvan de verordeningen in naburige landen, hoewel onnaauwkeurig, te hebben nagegaan. Doch uit welke bron is dat reglement gevloeid?

Het is een reglement van den *directeur van politie*, zonder andere poenale sanctie, dan die van de strafwet.

Waar is aan den directeur van politie het regt toegekend om dergelijke verordeningen te maken? Wij verklaren het niet te weten. Welke zal de kracht van dergelijke bepalingen zijn? dat is evenmin duidelijk. De strafwet is niet toepasselijk op elk der daarin voorkomende gevallen: *nulla poena sine praevia lege poenali*. Zij zijn dus als niet geschreven (1).

Beide reglementen zijn van toepassing verklaard op de publieke vrouwen. Met regt zou men alzo eene bepaling of omschrijving van dat begrip verwachten. De 's Gravenhaagsche keur draagt echter daarvan geen spoor; de Rotterdamsche geeft eene definitie in art. 1, die zich in eenen cirkel beweegt en niets uitmaakt.

Het begrip is vastgesteld bij eene missive van het Directoire Exécutif aan den Conseil des Cinq Cents (van Nivôse, an IV). Het vordert: *récidive ou concours de plusieurs faits particuliers légalement constatés; notoriété publique; arrestation en flagrant délit prouvé par des temoins autres que le dénonciateur ou l'agent*

(1) In het *Arrêté qui détermine les fonctions des commissaires généraux de police* (5 Brumaire, an IX, bij FORTUYN II, p. 136), wordt in de section première, art. 2 bepaald: *les commissaires généraux pourront publier de nouveau les lois et réglemens de police*. In het *Reglement voor de directeuren van politie in de groote steden van ons rijk* (3 Nov. 1822, bij LUTTENBERG, *Chronol. verzam. der wetten en besl. enz.*), is zelfs het regt van vernieuwde afkondiging hun niet gegeven. Art. 1 bepaalt eenvoudig: «De stedelijke directeuren van politie, in de groote steden van het Rijk, zijn belast met de uitvoering van de wetten en verordeningen op het stuk der gewone of plaatselijke politie» enz.

Themis, D. XII, 1e St. [1851].

de police. De bepaling van PARENT DUCHATELET is deze: *les débauchées, qui par un concours de circonstances, et par des habitudes scandaleuses hardiment et constamment publiques forment cette classe.... que nous nommons prostituées* (1).

De bevoegdheid tot oprigting van een geduld huis (maison de tolérance) moet schriftelijk worden aangevraagd en jaarlijks hernieuwd.

De Regtbank te Arnhem heeft bij vonnis van 19 November 1842 uitgemaakt, dat het sluiten van een dusdanig huis voor drie maanden niet als straf, maar als maatregel van politie te beschouwen is. De Hooge Raad heeft, zoo als boven reeds bleek, de omgekeerde leer gehuldigd. Wij gelooven dat zulks van de omstandigheden zal afhangen. Is het verlof voor een bepaalden tijd (b. v. een jaar) gegeven, dan is de sluiting binnens tijds een straf, maar onwettig en die de regter niet zal mogen uitspreken; is er geen tijd uitgedrukt, dan zal men niet kunnen vooronderstellen dat het regt in perpetuum gegeven is, of is de voorwaarde uitgedrukt (zoo als b. v. in het Rotterdamsche reglement), dat het verlof altijd kan worden ingetrokken, dan zal de sluiting van het huis, ons inziens, kunnen bevolen worden; doch zal dan niet van den regter moeten gevraagd, maar door de ambtenaren der politie moeten uitgevoerd worden, als zijnde geene politie-straf, maar politie-maatregel: zoo als b. v. die ambtenaren het verlof van den regter niet behoeven om de honden dood te slaan, die in verboden tijd, los op de straat loopen (2).

Er bestaat eene reeks van sanitaire maatregelen, die de individuele vrijheid beperken. Zoo heeft zich b. v. de vraag voorgedaan, in hoe verre het den bewoners van een besmet huis kon verboden worden de openbare

(1) Verg. l. 43 D. de ritu nupt.

(2) Men zie Mr. G. DE VRIES, *Wetg. magt*, pag 233 en volgg.

godsdienstoefening bij te wonen. Men heeft beweerd dat het in strijd zou zijn met art. 191 en 194 der Grondwet (thans art. 167 en 169). Te regt echter beweert Mr. DE VRIES (*Wetg. magt*, pag. 121): «dat het verbod, om zich naar de kerk te begeven, aan de gezonde bewoners van het huis, waar eene besmettelijke ziekte heerscht, gedaan, het bijwonen van de openbare godsdienstoefening in het algemeen niet zal belemmeren of storen, maar integendeel bevorderen.»

Houden wij vast aan het algemeene beginsel, dat een persoon subjectief voor zijne gezondheid niet aansprakelijk kan zijn, maar die aansprakelijkheid eerst ontstaat, zoodra de besmetting objectief gevaarlijk wordt, dan zal daaruit de gevolgtrekking kunnen worden afgeleid, dat de individuële vrijheid *dan* zal kunnen en moeten beperkt worden, wanneer het gebruik dier vrijheid de gezondheid van anderen onmiddellijk dreigt in gevaar te brengen, althans in die ziekten, waar de besmetting van persoon tot persoon overgaat. Iedere andere beperking schijnt ons eene verkorting van een onschendbaar regt te zijn. Men heeft die beperkingen buiten de aangewezen grens uitgebreid; zij waren noodzakelijk en dringend, maar zij vormden een exceptionnelen toestand, die, zoo als boven reeds is gezegd, alleen kan worden daargesteld door de wet. Dezelfde vraag ontstaat bij de koepok-inenting: namelijk, in hoe verre de Staat het regt zou hebben de individuële vrijheid te beperken door zijne burgers tot de inenting te dwingen; doch daarover later.

Art. 15 van het reeds dikwijls aangehaalde 'sGravenhaagsche reglement beveelt voor iedere vrouw één heelkundig onderzoek in de week; de kosten van dat onderzoek zullen door haar gedragen worden (art. 3 van het Reglement, houdende bepalingen omtrent de geldelijke retributiën enz.), en het geld zal wekelijks onmiddellijk

door haar aan den geneesheer ter hand worden gesteld (art. 4 van bovengemeld Reglement).

Beginnen wij met de laatste bepaling, dan meenen wij door die ter nedergeschreven te hebben ook het bewijs te hebben geleverd voor hetgeen wij bij den aanvang zeiden, dat men door vernederende bepalingen de beoefenaren der geneeskundige politie de uitoefening schier onmogelijk heeft gemaakt. Op deze wijze wordt de edele wetenschap verlaagd tot het geringste handwerk: hun eervol beroep wordt outadeld door dat geld (welk geld!), dat zij bovendien gedwongen zijn af te perssen aan menschen, die zij òf beklagen òf verachten; en dat nog met de gedachte, dat hun onderzoek, nuttig voor allen, onedeler en schaarscher wordt beloond, dan elk ander onderzoek hunner ambtsbroeders.

Maar beschouwen wij het geheel der bepaling. Men redeneert aldus: Gij zijt waarschijnlijk gezond, maar zijt gij het niet, wij willen het weten, niet in uw belang, maar in dat van anderen. Wij zullen uwen toestand laten onderzoeken, en ofschoon die maatregel u persoonlijk niet aangaat (1), zult gij er echter voor betalen. Weigert gij u aan dat onderzoek, dat uwe vrijheid stoort, te onderwerpen, dan wordt gij gestraft: weigert gij de betaling, dan straft men u insgelijks.

Dusdanige verordeningen zullen het noodwendige gevolg zijn van den tegenwoordigen stand der zaken; zoolang de geheele geneeskundige politie op dat onderwerp niet gelijkmatig bij de wet zal zijn geordend, zullen dergelijke maatregelen, met het gezond verstand en het regt strijdend, worden vastgesteld, en wat nog erger is, ten uitvoer gelegd. Elke gemeente bezoldige

(1) Dit is een noodzakelijk gevolg der definitie van gezondheidspolitie. Zij bepaalt zich tot eene algemeenheid: de gezondheid van enkelen te verzorgen, zoo lang het belang van anderen daar niet mede is gemoeid, ligt buiten haren werkkring; zoo als reeds gezegd is.

baren arts, en rijkelijk, omdat hij onafhankelijk behoort te zijn in alle opzigten. Vindt men er bezwaar in om tot dat einde gelden uit te trekken uit de gemeentekas, men late de oprigting dier huizen niet gratis toe. Is die toelating per se noodzakelijk, dan kan het ook niet onzedelijk zijn eene retributie daarvoor te vorderen. Zoo was het in Frankrijk, waar men nog verder ging en eene soort van maandelijksch patent hief (12 francs); wil men de voor- en nadeelen van dien maatregel kennen, men zie PARENT, Deel II, pag. 388 en volgg.

Een' veel moeilijker te beslissen vraag is het, of eene dergelijke retributie valt onder de rubriek van *belasting*?

De retributie, zal men tegenwerpen, wordt niet aan de gemeente betaald: zoo als b. v. de keurloonen niet aan de gemeente, maar aan den daartoe aangestelden ambtenaar betaald worden: deze laatsten zijn, naar het gevoelen van Mr. G. DE VRIES (t. a. p. pag. 75), geene belasting, vooral omdat die ambtenaar ze naar goedvinden kan verminderen of kwijtschelden. Dit is echter in casu het geval niet. Wordt de arts niet gehonoreerd, er is straf bedreigd. De retributie wordt ook wel niet onmiddellijk, maar middellijk aan de gemeente betaald. Die gelden immers behoeven alsnu niet uit de gemeentekas te worden getrokken. Ons bedunkens draagt alles het kenmerk eener belasting. En wat vorderde art. 155, wat vordert nu art. 142 der Grondwet: de goedkeuring der Provinciale Staten: dat die zou gevraagd of verkregen zijn, daarvan blijkt echter nergens.

Dit punt is evenwel geheel twijfelachtig: de nieuwe gemeentewet zal daaromtrent algemeene regels moeten stellen: art. 142 der Grondwet vordert het. Art. 228 en 229 van het ontwerp schijnen die retributie er niet toe te brengen: en zien wij juist, dat het ontwerp aan de gemeente-besturen het regt van sanitaire maatregelen

op het stuk van prostitutie te treffen ontzegt, dan zal het ook wel consequent zijn de regeling der geldelijke belangen over te laten aan den wetgever, op wien de verplichting rust daarin te voorzien.

Eene hoogstbelangrijke vraag is het, die reeds aan de beslissing van den regter is onderworpen geweest wat het doel zij der inschrijving: of deze als een bloot sanitaire maatregel moet beschouwd worden, dan wel of zich daaraan nog andere gevolgen hechten.

Bij onze gebrekkige wetgeving op dat stuk, is het meestal hoogst twijfelachtig. Bij arrest van 8 Februarij 1844, heeft het hof in Zuidholland in eerstgemelden zin beslist, welk arrest bevestigd is bij arrest van den Hoogen Raad van 11 Junij 1844: de Hooge Raad overwoog, *dat zoodanige politie-verordening alleen is te beschouwen als een gezondheids-maatregel in het belang van het publiek* (1).

En wat is nu hiervan?

Het antwoord zal weder zijn, bij de onduidelijkheid en gebrekkigheid der bepalingen, is niets zekers daarvoor aan te geven. Men zoude in *utramque partem* kunnen redeneren. Wij zien ook hier weder de behoefte aan gelijkvormigheid: indien b.v. te 's Gravenhage eene vrouw beneden de 21 jaren zal zijn opgenomen in eene maison de tolérance, zal de dame de maison, ondanks haar beroep op de inschrijving ter directie van politie, als schuldig aan het delict, waartegen is voorzien bij art. 334, W. v. Strafr. worden vervolgd en gestraft: geschiedt het daarentegen te Rotterdam, dan zal het wel degelijk een punt van ernstige overweging moeten uitmaken, daar art. 3 van het Rotterdamsche reglement bepaalt dat «bij de aangeving zij verplicht zullen zijn hare geboorte-acten, of, ingeval het vreemde vrouwen zijn, hare paspoorten mede te brengen»: zoodat te

(1) Men zie *Weekbl. van het Regt* n°. 494, 496, 508.

Rotterdam die inschrijving niet als een bloote maatregel van geneeskundige politie wordt beschouwd. Daar zal dus de directeur van politie voor zijne inschrijving aansprakelijk zijn: waaruit van zelf volgt de ongerijmdheid, dat een feit, te 's Gravenhage gepleegd, waar de geboorte-acte niet wordt afgevraagd, strafbaar is met eene gevangenzetting van zes maanden tot twee jaren en eene geldboete van vijftig tot vijfhonderd franken, terwijl het te Rotterdam aan geene vervolging zal zijn blootgesteld.

Wij houden ons af van het gebied van het jus constituendum: daar zoude zich de vraag voordoen in hoeverre de voorschriften van geneeskundige politie met art. 334, Wetb. v. Strafr. zijn overeen te brengen (1), in hoeverre het wenschelijk zijn zoude, dat, bij het daarstellen van eenen exceptionnelen toestand, de inschrijving van personen beneden de 21 jaren ter directie van politie wierd toegelaten, zoo als zulks in Frankrijk werkelijk het geval is. Men zie PARENT, t. a. p. I, pag. 364 en volgg.

Dit zij genoeg voor eene schets, hoewel er eene menigte vragen te beantwoorden overblijft: ééne algemeene vraag ten slotte, die van uitgebreide toepassing is.

«Tegen ziekten, die van persoon op persoon overgaan, worden voorbehoedmiddelen, geneesmiddelen enz. in de dagbladen aangekondigd, bij particulieren verkocht.

In hoeverre mag zulks door de regering worden geduld?»

De beantwoording van die vraag, benevens het nagaan van de verordeningen op kwakzalverij, plaatsen wij hier onmiddellijk onder.

(Vervolg hierna.)

(1) Vgljk. pag. 91.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Aanmerkingen op het Burgerlijk Wetboek*, door Mr. C. J. VAN ASSEN, Hoogleraar te Leiden.

Aan de Redactie.

Om mijne belofte te kwijten, en het vervolg der *Plugtige aanmerkingen op de Wetboeken voor Ned. Indie*, in N°. 1, Deel XI, niet te vertragen, stel ik der geëerde redactie deze aantekening ter hand. Zij is van zeer oude dagtekening en grootendeels vrucht van de eerste lezing des Burg. Wetboeks in 1837. Bij het verklaren van § 12 van mijn Leiddraad voor het collegie over 't B. W., pleeg ik ze te pas te brengen. Eerst na de tegenwoordige rangschikking van mijn opstel, vergeleek ik het: *Iets over de Taal van het B. W.*, door Mr. Dav. H. LEYSSOHN, Dl. V., 308 en 459.

Gaarne beken ik bij deze vergelijking de pen te hebben gehaald door onderscheiden aanmerkingen, die ik met genoegen zag, dat aldáár reeds gemaakt waren. Meermalen kon ik ook stilzwijgend tot dat *Iets* verwijzen. Werpt men mij tegen, dat ik niet weder onmiddellijk het Burg. Wetb. voor N. Indië behandel, maar het Nederl. Burg. Wetb. zelf tot voorwerp mijner kritiek maak, mijn antwoord is gereed: In al wat het Nederl. Burg. Wetb. berispelijks heeft, en in het Wetb. voor N. I. niet is verbeterd, gelden mijne aanmerkingen ook regtstreeks tegen het wetboek van N. I.

De aanmerkingen op de beginselen en voorschriften van het Wetboek zullen later volgen.

E E R S T E H O O F D S T U K.

DE TAAL EN STIJL (1).

§ I.

De onderscheidingsteekenen.

Over het hoog belang van in acten en testamenten te letten op de zinscheidingen of onderscheidingsteekenen leze men: *Vertoog over den invloed onzer moedertaal op onze Vaderlandsche regtsgeleerdheid in het Groninger Genootschap pro excolendo jure patrio*, I, 58, volg., en eene Verhandeling in: *de Vrije Fries*, I, 251, met het opschrift: *wat kan niet een scheidsteeken te weeg brengen*. Hadden de Regtbanken in Frankrijk art. 878 Cod. de Proc. Civ. letterlijk toegepast, en zich aan het scheidsteeken gehouden, dat in de officiele uitgaven achter het woord *préalable* gevoegd was, de vrederegters zouden zich met eene zonderlinge taak hebben vereerd gezien. Verg. VOORDUIN, *Gesch. der Begins.*, I, 528, zie ook art. 21, al. 1 der wet op het Notaris-ambt; het is onverstaanbaar, als in de woorden: IN HOEDANIGHEID ALS PARTIJ, VOORKOMEN de comma niet achter *hoedanigheid* wordt verplaatst. Zie MABÉ en DE VRIES in hunne toelichting dier Wet (Haarl. 1843) bl. 59. Misschien is bij het verduitschen van het woord *qualiteit* dat eerst zal gebezigd zijn, het bijvoegelijk: *eenige* toevallig doorgehaald; men raadplege eindelijk over de punctuatie rakende de plaatsing en kracht der teekens van zinsnijding, BILDERDIJK, *Nederl. Spraakleer*, blz. 354 volg. Over het geheel gebruiken wij veel te veel onderscheidingsteekenen, en veroorzaken juist door te rijkelijk gebruik duisterheid.

Art. 58.

De ambtenaar van den burgerlijken stand, ter plaatse alwaar de veroordeelde is ter dood gebracht.

(1) Als vervolg der «Vlugtige aanmerkingen op de Wetboeken voor Ned. Indië», *Themis*, Dl. XI.

De *comma* moet achter *stand* worden doorgehaald, schrijf ook liever: *der plaats, waar*. Zie art. 50.

Art. 184.

— *de kleedingstukken, de kleinooden en gereedschappen, behorende tot het beroep van een der echtgenooten.*

Bij de raadpleging der Staten-Generaal in 1832 maakten twee Afdeelingen in de Tweede Kamer, (zie VOORDUIN, *Gesch. der Beg.*, II, 341) opmerkzaam op de fout in het onderscheidingsteeken. «Het is nu, zeide men, of men van KLEEDEREN, EN KLEINOODEN TOT HET BEROEP BEHOORENDE sprak.» En evenwel liet men de *comma* achter *gereedschappen* staan! en het wetboek voor N. I. art. 129 volgde het schoone voorbeeld!

Art. 264, n°. 4.

— *zware verwondingen of zoodanige mishandelingen door den eenen echtgenoot aan den anderen gepleegd, waardoor diens leven wordt in gevaar gebracht, of waardoor hem gevaarlijke verwondingen zijn toegebracht.*

Plaatst men niet achter *zware verwondingen* een semi-colon, dan is de reeds moeilijke zin van het slecht gestelde artikel onverstaanbaar. Het wetboek voor N. I., art. 209, eerbiedigde den moederlandschen stijl! — Men had art. 316, n°. 4, wetboek van 1830, met vrucht kunnen raadplegen, alwaar geschreven stond:

«Zoodanige wreedheden door den eenen echtgenoot jegens den anderen gepleegd, waardoor diens leven wordt in gevaar gebracht, of waardoor hem gevaarlijke verwondingen zijn toegebracht.»

Art. 277.

De echtgenoot aan wien. In art. 278 de *echtgenoot, tegen wien.*

Art. 308.

In welk geval, hij zal worden toegelaten: Verplaats de *comma* achter *toegelaten.*

Art. 542.

Indien de afwezige mogt — van zijn leven doen blijken, nadat dertig jaren zijn verlopen, sedert den dag van — zijn — overlijden, bij het vonnis uitgedrukt, hoeft hij — regt — zijne goederen terug te vorderen, in den staat, enz.

Hier moet achter *verloopen, overlijden* en *vorderen* alle onderscheidingsteeken worden uitgewischt, om geen misverstand te weeg te brengen.

Art. 673.

Erven die lager liggen zijn, ten behoeve van degene die hooger gelegen zijn, verplicht

Verplaats de comma achter *liggen*. Had men, om dit in 't voorbijgaan op te merken ter vermijding van: *degene die niet mogen schrijven: « lager liggende erven zijn ten behoeve der hooger liggende verplicht? »* Ook op het einde van het artikel schrijve men in plaats der woorden: *de toestand van hetgeen dat lager ligt*: de toestand van het lager gelegen.

Art. 1205.

Op den dag zelven van de betaling, der eerste schuld, is de schuldeischer

Men hale de comma achter *betaling* door, anders is er geen zin. Hetzelfde geldt voor art. 1159, Wetb. voor N. I.

Art. 1283.

schade voorzien, ten tijde van het aangaan

Neem de comma weg.

Art. 1876.

— *betaald heeft, heeft*, en in art. 1877 *betaald heeft treedt*, zie ook art. 1072 met 1073 en art. 868 met 873.

Zonder de noodige onderscheidingsteeken zijn: art. 471, § 2, 908, § 1, 1104, 1133, 1564, al. 1, 1480, § 4, 1635 eerste gedeelte. In 't wetb. voor N. I. is art. 1635 verbeterd. Zie aldaar art. 1599.

Art. 1911.

— *als onderhandsche geschriften worden aangemerkt onderhands geteekende acten.*

Zet twee punten achter *aangemerkt* en vergelijk verder *Themis XI*, 9 en 12.

§ II.

De geslachten der naamwoorden, en de verbuiging enz.

Art. 9.

In vreemden krijgsveld. Hier is dienst mannelijk, zie art. 1143, al. 3, en 1639 en 1603. Het wetboek voor Ned. Indie (art. 1097) heeft *dienst* vrouwelijk gemaakt, wat reeds sedert 1825 was aangenomen. Zie het aangehaalde: *Iets*, *Themis V*, 310.

Art. 68.

— *voornamen bij de zijnen voegen.* Is het een drukfout voor *den zijnen*, zie art. 65, dan heeft het wetboek voor N. I. ook die fout nageschreven in art. 11; of bedoelt men het meervoud, dan schrijve men *zijne* (bezittelijk voornaamwoord); want de *zijnen* zegt men van personen. Gelijke fout is in: *anderen*, artt. 317 en 1940, waar men *andere* leze, dat is: *andere voorbeelden of uitzonderingen*. In art. 1953 is de fout verbeterd.

Art. 81.

— *aan partijen of aan of eene van haar.* Zie ook art. 1584 B en art. 210 R. Hier is het woord *partijen* *vrouwelijk*. Daarentegen is het *mannelijk* in art. 255: «*zonder verzoening der partijen zal het ieder* HUNNER vrijstaan.» Zie ook artt. 136 en 276 B en art. 150 R. Zie ook boven XI, 5.

Art. 95.

In geval van weigering van BEIDE of van een hunner.
Het moet zijn: *beiden*.

Art. 403.

Ten bate van het kind. Is *bate* mannelijk? In art. 1918 lezen wij *te wiens voordeel*. In art. 1921 *te zijne koste*. In art. 1922 *te zijnen kosten!*

Art. 435.

— *aan een of meerder bewindvoerders.* Is *meerder* goed?

Art. 725.

Onzichtbare (erfdienstbaarheden) welke geen teeken van HUN bestaan hebben. Het wetboek N. I. art. 678 heeft het *vrouwelijk* geslacht (haar) hersteld.

Art. 854, n°. 2.

(Vruchtgebruik) eindigt wanneer de tijd waaronder DEZELVE is toegestaan enz. Hier is *dezelve* voor HET-DEZELVE; mannelijk voor onzijdig. Ook dit heeft het wetboek voor N. I. (art. 807) hersteld.

Art. 878.

— *verscheiden personen, van welke de een tot des anderen erfenis geroepen is.* Is: des *anderens* de tweede naamval mannelijk van *de andere*? Moet het niet zijn *des anderen*?

Art. 1025.

— *aan de schuldeischers van den bezwaarden* [persoon!] *wiens schuldvorderingen.* Schrijf: *wier*. Het is toch niet de bezwaarde, maar het zijn de schuldeischers, *wier* vorderingen enz.

Art. 1062.

De uitcoerder eens uitersten wil; heeft: *een wil* in den tweeden naamval *eens wil*, en is *wil* onverbuigbaar met het lidwoord van éénheid?

Art. 1103.

— *regtbank onder welks ressort.* Is *regtbank* mannelijk?

Art. 1294.

— *zonder dat hebbe plaats gehad.* Onze wetgever

verbindt bijna altijd het voorzetsel *zonder* met de aanvoegende wijze (subjunctief). In het wetboek Nap. voor Holland regeert ditzelfde voorzetsel de aantoonende wijze (indicatief). Om de verscheidenheid, naar ik gis, heeft de indicatief ook hier zijne beurt! zie b. v. art. 949. *zonder dat de beschikking* MAG, en art. 1643 *zonder dat hij nalatig is geweest*, en art. 71, § 2 R. *zonder dat noodig is*, en art. 825 K, *zonder dat vereischt wordt*. Ook het werkwoord *bevelen* heeft nu eens den indicatief, dan den subjunctief, dien hij regeert. Zie artt. 509, 581, 1003, *bevelen dat hij zal*; daarentegen in art. 627, *bevelen dat het voorwerp worde gesteld*.

Insgelijks bij *beletten*, b. v. in art. 1045 *belet niet, dat de legataris een verkregen regt hebbe*. In art. 405, *belet niet, dat de moeder kan worden aangesteld*.

Art. 1584 (met 1584 wetb. voor N. I.).

overeenkomst waarbij de eene partij zich verbindt om DER ANDERE het genot te doen hebben. Van waar, wij zwijgen van het stroeve en stijve, de derde naamval vrouwelijk? De taal eischt: *de andere*. De derde naamval komt hier niet te pas.

Art. 1829.

— *eene overeenkomst waarbij iemand aan EENEN ANDEREN de magt geeft*; EENEN ANDEREN is bijvoegelijk, waar slaat het op? men schrijve: *een ander*.

§ III.

Het gebruik der lidwoorden.

Art. 8, n°. 2.

— *ten gevolge der toestemming VAN DEN Koning*. In art. 9, n°. 2, *buiten toestemming DES Konings*. Waarom niet in art. 8, *ten gevolge van 's Konings toe-*

stemming, of: ten gevolge van de toestemming des Konings?

Art. 237.

— uit HET vroeger bed. Neen! uit een vroeger bed.

Art. 437, n°. 5.

staat van faillissement of kennelijk onvermogen.

Het zijn geenszins eensbeteekenende woorden. Het eerste betreft den koopman (zie B. III, wetb. v. K.), het tweede den niet-koopman, zie wetboek B. R. art. 882, men schrijve alzoo: *of van*, gelijk in art. 1809 en 1307, waar de fout is verbeterd. In art. 126 R. is dezelfde fout, gelijk ook in art. 287 R, de *voeging* of *tusschenkomst*, alwaar *de* volstrekt moet herhaald worden, om het groot verschil dat hier tusschen beide regtsmiddelen is.

Art. 564.

Het *vruchtgebruik* en *gebruik*. Herhaal het artikel; opdat *gebruik* te duidelijker voorkome als afzonderlijk regt op zaken.

Art. 584.

Een regt van pand of hypotheek. Neen! OF VAN *hypotheek*. Zie ook art. 1179, § 2, waar men *van* bijvoege.

In het opschrift daarentegen boven art. 1308: VAN *alternatieve verbindtenissen*, of VAN *verbindtenissen die ter keuze enz.* is *van* te veel, omdat *of* hier verbindend is (conjunctief niet disjunctief), en het tweede gedeelte hetzelfde beteekent, als het eerste.

Art. 733.

De erfdiensbaarheid van RIJPAD OF DREEF is het regt.

Had de wetgever willen onderscheiden, hij moest geschreven hebben: *van rijpad* of *van dreef*. Nu is het één en dezelfde diensbaarheid, en het *rijpad* geeft regt om beesten te drijven, gelijk *dreef* het regt geeft om zoo wel de op de markt gekochte paarden over het rijpad

te vervoeren, als er ossen over te drijven. Zie *Leiddr.* p. 181.

Art. 808.

van de regten VAN DEN vruchtgebruiker, en daarenlegen

Art. 809.

van de verplichtingen DES vruchtgebruikers.

Het wetb. N. I., artt. 761—783 heeft de harmonie hersteld, en geschreven op beide plaatsen: *van den*, maar het vergat zijne taak bij het afschrijven van art. 1787 en 1796 B waar dezelfde verbetering noodig was. Zie wetb. N. I., artt. 1750 *van de verplichtingen VAN DEN uitleener* en art. 1759 *van de verplichtingen DES uitleeners*. Hoe groot een verschil er zij tusschen *van den* en *des*, zullen wij hier niet betoogen.

Boek II, Titel 10.

Van HET gebruik en DE bewoning.

Bij dezen titel worden *gebruik* (*usus, usage*) en *bewoning* (*habitatio*), als regten op eens anders zaak ingevoerd. Hier komt nog geen bepalend lidwoord te pas; men denkt nog niet aan een *zeker* bij gifte of uitersten wil vastgesteld, en opgerigt regt van gebruik en bewoning.

Dezelfde fout is in den 9den titel: *VAN HET vruchtgebruik*, en in den 7den: *VAN HET erfplaatsrecht*; waarom schreef men dan ook niet van *de* erfdienstbaarheden: van *de* grondrenten en *de* tienden? van *de* erfopvolging, II, 10; van *de* uiterste willen; van *de* hypotheken, II, 18; van *de* afwezigheid, I, 18? Men mijdde dáár zorgvuldig het lidwoord, omdat men van het leerstuk in het algemeen handelde, en zich geen bepaald testament, of hypotheek door personen opgerigt, voor den geest stelde.

De Fransche taal heeft dit vermogen niet, althans niet in het enkelvoud. Ons onbepaald: VAN *minderjarigheid*, VAN *voogdijen* (I, 16), VAN *handligting* (I, 17), VAN *curatele* (I, 18); moet zij uitdrukken met: *de la*, maar onze wetgever vergat telkens den spraakregel, zie b. v. I, 12: van *DE scheiding van t. en b.*, en I, 13: van *het vaderschap en de afstamming der kinderen*, in plaats van: *van vaderschap en afstamming van kinderen*. In het IIde B., art. 1902, vergeleken met de volgende titels, treffen wij dezelfde fout aan: De bewijsmiddelen bestaan in — *de vermoedens* — *de bekentenis*. In het opschrift der titels zelve staat te regt *van vermoedens, van bekentenis*. Nog beter ware het misschien geweest, altijd de opschriften in den eersten naamval te melden.

Dat de Indische commissie op deze taal-eigenschap niet lette, willen wij haar niet ten kwade duiden.

Art. 941.

— *wie van de alzo omgekomenen het eerst overleden* zij; men schrijve: *omgekomenen*.

Art. 1492 (met 1456 wetb. N. I.).

— *de ontdekking van de dwaling of des bedrogs*.

Hoe men iets zoo onwelluidends en gezochts kon schrijven en naschrijven, is mij een raadsel.

Was dan *der dwaling of het bedrog* niet goed?

Alleen in plegtigen stijl zal men den tweeden naamval *des* van een zelfstandig naamwoord eene eigenschap uitdrukkende bezigen, b. v. de vader *der* leugen en *des* bedrogs, of hij is *des* doods schuldig — de zoon *des* huizes.

Uit het wetboek van B. R. voegen wij hier bij:

Artt. 125 en 277 R. alwaar voor: *afstand der instantie*, geschreven moet worden: *van de instantie*. Het is hier niet de tweede naamval gelijk in het opschrift van art. 279: *van het vervallen der instantie*; hier vervalt de

Themis, D. XII, 1. St. [1851].

instantie, maar boven is het niet de instantie, die afstaat, maar waar afstand van gedaan wordt.

§ IV.

De bepalende voornaamwoorden.

Zie over het misbruik van *dezelve* enz. de schrijvers door ons aangehaald in: *De taal der Grondwet en aantek.* (Leiden 1844) bl. 100, en boven XI. 8. Zie ook DE JAGER, *Taalk. Magazijn*, IV, 272 en vooral KINKER's, *Beoordeeling van BILDERDIJK's Spraakleer*, bl. 33—40. Wie *denzelven* is in art. 869, R.: de persoon, die kosteloos geding voerende gewonnen heeft, of de wederpartij, is verschil van gevoelen in *W. v. h. Regt*, n°. 1170, bl. 3, kol. 3.

Art. 58.

Het openbaar ministerie — van *DEZELF'S* bevinding; schrijf *zijne*.

Art. 33, al. 2.

De kentekenen welke *HETZELVE* — *de namen* welke — aan *HETZELVE*, den *persoon* bij wien *HETZELVE*! Zie ook art. 983, 1404, alwaar *HETZELVE* viermaal wordt gezegd.

Art. 451.

— *van den minderjarigen* — *DIENS goederen of* — *DEZELF'S effecten!*

Art. 509.

zijn — *bevoegd de curators en* — *aangehuwden; met dien verstande* — *dat het de regtbank vrij staat* — *DERZELVER bevelen* — *uitvoerbaar te verklaren*. Hier slaat *derzelver* op de *aangehuwden!* bedoelt men de *regtbank*, dan schrijve men *hare*. Zie art. 513;

Art. 1048.

— *onbekwaam om DEZELVE te genieten*. Hier moet *dezelve* slaan op het meer verwijderde *beschikking!* Zie art.

1043; in 1497: *zijn* DEZELVE *voor rekening van den koper totdat* DEZELVE. Zie art. 1498.

Art. 2006.

— *kostschoolhouders wegens het kostgeld voor* DERZELVER *leerlingen in plaats van: hunne* Zie ook art. 1309.

Art. 1892.

Het zij partijen DERZELVER *bedoeling, bevat hebben!*

§ V.

De betrekkelijke en aanwijzende voornaamwoorden.

Art. 5, n°. 3.

— *allen die*; art. 5, n°. 5: *allen welke*.

Art. 15.

— *regter welke*; art. 24: *regter die*.

Art. 78.

— *de vrouw welke*; art. 188: *de vrouw die*.

Artt. 190 en 446.

— *goederen die*; artt. 221 en 447: *goederen welke*.

Art. 345.

— *personen welke*; in art. 346: *personen die*.

Art. 417.

— *personen — welke, ouders, die*.

Art. 617.

— *een bezit* HETGEEN *gevorderd wordt*; art. 740: *al DATGENE te hebben* HETGEEN!

Art. 1104.

— *erfgenaam die*; art. 1110: *erfgenaam welke*.

Art. 1388.

— *verbindtenis die*; art. 1839: *verbindtenissen welke* (1).

(1) Wij herinneren hier, wat BILDERDIJK zegt: *Spraakleer bl. 124: welke voor die heeft iets plechtigs, en is dus in de gemeene of gesprektaal iets belachelijks.*

§ VI.

Het gebruik der voeg- of bindwoorden (conjonctien).

Art. 70.

— WANNEER — *registers* — WANNEER *acten* — WANNEER — *in de acten.*

Hier ware het voegwoord *wanneer* — eenmaal gebezigd, voldoende geweest.

Wanneer en *indien*, (het eerste betreft *tijd*, het andere *voorwaarde*), worden geheel willekeurig gebruikt en verwisseld. Zie b. v. art. 232, 246, 662 en 663 art. 936: *de voorwaarde wordt gehouden voor vervuld* WANNEER, in art. 1296: *de voorwaarde wordt gehouden voor vervuld*, INDIEN.

Art. 304.

— *wanneer* het *vonnis*, *wanneer* zij niet *insgelijks*. Voor het laatste *wanneer* eischt de taal: *indien*. Zie art. 246 en 902, ook in art. 240 moet *wanneer* veranderd worden in: *indien*. In art. 1056 verandere men *indien* in *wanneer*.

Art. 584.

het zij. Dit vijfmaal herhaalde moet telkens veranderd in *of*, gelijk in den Franschen tekst van den Code, art. 503 niet *soit* maar *ou* staat, en in de half officiele vertaling *insgelijks of*. HET ZIJ eischt iets dat er mede in verband staat, en volgen moet b. v.: het zij gij eet, het zij gij drinkt, doe het alles enz.; zoo is het ook in de Fransche taal met: *soit*.

Art. 937.

— *ten zij uit den uitersten wil blijken mogt*; schrijf: *ten ware*, omdat het werkwoord volgt in den verleden tijd. Zie art. 343. In artt. 32, 406 en 1916 integendeel wordt *ten ware* verbonden met werkwoorden in

den tegenwoordigen tijd aanvoegende wijze, b. v. in 1816 *ten ware men kunne*.

Art. 1046.

— *een legaat vervalt WANNEER het — goed is te niet gegaan. Hetzelfde heeft — plaats INDIEN het goed — is te niet gegaan.*

Hier moeten beide bindwoorden worden omgezet.

Art. 1294.

— *indien eene verbindtenis afhangt, — indien de tijd.*

Dit laatste INDIEN moet zijn: *wanneer*. Hetzelfde geldt voor art. 1398. In art. 910 lezen wij vijfmaal *indien*, waar het ten minste driemaal, zelfs tot vereenvoudiging van den stijl, kon vermijd zijn, schreef men: *waren zij wettig geweest; — heeft de overledene geene afstammelingen achtergelaten; — zijn er slechts naastbestaanden.*

§ VII.

De woordschikking (syntaxis) en de vervoeging (conjugatie).

Art. 69.

Men schrijve, ter vermijding van het driemaal gezigde hulpwoord: *worden*, aldus: *ten einde ze in te schrijven en er melding van te maken*. Ter vermijding van *aan* in: *aan den ambtenaar* (welk teeken van den derden naamval misschien geheel overtollig is) en voor het herhaalde: *van den, van de, van dien*, kon men schrijven:

zal hare uitspraak den ambtenaar van den B. S. van des verzoekers woonplaats ter hand worden gesteld.

Art. 208.

— *heeft de vrouw of hebben hare erfgenamen; schrijf: hebben de vrouw of h. e.*

Art. 285.

— *wie ook de persoon zij — behouden beide ouders*

schrijf: *beiden*; of liever: *de ouders of de vader en de moeder behouden*.

Art. 295.

— *bloedverwanten van de echtgenooten in de opgaande linie*.

Men zette de woorden om, gelijk in art. 257, en schrijve: *bloedverwanten in de opgaande linie der echtgenooten*.

Art. 307.

De man kan, door zich op zijne natuurlijke onmagt te beroepen, NIET ontkennen dat het kind het zijne is.

Het ontkenkend *niet* mag niet zoo ver worden verwijderd van het werkwoord: *kan*.

De Romeinen zetten het *non* voorop, of maken een werkwoord: *nequit, nolit*. De Engelschen volgen dezen taalregel in hun *cannot, wouldnot*, en de Franschen in hun: *ne peut*. De zin zou hier bijna ongerijmd worden, en deze zijn: dat hij daarom *niet* kan ontkennen, omdat hij zich op zijn onmagt beroept. In art. 459 en 1990 is dezelfde fout. Schrijf alzoo: de man *kan niet* ontkennen, door zich...

Art. 398.

— *de verantwoordelijkheid is opgehouden*: moet het niet zijn: *heeft* opgehouden? men zegt: hij heeft opgehouden te betalen, hij is opgehouden, dat is: verhinderd, en daarom niet gekomen.

Art. 405.

— *kantonregter, welke na te hebben opgeroepen, en BEHOUDENS BEROEP aan den hoogerem regter zal beslissen*.

Behoudens beroep slaat op den *Kantonregter*, als of deze, na gehoord te hebben, het regt van beroep had! De woorden moeten geplaatst worden achter *beslissen*, of *bij beroep* moet gevoegd worden: *hun*.

Het lijdt toch geen twijfel, of de bloedverwanten zullen hier zoo wel als in art. 481 in beroep kunnen komen van de uitspraak des K. R., die de moeder in de voogdij handhaaft, terwijl zij willen bewijzen, dat dit tweede huwelijk het ongeluk van het vóórkind zal veroorzaken, *zal kunnen*; schrijf: *kan*.

Art. 571.

— *lijffinnen, wapens, granen*.

Bij de omzetting der woorden van art. 533, C. Civ. is *wapens* hier zonderling vermeld tusschen *linnen* en *granen*.

Art. 812.

— *voor zoo ver zij niet mogten zijn slechter geworden*; schrijf: *v. z. v. zij niet slechter mogten geworden zijn*.

Art. 937.

Indien hij van de valschheid enz. Werp het overtollige indien uit en schrijf: had hij van de v. d. b. kennis gedragen. . . .

Art. 959.

— *die den erflater door geweld — heeft belet — zal evenmin als zijn mede echtgenoot — genieten*; zonder omzetting der woorden is het bijwoord *evenmin* onverstaanbaar; schrijf: *zal uit den uitersten wil geen voordeel genieten*; *evenmin zullen het zijn echtgenoot en kinderen*.

Art. 1280.

— *al heeft er ook geen kwade trouw plaats gehad*.

Men verplaatse deze woorden, en schrijfve: *zoo dikwijls hij niet bewijzen kan, al hebbe er ook geen kwade trouw plaats gehad, dat het niet uitvoeren, enz.*

Art. 1291.

De voorwaarde, om iets niet te doen, dat onmogelijk is; Neen! schrijf: *om niet te doen iets, dat onmogelijk is*.

Art. 1354 met art. 1316.

— omde noodzakelijke overeenstemming dezer artikelen moet art. 1314 luiden: Er heeft hoofdelijke verbinding aan de zijde der schuldeischers plaats.

In allen gevalle moet in de eerste zinsnede van art. 1314 het werkwoord *heeft* verzet worden achter *schuldeischers*.

Art. 1368.

De zaken welke in den handel zijn, kunnen alleenlijk het onderwerp van overeenkomst uitmaken; schrijf: alleenlijk de zaken, die — kunnen het voorwerp zijn van overeenkomst. De oorzaak der fout ligt in de verkeerde vertaling van art. 1128 Cod. Civ.

Art. 1528.

— *de uitwinning op het geheel verkochte goed.*

Het goed is voorzeker *geheel* en niet *ten halve* verkocht. Men zette de beide verkeerd geschikte woorden om, en schrijve: *geheel het verkochte goed.*

Art. 1987.

De regter mag ambtshalve het middel van verjaring niet toepassen; schrijf: De regter mag niet ambtshalve.

Art. 1996.

— *alzoo KAN een huurder, bewaarder en alle anderen.* Hier moet voor het enkelvoud *kan* het meervoud *kunnen* worden geschreven.

§ VIII.

Onjuistheid van woorden en uitdrukkingen.

Art. 5, n°. 3.

Kinderen binnen het koningrijk geboren uit ouders ALDAAR niet gevestigd. ALDAAR is eene plaats buiten het koningrijk. Men schrijve: *hier.*

Art. 52.

— *of het kind levend DAN WEL dood is ter wereld gekomen, wat is, dan wel?*

Art. 57.

— *doodvonnissen*. Het meervoud is hier onjuist, men schrijve: *een doodvonnis*.

Art. 70.

— *wanneer registers zijn VERMINKT*; zegt men *verminken* van losse papieren, dan moet ook bij art. 26, § 2, nog het woord, *verminking* gevoegd.

Art. 86.

De Koning kan het verbod opheffen.

Onjuist! De Koning heft het verbod niet op. Het verbod blijft, maar de Koning geeft of verleent vrijstelling van het verbod, gelijk zeer juist staat in art. 1506, § 3.

Art. 134.

— *zal het huwelijk als niet geschied beschouwd worden!* wat is een huwelijk dat *geschied* is? men schrijve *als niet voltrokken*. Zie ook art. 1316.

Art. 135.

— *pligten aan den huwelijken staat verbonden*. *Huwelijken* is het meervoud van huwelijk; huwelijken staat is alzoo de staat der huwelijken, wat onzin wezen zou.

Art. 136.

— *geene plegtigheden zullen vermogen plaats te hebben.*

— *vermogen* moet niet van zaken, maar van personen gebezigd worden, gelijk in artt. 457, 458, ook bij personen is er een groot verschil tusschen *mogen* en *vermogen*; bijvoorbeeld al wat een Minister *vermag*, *mag* hij daarom niet; ook in art. 701 schrijve men: *mag*.

Art. 141.

— *door vroeger huwelijk verbonden*. Het is geen *vroeger*, maar nog in regten bestaand huwelijk; zie art. 115, wat *vroeger* huwelijk is, zie art. 240.

Art. 186.

— *schulden welke de andere echtgenoot vóór het huwelijk mogt hebben gemaakt.* De uitdrukking is hier onjuist, omdat de echtgenooten vóór het huwelijk schulden kunnen hebben, die zij zelve niet maakten, maar het gevolg waren b. v. van het aanvaarden eener opgekomen erfenis.

Art. 186.

— *schulden heeft aangegaan*; men gaat geene schulden, maar schuldverbandenissen aan.

Art. 191.

— *de vrouw die zich de goederen der gemeenschap heeft aangetrokken*: zich de goederen aantrekken!

Art. 237.

— *uit HET vroeger bed, neen, uit een vroeger bed.*

Art. 240.

— *in het geval waarin kinderen zijn.* De kinderen zijn hier niet in het geval, schrijf: *in 't geval, dat er kinderen zijn.*

Art. 241, n°. 2.

Huwelijks goed. Dit woord heeft hier in dezelfde zinsnede tweecërlei beteekenis, te weten: 1°. al wat de vrouw van hare zijde in de wettelijke gemeenschap brengt, en van welke haar bij ontbinding de helft toekomt; 2°. De goederen der vrouw bij huwelijks voorwaarden buiten gemeenschap gebleven, en gelijk het luidt in art. 140, *haar persoonlijk toebehoorende.* Maar in art. 1505, n°. 3, heeft het de Fransche beteekenis van *dot*, van waar: regime dotal in den Cod. civil art. 1540.

Art. 244.

— *het vonnis waarbij scheiding is toegewezen.*

Niet het vonnis wijst de scheiding toe; gelijk het goederen bij de geregtelijke uitwinning gekocht,

kocht, *toewijst* in art. 522 R., maar als het vonnis de scheiding uitspreekt, dan *wijst* het den eisch toe.

ald.

— *achteruitwerkende kracht, te rekenen van den dag der regtsvordering*, neen! tot den dag der regtsvordering.

Art. 258, al. 2.

— *dat er nog waarschijnlijkheid van verzoening bestaat!* moet men niet schrijven: voor of liever *hope* of *uitzicht op verzoening*?

Art. 266.

De eisch zal worden gedaan bij den regter der laatste GEMEENE WOONPLAATS welke de echtgenooten ten tijde der verlating hebben gehad, en kan alleen worden toegestaan, wanneer degene der echtgenooten die de GEMEENE WOONPLAATS heeft verlaten, enz.

Hier heeft in hetzelfde artikel dezelfde uitdrukking: *gemeene woonplaats*, twee zeer verschillende beteekenissen. De eerste maal is het de gemeente, waar zij gevestigd zijn, de tweede maal is het de gemeenschappelijke woning, welk woord hier, en in art. 273, om alle dubbelzinnigheid te mijden, had moeten gebezigd zijn.

Art. 270.

Alle acten van den man, wat zijn acten?

Art. 285.

— *de beide ouders voor hun onderhoud en hunne opvoeding te waken. Is waken voor onderhoud, in plaats van zorg te dragen of het toezigt te houden, eene juiste uitdrukking?*

Art. 296.

bij weigering van gedane aanvraag. Kan het verzoekschrift om scheiding van tafel en bed eene *aanvraag* heeten? In art. 1302 beteekent het, hoe verkeerd ook, eisch in regten.

Art. 355.

vaderlijke magt (in het opschrift); zulke uitsluitende magt kent ons wetboek niet; men schrijve, gelijk in art. 285: *ouderlijke magt*; zie ook artt. 99 en 1403.

Art. 375.

Ouders of voorouders (in het opschrift der afd.); kan *voorouders* worden gebezigd in den beperkten zin van *grootouders* en *overgrootouders*?

Art. 387.

weigerachtig de voogdij uit te oefenen; zie ook art. 430. Men aanvaardt eene voogdij, men neemt ze waar, artt. 419, 426, 444. *Uitoefenen* is door oefening voortbrengen.

Art. 387, § 3.

behoudens zijn verhaal JEGENS *laatstgemelden*.
Waarom niet: op *dezen*?

Art. 401.

— *het vermogen hebben de verdere handelingen te verrigten*. Wat zijn die *verdere*? Schrijf: *alle andere*.

Art. 411.

wanneer vader of moeder zijn UITGESLOTEN.

Uitsluiten zegt men van hen, die om eene onteerende oorzaak worden geweerd. Zie art. 437.

Art. 412.

Kinderen van haar EERDER huwelijk; schrijf: *vroeger*.

Art. 434, n°. 5.

Van de voogdij kunnen zich verschoonen die door eene ZWARE ZIEKELIJKHEID of ongemak GEKWELD ZIJN. Wat is dat: gekweld door *zware* ziekelijkheid of *gekweld* door ongemak. Wat is *ongemak* als reden van verschooning? want eene *zware* (vr. geslacht) behoort bij ziekelijkheid. Waarom schreef men niet, wat in art. 617 (Ontw. 1820) stond: *die door aanhoudende ziekte ongeschikt zijn om met den last eener voogdij, enz.*

Art. 461.

Een regtsgeding *volhouden*; over dit verwerpelijk woord *volhouden*, zie onze aanmerking bij SIEGENBEEK, *Lijst van woorden* (Leiden 1847).

Art. 468.

TEN KOSTE *van den minderjarigen*; zie ook 387 en 1286. Is het niet alsof de minderjarige er aan opgeofferd werd? «Ik wil de vrijheid niet *ten koste* van mijn eer,» zegt J. Sz. DE RIJK in het treurspel van dien naam. . . .
Waarom niet geschreven: *op zijne kosten*?

Art. 509.

de onder curatele gestelde persoon. Zou *minderjarig verklaarde* niet mogen ingevoerd worden? gelijk in art. 478 *de meerderjarig verklaarde*.

Art. 511.

wanneer blijkt dat zijne eigene veiligheid of de openbare zedelijkheid dit vordert. Waarom de woorden van art. 561 § 3 wetb. van 1830: *openbare rust* niet behouden? ORDE ware nog beter om art. 14 Wet houdende Alg. Bep.

Art. 514.

— *een minderjarig kind kan geen huwelijk aangaan* noch *BEDINGEN DESWEGE maken*. Wat zijn: *bedingen deswege*, dat is *wegens het huwelijk*, maken?

Art. 516.

curatele bekomen. Kan van den onder curatele gestelden gezegd worden: hij *BEKOMT curatele*?

Art. 524.

— *de regtbank op gedanen eisch*.

Er wordt hier geen eisch gedaan, geene regtsvordering ingesteld, maar verzoekschrift ingediend.

Art. 563.

landelijke eigendommen, zie art. 504 en 515 R. In art. 799 B. *landelijke marktprijzen*. In art. 447 Strafv. *landelijke belastingen*. — Zijn landelijke eigendommen

dezulke, die bestaan in landerijen tegen over bezittingen in huizen en andere gebouwen, dan kunnen *landelijke belastingen* geene andere zijn, dan die geheven worden van die *landelijke* eigendommen!

Art. 563, n°. 2, en art. 1377.

al waren die voorwerpen OVERIGENS niet nagelvast. Het woord *overigens* heeft geen zin. Het is ook geen zuiver Ned. woord, maar het Duitsche *übrigens*, men verbanne het uit onze taal; ook *onverminderd* in artt. 187, 1410, 461, enz. en *mitsgaders* artt. 95, 184, 1916, 458 enz. zijn bijwoorden, die men mijden moet.

Art. 584.

een regt van vruchtgenot. Dit woord is hier een *genus* in zich bevattende alle regt op eens anders goed dat de regthebbende *genot* geeft als beschreven is in tit. 6—11, en alzoo ook vruchtgebruik onder zich begrijpende als een species, maar in art. 819 is *vruchtgenot* integendeel een *species* voortkomende uit vruchtgebruik.

Art. 595.

Zinneloozen. Wie er door te verstaan? Het woord komt hier alleen, en dus maar eenmaal voor. Het wettelijke of technische woord is *krankzinnig* met zijne twee uiterste toestanden van *razend* of *onnoozel*, zie artt. 501 en 487, bij welk artikel men vrage: wat een GEDURIGE staat van razernij zij? is *gedurig* hier: voortdurend en bestendig, of: van tijd tot tijd terug keerende? Het woord *zinneloozen* zal ontleend zijn van art. 732 Ontw. 1820; alwaar wij lezen: *krankzinnigen* en *zinneloozen* als vertalingen van het Latijnsche: *furiosi* en *mente capti*.

Art. 621.

gestoord is. Er wordt verwezen tot art. 618, in welk artikel niet kan gesproken worden van stoornis, omdat het de regtsvordering tot herstel in het verloren bezit

beschrijft tegenover die van art. 614 tot handhaving in het gestoord bezit.

Art. 630, § 2.

— *noodzakelijke uitgaven tot behoud en TEN NUTTE aangewend*. Deze worden teruggevorderd door den bezitter t. g. t. In art. 636 kan hij niet terugvragen de uitgaven tot nut en *verfraaijing*. In het eerste artikel vraagt dus dezelfde persoon terug de *impensae utiles*, als zij onafscheidelijk schijnen te zijn van de noodzakelijkheid; in het tweede vraagt hij ze niet terug, als zij niet tot de noodzakelijke, maar tot de *verfraaijende* (*voluptuariæ*) moeten gerekend worden. De woorden *ten nutte*, die er bij de herziening in 't jaar 1832 werden bijgevoegd, zijn eene zeer onjuiste bijvoeging.

Art. 631 en 671.

— *levering of opdracht*: zijn het synoniemen? en is *opdragt* gelijk aan: *overdragt*?

Art. 764.

— *voor zoo verre door de OVEREENKOMSTEN van partijen*. Schrijf: *door bedingen* (*pacta*) *bij de overeenkomst* (*contractus*). Het meervoud is hier geheel ongepast, zie ook art. 782 en daartegen art. 772 *uit kracht der overeenkomst*.

Art. 767.

Erfpacht is een — regt om het vol genot te hebben,
Wat is *vol genot*? bedoelde men het bijvoegelijke, dan moest men schrijven: *volle*.

Art. 781.

De erfpachter zal de vervallenverklaring kunnen VERHINDEREN. Schrijf: *voorkomen*; want *verhinderen* heeft ongunstige beteekenis, hoedanige hier volstrekt niet past. Zie ook art. 846, § 2.

Art. 801.

— *onderlinge overeenkomst*. Zijn er ook, die niet

onderling zijn? 't is het: *te zamen overeenkomen* van art. 1112! — *wederkeerig* in art. 1302 is juist.

Art. 815.

— *het vruchtgebruik zonder hem* EENIGE BELEMMERINGEN TOE TE BRENGEN! is *belemmering* iets dat men *toebrengt*?

Art. 834.

— *mits onder eede dat hij geene* ZEKERHEID HEEFT KUNNEN VINDEN! Wie zal vermoeden, dat dit beteekent: *vruchteloos omtzien naar borgen.*

Art. 840.

— *de grove reparatien veroorzaakt!* men verwarde het Fransche *causées* en *occasionnées* in art. 605 C. Civ.; wat toch zijn: *veroorzaakte reparatien?*

Art. 848.

— GEHOUDEN — *tot alle overige veroordeelingen, waartoe die gedingen aanleiding geven.* Wat is: *gehouden te zijn tot veroordeelingen?*

Art. 869.

— *geen onderwerp uitmaken.* Schrijf: *geen voorwerp zijn.*

Art. 885.

die de overledene GETRACHT heeft om te brengen. Niet trachten, maar *pogen* en *poging* (conatus) is het wettelijke woord.

Artt. 911—915.

— *wettelijke erfgenamen*; men schrijve *wettige*. Zie artt. 907, 909, 910.

Art. 917.

Nakomelingschap; schrijf: *nakomelingen* of *afstammelingen*.

Art. 972.

— *tegenstrijdige bepalingen*; schrijf: *alle daartegenstrijdende bepalingen*; *tegenstrijdige* zijn die met *zich zelve strijden*; zie ook artt. 169 en 365.

Art. 993.

— *ten overstaan van een officier welke ten minste den graad van luitenant heeft.* Is dit juist? is niet officier altijd ten minste luitenant, hetzij eerste of tweede; want onder-officier is nog geen officier.

Art. 1094.

— *zijne meening — aanden dag legt.* Meening is opvatting, gevoelen, denkwijze. Men schrijve: *bedoeling.*

Art. 1119.

— *TEN ZIJ met in-acht-neming.* Hier is *ten zij* geheel ongepast; men schrijve *dan.*

Art. 1183.

— *bevoorregts schulden.* De *schulden* zijn niet bevoorregt, maar de *inschulden*, ook in art. 1314 schrijve men *inschuld.*

Art. 1300.

— *UITGELOOFDE prijs;* past dit woord niet beter voor wedstrijden?

Art. 1255.

— *aan de woonsteden — gekozen.* Hier ware *woonplaats* het juiste woord, maar voor den titel zelven Boek I: tit. 4, had *woonstede* moeten geschreven zijn, gelijk in het Ontw. van 1820, art. 106.

Art. 1343.

— *enkel op de eenvoudige vertraging.* Wat beteekent hier: *de eenvoudige*, al zegt men in het Fransch *sur le simple retard*, zie art. 1229 C. G. hier uitgedrukt, dan volgt nog niet, dat ons *eenvoudige* zòb mag gebezigd worden. Op de *enkele* vertraging ware misschien beter.

Art. 1356.

— *vier voorwaarden;* voorwaarden is dubbelzinnig. Het zijn hier noch *pacta*, noch *conditiones*, maar *postulata*: schrijf dus: *vereischten.*

Art. 1379.

— *indien de bewoordingen voor onderscheidene UITLEGGINGEN vatbaar zijn.*

Hier heeft het woord *uitlegging* eene geheele andere beteekenis, als in het vorig artikel. Hier is het explicatie, dáár interpretatie; weshalve men schrijve, gelijk in art. 933: *opvattingen.*

Art. 1397.

— *eene schuld betaald heeft.* Hier is geene *schuld* aanwezig. Men bezige hier, gelijk in art. 1267 te regt staat, eene *onverschuldigde* betaling, eene *niet-schuld.*

Art. 1408.

— *de regter zal letten op het min of meer grove.* Dit zou eigenlijk beteekenen, dat er wel een weinig grofs aan is; de zin eischt: *het minder of meerder grove van de belediging.*

Art. 1528.

— *uitwinning wegens de LASTEN, welke men beweert OP DAT GOED TE HEBBEN.*

Zal men iemand verstaan, die spreekt van *lasten*, welke hij op eens anders goed beweert te hebben?

Art. 1538.

Bezwaard met erf-dienstbaarheden die — van zoo groot BELANG.

Belang is in gunstigen zin als waarde en gewigt hebbende, en beteekent: voordeel, nut. Hier komt het voor in ongunstigen zin. Voor den koper zijn zulke erf-dienstbaarheden, die hij eerst later leerde kennen, niet van belang, maar van groot nadeel.

Art. 1541.

ZIGTBARE gebreken ontdekken. Wat *zichtbaar* is, behoeft niet *ontdekt* te worden.

Art. 1553.

— *kan de verkoper de vernietiging van den koop vorderen.* Moet het niet zijn *ontbinding*? zie art. 1303.

Art. 1569.

— *onlichamelijke regten*, als of er ook lichamelijke waren! Zie artt. 603 en 668.

Art. 1578.

Het *onderwerp der ruiling*. Schrijf: het *voorwerp* zijn. Herstel dit woord tevens in artt. 1184, 1356, n°. 3, 1310, 1733 en 1779. Omtrent de juistheid van het gebruik van *voorwerp* en *onderwerp* schijnt onze taal zich zelve nog niet te verstaan. Men vergelijkte artt. 194 en 195 der Grondwet. Het onderwijs is er een *voorwerp*, en het armbestuur een *onderwerp* van aanhoudende zorg der Regering. Er zijn nog erger fouten in dat *verbeterde* geschrift, waarin de wet het onmogelijke kan doen, namelijk: *gemeenten vereenigen* en *splitsen*, zie art. 2, en waar het regt der ingezetenen tot het houden van *clubs* (art. 10) gewaarborgd is *als een vruchtbaar middel van menschelijke krachtoefening!* zie de Memorie van Toelichting van April 1848.

Artt. 1536, 1650 en 1729, § 2.

Regtsvordering aanleggen! In art. 461 is het juistere woord: *instellen*. Eigenlijk worden *regtsvorderingen* (actiones) *geboren* en *verkregeu*; *eischen* (demandes) worden *gedaan* en *ingesteld*; *regtsgedingen* (processen) worden *aangelegd*.

Art. 1654.

— *bedongen voorwaarden*. Zijn dan deze voorwaarden geene bedingen? men zou dan ook kunnen zeggen: een *geschreven acte*, *getrouwde echtgenooten*, en *gezworen eed*.

Art. 1669.

— *een vennoot heeft aanspraak op de maatschap*. Is het niet, als of de vennoot aanspraak (regt) heeft om vennoot te worden? zoo zeggen wij: hij heeft *aanspraak* op dezen of genen post.

Art. 1676.

— *nieuwigheden daarstellen*. Wat beteekent dit?

Art. 1685, § 3.

— *de maatschap wordt niet VERBROKEN door het ver-
gaan der zaak.*

In hetzelfde artikel wordt het beter woord: *onthon-
den* gebezigd.

Art. 1702.

*Kunnen zij het voordeelig — slot zich persoonlijk
toeëigenen.*

Toeëigenen moet altijd in een ongunstigen zin gebruikt worden, zie ook art. 1200; ofschoon het zelfstandig naamwoord *toeëigening* voor het oude: *aangrijping* (adprehensio, occupatio) aangenomen is. Art. 639 B.

Art. 1731.

— *onder de voorwaarde van het te bewaren!*

Bewaargeving onder voorwaarde! men schrijve: *verplichting*, welk woord men ook voor *voorwaarde*, in artt. 1797 en 1791, in de plaats stelle.

Art. 1761.

— *de kosten deswege TE VALLEN zijn enz.*

Zoo lezen wij in art. 252 en 790 R.: *het eindvonnis daarin te VALLEN*. Met hetzelfde regt zou men b. v. het Fransche *les enfans nés et à naître* in art. 1049 C. C. kunnen vertalen: *de geborene, en nog te geboren kinderen!*

Art. 1918, n°. 2.

— *om een gebrek in den titel aan te vullen.*

Men vult geene *gebreken* aan, men verbetert ze; maar men vult aan, wat ontbreekt of gemist wordt. Het noodlottig gevolg der verkeerde vertaling van art. 1331, à défaut d'un titre, dat is, *bij gebreke of gemis van een titel*, is nu, dat er altijd een titel moet zijn. Zie de juiste opmerkingen in het *Weekbl. van 't R.* n°. 901.

Art. 1981.

— *de eed wordt afgelegd voor de regtbank.* Men

schrijve: *regter*, opdat niet de Kantonregter worde uitgesloten Dezelfde fout is in art. 395 R.

In art. 100 R. is in hetzelfde artikel: *zal de regter acte geven en — de zaak naar den regter verwijzen*; het eerste woord: *regter* de Kantonregter; het tweede de Arrondissements-Regtbank.

Art. 1993.

— *dadn van zuivere willekeur*. Wat is *zuivere willekeur*? *willekeur* is eigendunkelijkheid, aanmatiging. Deze kan nooit *zuiver* zijn, of vrij van smet.

Artt. 2000 en 2004.

De opschriften boven deze artikelen luidende: «*van de verjaring, beschouwd als een middel om iets te verkrijgen, en van de verjaring, beschouwd als een middel om van eene verpligting bevrijd te worden*», passen beter voor een leerboek dan voor een wetboek.

§ IX.

Ongepaste verscheidenheid van uitdrukking voor dezelfde zaken.

Art. 3.

— *dood ter wereld komende*; art. 306, n°. 3: *niet levend ter wereld gekomen*.

Art. 6.

— *getrouwd zijnde*; in art. 11: *in het huwelijk tredende*.

Art. 8, al. 1.

Gemeentebestuur; art. 8. al. 2: *plaatselijk bestuur*; art. 11: *gemeente bestuur der plaats*; art. 761: *bestuur der gemeente*.

De Grondwet bezigt nu uitsluitend: *gemeente-bestuur*.

Art. 15.

De voorzitter van de Arr. Regtbank of regter,

welke denzelven zal vervangen ; art. 24: de voorzitter der A. R. of de regter die dezen vervangt.

Art. 20.

Manspersonen ; in art. 991: van het mannelijk geslacht.

ald.

Binnen het Koninkrijk hunne WOONPLAATS hebbende, art. 131: b. h. k. GEVESTIGD art. 95, al. 3: binnen het Rijk WOONACHTIG. Zie ook art. 1864, art. 95, al. 4: binnen de Nederlanden WONENDE; art. 991: INGEZETENEN van het Koninkrijk.

Naar ons oordeel is tusschen alle deze onderscheiden uitdrukkingen geen verschil. Het betreft altijd ingezetenen, en deze zijn of burgers, of vreemdelingen van art. 3 B., met Nederlanders gelijkgesteld.

Art. 35.

— twee getuigen, zich op het schip bevindende; art. 60: twee getuigen aan boord van het schip.

Art. 45, n°. 5.

— de tusschenspraak van den regter; art. 126, n°. 3: de tusschenkomst van den kantonregter.

Art. 49.

— zoo wel door bescheiden als door getuigen; in art. 62: zoo wel door getuigen als door bescheiden.

Art. 71.

Rechtsgebied; art. 121, 1103: ressort.

Art. 96.

zonder anderen vorm van geding; art. 393: zonder anderen vorm van proces; art. 455: zonder vorm van proces.

Art. 119.

— voor het verloopen van drie honderd dagen, na het ontbinden van het vroegere. In art. 91 luidt dezelfde zaak integendeel: vóór het verloop na de ontbinding. Men verbeterde beide artikelen het eene door het ander, en schrijve: na het verloopen [na het voorbijgaan] van

300 dagen na de ontbinding; want de ontbinding is eene daad, die door tusschenkomst des regters geschiedt.

Art. 142, al. 3.

— eene aanhoudende zamenwoning gedurende den tijd van 3 maanden; in art. 143: na eene zamenwoning van 6 maanden.

Art. 165.

Bijstand in dit art. is het: *bijstand* in regten; in art. 1493: *bijstand* bij het aangaan van overeenkomst; hoedanige *bijstand*, in art. 171 heet *magtiging*; in art. 800 R. zijn *bijstand* en *magtiging* eensbeteekenend.

Art. 179.

— *tusschenkomst*; art. 160: *medewerking*.

Tusschenkomst is of *interventie* of *voeging*. Zie art. 237 R.

Art. 194.

Huwelijksche voorwaarden; art. 286: *de huwelijks bedingen*.

Art. 236.

Regtsvordering tot inkorting of vermindering; in art. 918, 1879: *actie tot terugvordering*; art. 974: *eisch tot vermindering*; art. 976: *regtsvordering tot vermindering of teruggave*, *varietas delectat*.

Art. 238.

tusschen beide komende; in art. 958: *tusschen beiden komende* (wat beter is) en art. 1305: *tusschen komende*.

Art. 241.

— *kennelijk wangedrag*; art. 437: *bekend slecht levensgedrag*.

Art. 244.

— *eene achteruitwerkende kracht*; art. 1093: *eene terugwerkende kracht*. Zie ook art. 1297.

Art. 249.

— *algemeene hewilliging bekomen*; art. 299: *algemeene magtiging erlangen*.

Art. 259.

Beroep BIJ den hoogerem regter; 1105: *beroep* AAN den h. r.

Art. 266.

De eisch tot echtscheiding; al. 2: *de regtsvordering daartoe*.

Art. 294.

— *leden, welke aan hen [hun] de noodige vertoogen zullen doen*; in art. 819, al. 2, R. wordt ditzelfde voorschrift aldus uitgedrukt: maakt de *president* [in art. 816 R. is hij *voorzitter*] zoodanige *aanmerkingen* als hij raadzaam oordeelt. Wat zijn hier *vertoogen*?

Art. 319.

Begin van bewijs DOOR *geschrifte*; in art. 320: *b. v. b. BIJ geschrifte*; in art. 1826, n°. 3, *EEN begin v. b. door ges.*; art. 1926, n°. 4: *een begin van SCHRIFTELIJK bewijs*. In de Code is onveranderlijk: *commencement de preuve par écrit*.

Art. 327 en art. 338.

In bloedschande GETEELD; in art. 916: *in bloedschande VERWEKT*.

Art. 357.

— *gewichtige redenen*; in art. 442: *zwaar wigtige redenen*; in art. 492: *genoegzaam gewichtige (daadzaken)*.

Art. 382.

Vrijgesteld van de gehoudenis om; art. 461: *Onverminderd zijne gehoudenheid*.

Art. 417.

— *personen, welke minderjarigen nalaten*; in art. 417, al. 2: *ouders, die minderjarige kinderen nalaten*.

Art. 447.

Plaatselijke gebruiken; in art. 1059 en art. 1080: *gebruiken der plaats*; in art. 1634: *plaatselijke gewoonten*.

Art. 487.

— *het gebruik zijner verstandelijke vermogens bezit*; in art. 942: *verstandelijke vermogens bezitten*, en art. 947: *het genot zijner v. v. bezitten*.

Art. 509.

aan de regtbank vrijstaat om DERZELVER bevelen bij voorraad uitvoerbaar te verklaren. In art. 513: *aan den regter vrijstaat — om ZIJN bevel b. v. u. t. v. — in een gesticht zal worden GEPLAATST*; art. 518: *in een gesticht worden OPGESLOTEN*.

Art. 524.

Door de regtbank kan worden verklaard, dat er rechtsvermoeden van overlijden bestaat; in art. 535: *de regtbank, die het vonnis van vermoedelijk overlijden heeft gewezen*.

Dit laatste art. is tevens eene opheldering van art. 524, waar men uit de woorden *verklaard* enz., bezwaarlijk zou opmaken, dat er op eene beslissende uitspraak of vonnis wierd gedoeld.

Art. 601.

— *gerustelijk het genot behoudt*; art. 603: *het rustig genot heeft gehad*.

Art. 655.

— *eigenaar des gronds*; art. 656: *de grondeigenaars*. Waarom ook hier het meervoud?

Art. 759.

— *met hypotheek belasten*, in art. 451 *verpanden*; in art. 1212: *met hypotheek bezwaren*.

ald.

Met erfdiensbaarheden bezwaren voor het tijdvak gedurende hetwelk hij het genot van dat regt bezit; in art. 771: *met erfdiensbaarheden bezwaren voor het tijdvak van zijn genot*, wat veel bondiger is.

Art. 849.

— voor wie hij moet instaan; in art. 1403: *aansprakelijk is*.

Art. 885, n°. 3.

— geweld of feitelijkheden; in art. 624: *feitelijkheden*; in art. 959: *geweld of dadelijkheden*.

Artt. 960, 967.

— *wettelijk erfdeel*; in artt. 223, 971, 1166; *wettelijk aandeel*.

Art. 1062.

— *uitvoerder eens uitersten wil*; in art. 1063: *uitvoerders eener uiterste wilsbeschikking*.

Art. 1110.

— *zoek gemaakt, verborgen gehouden*; in art. 192, *wegemaakt, verduisterd*.

Art. 1179.

Hypotheek en onderzetting! in dezelfde zinsnede.

Art. 1358.

Dwaling maakt geene overeenkomst nietig. In de tweede §: *dwaling is geene oorzaak van nietigheid*.

Art. 1398.

— *INSGELIJKS zoude vergaan zijn*; in art. 634: *EVENZEER*; art. 1046: *EVENEENS*; art. 1480: *op GELIJKE WIJZE*. De naauwkeurige Fransche stijl heeft altijd: *également*.

Art. 1586.

Het opschrift der Afd. luidt: *regelen — gemeen aan verhuringen — van landen*. In het opschrift boven 1624: *regelen — tot huur van landerijen*; — welk laatste voorzeker beter is. Verander des in art. 1633, *landen in landerijen*.

Art. 1724.

— *door de enkele overlevering*. Waarom niet behouden het technische: *levering*, dat zoo wel van onlichamelijke als van roerende zaken gebruikt wordt in artt. 667,

669, 671? *Levering, aflevering, uitlevering, overlevering*, zijn woorden, die niet verward moeten worden.

Art. 1746.

Herbergiers en logementhouders, woorden van dezelfde beteekenis; zie art. 1940, n°. 2, waar *herberg* beteekent: eene plaats waar men intrek neemt; en art. 2005, al. 2, waar logementhouders onder herbergiers begrepen zijn; anders zou hunne regtsvordering onverjaarbaar schijnen.

Art. 1919.

tegenpartij; in art. 1923: *wederpartij*.

Art. 1926, n°. 2.

Ambtenaren welke, in deze hunne betrekking, de minuten in bewaring hebben; in n°. 3: *openbare ambtenaren die als zoodanig de minuten onder hunne berusting hebben*. Men lette tevens op de scheidteekenen.

Art. 1954.

— *geregtelijk gewijsde*; in 1413: *regterlijk gewijsde*; in 1895: *gewijsde*; art. 1955: *arresten*.

De vele onderscheiden woorden om uit te drukken het wettelijke woord *vermoeden* (*présumer*), zijn aangewezen in *Leiddraad*, bl. 526; verg. ook het meergemelde *Iets t. a. p.* V, 327 en 462.

§ X.

Overtolligheid van woorden en hulpwoorden, en uitdrukking.

Cent paroles pour une, style Hollandais.
VOLTAIRE, bij W. VAN HAREN, aanteeek. op den *Friso*.

Art. 8, n°. 3.

Hunne woonplaats te hebben gevestigd, en te hebben behouden, zullen hebben te kennen gegeven; schrijf:

hunne woonplaats gevestigd en — behouden *te hebben* — *zullen te kennen gegeven hebben*; men vermijdt dan ten minste een van het driemaal herhaalde hulpwoord *hebben*.

Art. 35.

— *moet de acte op het dagregister van het schip* — *worden ingeschreven in tegenwoordigheid* — *van twee getuigen* ZICH OP HET SCHIP BEVINDENDE.

Dat is voorzeker zeer eigenaardig, dat bij het inschrijven eener acte van geboorte op eene zeereis, de getuigen zich op het *schip moeten bevinden!*

Hoeveel nauwkeuriger is hier art. 59 C. C., hetwelk de personen der getuigen aanwijst.

Art. 78.

Bijwoning en goederen. Deze woorden hebben geen zin (zie *Themis XI: 15*).

Het woord *bijwoning* is hier, gelijk ook in art. 827 R., ongepast. Het is onachtzaam overgeschreven; ook *bijgevolg* moet doorgehaald.

Art. 92.

De toestemming te HEBBEN *verzocht en DEZELVE te* HEBBEN *verkregen*.

Schrijf: *de toestemming verzocht, en verkregen te hebben*.

Art. 216.

Aanwas. Het woord is geheel noodeloos, zie art. 651, en ook om de dubbelzinnigheid in art. 1049.

Art. 225.

— *dengenen aan wien dezelve gemaakt*. Haal de woorden *aan* en *dezelve* door. — De zin lijdt er niet bij.

Art. 227.

— *behalve in het geval van*; haal deze woorden door, en schrijf er alleen voor in de plaats: *bij*.

Art. 406.

— *hoofdelijk voor het geheel*. Art. 1063, 1766, *ieder voor het geheel*.

Art. 655, n°. 3.

— bewijzen, dat de zaak evenzeer zoude vergaan zijn, indien de eigenaar die had bezeten!

Welk een omhaal van woorden, om van het ongepast bezeten, te zwijgen. Schrijf: dat de zaak evenzeer bij den eigenaar zou vergaan zijn.

Art. 740.

— wordt geacht al DATGENE te hebben, HETGEEN noodzakelijk is om daarvan . . . . .

Wij vragen zelfs niet of: al *datgene*, *hetgeen*, volgens de eischen der taal goed zij, maar vereenvoudigen liever, en nemen den omhaal van woorden aldus weg: *wordt geacht te hebben, al wat noodig is om er op de minst bezwarende wijze gebruik van te maken.*

Hetzelfde gelde voor art. 1575, alwaar men schrijve: De kooper is [*van zijnen kant*] verplicht den verkoper te vergoeden al [*hetgeen*] wat deze — mogt hebben betaald, en [*datgene*] te voldoen, [*hetwelk*] wat — te vorderen had, ten zij het tegendeel bedongen zij.

Art. 801.

— *onderlinge overeenkomst*; het bijvoegelijke: *onderling* is overtollig.

Art. 846.

— *verhypothekeerd*. Art. 1012, *bij hypotheek verbonden*.

Art. 952 § 2.

— *als van de diensten, die aan DENZELVEN zijn bewezen*: schrijf: *als van de bewezen diensten?*

Art. 1081.

— *in handen van eenen door den regter te benoemen persoon*.

Waarom hier niet gebezigd het woord *curator?* gelijk die persoon genoemd wordt in art. 702, R.

Art. 1218.

— *kan geen hypotheek worden ingeschreven, ten ware* HET TEGENDEEL *bij tractaten enz.* — Hier is: *het tegendeel* volstrekt ondoedig.

Art. 1292.

— *van den wil van dengenen die verbonden is; schrijf: van den wil des verbondenen.*

Art. 1297.

— *mitsdien deszelfs; men hale mitsdien* door en *schrijve zijn voor deszelfs.*

Art. 1373.

Eene oorzaak is ongeoorloofd, wanneer dezelve — of . . . wanneer dezelve. —

Men werpe ter verbetering van den stijl, dat herhaalde: *wanneer dezelve* uit, en schrijf: *e. o. is ong., wanneer zij bij de wet is verboden, of strijdig met de g. z.*

Art. 1390. 2de al.

Hij onderwerpt zich aan alle de verplichtingen, welke hij zoude hebben moeten nakomen, ingeval hij bij eene uitdrukkelijke lastgeving, was gemachtigd geworden.

Welk een omhaal! schrijf: aan — de verplichtingen, welke hij had moeten nakomen bij uitdrukkelijke lastgeving.

Art. 1538.

Men schrijve:

Is het verkochte goed bevonden bezwaard te zijn met erfdiensbaarheid — den koper niet bekend gemaakt, of zonder dat hij er kennis van dragen kon, en zijn zij van dien aard, dat de koper den koop vermoedelijk niet zou gesloten hebben, ware hij er van onderrigt geweest, dan kan hij de vernietiging vorderen, ten zij hij verkieze zich m. s. l. v.

Art. 1552 en 1538.

— *ten ware deze (hij) liever verkoos. Is dit liever niet overtollig?* In art. 1605 is het teregt achterwege gelaten.

Art. 1685.

Beloofd heeft den eigendom eener zaak in gemeenschap te zullen brengen, en deze zaak, voor dat zulks geschied is, vergaat.

Waarom niet korter en juister: *vóór de inhrengst?*
Zie art. 1662.

Art. 1947.

De echtgenoot, zelfs na eene plaats gehad hebbende echtscheiding.

Waarom niet: *na echtscheiding?* gelijk in art. 65 al. 2 Strafv. Zij zijn alzoo nog echtgenooten na echtscheiding?

T W E E D E H O O F D S T U K.

DE ZAMENSTELLING DER LEERSTUKKEN.

§ XI.

Uitlatingen van woorden, en fouten in de vertaling der artikelen van den Code Civil.

(Zie onze aanmerkingen boven bl. 9 van Deel XI.)

Art. 35.

Wanneer een kind gedurende eene zeereis geboren wordt, MOET DE ACTE VAN GEBORTE WORDEN INGESCHREVEN. Maar er is nog geene acte, die ingeschreven kan worden. Er moet hier uitgelaten zijn het woord opgemaakt, (dressé, zie art. 59 C. Civ.) Dezelfde aanmerking geldt voor art. 60, alwaar ook de acte van overlijden wordt ingeschreven zonder opgemaakt te zijn; vergelijk verder art. 86 C. Civ.

Art. 53.

— *zonder het verlof vrij van zegel.* Hier is in de pen gebleven het woord: *schriftelijk*; vergelijk art. 77 C. Civ.: *Autorisation sur papier libre.*

Art. 77.

— *die tot openbare bedieningen worden beroepen, behouden hun woonplaats.*

De wetgever bedoelt zulke openbare bedieningen, die ons verplichten ons elders met der woon te vestigen, want tot vele kan men ook in de woonplaats zelve worden geroepen, b. v. het Burgemeesterschap enz. Men voege er dus bij: tot openbare bedieningen NAAR ELDERS w. b.

Art. 98.

— *zonder nakomelingen overleden.* Hier is het woord *wettige* uitgevallen.

Art. 104.

— *natuurlijke kinderen.* Hier is uitgevallen *wettelijk erkende.* Zie art. 361.

Art. 157.

— *kan uit hoofde van het vertoonen.* De woorden: *van het gebrek*, die hier uitgevallen zijn, heeft het Wetb. N. I. in art. 102 hersteld.

Art. 168.

In gemeenschap getrouwd; voeg er bij: *van goederen.*

Art. 198.

Zij bedingen, dat hunne verbindtenis. Hier is uitgevallen: *echt.*

Art. 276.

— *dat vonnis voor geen wettelijk beroep vatbaar is.* Hier is uitgevallen achter beroep: *meer.*

Art. 303.

Hier is *deze* uitgevallen voor het woord *doet.* Zie breeder XI, 14.

Art. 491.

— *opgave der getuigen*. Is hier niet uitgevallen : *te hooren?* want zij moeten nog gehoord worden. Zie art. 494 fin., men geeft op, wie men hooren kan.

Art. 528 met 540 vergeleken brengt ons tot het besluit, dat in 540 niet gedacht is aan het opheffen der hypotheken of de *zakelijke zekerheid*, die gevorderd heeft kunnen worden.

Art. 654.

Het niet gevorderde stuk. Schrijf: *teruggevorderde*.

Art. 659

vergeleken met 658, toont, dat er uitgevallen zijn de woorden: *t. k. trouw*. Zie Deel XI: 16.

Art. 690.

— *zijn nabuur noodzaken, om bij te dragen tot het maken of* HET STELLEN *van afsluiting*.

Dat hier voor *het stellen* geschreven moet worden *herstellen*, hebben wij opgemerkt in de *Ned. Jaarb. voor Regtsg.* Deel IV; overtuigend is het bewijs uit het Fransche art. 663 gehaald: *à contribuer aux constructions et réparations*. Het is evenwel geene verkeerde vertaling, maar eene fout van den overschrijver der teksten. In het wetboek van 1830, art. 730, stond nog *herstellen*. De verbeteraar der drukproeve zal de *r* in *her* voor een *t* hebben aangezien. Het wetboek N. I. heeft de fout verbeterd in art. 642.

Art. 702.

Bij art. 9, wet van 29 Maart 1833 (*Stbl.* no. 11), werd bepaald, dat de aanhef luiden zou: *alle gebouwen, schoorsteenen, muren*, en evenwel missen wij het woord *schoorsteenen*; ook het wetboek N. I., art. 654, schreef af zonder nadenken; zijn nu de aangewezen zaken niet bij analogie toepasselijk, dan behoeven bouwvallige *schoorsteenen* niet afgebroken te worden!

Art. 747.

waaruit eene erfdiensbaaerheid zoude zijn ontstaan, geldt zijn hier niet achter: ontstaan, uitgevallen de woorden: indien ze aan verschillende eigenaars behoorden?

Art. 903.

worden de broeders en zusters tot de nalatenschap. Hier zijn uitgevallen achter: zusters: of hunne afstammelingen.

Art. 947.

de magt om die aan te nemen. Is hier niet uitgevallen het woord: makingen? Zie art. 1717, alwaar bij die gevoegd is giften; beter ware het geweest het woord schenkingen te herhalen. Giften toch zijn bij uitnemendheid giften bij huwelijk, zie I, 8, alwaar het woord schenkingen met opzet wordt gemijd, ofschoon de gever er ook schenker heet; hiertegen zijn giften ook handgiften van roerende goederen, art. 1724, tegenover de eigenlijke schenkingen van tegenwoordige goederen onder levenden, die op straffe van nietigheid notariële acte vorderen, art. 1719.

Art. 949.

— die kinderen hebben. Ontbreekt hier niet: of afkomingen? Zie art. 237.

Art. 976.

Bij het vertalen van dit artikel uit art. 930 van den Code Civil, schemerden de woorden: *donateurs* en *donataires* den vertaler zóó voor de oogen, dat hij *donateurs* las, waar *donataires* stond, en alzoo schreef *gevers* in plaats van *begiftigden*, gelijk door anderen reeds opgemerkt is.

Art. 1033.

— overschrijving in de daartoe bestemde registers. Is hier niet OPENBAAR uitgevallen? Zie art. 671, 760, 807, 1154.

Art. 1271.

Het blijkt niet uit de raadpleging, waarom van art. 1137 Cod. Civ., dat hier bijna afgeschreven is, achterwege gelaten zijn de woorden: *soit que la convention-utilité commune*, door welke de Fransche wetgever het verschil heeft willen opheffen tusschen de onderscheiden graden van culpa, die in het Rom. Regt het leerstuk der verbindtenissen zoo ingewikkeld maken.

Art. 1282.

De vergoeding van kosten — bestaat in 't verlies.

Dit is onzin; vergoeding kan niet bestaan in 't verlies: Er zullen de woorden uitgevallen zijn: *in het herstellen van het verlies.*

Art. 1286.

alleen betrekkelijk tot de betaling eener geldsom.

Bij eene betere vertaling van art. 1153 C. C. zou men geschreven hebben: *verbindtenissen, die zich bepalen bij de betaling eener geldsom.*

Art. 1289.

tot zoodanige gebeurtenis plaats hebbe. Lees: *tot dat*, welk woord *dat* uitgevallen is.

Art. 1311.

— *is zuiver en eenvoudig*; schrijf: *wordt*, gelijk in 't oorspronkelijke in art. 1193 C. C. *devient*; en tevens voor *verloren gaat*, schrijf: *verloren is gegaan*. Men zag het werkwoord *périt* voor den tegenwoordigen tijd aan; het is *le parfait prétérit*. Zie verder de fouten in art. 1499, 1424 en 1420 aangewezen boven XI: 17 en 18.

Art. 1315.

der schuldeischers. Hier is het woord *hoofdelijke* uitgevallen; zie art. 2211. Ontw. 1820.

Art. 1318.

Zie het aangehaalde *Iets.* bl. 461.

Art. 1352.

De vertaling uit art. 1120 C. Civ. is met haar drie-maal: *een derde en dezelve en denzelven* veel duidelijker en eenvoudiger in het Wetb. Nap. voor Holland 1809. Hetzelfde geldt voor art. 1357 insgelijks.

Art. 1360.

Men vertaalde het Fransche: *personne raisonnable* (zie art. 1112 C. Civ., hetwelk het Latijnsche: *vir constans* moest uitdrukken): *een redelijk mensch*. Ik twijfel of dit woord juist zij. In het wetboek Nap. voor Holland werd het omschreven: *van zoodanigen aard, dat het redelijker wijze moest geoordeeld worden op iemand indruk te maken*. — Men had ook uit die vertaling in het wetb. voor Holland kunnen leeren, dat achter: *zoodanigen aard* niet volgen moet de onbepaalde wijze met: *om*.

Art. 1435.

Moet de betaling gerekend worden gedaan te zijn in voldoening van die schuld, welke de schuldenaar, onder DE TEGELIJK VERVALLEN schulden destijds het meest belang had te voldoen. Dit art. is vertaling van art. 1256 C. Civ., maar het woord: *pareillement* is verkeerdelijk vertaald: *te gelijk*; *pareillement* beteekent *gelijkelijk*: op dezelfde wijze.

Art. 1460, al. 3.

Indien de SCHULDENAAR. Wij willen volgens art. 1257 C. C. het woord: *schuldeischer* herstellen, hetwelk ook reeds gelezen wordt in art. 3174 Ontw. van 1820.

Art. 1504.

in plaats van *regtbank* had men het Fransche woord *Tribunal* in art. 1597 Code moeten vertalen: *gerigt of regterlijk collegie*, gelijk er staat in art. 2417 Ontwerp van 1820. In den Code beteekent *Tribunal* niet uitsluitend *regtbank* van eersten aanleg. Onder

de Fransche Republiek waren er Tribunaux d'appel (het woord *Cour* als te leenregtelijk was verboden) en Tribunaux de première instance; en art. 1597 draagt het kenmerk van uit die vroegere ontwerpen te zijn overgenomen. Ook in de Grondwet van 1840 is in art. 164. *Regtbank*, het alle gerigt omvattende woord. Nam men het woord in de engste beteekenis, dan leidde het art. tot ongerijmdheid.

Wat verboden wordt bij de Regtbanken zou geoorloofd zijn bij de Hoven. Vergelijk CARRÉ, *Organ. Jud.* 11: 49.

In art. 858 al. 3. door DEN *arbeid*. In art. 1591 *gedurende* TOT het *doen*; en in art. 1648 *de waarde* — en *DIE der bouwstoffen*.

zijn DEN, TOT, DIE waarschijnlijk blijven staan uit eene vroegere zamenstelling dier artikelen.

Art. 1531.

De kooper — het gevaar van uitwinningen mogt gekend hebben.

Ieder kooper kent dat gevaar. Dit art. doelt op een bepaald geval; en gelijk in den C. Civ. art. 1629 staat: *le danger de l'éviction*, schrijve men: *het gevaar DER uitwinning*.

Art. 1717:

schenkingen aan openbare of godsdienstige gestichten. Waarom zijn hier niet herhaald uit het bijna gelijk-luidend art. 947 de woorden *kerken- of armen-inrigtingen*? Of oordeelde men, dat zij begrepen waren onder het algemeene woord: godsdienstige (uit godsdienstigheid opgerigte) gestichten? Maar schrap dan in art. 947 de bijgevoegde woorden uit.

In art. 1991 schijnt het woord *openbare gestichten* alle soort in zich te bevatten. In het wetboek van R. art. 4, no. 2, lezen wij: *openbare instellingen* of

stichtingen en zedelijke lichamen. In art. 242 R. is of achterwege gelaten. In art. 857 B. W. komt alleen voor: *zedelijke lichamen.* Worden nu hier alle bovengenoemde uitgesloten, gelijk art. 4, n°. 2 en 242 R. schijnen te doen, hoe lang zal dan het vruchtgebruik duren aan eene armen-inrigting gemaakt (gelegateerd)?

Art. 1906.

withoofde van een gebrek in den vorm. Hier is het voegwoord *of* uitgevallen. Vergelijk art. 1318 C. Civ.

Art. 1900 § 2.

dading is nietig, indien dezelve slechts eene enkele zaak tot onderwerp had, waarop door de naderhand ontdekte bescheiden gebleken mogt zijn, dat eene der partijen geen het minste regt had.

Waarop: slaat dit op *zaak*, of op *onderwerp*? en welk een omhaal: *eene enkele zaak tot onderwerp had.* De Fransche tekst luidt (art. 2057): *si elle n'avait qu'un objet.*

waarop — *gebleken mogt zijn.* Waarom de verleden tijd gebezigd? omdat in het Fransch staat: *serait constaté*; maar de Fransche tekst ving de zinsnede aan met den verleden tijd: *serait nulle.* De onze daarentegen met den tegenwoordigen: *is nietig*; weshalve men schrijve: *blijkt*; en niet: *gebleken mogt zijn.*

Art. 1945.

— *hetgeen van elders aangaande de zaak in het geding bekend is.* Men leze: *en*; gelijk in het overeenstemmend artikel 435 Strafv., alwaar de woorden *en het geding* ingelascht zijn in het ontwerp van 1829. Zie VOORBUIN, *Beginselen* VII. 643.

Men schreef er dit art. 1945 uit af bij ontwerp van 29 Mei 1833. In het *Staatsbl.* 15 Junij 1833, n°. 51, vinden wij reeds de fout: *in* voor *en*, die men had

moeten opmerken. Wat toch kon *eene zaak* in *het geding* beteekenen?

Art. 1976.

niet omtrent het hoofdelijke der verbindtenis of van de borgtogt; lees naar aanleiding van art. 1565 G.: *of het bestaan der borgtogt*. Zie *Ned. Jaarb.* III. 228.

Art. 2002.

Degene die zich op kwade trouw beroept: als of hij ze zelf bedreven had! In den Code staat art. 2268: *qui allègue la mauvaise foi*.

§ XII.

Herhalingen van dezelfde bewoordingen.

Art. 604, n°. 2, met art. 2000, art. 612 met art. 1996 en art. 627, § 2, met art. 1902, zou men onder die plaatsen kunnen brengen, die de interpretes van het Romeinsche regt loci similes noemen; de andere, die wij hier nog moeten aanwijzen, zijn als de Romeinsche loci geminati; wat men aan Tribonianus en zijne medeleden der commissie van wetgeving moet vergeven, om de onmetelijke massa oude schriften, die zij moesten lezen en afschrijven, en tot een verkort geheel brengen, kan onze wetgevers niet tot verschooning dienen.

Art. 932.

Indien de bewoordingen eener uiterste wilsbeschikking duidelijk zijn, mag men daarvan, door uitlegging, niet afwijken.

In art. 1378 staat letterlijk hetzelfde: wat toch voor uiterste wilsbeschikking geldt in geval van uitlegging, zou dit ook niet voor overeenkomst gelden?

Beide artikelen zijn, dunkt ons, vrij overtollig. Is niet het afwijken door uitlegging van 't geen *duidelijk*

is, verkrachting der wet? Wij laten zeer vele artikelen, ten bewijze onzer stelling, achterwege, want zij zijn reeds overvloedig en juist aangewezen t. a. p., p. 311, als art. 880, § 1, met art. 1102, art. 880, § 2, met art. 1003, art. 884 met art. 957, art. 159 met art. 353, art. 897, § 2, met art. 908, § 2.

Art. 936.

De voorwaarde wordt gehouden voor vervuld, enz.
In art. 1296: *de voorwaarde wordt gehouden voor vervuld, enz.*

§ XIII.

Aanwijzing van artikelen, die niet in het burgerlijk wetboek behooren.

Art. 33.

Is een voorschrift van het politie-regt.

Art. 53.

— *geene begraaving mag geschieden enz.*

Ook dit artikel behoort tot het politie-regt; weshalve hier ook verwezen wordt tot de reglementen van politie.

Art. 61.

Behoort tot het militaire regt.

Art. 649, § 1.

Bevat voorschriften aangaande onteigening ten behoeve van den Staat, geheel verwijderd van het privaat burgerlijke regt.

Art. 702.

Behoort insgelijks tot het politie-regt.

Dit zelfde voorschrift wordt ook zakelijk vermeld in de Plaatselijke verordeningen voor de stad Delft, in de XI^{de} Afd., § 2, *van het bouwen en herstellen van bijzondere eigendommen*, onder welke bepalingen ook

zijn, die er niet behooren, omdat zij voorwerpen zijn van het Burgerlijk wetboek. Zie G. DE VRIES, *De wetgevende magt der Plaatselijke Besturen*, bl. 80, Leiden 1846.

Art. 720,

Als behoorende tot het openbaar regt, is hier niet op zijne regte plaats.

§ XIV.

De indeeling der leerstukken.

I.

De nu 3de titel van de acten van den Burgerl. stand was in het ontwerp van 1820 de 23ste, en alzoo op het einde van het Eerste Boek geplaatst, waar zijn natuurlijke plaats is. Evenwel werd bij art. 7 der wet van 29 Mei 1829, *Stbl.* n°. 33, bepaald, dat hij onmiddellijk volgen moest op den tweeden titel: van Nederlanders en vreemdelingen.

Redenen van deze verplaatsing vind ik nergens bijgebracht, maar in den Code Français stond hij ook vooraan, en dit gezag — gold boven alles!

II.

De titel van *zedelijke lichamen* is geplaatst in het 3de Boek, onmiddellijk achter dien van *maatschap*, en alzoo midden in de voorbeelden van verbindtenis uit overeenkomst, als of Z. L. ook niet regtstreeks uit de wet konden ontstaan, en men eer te letten had op hunne verrigtingen uit overeenkomst, dan op hunne éénheid als rechtspersoon! Het ontwerp van 1816 en 1820 plaatste dezen titel te regt op het einde van het Eerste Boek over *personenregt*.

III.

De titel van *Beklemming* is insgelijks geplaatst in het 3de Boek achter den titel van huur en verhuur.

Maar huur en verhuur, zelfs van vaste goederen, voor een tijd van 7 jaren aangegaan, brengt bij ons geen zakelijk regt te weeg, omdat bij ons niet, gelijk elders, b.v. in Oostenrijk en Pruisen, eene inschrijving op openbare Registers wordt voorgeschreven. Bij Beklemming integendeel is zij vereischte. Deze titel had alzoo in het 2de Boek moeten geplaatst zijn onder de voorbeelden van verkrijging van een regt op eens anders zaak.

IV.

In het 2de Boek zijn de regten op zaken niet in behoorlijke volgorde geplaatst. Van tit. 5 tot tit. 10 vinden wij vermeld de jura in re aliena singulari: erfpacht, vruchtgebruik, gebruik, bewoning. In plaats van op deze wijze voort te gaan wordt op eenmaal de orde afgebroken. Het leerstuk van erfopvolging als jus in re universa dringt er zich in, beslaat eene ruime plaats van tit. 11—18, en dan keert de wetgever terug tot de ontvouwing, waar hij bij tit. 9 gebleven was, t. w. bij de jura in re singulari als: bevoorregte inschuld, pand, hypotheek. Waarom hier afgeweken van het beter plan der ontwerpen van 1816 en 1820? die erfgenaamschap lieten volgen op pandregt, en het 2de Boek besloten met den titel van: *onbeheerde nalatenschappen*.

V.

In de leer der verbindtenissen en overeenkomsten heerscht eene vreemde orde. De titel van het tenietgaan der verbindtenissen (tit. 4) gaat vóór de titels van koop — huur — schenking (tit. 5), gelijk ook de titel van verbindtenissen uit de wet (tit. 3) geplaatst is vóór die uit overeenkomst,

VI.

De plaatsing der opeenvolgende titels, van tit. 5 tot het einde, mist dermate alle kenmerken van orde en regel, dat niemand zal kunnen zeggen, waarom schenking bij voorbeeld niet den titel van koop en verkoop

voorafgaat, maar veel later, en zelfs achter dien van *maatschap* is geplaatst, terwijl lastgeving op kans-overeenkomst volgt. Wij handhaven ons gevoelen in den *Leiddraad*, § 310 volgg., uitgedrukt, door de titels der bijzondere overeenkomsten te verdeelen in vijf soorten, waarvan de eerste even als in 't Romeinsch regt alleen *wederzijdse toestemming* vordert:

koop — ruiling — huur — vennootschap — lastgeving.

De tweede *overgifte der zaak*:

Bewaargeving — leening — vestiging van rente,

De derde. *Kansovereenkomsten*.

De vierde. *Hoofdovereenkomsten plegtigen vorm eischende of notariëel schrift*:

Huwelijks-voorwaarden — schenking.

De vijfde. *Bijkomende (accessoire) overeenkomsten*: borgtocht — dading.

Tenzij men de voorkeur geve aan de indeeling, aangewezen in *Leiddraad* § 303, of aan dien van Ontwerp van 1820, steunende op een vast beginsel aldaar in het *Algemeen overzicht* aangewezen, hoedanig beginsel wij hier vergeefs zoeken.

VII.

De titel van verjaring brengt twee tegen elkaar overstaande leerstukken tot één, t. w.: verjaring in art. 639 opgeteld onder de middelen van eigendoms-verkrijging, is als zamengesmolten met verjaring, in art. 1317 opgeteld onder de wijzen van het ontbinden der verbindtenis! maar — de Code had het zoo gedaan — en dus was het welgedaan. Het Ontwerp van 1820 mogt niet meer in aanmerking komen, alwaar de 4de Afd. van den IVden titel: *van de wijzen, waarop eigendom verkregen wordt*, ten opschrift had: *van eigendomsbekoming door bezit gedurende eenen bestemden tijd*.

§ XV.

De orde en indeeling der artikelen en afdeelingen.

I.

Art. 240 staat niet in verband met het voorafgaande art. 239.

II.

Art. 630—637 behooren eer tot den titel van bezit, dan tot dien van eigendom.

Art. 728 behoort tot den IVden titel.

III.

Art. 760 en 767. Wat in het eerste dezer artikelen afzonderlijk staat, is in art. 767 maar deel van een artikel.

IV.

Art. 759. Door het splitsen van dit artikel in twee §§ of alinea's zou men kunnen vermoeden, dat de woorden: *voor het tijdvak gedurende*, geene betrekking hadden op hypotheek: men zie art. 1215.

V.

Art. 1781. In den titel van bruikleening wordt eerst gehandeld van de verplichtingen des ontvangers. In den titel van verbruikleening daarentegen eerst van de verplichtingen des uitleeners.

VI.

Art. 1284. *zelfs indien* enz.

Elk artikel behoort als eene afzonderlijke wet op zich zelf te staan, en niet door zulke bijwoorden als: *zelfs*, gelijk hier, ook in art. 235 en 240, *voorts* in 1050, aan het vorige verbonden te worden; zie ook art. 927.

VII.

Art. 1314. Men had deze afdeeling moeten splitsen in 2 §§ (gelijk in den Code Civil, art. 1179 en 1200) om te duidelijker te onderscheiden de hoofdelijke schuldeischers en de hoofdelijke schuldenaars. In het Ontwerp

van 1820 zijn ook twee Afdeelingen, doch de *solidaire* en *ondeelbare* verbindtenissen zijn er vereenigd.

VII.

Artt. 1332, 1340 en 1343. Hier geldt dezelfde aanmerking. Men vereenigde, wat in den Code teregt gesplitst is in 2 §§, van welke de eene ons de gevolgen der deelbare, de andere der ondeelbare verbindtenissen leert.

IX.

Art. 1343. De aanmerking van MALLEVILLE op art. 1229 Cod. Civ. als noodeloos gescheiden van art. 1226, en er mede vereenigd moettende worden, geldt allezins ook voor dit artikel, en art. 1340.

X.

Art. 1388 spreekt van verbindtenissen, die voortspruiten uit de wet alleen; maar wat er door te verstaan, en hoe zij verschillen van verbindtenissen uit de wet ten gevolge van 's menschen toedoen, leert het wetboek nergens.

Er wordt hier in één' en denzelfden titel gehandeld van *zaakwaarneming* (art. 1390—1393), van *onverschuldigde betaling* (art. 1393—1400), van *verantwoordelijkheid door toegebragte schade* (art. 1401—1407), van *laster, hoon en belediging*, zonder eenige aanwijzing door Afdeelingen of §§ van deze zoo verschillende onderwerpen.

In den Cod. Civ. zijn ze verdeeld, en in het Ontwerp van 1820 maakt zelfs het leerstuk van verbindtenis uit benadeeling door schuld (*obligatio ex delicto* en *quasi ex delicto*), een afzonderlijken titel uit.

XI.

Art. 2014 had niet gescheiden moeten worden van art. 629.

(*Vervolg in een volgend n^o.*)

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITTERATUUR.)

Over den beslissenden eed, door Mr. P. F. A. KETELAAR, Advocaat te Arnhem. Arnhem, 1850, 58 bladz. 8°.

Niets schijnt mij toe voor de opbouw en zekerheid van het regt meer geschikt te zijn dan eene strenge kritiek der jurisprudentie. Of echter daartoe, waar de feiten en personen geene algemeene belangstelling wekken, bij het bestaan van regtsbladen en tijdschriften, nog afzonderlijke geschriften noodig zijn, meen ik te mogen betwijfelen. Men bedenke ook, dat, wanneer men in drie instantiën zijn proces verloren heeft en nog eene 4^e of wetenschappelijke instantie gaat pleiten, ook wetenschappelijke eischen te bevredigen zijn.

In beide opzichten geloof ik, dat dit geschrift had kunnen achterwege blijven.

De schrijver onderzoekt twee vragen: 1°. Wat is de beslissende eed? Is deze eed eene transactie, of is hij een bewijsmiddel? 2°. Wat moet de beslissende eed, zoo hij wordt opgedragen, inhouden? Moet deze het *eigenlijk* geschil der partijen bevatten, of een regtskundig geschil?

De *eerste* vraag beantwoordt de schrijver, op het voetspoor der oude regtsgeleerden, in dien zin, dat ook thans nog de beslissende eed niets anders zoude zijn dan eene transactie, zonder evenwel overtuigend aan te toonen, dat met deze leerstelling zijn proces gewonnen ware, en bij de *tweede* wil hij, dat de eed, opgedragen door een eischer, ook de verwerping, of, zoo als hij het noemt, het *eigenlijk* geschil omvatte.

De gronden en middelen, waarmede de schrijver deze solutiën staaft, zijn niet nieuw, ja zelfs van al wat in

deze materie nieuw is, schijnt hij weinig te kennen of goed te kennen. Zoo beroept hij zich op de *Fransche vertaling* van ZACHARIAE, *Droit civil Français*, terwijl de oorspronkelijke uitgave (1837), § 768, not. 2, hem zou hebben doen twijfelen aan de juistheid zijner opvatting. SAVIGNY, die ook hier veel licht ontstak, is hem geheel onbekend, terwijl hij dáár vooral lezen kon: *Der Eid ist jetzt blosses Beweismittel* (1).

Het is ongetwijfeld waar, dat in het R. R. de beslissende eed beschouwd wordt als conventie en dading, vooral wat zijne gevolgen betreft (2), en dat daarvan sporen zijn overgebleven in ons nieuw regt. Men vergete echter niet, dat volgens R. R. partijen ook buiten regten hunne geschillen door den eed beslisten, en dat de eigenlijke strekking van het eeds-instituut niet was, feiten uit te maken, maar de regtsbetrekkingen zelve door eene der partijen te doen beslissen. Men kon laten zweren, *rem petitoris non esse, in potestate mea te non esse, se libertum ejus non esse, usumfructum dari non oportere*, enz. (3). In het nieuwe regt, daarentegen, kan, gelijk men weet, de eed slechts loopen over bloote feiten, en dat nog wel over feiten, persoonlijk verrigt. De eed is hierdoor van geheel beperkte natuur geworden en gereduceerd tot een middel, om feiten te beslissen, onderworpen, even als elk bewijsmiddel, aan het regterlijk onderzoek, of het de regtsbetrekking kan oplossen, of het zij pertinent, *litisdecisoir*, of hoe men dit noemen wil, terwijl *jure Romano* dit alles aan de *conventie* der partijen werd overgelaten.

(1) *System*, VII, 86.

(2) Verg. Mr. v. BONEVAL FAURE, *over den aard van den beslissenden eed*, in het jongste nummer der *Jaarboeken*, na het schrijven dezer beschouwing uitgekomen.

(3) Lib. XII, tit. II, D. *de jure jur.*

Het is geene bloote willekeur, of, zoo als de schrijver het noemt, een misslag van ons wetboek, maar eene wezenlijke verbetering, dat de eed als bewijsmiddel van feiten is opgenomen. Het oordeel toch over het bestaan of niet bestaan van regtsbetrekkingen, van eigendom, obligatie, erfregt enz., sluit altijd in zich eenige regstheorie, en de vermenging van feiten en regtsbegrippen moet noodwendig leiden tot dwaling, misbruiken en onzekerheid, om niet te zeggen tot meined, bij de minste *error juris!* En transactie, zonder het regt om over de regtsvraag te transigeren, is bij al het gezochte en gefingeerde, dat in het Romeinsche begrip reeds ligt, weinig geschikt om ons met dit denkbeeld te verzoenen. Ondertusschen heeft de eed ook bij ons wel bijzondere voorwaarden en eigenschappen, maar ook andere bewijsmiddelen hebben hunne eischen en eigenaardigheden. Zoo wordt niet in alle zaken getuigenbewijs toegelaten. Zoo mag de overtuiging des regters geene bekentenis splitsen. Zoo is de *praesumptio juris* een mengsel van verschillende begrippen. Op al deze bijzonderheden wordt gedoeld in den slotregel van de *series* der bewijsmiddelen in art. 1903 B. W.: *alles met in achtneming der regelen, bij de volgende titels voorgeschreven*; maar men mag met dien slotregel niet, gelijk de schrijver wil, de *series* zelve omverstoeten.

De bijzondere eigenschappen der civiele bewijsmiddelen brengen mij tot een anderen grond, door den schrijver voor zijne eerste stelling aangevoerd en vroeger reeds geopperd door den geleerden President der Nijmeegsche Regtbank, namelijk deze, dat de beslissende eed geen bewijsmiddel zijn *kan*, wijl elk bewijsmiddel overtuiging bij den regter moet aanbrengen, hetgeen bij den beslissenden eed niet gevorderd wordt. Ik geloof, dat men hier civiel en poenaal bewijs verwacht. Overtuiging is altijd vereischte in strafzaken, art. 427 Strv.,

niet altijd *in civilibus*. Daar is formelijke waarheid doorgaans genoeg. De regter onderzoekt niet de inwendige waarde eener civiele bekentenis. Hij doet op den erkenden wissel regt, al houdt hij dien voor valsch, indien de valscheit niet wordt beweerd, art. 176 Rv., no. 3. De civile procedure en bewijsvoering is dikwijls van consensuelen aard, en het is daarom zoo noodig niet, die eigenschap bij uitsluiting voor den beslissenden eed te vindiceren of daaruit tot de ontkenning van zijn natuur als bewijsmiddel te besluiten.

Ten opzichte der *tweede* vraag, moet men mijns inziens onderscheiden, wie den eed opdraagt, de eis cher of de gedaagde, en tot welk einde die opgedragen wordt, tot bewijs van de vordering of van de verwering, zoo als men die onderscheiding ook in art. 1967, al. 2, voorondersteld vindt. De eis cher heeft alleen zijne vordering te bewijzen, niet de verwering. De schrijver beklagt zich, dat hij den grond der vordering erkennende, doch liberatie bewerende, gedwongen wordt, tegen de waarheid en tegen zijne erkentenis alleen over de vordering te zweren. Maar terecht wordt in het Geldersche arrest daartegen aangemerkt, dat niets den gedaagde dwingt den door den eis cher voor zijne vordering opgedragen eed aan te nemen, terwijl hij, het feit der vordering erkennende, zijne liberatie kan bewijzen. Hierdoor wordt geene splitsing van bekentenis te weeg gebragt, want al hadde de gedaagde niets bekend, maar alles ontkend, zou de eis cher in hetzelfde regt en in denzelfden toestand geweest zijn. Dit is de toets der al of niet splitsing, dat men zich afvra ge, wat regtens zoude zijn, indien er ontkenenis in stede van de bekentenis ware. De geclausuleerde bekentenis, die een eis cher niet aanneemt, mag hem niet van slechter conditie maken dan eene gave ontkenenis. Omgekeerd kan eene bekentenis voor hem, die ze doet, geen voordeel opleveren. Het gebruik van

bewijsmiddelen mag niet belemmerd worden door beweringen, die een gedaagde goedvindt voor te dragen (1). Wat toch, indien een gedaagde goedvindt het *obligo* te erkennen, maar daarbij te voegen, dat het door zijnen vader of door een ander gekwetten is? Dan zou, volgens den schrijver, de eedsdelatie niet enkel over het *obligo* mogen loopen, als zullende slechts bevatten een deel zijner bekentenis, terwijl het feit van liberatie niet door hem zou behoeven beëdigd te worden, als niet door hem verrigt. Zoo zou men ten laatste door elke kunstmatige bekentenis de eeds-opdragt in elken zin onmogelijk maken of verzwakken. De verwering komt bij bewijsvoering over de vordering in geene aanmerking, ten zij men die zelfstandig wil *bewijzen*. Dan komt de bewijsvoering voor de vordering te vervallen of blijft opgeschort. Zoo kan het bewijs der exceptie overbodig worden door replicatie, wanneer men de replicatie wil bewijzen. Maar zoo lang men niets aanbiedt te bewijzen, komt het slechts op het bewijs der vordering aan. Zoo bestaat er ook, om met den schrijver te spreken, geen *eigenlijk* geschil over de feiten der verwering, zoo lang men die feiten niet bewijzen wil. Onbewezene allegatiën kunnen eene bekentenis onbruikbaar maken, omdat daar alles allegatie is en ze *voor* een bewijs moeten dienen, maar *tegen* bewijsmiddelen vermogen ze niets. Ze kunnen derhalve ook geen invloed hebben op eedsdelatiën, die alle andere bewijsmiddelen en dus ook alle bekentenis overbodig maken.

Wil men zijne beweringen tegenover de feitelijke waarheid der vordering doen gelden, dan moet men ze bewijzen. In materie van eede, kan dit op drieërlei wijze geschieden :

(1) Verg. een vonnis der Regtbank te Nijmegen, *preside* VAN DER BRUGGEN, in *Weekbl.*, n°. 709.

Men kan 1°., zoo als het Hof van Gelderland aan de hand gaf, den opgedragen eed niet afleggende en hierdoor het *fundamentum petendi* voor waar aannemende, op de gewone wijze door alle middelen de liberatie aantoonen. De schrijver schijnt er niet voor te durven uitkomen, dat hij op deze wijze gedwongen wordt, een waarachtig feit voor waar te laten gelden. Maar dit mag geen bezwaar heeten. De procedure is geen spel van bedrog en behendigheid.

Men kan 2°., den eed terugwijzen en daarbij het feit van liberatie opnemen. Het is niet altijd noodig, dat de terugwijzing niets anders bevatte dan de opdracht. *Non semper autem consonans est, per omnia referrri jusjurandum, quale defertur: forsitan ex diversitate rerum vel personarum, quibusdam emergentibus, quae varietatem inducunt, ideoque, si quid tale inciderit, officio judicis conceptio hujuscemodi jurisjurandi terminetur.* L. 32 § 8. D. de jurejur.

Men kan 3°., het decisoire van den eed bestrijden op grond der verwering, mits men die verwering vooraf bewijze of tot klaarheid brenge, 't geen zoo wat gelijk staat met de gewone exceptie. De Duitsche schrijvers geven hieraan een anderen vorm en een anderen naam, doch het komt op hetzelfde neer. *Endlich*, zegt SAVIGNY (1), *kann auch jede Partei den ihr Zugeschobenen Eid dadurch beseitigen, dass sie über die Wahrheit ihrer Behauptung einen vollständigen Beweis durch andere Beweismittel führt. Denn durch diesen Beweis wird der Eid überflüssig, und in der Anwendung eines überflüssigen Eides liegt schon an sich ein Missbrauch des Eides. Besonders bezeichnend aber ist der übliche Kunstausdruck für diesen Fall: Vertretung des Gewissens durch Beweis. Eine Partei*

(1) *System*, VII, 37.

von besonders strenger, ängstlicher Gewissenhaftigkeit kann nämlich, sich selbst misstrauend, lieber dem Richter der Beurtheilung des von ihr geführten Beweises überlassen, als selbst schwören, und dadurch Alles auf das eigene Gewissen übernehmen. Eine solche Gesinnung verdient vielmehr Unterstützung, als Tadel, und dem Gegner wird dadurch kein Unrecht zugefügt. — Die Zulässigkeit einer solchen Gewissenvertretung ist allgemein anerkannt, und es muss dabei auch Gegenbeweis zugelassen werden. Der Eid bleibt einsweilen aufgeschoben, muss aber, wenn der versuchte Beweis misslingt, wieder aufgenommen werden. Opmerkelijk zijn de woorden, die SAVIGNY daarop volgen laat: *Im Römischen Recht wird diese Gewissensvertretung nicht erwähnt, ja sie passt dahin nicht, weil der Eid nicht als reines Beweismittel, sondern als vergleichmässige Entscheidung des Rechtsverhältnisses angesehen wird.*

Al deze middelen stonden den schrijver ten dienste. Hij heeft geen dezer verkozen, maar, zoo als het doorgaans gaat, alles op zijne tegenpartij schuivende en het bewijs der vordering streng beknibbelende, van zijnen kant geen enkelen stap gedaan, om het te bevorderen. Dit moge het standpunt des verweerders veroorloven: het doet echter weinig denken aan *transactie*. De schrijver schijnt mij toe bij zijne eedsquaestie te hebben gesproken naar de vermeende leer der *transactie* en te hebben gehandeld naar de vermeende leer van het *bewijs*. Ik zeg naar de vermeende leer, want in mijn oog heeft hij beide kwalijk begrepen.

AMST. Dec. 1850.

A. S. VAN NIEROP.

(ACADEMISCHE LITERATUUR).

H. C. F. A. SEYDLITZ. *De flagranti delicto*. L. B.,
1849. — 166 pag. in 8°.

Het was niet zoo zeer de verklaring of de beoordeeling van de bepalingen van ons Wetb. van Strafv. over de ontdekking op heeterdaad, welke de schrijver dezer verhandeling zich voorstelde, als wel, gelijk hij zelf zich op pag. 124 uitdrukt, een geschiedkundig onderzoek, de aanwijzing van de punten van overeenstemming in de verschillende wetgevingen, en het betoog, dat zich schier bij alle volken op dezelfde wijze dit regtsbegrip langzaam en van lieverlede heeft ontwikkeld.

En waarlijk, ik geloof, dat ieder die het werk met aandacht leest, tot het besluit zal komen, dat de schrijver in zijn moeilijken en veel omvattenden arbeid goed is geslaagd. Jammer maar, dat zelfs onze wetenschappelijke menschen tegenwoordig veelal zoo hoog opzien tegen het lezen van Latijnsche boeken, en dat dit boek daarom misschien minder lezers vinden zal dan het verdienen zou.

De uitkomsten van het geschiedkundig onderzoek, en van de onderlinge vergelijking der verschillende oude en nieuwe wetgevingen komen, naar ik meen, kortelijk op het volgende neder:

Onze tegenwoordige bijzondere bepalingen omtrent de wijze van procederen bij ontdekking op heeterdaad, vinden onmiskenbaar haren geschiedkundigen oorsprong in de oude onderscheiding van het Romeinsche regt, later ook in het Germaansche en in andere oude regten overgegaan, tusschen de *delicta manifesta* en *non manifesta*, en die zich vooral vertoonde bij diefstal, moord, verkrachting, vrouwen-roof, enz. Voor het overige echter is het verschil groot tusschen oud en nieuw regt;

en de zaak heeft zich merkelyk vereenvoudigd, naar mate het regtsbegrip zich heeft ontwikkeld.

In het oude regt toch was er niet alleen eene verschillende wijze van procederen voor het *delictum manifestum*; maar de onderscheiding was bovendien van gewigtigen invloed op de bewijs-theorie en op de strafbaarheid van het misdrijf. Terwijl de betrapping op heeterdaad veelal op zich zelve alleen voldoende bewijs opleverde voor veroordeeling, was men zeer voorzigtig en moeijelijk met het bewijs, waar deze ontbrak, en werd door meer dan ééne wet de beschuldigde, welke bewijzen men ook tegen hem aanvoerde, van alle verdere vervolging bevrijd door het enkel *juramentum purgatorium*. Thans staat het den regter vrij veroordeelingen uit te spreken op eenvoudige vermoedens van allerlei soort, waarvan de beoordeeling geheel aan zijne bescheidenheid wordt overgelaten. En dat noemt men dan *wettig bewijs*. *Les extrémités se touchent, mais ne se ressemblent pas*. Andere wetten straften sommige misdrijven, den diefstal b. v. alleen, indien er was ontdekking op heeterdaad.

Van dat alles vindt men tegenwoordig niets meer; het eigenlijk verschil tusschen het *delictum*, als *delictum*, *manifestum* en *nec manifestum*, is in het nieuwe regt onbekend; en noch in het bewijs, noch in de straf maakt het eenige verandering, of er al of niet is *ontdekking op heeterdaad*. Deze uitdrukking zelve van het nieuwere regt toont reeds aan, dat het verschil zich alleen openbaart op het oogenblik der *ontdekking*. Maar zijn eenmaal de daarvoor voorgeschrevene voorloopige formaliteiten volbragt, dan gaat het regt zijn gewonen loop, en er wordt verder onderzocht, geprocedeerd en geoordeeld op dezelfde wijze als in alle andere gevallen. Die exceptionnele maatregelen dienen alleen om de verdonkering der bewijzen en de ontsnapping

van den beklagde te beletten; en zij vinden hunne regtvaardiging in de omstandigheid, dat daarbij eene vergissing, ten gevolge waarvan de onschuldige zou worden getroffen, bijna behoort tot het gebied der onmogelijkheden. De gevolgen der ontdekking op heeterdaad bepalen zich tegenwoordig hiertoe: 1°. dat ieder een den misdadiger mag aanhouden; 2°. dat ieder dienaar der openbare magt hem moet aanhouden; 3°. dat de magt der ambtenareu van het openbaar ministerie en hunne hulp-officiëren zich veel verder uitstrekt dan in de gewone gevallen, bij het inwinnen namelijk der voorloopige informatiën (pag. 134).

Men vindt dit alles in het werk zelf breedvoerig ontwikkeld. Het is mij niet mogelijk dit in bijzonderheden hier aan te toonen, of het werk zelf verder te ontleden.

Ik moet mij ten slotte bepalen tot eene bloote opgave van den inhoud.

Het werk is verdeeld in vijf hoofdstukken. Het eerste behandelt het oud Grieksch, inzonderheid het Atheensche en het Spartaansche regt; het tweede het *delictum manifestum* en *nec manifestum* van het Romeinsche regt; het derde het Germaansch regt, en wel het oudste, het middeneeuwsche, en dat van de *constitutio Carolina*; het vierde het oud-Nederlandsche, voornamelijk het Friesche regt. Overal wordt onderzocht, eerst waarin het verschil bestond onder de verschillende wetgevingen, dan de verschillende formaliteiten, die bij ontdekking op heeterdaad plaats hadden, en de bijzondere maatregelen waartoe zij aanleiding gaf, en ten slotte hare gevolgen op het bewijs, de straf, enz.

Eindelijk behandelt het vijfde en laatste hoofdstuk de ontdekking op heeterdaad, volgens het Fransche en Nederlandsche regt. Beiden konden te zamen worden behandeld, omdat niet alleen beide wetgevingen in de hoofdzaak overeenstemmen, en dezelve beginselen tot

grondslag hebben, maar ook omdat de bijzondere bepalingen van den *Code d'Instruction* met geringe wijzigingen in ons *Wetb. van Strafv.* zijn overgegaan. Na eenige korte opmerkingen over het nieuwe Fransche regt, na eene ontwikkeling van het regts-begrip zelf naar de tegenwoordige wetten, en eene ontleding en verklaring der definitiën, in de beide wetboeken voorkomende, behandelt de schrijver ten slotte, ieder afzonderlijk, de drie zoo even aangeduide gevolgen van de ontdekking op heeterdaad.

A. D. P.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

— De heer Mr. J. DE WÆL droeg den 8 Feb. jl. te Leijden de waardigheid van rector magnificus der Hoogeschool, gedurende het afgelopen academiejaar door hem bekleed, over aan den Hooggel. heer N. C. KIST, met het houden eener plegtige rede in het groot auditorium der Universiteit: *de detrimento, quod neglectum historicum juris nostri studium patriae disciplinaeque adtulit.* Bij vermelding van de lotgevallen der Hoogeschool deelde de redenaar het verblijdend berigt mede, dat het Z. M. den Koning behaagd heeft, de beantwoording van prijsvragen, zoo als die vroeger plaats had, door de uitloving van gouden eerepenningen op Konings kosten, in het leven terug te roepen, welk blijk van Zr. Ms. belangstelling in den bloei der Hoogescholen met groote toejuiching werd vernomen.

HOOG E RAAD VAN MECHELEN.

De Procureur-Generaal bij het Hof van appel te Brussel, de heer DE BAVAY, heeft, den 15 October 1850, bij de heropening van de zittingen van dat Hof, eene rede gehouden, over opgemelden Raad, waarvan de vertaling onzen lezers waarschijnlijk niet ongevallig zal zijn; zij luidt aldus:

«Mijne Heeren, de wet legt ons, telken jare op dit tijdstip, de verplichting op, u over een voor de gelegenheid gepast onderwerp (1) te onderhouden, en wij hebben gemeend niet beter aan de begeerte des

(1) Decreet van 6 Julij 1810, art. 34.

wetgevers te kunnen beantwoorden, dan door de hervatting van uwe regterlijke werkzaamheden te verbinden met de grootsche herinneringen van regtschapenheid, kennis en onafhankelijkheid, die de Belgische magistratuur ons oplevert. Wij willen zelfs toegeven, dat wij een nog verhevenere doel hebben, als wij de namen, of de instellingen, meer in het licht plaatsen, die minder algemeen bekend waren, en die toch op zoo innige wijze verbonden zijn met onzen nationalen roem, met dien roem, welken een volk slechts door groote mannen of groote zaken verwerft. Wij hebben derhalve, terwijl we aan de voorschriften der wet poogden te beantwoorden, getracht aan België dat aanzien terug te scheuken, dat het uit zijne oude magistratuur ontleent; en uit dien dubbelen hoofde spreken wij ook heden over den Hoogen Raad van Mechelen, die in de maand December 1473 door KAREL den Stoute werd in wezen geroepen.

PHILIPS de Goede had reeds, zoo als we u verleden jaar gezegd hebben, in 1430 een oppersten Raad voor Brabant, Limburg en het markisat van Antwerpen opgericht: maar een groot gedeelte zijner goederen bleef overgelaten aan ondergeschikte jurisdictiën, bestaande uit schepenen of nog minder geletterde lieden, en die dan ook op zeer middelmatige wijs regt spraken. Hij stelde dus, in 1455, nabij zijnen persoon, een ander opperste Hof te zamen, dat later de Hooge Raad van Mechelen werd (2), en dat door KAREL de Stoute, zijn zoon en opvolger, werd in stand gehouden. Een in onzen tijd uitgekomen werk doet het personeel van dien Raad kennen, waarin zitting hadden: «un chancelier en chef, un évêque, chef de service en son absence, quatre chevaliers notables, huit «maîtres des requêtes, quinze secrétaires, huissiers, fourriers et autres «officiers à ce servants,» en waarin de Hertog zelfs twee openbare zittingen in de week hield, «pour ouyr et despêcher toutes les requêtes qui «luy étoient apportées, et principalement des pauvres et des petits qui «faisaient plainte des riches et des grands (3).»

Die opperste regtsmagt zou vele ingeslopen misbruiken hebben kunnen wegnemen, indien zij eene vaste residentie hadde gehad en in het bereik der te beregten personen ware geweest; doch de talrijke krijgsondernemingen, waaraan KAREL de Stoute zich overgaf, deden hem zijnen raad te dikwerf van eene plaats naar de andere verleggen, dan dat het goed beleid der justitie daardoor niet zou geleden hebben. Hij vaardigde dus in de maand December 1473 eene ordonnantie uit, waarin wij lezen: «Et pour ce que sommes advertis que par plusieurs et fréquentes mutations de lieu à autre qu'il nous a convenu et convient de faire à cause de nos grandes

(2) PONTUS HEUTERUS, *Rerum Burgundicarum*, liv. 4, chap. XVI, bl. 112.

(3) Mémoires d'OLIVIER LA MARCHE, bl. 658 en 659.

et pesantes affaires, les causes et proeès pendant en nostre grand Conseil ne peuvent être si prestement vuidés et les affaires de nostre justice des-pêchées comme si aucune Cour souveraine était par nous ordonnée et establee en aucun lieu arrêté . . . . avons institué et estably . . . . nostre parlement et Cour souveraine de tous nos duchés, comtés, pays et seigneuries de par deçà, estre tenu à toujours en nostre ville de Malines (4).»

Het nieuw Parlement verving des Vorsten Raad, maar verving dien met uitgebreider attributen, omdat, behalve de zaken vroeger aan dien Raad onderworpen, de Hertog van Bourgondië daaronder nog bragt alle de zaken in hooger beroep, welke bij dien Raad zouden aankomen van zijne «chambres, juges et auditoires de par deçà (5).» Hij zou dus aan zijn Parlement niet alleen de jurisdictiën onderwerpen, die vroeger tot den Raad des Vorsten behoord, maar ook die er niet toe behoord hadden, en de eene zoowel als de andere trokken partij van de jeugd van MARIA van Bourgondië en van de onlusten, die volgden na den dood van KAREL den Stoute, die den 4 Januarij 1477 onder de muren van Nancy gedood was, om zich van een gezag te ontslaan, dat hunne oude onafhankelijkheid vernietigde. «Luy trespassé,» zegt dan ook OLIVIER LA MARCHE (6), «les pays se mutinèrent contre leur princesse et voulurent ravoit vieils «privilèges et nouveaux à leur plaisir, par quoy ledit parlement fut «rompu et aboli.» De Raad werd vervolgens hersteld onder den naam van den Hoogen Raad van Mechelen, en wel bij eene ordonnantie van 22 Januarij 1503 (7), hoewel alleen voor de zaken, waarvan de kennisneming vroeger aan den Raad des Vorsten had behoord, en hij heeft voortgeduurd tot den tijd van België's inlijving in Frankrijk toe, strekkende ten laatste zijn regtsgebied uit tot Vlaanderen, Luxemburg, de provincie Namen, het grondgebied van Mechelen, en eenige andere plaatsen. Bij zijne eerste instelling, werd aan den Raad, zoo als we gezien hebben, een veel uitgestrekter regtsgebied gegeven, omdat hij alstoen omvatte: *toutes les chambres, juges, auditoires de par deçà*; maar de Staten van Brabant hadden MARIA van Bourgondië, eenige maanden na den dood van haren vader, gedwongen, door de Blijde Inkomste van 29 Mei 1477 (8), de volkomen onafhankelijkheid van hun opperste Hof te erkennen, zoo als die hun door PHILIPS den Goede was gewaarborgd, en KAREL de Vijfde had zijnerzijds later dezelfde onafhankelijkheid

(4) Placaath. van Brabant, IV D., bl. 321.

(5) Ordonnantie van 1473, art. 29.

(6) Inleiding tot zijne *Mémoires*, bl. 76.

(7) Placaath. van Brabant, IV D., bl. 328.

(8) ANSELMO, *Codex Belgicus*, add. bl. 79.

aan den Oppersten Raad van Henegouwen toegekend, « sur la représentation que cette province n'était sujette à relief ni autre servitude vers aucun monarque qui fust régnant au monde, et qu'à sa haute Cour de Mons, ornée de ses douze pairs, prélats, barons et autres féodaux qualifiés, ressortissoient par appel les Cours et justices subalternes dudit pays comme à Cour souveraine et sans ressort. » (9) Hieruit laat zich verklaren waarom de Hooge Raad, na Holland, West-Friesland en Zeeland, door de omwenteling van de 16de eeuw, te hebben verloren, en Artois, Fransch-Vlaanderen en het land van Valenciën, door de veroveringen van LOUWIS XIV, alleen overgehouden heeft het grondgebied van Mechelen, de drie vroeger vermelde gewesten en eenige andere plaatsen, waartoe de regtsmagt van den Raad zich, krachtens bijzondere bepalingen, uitstrekte.

De Staten van Luxemburg trachtten zich later aan zijn gezag te onttrekken: doch hunne pogingen leden schipbreuk op de vertoogen van den Hoogen Raad, omdat zij de staatkundige beweegredenen van zijne eerste instelling verklaren:

« Il est évident, zeide de Raad, que le but de nos princes étoit de rapprocher pour ainsi dire toutes les provinces de leurs personnes, en les réunissant, nonobstant leur étendue, comme dans un même centre; de se trouver toujours et dans le même temps comme présents à toutes, en leur faisant recevoir d'un même endroit l'impression de leur justice souveraine; d'assurer d'autant plus le maintien de leurs droits et hauteurs, en les confiant aux soins de magistrats exempts de tout attachement personnel pour l'une ou pour l'autre de ces provinces. En un mot, ajoutait le Conseil, il est manifeste que nos princes ont considéré l'établissement de cet unique tribunal supérieur, comme le moyen le plus propre à contenir les différens peuples qui étoient soumis à leur domination (10); »

En te dezen aanzien riep de Raad het daarmede overeenkomstig gevoelen in van GROTIUS en het voorbeeld van WILLEM van Oranje, die zich in 1582, op het oogenblik dat Zeeland, Holland en West-Friesland in zijne magt waren gevallen, beijverd had die gewesten aan één zelfde Opperste Gerechtshof te onderwerpen, ten einde er de politieke orde te beter te onderhouden: « Tot onderhouding van de politieke order en staet dezer landen. » Het was dan ook hierom, en er kan geen andere reden voor bestaan, dat KAREL de Stoutte zonder uitzondering, en zonder te letten op de privilegiën van Henegouwen, van

(9) VINCBANT, Annales de la province et comté d'Haynau, blz. 412.

(10) Registers van den Hoogen Raad, van 1771.

Brabant, van Limburg en het markisat van Antwerpen, de appellen van alle zijne kameren, regters en auditeuren van generzijde aan zijn nieuw Parlement onderwierp.

Maar zulk een uitgestrekt regtsgebied eischte een aanzienlijk personeel. De Hertog van Bourgondië had dus, terwijl hij zijnen kanselier de hooge leiding van den Raad overliet, aan dat Hof een hoofd gegeven, die den kanselier in geval van afwezigheid, verving, voorts twee presidenten, vier ridders, acht requestmeesters, twaalf raadsheeren-leeken en acht raadsheeren-geestelijken. Bij dat personeel had hij gevoegd een procureur-generaal, een substituut en twee advocaten en titre, belast met de verdediging van zijne processen, regten en hoogheden, de misdaden en wanbedrijven te vervolgen, en « *de soutenir, pour Dieu et en aumosne, les causes des pauvres et misérables personnes.* » Hij had zich eindelijk de hoedanigheid van souverain hoofd van den Raad voorbehouden (11); CHRISTINAEUS berigt, dat hij dikwerf aan zijne werkzaamheden deel nam met het zwaard in de hand, de gouden kroon op 't hoofd en op den hertogelijken stoel gezeten: « *In sede ducale seorsum remotâ, gestans coronam auream et ensen in manibus* » (12). De hertog was dus, te dier tijde, zelf met de regterlijke magt bekleed, en de leden van den Raad oefenden dan ook maar in zijne plaats eene magt uit, welke zij van hem ontleenden en die in zijn persoon berustte. Zij waren, bijgevolg, met de daad slechts zijne lasthebbers, en hun last moest ophouden bij den dood des lastgevers; zoo zien wij ook, dat men zich, bij elke verandering van regering, beijverde om ze voorloopig in hunne functiënaan te houden, of ze met eene nieuwe investituur te bekleden. Dit feit vinden wij terug bij de opkomst ten troon van KAREL V, van PHILIPS II, van ALBERT en ISABELLA, van PHILIPS IV, van MARIA THERESIA, en daaromtrent zal het ons voldoende zijn eenen brief te herinneren, welken PHILIPS II aan den Raad rigtte, na dat zijn vader afstand had gedaan: « *Et attendu que par icelle abdication* » (zoo schreef hij) *tous estats et offices vaquent présentement, et partant soit besoin et nécessaire incontinent pourvoir au fait de la justice et singulièrement à celle de notre grand Conseil, pour ce est-il que ce considéré, et afin que l'exercice de la justice de notre dit grand Conseil ne cesse ou soit aucunement à cette occasion retardée. .. nous, par provision, vous avons et chacun de vous continués et continuons en vos états et offices... Ratifiant et approuvant, en outre, tout ce que depuis ladite cession de Sa Majesté jusqu'à la réception de ces présentes,*

(11) Ordonnantien van 1473, art. 1, 6 en 22.

(12) *Practicarum Quaestionum*, lib. I, 3 Decis., n°. 13.

en vertu et en suyvant vos commissions précédentes, vous et chacun de vous pouvez avoir fait à l'endroit de vos offices (13).»

Hierdoor werden, zoo als men ziet, beginselen van het mandaat op regterlijke magt toegepast, en dit verklaart dan ook, waarom men in de archieven van den Hoogen Raad geenerlei spoor vindt van die onafzetbaarheid, waarvan gij heden in 't genot zijt, en die nooit de eigenschap van eenvoudige lasthebber kon zijn.

Men zou hieruit ligtelijk het besluit kunnen opmaken, dat de leden van den Raad blindelings aan de bevelen des Vorsten zouden hebben moeten gehoorzamen, en dat de Vorst de magt had moeten behouden om hunne werking te stuiten, als hij 't noodig mogt achten, of hun die leiding te geven, welke het best met zijne staatkunde overeenkwam. Maar de Raad beklaagde zich bij KAREL V over de beletselen, die hij, Raad, te dien aanzien ondervond, en KAREL V aarzelde niet te verklaren, dat «s'il lui arrivait par importunité ou ignorance de signer aucunes lettres pour délayer ou différer le train de justice, ou pour donner loy et forme de procéder ès causes pendantes audit grand Conseil, chose (zeide hij), dont il se garderoit tant qu'il pourroit, il vouloit qu'à telles lettres ne fust aucunement acquiescé ni obéy, mais que nonobstant et sans avoir égard à icelles, lesdits du Conseil fissent aux parties bonne et briève expédition de justice, sans faveur ou dissimulation, gardant ordre, stile, et forme de procéder comme en bonne raison et équité faire se devoit» (14).

Die woorden zijn te meer opmerkenswaardig, omdat zij niet tot een onafhankelijk gezag gerigt werden, zoo als dat waarvan gij de vertegenwoordigers zijt, maar tot loutere lasthebbers, die KAREL V voor 's hands reeds magtigde, dat ze hem niet behoefden te gehoorzamen, zoodra zijne bevelen ten doel mogten hebben «de différer ou délayer le train de justices ou de donner loy et forme de procéder ès causes pendantes en son Conseil.»

Drie eeuwen vroeger verkondigde hij dus de beginselen, welke ons thans beheerschen, en PHILIPS II, een niet minder absoluut soeverein dan zijn vader, had daaraan eene nog stelliger bekrachtiging gegeven, door zijne ordonnantie van 8 Augustus 1559, die in haar 2de art. voorschreef (15): «Eè ne sera la justice par notre dit Conseil retardée, reculée ni délayée pour aucunes nos lettres clauses, quand elles

(13) Brief van 27 Oct. 1555. — Archieven van den Hoogen Raad, 5de reg., pag. 163.

(14) Archieven van den Hoogen Raad, 1ste reg., blz. 567.

(15) Placaath. v. Brab., 2de Dl., 2de ged., blz. 2.

seroient itératives ou géminées, ni aussi pour aucunes prières et requêtes, fût-ce grand maistre ou autres personnes de quelqw'état ou condition qu'elles soient. »

De Raad van Mechelen bevond zich dus door KAREL V en PHILIPS II beveiligd tegen alle inmenging van de uitvoerende magt. Twee eeuwen later zag hij zich echter in de verplichting op die onschatbare onafhankelijkheid op nieuw te staan, ter zake van een arrest, waarvan de Gouverneur-Generaal de uitvoering had geschorst, en de Raad deed dit, wij mogen het zeggen, met al die waardigheid, welke zulk een zwaarwigtige maatregel eischte *« Ne souffrez pas, »* zoo liet hij zich schriftelijk tot den Gouverneur-Generaal uit: *que le dépôt que Sa Majesté nous confie d'une partie de son autorité s'avilisse; rendez à l'administration de la justice cette liberté qui fait son essence; rendez à nos arrêts cette stabilité et cette force qu'ils doivent avoir pour assurer le repos du citoyen, et pour le tranquilliser sur sa vie, son honneur et ses possessions.* »

De Raad riep terzelfder tijd de beginselen in, welke door KAREL V en PHILIPS II vastgesteld waren, en de Gouverneur-Generaal aarzelde dan ook niet zelf het decreet, dat hij gegeven had, in te trekken (16).

Wij hebben 't gadegeslagen hoe KAREL V drie eeuwen onze constitutionele wet is vooruit geweest, door alstoen reeds de regterlijke magt van alle tusschenkomst der uitvoerende magt te bevrijden. Evenzeer is hij die drie eeuwen vooruit geweest, door aan den Raad van Mechelen, bij een bevelschrift van 2 Mei 1522 (17), het regt toe te kennen, om hem bij eene vacature voor te slaan: *« trois personnages vertueux, de bonnes mœurs, experts, idoines et suffisans à l'état de conseiller, pour, »* zeide hij *« par nous en prendre l'un et le pourvoir du dit état; »* en CHRISTINAELUS leert ons, dat de Raad altijd bij voorkeur de mannen koos, die het meest geschikt waren, om hem eere aan te doen, door hun gedrag, hunne vroedheid, en hunne bekwaamheden, zonder daarbij te letten op de aanbevelingen die van Vorst of Gouverneur-Generaal mogten inkomen (18); zelfs zag men den Raad, in 1678, gedurende verscheidene maanden, eene benoeming afkeuren, waartoe hij niet had medegewerkt, en die zijnerzijds de levendigste vertoogen uitlokte, waarin letterlijk aan den Koning gezegd werd: *« et comme Votre Majesté a chargé nos consciences, par le serment que nous lui avons prêté, de procurer, que ceux qui lui seront proposés soient personnages vertueux, de bonnes mœurs, experts, idoines et suffisans à l'état de conseiller, déchargeant en ce point sa conscience sur*

(16) Registers van den H. Raad, jaren 1771 en 1772.

(17) Art. 8. — Archieven van den H. Raad, 2e reg., bl. 66 tot 120.

(18) *Pract. Quaest.*, lib. I, 5e Dec.

les nôtres ;... que, d'ailleurs, il y va de la vie et des biens des bons sujets de Votre Majesté, auxquelles elle s'est obligée et doit rendre, à très-humble correction, bonne justice, nous lui venons, en très-profond respect et résignation entière à ses royales volontés, demander la permission de lui dire qu'en conscience elle ne pouvoit faire cette provision (19). »

Een prerogatief, dat met zoo veel behoedzaamheid wordt uitgeoefend en met zoo veel geestkracht volgehouden, liet, om zoo te zeggen, geen plaats toe aan de middelmatigheid. Dat prerogatief schonk bovendien aan den Hoogen Raad de magt, om uit alle gewesten zijne leden te kiezen, en deze als 't ware langzamerhand van hunne bekwaamste mannen te ontdoen. Zoo had Friesland hem den beroemden VIGLIUS geschonken, die zulk eene groote rol onder KAREL V en PHILIPS II gespeeld heeft, en dien CÚJAS noemde: « *doctissimum et prudentissimum virum* (20). » Zoo had hij aan Vlaanderen deszelfs WIELANT ontnomen, die, met allen grond, als den vader van ons foedaal regt wordt beschouwd, en die reeds in de eerste organisatie van den Raad van Mechelen voorkomt. Zoo had hij ook reeds aan de hoogeschool van Leuven zijn TULDEN (Tuldenuus) ontleend, die door MERLIN beschouwd wordt als « *un des plus célèbres juriconsultes de la Belgique* (21), » en door PROUDHON, als: « *un des auteurs les plus recommandables dans la science pratique du droit* (22); » zijn PECKIUS, aan wien wij verscheiden werken verschuldigd zijn, en die MERLIN en TROPLONG evenzeer met lof bijbrengen (23); zijn GÉRARD DE COURCELLES (CORSELIUS), die wijsheid en deugd met kennis paarde, zoo als TULDEN deed opmerken (24), en die het eerst de geschiedenis, de staatkunde, de oudhieden en de wijsbegeerte in het onderrigt van het regt gebragt had. Zoo zien we vaak vreemde vorsten tot de kennis van dezen Hoogen Raad de toevlugt nemen, en de beslechting van de tusschen hen opgerezene geschillen aan den Raad overlaten.

Dit hadden zelfs gedaan de keurvorst van Brandenburg en de Staten-Generaal der Vereenigde Provinciën, door een compromis, den 1 Augustus 1665 geteekend (25), en de Raad schreef die blijken van hoogschatting toe

(19) Arch. van den H. R., 16e ieg. p. 109.

(20) *Observ.*, lib. 8, Chap. XXIII.

(21) *Quest. de droit*, voc. *Papier-monnaie*, § 4.

(22) *Droits d'usufruit, d'usage et d'habitation*, no. 511.

(23) MERLIN, *Rep.* voc. *règles de droit*, § 1er. — TROPLONG, *Traité de la contrainte par corps*. n°. 266.

(24) *De princip. jurispr.*, L. 4, ch. XVI.

(25) DU MONT, *Traité de paix*, 6e vol., part. 3, p. 41.

aan het initiatief, dat hij in de keus van zijn personeel uitoefende (26). Hij had daaraan evenzeer kunnen toeschrijven den hoogen invloed, dien hij weleer door zijne beslissingen had verworven, zoodat men niet aarzelde, in 1774, te Rijssel, de arresten te publiceren, welke DEGRISPERE, DUFIEF, DEBUMAYN en CUVELLIER honderd vijftig jaren te voren bijeen verzameld hadden, ofschoon men ze nooit in België had gedrukt, en ofschoon de Raad eene eeuw te voren alle regtsmagt over Fransch Vlaanderen had verloren. De verzameling van COLOMA verscheen eenige jaren later, en die van DULAURY was in 1717 uitgekomen. Maar het merkwaardigste werk in dit opzigt is zonder twijfel dat, hetwelk PAUL VAN CHRISTYNEN, meer bekend onder den naam van CHRISTINAEUS, in 1625, in het licht gaf, en waarin VOET een bijzonder vertrouwen stelde.

Wij moeten nogtans erkennen, dat die werken thans een groot deel van hun nut verloren hebben, omdat zij veelal vraagstukken behandelen, die met ons oude regt in verband staan, en die dagelijks al minder en minder bij onze regtbanken voorkomen. Maar zij behandelen er toch ook, die onze beschouwingen ter voorlichting kunnen dienen, of die van eenig aanbelang zijn, omdat zij den tijd, waarin de uitspraken gevallen zijn, kenschetsen. Zoo komt er bij DEBUMAYN voor een arrest van 15 November 1615 (27), waarin men zeer ernstig bij den Raad van Mechelen het vraagstuk behandelde, « of de toovenaars, die, vòòr hunne teregtstelling, van den duivel « afzien en tot de kerk terugkeeren, toch de confiscatie hunner goederen « beloopten. » Het is waar, dat D'ARGENTRÉE, wiens gezag in regtsgeleerde zaken zoo groot is, ter goeder trouwe aan spoken en diergelijke verschijnselen geloofde, en die zelfs den verkoop van het huis, dat door zulke gasten bewoond werd: « *quae in aginibus infestabatur*, » als laborerende aan nietigheid (28) aanmerkte. Lichtgeloovigheid bij zulk een achtbaar man verontschuldigt al bij voorraad den Raad van Mechelen, die daarenboven die gedachten over de toovenaars ruimschoots vergoedde door zijne ernstige beschouwing van andere zaken, even als d'ARGENTRÉE de spoken en de geestverschijningen, in de groote worstelingen, welke hij met DUMOULIN had te strijden, vergat.

Wij hebben gemeend, mijne heeren, dat op het oogenblik, waarop men zich voorbereidt door een gedenkstuk hulde te brengen aan de wijsheid van het nationaal Congres, het niet overbodig was datgene in het licht te stellen, wat het aan onze oude regterlijke organisatie ontleend heeft; dat het vooral niet overbodig was de beginselen, door het Congres aan-

(26) 16^e reg., p. 118.

(27) Blz. 33.

(28) *Observations sur l'art. 282 de la Coutume de Bretagne.*

genomen, te verbinden met die welke KAREL V had vastgesteld, die Vorst, welke in onze Vlaamsche gewesten was geboren, en die hun aard en hunne behoeften zoo wel kende. Hij hechtte zelfs zoo veel gewigt aan het initiatief van de magistratuur in de keus van zijn personeel, dat hij dat initiatief had uitgestrekt tot de plaatsen van griffier en procureur-generaal (29), hoezeer op dat oogenblik de procureur-generaal nog meer bijzonder de persoonlijke gemagtigde van den Vorst was, hetgeen hij thans niet meer is. Immers zien wij in het diploma van JACQUES STALPAERT, den 24 Oct. 1524 (30), tot die functiën geroepen, dat KAREL V hem de volle magt, autoriteit en mandement speciaal gaf, niet alleen om zijne regten, hoogheden en heerlijkheden, te bewaken, maar ook, zeide hij, « *d'occuper en toutes nos causes, besoignes et affaires mues et à mouvoir, tant en demandant qu'en défendant, contre toutes personnes et par devant tous juges tant d'Eglise que séculiers, de comparoir pour nous en jugement et dehors, d'avouer et de désavouer d'en prendre garantie, de requérir guarand et rue de lieux, d'affirmer articles et répondre à ceux de partie adverse, de jurer en l'âme de nous et faire tous sermens requis.* » De procureur-generaal was dus niet alleen de man der wet, maar hij was veel meer en wel bijzonder met die van den Vorst belast, met hem voor alle jurisdictien, zoowel wereldlijke als kerkelijke, te vertegenwoordigen, en daar, in zijn naam, alle de handelingen te verrigten, welke de wet thans reserveert aan de *avoués*, en welke zij destijds aan de procureurs van partijen bragt. De gelijkstelling was zelfs te volkomener, daar naast den procureur-generaal, die met de regtsvordering belast was, KAREL de Stoute, zoo als wij opgemerkt hebben, twee advocaten en titre had aangesteld, waarvan men later advocaten-fiscaal heeft gemaakt, en aan wie hij de consultatie en de pleidooijen in zijne zaken overgaf. Wij vinden er het bewijs van in de ordonnantie van 1473, die hunne respectieve attributen in deze bewoordingen omschreef: « *Et pour la conduite et poursuite de nos procès et affaires (zoo luidde art. 6) nous avons ordonné et ordonnons avoir en icelle Cour un procureur-général, qui ne pourra exercer office de procuracy ou advocation pour nulles parties que pour nous, et avec ce, pour consulter nosdites causes, les plaidoyer et faire toutes écritures, nous avons voulu et voulons avoir un premier avocat, qui ne pourra plaidoyer pour autres personnes que pour nous, ni autres causes que les nôtres, et pour aider et assister notredit premier avocat aux consultations, plaidoyeries et façon d'écritures, aurons un second avocat, qui pourra plaidoyer pour parties ès*

(29) Art. 8 der Ordonnantie van 1522. (30) Arch. van den H. Raad, 1° reg., blz. 683.

Themis, D. XII, 1° St. [1851].

causes qui ne nous toucheront, et ès quelles notre procureur ne sera partie principale ou adjointe.»

De procureur-generaal was dus de procureur van den souverein in den meest uitgebreiden zin genomen, en het is al zeer opmerkelijk, te zien, hoe een absoluut Vorst, zoo als KAREL V toch was, van de vrije keus afstand deed, welke hij te dezen aanzien had moeten behouden, en haar onderschikte aan eene aanbieding van kandidaten, door den Raad. Maar KAREL V wilde, bovenal, gelijk zijne ordonnantie van 1522 (31) aantoon, verzekeren « *une bonne justice au grand, au petit et au moyen,* » en het is ook met hetzelfde oogmerk dat hij eene andere bepaling had vastgesteld, waardoor hij uitdrukkelijk verbod eenige kanonieke censuur aan de magistratuur te infligeren (32); op welke bepaling de Hooge Raad niet minder stond dan op zijne onafhankelijkheid ten opzichte van de uitvoerende magt, daar men hem den aartsbisschop van Mechelen, die den procureur-generaal ter zake van zijn officie, had geexcommuniceerd, zag veroordeelen tot het terugnemen van die excommunicatie des anderen ochtends, op verbeurte van 10,000 gulden boete en van verdere beschikking ten zijnen laste. De Raad verbood zelfs bij zijn arrest, « *à tous sujets de Sa Majesté et jusqu'à ladite réparation faite, de communiquer avec ledit archevêque ou de lui fournir directement ou indirectement quelques viandes, vins, bières et autres choses comestibles, à peine d'être tenus pour réfractaires aux ordres du Roy et perturbateur du repos public* (33).»

Behalve deze bepalingen, welke de Raad van Mechelen tegen de tusschenkomst van de uitvoerende magt en tegen de inbreuken van de geestelijke magt vrijwaarden, had KAREL V nog andere maatregelen genomen, ten einde alle personen nog meer te waarborgen, « *aussi bien aux petits qu'aux grands et aux pauvres qu'aux riches, une justice libre de toute faveur, haine, crainte ou dissimulation;* » en om, des noodig, de leden van den Hoogen Raad te noodzaken met naauwgezette stiptheid de pligten, aan hunne betrekkingen verbonden, te vervullen. Hij legde hun eerst, in geval van verwaarloozing, evenredige inhoudingen van hunne wedde op, welke PHILIPS II, bij zijne ordonnantie van 1559, in de volgende bewoordingen had gehandhaafd: « *Item (behelsde art. 12) que nos présidens, conseillers et greffiers se trouveront en notre conseil et y seront tous les jours de conseil depuis Pâques jusqu'à la Saint-Michel devant sept heures et demie jusqu'à*

(31) Art. 1.

(32) Het edict is van 4 Oct. 1840, art. 7. — Plac. van Vlaanderen te B., blz. 772.

(33) Het arrest is van den 8 Aug. 1700. Het is medegedeeld in de *Vie de van Espen*, door DU PAC DE BELLEGARDE, liv. 2, art. 11.

dix heures du matin, sans s'en pouvoir départir et depuis la Saint-Michel jusqu'à Pâques devant les huit heures du matin, comme dessus, et toute l'année à trois heures après diner jusqu'à cinq heures, *sur peine, quant aux dits conseillers, d'être rayés chacune fois de leurs gages pour un demi-jour.*»

Art. 13 verpligtte dienvolgens den griffier register te houden van hen, die *«seraient défaillans ou qui se partiroient avant l'heure,»* en art. 19 voegde er bij, dat de raadsheeren, die met eenige commissie belast waren, om onderzoek te doen of anderzins, gehouden zouden zijn, *«de besoigner en icelles commissions chacun jour trois heures devant midi et deux heures après midi, sur peine d'être rayés de leurs vacations et salaires du jour qu'ils n'auroient besoigné ledit espace en leur commission.»*

Art. 14 verbood hun eindelijk, *«sous peine arbitraire, à la discrétion de la Cour,»* de stad te verlaten op de dagen van teregtzitting, ten ware zij daartoe door den President gemagtigd waren, en bij eene andere bepaling werd eene boete van tien stuivers opgelegd aan den procureur-generaal, als hij zich Douderdags, Vrijdags en Zaturdags van elke week niet ter rolle bevond. KAREL V droeg zelfs zorg, in elk raadsheer-patent, te herinneren, dat zij benoemd waren *«aux gages de vingt sols par jour à rate du temps qu'ils auroient vaqué et servi et, dont il appèrera,»* zeide hij, *«par certification du président faite sur le contrôle d'un greffier (34).»* Hij voegde bij die twintig stuivers daags de *épices*, waarvan de Raad het bedrag voor elke zaak bepaalde (35), en die, in 1757, betaald werden op den voet van vier schellingen, of 28 stuivers per uur werkens. Zij werden op vijf schellingen gebracht, voor den tijd dat de raadsheeren *«besoigneroient chez eux ou à l'audience (36),»* en zij bragten gemiddeld, met hunne jaarwedden, eene som van 3000 guldens 's jaars op. Dit is een feit, dat zij zelve erkenden, in eene vordering van 10 Maart 1757, met bijvoeging nogtans, dat die inkomst hun niet altijd gewaarborgd was, en dat de *épices* hun niets opleverden, zoodra zij uit den Raad afwezig waren, al ware het ook wegens ziekte of voor elke andere wettige reden.

Ofschoon die soort van belooning misschien wel wat wisselvallig was voor hen, die geene andere genoten, zoo is het toch blijkbaar, dat zij zich minder met de waardigheid van een opperste Gerechtshof, dan wel met de beginselen van het mandaat of de *operarum locatio* liet rijmen; en nogtans liet de Raad, die daardoor misschien in eigen oogten wat vernederd werd, nooit de gelegenheid voorbijgaan, om zijne regten of

(34) Archieven v. d. H. Raad, 1^e reg. bl. 704. (35) Ordonnantie van 1522, art. 28.

(36) Regist. v. d. H. Raad, jaar 1757. — Ordonnantie van 26 Augustus.

prerogativen te revendiceren. Hij merkte zelfs zaken op, die anderen zouden hebben ter zijde gelaten, en wij hebben daarvan een allezins opmerkelijk voorbeeld in hetgeen de beroemde CHRISTINAEUS verbaalt. Toen hij zijn werk aan den Raad van Mechelen en aan de Rekenkamer opdroeg, had CHRISTINAEUS laatstgemelde kamer in de eerste plaats vermeld, ofschoon de Raad van Mechelen hooger in rang was.

Ons Opperste Hof deed hem dan ook voor hare balie verschijnen, «*afin de lui représenter, zoo als de notulen aanwijzen, sa faute commise envers ledit grand conseil,*» en het gelastte hem de uitgave van zijn werk te staken, of de opdracht daarvan te veranderen. Er wordt zelfs bijgevoegd, dat er acte van dat besluit zou worden gehouden, «*pour faire apparoir au temps à venir que ladite faute avoit été remarquée et corrigée par expresse ordonnance du conseil* (37).»

In eene andere omstandigheid en ter zake van voor zijn president beledigend verzoekschrift, had de Raad een' anderen advocaat veroordeeld om hem in tegenwoordigheid van de oudste advocaten en procureurs *amende honorable* te doen, zelf zijn verzoekschrift te verseheuren, met verklaring, «dat hij kwalijk, oneerbiedig en vermetel gehandeld had met dit aan te bieden, en op de knieën vergiffenis te vragen aan God, den Koning, de justitie en den president van den Raad (38).»

WIJNANTS vermeldt een feit van denzelfden aard, dat bij den Raad van Brabant (39) had plaats gehad, en het schijnt zelfs dat die soort van *reparatie* algemeen aangenomen was voor al waardoor de justitie beleedigd werd, daar DEHUMAYN een arrest van den 4 Maart 1530 (40) bijbrengt, waarbij eene vrouw, die overtuigd was, dat zij eene onwaar bevundene en lasterlijke beschuldiging had ingebracht, veroordeeld werd, *amende honorable* te doen voor 's Raads consistorie, hebbende in eene hand eene kaars van een pond zwaar, en, op de knieën, vergiffenis te vragen aan God, aan den Keizer en aan den Raad, en om met luider stemme te zeggen, dat zij berouw gevoelde, lasterlijk misdaad en beschuldiging te hebben opgeworpen. Hij brengt nog een arrest, van dezelfde dagteekening, bij, waarin een valsche getuige tot dezelfde straf werd veroordeeld, met bijvoeging, dat hij gedurende een uur voor het paleis van den Raad van Mechelen zou worden te pronk gesteld, met een papier, bevattende de oorzaak zijner kastijding. Dit alles, wij erkennen het, strookt niet meer met onze denkbeelden en onze discipli-

(37) Arch. v. d. H. Raad, 13^e reg., Deel 2, bl. 66 en volg.

(38) Idem. 7^e regist., bl. 211.

(39) *Remarques sur l'Ordonnance de 1604*, art. 293, n°. 2.

(40) Arresten van den Raad van Mechelen, bl. 128.

naire verordeningen; maar wij hebben vermeend u op die maatregelen te moeten wijzen, als kenschetsende de zeden van een ander tijdsgewricht, en wij denken niet, dat zij, uit dat standpunt bezien, in het minst het hooge aanzien, den roem kunnen verminderen, welke de Raad van Mechelen zich had verworven, en die hem verscheidene malen de eer hebben waardig gemaakt, dat hij tot scheidsregter tusschen vreemde Mogendheden werd gekozen» (41).

— Onder de belangrijke uitgaven op het gebied van volkenregt, welke in de jongste jaren in Frankrijk het licht hebben gezien, behoort het werk in vier deelen van den Heer L. B. HAUTEFEUILLE, advocaat bij den Franschen staatsraad en het hof van cassatie, getiteld: *Des droits et des Devoirs des nations neutres en temps de guerre maritime*. De schrijver, die zich reeds door zijne *législation criminelle maritime* en den *Code de la pêche maritime* had doen kennen, heeft hier een hoofdwerk geleverd, hetwelk, kort na zijne verschijning, reeds in de praktijk als gezaghebbende werd ingeroepen, en wel verleden jaar, ter zake van een schip, dat uit eene Lubecksche haven was afgewezen. Hij heeft eene grondige studie van zijne groote Nederlandsche en andere voorgangers op gemeld gebied gemaakt en breidt het uit, naar den tegenwoordigen ruimeren gezigtskring en veranderde staatkundige omstandigheden in Europa en Amerika. Hij bestrijdt met kracht de vorderingen van SELDEN, den antagonist van GROTIUS. «SELDEN — zegt hij — *ne vit dans l'univers d'autre peuple que celui auquel il appartenait; aussi passionné pour son pays, qu'oublieux de tout autre intérêt, de tout autre droit, il n'hésita pas à lui tout sacrifier... Cette partialité, cette préoccupation, j'aurai souvent à les signaler, car elles se retrouvent, dans les oeuvres d'un grand nombre de publicistes. Mais la source la plus féconde d'erreurs est l'autorité accordée aux faits historiques.*» De schrijver plaatst zich op een hoog standpunt,

(41) Het bevreemde ons wel eenigzins bij de menigvuldige citatiën in deze belangrijke rede geen gewag te hebben zien maken, noch van de zoo loffelijk bekende dissertatie van den heer VAN MAANEN, den tegenwoordigen Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad der Nederlanden, *de Curia Mechliniensi*, 1825, noch ook van de zoo belangrijke verhandelingen van J. D. MEIJER: *Over het onderzoek en de herziening der stedelijke en plaatselijke voorregten en keuren door de Regtelijke magt in de Nederlanden, en bijzonder door den Hoogen Raad*; — en ook eenigermate die over den Raad van Beroerten, — voorts niet van het groote werk van MEIJER, meest alle zoo bijzonder herdacht door den heer HAUS, lid van de Akademie te Brussel, bij de beoordeeling van het ingekomene antwoord op de prijsvraag nopens de regtelijke magt in België, sedert de vestiging der gemeenten tot KAREL V. (Zie *Themis* XI, bl. 884 en volgg.)

bij de behandeling van zijn veel omvattend onderwerp, en betoogt dat de wet tusschen de volken onderling haren grondslag heeft in de goddelijke en oorspronkelijke wet; dat het, alleen door deze, niet slechts mogelijk, maar zelfs gemakkelijk is de betrekkingen, de verhoudingen tusschen de natiën te regelen en hij vreest niet aan MOSER te antwoorden: « Les principes de cette loi ne sont pas seulement dans GROTIUS et dans HOBBS, ils sont dans le cœur de tous les hommes, ils sont dans votre propre cœur à vous qui demandez où ils se trouvent. » De beoefening van dit werk zij vooral ook in Nederland aanbevolen, hetwelk zoo veel tot verdediging, tot ontwikkeling van het hier geldend recht geschreven, gedaan, geleden heeft. Wij hopen later meer bepaaldelijk op het werk van den Heer HAUTEFEUILLE terug te komen.

— In een tijd dat de Oostersche studiën ook bij ons als een nieuw leven erlangen, en meer en meer behooren te erlangen, wil Nederland, ook uit een wetenschappelijk oogpunt, zijne schoone Oost-Indische bezittingen, de zeden, wetten en instellingen aldaar, leeren kennen, verdienen de werken, die buiten 's lands op dit gebied verschijnen, dubbel de aandacht. Daaronder hebben wij er weder op een te wijzen, dat gewis voor de kennis der geschiedenis van de beschaving in 't algemeen, en van den bloeitijd der Arabieren in 't bijzonder, van veel gewigt is te achten, wij bedoelen dat van den heer REYNAUD te Parijs, over het *Tafereel der zanden*. van ALBUFEDA. — In de jongst verschenen aflevering van de *Revue des Deux Mondes* wordt over het leven, de werken en het tijdvak van dien beroemden Arabischen Vorst en geleerde, een belangrijk overzicht gegeven, door den hoogleeraar ED. DULAURIER. « Welk een voorwerp van verbazing en te gelijk van bewondering — heet het daarin o. a. — levert de loopbaan van ALBUFEDA op, die de gewone grenzen van 's menschen leven niet eens bereikte, en die toch zoo wèl vervuld was! Zonder ophouden door krijgsbedrijf bezig gehouden, afgeleid door gedurige reistogten en verplaatsingen, belast met eene regering van een vrij aanzienlijken Staat (Syrië enz.), wist ALBUFEDA toch nog gelegenheid genoeg te vinden, om eene algemeene en grondige kennis op te doen van al datgene, wat in zijn tijd in het Oosten de encyclopedie der wetenschappen kon geheeten worden, en werken te vervaardigen, die van zijne uitgebreide lectuur getuigen.

« Wij hebben 't reeds gezien, dat hij in zijne geneeskundige kennis verre genoeg gevorderd was, dat hij met goed gevolg geneeskundigen bijstand kon bieden. De kennis der Arabische spraakkunst, eene veel omvattende en zeer ingewikkelde wetenschap, die bij de Oosterlingen in zoo hooge achtting staat, was hem niet minder gemeenzaam. Dank zijner wijsgeerige studiën, had hij eene grondige bekwaamheid in de dialectica

verkregen, welke toen zeer in trek was gekomen door de bewondering van de Arabieren voor ARISTOTELES. Hij was bovendien een diepzinnig kenner der regtsgleerdheid, welke bij de Muzelmannen datgene is, wat bij ons het kerkelijk regt uitmaakt, en die eene aaneenschakeling van leerstellingen vormt, waarin vier verschillende scholen belangrijke verschillen van opvatting hebben gebragt (1). In de netelige vraagstukken, welke de uitlegging van den Koran doet oprijzen, was hij in staat met grondige kennis de gevoelens, welke door de vaak ziftende en duistere uitleggers van dat voor de volgers van MAHOMED Heilig boek werden vooruitgezet, te bestrijden en zijne beslissing te geven. Eindelijk was hij zeer verre voor zijnen tijd in de wiskundige wetenschappen, met name in de sterrekunde, ingewijd.»

Het boek, dat nu door den heer REYNAUD vertaald en met aantekeningen verrijkt is, heeft de schrijver of uit eigen ondervinding, of uit berigten van reizigers uit alle deelen van de toen bekende wereld, zamengesteld; ontdaan van de zucht naar versiering of de gezwollenheid, die den Oosterling doorgaans eigen zijn; de berigten over Midden-Afrika en Azië, die over het verre Oosten tot Sumatra, China en Japan toe, zijn nog van waarde.

Het *Tafereel der Landen* was vroeger reeds bekend, en werd, in en buiten Europa, min of meer broksgewijs uitgegeven. In het Perzisch en Turksch werd het in den vorm van een Woordenboek vertaald. «Toen (zegt de heer DULAURIER) na de herleving der letteren de smaak voor de Oostersche litteratuur begon door te dringen, werden eenige hoofdstukken van dit boek in Europa overgebragt. SCHICKHARD in Duitschland, M. TRÉVENOT en de ridder D'ARVIEUX in Frankrijk, alsook een Maronitisch priester bij 's Konings boekerij geplaatst, ASMERY geheeten, beproefden het geheele werk in het Latijn over te brengen; doch die proeven bleven in handschrift. Op het einde der vorige eeuw, gaf een Duitsch hoogleraar, de door zijn diepe Grieksche en Oostersche taalkennis beroemde REISKE, eene Latijnsche vertolking er van uit; doch de voorbeeldlooze snelheid, waarmee hij dat werk had volbragt, dat naar zijn eigen zeggen hem maar veertig dagen had gekost, liet hem den tijd niet om zich aan nasporingen over te geven, die de bearbeiding van een werk van wiskundige en beschrijvende aardrijkskunde vorderen.»

De heer REYNAUD heeft zich eerst, door langdurige studiën in de onderscheidene daartoe vereischte wetenschappen, op de hoogte gezet om de beschrijving der wereld, zoo als ALBUFEDA die geeft, te doen vergezeld gaan van de noodige aantekeningen en toelichtingen uit de schrijvers der oudheid, de reizigers der middeneeuwen en der lateren.

(1) Zie nopens die vier scholen *Thémis* XI, bl. 524.

Wij zijn in de gelegenheid gesteld uit de officiële *Uebersichts-Tafeln* van de met veel zorg bewerkte Statistiek van den OOSTENRIJKSCHEN STAAT, de volgende slotsommen aan onze lezers mede te deelen:

STATISTIEK der misdaden en wanbedrijven in de jaren 1846, 1847 en 1848.

I. CIVILE EN CRIMINELE REGTSPLEGING.

(Zonder Hongarije, Zevenbergen en de militaire grenzen.)

Zaken van den Weener en Veroner Senaat (opperste Gerechtshoven).

VAN DE HOVEN	Aangekomen					Met het eind des jaars onafgedane				
	Civile		Criminele		Andere zaken.	Civile		Criminele		Andere zaken.
	Gedin- gen.	Re- curz.	Gedin- gen.	Re- curz.		Gedin- gen.	Recurz.	Gedin- gen.	Re- curz.	
Voor Oostenrijk	1846	201	217	56	14					
boven en bene-	1847	197	253	53	16					
den de Euns.	1848	179	201	49	24					
Voor binnen-	1846	266	219	34	12					
Oostenrijk en	1847	233	192	33	8					
Kustenland.	1848	215	218	35	13					
Voor Tirol. . .	1846	121	42	12	3					
	1847	172	41	11	5					
	1848	131	37	13	1					
Voor Bohemen.	1846	264	299	52	11	6684	180	(1846)		178
	1847	288	304	53	3		68	9	2	
	1848	241	259	49	9		(1847)			
Voor Moravië	1846	83	101	21	5	7211	275	105	19	1
en Silezie. . .	1847	85	113	17	8		(1848)			67
	1848	72	89	22	13	4963	95	56	7	1
Voor Galicië. .	1846	167	237	32	14					
	1847	139	232	121	17					
	1848	109	171	78	5					
Voor Dalmatië.	1846	79	23	3	»					
	1847	41	29	4	»					
	1848	48	23	2	2					
Te zamen.	1846	1181	1138	210	59					
	1847	1155	1169	292	57					
	1848	995	1003	253	67					
Voor Lom-	1846	318	147	36	»					
bardije. . .	1847	321	113	56	»			1846		
	1848	151	75	59	»	2522	318	11	4	»
Voor Ve-	1846	588	256	24	»			1847		38
netië. . .	1847	624	218	22	»	2324	63	4	1	»
	1848	299	118	15	»	2577	28	1848	5	»
Te zamen.	1846	906	403	60	»					
	1847	945	331	78	»					
	1848	450	193	74	»					
TOTAAL. . .	1846	2087	1541	270	59	9206	498	79	13	2
	1847	2100	1500	370	57	9535	338	109	20	1
	1848	1445	1196	327	67	7540	123	56	12	1

II. ZAKEN DER HOVEN VAN HOOGER BEROEP.

LANDEN.	Inge- leverde stuk- ken.	Afgedane			Hooger be- roepen.		Met het einde des jaars onafgedane.			
		Vonnissen in burgerl. zaken.		In strafzaken.	In gedingen.	In adelijke regters ambt.	Civile.	Crimi- nele.	Andere zaken.	
		Beves- tigend.	Afge- wezen.							Gedingen.
Oostenrijk boven en heneden de Enns (Weenen.)	1846	16752	543	236	920	1725	369	80	9	131
	1847	17622	429	296	934	1532	454	105	17	161
	1848	17820	452	242	107	1517	356	90	15	214
Binnenl. van Oos- tenrijk en Kus- tenland. (Klagen- furt.)	1846	15779	926	409	370	1132	239	136	3	117
	1847	15794	1022	367	362	1221	362	141	10	86
	1848	16329	930	367	357	1119	228	75	2	135
Tirol.	1846	6074	499	241	327	459	94	177	4	25
	1847	5983	562	317	299	436	30	124	1	25
	1848	5754	471	233	292	412	79	87	4	16
Bohemen.	1846	23290	613	501	534	3713	1109	78	7	223
	1847	23976	547	502	534	4267	1166	50	10	196
	1848	22137	527	379	490	4263	1160	47	3	132
Moravië en Silezië.	1846	11395	376	154	277	773	330	35		82
	1847	11133	375	164	275	897	233	40	3	59
	1848	12079	303	123	268	612	233	95	9	235
Galicië.	1846	23266	587	249	531	2163	1023	91	31	1208
	1847	27796	596	315	632	1312	712	134	66	1502
	1848	27706	587	335	547	1747	471	172	61	2193
Dalmatië.	1846	4553	186	76	170	306	42	33	2	43
	1847	4929	222	33	233	217	44	23	6	50
	1848	4249	233	63	160	265	51	12	2	39
Te zamen. . .	1846	106109	3740	1916	3179	10326	3206	635	61	1829
	1847	107233	3753	1994	3369	10332	3106	667	113	2079
	1848	106624	3513	1747	2931	9940	2578	578	101	2964
Lombardije.	1846	16349	1663	456	662	1067	733			
	1847	16759	1636	561	730	1036	587			
	1848	14256	1060	416	563	756	341	(1846)		
Venetië.	1846	19694	2095	753	593	2091	219	997	33	246
	1846	36043	3758	1209	1245	3153	952			
	1847(*)	16759	1636	561	730	1036	587			
Te zamen. . .	1848(*)	14256	1060	416	563	756	341			
	1846	142152	7498	3125	4424	13484	4158	1632	99	2075
	1847(*)	124042	5439	2555	4149	11463	3693			
Totaal. . . .	1848(*)	120330	4573	2163	3494	10696	2919			
			10623			17642				
			7994			15161				
		6736			13615					

(*) Zonder Venetië.

III. *Misdaden, wegens welke tegen bepaalde personen onderzoek ingesteld is* (Straf-regtspleging).

TE ZAMEN, IN DE LANDE ALS IN DE VORIGE STATEN.	Hoog verraad.	Stoornis der godsdienst.	Stoornis der inwendige rust.	Oproer en opstand.	Openbare gewelddadigheid.	Terugkeer van verwezenen.	Misbruik van ambtsgezeg.	Vervalsching van openbaar credit-papier.	Munt-ervalsching.	Bedrog.	Diefstal en andere ontvreemding.	Berooving.	Onzedelijkheid.	Afdrijving der vrucht.	Weglegging van een kind.	Tweegevecht.	Verwonding, enz.	Moord en doodsflag.	Brandstichting.	Laster.	Dubbel huwelijk.	Overtreding van de gezondheids-voorschriften.	Bij verleenden onderstand.	Te zamen.
In 1846.	342	64	7	10	1001	12	151	27	85	1547	16774	731	270	16	49	3	1505	889	395	36	10	340	60	24324
In 1847 (*).	131	14	13	9	855	4	113	27	95	1660	18848	592	165	16	70	2	1193	841	461	29	6	314	49	25507
In 1848 (*).	136	6	39	11	1077	5	94	26	85	1369	15719	551	133	19	33	2	1150	925	414	18	4	215	50	22081

(*). Zonder Venetië.

IV. Onderzoek ten criminele in eersten aanleg volgens het getal der in 't onderzoek betrokken personen.

TE ZAKEN IN DE LANDEN, ALS IN DE VORIGE STATEN.	AANVAN- KELIJKE STAND.		AANWAS IN DEN LOOP DES JAARS.		Totaal.	UIT HET ONDERZOEK GEKOMEN										STAND VAN HET ONDERZOEK MET HET EINDE DES JAARS.				
	Getal der strafgerigten alwaar de onder- zoekingen plaats vonden.		Met inhechtenisneming.	Op vrije voeten.		Met inhechtenisneming.	Op vrije voeten.	TOT STRAFFEN VEROOORDEELD.				VRIJGE- SPROKEN.		Voor het eind-oordeel overleden.	Uit de gevangenis gevugt.	Schorsing van het vonnis of tot andere geregten verwezen.	Te zamen.	Met inhechtenisneming.	Op vrije voeten.	Te zamen.
	Gewoon. Krijgsregt.	Zaken.						Levenslang. van 10—20 jaren.	Beneden de tien jaren.	TER DOOD.	TOT DEN KERKER.	Geheel.	Ab instantia.							
			Zaken.			Levenslang.	van 10—20 jaren.							Beneden de tien jaren.	Geheel.	Ab instantia.	Te zamen.	Met inhechtenisneming.	Op vrije voeten.	Te zamen.
In 1846.	537	5034	1015	18975	2019	27043	4	2	»	171	14950	382	5042	220	23	359	20793	5256	994	6250
In 1847 (*).	529	4851	977	21274	2401	29503	11	»	3	226	17327	328	4404	515	24	360	23198	5332	973	6305
In 1848 (*).	525	5332	973	14315	2829	23449	4	2	»	126	12794	266	4369	423	42	486	18512	3292	1645	4937

(*) Zonder Venetië.

V. Doodvonnissen.

	GETAL UITGEVOERDE DOODVONNISSEN.			VAN DIE DOODVONNISSEN WAREN WEGENS	1846	1847	1848
	1846	1847	1848				
Oostenrijk onder de Enns.	5	3	5	Hoog verraad.	3	118	34
Oostenrijk beneden de Enns	3	2	—	Vervalsching van openbaar credietpapier.	3	—	2
Stiermarken	2	—	1	Doodslag	7	6	11
Karinthië en Krain.	—	—	1	Sluipmoord	5	4	9
Kustenland.	1	1	1	Moord van echtgenooten.	3	—	—
Tirol	1	1	4	Kindermoord.	3	—	1
Bohemen	7	11	7	Eenvoudige moord	10	18	14
Moravië en Silezië	4	3	4	Brandstichting	1	5	6
Galicië	8	128	53	Door den Keizer begenadigd	31	138	75
Dalmatië	1	2	—				
Lombardije	3	—	1				
Venetie.	—	(?)	(?)				
Te zamen.	35	151	77				

Getal voortvlugtigen of misdrijven, wier bedrjvers onbekend zijn gebleven.

In 1846	16953	waarvan	12951	} diefstallen of andere ontvreemdingen.
In 1847 (*)	16323	»	12948	
In 1848 (*)	15726	»	11790	

GETAL CIVILE EN MILITAIRE REGTSZAKEN BIJ HET KRIJGSWEZEN EN AAN DE MILITAIRE GRENZEN.

a. Zaken bij de militaire hoven van appel.

	Onafgedaan bij den aanvang des jaars.	Aanwas in den loop des jaars.	Te zamen.	Bevestigd.	Veranderd.	Gecasseerd.	Aanwas.	Onafgedaan met het einde des jaars.
1846	54	1131	1185	637	343	177	1157	28
1847	28	1176	1204	638	344	177	1159	45

b. Burgerlijke regtsgeschillen.

	Onafgedaan bij den aanvang des jaars.	Aanwas in den loop des jaars.	Te zamen.	Hiervan behandeld		Hiervan beslist door		Onbesliste gevallen.	In appel beslist.			
				Schriftel.	Mondeling.	Vonnis.	Vergelijk.		Bevestigd.	Veranderd.	Gecass.	Onbeslist.
1846	505	5881	6386	323	6063	1580	4199	607	151	32	21	61
1847	607	5651	6258	310	5948	1493	4230	535	138	39	28	51

Voorts in revisie <i>beslist</i> :	1846	25	bevestigend	5	veranderd ;	2	gecasseerd ;	11	onbeslist.
	1847	27	»	8	»	2	»	15	»

c. Arrestanten en uitspraken.

Gevonnissen met den aanvang des jaars in		1846	2048
		1847	2149
Aanwas in het jaar		1846	12097
		1847	11831
Gezamenlijk		1846	14145
		1847	13980
Eind-uitspraken :			
Ter dood	} door verworging	1846	24
		1847	15
	} door den kogel	1846	1
		1847	9
Vestingarbeid		1846	18
		1847	7
Schansarbeid		1846	399
		1847	333
Tuchthuis		1846	4
		1847	4
Spitsroeden		1846	5553
		1847	5544
Gecasseerd		1846	18
		1847	13
Gedegradeerd		1846	371
		1847	423
Arbitraire straffen		1846	4341
		1847	4207
Vrijgesproken	} geheel	1846	282
		1847	280
	} ab instantia	1846	911
		1847	1061
Begenadigd		1846	16
		1847	22
In arrest gestorven		1846	56
		1847	103
Gevlugt		1846	2
		1847	8
TOTAAL		1846	11996
		1847	12029

De misdrijven waarvoor de arrestanten te regt stonden, waren vooral diefstal en andere ontvreemdingen, die bedroegen in 1846, 3356; in 1847, 3562; voorts kleinere overtredingen in 1846, 1971; in 1847, 1835; moord en doodslag in 1846, 434; in 1847, 431; verwonding

in 1846, 337; in 1847, 318; hoog verraad in 1846, 111; in 1847, 68; duel telken jare 1; overtreding tegen de insubordinatie in 1846, 397; in 1847, 341; besteling van kamaraden in 1846, 1607; in 1847, 1725; desertie in 1846, 2427; in 1847, 2226.

ZWARE POLITIE-OVERTREDINGEN NAAR HET GETAL IN INSTRUCTIE
GEBRAGTE PERSONEN IN 1846, 1847 en 1848.

(Zonder Hongarije, Zevenbergen en de militaire grenzen; voor 1848
ook zonder Lombardije en Venetië).

	Oostenrijk onder de Enns.	Oostenrijk ben. de Enns.	Stier- marken.	Karintië en Krain.	Kusten- land.	Tirol.
In 1846 . . .	2709	481	497	393	197	451
» 1847 . . .	2764	461	545	347	151	388
» 1848 . . .	3807	432	627	399	370	433
	Bohe- mon.	Moravië en Silezië.	Galicië.	Dalmatië.	Lom- bardije.	Venetië.
In 1846 . . .	1940	1011	2270	1029	927	717
» 1847 . . .	1947	985	2103	931	948	407
» 1848 . . .	2256	1016	2872	1219		

Zware politie-overtredingen naar het getal der overtredigen.

	Overgebleven in den Aanvang des jaars.	Aanwas.
In 1846	12647	113028
» 1847	13819	118421
» 1848	8511	62595

Zware politie-overtredingen, waarvan de bedrjvers onbekend
of ontelugt zijn, in 1846—48.

In 1846	12022
» 1847	13766
» 1848	3947

Vrijwillige en dwangarbeid, en strafhuizen in de jaren
1846 en 1847.

Vrijwillige arbeiders. Gemiddeld getal	1846	4338
	1847	4162
Dwangarbeiders. Gemiddeld getal	1846	1275
	1847	1229

De huizen van vrijwilligen arbeid bevonden zich voor Oostenrijk onder de Enns, te Weenen, voor Oostenrijk boven de Enns te Salzburg en in het jaar 1847 ook te Linz, voor Tirol te Innsbruck,

Botzen en Trente, voor Galicië te Lemberg, voor Lombardije te Milaan, Monza, Brescia, Cremona, Casalmaggiore, Mantua, Bergamo, Como, Padua en Lodi, en voor Venetië te Venetië zelf en te Verona.

De uitgaven van de inrigting voor vrijwilligen arbeid, te Weenen, worden uit het overschot van het reservefonds voor weldadigheid, die te Innsbruck uit het armenfonds en die te Trente door het huis van dwangarbeid gedekt. De werkhuizen te Milaan en te Cremona erlangen, naar evenredigheid van de ten slotte des jaars gebleken uitgaven, ter bestrijding daarvan, de noodige bijdragen uit de armenfondsen daartoe strekkende, enz. — Te Triëst, en ook in eenige andere streken des lands, zijn er met de armen-inrigtingen instellingen voor den arbeid verbonden.

De huizen voor *dwangarbeid* bevinden zich voor Oostenrijk onder de Enns te Weenen, voor Oostenrijk boven de Enns te Linz, voor Stiermarken te Grätz, voor het buitenland te Görz, en in het jaar 1846 ook te Triëst, voor Tirol te Innsbruck en Schwatz, en in het jaar 1846 ook te Trente, voor Bohemen te Praag, voor Moravië en Silezië te Brunn en voor Galicië te Lemberg. — Het huis voor dwangarbeid in Görz is den 1 Januarij 1846 geopend, daarentegen is dat te Triëst met het einde van het dienstjaar 1846 opgeheven. De lieden die zich daarin bevonden werden, bij de ontbinding, aan het eerste overgegeven. — De uitgaven van het arbeidshuis in Lemberg werden uit het fonds van de plaatselijke politie gedekt.

Men telde in het geheele rijk, in 1847, zonder Dalmatië en Venetië:

In de <i>strafinrigtingen</i> , gemiddeld	}	in 1846 . . .	10102 personen.
		» 1847 . . .	9113 »

De uitgaven der straf-inrigtingen worden grootendeels gedekt door de criminele fondsen, en ten deele ook door de standen en gemeenten.

In de straf-inrigtingen te Venetië en Padua is de verpleging en de arbeid der daarin opgeslotenen gezamenlijk verpacht.

Van de personen in de straf-inrigtingen waren veroordeeld tot *kerkerstraf*:

	Voor minder dan 1 jaar.	Van 1—10 jaar.	Van 10—20 jaar.	Levenslang.	Te zamen.
In 1846 . . .	2488	6479	1039	41	10047
» 1847 (1) . . .	2684	5557	1040	37	9318

(1) Zonder Dalmatië en Venetië.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

TWAALFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

KOLONIAAL REGT. — *Overzicht over de nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indië*, door Mrs. A. DE PINTO en GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

VI.

REGLEMENT OP DE UITOEFENING DER POLITIE, DE BURGERLIJKE REGTS-
PLEGING EN STRAFVORDERING, ONDER DE INLANDERS EN DE DAAR-
MEDE GELIJK GESTELDE PERSONEN OP JAVA EN MADURA.

Even als de regterlijke magt, gelijk wij gezien hebben (*Themis IX*, 343), verdeeld is in twee groote deelen, de inlandsche namelijk, en de Europeesche regtbanken; zoo ook is de regtspleging, zoowel in burgerlijke als in strafzaken, geheel verschillend voor de inlanders en de daarmede gelijk staande personen, voor de inlandsche, — en voor de Europeanen en daarmede gelijk gestelde personen, voor de Europeesche regtbanken (1).

Wij hebben tot dus verre behandeld de reglementen van burgerlijke regtsvordering en strafvordering (*Themis XI*, 173—226, en *XII*, 18—3), welke gevolgd worden

(1) Zie over deze onderscheiding *Themis IX* 361—364.

Themis, D. XII, 2° St. [1851].

voor de Europeesche regtbanken. Er blijft ons thans over, een beknopt overzicht te geven van het afzonderlijk reglement, regelende de regtspleging zoowel in burgerlijke als in strafzaken bij de inlandsche regtbanken, afgekondigd bij Publicatie van den Gouverneur-generaal van 5 April 1848 (*Ind. Stbl.* no. 16), ter voldoening aan het bepaalde bij art. 4 van het Koninkl. Besl. van 16 Mei 1847 (1). Dit overzicht zal daarom kort zijn, omdat eene doorlopende vergelijking met onze wetboeken van een reglement, hetwelk die wetboeken niet heeft gehad noch kunnen hebben tot model, uit den aard der zaak niet mogelijk is; en omdat het ons veel te ver leiden zou, en ook weinig nut hebben, wilden wij in vele bijzonderheden afdalen en stilstaan bij alle de bijzondere bepalingen van het reglement. Wij stellen ons slechts voor, den lezers der *Themis* een denkbeeld te geven van de manier van procederen bij die inlandsche regters; en daartoe zal het voldoende zijn hier eene schets mede te deelen van den hoofdzakelijken inhoud van het geheel.

Het reglement is in eene doorlopende reeks verdeeld van 16 titels; doch het behandelt, zoo als reeds uit het opschrift blijkt, drie geheel verschillende zaken, en kan bij gevolg gesplitst worden in drie gedeelten: het eerste (tit. I—VI) over de uitoefening der politie en de opsporing van misdrijven; het tweede (tit. VII, VIII) over de regtspleging in burgerlijke en strafzaken bij de districts- en regentschaps-geregtten; het derde (tit. IX—X) over de regtspleging in burgerlijke, en het vierde (tit. XI—XV), over die in strafzaken, bij de overige regtscollegien.

I. *Uitoefening der politie en opsporing van misdrijven.* — Welke de ambtenaren zijn, belast met de uitoefening der politie en de opsporing van misdrijven en overtredingen onder de inlanders en daarmede gelijk

(1) Zie *Themis* IX, 198—200.

gestelde personen, leert de eerste titel, terwijl in de volgende vijf titels de magt, de regten, pligten en bevoegdheden der voornaamsten dier ambtenaren, nader worden beschreven.

Die ambtenaren nu zijn: de dorpshoofden (hoofden der dessa's en kampongs) en alle verdere ondergeschikte inlandsche politie-beambten; de districts-hoofden en de aan dezen toegevoegde beambten; de inlandsche officieren van justitie (hoofd-djaksa's en djaksa's); de regenten, onder-regenten (rongo's) en patti's; de residenten en adsistent-residenten, mitsgaders alle zoodanige ambtenaren, als daartoe in bijzondere gevallen bevoegd zullen worden verklaard; en alle andere beambten en personen, in zaken bij bijzondere wettelijke voorschriften aan hunne waakzaamheid toevertrouwd; — voorts nog, ieder in zijnen kring, de hoofden der Mooren, Arabieren, Chineezen en andere vreemde Oostersche volken; de hoofdschouten, onder-schouten en wijkmeesters; art. 1, 2.

Bovendien is elk ander openbaar beambte, die in de uitoefening zijner bediening kennis bekomt van eenig misdrijf, en ieder die getuige is van een aanslag tegen de openbare rust of veiligheid, of wel tegen iemands leven of veiligheid, gehouden daarvan kennis te geven aan den naastbij zijnde ambtenaar van politie, art. 3, 6; terwijl, in geval van ontdekking op heeter daad, een ieder bevoegd is den verdachte aan te houden, en te brengen voor eenen der met de uitoefening der politie belaste ambtenaren, die in ditzelfde geval verplicht zijn tot aanhouding en tot de onmiddellijke aanwending van alles, wat dienstig zijn kan om het feit tot klaarheid te brengen; art. 4.

De definitie van ontdekking op heeter daad, gegeven in art. 5 (1), komt geheel overeen met die, voorkomende

(1) Ontdekking op heeter daad heeft plaats, wanneer het feit, terwijl men hetzelfde pleegt, of terstond nadat het gepleegd is, ontdekt wordt,

in art. 21 van het Ind. Regl. en van art. 38 van ons Wetboek van Strafvordering.

De dorpshoofden (tit. II) zijn, onder het toezigt en de bevelen der districts-hoofden, belast met de zorg voor de openbare rust en veiligheid en de handhaving der goede orde in hunne dorpen; en moeten stiptelijk nakomen de hun van hooger hand gegeven bevelen; art. 7, 9. Zij zijn in het algemeen verantwoordelijk voor de nadeelige gevolgen der feiten, welke zij ambtshalve hadden behooren voor te komen of tegen te gaan, voor zoo ver zij daartoe bij magte zijn geweest; en zij treden in overleg met de oudsten hunner dorpen omtrent alle zaken, waarin de inlandsche zeden en gebruiken dit vereischen; art. 34, 35. Eenmaal 's weeks, of, waar dit te bezwarend is, eenmaal in de veertien dagen, of maandelijks, verschijnen zij op een gezetten dag voor het districtshoofd, en geven aan dezen, zoo mogelijk, schriftelijk, of anders mondeling, verslag van het voorgevallene in de laatstverloopen week, veertien dagen of maand; art. 8.

De dorpshoofden rigten in hunne dorpen eene nachtwacht op, en roepen tot de waarneming van de dienst op alle de daartoe geschikte ingezetenen, die door geene wettige redenen (door hen te beoordeelen) verhinderd zijn; art. 11. Die nachtwachten moeten alle lieden, die door het dragen of vervoeren van verdachte goederen, het drijven van buffels of ander vee, waarvan zij het bezit niet kunnen regtvaardigen, of om eenige andere reden, grond geven tot het vermoeden, dat zij een strafbaar feit hebben gepleegd *of voornemens zijn* te plegen, aanhouden en onverwijld brengen voor het dorpshoofd, of wanneer iemand terstond daarna als dader door het openbaar gerucht wordt vervolgd, of bij hem goederen, wapenen, werktuigen of andere voorwerpen worden gevonden, welke aanduiden, dat hij dader of medeplichtige is.

hetwelk hen binnen vier en twintig uren, met de in hun bezit genomen goederen, overgeeft aan het districts-hoofd, ten zij hem ten stelligste blijke, dat er geen grond van vermoeden tegen hen bestaat; art. 12, 13.

Buiten dit geval (dat van ontdekking op heeter daad, art. 4), of dat, wanneer gegronde vrees bestaat, dat verdachte personen zich door de vlugt aan de vervolging zullen onttrekken, mogen de dorpschouwen nimmer, op eigen gezag, iemand in hechtenis nemen; zij moeten in alle gevallen van gevangenneming den verdachte, binnen 24 uren na de aanhouding, doen brengen voor het districtshoofd, met de getuigen, en al wat tot bewijs van het gepleegde feit dienen kan; art. 16.

Hunne verplichtingen, voor het overige, als ambtenaren van politie en justitie, bestaan hoofdzakelijk in het navolgende :

Zij beletten, zoo veel mogelijk, dat van andere of meer dan gewone wapenen voorziene personen, inzonderheid des nachts, zonder een blijkbaar geoorloofd doel, vereenigd rondgaan; art. 10.

Zij ontvangen de aangiften en klagten van begane misdrijven en overtredingen; doen naar alle strafbare feiten, welke op eenige wijze tot hunne kennis komen, met den meesten ijver onderzoek, en geven van dat een en ander ten spoedigste verslag aan het districtshoofd; art. 14.

Wanneer een lijk gevonden wordt, en de oorzaak van den dood onbekend is of verdacht voorkomt, begeven zij zich terstond naar de plaats waar het lijk zich bevindt, en, na den staat van hetzelfde voorloopig onderzocht te hebben, doen zij dadelijk van hunne bevinding kennis geven aan het districts-hoofd; en doen zij, tot aan diens komst, het lijk bewaken, terwijl zij bovendien voorloopig, zoo op de plaats zelve als elders, alle mogelijke inlichtingen omtrent de toedragt der zaak trachten in

te winnen, zich stellen in het bezit van alle voorwerpen, die dienstig kunnen zijn om de waarheid aan het licht te brengen, en zich verzekeren van de verdacht voorkomende personen, die zij, tot aan de komst van het districtshoofd, in dier voege doen bewaken, dat zij niet met elkander, noch met andere personen, in overleg of verstandhouding kunnen treden; art. 17—20.

Zij zijn mede verplicht om zich naar de plaats van het gebeurde te begeven, het districts-hoofd daarvan onmiddellijk berigt te geven, en dezelfde voorloopige maatregelen te nemen, in geval van moord, doodslag, zware verwonding, brandstichting (of wel van brand, die aan geene kwaadwilligheid is toe te schrijven), roof, diefstal met braak, en alle andere misdrijven, welke zichtbare sporen achterlaten; artt. 21, 22.

Zij zien stiptelijk toe, dat de bewoners der dorpen geene personen, niet tot hun dorp behorende, des nachts herbergen, zonder hunne voorkennis en toestemming; art. 23.

Zij zijn gehouden, om, daartoe verzocht, de goederen van reizigers onder hunne bewaring te nemen, en zijn voor de hun alzoo toevertrouwde goederen aansprakelijk; art. 24.

Zij moeten zich beijveren om onder hunne onderhorigen rust en eensgezindheid te bewaren, alle aanleiding tot oneenigheid uit den weg te ruimen, en geringe geschillen, blootelijk bijzondere belangen der dorps-bewoners ten onderwerp hebbende, zoo veel mogelijk, met onpartijdigheid en in overleg met de oudsten van het dorp (art. 35), in der minne bij te leggen; wanneer hun dit laatste niet gelukt, of wanneer de geschillen van zulk een ernstigen aard zijn, dat de oplegging van eenige straf of vergoeding zou kunnen te pas komen, verwijzen zij de partijen naar het districts-hoofd; art. 25, 26.

Zij houden op een of meer daartoe bestemde registers

naauwkeurig aantekening van den naam, het beroep, en, zoo veel mogelijk, van den ouderdom van alle inwoners hunner dorpen, mitsgaders van de veranderingen in den staat der bevolking, ten gevolge van geboorte, huwelijk, overlijden, vertrek naar elders, of andere oorzaken; artt. 27, 28;— zij mogen aan niemand toestaan zich buiten verlof van het districtshoofd, onder het gebied hunner dorpen, neder te zetten, dan wanneer twee der meest gegoede ingezetenen verklaren, hen, die zich onder hen wenschen te vestigen, te kennen voor goede en onschadelijke personen; en de districts-hoofden waken, dat niemand zich buiten den omtrek der dorpen vestige, zonder hunne vergunning, die niet wordt verleend dan na verhoor van het betrokken dorps-hoofd; art. 29, 30.

In de districten, waar politie-beambten zijn aangesteld, die onder het districts-hoofd, doch boven de dorps-hoofden staan, zullen de laatstgemelden de bevelen van de districts-hoofden, en deze de berigten en verslagen en wat verder volgens dezen titel aan de districts-hoofden moet worden opgezonden, door tusschenkomst dier beambten ontvangen, onverminderd de verplichting der dorps-hoofden tot persoonlijke verschijning voor het districts-hoofd, ingevolge art. 8; art. 33.

De districts-hoofden (Titel III) zijn, onder het toezigt van den regent of onder-regent, of, waar die niet zijn, onder dat van den resident of adsistent-resident, wiens bevelen zij in ieder geval stiptelijk moeten nakomen en ten uitvoer brengen, belast met de rigtige uitoefening der politie in hun gebied en zijn daarvoor verantwoordelijk; art. 36, 54. Zij zijn verplicht eens in de 14 dagen op een daartoe gestelden dag voor den regent te verschijnen, ten einde diens bevelen te ontvangen, en hem verslag te doen van al het voorgevallene in de twee laatste weken, voor zoo ver dat betrekking heeft op het beheer der politie; art. 52, (art. 8).

Zij bezoeken, zoo veel doenlijk, de verschillende deelen van hunne districten, ten einde na te gaan, of de hun ondergeschikte beambten, bepaaldelijk ook de dorps-hoofden, in alle opzigten, aan hun pligt voldoen; art. 38; en zij zorgen voor de behoorlijke plaatsing der wachthuizen, en voor de billijke verdeeling en stipte waarneming der wachten langs de wegen, alles overeenkomstig de voorschriften, hun door den regent, in overeenstemming met de bevelen van den resident of adsistent-resident gegeven; art. 39.

De districts-hoofden moeten met den meesten ijver onderzoek doen naar alle misdrijven en overtredingen, die tot hunne kennis komen, de daders trachten op te sporen, en alle verzamelde inlichtingen schriftelijk aan den regent mededeelen (art. 14); en voorts, zoodra zij kennis bekomen van het plegen van eenig misdrijf, hetwelk zichtbare sporen achterlaat, zich dadelijk begeven naar de plaats van het misdrijf, en van hunne bevinding relaas opmaken en aan den regent opzenden, zich voorts bij het onderzoek gedragende naar de voorschriften van den vorigen titel, voor zoo ver die op hen toepasselijk zijn; art. 40, 41.

Berigt ontvangende (art. 17, 18), dat er een lijk gevonden, of dat iemand eeneu gewelddadigen dood gestorven is, waarvan de oorzaak onbekend is of verdacht voorkomt, moet het districts-hoofd, of, bij wettige verhindering, het op hem volgend hoofd, zich terstond, vergezeld van twee dorps-hoofden als getuigen, en, zoo mogelijk, van een geneeskundige, begeven naar de plaats waar zich het lijk bevindt, om het geregteijk onderzoek en de schouwing voort te zetten en ten einde te brengen; en, wanneer er alsdan voldoende aanwijzing van schuld tegen iemand bestaat, wordt deze in verzekerde bewaring genomen, en met de stukken van overtuiging opgezonden aan den regent; art. 42, 43.

Buiten dit geval, alsmede dat van ontdekking op heeter daad, of wanneer er reden is om te vreezen voor ontvlugting van de verdachte personen, mogen de districts-hoofden niemand op eigen gezag in hechtenis nemen, doch moeten zij onverwijld, onder overlegging der tot de zaak betrekkelijke relazen en andere stukken, een naauwkeurig verslag aan den regent doen toekomen en diens bevelen vragen en inwachten; art. 44, 45. Zij moeten daarentegen aan de schriftelijke bevelen van het boven hen gesteld gezag tot het doen eener inhechtenis-neming, zonder verwijl gevolg geven; art. 46. Tot het vatten der in hechtenis te nemen personen, kunnen zij zich bedienen van de tusschenkomst der dorps-hoofden, en, zoo noodig, den bijstand vorderen der inwoners van het dorp, binnen welks omtrek of in welks nabijheid de aanhouding moet geschieden; zij maken van elke gevangenneming een relaas op, houden aanteekening van den naam en de woonplaats der personen, die als getuigen kunnen dienen, en van den zakelijken inhoud hunner verklaringen; terwijl het een en ander door hen wordt opgezonden aan den regent; art. 47, 48.

Eindelijk verzamelen de districts-hoofden zorgvuldig de opgaven, hun, ingevolge de artt. 27 en 28, door de dorps-hoofden gedaan aangaande den staat der bevolking, en maken zij daaruit voor elk afgeloopen jaar een algemeenen staat op voor hun district, dien zij binnen de drie eerste maanden van het ingetreden jaar toezenden aan den regent; art. 53.

In elk regentschap, en waar geene regentschappen bestaan, bij elken landraad, wordt een inlandsche officier van justitie (Titel IV) aangesteld, onder den titel van hoofd-djaksa, in de hoofdplaatsen der residentien; en elders, van djaksa. Aan beiden kunnen adjuncten worden toegevoegd, die hen alsdan in alle hunne ambtsverrigtingen kunnen vertegenwoordigen; art. 55.

De hoofddjaksa's zijn onmiddellijk ondergeschikt aan de residenten, en ontvangen van en door dezen de tot de uitoefening hunner bediening betrekkelijke bevelen; en de djaksa's zijn, behoudens het hooger gezag van den resident, ondergeschikt aan de regenten, en verplicht na te komen de bevelen, hun door deze, het zij uit eigen hoofde, het zij op last van den resident, gegeven; artt. 56, 57.

De hoofddjaksa verhoort (en in de residentie-afdeelingen de djaksa) iederen gevangene binnen de 24 uren, nadat hij in de hoofdplaats der residentie is overgebracht, alsmede de getuigen, die met hem mogten zijn opgezonden (art. 48), en maakt daarvan een schriftelijk relaas op. Bij dit verhoor, wordt den beklaagde afgevraagd, of hij getuigen ter ontlasting wenscht te doen hooren, en, zoo ja, welke. Wanneer de gevangene zich tot zijne verdediging beroept op een *alibi*, of beweert, dat hij de in zijn bezit gevondene verdachte voorwerpen op eene wettige wijze heeft verkregen, wordt hij bepaaldelijk uitgenoodigd de getuigen op te geven, die zijne opgaven kunnen staven, en wordt naar de gegrondheid daarvan onderzoek gedaan. Na afloop van het verhoor worden de stukken van het voorloopig onderzoek ingediend aan den resident (of den adsistent-resident), en wordt, bij diens eerstkomende zitting, de gevangene voor hem gebracht; art. 58—61.

De djaksa's zijn alsmede bevoegd en verplicht tot de nasporing van alle misdrijven en overtredingen, gepleegd in de plaatsen, waar zij gevestigd zijn (artt. 14, 40); en zij zijn bovendien verplicht zich, tot het doen van een geregteijk onderzoek, te begeven buiten die plaatsen, indien hun daartoe de last door den regent wordt opgedragen; art. 63.

Eindelijk hebben de hoofddjaksa's en djaksa's, het dagelijksch toezigt over de gevangenen op de plaatsen

waar zij gevestigd zijn; zij zorgen voor de goede bewaring en behandeling der gevangenen; zij houden een register, waarop zij dagelijks aanteekenen alle personen die in de gevangenis komen, uit welken hoofde zulks geschiedt, alsmede van hen die ontslagen of naar elders overgebracht worden, met vermelding in alle deze gevallen op wiens last het een of ander geschiedt; en zij geven van al hetgeen te dien aanzien geschiedt dagelijks kennis aan den regent, gelijk mede op de hoofdplaatsen der residentien, aan den resident, en op die der residentie-afdeelingen, aan den adsistent-resident; art. 64 (Art. 70, 90, 91).

De volgende (de vijfde) titel handelt over de regenten, de onder-regenten of rongo's, die onder dezelfde verplichtingen staan, en dezelfde bevoegdheid en magt hebben als de regenten (Art. 71), en de patti's, die, over het geheele regentschap, de regenten in hunne dienst-verrigtingen vertegenwoordigen, en die verplicht zijn, namens hen, alle zoodanige werkzaamheden op zich te nemen, als deze hun opdragen (art. 72); terwijl voor den regent in de onder-afdeelingen optreedt de onder-regent (art. 74), en daar, waar geen regent of onder-regent bestaat, diens verplichtingen worden waargenomen door den resident of adsistent-resident (art. 73).

Deze regenten, of die hen vervangen of vertegenwoordigen, zijn belast met de zorg voor de handhaving der politie in hunne regentschappen en met het toezigt over de districts-hoofden en verdere ondergeschikte beambten (art. 7, 36); zij gaan naauwkeurig na of de politie in hun regentschap behoorlijk waakt, en of de ondergeschikte beambten zich in allen deele van hunnen pligt kwijten, art. 65; zij ontvangen alle aan hen ingediende verzoekschriften en klagten (art. 14, 40); alle bezwaren der ingezetenen over onregtmatige of eigendunkelijke handelingen der politie-hoofden, worden bij hen ingebracht

en door hen onderzocht, en zij zien zorgvuldig toe, dat in geen geval eenige bekentenis door *dwangmiddelen* worde afgeperst; art. 66. Deze laatste bepaling is inzonderheid zeer opmerkelijk, en is dan vooral van gewigt, indien de algemeene uitdrukking, gelijk dit schijnt het geval te wezen, het regt geeft, om daarbij te denken, niet alleen aan *ligchamelijke*, maar ook aan *zedelijke* dwangmiddelen. Ook onze wetten willen zoo min de *morele* als de *physieke* pijnbank; maar het is bekend, dat de ambtenaren der politie en justitie wel eens gewoon zijn dit over het hoofd te zien.

Hunne regten en pligten komen voor het overige kortelijk op het volgende neder:

Zij ontvangen alle rapporten en relazen van de districts-hoofden, en zenden die zonder vertraging aan den resident; art. 67. (Art. 43, 52, 53).

Bij de aankomst van een gevangene in de hoofdplaats, geven zij daarvan dadelijk kennis aan den hoofdjaksa of djaksa, met toezending der stukken, ten einde daarvan bij het verhoor gebruik te maken (art. 58); buiten de hoofdplaats zenden zij de voor hen gebrachte gevangenen met de stukken en hun schriftelijk bericht en advijs en de door den djaksa gehouden verhooren, dadelijk op aan den resident of adsistent-resident, art. 68.

De staten, ingevolge art. 53, van de districts-hoofden ontvangen, worden door hen, zoo veel noodig van hunne bedenkingen voorzien, aan den resident ingezonden; art. 69.

Zij hebben het toezigt over alle gevangenen in hun regentschap, en zijn gehouden die nu en dan te bezoeken, en van hunne bevinding aan den resident verslag te geven; art. 70. (Art. 64, 90, 91).

Eindelijk staat aan het hoofd der politie in zijne residentie, de resident (Titel VI). De residenten zijn

bevoegd om tot handhaving der politie den bijstand te vorderen der gewapende magt; en zijn elkander te dien aanzien wederkeerig hulp en bijstand schuldig; art. 75.

Niemand mag, buiten de gevallen, waarin de bevoegdheid daartoe uitdrukkelijk aan anderen is toegekend, zonder schriftelijk bevel van den resident, of, namens dezen, van den adsistent-resident (art. 89), worden in hechtenis genomen (art. 16, 44); doch de residenten zijn verplicht, om, op schriftelijke vordering, het zij van den procureur-generaal, het zij van den officier van justitie bij éénen der raden van justitie, of ook van een ander resident, de als verdacht opgegeven personen die zich in hunne residentien bevinden, in hechtenis te doen nemen, in welk geval de aanhouding geschiedt. op de verantwoordelijkheid van hem, die haar gevorderd heeft; art. 76, 77.

Wanneer de resident in de hem door de regenten toegezonden rapporten der districts-hoofden (art. 67), waarop hij, naar bevind van zaken, beschikt, of in de stukken van het nader daarop gedane onderzoek, genoegzamen grond vindt, om een bepaald persoon regtens verdacht te houden van zich te hebben schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, hetwelk gevangenis of eene zwaardere straf ten gevolge kan hebben, kan hij diens gevangenneming en opzending bevelen; en zal er verder worden gehandeld overeenkomstig de artt. 58 en 59. Art. 78, 79.

De resident moet vervolgens elke week op één of meer bepaalde dagen, na kennis te hebben genomen van de stukken, de gevangenen, die laatstelijk ter hoofdplaats gevat of derwaards overgebracht zijnde, door den hoofdjaksa zijn verhoord geworden (art. 58, 59), voor zich doen brengen en ondervragen; en, wanneer hij van oordeel is, dat er genoegzame grond bestaat tot vervolging van den beklagde, handelt hij als volgt:

1°. Indien de zaak behoort tot de kennisneming van de regtbank van omgang, zendt hij de stukken ten spoedigste aan den omgaanden regter der afdeeling, waartoe de residentie behoort (art. 373—397);

2°. Indien de zaak voor den landraad moet worden afgedaan, bepaalt hij den dag der teregtzitting, en gelast den hoofdjaksa tegen dien dag de getuigen te doen oproepen (art. 334—344);

3°. Wanneer zij door hem op de politie-rol kan worden afgedaan, doet hij, des noods na eene nadere oproeping der getuigen, die hij alsdan onder eede hooren kan, uitspraak, en legt hij den beklaagde eene aan het vergrijp geëvenredigde straf op, binnen de grenzen zijner bevoegdheid (art. 368—372); en

4°. Wanneer de zaak behoort tot de bevoegdheid van een regentschaps- of districts-geregt, wordt de beklaagde dadelijk op vrije voeten gesteld, en de bevoegde regter gelast om van de zaak kennis te nemen en uitspraak te doen; art. 80—85.

In de beide eerste gevallen verblijft de beklaagde in voorloopige hechtenis, ten zij in het tweede, tegen de overtreding geene zwaardere straf is bedreigd dan geldboete, met of zonder verbeurdverklaring van bijzondere voorwerpen, in welk geval de beklaagde, tegen voldoende borgtogt, op vrije voeten kan gesteld worden; art. 83. Het zeer beperkt gebruik dezer voorloopige invrijheid-stelling onder borgtogt, laat zich vermoedelijk verklaren uit plaatselijke omstandigheden; niettemin zien wij met genoegen het beginsel ten minste voor de inlandsche bevolking van Indië aangenomen. Het ware zeer te wenschen, dat men ook voor ons dit voorbeeld volgde, en een stelsel, doch op ruimeren grondslag, aannam, dat elders blijkt zulke goede uitkomsten op te leveren (1).

(1) Verg. DE PINTO, *Handl. tot het Wetb. van Strafe*, Aant. ad § 64.

Wanneer het den resident daarentegen blijkt, dat tegen den beklagde geene voldoende bezwaren tot verdere vervolging bestaan, of dat het feit voor geene geregtelijke vervolging vatbaar is, doet hij den beklagde terstond op vrije voeten stellen; en, indien hij, alvorens over de verwijzing te beslissen, een nader onderzoek noodig oordeelt, belast hij daarmede den hoofddjaksa of een ander politie-hoofd, met bepaling van den dag op welchen de gevangene op nieuw voor hem zal gebragt worden; art. 86, 87.

De resident heeft voorts het oppertoezicht over de gevangenissen in zijne residentie, en is gehouden die op de hoofdplaats elke maand in persoon te bezoeken, ten einde den toestand en de behandeling der gevangenen na te gaan, en zich de registers te doen vertoonen. Die van de overige regentschappen worden op dezelfde wijze onderzocht, het zij door den resident in persoon, het zij namens hem door den adsistent-resident, of door een ander daartoe aan te wijzen Europeesch ambtenaar, art. 90 (art. 64, 70).

II. *Regtspleging in burgerlijke en strafzaken bij de districts- en regentschaps-geregten.* — Zie over de samenstelling en de bevoegdheid dezer beide inlandsche geregten de artt. 77—88 Ind. R. O., en *Themis*, 343—345. De zevende titel handelt over de regtspleging bij de districts-, de achtste over die bij de regentschaps-geregten. De wijze van regtspleging is ingerigt naar den aard en het belang der behandelde zaken; en gelijk de zaken, waarover zich beider bevoegdheid uitstrekt, slechts van geringe waarde en beteekenis zijn, zoo ook is de regtspleging hoogst eenvoudig en geheel kosteloos; art. 108, 122.

De districts-geregten houden eenmaal 's maands, en de regentschaps-geregten eenmaal 's weeks zitting; art. 93, 109.

Wanneer iemand eene burgerlijke vordering voor het districts-geregt brengt, en de aangesprokene niet tegenwoordig is, wordt aan beide partijen gelast om met hare getuigen op den volgenden regtsdag te verschijnen; wanneer de eischer alsdan afwezig blijft, wordt de zaak, behoudens zijn regt om die op nieuw aan te brengen, voor vervallen gehouden; wanneer de verweerder niet verschijnt, en er van geene wettige verhindering blijkt, wordt de vordering, ten zij zij bevonden worde ongegrond te zijn, toegewezen; wanneer beide partijen verschijnen, worden zij, benevens de voorgebragte getuigen, gehoord, en wordt daarna uitspraak gedaan; art. 94, 95.

De strafzaken worden op dezelfde wijze behandeld; de door de districts-geregten en regentschaps-geregten opgelegde boeten worden gestort in 's lands kas; art. 96, 117.

Die zich in burgerlijke zaken wil bedienen van het middel van hooger beroep (artt. 79, 84 Ind. R. O.), moet dit, binnen acht dagen na de uitspraak van het vonnis, kenbaar maken aan den regent, die daarvan aantekening houdt. Het districts-hoofd geeft aan den regent binnen acht dagen, nadat hem het beroep door den regent is kenbaar gemaakt, kennis van de toedragt der zaak en van de daarin gedane uitspraak, onder vermelding der gevoelens door de raadslieden en den priester geuit; art. 100, 101 (art. 120, 121; art. 98. Art. 78 Ind. R. O.)

Zoowel in burgerlijke als in strafzaken eindelijk wordt het al of niet onder eede hooren der getuigen overgelaten aan het doorzicht van het districts-hoofd (en in zaken bij de regentschaps-geregten, aan den regent), hetwelk altijd, alvorens uitspraak te doen, het gevoelen raadpleegt van de hem als raadslieden toegevoegde hoofden en van den ter hoofdplaats van het district gevestigden priester (art. 78, 86 Ind. R. O.). Art. 97, 98, 118.

Bij de regentschaps-geregten worden de burgerlijke zaken behandeld nagenoeg op dezelfde wijze als bij de districts-geregten; de vordering wordt aan den regent schriftelijk ter hand gesteld, en een afschrift daarvan gezonden aan de tegenpartij, met vrijlating, om daarop binnen eene week te antwoorden; art. 110—112.

In geval van hooger beroep van de uitspraken der districts-geregten (art. 84 Ind. R. O.), doet de regent aan partijen den dag aanzeggen, op welken de zaak zal behandeld worden; ten dienenden dage wordt het vonnis voorgelezen, en wijders zoodanig onderzoek gedaan, als tot toelichting der zaak dienstig kan zijn, waarna de uitspraak geschiedt; art. 113.

In strafzaken worden de beklaagde en de getuigen tegen een door den regent te bepalen dag opgeroepen door den hoofd-djaksa of den djaksa; en wordt, na verhoor van beklaagde en getuigen, uitspraak gedaan. Bij de veroordeeling tot geldboete, wordt bij het vonnis bepaald de gevangenisstraf, niet te boven gaande den tijd van zes dagen, door den veroordeelde, in geval van niet-betaling, te ondergaan; art. 114—117.

De regent beslist, zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep, na vooraf den hoofd-djaksa of den djaksa en den panghoeloe of een priester, die dezen vervangt, benevens de in het regentschaps-geregt als raadslieden zitting hebbende hoofden, te hebben geraadpleegd, art. 118; en deze bepaling schijnt zoowel in burgerlijke als in strafzaken van toepassing, hoezeer dit hier niet, gelijk in art. 98, van de districts-geregten uitdrukkelijk wordt gezegd. Eene vergelijking echter zoowel met dit artikel als met de artt. 82 en 86 Ind. R. O., maakt dit zeer waarschijnlijk. De aantekeningen van het verhandelde op de teregtzitting, bepaaldelijk ook van de uitgebragte gevoelens door den hoofd-djaksa en den djaksa en den panghoeloe of priester, en van de gedane uitspraken,

worden gehouden door een der adviserende leden, daartoe door den regent aan te wijzen; art. 119.

Het voornemen om van een in eersten aanleg gewezen vonnis in hooger beroep te komen (art. 83, 98 Ind. R. O.) moet, binnen tien dagen na de uitspraak, worden bekend gemaakt aan den president van den landraad; en de regent zendt, binnen acht dagen, nadat hem daarvan door den president is kennis gegeven, aan dezen de beklagde uitspraak of een afschrift daarvan, met de stukken; art. 120, 121 (art. 100, 101).

De uitvoering der vonnissen in burgerlijke zaken wordt opgedragen door de districts-hoofden aan de dorps-hoofden, en door de regenten aan de districts-hoofden, welke den veroordeelde vooraf aanmanen om binnen acht dagen aan de veroordeeling te voldoen; art. 102, 103, 122. De uitvoering geschiedt daarna door beslag en verkoop van zoo vele roerende goederen, als vermoedelijk noodig zijn om de veroordeeling te verhalen, op de wijze bij artt. 104 en 105 bepaald (1). Het beslag mag zich niet uitstrekken tot het vee en de gereedschappen,

(1) Art. 104. De inbeslagneming geschiedt in tegenwoordigheid van twee getuigen, en zoo mogelijk in het bijzijn van den veroordeelde, door den met de tenuitvoerlegging belasten beambte, die gehouden zal zijn de in beslag genomen goederen stuk voor stuk te waarden.

Art. 105. Indien twee dagen na de inbeslagneming nog niet aan het vonnis is voldaan, zullen de in beslag genomen goederen, tot het beloop van de uitgesproken veroordeeling, door den met de tenuitvoerlegging belasten beambte, in tegenwoordigheid van twee getuigen, in het openbaar, om gereed geld, aan den meestbiedende worden verkocht, ten zij de geboden som beneden die der waardering mogt zijn; in welk geval de goederen aan den schuldeischer te wiens behoefte de executie plaats heeft, naar de geschatte waarde, zullen worden overgegeven.

De veroordeelde is bevoegd om de orde aan te wijzen, naar welke de in beslag genomen goederen zullen verkocht worden.

De goederen, welke niet hebben behoeven verkocht te worden, zullen weder aan den veroordeelde worden overgegeven.

die volstrekt benoodigd zijn tot de uitoefening van het persoonlijk bedrijf van den veroordeelde; en krachtens de uitspraken der districts-geregten kan geene gevangenzetting of lijfswang plaats hebben; art. 106, 107.

III. *Regtspleging in burgerlijke zaken bij de overige regts-collegien.* — De gewone dagelijksche regters in burgerlijke zaken voor de eigenlijk gezegde inlanders en daarmede gelijk gestelde personen, zijn de landraden (art. 94 Ind. R. O.). Aan de residenten op Java en Madura is niettemin voor sommige kleine zaken, regtsmagt opgedragen (art. 108 eod.). Zie voorts hierover art. 89—98, 108—116 eod.; *Themis IX*, 345—349. Over de regtspleging bij de landraden wordt in den negenden, over die bij den resident in den tienden titel gehandeld.

Burgerlijke vorderingen in eersten aanleg worden bij verzoekschrift door den eischer of door zijnen gemagtigde onderteekend, of, indien de eischer niet schrijven kan, mondeling ingediend bij den president van den landraad, onder wiens regtsgebied de verweerder zijne woonplaats, of, bij gebreke daarvan, zijn werkelijk verblijf heeft; art. 126, 127, 130. De president doet de vordering, nadat die door den griffier op een afzonderlijk register zal zijn ingeschreven, aan den verweerder toekomen, met aanzegging om daarop binnen een bepaalden tijd te antwoorden; en bepaalt, nadat die dag is verstreken, den dag waarop de zaak voor den landraad zal dienen, met aanzegging aan de partijen, om, vergezeld van de getuigen, die zij wenschen te doen hooren, en met de schriftelijke bewijsstukken, waarvan zij zich willen bedienen, tegenwoordig te zijn; art. 128, 129 (Art. 110).

Partijen kunnen zich doen bijstaan of vertegenwoordigen door gemagtigden; en, in geval van niet-verschijning, het zij van den eischer, het zij van den verweerder, wordt gehandeld, zoo als hierboven gezegd is, voor de districts- en regentschaps-geregten; art. 130, 131, 132,

94, 111. De landraad kan niettemin gelasten, dat de niet-verschijnende partij ten tweeden male zal worden opgeroepen, en is daartoe zelfs verplicht, indien het blijkt of aannemelijk is, dat de afwezigheid is toe te schrijven aan wettige beletselen; art. 133.

Wanneer daarentegen partijen verschenen zijn, tracht de landraad, bij monde van den president, haar tot een vergelijk te brengen, en, indien dit tot stand komt, wordt daarvan, staande de terechtzitting, eene acte opgemaakt, waarbij partijen worden veroordeeld tot het nakomen van de overeenkomst, welke dezelfde kracht heeft, en op dezelfde wijze wordt ten uitvoer gelegd, als een gewoon vonnis; art. 134.

Wanneer er geen vergelijk wordt getroffen, wordt daarvan melding gemaakt op het proces-verbaal der zitting; voorts worden de overgelegde stukken, waarvan partijen inzage kunnen vorderen, voorgelezen, en beide partijen gehoord; art. 135, 140.

Indien de verweerder voor een landraad is geroepen, voor welken hij niet behoeft te regt te staan, kan hij, mits dadelijk bij den aanvang der eerste terechtzitting, vorderen dat de regter zich onbevoegd verklare; doch, wanneer het geschil loopt over een onderwerp, hetwelk niet behoort tot de kennismeming der landraden, kan de exceptie in iederen stand van het geding worden opgeworpen, en is de regter zelfs verplicht, zich ambts-halve onbevoegd te verklaren; art. 136, 137.

Wanneer geene onbevoegdheid beweerd, of de exceptie verworpen is, gaat de landraad, na het verhoor der partijen (art. 135), dadelijk over tot het onderzoek der betwiste vordering; en, indien de zaak niet onmiddellijk kan afloopen, wordt op de terechtzitting, in tegenwoordigheid van partijen, het uitstel uitgesproken tot een naderen zoo min mogelijk verwijderden regtsdag, en zulks alleen in geval van volstrekte noodzakelijkheid; art. 138, 163.

Alle andere exceptiën (dan die van onbevoegdheid), moeten gelijktijdig met de hoofdzaak worden behandeld en uitgewezen; art. 139. Indien echter door ééne der partijen de echtheid wordt betwist van een door de wederpartij overgelegd stuk, wordt vooraf, na verhoor van deskundigen, naar de echtheid of onechtheid van zoodanig stuk onderzoek gedaan, na afloop waarvan de landraad beslist, of het betwiste stuk al dan niet als bewijsstuk in het geding zal worden toegelaten; art. 141, 158.

De verdere bepalingen over het getuigen-bewijs, bepaaldelijk die over de maatregelen tegen de getuigen, die weigeren te verschijnen of den eed af te leggen, de vormen van het verhoor, de wraking, de redenen van onbekwaamheid en verschooning (art. 142—156), gaan wij, als weinig verschillende met hetgeen daaromtrent bij ons is voorgeschreven, met stilzwijgen voorbij. Alleen vermeenen wij den inhoud der artt. 146 en 154 te moeten mededeelen. Het eerste bepaalt, dat niemand kan genoodzaakt worden, tot het afleggen van getuigenis, te verschijnen voor een landraad, gevestigd buiten de residentie, binnen welke hij woont of verblijf houdt, doch dat zijne beëdigde verklaring wordt ingenomen door den resident van zijne woonplaats of verblijf, die het daarvan op te maken proces-verbaal ten spoedigste opzendt. Het tweede, dat partijen de vragen opgeven, die zij aan de getuigen wenschen gedaan te hebben, onverminderd de bevoegdheid van den regter, om de niet ter zake dienende vragen te weigeren, of om ambtshalve zoodanige vragen te doen, als hij ter ontdekking der waarheid dienstig oordeelt.

De landraad kan, alvorens te beslissen, op verzoek van partijen of ambtshalve, het zij eene plaatselijke opneming, het zij een onderzoek door deskundigen, bevelen; art. 157, 158; terwijl, zoowel de beslissende eed door

de ééne partij aan de andere, als ook de supplétoire eed ambtshalve door den regter aan ééne der partijen, kan worden opgelegd; art. 159—162.

Nadat de zaak, het zij op de eerste, het zij op eene nadere teregtzitting (art. 163) zoo veel mogelijk is tot klaarheid gebragt, moet de landraad, na partijen, getuigen en toehoorders te hebben doen buitenstaan, het gevoelen inwinnen van den hoofd-djaksa of djaksa, en van den hoofd-panghoeloe, panghoeloe of priester, of van de Chineesche adviseurs, zoo deze zijn geroepen; en daarna wordt overgegaan tot de beraadslaging en de beslissing; art. 164. (Art. 39, 40, 92 Ind. R. O.)

In zaken, waarvan de landraad in hooger beroep kennis neemt, doet de president aan partijen den dag aanzeggen, waarop de zaak dienen zal, met last om de getuigen, die zij alsnog willen doen hooren, mede te brengen; ten dage dienende, worden het vonnis van het regentschaps-geregt en de stukken gelezen, de getuigen gehoord, de nieuwe stukken in overweging genomen, en daarna uitspraak gedaan. Art. 123, 124. (Art. 100, 101, 120, 121. Art. 83, 98 Ind. R. O.)

Nadat alzoo in de eerste afdeeling in het algemeen de manier van procederen voor den landraad is beschreven, handelen de verdere afdeelingen van dezen titel: over het bewijs; over de beraadslaging en het vonnis; over het hooger beroep en het beroep in cassatie; over de tenuitvoerlegging der vonnissen; over eenige bijzondere regtsplegingen; en over de toelating om kosteloos te procederen.

De bewijsmiddelen bestaan, in schriftelijk bewijs (art. 168—172); bewijs door getuigen (art. 173—176); vermoedens (177); bekentenis (art. 178—180) en den eed (art. 181); en de regter kan voor alle zaken, in het algemeen, zijne overtuiging vestigen op ieder, op één of meer dezer middelen. Van daar, dat de bepalingen

van het reglement omtrent het bewijs zeer kort en eenvoudig zijn; de beperkingen omtrent het getuigen-bewijs zijn daarbij bepaaldelijk niet bekend, en hetzelfde is toegelaten in het algemeen in alle zaken, gelijk trouwens reeds volgt uit de vroeger medegedeelde bepalingen, dat partijen in alle zaken met hare getuigen voor den regter verschijnen (art. 95, 112, 123, 129, enz.); en, gelijk overigens van zelve spreekt, omdat bij de min beschaafde inlandsche bevolking het schrift weinig of niet in gebruik is.

Van daar ook de bepalingen: 1°. dat wisselbrieven, en alle andere onderhandsche geschriften in zaken van koophandel, tusschen Europeanen, of daarmede gelijk gestelde personen en inlanders, of daarmede gelijk gestelde personen, wanneer de onderteekenaar tot deze laatsten behoort, moeten voorzien zijn van de verklaring van een notaris of ander Europeesch beambte, waaruit blijkt dat hij den onderteekenaar kent, dat aan dezen de inhoud der akte duidelijk is voorgehouden, en dat daarna de onderteekening in zijne tegenwoordigheid heeft plaats gehad, art. 171; en 2°. dat de landraden, behoudens de enkele hier gegevene voorschriften, met opzigt tot het schriftelijk bewijs en de gevallen waarin het getuigen-bewijs is toegelaten, zich voorloopig moeten blijven regelen naar het thans voor de inlanders bestaande regt, art. 172. Voor het overige vindt men dan ook hier omtrent het schriftelijk bewijs niets, dan eene definitie der authentieke akte in art. 168, en in de artt. 169 en 170, de voorschriften omtrent de bewijskracht van koopmans-boeken, hoofdzakelijk met ons regt overeenstemmende.

De bepalingen over den eed komen eigenlijk reeds voor in de eerste afdeeling (art. 159—162); hier wordt alleen nog gezegd in art. 181, dat van hem die den, het zij beslissenden, het zij supplétoiren eed heeft

afgelegd, geen ander bewijs mag worden gevorderd tot staving van hetgeen hij heeft bezworen waarheid te zijn.

Omtrent de beraadslaging en het vonnis valt het volgende op te merken:

De regter moet de regtsgronden aanvullen, welke niet door de partijen zijn aangevoerd; hij moet regt doen op alle gedeelten van den eisch, en mag geene uitspraak doen omtrent zaken welke niet zijn geëischt, of meer toewijzen dan geëischt is; art. 182.

Het besluit opgemaakt zijnde (art. 164), worden partijen weder binnen geroepen, en het vonnis, bij monde van den president, in het openbaar uitgesproken; en, wanneer partijen, of ééne derzelve, niet tegenwoordig zijn, wordt haar de inhoud van het vonnis, op last van den president, door een daartoe bevoegd beambte aangezegd. (Art. 188). Art. 183. De voorloopige tenuitvoerlegging, welke zich nimmer uitstrekt over die bij gijzeling, kan worden bevolen, indien er is een authentieke titel, een overeenkomstig art. 171 opgemaakt handschrift, of eene voorafgegane veroordeeling bij een vonnis, dat kracht van gewijsde heeft bekomen, mitsgaders wanneer een provisionele eisch wordt toegewezen, en in geschillen van bezit-regt; art. 184.

Die bij vonnis wordt in het ongelijk gesteld, wordt veroordeeld in de kosten, waarvan het bedrag bij het vonnis *moet* worden uitgedrukt (1), doch welke veroordeeling zich echter niet verder uitstrekt dan tot de kosten van het zegel van het vonnis, de procentsgewijze belasting, of zoodanig regt als ter vervanging daarvan mogt worden vastgesteld, de salarissen van de beambten, belast met het doen van oproepingen, aanzeggingen en andere exploiten, en van den griffier of

(1) Dit zelfde geldt ook omtrent de veroordeeling tot schadevergoeding; art. 187.

anderen beambte, ter zake van de executie van het vonnis; art. 185—187.

De vonnissen worden door den president en den griffier onderteevend, en houden in eene korte opgave van den eisch en het antwoord, en van de gronden, waarop de uitspraak rust, de vermelding, dat de advyserende leden gehoord zijn (art. 164), de beslissing omtrent hoofdzaak en kosten, de vermelding der stellige wettelijke bepalingen waarop het vonnis mogt gegrond zijn, en de opgave of partijen bij de uitspraak zijn tegenwoordig geweest (art. 183). Art. 188.

De griffier houdt van elke zaak een afzonderlijk door hem en door den president onderteevend proces-verbaal, waarbij, behalve het ter teregtzitting voorgevallene, vermeld wordt het advys van den hoofd-paughoeloe of de andere advyserende leden. (Art. 164.) Art. 190.

Hoezeer het Regl. op de R. O. (art. 96, 97), zich daaromtrent niet uitdrukkelijk uitlaat, blijkt het echter uit de bepalingen van de vierde afdeeling van dezen titel, dat men zich tegen de vonnissen der landraden kan voorzien, als zij in het eerste ressort zijn geweest, in hooger beroep bij de raden van justitie, en als zij in het hoogste ressort geweest zijn, in cassatie, bij het hoog-geregtshof (1).

De verklaring, dat men van één dezer middelen wil gebruik maken, moet door de partij, of door haar bij authentieke akte bijzonder gevolmagtigde, binnen 14 dagen na de uitspraak of na de aanzegging van art. 183, en, indien men niet woont binnen de residentie waar de landraad zitting houdt, worden afgelegd bij den griffier van den landraad, die daarvan aantekening houdt in een daartoe bestemd register, en van die aantekening onverwijld doet kennis geven aan de wederpartij. Art. 192, 194, 198.

(1) Vergelijk over het hooger beroep en de voorziening in cassatie, art. 50—53 I. R. O.

Van vonnissen en beschikkingen, welke strekken om de behandeling der zaak te regelen, of waarbij de landraad, alvorens op de hoofdzaak regt te doen, het leveren van een bewijs, of een plaatselijk of ander onderzoek beveelt, gelijk mede van uitspraken bij voorraad, kan geen beroep worden ingesteld dan binnen denzelfden termijn en gelijktijdig met het eindvonnis. Het vonnis nogtans waarbij de landraad zich *onbevoegd* verklaart, wordt onder de eindvonnissen gerekend; art. 193, 198. Wanneer derhalve de exceptie van onbevoegdheid wordt verworpen, en de regter zich *bevoegd* verklaart, kan er niet worden geappelleerd vóór het eindvonnis, zoodat men verplicht is te pleiten voor den regter, dien men beweert onbevoegd te zijn, en wiens onbevoegdheid later door den hooger regter kan worden uitgesproken.

Vervolgens worden alle de stukken tot de zaak betrekkelijk, met het proces-verbaal der zitting (art. 190) en een authentiek afschrift van het vonnis en van de aantekening der gedane aanzegging (art. 183), door den griffier van den landraad ingezonden aan den raad van justitie, of (in geval van cassatie) aan het hoog geregtshof, binnen dertig dagen, gedurende welken tijd partijen zoodanige memorie en nadere bescheiden aan den griffier kunnen inleveren, als zij geraden zullen oordeelen, mits zij vooraf elkander daarvan afschriften mededeelen, door tusschenkomst van een tot het doen van exploiten bevoegd beambte, en dat, in geval van cassatie, deze inzending zich bepale tot zoodanige stukken, van welke het blijkt, dat zij bij den landraad zijn voorgebragt, als mogende de gronden, waarop cassatie gevraagd wordt, op geene andere wijze worden bewezen dan door middel van stukken, die in eersten aanleg gediend hebben. Art. 195, 198.

De zaak wordt zonder vormen of dingtalen, alleen op de stukken afgedaan, en zoodra de president van den landraad het vonnis in hooger beroep of cassatie gewezen

zal ontvangen hebben, doet hij aan partijen aanzeggen, dat het bij hem is ingekomen, en dat zij daarvan inzage, en te haren koste afschriften kunnen nemen ter griffie van den landraad. Art. 197, 198.

Vóór de aantekening van het beroep in cassatie moet ter griffie worden in bewaring gegeven eene som van *twee honderd guldens* voor boete, waarin de eischer moet worden verwezen, wanneer zijne voorziening wordt verworpen. Art. 198.

Vonnissen kunnen worden ten uitvoer gelegd, door beslag op roerende goederen, door beslag op onroerende goederen, door gijzeling; met dien verstande echter, dat niet aan den schuldeischer wordt gelaten de keuze tusschen deze middelen, of de vrijheid om van meer dan één gelijktijdig gebruik te maken; maar dat het beslag op onroerende goederen alleen geoorloofd is, in geval van ongenoegzaamheid der roerende, en de gijzeling alleen bij ongenoegzaamheid der roerende en onroerende goederen. Art. 203, 206 (1).

De tenuitvoerlegging van alle vonnissen der landraden, en van de gewijsden in hooger beroep of cassatie daarin gewezen, geschiedt bij den landraad, die in eersten aanleg heeft regt gedaan; art. 199. Aan de grossen van akten van hypotheek en van notariële schuldbrieven binnen Nederlandsch Indie verleden, en aan het hoofd voerende de woorden: *in naam des Konings*, wordt gelijke kracht toegekend als aan vonnissen, en zij worden ten uitvoer gelegd op dezelfde wijze en door dezelfde middelen, met uitzondering nogtans van dat van lijfswang. Art. 221.

Bij onwil of nalatigheid (maar wat bij *onvermogen?*) van den veroordeelde om aan den inhoud van het vonnis gevolg te geven, doet de president van den landraad, op mondeling of schriftelijk verzoek van de partij, in wier

(1) Bij ons geldt tegenwoordig de omgekeerde regel. Zie DE PINTO, *Handleiding tot het W. van B. R. Aant. ad § 282.*

voordeel het vonnis is gewezen, hem voor zich roepen, en maant hij hem aan, om alsnog binnen acht dagen, of, wanneer de zaak geen uitstel gedooft, binnen een korteren tijd, aan het vonnis te voldoen; en, wanneer na verloop van dien termijn, aan het vonnis niet is voldaan, zullen, op schriftelijken last van den president, door een tot het doen van exploiten bevoegd persoon, bijgestaan door den griffier van den landraad, of een ander Europeesch beambte, zoo veel roerende goederen van den schuldenaar worden in beslag genomen en opgeschreven, als vermoedelijk noodig zijn zal om de uitvoering van het vonnis te verzekeren, en die, indien binnen acht dagen daarna, nog niet aan het vonnis is voldaan, na gedane bekendmaking, volgens plaatselijk gebruik, door tusschenkomst van het vendu-departement (1), of door zoodanige andere beambten als daartoe zullen bevoegd worden verklaard, op de gewone voorwaarden, in het openbaar aan den meestbiedende worden verkocht; art. 200—202.

Bij ongenoegzaamheid der roerende goederen, zullen, op schriftelijken last van den president, ook de onroerende goederen van den schuldenaar, op gelijke wijze worden in beslag genomen, en na twee, met eene tusschenruimte van ten minste dertig dagen, op elkander volgende bekendmakingen, verkocht; art. 203.

Het verzet zoo wel van den schuldenaar, als van een derde, op grond van beweerden eigendom der in beslag genomen goederen, wordt, in beide gevallen, mondeling of schriftelijk gebragt ter kennis van den president van den landraad, die de zaak brengt in de eerstkomende vergadering van den landraad, om door deze, na verhoor of behoorlijke oproeping van partijen, beslist te

(1) Over het *vendu-departement*, of *vendu-kantoor*, aan hetwelk de uitsluitende bevoegdheid is toegekend tot openbaren verkoop van roerende en onroerende goederen, zie *Themis* XII, 25—27.

worden, behoudens hooger beroep of beroep in cassatie, volgens de algemeene regelen; art. 204, 205.

Wanneer er eindelijk geene voldoende goederen voorhanden zijn, geeft de president, op verzoek van den schuldeischer, eenen schriftelijken last tot gijzeling van den schuldenaar, inhoudende den tijd gedurende welken hij in gijzeling zal kunnen worden gehouden, op een tot het doen van exploiten bevoegd persoon; de schuldenaar blijft niettemin aansprakelijk in zijne goederen; art. 206, 218. Het middel van lijfswang derhalve is niet beperkt tot enkele soorten van schuldvorderingen, maar is voor allen, zonder onderscheid, toegestaan; de tijd daarentegen hangt af van de hoegrootheid der vordering; de gijzeling wordt namelijk bevolen voor zes maanden wegens veroordeelingen tot en met honderd gulden; voor één jaar, voor die van honderd tot en met drie honderd gulden; voor twee jaren, voor die van drie tot en met vijf honderd gulden; en voor drie jaren, voor veroordeelingen boven de vijf honderd gulden; art. 207. Het komt ons voor, dat dit stelsel ernstige overweging, en welligt, in vele opzigten, aanbeveling verdient (1).

Voorts vindt men hier in de artt. 208—220, de bepalingen over de formaliteiten bij den lijfswang in acht te nemen, het verzet daartegen, het ontslag, de nietigverklaring, enz.

De bijzondere regtsplegingen bij de zesde afdeeling geregeld, zijn de volgende:

1°. Wanneer iemand, die tot het verrigten eener daad is veroordeeld, deze niet binnen den door den regter bepaalden tijd verrigt, kan hij, te wiens voordeele het vonnis is geweest, den landraad verzoeken, dat het belang, hetwelk hij bij de voldoening heeft, op eene geldsom gewaardeerd worde, welk bedrag hij bepaaldelijk

(1) Zie hierover DE PINTO, *Handl. tot het Wetb. van Burgerl. Regtsvord.*, Aant. ad § 400.

moet opgeven; en, indien dit verzoek wordt toegestaan, het zij tot het gevraagde, het zij tot een minder bedrag, wordt de schuldenaar tot de betaling daarvan veroordeeld; art. 222.

2°. Wanneer er geground vermoeden bestaat, dat een schuldenaar, tegen wien nog geen vonnis, of een vonnis, dat nog niet kan worden ten uitvoer gelegd, is bekomen, zijne goederen zoekt te verduisteren of te vervoeren, ten einde die aan zijnen schuldeischer te onttrekken, kan de president van den landraad, op het daartoe strekkend verzoek van den belanghebbende, bevel geven, dat op die goederen beslag worde gelegd ter bewaring van het regt van den verzoeker, aan wien, alsmede aan den schuldenaar, last wordt gegeven om te verschijnen in de eerstkomende teregtzitting, alwaar het geding op de gewone wijze wordt gevoerd, en het beslag wordt van waarde verklaard, of de opheffing daarvan bevolen; art. 223.

3°. De voorziening in de curatele van een meerderjarige, die, wegens gebrek aan verstandelijke vermogens, buiten staat is, om voor zich zelve te zorgen en zijne goederen te beheeren, en zulks op verzoek van ieder naastbestaande, en, bij gebreke van deze, door den hoofd-djaksa of djaksa; art. 225—229.

4°. Onafhankelijk van deze curatele, kan de landraad, op gelijk verzoek, tot behoud van goede orde of tot voorkoming van ongelukken, hen, die wegens zineloosheid of een doorgaand slecht en buitensporig gedrag, ongeschikt zijn om aan zich zelve overgelaten te blijven, of wel voor de veiligheid van anderen gevaarlijk zijn, na behoorlijk onderzoek, in daartoe bestemde gestichten, ziekenhuizen of andere geschikte plaatsen, in verzekerde bewaring doen stellen; art. 230.

5°. Verzegeling van en voorzieningen omtrent den onbeheerd gebleven boedel van hem die vermist wordt,

of zijne woonplaats verlaten heeft, zonder orde te hebben gesteld op het beheer zijner goederen; art. 231.

Eindelijk de toelating om kosteloos te procederen. Het verzoek daartoe wordt gedaan te gelijk met de indiening van den eisch of van het antwoord (artt. 126, 127, 129), met overlegging van een schriftelijk bewijs van onvermogen, afgegeven door een politiehoofd der woonplaats des verzoekers; ten dage van de verschijning, wordt eerst en voor alles door den landraad beslist omtrent dit verzoek, hetwelk door de wederpartij kan worden wedersproken, en ook ambtshalve kan worden afgewezen, indien reeds aanvankelijk blijkt van de volslagen ongegrondheid der vordering of verdediging, alsook op grond, dat de verzoeker wel in staat is de kosten van het geding te dragen; art. 234, 235. Weesen boedel-kamers kunnen, zonder bewijs van onvermogen, doch onder overlegging van een summieren staat van den betrokken boedel, worden toegelaten om kosteloos in regten op te treden, wanneer de boedel voor welken zij optreden of de middelen van den persoon dien zij vertegenwoordigen, niet toereikende zijn om de vermoedelijke regtskosten te dragen; art. 236. De uitspraken over de verzoeken om kosteloos te procederen, zijn aan geen hooger beroep, *noch andere voorziening*, onderworpen; art. 237.

De resident houdt eens in de veertien dagen, of ook wekelijks, indien dit noodig is, teregtzitting ter behandeling der burgerlijke zaken, bij art. 108 Ind. R. O., aan zijne kennisneming onderworpen; en het regts-geding wordt, behoudens de uit den aard der zaak volgende afwijkingen, en zonder medewerking van den hoofd-djaksa of eenig ambtenaar van het openbaar ministerie, alsmede zonder raadpleging van advijseurs, gevoerd en afgedaan op dezelfde wijze als bij de landraden; art. 238, 239.

Tegen zijne uitspraken is geen beroep in cassatie toegelaten; en de resident kan tegen den veroordeelden schuldenaar geen last tot gijzeling afgeven, dan alleen in de gevallen voorzien bij de artt. 580, 581, 583, en met inachtneming van het bepaalde bij het tweede lid van art. 586, het laatste nummer van art. 591 en de drie laatste nummers van art. 595 van het Ind. Regl. van B. R. (1);

(1) Art. 580. Lijfswang heeft alleen plaats in de gevallen, bij dit en het volgende artikel aangeduid:

1°. Wegens stellionaat;

2°. In geval van herstelling in het bezit, na en ten gevolge van feitelijke ontzetting, voor de teruggave van vruchten, welke de overweldiger wederregtelijk, gedurende het bezit heeft genoten, en voor de aan de regthebbenden toegewezen vergoeding van kosten, schaden en interessen;

3°. Wegens bewaargeving uit noodzaak;

4°. Voor de teruggave van penningen, welke gesteld zijn in bewaring van daartoe op openbaar gezag aangestelde personen;

5°. Voor de uitlevering van zaken, welke in handen zijn gesteld van sequesters, commissarissen en andere bewaarders;

6°. Tegen alle openbare ambtenaren, voor de vertooning van hunne minuten, wanneer dezelve in regten bevolen is;

7°. Tegen practizijns, notarissen, deurwaarders en andere ambtenaren, voor de teruggave der aan hen, ter zake van hunne ambtsverrigtingen, toevertrouwde titels, en van de penningen, welke zij in deze hoedanigheid voor hunne meesters hebben ontvangen;

8°. Voor de vergoeding van kosten, schaden en interessen, de som van een honderd en vijftig gulden te boven gaande, waartoe iemand jegens de beleedigde partij is veroordeeld, ter zake van misdrijf of onregtmatische daad;

9°. Voor het slot van rekening, verschuldigd door voogden, curators, geregtelijke bewaarders en beheerders van plaatselijke en alle andere, door het openbaar gezag gevestigde of erkende instellingen en gestichten, die tot het doen van rekening en verantwoording verplicht zijn, en voor alle teruggaven, welke, ten gevolge van gemelde rekening, moeten plaats hebben;

10°. Tegen de vreemdelingen, omschreven bij artikel 5 der algemeene bepalingen van wetgeving, voor alle schulden, zonder uitzondering, ten behoeve van Nederlandsch-Indië aangegaan;

terwijl tot de tenuitvoerlegging tegen een Europeaan of daarmede gelijk gesteld persoon, indien bij den landraad

11°. In alle gevallen waarin de wet uitdrukkelijk den lijfswang toelaat.

Tegen gehuwde of ongehuwde vrouwen wordt de lijfswang alleen toegelaten in de gevallen, bij nummers 1, 2, 3, 5, 8 en 10 hierboven voorzien.

Tegen personen welke den vollen ouderdom van vijf en zestig jaren hebben bereikt, heeft in burgerlijke zaken alleen lijfswang plaats in de gevallen, bij nummers 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9 en 10 vermeld.

Art. 581. Lijfswang heeft mede plaats:

1°. Tegen alle kooplieden voor handels-schulden, zelfs voor de zoodanige, tot welke zij verbonden zijn jegens personen die geene kooplieden zijn.

De orderbriefjes, assignatien en andere handelspapieren, door eenen koopman onderteekend, worden geacht voor zijnen handel te zijn aangegaan, indien daarin geene andere oorzaak is uitgedrukt;

2°. Tegen alle personen zonder onderscheid, die eenen wisselbrief hebben geteekend als trekkers, acceptanten of endossanten, of denzelven door den borgtogt, aval genaamd, gewaarborgd hebben;

3°. Tegen personen geene kooplieden zijnde, welke orderbriefjes, assignatien of andere handelspapieren hebben geteekend, of wel zoodanige wisselbrieven, welke, naar luid van artikel 101 des Wetboeks van Koophandel, slechts voor gewone schuldbekentenissen worden gehouden; doch alleen indien de bovengenoemde personen zich verbonden hebben ter zake van koophandel;

4°. Tegen alle personen zonder onderscheid, voor de uitvoering van contracten aangaande ondernemingen van landbouw, en van contracten van zeehandel, of van zoodanige overeenkomsten, welke daarmede bij de wettelijke bepalingen zijn gelijk gesteld.

Tegen gehuwde en ongehuwde vrouwen, geene openbare koopvrouwen zijnde, zijn de bepalingen van nummers 2, 3 en 4 van dit artikel niet toepasselijk.

Art. 583. Behalve in de gevallen bij artikel 580 en 581 vastgesteld, of die welke in het vervolg van tijd bij de wettelijke bepalingen mogten worden bepaald, kan geen lijfswang plaats hebben; alle hiermede strijdige overeenkomsten zijn van regtswege nietig, zelfs wanneer die buiten Nederlandsch-Indie zijn aangegaan.

Art. 586. Niemand kan ter zake van dezelfde schuld langer dan drie jaren in gijzeling worden gehouden.

Themis, D. XII, 2^e St. [185].

geen Europeesch deurwaarder is aangesteld, een ander Europeesch beambte door den resident moet worden aangewezen. Art. 239.

IV. *Regtspleging in strafzaken bij de overige regtscollegien.* — In strafzaken tegen inlanders en daarmede gelijk gestelde personen wordt geoordeeld, door de landraden (art. 95 Ind. R. O.), door de residenten (art. 109, 110, eod.), en door de regtbanken van omgang art. 99—107, eod.). Over de regtspleging bij de land-

Buiten de gevallen bij het laatste lid van artikel 530 vermeld, houdt de lijfswang in burgerlijke zaken op, zoodra de schuldenaar den volien ouderdom van vijf en zestig jaren heeft bereikt.

Art. 591. De schuldenaar, die op eene wettige wijze is in gijzeling gesteld, verkrijgt onherroepelijk zijn ontslag:

1°. Door de toestemming van den schuldeischer die hem heeft doen gijzelen, en van degenen die hem aanbevolen hebben, indien er zoodanige zijn.

Deze toestemming tot ontslag van den schuldenaar kan gegeven worden, het zij voor eenen notaris, het zij in het register waarin de gegijzelden zijn ingeschreven;

2°. Door de betaling of geregelijke bewaargeving der gelden, welke zoo wel aan den schuldeischer die den lijfswang uitgeoefend heeft, als aan degenen die hem aanbevolen hebben, verschuldigd zijn, mitsgaders van de verschenen interessen, van de vereffende kosten, van de kosten der gijzeling, en van de gelden tot zijn onderhoud voorgeschoten;

3°. Door den vrijwilligen of geregtelijken boedelafstand.

Art. 595. De schuldenaar mag niet worden gegijzeld:

1°. In de aan de godsdienst gewijde gebouwen, gedurende de eeredienst;

2°. Op de plaats gedurende de zittingen van gestelde magten;

3°. Op de beurs, gedurende den beurstijd;

4°. In het huis door hem bewoond, of in eenig bijzonder huis, dat niet voor een iegelijk open staat, ten ware de deurwaarder vergezeld zij door het hoofd van het plaatselijk bestuur of een door dezen daartoe aangewezen ambtenaar;

5°. Zoo lang een vrijgeleide duurt, waarvan de tijd moet bepaald worden door den regter, die hetzelfde heeft afgegeven, ten einde den schuldenaar voor zich te doen verschijnen,

raden wordt gehandeld in den elfden en twaalfden titel, over die bij de residenten in den dertienden, en over die bij de regtbanken van omgang in den veertienden titel.

De regtspleging voor de landraden in zaken van misdrijf wordt in den elfden, en die in zaken van overtreding afzonderlijk in den twaalfden titel behandeld.

Elke landraad is bij voorkeur bevoegd om kennis te nemen van misdrijven, binnen den omvang van zijn regtsgebied gepleegd; en die, binnen wiens regtsgebied de beklagde woont, verblijf houdt, of in hechtenis is genomen, kan slechts dan de kennismeming tot zich trekken, wanneer de woonplaats van de meesten der op te roepen getuigen nader bij zijn zetel is gelegen, dan bij dien van den landraad, binnen wiens regtsgebied het misdrijf is gepleegd. Art. 211.

Nadat de landraad heeft zitting genomen (art. 83) wordt de beklagde voorgeroepen, of, zoo hij zich in hechtenis bevindt, onder goede bewaking, doch vrij van banden, binnengeleid. In ieder geval, kan hij zich, tot zijne verdediging, door een raadsman doen bijstaan. Indien er meerdere beklagden zijn, wordt, niettegenstaande de voortvlugtigheid of afwezendheid van één of meer hunner, tot de beregting ten aanzien der tegenwoordig zijnde overgegaan, ten zij de president, dit in het belang der zaak noodig achtende, en indien het te voorzien is, dat de voortvlugtigen eerlang zullen kunnen gevat worden, de behandeling van het geding tot een anderen dag verschuive. Art. 242, 243.

Nadat de president aan den beklagde zijn naam, ouderdom, geboorteplaats, woonplaats en beroep heeft afgevraagd, worden door den hoofd-djaksa voorgelezen de processen-verbaal, verslagen en andere stukken tot de zaak betrekkelijk, met uitzondering van de schriftelijke verklaringen der getuigen (art. 249), en draagt deze zijne schriftelijke beschuldiging voor, met vermel-

ding van alle omstandigheden door welke de daad voorafgegaan, vergezeld of gevolgd is, voor zoo ver die tot verlichting of verzwaring van de schuld des beklaagden kunnen bijdragen. De president moet vervolgens den beklaagde den inhoud der acte van beschuldiging duidelijk verklaren, en hem afvragen, of hij die goed begrijpt, en wat hij daarop heeft te antwoorden. Art. 244—247.

Daarna vangt het mondeling onderzoek aan. Wij zullen daaromtrent in geene bijzonderheden treden, doch met stilzwijgen voorbijgaan de bepalingen omtrent het verhoor van getuigen (artt. 248—260, 263—271, 274, 277), en beklaagden (artt. 261, 279), omtrent de benoeming van tolken (artt. 275, 276), omtrent nieuwe verzwarende omstandigheden, welke op de terechtzitting ontdekt worden (art. 273) enz., welke dan ook niets merkwaardigs ter vermelding opleveren.

Wij teekenen alleen de drie volgende bepalingen op:

1°. Die van art. 258, dat, wanneer de door een getuige ter terechtzitting afgelegde verklaring van zijne vroegere opgave verschilt, de president hem daarop indachtig *moet* maken, hem deswege opheldering vragen, en daarvan aantekening doen houden op het proces-verbaal. — Wij gelooven, dat dit voorschrift zeer nuttig is, en dat hetzelfde ook bij ons navolging verdienen zou.

2°. Die van de artt. 265 en 267, dat (even als in art. 145 Ind. Regl. van Strafv.) onder de onbevoegde getuigen ook worden opgenoemd de door een der beklaagden *vrijgegevene* lijfeigenen; en dat in geen geval de lijfeigenen van den beklaagde kunnen worden gehoord tot bezwaar of ontlasting van hunnen meester, dan met uitdrukkelijke toestemming van den hoofd-djaksa en den beklaagde, of indien de landraad, in geval van verzet, na beraadslaging, het beveelt.

3°. Die van art. 278, uitdrukkelijk bepalende, dat,

wanneer het misdrijf van dien aard is, dat de vraag omtrent het al of niet bestaan van hetzelfde door deskundigen kan worden toegelicht, deze, ieder afzonderlijk, hun gevoelen uitbrengen, na vooraf den eed te hebben afgelegd, *dat zij dat geheel naar waarheid, immers naar hun beste weten, zullen doen.* De vraag, bij ons ontstaan uit het stilzwijgen der wet omtrent den eed der deskundigen, is hiermede op eene gepaste wijze opgelost (1).

Even weinig als in het Ind. Regl. van Strafv., is hier eene enkele formaliteit, op straffe van nietigheid, voorgeschreven. De reden hiervan is dezelfde, omdat namelijk het middel van cassatie alleen is toegelaten in zaken van overtredingen, terwijl alle vonnissen in zaken van misdrijf van regtswege zijn onderworpen aan revisie bij het hoog gerechtshof (2). (Artt. 316, 252. Artt. 95, 97, Ind. R. O.)

Na afloop van het verhoor van getnigen en beklagden, wordt aan deze en aan hunnen raadsman de gelegenheid gegeven om de verdediging voor te dragen, en nadat dat alles is afgelopen, verklaart de president dat het onderzoek is gesloten; de beklagden, getuigen en toehoorders worden verwijderd, en de landraad gaat over tot de raadpleging; indien deze niet tenzelfden dage afloopt, of de president van oordeel is, dat de zaak niet gevoegelijk terstond kan worden beslist, kan hij het vervolg der beraadslaging en de beslissing uitstellen tot den *naastvolgenden* regtsdag, *mits het uitstel dadelijk in de openbare terechtzitting worde uitgesproken.* Art. 280, 281.

De landraad moet, naar aanleiding van de tegen den beklagde ingebrachte beschuldiging, en van hetgeen uit het onderzoek op de terechtzitting is gebleken, beraad-

(1) Zie DE PINTO, *Handl. tot het W. van Strafv. Aant. ad* § 134, 1o.

(2) Zie *Themis*, XI, 190, 191.

slagen over de navolgende punten: welke daadzaken zijn door het geregtelijk onderzoek bewezen? is het bewezen, dat de beklagde daaraan schuldig is? welk misdrijf is daardoor gepleegd? welke straf moet den beklagde worden opgelegd? Art. 282.

Tot veroordeeling is noodig de overtuiging van den regter en het wettig bewijs, dat de beklagde zich heeft schuldig gemaakt aan eene strafbare daad. Artt. 284, 288. De wettige bewijsmiddelen zijn: getuigenissen, schriftelijke bescheiden, bekentenis, aanwijzingen. Art. 285. De verdere ontwikkeling der bewijs-leer (artt. 286—302) is genoegzaam letterlijk nageschreven uit onze wet, zoodat wij daarbij niet zullen stilstaan.

Als de schuld niet is bewezen, wordt de beklagde vrijgesproken; indien het bewezen feit noch misdrijf, noch overtreding is, wordt hij van alle regtsvervolging ontslagen; wanneer hij daarentegen schuldig wordt bevonden aan een strafbaar feit, wordt hij veroordeeld in de daartegen bedreigde straf, ten zij de zaak mogt blijken de bevoegdheid van den landraad te boven te gaan, in welk geval hij wordt verwezen naar de regtbank van omgang, met bevel, dat hij in hechtenis zal blijven, of, zoo hij op vrije voeten is, daarin zal gesteld worden; art. 303—308.

De bepalingen over de openbare uitspraak van het vonnis door den president (art. 309, 310), den inhoud en de verschillende bestanddeelen van het vonnis, hetwelk moet zijn geschreven in de Nederlandsche en in de landtaal, en *binnen acht dagen* na de uitspraak onderteekend (art. 312, 313), en het houden door den griffier van het proces-verbaal der teregtzitting, komen almede genoegzaam in alles overeen met het dienaangaande bepaalde in het Ind. Regl. van Strafv., en bij gevolg ook met de voorschriften onzer wet (1).

(1) Zie hierover *Themis* XI, 195, 196.

Alle eind-vonnissen der landraden zijn onderworpen aan revisie bij het hoog gerechtshof, met uitzondering van die, waarbij de beklaagde, uit hoofde van gebrek aan bewijs, is vrijgesproken (art. 303), welke niettemin aan het hof worden ingezonden, hetwelk, indien daartoe gronden zijn, na den procureur-generaal te hebben geraadpleegd, aan den landraad zijne aanmerkingen op de behandeling der zaak kan mededeelen; art. 316. De griffiers der landraden zenden, binnen 14 dagen na de uitspraak, met de stukken van het geding en het proces-verbaal der terechtzitting, door tusschenkomst van den resident, aan het hoog-gerechtshof de oorspronkelijke vonnissen in; art. 317. De hoofd-djaksa en de beklaagde zijn bevoegd, om, binnen dien termijn, eene memorie, houdende hunne middelen tot bestrijding of verdediging van het vonnis, aan het hof in te dienen of te doen indienen, zonder echter nieuwe bewijsstukken te mogen overleggen; art. 318. Zoodra het arrest van revisie bij den landraad is ingekomen, moet de president hetzelfde aan den beklaagde bekend maken of door den griffier doen bekend maken, waarvan aantekening wordt gehouden op het vonnis (art. 197); art. 319.

De tenuitvoerlegging der vonnissen, waarbij eene lijf- of onteerende straf is uitgesproken, blijft van regtswege, en van die waarbij eene andere straf is uitgesproken, indien de veroordeelde het verlangt, geschorst gedurende 14 dagen nadat de uitspraak in revisie den veroordeelde is bekend gemaakt; en de veroordeelde kan, binnen dien termijn, een verzoekschrift om gratie inleveren bij den griffier van den landraad, waardoor almede de tenuitvoerlegging wordt geschorst; art. 321, 322. De schavotstraf en de straf van rottingslagen (1) worden ten uitvoer

(1) Bij art. 4 van de *Bep. ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetg.*, welke eene dadelijke voorziening behoeven, zijn wel de straffen van geesseling en brandmerk afgeschaff, doch de straf van

gelegd ter plaatse, waar de landraad, die het vonnis gewezen heeft, gevestigd is, ten zij bij het vonnis zij bepaald, dat dit zal geschieden op of nabij de plaats, waar het misdrijf gepleegd is, in tegenwoordigheid van den resident, of van een door dezen aan te wijzen beambte, die aan den voet van het arrest in revisie stelt eene door hem ondertekende verklaring, dat de straf behoorlijk is ten uitvoer gelegd, met vermelding van den dag, waarop dit is geschied; art. 311, 323. De veroordeeling tot wegzending naar een oord van ballingschap en die tot dwangarbeid in of buiten den ketting (1), kunnen niet worden ten uitvoer gelegd, dan nadat, door den Gouverneur-generaal, op aanvraag van het hoog gerechtshof, zal zijn bepaald, werwaarts de veroordeelde zal worden overgebracht; art. 324.

Wanneer iemand, die vroeger tot gevangenis of zwaardere straf was verwezen, op nieuw daartoe wordt veroordeeld, voor dat hij de eerste ondergaan heeft, worden, indien de eerst-opgelegde straf niet reeds verjaard is, de volgende regelen in acht genomen: indien, buiten het geval in art. 306 (2), bij de opvolgende vonnissen herhaaldelijk eene schavotstraf of die van rottingslagen is

rottingslagen is bij art. 20 tegen inlanders behouden. Wij zullen hierop nader terugkomen bij de behandeling van dit *Regl.*

(1) Art. 20, 25, 26, 27 eod.

(2) Art. 306. Wanneer het blijkt dat de beklagde te voren, dech na het plegen van het feit voor hetwelk hij te regt staat, ter zake van andere misdrijven of overtredingen is veroordeeld, zal de landraad in de toepassing der straf acht slaan op de aan den beklagde bevorens opgelegde straf of straffen.

De landraad zal in geen geval eene straf uitspreken, waarvan het gevolg zoude zijn, dat de beklagde, ter zake dier gezamenlijke misdrijven of overtredingen, eene zwaardere straf zoude ondergaan dan het maximum, tegen het zwaarste derzelve bedreigd.

Deze bepaling is mede niet toepasselijk op geldboeten en verbeurdverklaring van bijzondere voorwerpen.

opgelegd, ondergaat de veroordeelde alleen de zwaarste dier straffen, of, indien zij van gelijke zwaarte zijn, slechts ééne van beiden (1), terwijl de andere van regtswege vervalt; overigens worden de na elkander opgelegde straffen geheellijk ten uitvoer gelegd, te beginnen met de zwaarste; art. 325.

Voor de berekening van den straftijd, wordt elken dag op 24 uren, en elke maand op 30 dagen gesteld, en de straftijd gerekend in te gaan, voor veroordeelden die zich in hechtenis bevinden, op den dag waarop het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan, en voor anderen, met die der tenuitvoerlegging; art. 327, 328.

De vonnissen, houdende veroordeeling in geldboeten, kunnen worden ten uitvoer gelegd op de goederen van den veroordeelde, of bij lijfswang (voor zoo veel de boete betreft), beide op dezelfde wijze als omtrent de tenuitvoerlegging in burgerlijke zaken is bepaald; art. 328, 330, 331 (art. 199—221). Voor de kosten zijn allen, die gelijktijdig aan hetzelfde feit zijn schuldig verklaard, hoofdelijk en voor het geheel aansprakelijk, art. 333; en bij het vonnis, waarbij eene geldboete wordt opgelegd, bepaalt de regter den tijd, gedurende welchen de veroordeelde, wegens het niet voldoen der boete, kan worden in gijzeling gehouden; die tijd kan ten langste worden gesteld op ééne maand gevangenis of dwangarbeid buiten den ketting, voor elke twee honderd gulden, en mag in geen geval den tijd van drie jaren te boven gaan; art. 329 (art. 206, 207). De verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen, mitsgaders de veroordeeling tot geldboete en in de kosten, zijn altijd ten behoeve van den

(1) Doch welke? Daarover zwijgt het reglement. Wordt dit overgelaten aan de keuze van den veroordeelde, of aan den ambtenaar met de uitvoering belast? — Het eerste toch wel zeker niet. Waarschijnlijk zal het wel de bedoeling zijn, dat de eerste straf moet worden ten uitvoer gelegd.

lande, ten ware bij bijzondere verordeningen anders mogt zijn bepaald, in welk geval de aandeelen, daarin aan ambtenaren of bijzondere personen toegekend, steeds, nadat het geheele bedrag in 'slands kas zal zijn gestort, hieruit aan dezen worden uitbetaald, in voege als bij de daartoe betrekkelijke verordeningen is of zal worden geregeld; art. 332.

In zaken van overtreding (1) (art. 95 Ind. R. O.), vaardigt de hoofd-djaksa tegen den beklagde uit een schriftelijk bevel van dagvaarding, tegen den dag en op den termijn, door den president te bepalen, en inhoudende opgave van de overtreding, mitsgaders dag en uur, waarop de beklagde voor den landraad zal moeten verschijnen, van welk bevel een volledig afschrift wordt beteekend aan den beklagde in persoon of aan diens woning of verblijf; artt. 337, 338.

Indien de beklagde ten bepaalden dage niet verschijnt, gelast de president, indien hij niet behoorlijk is gedagvaard, dat zulks alsnog zal plaats hebben tegen eenen naderen regtsdag; doch, indien hij behoorlijk is opgeroepen, wordt, niettegenstaande zijne afwezigheid, met de behandeling der zaak voortgegaan, en wordt het bij verstek gewezen vonnis van veroordeeling aan hem beteekend, waartegen hij niet anders kan opkomen dan door hooger beroep, indien het vonnis in het eerste, of door voorziening in cassatie, wanneer het in het hoogste ressort gewezen is; art. 339.

De beklagde kan zich door eenen verdediger doen bijstaan, of zich doen vertegenwoordigen door eenen bij notariële of door den griffier van den landraad opgemaakte akte, bepaaldelijk daartoe gevolmagtigde, doen vertegenwoordigen, ten ware de landraad zijne persoonlijke verschijning mogt gelasten; art. 340.

Het regtsgeding wordt volgenderwijze gevoerd: de

(1) Waarover wordt gehandeld in Titel XII.

processen-verbaal en verslaggevingen worden door den hoofd-djaksa voorgelezen, en deze draagt de zaak en zijne vordering voor; de getuigen worden gehoord; de stukken, dienende tot overtuiging of ontlasting, worden aan de getuigen en aan den beklaagde vertoond; de beklaagde wordt ondervraagd en in de gelegenheid gesteld, om zijne verdediging voor te dragen of te doen voordragen (art. 340), daarna wordt overgegaan tot de beraadslaging en de uitspraak van het vonnis, het onderzoek op de terechtzitting, de raadpleging, beslissing, uitspraak en tenuitvoerlegging van het vonnis, geschieden voor het overige op dezelfde wijze als in zaken van misdrijf; art. 341, 342, 367.

In zaken, waarin geen hooger beroep is toegelaten, kan de landraad bij het vonnis bepalen, dat het, voor zoo veel de opgelegde geldboete betreft, bij voorraad, en niettegenstaande cassatie, zal mogen worden ten uitvoer gelegd; art. 343 (art. 367).

In geval van hooger beroep van de uitspraken der regentschaps-geregten, wordt de beklaagde en de getuigen (zoo noodig) door den hoofd-djaksa, tegen den door den president bepaalden dag opgeroepen, en er kunnen nieuwe getuigen worden geroepen (art. 337); ten dienenden dage onderzoekt de landraad de zaak op nieuw; de uitspraak van het regentschaps-geregt en de stukken worden door den griffier voorgelezen; overigens geschiedt het onderzoek even als voor overtredingen in dezen titel is voorgeschreven; art. 334, 335; en de president van den landraad doet den regent, door toezending van een afschrift, kennis dragen van het in hooger beroep gewezen vonnis, binnen acht dagen na de uitspraak. Art. 336.

Van alle vonnissen door de landraden in zaken van overtreding gewezen, welke geene eind-vonnissen zijn, kan alleen met de hoofdzaak in hooger beroep worden

gekomen (art. 193). De hoofd-djaksa of de beklagde, die van dat middel wil gebruik maken, moet zijne verklaring doen aan den griffier van den landraad, ten langste binnen drie weken na de uitspraak; de officier bij den raad van justitie kan binnen denzelfden termijn in hooger beroep komen; de uitvoering van het vonnis blijft hangende het beroep geschorst. Art. 345, 346.

De griffier van den landraad zendt, binnen 14 dagen na de aantekening van het beroep, de stukken, met het proces-verbaal der teregtzitting, en volledige afschriften van het vonnis en van de akte van beroep ter griffie van den raad van justitie (art. 195). Binnen denzelfden termijn kan de beroepende partij aan den raad van justitie eene memorie indienen, houdende de middelen van het beroep (art. 195). Artt. 347, 348. De beklagde kan op de, namens den officier bij den raad van justitie, aan hem gedane dagvaarding in persoon optreden, en zich, des verkiezende, door eenen procureur doen bijstaan, of zich door eenen, bij authentieke acte gemagtigden procureur doen vertegenwoordigen (art. 340). Indien hij, behoorlijk opgeroepen, niet verschijnt, wordt verstek tegen hem verleend, en dadelijk overgegaan tot de behandeling der zaak; tegen het bij verstek gewezen veroordeelend vonnis kan hij alleen opkomen door voorziening in cassatie. Art. 350. (Art. 339).

Van alle vonnissen, door de landraden in zaken van overtreding gewezen in het hoogste ressort, kan beroep in cassatie worden ingesteld bij het hooggeregts-hof. Art. 352. Art. 171 Ind. R. O. Alles wat betreft de aantekening voor het beroep, den termijn, de vonnissen waartegen en de gronden waarop men zich kan voorzien in cassatie, de memorie, en de opzending der stukken aan het hof, is genoegzaam letterlijk overgenomen in de Artt. 353—364 uit de artt. 304—320 Regl. op de Strafv., waarvan door ons uitvoerig verslag is gegeven, boven,

Themis, XI, 211—215. Wij gelooven daarnaar te kunnen verwijzen. Alleen zij opgemerkt, dat, in verband met de artt. 339 en 350, aan den beklaagde, die bij verstek is veroordeeld, een termijn wordt gegeven van veertien dagen om zich te voorzien in cassatie, te rekenen van den dag, waarop hem het vonnis is beteekend. Art. 359. — Omtrent de behandeling der zaak in cassatie, worden hier geenerlei voorschriften gegeven; de zaak wordt vermoedelijk door het hof in raadkamer op de ingezonden stukken afgedaan.

Het arrest in cassatie gewezen wordt, door tusschenkomst van den resident, toegezonden aan den president van den landraad. (Art. 319). Art. 365.

Zoo lang de termijn tot het aanteekenen van cassatie niet is verstreken (art. 359), of, in geval van beroep in cassatie, daarop niet bij eind-vonnis is beschikt, mag het vonnis niet worden ten uitvoer gelegd, behoudens het bepaalde bij art. 243 (1). Art. 367.

De residenten houden zitting, zoo veel mogelijk, twee keeren in de week, op daartoe bestemde dagen, tot afdoening der aan hunne kennismeming opgedragen zaken. (Art. 88, 110 Ind. R. O.). Art. 368.

De zaken worden door den hoofd-djaksa ingeschreven op een register, hetwelk bekend is onder den naam van politie-rol. Die inschrijving behelst de opgave van den naam, den ouderdom, het beroep en de woon- of verblijfplaats van den beklaagde, de overtreding, de namen, beroep en woonplaats en den korten inhoud der verklaringen der voorloopig gehoorde getuigen. Na des noodig deze of nieuwe getuigen (al of niet onder eede), en, in allen gevalle, na den beklaagde te hebben ondervraagd, doet de resident uitspraak. Van de verklaringen der getuigen en de bekentenis of ontkenenis van den beklaagde, wordt aanteekening gehouden op het

(1) Zie boven bl. 227.

register. Bij schuldigverklaring legt de resident, binnen de grenzen zijner bevoegdheid, den beklagde eene aan het feit geëvenredigde straf op. Van de beslissing geschiedt aanteekening op de politie-rol, en zij wordt door den resident onderteekend. De uitspraken worden dadelijk ten uitvoer gelegd. In geval van verwijzing tot eene geldboete, kan de veroordeelde, in geval van toepassing van den lijfswang, niet langer dan zes dagen worden in gijzeling gehouden (artt. 207, 329). Artt. 369—371.

Eindelijk behandelt de veertiende titel de regtspleging voor de regtbank van omgang. Over de samenstelling en de bevoegdheid dezer regtbanken, zie art. 99—107 Ind. R. O., en *Themis*, IX, 348.

De stukken betrekkelijk de zaken, die voor de regtbank van omgang moeten gebracht worden, worden van wege den omgaanden regter gesteld in handen van den hoofd-djaksa of djaksa, om zijn ambt en plicht te betrachten. Art. 379.

De bepalingen van art. 241 (1), zijn mede van toepassing op de regtbanken van omgang.

Indien de omgaande regter bevindt, in de hem door den resident toegezonden stukken (art. 82), dat er nog daadzaken en omstandigheden zijn, die vóór de behandeling van de zaak ter terechtzitting behooren toegelicht of opgehelderd te worden, wendt hij zich deswege tot den resident, die gehouden is, zoo spoedig mogelijk, over te gaan tot de nog verlangde getuigen-verhooren, geregtelijke plaats-opnemingen, of andere daden van voorloopig onderzoek; na afloop hiervan, of, zoo dat niet noodig is, dadelijk, wordt gehandeld overeenkomstig art. 379, zoo even vermeld. Art. 374.

De omgaande regter kan geene zaken aan den resident terugwijzen, op grond, dat zij hem niet voorkomen vatbaar te zijn voor vervolging; doch, indien hij van

(1) Zie boven bl. 227.

oordeel is, dat eene zaak behoort tot de bevoegdheid van den landraad, deelt hij dit, met opgave der gronden, en onder terugzending der stukken, mede aan den resident, die, wanneer hij zich met dat gevoelen vereenigt, de zaak op de gewone wijze brengt voor den landraad; en, in het tegenovergestelde geval, de stukken met zijne schriftelijke bedenkingen, zendt aan den procureur-generaal bij het hoog-geregtshof, die zoodra mogelijk den regter aanwijst, voor welken, naar zijn oordeel, de zaak moet gebragt worden. De omgaande regter en de resident zijn verplicht die aanwijzing te volgen, behoudens de verplichting van den landraad om zich onbevoegd te verklaren, wanneer het feit, na het onderzoek ter terechtzitting, blijkt zijne bevoegdheid te boven te gaan (art. 308). (Art. 375—378).

Het onderzoek op de terechtzitting, de raadpleging, de uitspraak en de tenuitvoerlegging, geschieden volgens het bepaalde bij den elfden titel, behoudens de volgende wijzigingen:

1°. Indien in het geval van art. 306 de doodstraf is gesteld op het misdrijf, waarvoor de beklagde het laatst te regt staat, wordt die straf uitgesproken, onaan gezien die, welke hij vroeger ondergaan heeft;

2°. wanneer blijkt, dat het feit behoort tot de bevoegdheid van den landraad, doet de regtbank van omgang niettemin uitspraak;

3°. de vonnissen van vrijspraak zijn mede onderworpen aan de revisie van het hoog-geregtshof, en de vrijgesprokenen blijven inmiddels in verzekerde bewaring (art. 106 Ind. R. O.)

4°. indien de procureur-generaal van oordeel is, dat er omtrent de schuld of onschuld van den vrijgesprokene een nader geregteijk onderzoek behoort plaats te hebben, dient hij, binnen tien dagen, nadat de stukken zijn in zijne handen gesteld, aan het hof een schriftelijk, met

redenen omkleed requisitoir in, daartoe strekkende, dat het hof, met opschorting der uitspraak in revisie, zal bevelen, dat tot zoodanig onderzoek ter teregtzitting van de regtbank van omgang worde overgegaan; — het hof beraadslaagt en beschikt met zes leden, op het verslag van den daartoe benoemden raadsheer, op dit requisitoir; wanneer het zich daarmede niet vereenigt, wordt het vonnis van vrijspraak bekrachtigd; in het tegenovergestelde geval, worden bij een bevelschrift, hetwelk met de stukken aan de regtbank van omgang wordt teruggezonden, de daadzaken en omstandigheden omschreven, omtrent welke een nader onderzoek wordt verlangd, en de weg, langs welken het hof die wensch tot klaarheid gebragt te zien; de regtbank van omgang gaat daartoe onmiddellijk op eene te houden teregtzitting over, ten zij eene plaats-opneming of andere voorloopige verrigting van dien aard, vóór de teregtzitting moet plaats hebben; — binnen acht dagen na de teregtzitting wordt het daarvan opgemaakt proces-verbaal met de vroeger en later bij het geding gevoegde stukken, door den griffier aan het hof ingezonden, en wordt vervolgens in de gewone vormen, op de schriftelijke conclusiën van den procureur-generaal, en na gehoord verslag van den rapporteur, door het hof, oordeelende met zes leden, behandeld en beregt, en het vonnis bekrachtigd of vernietigd, met schuldigverklaring van den beklagde en veroordeeling in de op het misdrijf gestelde straf;

5°. in geval van veroordeeling tot de doodstraf, wordt het arrest in revisie niet ter uitvoering opgezonden, dan nadat door den Gouverneur-generaal zij beschikt op de schriftelijke aanvraag ter verkrijging van het *fiat executio*, door het hof, onder toezending der stukken, gedaan: art. 382—393.

De omgaande regter doet de bij hem ingekomen arresten in revisie en de vonnissen waarop die zijn gevallen,

onverwijld tot bekendmaking aan den beklaagde en ter tenuitvoerlegging toekomen aan den resident, binnen wiens residentie de beregting heeft plaats gehad; art. 394, 395. (Art. 319, 323, 351.)

De voorschriften omtrent het vervallen, ophouden en te niet gaan van vervolgingen en straffen van den vijftienden titel, komen al weder in alle opzichten overeen met die van den een en twintigsten titel van het Regl. van Strafv. (1) over hetzelfde onderwerp, alleen met deze twee uitzonderingen:

1°. Dat, in geval van overlijden van den beklaagde, in alle gevallen, de vordering tot verhaal van boete of verbeurte van bepaalde voorwerpen, in zaken van overtreding op het stuk van 'slands middelen en pachten, bij den burgerlijken regter wordt voortgezet tegen de erfgenamen of vertegenwoordigers van den overledene, op dezelfde wijze als in gewone burgerlijke zaken, art. 400, zoodat hier niet zijn overgenomen de onderscheidingen van de artt. 392—395 Regl. van Strafv.;

2°. dat, vermits de zaken tegen de afwezig geblevene beklaagden, op dezelfde wijze worden behandeld, als of zij verschenen waren (art. 339), ook de bepaling van art. 402 Regl. van Strafv., omtrent de verjaring tegen contumaciële beklaagden, hier niet te pas kwam.

Hetzelfde geldt nagenoeg omtrent de bepalingen van gemengden aard, voorkomende in den zestienden of laatsten titel. Behalve de artt. 415, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 426, 427, 428 en 430, welke, *mutatis mutandis* volkomen gelijkloidend zijn aan de overeenstemmende artt. 410, 411, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421 en 422 van den laatsten titel van het Regl. van Strafv. (2), treffen wij hier nog

(1) Zie *Themis*, XI, 222.

(2) Zie *Themis*, XI, 422—426.

Themis. D. XII, 2^e St. [1851].

enkele bepalingen aan, handelende over zeer verschillende onderwerpen, waarvan wij ten slotte den inhoud laten volgen:

Art. 412. De presidenten der regterlijke collegien zijn belast met de leiding van het onderzoek op de terechtzittingen en van de beraadslaging.

Ook rust op hen de zorg voor de handhaving der goede orde op de terechtzittingen; al wat tot dat einde door hen wordt bevolen, zal stiptelijk en terstond worden ten uitvoer gelegd.

Art. 413. Zij die gedurende de terechtzittingen de stilte storen, of teekens van goed- of afkeuring geven, of op welke wijze ook geraas of beweging verwekken, en zich op de eerste waarschuwing niet dadelijk stil houden, zullen op last van den president verwijderd worden: alles onverminderd de geregtelijke vervolging, indien zij zich aan eenig strafbaar feit mogten hebben schuldig gemaakt.

Art. 414. Geen regter zal mogen kennis nemen van een geding, waarbij hij persoonlijk, het zij regtstreeks, het zij zijdelings, belang heeft, of waarin zijne echtgenoot, of een zijner bloedverwanten of aangehuwen, in de regte linie zonder onderscheid, en in de zijddlinie tot den vierden graad ingesloten, betrokken is.

De regter, die in zoodanig geval van uitsluiting verkeert, zal gehouden zijn zich uit eigene beweging, zonder dat het noodig zij dat daartoe aanzoek worde gedaan door den belanghebbende, van de kennismeming der zaak te onthouden.

In geval van twijfel of verschil beslist het collegie. Tegen deszelfs uitspraak wordt geenerhande voorziening toegelaten.

Art. 425. De beklagden wegens misdrijf of overtreding mogen te hunnen koste afschriften nemen of doen nemen van alle zoodanige stukken van het tegen hen

ingesteld regtsgeding, als zij tot hnnne verdediging noodzakelijk oordeelen.

Art. 429. De deurwaarders bij de landraden te Batavia, Samarang en Soerabaija, zullen van de door hen gedane exploiten door schriftelijke relazen moeten doen blijken. De deurwaarders bij de overige landraden, en alle andere personen met het doen van exploiten bij de inlandsche regtbanken en geregten belast, zullen des noods kunnen volstaan met aan den regter of anderen ambenaar, aan wien zij relaas moeten doen, die daarvan aantekening zal houden of doen houden, mondeling verslag te geven van de door hen gedane aanzeggingen, oproepingen en andere exploiten.

Art. 431. Zoo wel in burgerlijke als in strafzaken, het zij ter teregtzitting, het zij buiten dezelve, geroepen en opgekomen getuigen, zijn gerechtigd tot schadeloosstelling voor reis- en verblijfkosten, volgens de bestaande of later vast te stellen tarieven.

De registers en de ambtenaren van geregtelijke politie zullen de voor hen verschenen getuigen bekend maken met het bedrag der schadeloosstelling, waarop zij aanspraak hebben.

Art. 432. Bij de regtspleging voor de inlandsche regtbanken zullen geene meerdere of andere vormen worden in acht genomen, dan die welke bij dit reglement zijn omschreven.

Echter blijft het den gouverneur-generaal voorbehouden om, wanneer de volstreckte noodzakelijkheid van dusdanigen maatregel door de ondervinding mogt worden aangetoond, voor de landraden te Batavia, Samarang en Soerabaija, en voor zoodanige andere landraden als ten aanzien van welke dezelfde noodzakelijkheid mogt bevonden worden te bestaan, na het hoog-geregtshof te hebben geraadpleegd, voor zooveel betreft de regtspleging in burgerlijke zaken, nog nadere bepalingen vast te

stellen, meer overeenkomende met de voorschriften van regtsvordering voor de Europesche regtbanken.

Art. 433. Indien het hoog-geregtshof dienstig oordeelt, dat, ter verzekering van de regelmatige werking en de behoorlijke opvolging der bepalingen van dit reglement, een plaatselijk onderzoek in de residentien bewerkstelligd worde, zal hetzelfde aan den gouverneur-generaal een daartoe strekkend schriftelijk voorstel doen.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Over de onherroepelijke magtiging, die een eerste hypothecaire schuldeischer van zijnen schuldenaar volgens art. 1223 Burg. Wetb. kan bedingen, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, advocaat te 's Gravenhage.*

Art. 1223 B. W. luidt:

Alle bedingen, bij welke de schuldeischer gemagtigd zoude worden, om zich het gehypothekeerde goed toe te eigenen, zijn nietig.

Het staat echter den eersten hypothekairen schuldeischer vrij, om, bij het vestigen der hypotheek, uitdrukkelijk te bedingen, dat, bij gebreke van behoorlijke voldoening der hoofdsom, of van de betaling der verschuldigde renten, hij onherroepelijk zal zijn gemagtigd, het verbonden perceel in het openbaar te doen verkoopen, ten einde uit de opbrengst te verhalen zowel de hoofdsom als de renten en de kosten. Dat beding zal op de openbare registers moeten worden aangeteekend, en zal de veiling moeten plaats hebben op de wijze als bij art. 1255 is voorgeschreven, met uitzondering alleen, dat de tegenwoordigheid van den kantongeregt niet vereischt wordt.

De Nederlandsche Wetgever heeft in de artt. 1177

en 1178 alle de roerende en onroerende goederen van den schuldenaar tot gemeenschappelijken waarborg voor zijne schuldeischers verklaard, behoudens *wettige redenen van voorrang* tusschen deze, gelijk hij zich uitdrukt. Die voorrang spruit, volgens art. 1179, voort uit privilege, pand of hypotheek. Deze geven den schuldeischer het regt, om boven zijne medeschuldeischers uit het goed te worden betaald, waarop het privilege, het pand of hypotheek drukt.

Pand en hypotheek zijn, niettegenstaande dien voorrang, toch altijd slechts zekerheidsmiddelen, die geen eigendomsovergang medebrengen, maar een reëel regt op het verbonden goed doen ontstaan, waarom niet genoeg kan worden gewaakt tegen de verkeerde opvatting der leer « *tantum alienatum quantum hypothecatum.* »

De schuldeischer wordt door de wanbetaling geen eigenaar van het in pand gegeven of door hypotheek verbonden goed. Dat gevolg mag volstrekt niet worden overeengekomen, a. 1200 en 1223. 1^e ged.

Op dien algemeenen regel vindt men wijzigingen, afwijkingen of uitzonderingen, die als zoovele voorregten des schuldeischers zijn te beschouwen. Daartoe behoort de onherroepelijke magtiging tot verkoop van het in pand gegeven goed, a. 1201 en 1202, en die tot verkoop van het gehypothekeerde goed, a. 1223, 2^e lid. Ik wensch mij bij deze laatste uitsluitend te bepalen.

De stelling, die ik wil verdedigen, is, dat het tweede lid van a. 1223 is een voorregt ten behoeve des eersten hypothecairen schuldeischers, waaraan hij mitsdien mag renunciëren en hetwelk nimmer ten zijnen nadeele mag worden uitgelegd.

De bepaling van dit tweede lid is nieuw: immers zij werd in het Fransche regt niet gevonden, maar is aan het oude regt ontleend.

Bij de Romeinen konde de hypothecaire schuldeischer het goed, bij wanbetaling, tegen tauxatie overnemen, als koper aan zich houden. *Potest*, zegt *MARGIANUS* in l. 16 § 9 Dig. de pign. et hyp. (XX, 1) *ita fieri pignoris datio hypothecaeve, ut si intra certum tempus non sit soluta pecunia, jure emtoris possideat rem, justo pretio tunc aestimandam*: hoc enim casu videtur quodammodo conditionalis esse venditio. Et ita *Divus Severus* et *Antoninus* rescripserunt. — Deze leer gold zoolang niet uitdrukkelijk was overeengekomen, dat NIET zou worden verkocht. Si *convenit*, leert *ULPIANUS* in l. 4. Dig. de pignoratitia actione (XIII, 7), de *distrahendo pignore sive ab initio, sive postea, non tantum venditio valet, verum incipit emtor dominium rei habere*. Sed etsi non convenerit de *distrahendo pignore*, hoc tamen *jure utimur ut liceat distrahere, si modo non convenit* NE LICEAT (1).

Hieruit volgt dus reeds, dat de Romeinen den hypothecairen crediteur bijzonder gunstig waren, — dat zij hem tot het behouden of zelf koopen, of verkoopen van het verbonden goed, ingeval van wanbetaling, gerechtigd verklaarden, zoolang maar niet was overeengekomen, dat *niet* zou worden verkocht, onverschillig of de bevoegdheid tot verkoopen hem uitdrukkelijk mogt zijn gegeven, of daaromtrent in de overeenkomst het stilzwijgen bewaard.

Bij de l. 3 Cod. de pact. pign. (VIII, 35) heeft *CONSTANTIJS* het vervallen van den eigendom van het onroerend goed aan den hypothecairen crediteur afgeschaft; zijnde deze wet mede belangrijk, als bevattende een der weinige voorbeelden van terugwerkende kracht.

(1) Over de vraag omtrent de geldigheid van het beding, dat de debiteur het verbonden goed *niet* zal mogen verkoopen zonder consent van den crediteur, zie *Themis* I. p. 15 en volgg. en VII. 603 en volg.

De conventionele hypotheek of door DE GROOT letterlijk vertaalde « besproken onderzetting , » welk onbehagelijk woord door onzen Wetgever met andere verouderde uitdrukkingen is overgenomen , werd ook wel *bezegelt-heid* genoemd , omdat het voor de Overheid of den Magistraat der plaats waar het goed was gelegen , verleden , bezegeld en aangeteekend werd , — mogt vroeger niet voor een notaris worden gepasseerd , doch konde later niet alleen geregteijk en voor notaris en getuigen , maar ook onder de hand worden gevestigd. Zie BOEIJ , *Woordentolk* , v. *hypotheek* ; DE GROOT , *Inl. tot de Holl. Regtsg.* B. 2. D. 48. § 30 ; v. D. LINDEN , *Koopmans Handb.* p. 108.

DE GROOT l. l. § 41 , zegt : « 't Gevolg van onderzettinge en is *niet* , dat den schuldeysscher het onderzette mag voor hem behouden ofte uit eygen magt verkoopen : ja dat meer is , hy en mag ook by voorwaerden niet bedingen regt van verval van eigendom by wanbetalinge , maer moet na verkregen vonnisse de verkop- ping *rechtelijk* laten geschieden , ende alzo 't zijne bekomen ; » op welke plaats door SCHORER wordt aangeteekend , dat hij zou mogen bedingen , dat het goed hem tegen redelijken prijs wierd afgestaan. Zie wijders VOET *ad tit. Dig. de distractione pignorum* (XX. 5).

VAN DER LINDEN t. a. p. bl. 111 , de leer zoo even uit DE GROOT medegedeeld vermeldende , voegt er bij : « ten dien opzigte is echter de schuldeischer meestal gewoon , om bij de *beleeningsacten* te bedingen , dat hij , bij wanbetaling , tot den verkoop van het beleende gevolmagtigd zijn zal. »

Dit beding , gegrond op de hiervoren aangehaalde *lex 4 Dig. de pign. act.* , was oudtijds hier te lande bestaansbaar.

Wat den verkoop zelveu betreft , oordeelde VAN DER

LINDEN, dat men voorzigtigst zal handelen, om, alvorens tot den verkoop over te gaan, daartoe autorisatie van den regter te verzoeken. Tot het regt verstand van dezen voorzigtigheidsmaatregel diene hetgeen bij VOET *ad tit. Dig. de distr. pign.* § 3, 5, 6 en 10 in fine voorkomt: Cumque moribus nostris pignus omne conventionale eodem modo distrahendum sit quo giudiciale, quatenus creditor a giudice petere debet, probato pignoris jure, pignus illud per judicis sententiam pronunciarum executabile (ut loquuntur) pro debito, consequens est, nunc promiscue a pignoris emtione creditores hypothecarios non esse depellendos, utcumque ipsi petierint distractionem. GROENEWEGEN ad l. 10 Cod. h. t. — Quae hodie ad solennem pignorum venditionem requirantur, ex usu magis cujusque fori quam certis praeceptis disci potest. — Qualiscunque autem lege municipali aut usu inveterato inductus fuerit pignoris vendendi modus, is servandus est, nec ab eo privatis creditorum ac debitorum conventionibus recedi potest aut ordo mutari. Unde si pacto id actum fuerit, ut creditori liceat, auctoritate privata pignus vendere, tamen non nisi auctione publica ex judicis decreto id recte fiet, quoties aut debitor venditionem privatim ex pacto fieri non patitur aut aliorum creditorum hypothecariorum interest, ne quid tale fiat, caet. — Illud Romano et hodierno juri commune est, quod si *antiquior et jure potior* creditor pignus solenniter extraneo vendiderit aut decreto judicis per apparitores distrahi curaverit, extraneus ille emtor neque per debitorem neque per creditores *tempore posteriores et jure debiliores* ullam oblato pretio soluto pati teneatur emtae rei ablationem sed plenissimo et irrevocabili jure dominus fiat.

Den hypothecairen crediteur, die het regt tot verkoop in geval van wanbetaling had bedongen, noemde men oudtijds procurator, of liever het beding zelve eene

procuratie in rem suam. — De procurator in rem suam was in het Romeinsche regt bekend als, *qui aliena quidem negotia et nomine mandantis administrat, sed in utilitatem propriam*. Zie den titel *Dig. de procuratoribus et defensoribus* (III, 3), en VOET ad h. t. no. 8. Bijv. bij cessie van actie ageert de kooper tegen den debiteur krachtens de magtiging des verkoopers, maar ten zijnen eigen behoefte: in rem utilitatemque suam mandatae sunt actiones, l. 8 § ult. *Dig. mandati* (XVII. 1.).

De procurator in rem suam was dan ook eigenlijk cessionarius; lasthebber in eige zaaken, gemeenlijk *cessionaris*, zegt ZURCK *Cod. Bat. voce procuration* § 4.

De procuratie *in rem suam* is, mijns oordeels, eene door den crediteur van den debiteur *bedongen magtiging*, om in eigen belang te handelen, en hoezeer dat beding steeds als eene soort van lastgeving wordt beschouwd, is zij niettemin daarvan zoozeer afwijkende, dat de beginselen van het mandaat te haren aanzien alle toepassing missen, gelijk wij straks duidelijk zullen aantoonen. — Het Wetboek Napoleon, ingerigt voor het Koninkrijk Holland, de basterd Code Napoleon, heeft haar aangenomen ten aanzien van pand (verpanding van roerend goed), en wel in art. 1821, luidende: «men mag bij de acte van verpanding van *roerend* goed bedingen, dat de schuldeischer het regt zal hebben, om, bij wanbetaling, zonder eenige voorafgaande procedures, het pand in het openbaar te verkoopen. Onaangezien dit beding is het echter noodig, dat de schuldeischer van zijnen plaatselijken regter eene autorisatie ter verkoop verkrijge, waarop de schuldenaar vooraf in zijne belangen summierlijk wordt gehoord.»

Van dit beding bij pand of hypotheek vindt men niets in den Franschen Code; — maar de eerste afdeeling van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in 1833, geloofde

niet, dat de Fransche wet het uitsloot. Zie VOORDUIN, *Geschiedenis en beginselen der Ned. Wetb.* IV. p. 527. Men treft het evenmin aan in het gearresteerde, maar niet ingevoerde wetboek van 1830.

Het beding, waarvan hier de rede is, en mitsdien ten behoeve van den eersten *hypothecairen* schuldeischer, is vastgesteld bij art. 14 der wet van 28 April 1834, *Stbl.* n°. 18.

En zoo zijn wij tot ons artikel 1223 gevorderd. Het eerste lid, dat ook vroeger bestond, brengt de nietigheid mede van het beding, waarbij het gehypothekeerde goed, in geval van wanbetaling door den crediteur aan zich zou kunnen worden toegeëigend. Hij mag mitsdien *geen regt van verval van eigendom bij wanbetaling* voor zich bedingen.

Het staat den eersten hypothecairen schuldeischer vrij, te bedingen, dat bij niet voldoening van hoofdsom of interessen, hij *onherroepelijk* zal zijn *gemagtigd* tot den openbaren verkoop van het verbonden perceel, om uit de opbrengst hoofdsom, interessen en kosten te verhalen.

Na het verbod omtrent het beding van toeëigening aan zijde des schuldeischers volgt hier eene *vergunning* door den wetgever met de ondubbelzinnige woorden *het staat vrij* uitgedrukt. De wetgever vergunt te bedingen, hij dwingt of noodzaakt niet, want het geldt eene overeenkomst, waarin men zich verbindt en bedingt, en de toestemming van partijen is van elke overeenkomst het eerste vereischte (verkeerdelijk in art. 1356 *voorwaarde* geheeten).

Hij vergunt den eersten hypothecairen schuldeischer en niet den volgenden, *voor zich zelve* (dat volgt uit art. 1351) te bedingen eene onherroepelijke magtiging tot openbaren verkoop in geval van wanbetaling: dat wil, mijns inziens, niet anders zeggen dan dat hem het

regt wordt gegeven, om, bij wanbetaling, het goed in het openbaar te doen verkoopen.

De woorden *het staat vrij te bedingen* stellen de opvatting, dat de wetgever hier den eersten hypotheccairen schuldeischer een *bijzonder regt* toekent, boven bedeking. Dat is een jus speciale ten behoeve van alle eerste hypotheccaire crediteuren, eene bevoegdheid hun bij de wet gegeven, waarvan zij al dan niet gebruik kunnen maken. — Tot de beteekenissen van het woord jus behoort vooral die van *facultas*. Quidquid licet, conceditur, permittitur, *juris* appellatione censetur (Brissonius).

Regt komt altijd voor in de beteekenis van bevoegdheid, wanneer het een voorregt bedoelt. Honderde voorbeelden zou ik hiervan kunnen aanhalen; men denke aan het regt der vrouw om aan de gemeenschap te renunciëren, om scheiding van goederen te vragen, aan het regt van beraad, van wederinkoop enz. enz. Het regt in die beteekenis is altijd facultatief, nooit verplichtend, gelijk ieder zal erkennen die slechts denkt aan het jus vitae ac necis in de eerste tijden te Rome aan den heer en den vader toegekend.

De eerste hypotheccaire schuldeischer *kan*, bij faillissement zijns debiteurs, dat zijn *regt* uitoefenen, als of er geen faillissement had plaats gehad, art. 858 W. K.

Indien hij het beding krachtens art. 1223 heeft gemaakt en mitsdien *bevoegd* is, het verbonden perceel te doen verkoopen, en hij van dit zijn regt *wil* gebruik maken, geschiedt de verkoop zoo als in art. 1223 juncto 1255 is bepaald. (art. 509 W. B. R.)

Indien hij eindelijk *bevoegd* en *geneigd* is, om van *dit aan hem toegekend regt* gebruik te maken enz. (art. 511 W. B. R.).

Dan, ik gevoel, dat het bij alle regtsgeleerden behoort vast te staan, dat het regt des eersten hypotheccairen

crediteurs bij art. 1223 B. W. toegekend, is een beneficie der wet ten behoeve van dezen daargesteld.

En waartoe heeft dat voorregt nu betrekking, — wat houdt het in? Het regt van den eersten hypothecairen crediteur, om voor zich te bedingen *onherroepelijke magtiging*, om bij niet voldoening van kapitaal of interessen *het verbonden goed in het openbaar te verkoopen*.

Onherroepelijke magtiging, — die oude, die, zoo men er volmagt door verstaat, verkeerde uitdrukking, die contradictio in terminis, waarvan ik onder onze nieuwe wetgeving buiten ons art. 1223, geene andere voorbeelden in de wet ken dan in art. 1201 en 1202 — heette in het Romeinsche regt ook reeds procuratio in rem suam, maar met meer regt procuratio v. c. ad agendum contra meum debitorem, ut in rem suam i. e. creditoris vertat.

Ik zie in die magtiging van art. 1223 autorisatie, regt, magt, bevoegdheid tot verkoop. Teregt reeds merkte DE PINTO in § 704 zijner Handl. tot het B. W. 3^e uitg. op, voor eerst dat bij lastgeving volgens art. 1829 de lasthebber aanneemt, om eene zaak *voor den lastgever*, en *in diens naam* te verrigten, terwijl hij hier *voor zich zelve* en *in zijn eigen naam* handelt, — en ten anderen, dat, volgens art. 1850 en 1851, de gewone *lastgever den last kan herroepen, wanneer hem zulks goeddunkt* (1), indien ten minste het tegendeel niet uitdrukkelijk is bedongen (2), terwijl hier de schuldeischer (lasthebber) *onherroepelijk*

(1) In art. 1 der Wet tot het onvervreemdbaar verklaren van militaire pensioenen en gagementen van 26 Mei 1849, Stbl. n°. 24, leest men: «indien hij (de titularis) last geeft, om dezelve (pensioenen, gagementen en verhoogde soldijen) voor hem te ontvangen, kan hij die lastgeving altijd herroepen.» Ofschoon dit met andere woorden hetzelfde zegt, als art. 1851, is de kennelijke bedoeling, om de onherroepelijkverklaring in het geval hij die wet bedoeld tegen te gaan.

(2) Deze bijvoeging van Mr. DE PINTO doelt kennelijk op artt. 1201, 1202 en 1223.

is gemagtigd. — Ten onregte bepaalt zich Mr. DE PINTO bij deze *trois* punten van verschil.

Door den dood toch hetzij van den debiteur of crediteur kan het regt van dezen laatsten niet verloren gaan om art. 1354. Evenmin door het faillissement des debiteurs (lastgevers) om art. 858 W.K., terwijl ik niet kan bevroeden, waarom in de overige in art. 1850 opgenoemde gevallen het beding niet evenzeer als het hypothecair regt zelve en zulks tegen de natuur van het mandaat-contract zou blijven bestaan. Een enkel punt heeft ons beding met het mandaat gemeen. Lastgeving, zegt art. 1850, eindigt door de opzegging van den last door den lasthebber, dat is, in den eersten hypothecairen crediteur, door de renunciatie aan de magt, de bevoegdheid, het bedongen regt.

De verpligting om rekenschap van het verrigte te geven en de *ontvangsten* te verantwoorden rust, volgens art. 1839, op den lasthebber, terwijl uit de bepaling van art. 1223 dat de *procurator in rem suam* uit de opbrengst de hoofdsom, renten en kosten zal kunnen *verhalen*, wel het geven van rekenschap, maar de afgifte slechts van het overblijvende *na dat verhaal* volgt.

Is de magtiging van art. 1223, 2^e lid, niettegenstaande die verbazende afwijkingen van het mandaat, in weerwil van het *irrevocable* en het *in rem suam* als volmagt te beschouwen(1), het ontnemt, om die beide speciale eigen-

(1) De Hooge Raad heeft bij een crimineel arrest op den 21 Maart 1850, te vinden in het *Weekblad van het Regt*, n°. 1112, overwogen: «dat de eerste hypothecaire schuldeischer, hoezeer, krachtens het uitdrukkelijk beding voorkomende in art. 1223 B. W., met betrekking tot het regt van verkoop, als *procurator in rem suam* handelende, regtens echter geacht moet worden den debiteur bij dien verkoop te vertegenwoordigen, en alzoo geenszins het verbonden perceel, in eigen naam, als eigenaar, buiten medewerking van den schuldenaar, en zonder dezen te vertegenwoordigen, zoo als bij het beklaagde vonnis is aangenoemen, en waarop het ontslag van den gereq. van alle regtsvervolgving berust, mag verkoopen;

schappen, niets aan mijne stelling, dat zij is een voorregt met alle gevolgen van dien, en wel ten behoeve des meergemelden crediteurs.

Quid inde? dat de eerste hypothecaire crediteur er van mag gebruik maken of daaraan *des goedvindende* renunciëren, en de debiteur, die de volmagt niet kan herroepen, zoo omdat hij die onherroepelijk heeft verklaard en mitsdien aan de facultas revocandi heeft gerenunciëerd, hem *niet kan dwingen*, om van zijne bevoegdheid gebruik te maken.

De eerste hypothecaire crediteur renunciërende aan zijn voorregt, treedt dus in het gemeene regt, voor elken hypothecairen crediteur geschreven, terug; met andere woorden, hij mag het verbonden goed, bij wanbetaling, in arrest nemen en bij executie verkoopen. Het door hem bedongen voorregt staat hem hiertegen niet in den weg. De reden is eenvoudig: *quod in alicujus favorem*

« dat de ongegrondheid van dit des eersten regters beweren voldoende blijkt uit het voorschrift van gezegd art. 1223 B. W., waarbij door zoodanig beding of onherroepelijke magtiging geene meerdere of andere regten aan den schuldeiseher worden overgedragen, dan dat deze, bij gebreke van behoorlijke voldoening der hoofdsom of van de betaling der verschuldigde regten, het verbonden perceel in het openbaar zal mogen verkoopen, ten einde uit de opbrengst te verhalen zoowel de hoofdsom als de renten en kosten;

« dat hieruit volgt, dat zoodanige verkooper niet altijd de geheele opbrengst van het verkochte goed verkrijgt, maar slechts zooveel als noodig is, om de hoofdsom, renten en kosten daaruit te kunnen bestrijden en het meerdere aan denzelve moet teruggeven, die op hem de onherroepelijke magtiging tot den verkoop heeft verstrekt, en mitsdien aan dezen rekening en verantwoording is verschuldigd;

« dat uit deze verplichting tot het doen van rekening en verantwoording voortvloeit, dat hij, die krachtens eene onherroepelijke magtiging, waarvan de rede is in art. 1223 B. W., een verbonden perceel verkoopt, zulks doet *qua* gemagtigde van den eigenaar, en dezen mitsdien zeer zeker vertegenwoordigt, dewijl anderzins de eigendom aan den kooper door hem niet zoude kunnen worden overgedragen.»

est introductum, in ejus detrimentum explicari nequit.

Door mijn regtens geldig beding van een regt, bevoegdheid, voorregt, en waaraan ik heb mogen renunciëren (hetwelk ik zelfs na renunciatie weder mogt opvatten, volgens een vonnis der regtbank te Alkmaar, te vinden in het *Weekblad van het Regt* van den 13 Maart 1851, no. 1207) heb ik niet gerenunciëerd aan het gemeene regt. Dat staat altijd voor mij open: — dat is het gevolg van elk speciaal regt, waarvan, krachtens het daaraan verbonden vermogen, geen gebruik wordt gemaakt.

Er zijn er, die de bevoegdheid des eersten hypotheccairen crediteurs daartoe willen beperken, dat het hem vrijstaat, al dan niet te verkoopen, maar geenszins, om, indien hij verkoopen wil, dit te doen op eene andere dan de overeengekomene en bij de wet zelve bepaalde wijze.

Tot staving van dit gevoelen beroept men zich vruchteloos op art. 1202 betrekkelijk de onherroepelijke magtiging tot verkoop van pand.

Eene bloote lezing toch van het art. 1223 toont ten duidelijkste, dat het faveur betreft den verkoop *zonder executie*. *Wil* ik van die *bevoegdheid* gebruik maken, gevoel ik mij daartoe *geneigd*, ja dan in het openbaar, maar anders bij executie.

De overeenkomst bij de hypotheccaire acte aangegaan, is, volgens art. 1374, de wet tussehen partijen. Die overeenkomst steunt op- en is het gevolg van a. 1223: dat art. geeft geene bloote bevoegdheid tot verkoop, want daartoe is de hypotheccaire crediteur krachtens zijnen titel in executorialen vorm gerechtigd, en doet dat bij executie; maar hij bedingt voor zich de bevoegdheid om in het openbaar te verkoopen ZONDER EXECUTIE.

Art. 1223 toch bevat een voorregt *ten behoeve van alle eerste crediteuren*, want *deze* (de geldschietters) worden (volgens de motiven, ook bij ASSER, het Ned. B. W. vergeleken met het W. Nap. § 643) bepaaldelijk bij onderzetting

van geringere percelen, *afgeschrikt, hun geld te leenen*, uit hoofde van de kostbaarheid der uitwinning. Dit moge het motief geweest zijn tot de daarstelling der wetsbepaling, toen de executiekosten, gelijk onder het fransche regt het geval was, aanzienlijk mogten heeten, terwijl daarin later eene belangrijke wijziging is gekomen; — het maakt weder geen inbreuk op ons systeem, dat het is en blijft een voorregt des crediteurs, dat men vruchteloos tot den debiteur zoekt uit te strekken. —

Het is hier de plaats niet, om hierover uit te weiden. Het moge waar zijn, ofschoon het mij niet is gebleken, dat de percelen, met name de kleinere bij openbaren verkoop *altijd* meer dan bij executie opbrengen, maar zooveel is zeker, dat de wetgever het maken van het onderwerpelijk beding uitsluitend heeft vergund aan hem, die het voor zich mogt verlangen, aan hem, die het mogt willen maken, al brengt hij het later niet ten uitvoer of in werking, — dat de wetgever het heeft toegestaan als eene wijziging van den algemeenen regel of het algemeen verbod aan *alle* hypothecaire crediteuren zonder uitzondering bij het eerste lid van art. 1223 opgelegd, houdende, dat alle bedingen, bij welke de schuldeischer gemagtigd zoude worden, *om zich het gehypothekeerde goed toe te eigenen* NIETIG zijn; — dat daarom ook gezegd wordt, dat het *den eersten* van dezen *echter*, dat is onverminderd het verbod van toeëigening, zal *vrijstaan* om te bedingen enz.; — dat het *doel* om den eersten hypothecairen schuldeischer het maken van dat beding, waarbij hij onherroepelijk wordt gemagtigd, om des verkiezende in het openbaar zonder uitwinning het verbonden goed te doen verkoopen, ten einde uit de opbrengst hoofdsom, renten en kosten te verhalen, bestaan heeft *om de geldschieting op vast goed aantrekkelijker te doen worden*, en daaruit weder ontegenzeggelijk volgt, dat het in des geldschieters belang en

voordeel en ten zijnen behoefte is daargesteld, — dat het mitsdien een voorregt, een speciaal regt voor hem is, waarvan hij kan gebruik maken of niet naar goedvinden, waaraan hij kan renunciëren, waartoe hij niet kan worden gedwongen, hetwelk eindelijk niet ten zijnen nadeele mag worden uitgelegd. In één woord, het is een jus speciale nitsluitend ten behoefte van eerste hypothecaire crediteuren daargesteld, ofschoon het voor de debiteuren in de toepassing ook voordeelig moge wezen, — maar als voorregt worde het slechts beschouwd met het oog op eerstgenoemden. — Geen debiteur toch zal immer beweren, tot de renunciatie gerechtigd te zijn, — alweder een bewijs, dat het niet in zijn belang is gemaakt.

Ik eindig met de verwijzing naar de door mij behandelde zaak, in *het Weekblad van het Regt* van 22 Mei en 2 Junij 1851, n°. 1227 en 1230, vermeld.

REGTSGESCHIEDENIS.

Opmerkingen omtrent den vorm en het wezen van uiterste willen volgens het oud Hollandsch regt, door Mr. J. W. TROMP, Rijks-advocaat te Leeuwarden. (1)

1°. De testamenten onder het oude regt in Holland voor eenen notaris en twee getuigen opgerigt, waren *nuncupative* testamenten.

(1) De geleerde schrijver dezer opmerkingen heeft ze mij, wien zij vroeger bekend waren, op mijn verzoek bereidwillig voor de *Themis* afgestaan. Ik betuig hem daarvoor ook namens mijne mede-redacteuren dank. Dergelijke vertoogen, en wel zoo bewerkt, zijn hoogst belangrijk, gelijk dit door een ieder zal worden erkend, die de beginselen van het oude

2°. De schriftelijke akte, die van zoodanig testament werd opgemaakt, was geen essentieel vereischte voor de geldigheid der uiterste-wils-verklaring.

3°. Het bewijs, dat een overledene deze of gene bepaalde uiterste-wils-verklaring voor eenen notaris en twee getuigen had gemaakt, kon door alle bij de wetten of gewoonten toegelatene middelen worden geleverd of aangevuld.

4°. Dat bewijs is volledig, wanneer het testament door den testateur en de getuigen geteekend in het protocol van den notaris, die daarvan een door hem geteekend afschrift had afgegeven, wordt gevonden, ofschoon de notaris verzuimd mogt hebben de minuut te onder-teekenen.

Ad. I. De testamenten onder het oude regt in Holland voor eenen notaris en twee getuigen opgerigt, waren *nuncupative* testamenten.

regt niet als verouderd beschouwt, en het practisch nut derzelve ook nog in onze dagen niet ontkent. In een dezer dagen uitgekomen geschrift wordt onder anderen eene plaats van PAULUS VOET, ad tit. Inst. de testamen-tis ordinandis (II. 10) § 14 vermeld, welke wij met aanhaling der daarbij genoemde auteurs hier mededeelen: Si testator moriatur antequam nuncupata ejus voluntas coram notario et testibus, in scripturam fuerit redacta, vel ab ipso, testibus et notario subscripta, nihilominus sustinebitur. VIGLIUS ad § 7. Instit. quib. mod. testam. infirm. et § fin. hic. n. 3. CLARUS § testamentum. q. 4. n. 1. Boën ad Bituric. tit. 2. § 1. litt. f. SNEIDWIN, ad § fin. hic. Autum. conf. dum droiet. Franc. in l. 12. Cod. de Testam. SNEIDWIN, hic. MONTAN. de tutel. c. 10. n. 35. NEOST. decis. 1 p. 6. COREN, suprem. curiae decis. 31 p. mihi 245. et observ. 10. CARPZOV. défin. forens. p. 3. constit. 3. def. 34, 35. PEREZ. Cod. hic. n. 13. Jurisc. Batav. consil. tom. 2. cons. 12, 13, 14. vid. tamen Sand. 4. tit. 1. def. 2. Annæum Robert. 2. judic. 10.

Wij geven hier de stellingen, zooals die ons zijn medegedeeld, ons niet veroorlovene die in den vorin eener verhandeling in te kleeden.

DAV. H. L.

Dit wordt eenparig door schier alle schrijvers van naam geleerd.

DE GROOT zegt in zijne *Inleiding* (II. 17, 23) «De uiterste willen, die *mondeling* geschieden, worden *meest altijd* ook schriftelijk vervattet, en bij den be-
«amptschrijver (notaris) gesteld in zijn protocol.»

Het is bij DE GROOT blijkbaar zelfs geene quaestie of de voor notaris en getuigen gepasseerde uiterste willen *mondelinge* testamenten zijn.

VOET, ad tit. ff. qui test. fac. poss. (XXVIII. 1.), in § 23, sprekende van de testamenten voor notaris en getuigen verleden, zegt, met verwijzing naar onderscheidene regtschrijvers: « — visum fuit — talia testamenta Hollandica non scriptis sed potius nuncupativis accensere — licet aliis magis placeat, ea mixti generis esse.»

Wat zijn eigen gevoelen betreft, zoo stemt hij geheel in met dat van DE GROOT, want aan het einde der paragraaf, waarbij hij dit onderwerp behandelt, komt hij tot de in deze woorden vervatte conclusie: «Hollandica testamenta ad genus nuncupativae voluntatis accedere, palam est.»

Bij SIMON VAN LEEUVEN in zijne *censura forensis* Lib. III. Cap. II. no. 8, wordt gelezen: — «quamvis moribus nostris testamenta coram notario et testibus in scriptis redigantur et subsignentur, non ideo minus sunt et manent *testamenta nuncupativa*,» caet.

Even zoo leerde ook reeds VIGLIUS ZUICHEMUS ad Inst. tit. de test. ord. n°. 4.

«Nunc expeditiori ulimur via, adhibito scilicet notario, qui nuncupatam coram testibus voluntatem excipiat atque rem gestam scripturae suae auctoritate comprobet. *Nec ideo mox desinit esse testamentam nuncupativum.*»

Ook JULIUS CLARUS, *Sentent. Lib. III, § testamentum*. quaest. IV, zegt:

«(testamentum) dicitur nuncupativum etiam si sit

«in scriptura redactum: prout quotidie fieri videmus
«per notarios, qui testamenta, de quibus sunt rogati,
«in publica instrumenti forma conficiunt. Nam nihilo-
«minus dicuntur nuncupativa et sine scriptis.»

Vestigen wij voorts het oog op de schriften, die meer bijzonder de oude jurisprudentie en practijk tot onderwerp hebben, dan vinden wij dezelfde beoordeeling terug.

CORNELIUS NEOSTADIUS b. v. zegt in zijn Gur. Holl. S. et W. Decisiones, Dec. I, p. 6:

« — appellatione autem testamentorum nuncupativorum nostratium testamenta continentur, quæ coram notario et testibus quotidie fiunt. »

Zoo verhaalt ook JACOB COREN, Observat. Rer. Judic., Dec. 10, dat de Hooge Raedt in eene aldaar medegedeelde regtszaak, zich vereenigd heeft met het gevoelen: «testamenta coram notario et testibus condita esse mere *nuncupativa*.»

Gelijk hierboven reeds met een woord is herinnerd, beschouwden sommigen onder het oud-Hollandsch regt de testamenten voor notaris en getuigen opgerigt als te zijn mixti generis, — als daarstellende tertiam quandam speciem.

Hieromtrent moet worden opgemerkt, dat behalve dat deze beschouwing van geen invloed was op de *vereischte* solemniteiten, maar alleen op de beoordeeling *wanneer* de testator geacht kon worden zijnen wil duidelijk en volledig te hebben gemanifesteerd, — bovendien dat gevoelen alleen *die* voor notaris en getuigen gemaakte testamenten betrof, waaromtrent de testator eerst na het opmaken en de voorlezing der akte in tegenwoordigheid van getuigen verklaarde, dat het voorgelezene zijn uiterste wil was.

Dit blijkt duidelijk uit hetgeen VOET t. a. p. omtrent dat gevoelen heeft opgeteekend, waar hij, na te hebben

gezegd: «licet aliis magis placeat, ea mixti generis esse» aldus vervolgt:

«Nec immerito; cum nunc testatores suam voluntatem *non vivâ voce palam apud testes significare soleant*, sed *PLERUMQUE tabellioni privatim, remotis arbitris*, judicii supremi mentem declarent, quae dein verbis plenioribus a tabellione in scripturam relata, per eundem testibus praesentibus praelegitur testatori, ac ipse rogatur, an non hâc scripturâ praelectâ suam voluntatem contineri declaret, eoque hoc ipsum affirmante, *TUM DEMUM testamentum perfectum intelligitur*, — usque adeo, ut a tabellione scripta, sed testatori praesentibus testibus *haud praelecta*, atque ita ab eo aperte atque distincte *haud comprobata*, pro *IMPERFECTIS* haberi debeant, non tam ratione *solemnitatis*, quam potius ratione *voluntatis* necdum satis aperte ac specificè manifestatae.»

Ziet men nu die oude testamenten zelve in, dan ontwaart men, dat daar geen 't minste blijk aanwezig is van eene mededeeling van dispositien *tabellioni privatim remotis arbitris* gedaan, maar dat de testatoren dadelijk verschenen zijn *voor den notaris in presentie van getuigen* en alzoo hebben verklaard enz.

Zelfs dan derhalve, wanneer men de voor notaris en getuigen opgerigte testamenten in Holland onderscheidt in *mere nuncupativa* en in *mixti generis* testamenta, moeten de zoodanige immer tot de eersten worden gebragt.

Ad. II. De schriftelijke akte, die van een testament, coram notario atque testibus opgerigt, werd opgemaakt, was geen essentieel vereischte voor de geldigheid der uiterste-wils-verklaring.

De waarheid dezer stelling volgt zoo onmiddellijk uit het hierboven betoogde, dat het zelfs overtollig kan schijnen, daarbij opzettelijk stil te staan.

Dit punt is ondertusschen van overwegend gewigt, en

wij willen mitsdien, ter afwering van alle mogelijkheid van twijfel, opteekenen, wat daaromtrent bij de oude schrijvers wordt geleerd.

Wat al aanstonds VOET betreft, deze zegt l. l. n°. 23 in med.: «*imo in ipsa Hollandia in testamentis coram notario ac testibus conditis et a tabellione relatis testatoris et testium subscriptionem necessariam non esse, licet adhiberi soleat, testatur GROENEWEGEN, caet.*»

Geen enkel woord voert VOET aan om deze stelling in twijfel te trekken, veelmin om haar te bestrijden. Hij acht het genoeg, eenige autoriteiten aan te halen tot staving van het aangevoerde. Het eenige punt, waarmede hij zich verder bezig houdt, is de vraag van welken aard de testamenten voor notaris en getuigen verleden, zijn, en het is alleropmerkelijkst, dat bij de beantwoording van deze vraag juist door hem wordt uitgegaan van de hypothese: dat de schriftelijke akte geen noodzakelijk vereischte is. Op dezen grond toch concludeert hij ten slotte, dat ook de testamenten, die sommigen mixti generis noemden, niettemin waren nuncupativa. Zie hier zijne woorden:

«*Quatenus vero nunc subscriptio testium non absolute in Hollandia necessaria est secundum jam dicta, et tamen jure civili subscriptio atque signacula testium testamenti scripti finem seu complementum faciebant; sic ut non subscriptum aut non signatum pro infecto haberetur, eatenus Hollandica testamenta ad genus nuncupativae voluntatis accedere, palam est.*»

VAN LEEUWEN II. beantwoordt meer ex professo de vraag, waarbij hier de aandacht is bepaald:

«*Quamvis moribus nostris*» zegt hij «*testamenta coram notario et testibus in scriptis redigantur et subsignentur, non ideo minus sunt et manent testamenta nuncupativa, quia ab ipsis membranis et subscriptionibus vim et esse suum non capiunt, sed ab eo, quod notarius*

viva voce testatoris mentem excipiat, licet deinde ejus voluntatem nuncupative prolatam ad *probationem* in scriptis et registro suo inserat, si modo reliqua testamenti nuncupativi *requisita* servantur. Adeoque si quis simpliciter coram notario et testibus suam voluntatem declaraverit, neque illud in scriptis statim antequam moriatur redigi potuerit, aut in scriptis quidem redactum, *subscriptum* tamen non fuerit praelectum, non ideo minus *illud pro testamento valere nullus dubito*, modo de testatoris voluntate certo constiterit.»

De schriftelijke akte ten fine van bewijs, werd derhalve opgemaakt *na* de wezenlijke testamenti factio, — die akte was niet een vorm *van* de testamenti factio.

Het schijnt zelfs, dat in dat schriftuur later kon worden aangevuld, wat vergeten was geworden op te teekenen. Dit is vooral af te leiden uit hetgeen men opgeteekend vindt nopens de quaestie, of het verzuim van jaar- en dagteekening kan worden hersteld. VOET zegt namelijk, l.l. n°. 25 «Practerea — caet. — Quibus consequens est, ut diei adjectio praetermissa testamentam vitiosum ac inutile efficiat, neque tabellionis in potestate sit, diem post notabile temporis intervallum suae memoriali scripturae (protocollo) adjicere, praesertim postquam jam exempla inde sine die et consule transscripta et edita fuerunt illis quorum interest, nisi forte caet.»

Vooraf verdienen hier de woorden: *post notabile temporis intervallum* de aandacht. Geschiedde de aanvulling eenige weinige dagen na de opmaking van de akte, het schijnt dat VOET geen bezwaar zou vinden, om als bewezen aan te nemen, dat werkelijk op den vermelden dag de testamenti factio had plaats gehad.

Van meer gewigt is ondertusschen de reden, wáárom volgens een schrijver, naar wien VOET verwijst, de notaris het niet in zijne magt heeft, om de uitdrukking van jaar en dag aan het schriftuur regtsgeeldig toe te

voegen. «Ratio hujus decisionis, zegt J. VAN OLDENBARNEVELDT, Cons. III, 228, est satis manifesta et in jure fundata, quia *tabellioni soli non creditur.*»

De notaris en getuigen *te zamen* worden integendeel wel geloofd; en zoo derhalve dezen eenparig later bij geschrifte, of zelfs, na den dood des erflaters, bij monde verklaarden, op welk tijdstip het testament was gemaakt, zou zoodanige verklaring volkomen geldig wezen, en strekken ter aanvulling van de in geschrifte gebragte uiterste wilsverklaring. Men zie het advijs van OLDENB., bl. 9, 10. Wanneer VOET derhalve zegt: «diei adjectio praetermissa testamentum inutile et vitiosum efficit,» dan spreekt hij klaarblijkelijk in de veronderstelling, dat het tijdstip van de testamenti factio ook niet van elders dan uit de schriftelijke akte voldoende consteert. Is dit het geval, dan is er geen de minste twijfel aan de waarde van het testament. VOET zelf gaat, in fine van de aangehaalde plaats, zelfs nog verder, door de geldigheid van een testament, bij volstrekte onzekerheid van het tijdstip waarop het is gemaakt, te verdedigen, indien slechts aliunde consteert, dat de testator nimmer eenigen anderen uitersten wil heeft gemaakt, vermits in dat geval, gelijk hij aanvoert, *haesitatio esse nequit, utrum tanquam postremum praevalere debeat.*

Men ziet derhalve, dat de zoo even aangehaalde schrijvers volkomen de leer van VAN LEEUWEN bevestigen, dat niet de waarde noch het wezen van een testament afhangt van de notariële akte, maar deze slechts is een bewijsstuk, hetwelk door andere bewijsmiddelen kan worden vervangen of aangevuld.

Deze zelfde stelling vindt men ook herhaaldelijk bij VIGLIUS ZUICHEMUS. Ad tit. de test. ordin. l.l., zegt hij: «non ad *substantiam* sed ad *probationem* actus scriptura pertinet.» Even zoo zegt hij ad tit. quib. mod. infirm. test. § ex eo: «*quae* (sc. testamenta nuncupativa coram notario et

testibus confecta) *ex verbis et voce substantiam capiunt, permanentque nihilominus DISCRIPTIS SCRIPTURIS.*»

Een *geschreeven* testament, welks bestaan geheel af hing van de schriftuur, van de onderteekeningen en de zegels, kon door geen gereeder middel worden herroepen, dan door de feitelijke vernietiging van het stuk. «*Expeditissimus modus mutandae voluntatis erit, zegt VIGLIUS II., tabulas ipsas priores delere, incidere, concellare vel sigilla revellere, nisi quod id non convenit testamentis nuncupativis, quae permanent nihilominus discryptis scripturis.*»

Al kon er dus noch origineel noch afschrift der notariële acte, waarbij eene uiterste-wils-verklaring was geconstateerd geworden, te herde worden gebragt, al bleek het dat zoodanige akte had bestaan, en opzettelijk zelfs, onder medewerking des testators, was vernietigd, desniettemin bleef het testament in *wezen*, omdat het alleen *ex verbis et voce substantiam capit*; en het moest nageleefd worden, zoo slechts aliunde bewezen ware, dat de testator voor notaris en getuigen eene bepaalde verklaring van zijnen uitersten wil eenmaal had afgelegd. Zoo streng hield men onder het oude regt vast aan de waarheid, dat de nuncupative testamenten bestonden volstrekt onafhankelijk van alle geschrift.

Dit vindt men ook bevestigd bij NEOSTADIUS I.I., waar in sine dezelfde vraag wordt behandeld ten aanzien van het effect van feitelijke vernietiging van eene akte, waarbij een nuncupatief testament is geconstateerd. «*Resteert, zegt hij, d'incisie van 't testament, — so zijn mijne heeren van den Raade ghemoveerd gheweest, gheen regard op deze incisie ofte cancellatie te nemen, uijt oorsake dat (zij) plaatze hebben in scriptis testamentis, quorum auctoritas et existentia pendet ab ipsa scriptura. Verum hoc non obtinet in istis nuncupativis (appellatione autem testamentorum nuncupativorum, nostratium*

testamenta continentur, quae coram notario et testibus quotidie fiunt): *ibi enim testamenta vim et suum esse capiunt* non ab ipsis membranis, subscriptionibus et sigillis testium: sed notarius excipit viva voce mentem testatoris, et *deinde* ad probationem redigit ejus voluntatem nuncupative prolatam in scriptis et registro suo inserit.»

Ook de plaats uit de observationes van J. GOREN, reeds aangevoerd, behelst dezelfde regtsbegrippen. Daar toch leest men:

«In dezelfden processe wierdt van wegen d' erfgenamen ab intestato geobjicieert:

1°. enz.

2°. dat het voorsz. testament, daeruyt in dezen geageert wierdt, niet en was bij de Testatersse onderteekent: gelyck nochtans meest doorgaens moribus nostris werdt gedaen. En *na rechten* ook in Testamentis wert gerequireert subscriptio testatoris, 't welck, hoewel schynt verstaen te moeten werden de testamentis solemnibus et in scriptis confectis ende geen plaetse te hebben in testamentis nuncupativis, ende doorgaens dusdanige testamenten werden gehouden pro nuncupativis, dat deselve nochtans niet eijgentlijk en zijn nuncupativa testamenta sed potius tertiam quandam speciem constituent, cum in his semper scriptura interveniat, quod in veteribus nuncupativis non solet.

At contra, heredes:

Subscriptionem testatoris in nostratium testamentis aliquam quidem intervenire, sed non semper, et quoniam adhibetur, id magis fieri *ad majorem cautelam* quam de *necessitate*; deinde eadem testamenta non constituere tertiam speciem sed esse mere nuncupativa, et *scripturam notarii* non pertinere ad *substantiam* sed *probationem* actus.

Ende is mede bij den Raedt verstaan ob ommissionem

subscriptionis testatricis testamentum non minus jure factum videri.»

Daar de schrijver hier in het geheel geene motiven mededeelt, waarop de evengenoemde regterlijke beslissing is genomen, zoo mag men aannemen, dat de Hooge Raad zich geheel vereenigd heeft met de sustenuen der gedaagden, en dus ook bepaaldelijk met de stelling: *scripturam notarii non pertinere ad substantiam sed ad probationem actus.*

Van alle schrijvers drukt welligt JULIUS CLARUS II. de regtswaarheid met de meeste juistheid uit. Nadat hij heeft aangevoerd, dat de dagelijks voor notaris en getuigen gepasseerde testamenten mondelinge uiterste-wils-verklaringen zijn, merkt hij nopens de schriftelijke akte op: «*scriptura non intervenit pro forma, sed solummodo ad FACILIOREM probationem; posset enim et sine scriptura confici, et per testes solos probari, ut dixi I, Lib. 6.*»

Bij alle reeds genoemde autoriteiten mogen thans ten slotte nog de woorden worden vermeld van DE BARRY de succ. test. et intest. Lib. I, tit. 1, § 5, waar hij zegt:

«*Solemnia testamenti nuncupativi sunt tantum 1º. numerus testium, 2º. unus contextus, 3º. testatio.*»

Ergo *scriptura de jure non est necessaria in testamento nuncupativo: et quae solet adhiberi, facit ad probationem tantum ejus, non ad substantiam, adeo ut factum sine scriptura consistat et testibus probari possit.*

De slotsom van het aangevoerde is derhalve, dat het de constante leer der oude regsdoctoren, en de welgevestigde jurisprudentie was, dat de door notarissen van de voor hen en getuigen afgelegde wils-verklaringen opgemaakte instrumenten voor het *wezen* des testaments overbodig waren, dat zij dus geen *testamenti formam* daargestelden, dat zij alleen strekten ad *faciliorem probationem*, en dat mitsdien alle andere middelen van bewijs in derzelver plaats of daarnevens admissibel waren.

Dit is hetgeen wij in de derde plaats poseerden, te weten:

III. Het bewijs, dat een overledene deze of gene bepaalde uiterste-wils-verklaring voor eenen notaris en twee getuigen had gemaakt, kon door alle bij de wetten of gewoonten toegelatene middelen worden geleverd of aangevuld.

Deze bewering is, na het aangevoerde, dus eer een axioma dan eene stelling.

Het schijnt echter ook hier, ter voorkoming van ongegronde tegenwerpingen, van eenig belang te zijn, om bij de bewijsmiddelen die admissibel zijn, een oogeblik stil te staan.

Welligt toch voert men aan, dat, al is het notarieel instrument geen essentieel vereischte voor het aanwezig van het testament, het niet te min is een volstrekt noodzakelijk middel van bewijs, zoodat bij deszelfs afwezigheid of gebrekkigheid, het bestaan des testaments niet voor bewezen mag worden aangenomen.

Wanneer men echter deze tegenwerping maakt, dan ziet men voorbij, dat men, hoewel met woorden het tegendeel toegevend, echter met der daad het instrument tot eene *conditio sine qua non* van het testament verheft, en alzoo werkelijk alle verschil tusschen het *testamentum nuncupativum* en *testamentum solemne sive scriptum* wegcijfert. Immers de *solemnia* bij het *testamentum scriptum*, waarin waren zij anders gelegen, dan daarin, dat de *scriptuur*, de *zegels*, de *onderteekeningen* onontbeerlijke bewijsmiddelen waren. Zoodra men derhalve eenig uitwendig middel van bewijs als noodzakelijke *conditio* poseert, neemt men aan een *vorm* op straf van nietigheid voorgeschreven, en strijdt men tegen het bewezene: «*testamentum coram notario ac testibus prolatum ex solis verbis atque voce vim et esse suum capere.*»

Doch het druischt bovendien geheel in tegen de leerstellingen, die onder het oude recht golden, wanneer

men buiten de uitdrukkelijke voorschriften van de wet, bovenal bij testamenten, formelijke bewijsmiddelen als noodzakelijk stelt.

Gelijk hierboven reeds is opgemerkt, behoort, uit den aard zelve van eenen uitersten wil, tot deszelfs volkomene valabiliteit de zekerheid van het tijdstip, waarop hij is gemanifesteerd, zoodat de akte waarbij hij wordt geconstateerd, bij gemis van jaar en dagteekening, geen volledig bewijs oplevert, dat de testator met het *daarin* vervatte testament overleden is. — «Suadente tamen favore testamentorum, pro quibus in dubio respondendum est, maakt VoET, die dezen regel nimmer vergat, op het zoo even aangevoerde deze exceptie: nisi forte non nisi unicum testatoris testamentum sit, ut haesitatio esse nequeat, utrum tanquam postremum praevalere debeat, nec probabiliter ex omissione diei falsitatis suspicio oriri possit, qualem *facti speciem* habet SANDE 4, 1, 9.»

SANDE beroept zich te dezer plaats vooral daarop, dat nergens onder de *solemniteiten* des testaments de aantekening des tijds is gesteld, en waar geen solemniteit was voorgeschreven, — waar geen nietigheid was bedreigd, daar bewoog men zich vrij op het gewone terrein van bewijs, daar oordeelde men naar de *facti speciei*, daar putte men het bewijs regtsgeldig uit de omstandigheden, daar besliste men overeenkomstig hetgeen bij onderzoek bleek de werkelijke waarheid te zijn.

Voorbeelden die deze stelling bevestigen, vindt men bij de regtsschrijvers veelvuldig opgeteekend.

Zoo vindt men bij VAN LEEUWEN l.l. in nota ad § 7, de vraag behandeld, of in Holland een holograaf testament, welks buitenschrift door den testator niet was geteekend, even als in Brabant, van kracht ontbloot ware; — doch de schrijver antwoordt ontkennend, *quoniam hoc in Hollandia nulla lege cautum reperitur.*

Een bijzonder merkwaardig voorbeeld van den favor onder het oude regt aan uiterste willen geschonken, vindt men in de Cons. en Adv. v. d. H. R., d. V. bl. 485.

De stelling wordt daar verdedigd, dat eene akte, bij form van uitersten wil ingesteld, en door den testateur onderteekend, hoewel op zich zelve *niet als testament kunnende gelden*, door circumstantien gesterkt, desniettemin kan dienen tot bewijs, dat de overledene niet intestatus gestorven is. — Het hier voorgedragen betoog is des te opmerkelijker, omdat het geldt een solemneel testament.

Ging men zoo verre onder het oude regt, zelfs ten aanzien van testamenta scripta, wier wezen aan juist omschrevene formen gebonden was, met hoeveel meer regt mag en moet men dan niet ten aanzien van nuncupative uiterste willen, alle omstandigheden die zich voordoen, raadplegen en laten gelden, bij het onderzoek of een testament in waarheid al dan niet blijkt opgerigt te wezen.

Steunende op de onomstootelijke waarheid hiervan, gaan wij dan ook thans met het grootste vertrouwen over tot de toelichting der laatste stelling:

IV. Dat bewijs is volledig, wanneer het testament door den testateur en de getuigen geteekend in het protocol van den overleden notaris, die daarvan een door hem geteekend afschrift had afgegeven, wordt gevonden, ofschoon de notaris verzuimd mogt hebben, de minuut te onderteekenen.

Dat bewijs ligt dan:

a. In de ongeteekende stukken zelve, als publieke, geloof verdienende instrumenten;

b. In het feit der uitreiking van authentieke afschriften; en

c. In de bewaring dier afschriften bij de testatoren usque ad mortem.

Ad a. Het bewijs lag in de ongeteekende stukken zelve als geloof verdienende instrumenten.

Men is welligt gereed, hier terstond aan te voeren, dat die akten geene openbare bewijsstukken waren, dat zij als zoodanig, bij gebrek van onderteekening door den openbaren ambtenaar, niet bestonden.

Hierop zij echter geantwoord, dat de onderteekening van den notaris nergens op straffe van nietigheid was voorgeschreven, en dat evenmin de volstreckte noodzakelijkheid daarvan in den aard der zaak ligt.

VOET zegt ad tit. ff. de fide instrum. § 3:

«Nostris moribus praepriis necesse est, ut tabellio omnia instrumenta a se tanquam tabellione confecta referat in memorialem scripturam (quae protocollum dici solet), habentia subscriptionem contrahentium aut testantium et testium, atque ipsius quoque tabellionis.»

Dat een van alle deze voorschriften op straf van nietigheid zou moeten worden in acht genomen, leert noch VOET noch eenig schrijver, zoo verre mij bekend is, en bepaaldelijk wordt daarvan ook niets gevonden in het Edict van KAREL V van 4 Oct. 1540, waarbij in art. 13 van de verpligtingen der notarissen gehandeld wordt.

Is er nu geene nietigheid bedreigd, dan is het ook niet meer de vraag: heeft de notaris het stuk *geteekend*, maar dan is alleen de vraag: heeft hij het geschrift als notaris in waarheid opgesteld, om ten allen tijde te strekken tot bewijs van de daarin uitgedrukte uiterste wilsverklaring? Staat dit vast, dan bewijst het stuk; — en dat staat vast, omdat het in het protocol aanwezig was. Het protocol is de hoofdzaak, de onderschrijving door den notaris is, in vergelijking daarvan, bijzaak. VOET noemt haar dan ook in de allerlaatste plaats. Zelfs de handteekening van den testateur en getuigen, wier aanwezigheid vroeger is herinnerd dat niet noodzakelijk gevorderd werd, schijnt hij boven die van den notaris

gesteld te hebben; en geen wonder, daar het aanwezen in het protocol reeds bewijst, dat de verklaring in de akte vervat voor den notaris is geschied. Inderdaad, het is redelijkerwijze niet denkbaar, dat de verklaring van uitersten wil niet voor den notaris geschied zou zijn. Immers, hoe ware het dan mogelijk, dat hij dezelve in geschrifte had gebragt en in zijn protocol bewaard. Had hij die verklaringen toch gansch en al verzonnen, juist dan zou hij vóór alles bedacht zijn geweest op het ter neêr stellen zijner handteekening.

Verkeerde men bij deze beschouwingen onder het hedendaagsche regt, men zou de mogelijkheid kunnen aanvoeren, dat de notaris de daarstelling van het testament, om welke reden dan ook, heeft willen vrijdeden. Dit zou hij hebben kunnen doen onder het hedendaagsch regt, omdat thans zijne onderteekening is een *vorm*, op straffe van nietigheid voorgeschreven. Doch aangenomen dien wil, onder het oude regt vermogt hij niets; want daar, het zij herhaald, was het bij nuncupative testamenten niet de vraag, of deze of gene vormen waren geobserveerd, maar of het *waar* was, dat de overledene deze of gene bepaalde begeerte als zijn uitersten wil gemanifesteerd had voor den notaris en getuigen. Juist derhalve wanneer men als bewezen wilde aannemen, dat de notaris zoodanige verklaring had willen vrijdeden, zou men het bewijs hebben geleverd, dat de verklaring werkelijk coram notaris is geschied, *et hoc solum est probandum*.

Tot dezelfde conclusie moet men komen, wanneer men aanneemt, dat de notaris *verzuimd*, *vergeten* heeft te teekenen. Immers zoodra dit aangenomen wordt, moet ook aangenomen worden, dat de uiterste-wils-verklaring, gelijk die in het stuk is vervat, in waarheid voor den notaris is afgelegd; want zonder dat kan er geen sprake zijn van *verzuim*.

Gelijk is opgemerkt, het aanwezen van het schriftuur in het protocol is de hoofdzaak. Doch hier komt bij, zelfs het bestaan van een protocol was onder het oude regt geen noodwendig vereischte.

GROENEWEGEN heeft deswege in notis ad H. GROTIUM II. opgeteekend: «dat de notaris gehouden is, op verbeurte van zijn ambt, om de akten in zijn protocol te schrijven.» Doch hij laat er op volgen: «alhoewel de beambtenschrijver hetzelfde verzuimd hebbende, de uiterste wille te dien inzichte niet verstaan werd te zijn van onwaarde.»

Hij beroept zich hier op RADELANTIUS Cur. Traj. dec. 125, n°. 2, waar deze schrijver zegt: «non obstat quoque, notarium non tenuisse protocollum, quia licet notarius non servavit protocollum, in hoc ille peccavit, sed hoc ipsi defendendum erat, et non testatrici, cum satis fuit testamentum coram eo *fuisse expeditum.*»

Het *feit*, dat de testator overeenkomstig het regt gehandeld heeft, beslist dus; maar niet het antwoord op de vraag: of de openbare ambtenaar zijne ambtspligten hebbe nagekomen of verzaakt.

Deze ratio decidendi, hoewel hier bij RADELANTIUS toegepast op eene quaestie nopens een solemneel testament, zij is volkomen van dezelfde kracht op het nuncupative, en men mag op grond daarvan aanvoeren, dat, was eene acte voor notaris gepasseerd niet nietig of onbewezen, doordien er in het geheel geen protocol was aangehouden, veelmin dan, wanneer de notaris had verzuimd een vorm in acht te nemen, die hem ten aanzien van het houden des protocols was voorgeschreven. Dat gevoelen, dat een verzuim van den notaris niet ten prejudice van belanghebbenden mag werken, schijnt ook geheel door VOET te worden gedeeld, wanneer hij I. I. ten aanzien van het protocol aldus vervolgt: «quam memorialem scripturam si tabellio non confecerit, ut ad eam velut ad instrumentum principale recurri possit, munere

privandus aliaque poena arbitraria coërcendus est, ut tamen ob id non videatur instrumentum dicendum nullum, ne alioquin in tabellionis pretio vel alio modo corrupti potestate foret, interverso aut suppresso protocollo, actus omnes eorum, qui apud ipsum egerunt aut contraxerunt, inutiles efficere.»

Volkomen dezelfde redenering kan ten deze evenzeer worden toegepast. Gesteld toch dat de notaris, daartoe door dezen of genen overgehaald, zijne onderteekening had terug gehouden, zou daarom het stuk zijne bewijskracht hebben verloren? Voet zou zeker antwoorden, neen; omdat het niet in de magt van den notaris mag staan, om door zijne daad de handeling, die in waarheid voor hem is geschied, te vrijdelen.

Hier ter plaatse mag nog melding worden gemaakt van een advies, voorkomende in de *Consult.*, enz., d. II, bl. 207, no. 94, waar de vraag beantwoord wordt: of een testament bestaat, wanneer de notaris niet was benoemd door het plaatselijk bestuur, noch geadmitteerd bij het Hof? — Hierop wordt geantwoord:

«En hoewel 't placacet van 1531 interdiceert d'exercitie van 't Notarisschap, tenzy dat sylieden te vooren by den Provinciale Hove geadmitteert zyn, ende de notarissen contrarie doende, imponeert peyne pecuniele, arbitrale, ende van inhabilite; nochtans gebied 't selve placacet niet, dat de instrumenten, die alsulcke notarissen, by den provincialen Rade niet geadmitteert maecken, souden nul, ende van onwaerden zyn.

Et cum lex certam poenam imponit ipsi delinquenti, alia, non delinquenti, id est, juste ignorantia defectum notarii, imponi et superaddi non debet. Quia nemo clementior, multo minus severior ipsa lege esse debet, — item neminem alterius odio praegravari oportet; et delicta suos sequi debent auctores.»

Geene nietigheid derhalve, aangezien zij eene straf is,

dan daar waar de wet haar uitdrukkelijk heeft uitgesproken, — en geene straf, dan daar waar in eigen daden schuld ligt!

Verkeert men alzoo in de materie van bewijs, dan mag en moet men voorzeker, wanneer geene nietigheid is voorgeschreven, vrijelijk uit de omstandigheden opmaken, welke de waarheid is, en dien overeenkomstig beslissen. Vooral waar het het bewijs geldt van eenen uitersten wil, mag men geen meerdere gestrengheid toelaten, dan volstrekt bij de wetten gevorderd wordt. — Zoo immer, dan is deze regel klemmend wanneer de erfaters, gelijk dat oudtijds meestal geschiedde, de bede hebben uitgedrukt, *dat hun wil zou worden nageleefd, al ware het dat alles in de acte noodig niet mogt wezen waargenomen, verzoekende zij dienaangaande het uiterste beneficie te mogen genieten.*

Dit een en ander nu op den voorgrond stellende, en dan zich afvragende: moet alsdan worden aangenomen, dat de testateur voor den notaris werkelijk een testament heeft opgericht van dien inhoud als het door den notaris niet geteekend schriftuur behelst? dan gelooven wij, dat men, op grond van dat geschrift, zulks als zeker moet aannemen, omdat het geschrift, vervat in notariëlen vorm, in het protocol van den notaris berustte, en er geene redelijke oplossing te verzinnen is, dat desniettemin de uiterste-wils-verklaring niet coram notario zou zijn geschied.

Wanneer het stuk door den notaris niet is geteekend, dan is dit of een verzuim of het is met opzet geschied. — Is het een verzuim, dan kan het nimmer de waarheid krenken, dat toch de testamenti factio wettig *is geschied*, hetgeen het eenige punt is, waarop het aankomt; en dat het gemis van handteekening een bloot verzuim van den notaris is, moet worden

aangenomen, zoolang niet eene opzettelijke omissie aannemelijk kan worden gemaakt.

Doch als bewezen aangenomen, dat de notaris opzettelijk, ter verijdeling van de afgelegde en in geschrifte gebragte wils-verklaring, zijne onderteekening heeft teruggehouden, dan zij herhaald, dat daardoor juist de waarheid zou bevestigd zijn, dat de wilsverklaring regts-geldig is geschied, hetgeen het eenige is dat bewezen behoeft te worden.

Wij zijn derhalve van gevoelen, dat, naar de regts-beginselen die onder het oude regt vigeerden, de door den notaris niet geteekende, maar in het protocol bewaarde acten, ook dan wanneer er geene grossen zijn uitgereikt geworden, het bewijs opleveren, dat de daarin genoemde erflaters niet intestati, maar wel degelijk testati overleden zijn.

Hier dient te worden opgemerkt, dat met het aangevoerde niet in strijd is, hetgeen Voer leert ad Tit. ff de fide inst. § 3:

«Quod si solemnitates quaedam, lege publica et more necessariae, omissae fuerint et ob id instrumentum, ac praecipue testamentum, effectu destituatur, tabellio ad damni reparationem laeso obstrictus est, cum culpa sit, aut profiteri artem, quam non calleat, aut negliger in ea exercenda versari.»

Uit deze plaats blijkt toch alleen, dat er bij testamenten (daarom nog niet bij alle) noodzakelijke solemniteiten *kunnen* zijn, en dat het *kan* gebeuren, dat door het verzuim dier solemniteiten het testament krachteloos is. Hij zal wel inzonderheid bedoeld hebben op solemnele testamenten. Hij schijnt zelfs niet aan te nemen, dat altijd, wanneer er werkelijk eene solemniteit verzuimd is, het instrument zijne bewijskracht verliest, en dus steeds de vraag deswege ondergeschikt aan de omstandigheden te beschouwen, — eene beschouwing,

die in volkomene overeenstemming is met hetgeen hij in eene vorige paragraaf leert: «sunt autem instrumenta *quasi in subsidium* introducta,» een beginsel, dat bij ons en bij het Fransche regt, vooral ten opzichte van testamenten, niet zoo krachtig is vooruitgezet, maar veeleer vervangen door het principe, dat het instrument, aan bepaalde vormen gebonden, een *essentieel* vereischte is.

Ad *b.* Het bewijs, dat een testameut werkelijk bestond, ligt in het *feit* der uitreiking van authentieke afschriften.

Voor het bewijs van het bestaan van die nuncupative testamenten, wordt gevorderd de attestatio van twee getuigen en van den notaris. Waar deze concurreren is het bewijs volledig. Het attest nu der getuigen is voorhanden in hunne handteekeningen onder de in het protocol bewaarde stukken. Alleen de bevestiging hunner attestatie door den notaris behoeft daarbij te komen. Leeft de notaris nog, hij zal mondeling zijne verklaring kunnen afleggen, gelijk boven is aangevoerd. *Scriptura non pro forma sed ad faciliorem probationem adhibetur.* — Waar ondertusschen eene mondelinge bevestiging admissibel is, daar is a fortiori eene *feitelijke* bevestiging toe te laten. *Majorem enim facta quam verba vim habent.* Dat feit nu van den notaris, waarin re ipsa de bevestiging van de waarheid is opgesloten, dat de testator zijne wils-verklaring voor hem als notaris heeft afgelegd, ligt in de uitreiking der grosse. Deze handeling toch kan slechts tot oorzaak hebben de waarheid, dat de wils-verklaring voor hem is afgelegd. Mag men immer uit gevolgen tot bepaalde oorzaken besluiten, dan voorzeker mag men het hieromtrent; want de uitreiking van een afschrift van het testament aan den daarin genoemden testator is volstrekt onmogelijk, zonder dat er eene testamentaire wils-verklaring voor den notaris

afgelegd is. De bloote onderteekening van het originele in het protocol aanwezige stuk zou inderdaad veel minder volstrekt bewijs opleveren voor de waarheid, dat de wils-verklaring voor den notaris werkelijk is afgelegd, dan zijne *handeling* waarop hier gewezen wordt. Deze toch maakt den regel van toepassing: « Ubi rerum testimonia adsunt, non opus est verbis. » Nevens die handeling zou de mondelinge bevestiging van den notaris, zoo hij nog leefde, volkomen overbodig wezen.

Boven alles moet hierbij echter worden opgemerkt, dat zij, aan wie als testatoren afschriften zijn geëxhibeerd, zelve met hunne handteekeningen bevestigd hebben, dat de in het protocol voorhanden geschriften behelzen hunne voor den notaris afgelegde uiterste-wils-verklaringen.

De vordering om te doen beslissen, dat de overledenen intestati zouden gestorven zijn, is dus zelfs onmogelijk daar waar b. v. kinderen zouden moeten beweren, dat hunne eigene ouders gelogen hadden, en hun logen hun leven lang hadden gestand gedaan, en met zich hadden gevoerd tot in het graf.

Al mogt men derhalve aan de volledigheid van het hier naar het oude regt vereischte bewijs twijfelen, wanneer alleen de bewuste door den notaris niet geteekende stukken in zijn protocol waren gevonden, — daar waar de notaris afschriften heeft uitgereikt, zou elke opwerping van twijfel redeloos zijn. Het gebrekkige bewijs, dat men zou kunnen aannemen, dat de originele stukken op zich zelve opleveren, is ten eenemale hersteld en gedekt door het feit der uitreiking van grossen aan de daarin genoemde testatoren. Veilig mag men zeggen, dat geen regtsgeleerde noch regtscollegie immer onder het oude regt, onder zoodanige omstandigheden, het bewijs van het bestaan van uiterste willen in eenigen twijfel zou hebben getrokken.

Ad c. Eindelijk ligt het noodige bewijs in de bewaring dier afschriften bij de testatoren usque ad mortem.

Of liever, hierin ligt de bekrachtiging van hetgeen bewezen is.

Waar het bestaan van een testament afhangt van de observantie van vormen, daar voorzeker bewijst de bewaring van een afschrift niets.

Maar is dat bestaan alleen afhankelijk van de vraag, of het waar is, dat een overledene voor getuigen en notaris deze of gene bepaalde wils-verklaring heeft afgelegd, dan is het een krachtig bewijsmiddel ter staving van die waarheid, wanneer het blijkt dat de overledene soms jaren lang en tot zijn dood toe een afschrift heeft bewaard, dat hem als copie van een origineel is uitgereikt, waarbij de waarheid dier handeling zou zijn geconstateerd. Immers het is niet *denkbaar*, dat de testator zoodanig stuk zich zou hebben doen uitreiken, en zou hebben bewaard, indien niet werkelijk was geschied, wat in dat afschrift wordt gelezen. Niet ten onrechte hebben dan ook de oudere regtsgeleerden steeds het grootste gewigt aan deze omstandigheid gehecht, gelijk onder anderen een voorbeeld daarvan wordt aangetroffen in de Consult en Adv., deel V, p. 485.

Wij gelooven derhalve, dat uit het aangevoerde voldingend consteert, dat de door de wet geroepene erfgenamen des testateurs nimmer met grond kunnen beweren, dat die overledenen intestati zouden zijn gestorven, vermits het tegendeel volkomen wordt bewezen.

Over de veranderingen, die de Fransche wetboeken in BELGIË sedert 1830 hebben ondergaan; door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, advocaat te 's Gravenhage.

Van het jaar 1815 tot het jaar 1830 zijn wij met België vereenigd geweest. Gedurende dien tijd zijn wij, naar de windstreek onderscheiden *Noord- en Zuid-Nederlanders*, onder hetzelfde bestuur, door het Wetboek Napoléon geregeerd geworden. In dat tijdvak hebben enkele bepalingen van den Franschen code eene verandering ondergaan en is een geheel nieuw wetboek daargesteld, [aangenomen, afgekondigd, en niettemin *niet* ingevoerd, ten gevolge van de staatkundige gebeurtenissen in dat belangrijk jaar 1830 voorgevallen.

De Fransche wetgeving had eene herziening noodig; daaromtrent waren allen het eens; maar menige botsing ontstond tusschen de leden der commissie van wetgeving en der Staten-Generaal, waarin uitstekende Belgische regtsgeleerden gevonden werden, en zulks door het verschil van gevoelens omtrent de vraag, of de nieuwe wetgeving niet meer dan eene naar de veranderde tijdsomstandigheden gewijzigde, dan wel eene met voorvaderlijke instellingen overeenkomstige wetgeving wezen moest.

Over en weder heeft dus bij de vervaardiging moeten worden toegegeven, en van daar, na moeilijke verlossing, in 1830 die wetgeving als een wanstaltig kind geboren, dat bij de geboorte reeds werd gesmoord.

Wij hebben tot 1838 het Wetboek Napoléon behouden, omdat de wetboeken die reeds in 1830 gereed waren, niet geschikt schenen voor *ons* (maar wij hadden het er toch maar mede moeten doen, als wij met België vereenigd waren gebleven). In 1838 hebben wij den Codex repetitae praelectionis gekregen, en leven daar- onder nog.

De Nederlandsche wetgeving, zeide ik reeds in 1840 (zie *Weekbl. van het Regt*, n°. 131), voor zoo verre zij sedert October 1838 is ingevoerd, heeft het lot van de meeste geschriften ondergaan; zij is geprezen en gelaakt; maar alle vooringenomenheid ter zijde stellende, kennen wij haar noch de bijzondere voortreffelijkheid toe, die haar de een, noch de volslagene gebrekkigheid, die haar de ander weder toeschrijft. En als men zich tot lofspraak op de woorden van den verdienstvollen ASSER beroept, vergeet men, dat deze zich steeds als een hoofddoel heeft voorgesteld, om de gebreken van het Fransche Wetboek op te sporen; terwijl men bij het inroepen van het gezag des grooten MEIJER's, als het de verguizing dier wetgeving geldt, uit het oog verliest, *en* dat men daartoe meer behoeft dan het gezag, zonder aanvoering van gronden, van dien geleerden schrijver, *en* dat die schrijver, helaas! de voltooiing en invoering onzer tegenwoordige wetgeving niet heeft mogen beleven, en dezelve daardoor niet heeft kunnen beoordeelen. Zijne uitspraak, waarop men doelt, betreft de wetboeken van 1830, die NIET zijn ingevoerd, maar, naar zijnen wensch, zijn herzien, en zoozeer van die vroegere verschillen, dat ik sterk betwijfel of haar, ware MEIJER in leven gebleven, evenzeer eene zoo ongunstige oordeelvelling met een pennenstreek ware ten deel gevallen. Ook ik wil geen volstrekt bewonderaar onzer wetboeken heeten, maar betreur, als onafhankelijk regtsgeleerde, de gebreken, die de beoefening en practicale toepassing daarvan mij heeft doen kennen, evenzeer als ik blijf volhouden, dat zij in het gebrekkige van de Fransche en de in 1830 *niet* ingevoerde wetboeken op vele plaatsen hebben voorzien (1).

(1) Zie Mr. C. ASSER, het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek vergeleken met het Wetboek Napoleon, 's Hage en Amsterdam, 1838. voorr. der uitgevers, p. XII, Inl., p. 1 en 5. Mr. J. D. MEYER, de la

In België heeft men den Code Napoléon behouden, maar daarin sedert 1830 veranderingen gemaakt. Ik betreur het, van hare motiven onkundig te zijn. Het zijn die veranderingen, die ik den lezer der *Themis* wil leeren kennen. Die kennis kan niet onbelangrijk zijn, omdat zij betreffen het wetboek, dat ook het onze is geweest; omdat het zijn veranderingen, door hen gemaakt, die eens met ons tot de zamenstelling van een geheel nieuw wetboek hebben medegewerkt; omdat het eindelijk bewijst, dat de Belgen het toch ook eens waren, dat die Napoleontische wetgeving niet onveranderd behoorde te blijven. De mededeeling dier veranderingen kan haar nut hebben: zij toch zijn gemaakt door hen, die eenmaal onze landgenooten zijn geweest, van wie wij wel sedert 1830 territoriaal afgescheiden, maar niet meer verwijderd zijn geworden; met wien wij door verschillende betrekkingen verbonden en in dagelijksche aanraking zijn; met welke onze naburen wij congressen houden, enz. enz. De mededeeling dier wetten zal doen zien, wat door de Belgen misschien vóór 1830 reeds werd verlangd, en bij vergelijking met de wetboeken van 1830, wat zij, waren zij met ons vereenigd gebleven, daarvan hadden vervuld gezien, wat onvervuld zou zijn gebleven, en misschien tot hunne grieven heeft behoord.

Die mededeeling eindelijk kan ons doen beoordeelen, of 't wenschelijk zij die veranderingen, voor zooverre zij in onze wetgeving niet bestaan, daarin op te nemen.

Ik deel de Belgische wettelijke verordeningen (want het zijn *arrêtés* en *lois*) mede in de orde, waarin ik ze vind in de verzameling, getiteld: *Code des lois politiques et spéciales de la Belgique*, 3me édition. Brux. chez D. RAES et LABROUE, 1850, pag. 1—43, en doe ze

Codification, Amsterdam, 1830, p. 142, not. 2. Mr. S. P. LIPMAN, de lijfstraffelijke regtspleging in Nederland, in het *Weekblad van het Regt*, 2e Jaargang, n°. 127.

slechts van eene korte toelichting vergezeld gaan (1).

Dispositions relatives au Code Civil.

A. 10 Juillet 1847. — Régistres de l'Etat Civil. —
Vérification.

Art. 1er. Nos procureurs (du Roi) pourront, lorsqu'ils le jugeront nécessaire, se transporter sur les lieux et se faire représenter, à l'effet de les vérifier, tant les registres de l'état civil de l'année courante, que les doubles des années précédentes, déposés aux archives communales, conformément à l'article 43 du code civil.

Ils pourront, dans le même cas, déléguer le juge de paix du canton, dans lequel sera située la commune dont les registres devront être vérifiés.

Art. 2. Notre Ministre de la justice est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Het hier vermelde art. 43 Cod. Civ. komt overeen met art. 23 Burg. Wetb. van 1830 en met art. 22 van dat van 1838.

Het is waar: het eene dubbel der in duplo te houden registers van den burgerlijken stand, van het afgeloopen jaar, wordt ter griffie der Regtbank van eersten aanleg (bij ons de Arrondissements-Regtbank) overgebracht. De registers van den burgerlijken stand zijn echter zoo belangrijk, dat (bij art. 53 C. C., 29 Wb. 1830 en 28 Wb. 1838) het Openbaar Ministerie tot het onderzoek der *op de griffie overgebragte registers* is VERPLIGT.

Nergens wordt gezegd, wie met het onderzoek der *bij het gemeentebestuur berustende registers* is belast. Niet in art. 53 C. C., maar *wel* in de daarmede overeenstemmende artikelen der twee latere wetboeken wordt

(1) De Fransche wetboeken hebben in Frankrijk oneindig vele veranderingen sedert hare invoering in dat land ondergaan. Zie *les Codes de la République Française*, par A. F. TEULET, 3e édition entièrement rééditée. Paris, VIDECOQ fils aîné éditeur, 1851.

aan het Openbaar Ministerie de bevoegdheid gegeven om inzage van het dubbel der bij het gemeentebestuur berustende registers van het afgelopen jaar te nemen, en te regt, omdat bij het onderzoek van de ter griffie overgebragte, die inzage noodig kan zijn. Het toezigt over die registers is, om het belang van allen bij het rigtig houden derzelve, aan het Openbaar Ministerie opgedragen. Het is dus wel gezien van de Belgische regering, hetzelfde de bevoegdheid te geven, om, zoo dikwijls het zulks noodig acht, zich tot verificatie en *de dubbele der vorige jaren* die bij de gemeentebesturen berusten en die van het LOOPENDE jaar te doen vertoonen, of den vrederegter van het kanton der gemeente te delegeren.

Dit arrêté brengt dus eene *gewenschte* uitbreiding van art. 53 C. C., hetwelk in het arrêté wel had mogen zijn aangehaald, mede, en wel verder dan zulks in de wetboeken van 1830 en 1838 is geschied; want ik kan niet gelooven, dat de bevoegdheid die hier wordt gegeven, reeds in onze wet zou gezien worden of daaruit noodwendig en *per se* zou moeten volgen.

L. 28 Février 1831. — Mariage entre beau-frère et belle soeur.

Article unique. Il est loisible au Gouvernement de lever, pour des causes graves, la prohibition consacrée par l'article 162 du code civil, pour le mariage entre alliés au degré de frère et de soeur.

Néanmoins, les dispenses ne pourront être accordées, que lorsque le mariage est dissous par la mort naturelle de l'un des époux.

Art. 162 C. C. luidt: «En ligne collaterale le mariage est prohibé entre le frère et la soeur légitimes ou naturels et *les alliés au même degré.*»

Van het verbod der huwelijken met deze laatsten mag de Koning, om gewigtige redenen, dispensatie geven, volgens art. 90 Wb. 1830 en 88 Wb. 1838. —

Aan zoodanige dispensatie werd reeds vroeg behoefte gevoeld; zij is dan ook reeds lang vóór de invoering der nieuwe wetboeken in werking gebracht. Zie art. 7 der wet van 26 Junij 1822 (*Staatsbl.* n°. 12) in verband met de wet van 23 April 1827 (*Stbl.* n°. 22) (1).

Het verwondert ons dan ook niet, dat deze Belgische wet zoo kort na de revolutie van 1830 in België is gemaakt; zij is vooral belangrijk om de *gewenschte* bijvoeging van het tweede lid. Zonder hetzelfde ware daartoe wel geene noodzakelijkheid geweest, want de hierboven aangehaalde wetten uit het *Staatsblad* waren en bleven in België verbindende, als vóór 1830 gemaakt; zij is ontstaan onder het regentschap van ERASMUS SURET DE CHOQUIER, en de vroegere dispensatie-wet sprak van *den Koning*; de dispensatie behoort, volgens de Belgische wet, bij *het gouvernement*.

Wanneer ik veel hecht aan de woorden: *lorsque le mariage est dissous par la mort naturelle de l'un des deux époux*, en die voorwaarde indispensabel voor de dispensatie zou wenschen, dan is het, omdat daardoor wordt verhoed, dat dit een doel bij echtscheiding of ontbinding des huwelijks na scheiding van tafel en bed worde; en vooral omdat het voor den vroegeren

(1) Hetzelfde is het geval geweest met de bepalingen betreffende het regt van opstal en erfpacht. De bepalingen daaromtrent zijn bij de wetten van 10 Januarij 1824 (*Stbl.* n°s. 13 en 14) vastgesteld, en bij die van 25 December daaraanvolgende (*Stbl.* n°. 78) verbindend verklaard na 1 Januarij 1825. Deze wet geldt nog in België. De bepalingen der wet van 10 Januarij 1824 zijn bij de wetten van 29 Maart 1833 (*Stbl.* n°s. 13 en 17) gewijzigd en veranderd en bij die van 19 December 1833 (*Stbl.* n°. 65) zoodanig opgenomen en voor ons van kracht verklaard met 1 Januarij 1834. — Dit is mede geschied met de afschaffing van art. 2154 Cod. Civ., zijnde bij de wet van 22 December 1828 (*Stbl.* n°. 84) bepaald, dat, te beginnen met 1 Januarij 1829, de tienjarige hernieuwing der inschrijving in de hypotheek-registers niet meer wordt vereischt. (Zie beneden bl. 290).

thans gescheiden echtgenoot stootend moet zijn, zich door zijnen of haren broeder of zuster te zien vervangen.

Eindelijk bestaat er eene groote reden waarom de dispensatie noodig is, omdat bij ons, volgens art. 352, door de ontbinding des huwelijks de zwagerschap (in art. 350 omschreven) niet wordt opgeheven.

Er zijn er die meenen, dat de bevoegdheid des Konings tot het geven der hier bedoelde dispensatie volgde uit art. 68 der Gr. W. van 1815, en dat mitsdien die dispensatie konde worde gegeven ook zonder dat de burgerlijke wet dat uitdrukkelijk bepaalde. Ik meen dat te mogen betwijfelen omdat van een *VERBODS*-artikel in de burgerlijke wet geene dispensatie kan worden gegeven, zonder dat de dispensatie daarbij uitdrukkelijk is opgenomen, en ik word daarin versterkt doordien niet alleen die dispensatie is opgenomen in het Wetboek van 1830 en dat van 1838, maar zelfs bij eene bijzondere wet lang vóór het jaar 1830 en onder vigueur van het Fransche wetboek, uitdrukkelijk is bepaald.

De dispensatie kan nooit betreffen de huwelijken tusschen wettige of natuurlijke broeders en zusters, maar alleen tusschen de *alliés au même degré*, en alzoo de schoonbroeders en schoonzusters. Bij art. 163 wordt het huwelijk tusschen oom en nicht en tusschen tante en neef evenzeer verboden, maar in art. 164 wordt den Koning het regt van dispensatie omtrent zoodanige huwelijken *uitdrukkelijk* gegeven, uit welke uitdrukkelijke bepaling van art. 164 omtrent art. 163, mijns inziens, noodwendig volgt, dat geene dispensatie van de huwelijken, in art. 162 vermeld, volgens den Code Civil mogelijk was, omdat de wetgever het er dan evenzeer bij zoude hebben gevoegd; dit is nog een argument dat mijn zoo straks geuit gevoelen versterkt.

In art. 163 Code Civil en de daarmede overeenstemmende artikelen der twee latere wetboeken wordt van

oom en nicht en van tante en neef gesproken, en daarin kan de affinitas niet zijn bedoeld, en nochtans heb ik voor mij liggen het bewijs, dat men kort na de invoering van het Fransche regt hier te lande dit punt in twijfel heeft getrokken. Het gold een voorgenomen huwelijk tusschen een meisje met den weduwnaar van de zuster harer moeder (haren aanbehuwd oom). Deze zaak werd opgedragen aan een avoué te Parijs, die zich deswege adresseerde tot den Minister van Justitie en daarop de dispositie in den door ons nooit betwijfelden geest heeft gekregen, welke beide stukken ik hier laat volgen :

Monseigneur (le grand-juge, Ministre de la Justice), je me trouve chargé des intérêts de B. R. et H. L.; le premier, oncle de la seconde, du chef de feu sa femme morte sans laisser de postérité après un an de mariage, désire épouser celle qui du vivant de sa première femme était sa nièce, affinité qui paraît rompue par la mort de celle qui l'occasionnait.

Cependant B. R. et H. L. éprouvent de la part des autorités civiles en Hollande des obstacles à l'accomplissement de leurs vœux, sous le prétexte que le Code Napoléon défend les mariages entre oncle et nièce sans une autorisation spéciale de Sa Majesté.

Si, en effet, elle était nécessaire, je suis muni d'une requête destinée à la demander. Si elle ne l'est pas, je prie Votre Excellence de vouloir me le faire connaître d'une manière qui serve à détromper les autorités hollandaises.

J'ai l'honneur etc. (Signe) J. M. S.....

*Tribunal de 1re Instance et
Police Judiciaire du Dép.
de la Seine.*

N°. 409.

Paris, le 10. 10bre 1811.

Le Procureur-Impérial, à M. S. . . . .,

S. Ex. le grand-juge, Ministre de la Justice, me charge de vous faire connaître, Monsieur, que l'article 163 du Code Napoléon, qui interdit le mariage entre l'oncle et la nièce, la tante et le neveu, ne s'étend point aux alliés dans le même degré; et qu'en conséquence ceux-ci n'ont pas besoin de dispenses pour se marier ensemble.

Je vous salue,

(Signé) COURTIN.

L. 20 Mai 1837.

Art. 1er. L'étranger est admis à succéder aux biens que son parent, étranger ou Belge, possède dans le territoire du royaume, dans les cas et de la manière dont un Belge succède à son parent possédant des biens dans le pays de cet étranger.

Les mêmes règles sont observées pour la capacité de disposer ou de recevoir par donation entre vifs ou par testament.

Art. 2. Cette réciprocité sera constatée soit par les traités conclus entre les deux pays, soit par la production des lois ou actes propres à en établir l'existence.

Art. 5. Toutes dispositions contraires à la présente loi sont abrogées.

Art. 4. La présente loi sera obligatoire le lendemain de sa promulgation.

Door deze wet zijn de bepalingen vervangen van art. 726 Cod. Civ., luidende: « Un étranger n'est admis à succéder aux biens que son parent étranger ou français possède dans le territoire du royaume, que dans le cas et de la même manière dont un Français succède à son parent possédant des biens dans le pays de cet étranger,

conformément aux dispositions de l'art. 11 au titre de la jouissance et de la privation des droits civils;» en van art. 912 eod., luidende: «On ne pourra disposer au profit d'un étranger, que dans le cas où cet étranger pourrait disposer au profit d'un Français.»

Art. 726 Cod. Civ. is vervangen eerst door art. 919 B.W. 1830, en later door het gelijkkluidend art. 884 W.B. 1838.

Art. 912 Cod. Civ. is vervangen eerst door art. 989 B.W. 1830, en later door het gelijkkluidend art. 957 B.W. 1838 (1).

Onze tegenwoordige wetgeving op dit punt maakt de bevoegdheid des vreemdelings om hier te erven, afhankelijk van die des Nederlanders in het land van dien vreemdeling, zonder onderscheid of die bevoegdheid voor ons in den vreemde het gevolg zij van hunne wetten dan wel van tractaten.

Tot die bepalingen hebben onze toenmalige landgenooten medegewerkt, en zij zijn ten gevolge der scheiding der vroeger vereenigde gewesten gedurende zeven jaren van het genot harer werking verstoken geweest.

Het verdient opmerking (2), dat *in Frankrijk*, alwaar als beginsel was aangenomen (art. 11 Cod. Nap.), dat vreemdelingen geene burgerlijke regten hebben, ten zij hun die bij tractataten toegezegd zijn, juist dat artikel, benevens art. 912, hetzelfde omtrent schenkingen bepalende, zijn afgeschafte bij de wet van den 14 Julij 1819, terwijl *bij ons*, die aan vreemdelingen dezelfde regten geven als aan Nederlanders, juist dat belangrijkste gevolg van het oude Fransche *droit d'aubaine* bijbehouden is.

(1) Zie *Themis* VII, bl. 45, bij de woorden *de la manière* etc. der Belgische wet.

(2) Zie DE PINTO, *Handl. tot het Burg. Wetb.*, 2e ged., p. 294, § 521, der derde uitgave.

Themis, D. XII, 2e St. [1851].

L. 12 Août 1842. — Inscriptions hypothécaires.

Art. 1er. Les inscriptions hypothécaires existantes, prises avant le 1er juillet 1834, cesseront d'avoir effet le 1er juillet 1844, si elles n'ont pas été renouvelées avant cette époque.

Art. 2. Les inscriptions prises pendant les six derniers mois de 1834, et postérieurement jusqu'au jour où la présente loi sera obligatoire, devront, pour conserver leurs effets, être renouvelées dans les dix années depuis et compris le jour de leur date.

Art. 3. La loi du 22 Décembre 1828 est abrogée. Il sera statué ultérieurement sur le mode de renouvellement des inscriptions d'hypothèque et privilège.

Zie het gezegde op pag. 285 en nota 1 aldaar.

Art. 2154 C. C. is vervangen door de wet van 5 Maart 1825 (*Stbl.* n°. 41), houdende: «dat de inschrijving de hypotheek doet stand houden zonder vernieuwing.» Bij de wet van 24 December 1828 (*Stbl.* n°. 84) is bepaald, dat die afschaffing reeds van 1 Januarij 1829 af zou werken. Van daar dat die afschaffing ook in art. 1265 B.W. 1830 en in art. 1236 B.W. 1838 wordt wedergevonden. De verpligte hernieuwing der hypothécaire inschrijving was eene doelmatige bepaling bij het Fransche hypotheekstelsel, gelijk algemeen wordt erkend. De ongelegenheden uit de niet-observantie van dat voorschrift, met name het verlies van verkregen regten, gold bij ons boven de overweging der moeilijkheid voor den hypotheekbewaarder, om de registers over een lang tijdvak na te zien, ten einde met gerustheid eene verklaring af te geven. Van daar dat men het tijdstip der invoering der nieuwe wetboeken bij ons niet heeft afgewacht om die hernieuwing af te schaffen, of liever die afschaffing in te voeren. Zoo leefden wij onder het Wetboek Napoléon, zonder de verpligte hernieuwing, van 1 Januarij 1829 tot 1 October 1838; de Belgen van datzelfde tijdstip af tot 1 Julij 1844. Vijftien jaren lang hebben deze laatsten de vernieuwing niet verpligtend

doen zijn: zij is volgens ons nieuw hypothecair stelsel overbodig geworden. Het in het leven terug roepen van art. 2154 van het nog in België vigerend Code Napoléon door de Belgen, laat zich regtvaardigen door den regel: *jura vigilantibus scripta*.

Dispositions relatives au Code de Commerce.

L. 10 Juillet 1846. — Art. 442. Interprétation.

Article unique. L'art. 442 du code de commerce est interprété de la manière suivante.

Le failli, à compter du jour de l'ouverture de la faillite, est dessaisi de plein droit de l'administration de ses biens.

Néanmoins les questions relatives aux effets de ce désaisissement seront décidées suivant les principes généraux du droit et de l'équité.

Deze wet bevat eene van de wetgevende magt geëmaaneerde en mitsdien authentieke wets-interpretatie (1). Zij betreft art. 442 Code de Commerce, luidende: le failli, à compter du jour de la faillite, est dessaisi de plein droit de l'administration de tous ses biens.

Zie art. 666 Wb. 1830 en 770 Wb. 1838. Duidelijkheidshalve heeft men het verlies van dat beheer bepaald op het tijdstip der opening van het faillissement, omdat volgens art. 437 Cod. Comm. ieder koopman in staat van faillissement is door het enkel ophouden van betalen, en mitsdien, in dat geval, van regtswege en zonder vonnis, ofschoon de opening van het faillissement en het tijdstip der opening, volgens art. 441, bij vonnis het Regtbank van Koophandel moet worden verklaard en bepaald, en tot op een veel vroeger tijdstip kan worden teruggebragt. Volgens art. 665 Wb. 1830 konde

(1) Zie P. T. C. VAN DEN BERGH, *diss. de authentica legum interpretatione*. L. B., 1846, door mij, *Themis* IX, p. 151 en volgg. beoordeeld.

dat tijdstip niet vroeger worden gesteld dan op veertig dagen vóór dien van de uitspraak van het vonnis.

Bij het blijven bestaan der bij den Code Napoléon aangenomen onbepaalde terugwerkende kracht van de verklaarde opening, kan het verlies van het beheer sedert het tot de opening gefixeerde tijdstip moeilijkheden geven, vooral voor hen, die te goeder trouw op een verwijderd tijdstip met dien koopman hebben gehandeld. Daarom zijn te regt de gevolgen van dat désaisissement ter beslissing volgens de algemeene beginselen van regt en billijkheid overgelaten. Indien die handelingen altijd aan die beginselen moeten worden getoetst, zullen de processen wel niet verminderen. Het wetboek van 1838 heeft ten deze meest alles aan de wet overgelaten. *Optima lex, quae minimum relinquit judici*, zegt BAGO VERULAMIUS. Hij voegt er bij: *Optimus iudex qui minimum (relinquit) sibi*.

Deze wet bevat de eenige verandering, die de Code de Commerce in Belgie heeft ondergaan. Zij bevat eene authentieke interpretatie van het woord *faillite* in art. 442. Ik wenschte dat men bij ons het voorbeeld van authentieke interpretatie volgde, want daarmede zouden de processen kunnen worden verminderd, ofschoon tot dat einde dit voorbeeld niet mag worden aangevoerd.

Ik laat hier volgen den tekst der wetten, die sedert 1830 veranderingen in de drie overige Fransche wetboeken hebben gebracht. Misschien geef ik over deze in een volgend nummer een woord tot toelichting.

Dispositions relatives au Code de procédure civile.

L. 26 Mars 1833. — Assignation en pays étranger.

Article unique. Lorsqu'un directeur de la poste aux lettres déclarera qu'il se trouve dans l'impossibilité de se charger d'une copie d'exploit présentée à son bureau, en exécution de l'art. 1er de l'arrêté du 1er avril 1814, l'huissier fera mention de cette déclaration dans son exploit et adressera copie de cet acte, sous enveloppe chargée, au ministre des affaires étrangères.

L. 5 Octobre 1833. — Locataires. Expulsions.

Art. 1er. Lorsque la valeur des loyers ou fermages, pour toute la durée du bail, n'excède pas les limites de sa compétence, le juge de paix connaîtra tant de la demande en résolution du bail que de celle en expulsion à son expiration. Il connaîtra, dans le même cas, de la demande en validité de la saisie-gagerie, dont il pourra même permettre, sur requête, l'établissement à l'instant.

Dans ces cas, le jugement sera exécutoire provisoirement, nonobstant appel et sans caution.

Le juge le pourra même déclarer exécutoire, nonobstant opposition.

Art. 2. Lorsque le juge de paix n'est pas compétent pour en connaître, la demande en expulsion, soit pour cause d'expiration du bail, soit pour défaut de paiement, pourra être portée directement en référé devant le président du tribunal de première instance qui statuera provisoirement sur la demande, sans préjudice au principal pour lequel les parties pourront se pourvoir à l'audience sans préliminaire de conciliation.

Art. 3. Toute autre demande en expulsion de fermier ou de locataire est également dispensée du préliminaire de la conciliation.

Art. 4. Les demandes formées au moment où la présente loi sera exécutoire, demeureront soumises au juge qui doit en connaître d'après les lois existantes lors de la demande.

Il sera libre cependant au demandeur de renoncer à la demande

formée par lui, et d'en intenter une nouvelle selon les règles établies par la présente loi.

L. 25 Mars 1841. — Compétence civile.

TITRE PREMIER.

Des Justices de paix.

Art. 1er. Les juges de paix connaissent de toutes actions purement personnelles ou mobilières, sans appel, jusqu'à la valeur de cent francs, et à charge d'appel, jusqu'à la valeur de deux cents francs.

Art. 2. Ils connaissent des demandes en paiement d'intérêts, d'arrérages de rentes, de loyer et fermages, lorsque le capital réuni aux intérêts formant l'objet de la demande, ou le montant des loyers ou fermages pour toute la durée du bail, n'excèdent pas les limites fixées par l'article précédent.

Art. 3. Ils connaissent des mêmes demandes, à quelque valeur que le capital ou le montant des loyers ou fermages, pour toute la durée du bail, puisse s'élever, lorsque le montant des intérêts, des arrérages, des loyers ou des fermages formant l'objet de la demande, n'excède pas leur compétence et que le titre n'est pas contesté.

Art. 4. Sont compris dans ces dispositions les loyers, fermages, intérêts et rentes consistant en denrées et prestations appréciables d'après les mercuriales.

Art. 5. Les juges de paix connaissent de même des demandes en résolution de bail, et de celles en expulsion à son expiration, lorsque la valeur des loyers ou fermages, pour toute la durée du bail, n'excède pas les limites de leur compétence.

Art. 6. Les juges de paix connaissent des demandes en validité ou en main-levée des saisies-gageries et des saisies sur débiteurs forains, lorsque les causes de ces saisies rentrent dans leur compétence.

Ils peuvent, dans ce cas, permettre de saisir à l'instant et sans commandement préalable.

S'il y a opposition de la part de tiers pour des causes et des sommes qui, réunies, excèdent leur compétence, ils renverront au tribunal de première instance la connaissance de ces demandes et oppositions.

Art. 7. Les juges de paix connaissent sans appel, jusqu'à la valeur de cent francs et à charge d'appel, à quelque valeur que la demande puisse monter :

1°. Des actions pour dommages faits, soit par les hommes, soit par les animaux, aux champs, fruits et récoltes; des actions relatives à l'élagage des arbres, aux haies et au curage, soit des fossés, soit des canaux servant à l'irrigation des propriétés ou au mouvement des usines, lorsque les droits de propriété et de servitude ne sont pas contestés;

2°. Des réparations locatives des maisons et des fermes;

3°. Des indemnités prétendues par le fermier ou locataire, pour non-jouissance, lorsque le droit d'indemnité ne sera pas contesté, et des dégradations alléguées par le propriétaire;

4°. Du paiement des salaires des gens de travail, des gages des domestiques et de l'exécution des engagements respectifs des maîtres et de leurs domestiques ou gens de travail;

5°. Des actions pour injures verbales, rixes, voies de fait, pour lesquelles les parties ne se sont pas pourvues par la voie criminelle.

Art. 8. La compétence, s'il s'agit d'une somme d'argent ou d'un objet appréciable d'après les mercuriales, sera déterminée par les conclusions du demandeur, et dans tous les autres cas, par l'évaluation qu'il sera tenu de donner, à peine de se voir refuser toute audience.

Le défendeur pourra se libérer en acquittant le prix de cette évaluation, sans préjudice aux intérêts et aux dépens, s'il y a lieu.

Art. 9. Les juges de paix connaissent en outre, à charge d'appel :

Des entreprises commises dans l'année sur les cours d'eaux servant à l'irrigation des propriétés et au mouvement des usines et moulins; sans préjudice des attributions de l'autorité administrative dans les cas déterminés par les lois et par les règlements; des dénunciations de nouvel œuvre, plaintes, actions en réintégration et autres actions possessoires fondées par des faits également commis dans l'année;

Des actions en bornage, de celles relatives à la distance prescrite par la loi, les règlements particuliers et l'usage des lieux, pour les plantations d'arbres et de haies, lorsque la propriété n'est pas contestée;

Des actions relatives aux constructions et travaux énoncés dans l'art. 674 du Code Civil, lorsque la propriété ou la mitoyenneté du mur ne sont pas contestées.

Art. 10. Ne sera pas recevable l'appel des jugements mal à propos qualifiés en premier ressort, ou qui, étant en dernier ressort, n'auraient pas été qualifiés. Seront sujets à l'appel les jugements qualifiés en dernier ressort, s'ils ont statué, soit sur des questions de compétence, soit sur des matières dont le juge de paix ne pouvait connaître qu'en premier ressort. Néanmoins, si le juge de paix s'est déclaré compétent, l'appel ne pourra être interjeté qu'après la décision définitive ou qu'après un jugement interlocutoire et conjointement avec l'appel de ce jugement.

Art. 11. L'appel des jugements des justices de paix ne sera pas recevable après les quarante jours qui suivront la signification à l'égard des personnes domiciliées dans le canton. Celles domiciliées en dehors du canton, jouiront en outre des délais réglés par les articles 73 et 1033 du Code de procédure civile.

Art. 12. Dans les cantons où le besoin du service l'exigera, le gouvernement pourra, sur l'avis du tribunal de l'arrondissement, autoriser les juges de paix à augmenter le nombre de leurs huissiers.

Art. 13. Dans toutes les causes, autres que celles où il y aurait péril en la demeure, et celles dans lesquelles le défendeur serait domicilié hors du canton ou des cantons de la même ville, le juge de paix pourra interdire aux huissiers de sa résidence, de donner aucune citation en justice, sans qu'au préalable il n'ait appelé, sans frais, les parties devant lui.

TITRE II.

Des Tribunaux de première instance.

Art. 14. Les tribunaux de première instance connaissent en dernier ressort des actions personnelles ou mobilières, jusqu'à la valeur de deux mille francs en principal, et des actions réelles immobilières jusqu'à soixante-quinze francs de revenu déterminé soit en rente, soit par prix de bail.

Si le revenu de l'immeuble n'est déterminé ni en rente ni par prix de bail, il sera déterminé par la matrice du rôle de la contribution

foncière, au moment de la demande, pourvu que ce revenu s'y trouve spécialement déclaré.

Art. 15. Si la valeur de l'objet mobilier est indéterminée, le demandeur devra la déterminer par ses conclusions, à peine de voir rayer la cause du rôle et d'être condamné aux dépens.

Art. 16. La cause sera également rayée du rôle, avec dépens, si la demande a pour objet des dommages et intérêts, soit principaux, soit accessoires, qui n'auraient pas été évalués et spécialement motivés dans les conclusions.

Art. 17. Le défendeur pourra se libérer en acquittant le prix de cette évaluation, pourvu qu'il s'agisse d'une demande ou d'un chef de demande purement personnelle et mobilière, sans préjudice aux intérêts et aux dépens s'il y a lieu.

Art. 18. Lorsque la valeur d'un objet immobilier ne peut être déterminée de la manière indiquée en l'art. 14, le demandeur et le défendeur devront la déterminer dans leurs conclusions. Si l'évaluation la plus élevée n'excède pas les limites du dernier ressort, l'affaire sera jugée sans appel; dans le cas contraire, l'affaire sera jugée en premier ressort.

A défaut d'évaluation par le demandeur, l'affaire sera rayée du rôle et il sera condamné aux dépens, et, à défaut d'évaluation par le défendeur, la compétence du juge sera déterminée par celle faite par le demandeur.

Toutefois, à défaut d'évaluation par le demandeur, le défendeur pourra poursuivre la cause en faisant l'évaluation, laquelle dans ce cas déterminera la compétence du juge.

Art. 19. Les tribunaux de première instance connaissent en dernier ressort des demandes en paiement d'intérêts, d'arrérages de rentes, de loyers et fermages lorsque ces demandes n'excèdent pas deux mille francs, à quelque valeur que le capital ou le montant des loyers ou fermages pour toute la durée du bail puissent s'élever, pourvu que le titre ne soit pas contesté.

Art. 20. L'exécution provisoire, sans caution, sera ordonnée, même d'office, s'il y a titre authentique, promesse reconnue ou condamnation précédente par jugement dont il n'y ait pas d'appel.

Dans tous les autres cas l'exécution provisoire pourra être ordonnée avec ou sans caution.

Des tribunaux de Commerce.

Art. 21. Les tribunaux de commerce jugeront en dernier ressort les actions de leur compétence jusqu'à la valeur de deux mille francs en principal.

Dispositions générales.

Art. 22. Lorsqu'à la demande principale il est opposé une demande reconventionnelle ou en compensation, et que chacune d'elles est susceptible d'être jugée en dernier ressort, le juge de paix ou le tribunal de première instance prononcent sur toutes sans appel. Si l'une des demandes n'est susceptible d'être jugée qu'à charge d'appel, il ne sera prononcé sur toutes qu'en premier ressort.

Si la demande reconventionnelle ou en compensation excède les limites de la compétence du juge de paix, il pourra, soit retenir le jugement de la demande principale, soit renvoyer sur le tout les parties à se pourvoir devant le tribunal de première instance, sans préliminaire de conciliation.

Art. 23. Le gouvernement, sur l'avis des cours d'appel, pourra fixer pour chacune des chambres des tribunaux de première instance et pour chaque justice de paix, le nombre des audiences civiles.

Art. 24. Toutes les affaires régulièrement introduites avant la mise en vigueur de la présente loi, seront continuées devant le juge qui en est saisi; elles seront instruites et jugées conformément à la présente loi. Sont exceptées les affaires dans lesquelles il y aurait clôture des débats sur le fond avant la mise en vigueur de la loi.

Pourra néanmoins le demandeur renoncer à son action et en tenter une nouvelle, à charge de supporter les frais de la renonciation.

Art. 25. Dans toutes les instances dans lesquelles il n'est intervenu aucun jugement interlocutoire ni définitif, le droit d'interjeter appel sera réglé d'après les dispositions de la présente loi.

Art. 26. Les attributions conférées aux tribunaux et aux juges de paix par la législation existante, sont maintenues, pour autant qu'il n'y est pas dérogé par la présente loi.

*Dispositions relatives au Code d'Instruction
Criminelle.*

L. 30 Décembre 1836. — Délits. — Pays étranger.

Art. 1er. L'art. 7 du Code d'instruction criminelle est abrogé et remplacé par les dispositions suivantes :

Tout Belge qui se sera rendu coupable, hors du territoire du royaume, d'un crime ou d'un délit contre un Belge, pourra, s'il est trouvé en Belgique, y être poursuivi, et il y sera jugé et puni conformément aux lois en vigueur dans le royaume.

Art. 2. Tout Belge qui se sera rendu coupable, hors du territoire du royaume, contre un étranger, d'un crime ou d'un délit prévu par l'art. 1er de la loi du 1er octobre 1833 (*Bulletin officiel* n°. 1195), pourra, s'il se trouve en Belgique, y être poursuivi, et il y sera jugé et puni conformément aux lois en vigueur dans le royaume, si l'étranger offensé ou sa famille rend plainte, ou s'il y a un avis officiel, donné aux autorités belges par les autorités du territoire où le crime ou délit aura été commis.

Art. 3. Les dispositions ci-dessus ne sont pas applicables, lorsque le Belge a été poursuivi et jugé en pays étranger, à moins qu'il ne soit intervenu une condamnation par contumace ou par défaut, auquel cas il pourra être poursuivi et jugé en Belgique.

L. 26 Mars 1833. — Réhabilitation.

Article unique. La disposition de l'article 630 du Code d'instruction criminelle est abrogée et remplacée par l'article suivant :

Art. 630. Il en sera fait rapport au roi par le ministre de la justice.

Dispositions relatives au Code Pénal.

A. 22 Octobre 1830. — Haute police.

Attendu que la haute police n'a été établie que dans l'intérêt du pouvoir absolu, et que la surveillance qui lui est attribuée, sans donner aucune garantie de la conduite de ceux sur lesquels elle est exer-

cée, est funeste à la morale publique, en ce qu'elle s'oppose à ce que les condamnés qui ont fini leurs peines, reprennent un état dans la société et qu'elle les reporte ainsi à entrer de nouveau dans la carrière du crime;

Sur la proposition de l'administrateur général de la sûreté publique;

Arrête:

Art. 1er. La haute police et toutes ses attributions sont abolies: en conséquence, les articles 44, 45, 46, 47, 48, 49 et 50 du Code pénal sont abrogés.

Art. 2. Tous les individus actuellement sous la surveillance de la haute police, ainsi que les condamnés encore détenus contre lesquels cette surveillance est prononcée, sont relevés des obligations que leur imposait cet état. Leurs cautions sont libérées, sauf les droits des tiers, s'il y a lieu.

Art. 3. L'administrateur-général de la sûreté publique est chargé de l'exécution du présent arrêté.

L. 31 Décembre 1836. — Condamnés libérés. — Surveillance.

Art. 1er. Les coupables condamnés aux travaux forcés à temps, à la réclusion ou au bannissement, pourront être placés, par l'arrêt de condamnation, sous la surveillance spéciale de la police, pendant cinq ans au moins, et vingt ans au plus.

S'ils commettent un nouveau crime, ils pourront être placés pendant toute leur vie sous cette surveillance.

Art. 2. Les coupables condamnés pour l'un des délits prévus par les articles 246, 306, 307, 311 § 2, 334, 343, 401, 405, 406, 407, 408 et 444 du code pénal, ainsi que par les art. 2 et 3 de la loi du 29 février 1832, pourront être placés, par l'arrêt ou le jugement, sous la surveillance spéciale de la police, pendant deux ans au moins, et cinq ans au plus.

Pourront être mis sous la même surveillance les chefs et moteurs des délits prévus par les articles 415 et 416 du code pénal, et les condamnés à un emprisonnement au-delà de six mois dans le cas de l'art. 445 du même code.

Il en sera de même à l'égard de ceux qui, quoique accusés d'un crime, ne seront, par application de l'arrêté-loi du 9 septembre 1814, condamnés qu'à une peine correctionnelle.

Ceux qui, ayant été condamnés à une des peines prévues par le § 1er de l'art. 1er, ou pour l'un des crimes ou délits désignés dans le présent article, commettraient ensuite un de ces crimes ou délits, pourront être mis sous la même surveillance, pendant cinq ans au moins, et dix ans au plus.

Art. 3. L'effet du renvoi sous la surveillance spéciale de la police sera de donner au gouvernement le droit de déterminer certains lieux dans lesquels il sera interdit au condamné de paraître après qu'il aura subi sa peine. Le condamné déclarera, avant sa mise en liberté, le lieu où il veut fixer sa résidence : il recevra une feuille de route réglant l'itinéraire dont il ne pourra s'écarter, et la durée de son séjour dans chaque lieu de passage. Il sera tenu de se présenter, dans les vingt-quatre heures de son arrivée, devant le fonctionnaire désigné dans sa feuille de route. Il ne pourra changer de résidence sans avoir indiqué, trois jours à l'avance, le lieu qu'il se propose d'aller habiter, à ce fonctionnaire, qui lui remettra une nouvelle feuille de route.

Art. 4. L'individu mis sous la surveillance spéciale de la police, qui contreviendra aux dispositions de l'article précédent, sera condamné à un emprisonnement qui n'excédera pas deux ans. En cas de récidive, l'emprisonnement pourra être porté à cinq ans.

L. 29 Novembre 1838 ejusdem argumenti.

Art. 1er. Les attributions conférées au gouvernement par la loi du 31 décembre 1836 (art. 3), seront exercées, sous la direction et surveillance de notre ministre de la justice, par les procureurs-généraux près les cours d'appel.

Art. 2. Les feuilles de route seront délivrées aux condamnés par les soins de ces magistrats.

Art. 3. Jusqu'à délivrance de ces feuilles de route, les condamnés grâciés resteront en prison, s'il ne leur est pas fait remise de la surveillance, et l'effet de nos arrêtés de grâce demeurera suspendu, sans toutefois que cette suspension puisse dépasser un mois.

Art. 4. Notre ministre de la justice est chargé de l'exécution du présent arrêté.

D. 11 Février 1831. — Mort civile.

Le Congrès national,

Vu l'article 13 de la Constitution ;

Considérant qu'il importe de remplacer provisoirement les effets de la mort civile, qui maintiennent l'équilibre du système pénal encore en vigueur ;

Décide :

Dès que la Constitution du peuple belge sera obligatoire, et jusqu'à la révision du Code pénal, les articles 28, 29, 30 et 31 de ce Code s'appliqueront aux individus qui seront condamnés à l'une des peines auxquelles la législation actuelle attache la mort civile.

L. 31 Mars 1841. — Art. 139. — Interprétation.

Article unique. L'article 139 du code pénal est interprété de la manière suivante :

La peine de mort prononcée par cet article n'est pas applicable à ceux qui ont contrefait ou falsifié des billets de la Société Générale pour favoriser l'industrie nationale, ou qui ont fait usage de ces billets contrefaits ou falsifiés, ou qui les ont introduits dans l'enceinte du territoire belge.

Les auteurs de ce crime seront punis conformément aux articles 147 et 148 du dit code.

L. 8 Janvier 1841. — Duel.

Art. 1er. La provocation en duel sera punie d'un emprisonnement d'un à trois mois, et d'une amende de cent à cinq cents francs.

Art. 2. Seront punis de la même peine ceux qui décrient publiquement ou injurient une personne pour avoir refusé un duel.

Art. 3. Celui qui a excité au duel ou celui qui, par une injure quelconque, a donné lieu à la provocation, sera puni d'un emprisonnement d'un mois à un an, et d'une amende de cent francs à mille francs.

Art. 4. Celui qui, dans un duel, aura fait usage de ses armes

contre son adversaire, sans qu'il soit résulté du combat ni homicide ni blessure, sera puni d'un emprisonnement de deux mois à dix-huit mois et d'une amende de deux cents à mille cinq cents francs.

Celui qui n'aura pas fait usage de ses armes contre son adversaire, sera puni des peines comminées par l'art. 1er.

Art. 5. Lorsque, dans un duel, l'un des combattants aura donné la mort à son adversaire, le coupable sera puni d'un emprisonnement d'un à cinq ans et d'une amende de mille à dix mille francs.

Lorsqu'il sera résulté du duel des blessures qui auront causé une maladie ou incapacité de travail personnel pendant plus de vingt jours, le coupable sera puni d'un emprisonnement de six mois à trois ans, et d'une amende de cinq cents à trois mille francs.

Art. 6. Si les blessures résultant du duel n'ont occasionné aucune maladie ni incapacité de travail personnel de l'espèce mentionnée en l'article précédent, le coupable sera puni d'un emprisonnement de trois mois à deux ans et d'une amende de quatre cents francs à deux mille francs.

Le combattant qui a été blessé, sera passible des peines prononcées par le § 1er ou le § 2 de l'art. 4, selon qu'il aura fait usage ou n'aura pas fait usage de ses armes contre son adversaire.

Art. 7. Sont réputés complices des délits commis en duel, ceux qui, par dons, promesses, menaces, abus d'autorité ou de pouvoir, machinations ou artifices coupables, ont provoqué à les commettre.

Les complices seront punis de la même peine que les auteurs.

Art. 8. Dans les cas prévus par les art. 5 et 6, les témoins, lorsqu'ils ne sont pas complices, sont punis d'un emprisonnement d'un mois à un an, et d'une amende de cent francs à mille francs.

Art. 9. Il n'est pas dérogé aux lois qui règlent la compétence des tribunaux militaires. Cependant le militaire qui se sera battu en duel avec un individu non militaire, sera soumis à la juridiction ordinaire, lors même que ce dernier ne serait pas poursuivi.

Art. 10. En cas d'arrestation, la liberté provisoire sous caution pourra être refusée.

Art. 11. Dans tous les cas prévus par le § 1er de l'art. 4, l'art. 5, et le § 1er de l'art. 6, lorsque la peine d'emprisonnement sera prononcée, les tribunaux pourront priver les auteurs et complices des délits commis en duel de tous emplois civils ou militaires et du droit

de porter des décorations ; ils pourront aussi leur interdire l'exercice de tout ou partie des droits mentionnés en l'art. 42 du Code pénal , le tout pendant un temps qui ne pourra excéder dix années. Ce temps courra du jour où le coupable aura subi sa peine.

Art. 12. Les coupables , condamnés en exécution de la présente loi , seront , en cas de nouveaux délits de même nature , condamnés au maximum de la peine ; elle pourra même être portée au double.

Art. 13. La loi du 30 décembre 1856 (*Bulletin officiel* n°. 641), sur les crimes et délits commis à l'étranger , est rendue commune aux faits prévus par le § 1er de l'art. 4 , l'art. 5 , et le § 1er de l'art. 6 de la présente loi.

L'art. 1er de la loi du 22 septembre 1855 (*Bulletin officiel* n°. 643) , est applicable à l'étranger qui aurait eu un duel avec un Belge en pays étranger.

Art. 14. Dans les cas prévus par les art. 1, 2, 3 et le paragraphe 2 de l'art. 4 , s'il existe des circonstances atténuantes , les tribunaux sont autorisés à réduire l'emprisonnement à six jours et l'amende à 16 francs. Ils pourront même prononcer séparément l'une ou l'autre de ces peines , dans le cas de la seconde disposition de l'art. 4.

L. 31 Mars 1844. — Art. 334. — Interprétation.

Article unique. L'art. 334 du code pénal est interprété de la manière suivante :

« L'art. 334 n'est applicable qu'à celui qui , pour satisfaire les passions d'autrui , attente aux moeurs , en excitant , favorisant ou facilitant habituellement la débauche ou la corruption de la jeunesse de l'un ou de l'autre sexe , au-dessous de l'âge de 21 ans.

L. 15 Juin 1846. — Attentat aux moeurs. — Viol.

Art. 1er. Les articles 331, 332, 333, 334 et 335 du code pénal de 1810 sont abrogés et remplacés dans le dit code par les dispositions suivantes :

Art. 2. (331 du Code pénal). Quiconque aura commis le viol ou sera coupable de tout autre attentat à la pudeur , consommé ou tenté avec violence sur des individus de l'un ou de l'autre sexe , sera puni de la réclusion.

Si le crime a été commis sur la personne d'un enfant au-dessous de l'âge de 15 ans accomplis, le coupable subira la peine des travaux forcés à temps.

Art. 3 (332 du Code pénal). Sera puni de la réclusion, quiconque se rendra coupable d'un attentat à la pudeur, commis sans violence sur la personne ou à l'aide de la personne d'un enfant de l'un ou de l'autre sexe, âgé de moins de quatorze ans.

Art. 4 (333 du Code pénal). Quiconque aura attenté aux mœurs, en excitant, facilitant ou favorisant, pour satisfaire les passions d'autrui, la débauche ou la corruption des jeunes gens de l'un ou de l'autre sexe, âgés de moins de 14 ans, sera puni de la réclusion.

Celui qui aura attenté aux mœurs, en excitant, facilitant ou favorisant habituellement, pour satisfaire les passions d'autrui, la débauche ou la corruption des mineurs, âgés de plus de quatorze ans, sera puni d'un emprisonnement de deux mois à trois ans, et d'une amende de cinquante à cinq cents francs.

Art. 5 (334 du Code pénal). Si les coupables des crimes et délits repris aux trois articles qui précèdent sont les ascendants de la personne envers laquelle a été commis l'attentat, s'ils sont de la classe de ceux qui ont autorité sur elle, s'ils sont ses instituteurs ou ses serviteurs à gages, ou serviteurs à gages des personnes ci-dessus désignées, s'ils sont fonctionnaires publics ou ministres d'un culte, ou si, dans les cas de l'art. 2 (331 du Code pénal), le coupable, quel qu'il soit, a été aidé dans son crime par une ou plusieurs personnes, on appliquera la peine immédiatement supérieure à celle fixée par les artt. 2, 3 et 4 (331, 332 et 333 du Code pénal).

Art. 6 (335 du Code pénal). Dans les cas prévus par les quatre articles précédents, les coupables seront interdits de toute tutelle et curatelle, et de toute participation aux conseils de famille.

Cette interdiction sera indéfinie, s'il s'agit d'un crime. Elle sera prononcée pour 5 à 20 ans, s'il s'agit d'un délit. Si le fait a été commis par le père ou la mère, le coupable sera de plus privé des droits et avantages qui leur sont accordés sur la personne et les biens de l'enfant par le Code civil, livre 1er, titre IX, de la puissance paternelle.

La loi du 31 décembre 1836 sera applicable aux faits prévus par les artt. 2, 3, 4 et 5 (331, 332, 333 et 334 du Code pénal).

L. 29 Février 1832. — (Artt. 66, 67, 68, 386, 388, 463 C. P. — adde l. 15 Mai 1849.) Cours d'assises.

Art. 1er. Les individus âgés de moins de seize ans qui n'auront pas de complices au-dessus de cet âge, et qui seront prévenus de crimes autres que ceux auxquels la loi attache la peine de mort, celle des travaux forcés à perpétuité, ou celle de la déportation, seront jugés par les tribunaux correctionnels, qui se conformeront aux articles 66, 67 et 68 du Code pénal.

Art. 2. Les vols et tentatives de vols spécifiés dans l'article 388 du Code pénal, seront jugés correctionnellement et punis des peines déterminées par l'art. 401 du même Code.

Art. 3. Seront jugés dans les mêmes formes et punis des mêmes peines, les vols ou tentatives de vols commis dans l'auberge ou l'hôtellerie dans laquelle le coupable était reçu.

Le vol commis par un aubergiste, un hôtelier, un voiturier, un batelier, ou un de leurs préposés, quand ils auront volé tout ou partie des choses qui leur étaient confiées à ce titre, continuera d'être puni conformément à l'art. 386 du Code pénal.

Art. 4. Les peines correctionnelles qui seront prononcées d'après les articles précédents, ne pourront dans aucun cas être réduites en vertu de l'art. 463 du Code pénal.

Néanmoins les tribunaux correctionnels pourront réduire ces peines en vertu de l'arrêté du 9 septembre 1814, si les circonstances sont atténuantes, et si le préjudice causé n'excède pas la somme déterminée par cet arrêté.

Art. 5. A compter du jour où la présente loi sera obligatoire, les chambres du conseil et les chambres des mises en accusation renverront devant les tribunaux correctionnels les prévenus des délits mentionnés dans les articles 1, 2 et 3 et qui seront déjà l'objet d'une poursuite.

Les cours d'assises renverront aussi, à compter du même jour, tous les prévenus desdits délits, traduits devant elles et non jugés, au tribunal correctionnel du lieu où la poursuite a été intentée.

Art. 6. Quant aux arrêts rendus par les cours d'assises portant une peine criminelle et contre lesquels il y a pourvoi, si la cour de cassation les confirme, elle renverra devant lesdits tribunaux pour appliquer aux condamnés les peines mentionnées dans les articles 2

et 3 ; si elle les annule , elle renverra l'affaire devant le tribunal correctionnel du lieu où la poursuite a été intentée.

Dans le cas de l'article 1er, il n'y aura lieu à renvoi devant le tribunal correctionnel que pour autant que l'arrêt de la cour d'assises aura été annulé.

(Bij deze wet behoort te worden gezien de hier volgende, te vinden in de aangehaalde verzameling, bl. 512 seqq.)

L. 15 Mai 1849. — Cours d'Assises.

Art. 1er. Dans toutes les provinces, la cour d'assises sera composée :

1°. D'un membre de la cour d'appel, délégué à cet effet, et qui sera le président des assises ;

2°. De deux juges pris parmi les présidents et les juges les plus anciens du tribunal de première instance du lieu de la tenue des assises ;

3°. Du procureur-général ou de l'un de ses substituts dans la province où siège la cour d'appel, et, dans les autres provinces, du procureur du roi ou de l'un de ses substituts près du tribunal de première instance du lieu de la tenue des assises, à moins que le procureur-général ne se réserve de porter lui-même la parole, ou ne délègue ses fonctions à l'un de ses substituts près la cour ;

4°. Du greffier du même tribunal.

La cour d'appel pourra cependant déléguer un ou plusieurs de ses membres pour compléter le nombre de trois juges de la cour d'assises.

Art. 2. Si l'accusé n'est déclaré coupable du fait principal qu'à la simple majorité, les juges délibéreront entre eux sur le même point. L'acquiescement sera prononcé si la majorité de la cour ne se réunit à l'avis de la majorité du jury.

Art. 3. Dans tous les cas où le Code pénal prononce la peine des travaux forcés à temps ou celle de la réclusion, la cour d'assises pourra, si les circonstances sont atténuantes, et en exprimant ces circonstances, exempter le coupable de l'exposition publique, ou même commuer les travaux forcés, soit en réclusion, soit en un emprisonnement dont le minimum est fixé à six mois, et la réclusion en un emprisonnement qui ne pourra être au-dessous de huit jours.

Art. 4. Dans tous les cas où il y aurait lieu de ne prononcer qu'une peine correctionnelle, à raison soit d'une excuse, soit de circonstances atténuantes, et dans le cas où il y aurait lieu d'appliquer les art. 66 et 67 du Code pénal, la chambre du conseil pourra, à l'unanimité de ses membres, et par une ordonnance motivée, renvoyer le prévenu au tribunal de police correctionnelle.

La chambre des mises en accusation pourra, à la simple majorité, exercer la même faculté.

Le ministère public et la partie civile pourront former opposition à l'ordonnance de la chambre du conseil, conformément aux dispositions du Code d'instruction criminelle.

Art. 5. Le tribunal de police correctionnelle, devant lequel le prévenu sera renvoyé, ne pourra décliner sa compétence en ce qui concerne l'âge, l'excuse et les circonstances atténuantes.

Il pourra prononcer un emprisonnement qui ne sera pas au-dessous des minimum fixés par l'art. 3 et suivant des distinctions établies par cet article.

Toutefois, dans le cas de l'art. 67 § 1er du Code pénal, il statuera conformément à cette disposition.

Dans les autres cas prévus par le même article et dans ceux de l'art. 326 du même Code, il pourra prononcer un emprisonnement qui ne pourra être au-dessous de huit jours.

Art. 6. L'art. 463 du Code pénal est remplacé par la disposition suivante :

« Dans tous les cas où le Code pénal prononce la peine d'emprisonnement ou l'amende, les tribunaux, si les circonstances sont atténuantes, sont autorisés à réduire l'emprisonnement au-dessous de six jours et l'amende au-dessous de seize francs, et même à substituer l'amende à l'emprisonnement. Ils pourront aussi prononcer séparément l'une ou l'autre de ces peines, sans qu'en aucun cas elles puissent être au-dessous des peines de simple police.

« En cas de substitution d'une peine pécuniaire à l'emprisonnement, l'amende ne pourra excéder 500 francs. »

Art. 7. Sont abrogés les arrêtés des 9 septembre 1814 et 20 janvier 1815, les art. 1er et 4 de la loi du 29 février 1832 et les art. 26 et 27 de la loi du 15 mai 1838.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITTERATUUR.)

Proeve van beantwoording der rechtsvraag: «Kan een Nederlander, in Nederlandsch-Indië met der woon gevestigd, in personele rechtszaken, wanneer de eischer op het grondgebied van het rijk in Europa woont, voor de regthanken van het moederland gedagvaard worden?» door Mr. M. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Hoogleeraar in de regten aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam. — Leeuwarden, G. T. M. SURINGAR, 1850. — 24 bl. in 8°.

Brief aan den hooggeleerden heer Mr. M. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, betrekkelijk diens proeve van beantwoording der rechtsvraag: «Kan een Nederlander,» enz., door Mr. F. F. KARSEBOOM, substituut-officier van justitie te Amsterdam. — Amst. J. D. SYBRANDI, 1850. — 15 bl. in 8°.

Uit den titel blijkt, welke de vraag is, die de schrijvers dezer beide brochures verdeeld houdt. Die vraag is zeker niet van eenig practisch belang ontbloot. De heer VAN DER HOEVEN beantwoordt haar ontkennend, de heer KARSEBOOM bevestigend; en beide schrijvers roepen den kundigen lezer op, om, van beide zijden ingelicht, hun vriendschappelijk geschil te beslechten.

Zonder nu mij zelven dien titel aan te matigen, of mij op te werpen als beslechter van het vriendschappelijk geschil, en mij daardoor bloot te stellen aan eene exceptie van onbevoegdheid, even gegrond misschien, als die welke de heer VAN DER HOEVEN heeft opgeworpen ten behoeve onzer Javaansche broeders, wil ik echter trachten kortelijk mijne gedachte over de vraag mede te deelen.

Wierd ik als regter geroepen die vraag te beslissen, ik zou niet aarzelen de exceptie van den heer VAN DER HOEVEN toe te wijzen, hoezeer ik zwaarigheid zou maken alle zijne gronden aan te nemen, en mij veeleer zou gerechtigd oordeelen *ex nobili judicis officio* zijne regtsgronden door anderen aan te vullen.

«Die geene woonplaats of erkend verblijf *in het Koninkrijk* heeft, zegt art. 126 Wetb. van Burg. Regtsv., kan worden gedagvaard voor den regter van de woonplaats des eischers.»

De bewoner nu van Nederland's Indië zegt de eischer heeft noch woonplaats, noch verblijf *in het Koninkrijk*; ik kan hem dus roepen voor mijnen domiciliairen regter.

De excipient daarentegen bestrijdt deze stelling hoofdzakelijk door te zeggen: «dat hieruit nog niet volgt, dat iedereen, die *buiten het Koninkrijk* gevestigd is, voor de Europeesch-Nederlandsche regtbanken kan worden gedagvaard, zoo slechts de eischer binnen het rijk woont; maar dat, *wanneer van elders blijkt*, dat iemand voor de Nederlandsche regtbanken kan betrokken worden, en deze *in dit geval* geene woonplaats of verblijf *in het koninkrijk* heeft, het artikel aanwijst *voor welke onder de Nederlandsche regtbanken* men hem *citeren* (waarom niet liever *dagvaarden?*) moet; dat, met andere woorden, het art. niet is *attributief aan*, maar *distributief tusschen* de Europeesch-Nederlandsche regtbanken, zoodat van elders moet *consteren* (*blijken?*), dat de zaak onder de *competentie* (*bevoegdheid?*) der regtbanken van het rijk *in genere* valt, *in welk geval* art. 126 aan de hand geeft, *welke* van onze regtbanken *in specie* zal bevoegd zijn.»

Ik ontken niet, dat er in die redenering veel waarheid is. Ik geef gaarne toe, dat de bepalingen van het Wetb. van Burg. Regtsv. meer zijn, of, liever nog, *behoorden* te zijn *distributief* dan *attributief* van juris-

dictie. En niettemin, zou ik op dien grond de exceptie niet durven toewijzen; want waar anders, de heer KARSBOOM zegt dit te regt, zal men *bij ons* het antwoord op de vraag zoeken, of eene zaak al of niet, *ratione personae* ten minste, behoort tot de kennismeming onzer regtbanken, dan juist in het Wetb. van Burg. Regtsv.? De Grondwet en de wet op de R. O. *moesten* het ons misschien leeren; maar zij leeren het ons niet; en een eischer, die dagvaarden wil, kan alleen in het W. van B. R. zoeken den regter, voor wien hij zijne zaak brengen zal.

En niettemin houd ik de exceptie voor gegrond; doch om andere redenen. Ik geloof namelijk met het vonnis der regtbank te Amsterdam, dat deze geschriften uitlokten, dat alles afhangt van de beteekenis, die aan het woord *koningrijk*, in art. 126, moet worden gegeven. En, hoezeer nu partijen het eens zijn, dat daaronder *de koloniën* niet kunnen worden begrepen, mij komt het integendeel voor, dat het woord hier moet worden opgevat in een ruimeren zin, en moet verstaan worden van het grondgebied des rijks, zoowel *buiten* als *in* Europa.

Ik betwist niet, dat, in het algemeen, onze wetboeken, wanneer zij spreken van het *koningrijk*, daarmede niet bedoelen de *koloniën*; maar ik moet toch ook doen opmerken, dat de vragen over den zin van dat woord veel van haar belang hebben verloren, en dat het daarop te geven antwoord meermalen eene wijziging zal moeten ondergaan, nadat art. 1 der veranderde of gewijzigde Grondwet uitdrukkelijk spreekt van het grondgebied van het koningrijk *in Europa*, en dus ook een gedeelte van het koningrijk *buiten* Europa schijnt te vooronderstellen. Maar, afgescheiden hiervan, toch kunnen er gevallen zijn, waarin het duidelijk blijkt de bedoeling der wet geweest te zijn de overzeesche bezittingen aan

te merken als een *gedeelte des koninkrijks* (1).

En zulk een geval, bedrieg ik mij niet, bestaat juist hier. Art. 127 bewijst dit; en de heer VAN DER HOEVEN, hoezeer eerst vreezende, dat dit art. schijnen zou zijne geheele leer omver te werpen, beroept er zich met het grootste recht op. Dit art. toch zegt, dat *de vreemdeling*, zelfs als hij hier te lande zijn verblijf niet houdt, door den Nederlander kan worden gedagvaard voor den Nederlandschen regter. Dit nu zou niet alleen van zelve spreken, en dus volmaakt overbodig zijn, indien art. 126 in den zin des eischers moest worden opgevat, en indien daarbij reeds aan ieder, die in Nederland woont, het recht wierd gegeven om allen, die buiten Nederland wonen, te dagvaarden voor den Nederlandschen regter; maar er volgt ook uit, en dit is dunkt mij beslissend, dat de Nederlander *alleen den vreemdeling*, die buiten Nederland verblijft, en dus niet den inwoner onzer overzeesche bezittingen, kan roepen voor den Nederlandschen regter. De Nederlandsche inwoners toch van Java zijn zeker geene *vreemdelingen*; en zij kunnen dus ook niet geroepen worden voor den regter in Nederland.

Ik wil hierbij, ten slotte, nog mededeelen, dat het Provinciaal Gerechtshof in Noordholland, bij arrest van 30 Jan. 1851, de vraag heeft beslist in den zin van den heer KARSSEBOOM. Dit arrest wordt medegeedeeld in *Weekbl.* n°. 1215, en in het *Regtsg. Bijbl.* van Febr., bl. 128—132.

A. DE PINTO.

(1) Vergl. *Handl. tot het Wetb. van B. R., Aant. ad* § 277.

Mr. A. J. ZUBLI, *Het Nederlandsche wisselregt voor regtsgeleerden en kooplieden*. Amsterdam, 1850. 752 pag. in 8°.

A. J. ZUBLI, *De forma litterarum cambialium*. Amstelod. 1850. 48 pag. in 8°.

Het is eene moeilijke taak, een werk te schrijven voor regtsgeleerden en kooplieden, dat te gelijk voor beiden nuttig moet zijn; oneindig gemakkelijker is het, een boek voor den jurist en een ander voor den koopman, al is 't over hetzelfde onderwerp, zamen te stellen. De jurist toch heeft aanspraak op eene wetenschappelijke, dat is eene op de vorderingen der wetenschap gegronde en meer systematische behandeling, de koopman zoekt een werk, waarin hij, als ware het zijn grootboek, met een opslag kan weten, hoe zich te gedragen, wat te doen en wat te laten. Wil men aan beiden op de eenvoudigste wijze nuttig zijn, dan schrijve men met de hoogste omzigtigheid, en men neme zich tot regel, beknopt en duidelijk te zijn.

Het werk van den Heer ZUBLI gaf ons in het algemeen dit denkbeeld, dat hij zijn handboek heeft zamengesteld uit twee gedeelten, het een voor den regtsgeleerde, het ander voor den koopman. Men vindt in de verdeeling en bewerking weinig bewijzen, dat het den S. is gelukt te gelijk voor beiden te werken; iets, dat aan zijn werk meer waarde, meerdere beknoptheid, en aan den lezer meer genoegen zou kunnen geven. Het deel voor den regtsgeleerde bestemd, is voor den koopman te afgetrokken, en het deel, dat de koopman moet lezen, is eigenlijk voor den regtsgeleerde veel te elementair.

Het academisch proefschrift kan geen afzonderlijke recensie vorderen, zijnde dit niets anders dan een klein

gedeelte van hetgeen de S. of vroeger reeds voornemens was uit te geven, of de aanleiding, waaruit zijn grooter werk is ontstaan. Het behandelt den vorm van wisselbrieven, en laat zich in weinig woorden beoordeelen. Het is zeer geschikt, om den student, die het wisselregt begint te beoefenen, bekend te maken met de geheele terminologie van dit belangrijk deel der wetenschap, en vooral leert hij er het werktuiglijke van wissel en wisselregt vrij duidelijk uit kennen.

Het grootere werk is aldus zamengesteld: na eene inleiding, waarin de S. de geschiedenis van het gebruik des wissels behandelt, en in het algemeen den wissel als een op zich zelf staand handelsartikel beschrijft, volgen de drie groote afdeelingen: 1°. de wisselbrief en het endossement, 2°. de wisselverbindtenis naar het gebruik of den aard der zaak en 3°. de wisselverbindtenis naar de verschillende wetgevingen.

De eerste dezer afdeelingen behandelt den wisselbrief en het endossement naar het volgende stelsel: eerst worden de algemeene beginsels van de verschillende wetgevingen, later onze eigene wetgeving, hare geschiedenis en uitlegging, en hier en daar de vergelijking met andere wetgevingen medegedeeld; daarna vermeldt de S. de hierop betrekking hebbende quaestiën, door Nederlandsche vonnissen beslist, en diegene, welke bij den Nederlandschen regter nog niet voorgekomen zijn, welker beantwoording door den S. wordt gegeven.

De tweede afdeeling geeft een overzicht over de begrippen omtrent den aard der wisselverbindtenis, ontwikkelt de thans aangenomen denkbeelden en bestrijdt voornamelijk de pogingen van hen, die zich moeite hebben gegeven, het wisselcontract onder een der (zoogenaamde) *contractus nominati* te brengen, of het wisselcontract te doen voorkomen als ware het uit meerder overeenkomsten van het burgerlijk regt zamengesteld.

De derde afdeeling, welke de meest uitgebreide is, behandelt eerst het positive regt omtrent het wisselcontract, en beschrijft naar orde de verschillende regtsbetrekkingen tusschen trekker, betrokkene, nemer en houder, ontwikkelt de leer van acceptatie, betaling, rembours, aval, en besluit, in overeenkomst met het in de eerste afdeeling gevolgd stelsel, met de vermelding der Nederlandsche vonnissen, tot die leerstukken betrekkelijk, gevolgd door eene vrij uitgebreide mededeeling der Fransche jurisprudentie aangaande die vragen, welke door onze regtscollegiën nog niet zijn beslist.

Het plan, dat de S. gevolgd heeft, leidt niet tot duidelijkheid, en vooral zijn de vele onderverdeelingen, die hij gemaakt heeft, dikwerf oorzaak, dat sommigo punten noodeloos zijn. In het algemeen is het vreemd, hoe de S. in zijne verdeling, het *gebruik of den aard der zaak*, te gelijk met de *geschrevene wet* als grondslag aanneemt. Wanneer met het eerste bedoeld ware, de afwijkingen van de algemeene beginselen aan te toonen, die in de eene of andere wet voorkomen, zoude zulks te begrijpen zijn: doch het schijnt, dat de S., met te spreken van *het gebruik of den aard der zaak*, bedoelt de algemeene theorie, die hij bij het maken van een wisselregt wenscht gevolgd te zien, terwijl hij de geschrevene wet daarna exegetisch wil behandelen. Hij schreef beurtelings voor den jurist en voor den koopman: zijn werk berust niet op één grondslag; van daar de vele verdelingen, en vooral de te groote uitgebreidheid en omslag in zijn werk.

Een groot gedeelte van zijn werk is gewijd aan het onderzoek, wat het wisselcontract is; de slotsom van dit onderzoek vinden wij vooral op pag. 271, n°. 585 en volgg. Zeer breedvoerig leert ons de S. wat naar zijne overtuiging het wisselcontract NIET is (pag. 261—271, n^{is}. 560—584). Na de vele geschriften, hierover door

de Duitsche geleerden in het licht gegeven, was dit onnoodig, en ware het althans beter geweest, hiervan in algemeene trekken te gewagen, dan ieder contract afzonderlijk te toetsen, of het in den wissel wordt teruggevonden. Dit heeft Mr. VISSERING kort en met juistheid gedaan, door in weinig woorden te omschrijven, wat wissel en wisselverbindtenis is. (Zie de Inleiding van zijn bekend werk, pag. LI.)

De heer ZUBLI drukt zich ter genoemder plaatse niet duidelijk uit, wanneer hij zegt, dat de wisselverbindtenis ontstaat uit twee overeenkomsten: «uit het contract «tusschen den trekker en den acceptant, en uit dat tusschen hen, die elkander den wisselbrief overdragen,» (n°. 585) en in het volgende nummer: «de endossant «draagt den wisselbrief over en neemt aan den wisselbrief «te betalen, wanneer de acceptant in gebreke blijft.» Dit trof ons te meer, omdat het hier de plaats is, waar de S. zijn eigen denkbeeld over die materie opgeeft, en inzonderheid zich moeite schijnt gegeven te hebben, om de kortste en de beste bepaling van het wisselcontract te geven. Immers is ieder endossant niet alleen borg voor de betaling ten behoeve van zijn eigenen cessionaris, den op hem volgenden endossant, doch de endossant verplicht zich ten dien aanzien ten behoeve van alle verdere eigenaren, even als de acceptant de betaling aanneemt ten behoeve van allen, die hem den wissel zullen presenteren, met andere woorden: de endossant voegt zich als nieuwe waarborg voor de betaling, welke de vorige endossanten bereids hebben gewaarborgd, hij geeft aan iederen houder van den wissel het regt, hem als borg bij non-betaling aan te spreken, mits het protest hem tijdig zij beteekend. — De meening van den heer Z. is zeker verschillend van den zin, dien ik uit zijne woorden meen te kunnen trekken.

Het ligt niet in ons voornemen, en het bestek dezer recensie gedooft het ook niet, het geheele werk van den S. te doorloopen, vooral niet, nadat wij van de verdeeling en inrigting van hetzelfde een getrouw verslag meenen gegeven te hebben. Vooral zoude zulks geheel nutteloos zijn ten aanzien der regterlijke uitspraken, die de S. mededeelt, en waarmede hij een vierde van zijn werk heeft gevuld. Ten dien aanzien doen wij hem gaarne hulde: de mededeeling dezer arresten bewijst, dat hij zorgvuldig heeft bijeenverzameld, en inzonderheid de Fransche arresten met vrucht heeft geraadpleegd. Ook is het overzicht van de vreemde wetgevingen, door den S. gegeven, vooral wat betreft de bijvoeging der *Deutsche Wechselordnung*, goed bewerkt.

Wij mogen echter zoodanige punten niet geheel met stilzwijgen voorbijgaan, die ons onder het lezen van zijn werk meer bijzonder hebben getroffen. Daaronder behoort, in de eerste plaats, hetgeen gezegd wordt van den vorm der wisselbrieven, (1) dat namelijk het eerste vereischte in den wisselbrief is het schriftelijk bewijs van de geslotene overeenkomst en de daardoor ontstane wisselverbindtenis, en dat het schriftelijke in den wisselbrief slechts als *bewijs* en niet als toestemming zelve geldt. Hier is de S. kennelijk in strijd met alle nieuwere denkbeelden over wisselbrieven, en ook in strijd met de begrippen, in zijn werk hierover aangenomen. Immers is de daad der onderteekening voor den trekker, van het schrijven der acceptatie voor den betrokkene, van het schrijven van het endossement voor den endossant, de *fons obligationis*, het daarstellen en uitgeven van den wissel is de handeling, die regtsgevolgen heeft; het schrift is dus niet het *bewijs*, maar het *wezen* van het contract, het bestaan van den geschreven en afgegeven wissel is het bewijs van het

(1) N°. 99 en 100, pag. 35.

gesloten wisselcontract: de wisselovereenkomst is «*For-
malgeschäft.*»

De leer des S. omtrent de gevolgen van het endossement na den vervaldag is niet geheel en al juist, en wij gelooven hiervoor een bewijs te vinden in zijne stelling, dat een in blanco geëndosseerde wissel na den vervaldag niet meer overgedragen zoude kunnen worden. (1) In het algemeen is deze stelling reeds in zooverre strijdig met de wet, dat art. 139 W. K. den verschenen wissel bij acte van cessie laat overdragen; de S. bedoelde dus waarschijnlijk, dat na den vervaldag geen nieuw endossement op het blanco-endossement zoude kunnen volgen. Wanneer wij deze bedoeling aannemen, vragen wij, of wel iemand dusdanigen wissel, waarvan het laatste endossement in blanco is geschreven, en die dus door dien blanco-endossant als *papier aan toonder* in omloop is gebracht, nog van zijne handteekening zal voorzien, daar de betrokkene reeds daarzonder aan iederen houder betaling moet doen volgen, als hij geaccepteerd heeft? — En hoe zoude het bewijs te leveren zijn, dat een blanco-endossement van den laatsvoorgaanden uitgever nog vóór, en dat van den houder, die den wissel presenteert, na den vervaldag is geschreven?

Ook kunnen wij den S. niet toegeven, hetgeen in het volgende nummer 394 door hem wordt geleerd, dat een endossement na den vervaldag den endossant zoude verplichten tot levering van een niet vervallen wissel, of tot acceptatie van een wissel, door den geëndosseerde getrokken, tot schadevergoeding der niet-levering. Endossement na den vervaldag draagt geen eigendom des wissels over, zegt art. 139 W. v. K. Maar nu is de wissel, ondanks die wetsbepalingen, door endossement gekomen in het regtmatig bezit van den houder: hij

(1) N°. 393, pag. 180.

moge dan bij de wet niet zijn geworden de eigenaar des wissels; vindt de betrokkene goed, om ondanks dat latere endossement den wissel te betalen (iets waartoe hij na acceptatie verplicht zoude zijn,) dan is er geen schade, en dus geen aanspraak op schadevergoeding. In het algemeen echter faalt de S. onzes inziens, omdat bij gemis aan levering de schade in geld vergoed, en niet een andere wissel in de plaats van den niet geleverden wissel bezorgd moet worden.

Een belangrijk vraagstuk oppert de S. in n°. 896 bij de uitlegging van art. 117 W. v. K. (1): zijn antwoord, in het daarop volgend nummer gegeven, bevredigt ons niet. Volgens zijne meening, is eene acceptatie van een wissel, die betaalbaar is buiten de woonplaats van den acceptant, indien de acceptant geweigerd heeft, de betaalplaats aan te wijzen (of, gelijk men zegt, te domiciliëren), voor geldig te houden, onder verpligting van den betrokkene tot schadeloosstelling, bij niet-ontvangst van het beloop des wisselbriefs. (De S. mistrouwt echter zijn eigen meening, omdat hij het verstandiger vindt, evenwel te doen protesteren, gelijk hij aan het slot der paragraaph zeer voorzigtig aanteekent: waarom niet het verstandigere, gelijk verstandig ware geweest, als positieve meening voorop gezet?) Een accept van een te domiciliëren wissel (dat is, volgens de wisselregelike beginselen, de toetreding van den acceptant tot het contract met den trekker, om namelijk voor iederen houder op bepaalden tijd en ter bepaalden plaatse in de aangewezen stad geld beschikbaar te houden) is hier gevraagd: niet het bloote accept, doch het accept om ergens anders de betaling te doen geschieden, onder daarvoor gegeven zekerheid, in de acceptatie gelegen. Wil dus de betrokkene dit contract, gelijk het hem eigenlijk

(1) Pag. 425.

van de zijde des trekkers wordt voorgesteld, niet aannemen, dan is zijn accept in zoo verre wel voor hem-zelfen verbindende, dat hij den wissel moet betalen; maar hem, dien het verzoek tot het doen accepteren is gedaan, en die dus den wissel te dien einde bij den betrokkene heeft gepresenteerd, is regtens niet voldaan, indien hij de gedomiciliëerde acceptatie niet bekomt, of kan daardoor aan diegenen schade berokkenen, die op het domiciliëren hadden gerekend: deze moet dus doen constateren, wat er geschied is, en daar het accept, zonder domicilie aan te wijzen, hier niet volledig is, heeft de trekker of de geëndosseerde het regt, zoodanig accept als niet van volle waarde te beschouwen. — Het belang van dit vraagstuk is vooral daarin gelegen, omdat het van het al of niet bijvoegen van het domicilium dikwerf afhangt, of de wissel gemakkelijk te verkoopen zij, daar men meestal de wissels, op kleine plaatsen getrokken, in handelssteden domiciliëert.

Wij zouden, aldus voortgaande, hier en daar een en ander ontmoeten, wat de S. in onze oogen niet juist heeft beslist: behalve dat zulks in het door den S. aangenomen stelsel kan liggen, zal het wisselregt, zoo lang onze wetten niet naar het gebruik zijn geschreven, maar de regtsgeleerde dikwerf het gebruik naar de wetten moet uitleggen, veelal verschil van meening opleveren.

Het werk van den heer Z. had, met meerdere beknoptheid, duidelijker en desniettemin meer bewerkt kunnen zijn. Het exegetisch gedeelte verdient daarentegen lof om deszelfs volledigheid en de meestal daarin heerschende korthed: het mechanisch gedeelte van het door den S. behandeld vak schijnt hij goed gevat te hebben: het kritisch gedeelte is te omslagtig, en geeft

te weinig resultaten. Gelijk wij in den aanhef dezer recensie zeiden: het is een werk, dat niet gelukkig voor den jurist en den koopman te gelijk is geschreven. Maar dit weêrhoudt ons niet hier te verklaren, dat de S. zich veel moeite heeft gegeven, veel heeft opgespoord en veel heeft opgeteekend, wat den regtsgeleerde nuttig en den koopman dienstig kan zijn.

D. POLAK DANIELS.

(AKADEMISCHE LITERATUUR.)

*De Staatsschulden getoetst aan de beginselen der Staathuishoudkunde. — Eene proeve ter verkrijging van den graad van doctor in de regten aan de Utrechtsche Hoogeschool door H. HOOFT GRAAF-LAND. Utrecht, B. DEKAMA, 1851; 170 blz. in 8°. Ook uitgegeven met den voorgevoegden titel: *Specimen oeconomico-politicum inaugurale de debitibus publicis.**

Welligt is er geen land (Engeland misschien uitgezonderd) als het onze, waar zoovele ingezetenen practisch bekend zijn met hetgeen gewoonlijk een *effect* genoemd wordt, en ook mede weten te spreken over rijzing en daling, beursspel, windhandel enz. Het sluiten van zoo vele vreemde geldleeningen te Amsterdam, de overvloed van kapitalen en het daardoor ontstane uitloksel van hooger interest en zekerder uitbetaling dan bij vele ondernemingen van bijzondere nijverheid heeft het getal actiehouders niet weinig doen stijgen. Vele speculeren, zoo als dat heet, naar mate van hun vermogen, en soms ook daar boven; de aankomst van een blad, beurstijdingen behelzende, wordt dan ook in societeit of koffijhuis met

ongeduld verbeid en het gaat dan spoedig van hand tot hand; niet dan het beursberigt wordt ingezien en het overige voor beter gelegenheid bespaard.

Hoevelen zijn er nu onder die menigte die zich, zoo al niet een helder, ten minste een tamelijk begrip vormen van de rol die deze bladen papier spelen in het groote drama van handel in het bijzonder of van voortbrenging en vernietiging van waarde in het algemeen? Hoevelen zullen niet nog lang den eerlijken en den windhandel in effecten op gelijke lijn stellen? En klimt men eenigzins hooger op, hoe velen zullen niet de voordeelen die ons land trekt van vreemde geldleeningen beschouwen als voordeelen onafscheidelijk verbonden aan elke geldleening zelfs voor het land die haar sluit?

Weinig bevredigend zal, geloof ik, het antwoord op die vragen zijn. Ik herinner mij nog levendig dat op eene bijeenkomst van studenten te Leijden bij den Hoogleeraar **TYDEMAN**, die de leiding van discussiën over oeconomische onderwerpen welwillend had op zich genomen, door mij de vraag was voorgesteld: of de handel in effecten zoo als die op de beurzen wordt gedreven, brengt tot vermeerdering van het nationaal vermogen? Op eene enkele uitzondering na meenden allen dat ongetwijfeld toestemmend moest worden geantwoord, tot mijne groote misrekening.

En daar werd de zaak natuurlijk meer theoretisch dan practisch beschouwd, dat is, meer met het oog op algemeene beginselen, opgemaakt uit langdurige onderzinking, dan op elk bijzonder geval, zoo als het zich in het dagelijksche leven voordoet. Wordt het laatste gedaan, zoo als wel meestal zal gebeuren, dan zullen zeker nog meer de bijzondere kleine winsten in rekening worden gebragt en de groote algemeene verliezen op den achtergrond geschoven.

Aanvankelijk mag het zonderling schijnen, doch het

ligt in den aard der zaak, dat daarentegen nog ook velen hier zijn, die een vreeselijken afkeer hebben van al dat naar effecten gelijkt, en liever hun overgehouden geld renteloos laten liggen dan het tot het koopen van aandeelen zelfs in de nuttigste en voordeeligste ondernemingen aan te wenden. Getuigen hiervan de millioenen oude muntstukken die, bij de laatste hermunting, uit de spaarpotten der landlieden zijn te voorschijn gekomen.

Eene andere dwaling moet ook nog steeds worden bestreden: «Er is in het algemeen nog eene meening verspreid als of in de financiën vele kunstgrepen, geheimzinnige overleggingen en berekeningen, tot groote en gunstige uitkomsten zouden kunnen voeren. Aan het woord *krediet* hecht zich noch eene tooverachtige heeteekenis, dezelfde, die men in de voorstellingen omtrent het bankwezen terugvindt. Het is als of de school van Law nog altijd haren invloed uitoefende. Intusschen worden die meeningen en stellingen door de gezonde theorie volkomen wederlegd. Niets is eenvoudiger dan de beginselen van krediet, en in de geschiedenis vindt men niet één voorbeeld dat door sijngesponnen kunstmiddelen, de financiën van eenen staat verbeterd zijn, vele dat zij er door bedorven werden.» (1)

Geen overbodige arbeid is het dus die wij hier aankondigen, al ware het werk niet meer dan eene dorre compilatie (hetgeen zeker niet het geval is) van het gevoelen der geachtste schrijvers over het onderwerp. Gelukkig dat de Latijnsche taal niet verder is gebezigd behoeven te worden dan voor een lossen titel en voor theses, en dat het toch als dissertatie is rondgedeeld. Velen zijn daardoor zeker in de gelegenheid gekomen het stuk in te zien, die daar nut uit kunnen trekken, die het hoogstwaarschijnlijk niet zouden gekocht hebben, zoo

(1) J. ACKERSDIJK. *Nederlands financiën. Nationale schuld.*

het als boek ware uitgegeven; en zeer zeker niet gelezen als het als dissertatie in het latijn ware geschreven.

Niet de minste verdienste van het werk is de geleidelijke orde, waarin de onderdeelen zijn behandeld, en ook de volledigheid in de opgaaf der te behandelen hoofdpunten. De schrijver heeft hetgeen BENTHAM *the exhaustive method* noemde met vrucht aangewend, en maakt daardoor verdere uitwerking gemakkelijk.

Ten einde de lezers van dit tijdschrift in de gelegenheid te brengen om te weten te komen wat in dit werk te vinden is volgt hier eene korte opgaaf van den inhoud met eenige aanmerkingen die onder het doorlezen zijn opgekomen.

Vooraan is geplaatst eene lijst van de meeste aangehaalde werken, die tamelijk uitgebreid is. Daarop had zeker nog wel verdiend geplaatst te worden: J. BRESSON, *des fonds publics français et étrangers et des opérations de la bourse de Paris*. Paris, au bureau du cours général des actions. De achtste uitgaaf in 1843; sedert is er stellig nog ééne uitgekomen.

De *Bijdragen tot de huishouding van Staat in het Kon. der Ned.* door G. K. VAN HOGENDORP, bepaaldelijk het zesde en zevende deel, hadden ook hier wel mogen vermeld worden.

Verder wordt hier gemist: L. DRUCKER, *de ware beginselen van het Staatscrediet, bijzonder met betrekking tot Nederland verdedigd*, Amsterdam, IPENBUUR en VAN SELDAM, 1842 (aangehaald op bl. 91).

Ook had kunnen geraadpleegd zijn E. DAIRE: *Notice historique sur JEAN LAW, ses écrits et les opérations du système*, geplaatst in het eerste deel van de *Collection des principaux économistes*.

MILL's *political economy* schijnt ook niet te zijn nageslagen.

In de inleiding wordt gewezen op het noodzakelijke

van belastingen in elken Staat; op het misbruik dat de regeringen van het bestaan dier overtuiging hebben gemaakt, en hoe, wanneer zij de belastingen niet hooger durfden opvoeren, geldleeningen werden gesloten. Sommigen vallen dit stelsel aan, anderen verdedigen het. Daarom rekent het de schrijver te regt niet onbelangrijk de gronden van weërszijde na te gaan en te onderzoeken welken invloed de staatsschulden op de welvaart der volken uitoefenen. Dit doet hij in vijf hoofdstukken.

Heteerste handelt over de staatsschulden in het algemeen.

De definitie van staatsschulden in engere beteekenis: «Wat de Staat geleend, of waarvoor hij zich schuldenaar erkend heeft» schijnt mij nog te onbepaald toe. Requisitiën in oorlogstijd vallen ook daaronder en die behooren toch niet tot de hier bedoelde staatsschulden. Het kenmerk van de gewoonlijk zoogenoemde staatsschuld is, geloof ik, het toezeggen van interessen of van eenig ander voordeel buiten de teruggaaf van het kapitaal.

Ware het niet beter geweest over *de oorzaken der staatsschulden* met eene andere stelling aan te vangen dan met de zoo gewoonlijke: «een privatman moet zijne uitgaven naar zijne inkomsten regelen; maar die regel kan op den Staat van geene toepassing zijn.» Dit kan alleen worden verdedigd door hen, die, met den schrijver van *de schuld van den Staat als aanwinst van het nationaal vermogen*, onderscheid maken tusschen *Staat* en *Natie*, (1) of door hen, die eene buitengewone soort van hooger oorsprong des Staats droomen, en die daardoor natuurlijk op het denkbeeld moeten geraakt zijn dat er buiten de som der inkomsten der bijzondere ingezetenen nog andere voortvloeiën uit het bloote bestaan des Staats. Voor menigen lezer zal, vrees ik, dit gezegde een struikelblok zijn; de schrijver heeft,

(1) Zie de recensie van den Hoog^l. DEN TEX in de Ned. Jaarb. II, blad. 352.

dit moet erkend worden, zich voor eene onvoorzigtige aankleving gewacht.

Dit blijkt uit de aanhaling van SAY (op bl. 135): «On pose en fait ce qui doit être en question; car la nécessité d'une dépense doit toujours être un point en question.» Hij zal verder, vertrouw ik, ook het te algemeene en onjuiste der stelling inzien, wanneer hij den volzin ontleedt die ter toelichting dienen moet: «De Staat heft zooveel van de inkomsten der ingezetenen als tot de *gewone* uitgaven benoodigd is; dat is, de inkomsten worden naar de gewone uitgaven geregeld; terwijl bij den privaatan het omgekeerde plaats grijpt.»

Hem zal, dunkt mij, dan blijken dat

1°. hij de stelling merkelyk wijzigt door niet meer van uitgaven in het algemeen, maar van *gewone* in het bijzonder te spreken;

2°. de inkomsten der ingezetenen en inkomsten van den Staat, niet zeer juist door hem tegenover elkander worden gesteld. In het eerste geval gebruikt hij toch het woord voor hetgeen de ingezetene bekomen *kan*; in het tweede voor hetgeen de Staat te bekomen *noodig oordeelt*, hetgeen twee zeer verschillende begrippen zijn.

De wijs, waarop de zaken in het werkelijke leven oogenschijnlijk behandeld worden, schijnt verward te zijn met hetgeen werkelijk geschiedt. De staatsman, die het budget opmaakt, zal ja, eerst het hoofdstuk der uitgaven op het papier brengen; doch hij zoude het zeker naderhand geheel moeten omwerken, zoo hij niet daarbij van den aanvang af voor oogen had de som waarover te beschikken valt; eene som die door de ondervinding van vroegere jaren zeer goed gekend kan worden en die ook *beperkt* is, hetgeen maar al te dikwerf vergeten wordt. Waar het *gewone*, d. i. *noodzakelijke* uitgaven geldt, handelt de privaatan in het werkelijke leven ook niet anders dan de Staat gezegd wordt te doen. Bij elke kleine

uitgaaf voor voedsel en kleeding b. v. zal hij ook niet angstvallig den staat zijner finantiën onderzoeken, maar zich vergenoegen met ongeveer te berekenen dat zijne inkomsten hem daartoe in staat stellen.

Het is hier de plaats niet dit verder te ontwikkelen; te lang is er waarschijnlijk reeds bij stil gestaan.

In dit hoofdstuk wordt voorts iets gezegd over de historie der staatsschulden, waarbij de opgaaf onzer tegenwoordige staatsschuld wel vollediger had kunnen zijn. Verder handelt eene § over de *vormen* der staatsschulden en de volgende over *effectenhandel*, *beursspel* en *rijzing* en *daling* der effecten. Bij hetgeen over effectenhandel wordt gezegd, had het bovenvermelde werkje van BRES-SON met vrucht kunnen zijn geraadpleegd, wiens aanwijzingen der verschillende manieren om te speculeren vollediger zijn dan de hier opgegevene. Hetgeen, in aanmerking vooral van het doel van het geschrift, niet achterwege mogt zijn gelaten, is zoo niet eene beoordeeling, ten minste eene aanwijzing der jurisprudentie, althans van de onze, over het gevolg van overeenkomsten betrekkelijk effecten enz. Slechts eenige weinige wetsartikelen zijn aangehaald. Ondertusschen had verwezen kunnen worden naar de gewijsden, opgenomen b. v. in het *Weekbl.* n°. 260, *Regtsgel. Bijbl.* 1842, bl. 293; 1845, bl. 622; 1847, bl. 35 en 1848, bl. 107. Over een dier arresten is een opstel geplaatst in hetzelfde blad 1845, bl. 717, van Mr. VAN NIEROP, waartegen de hoogleeraar VAN HALL, 1847, bl. 36. Ook had verdiend te worden aangehaald een onlangs gewezen belangrijk vonnis der Regtbank te Amsterdam omtrent de vreemde staatsloterijen.

In het tweede hoofdstuk *over de leeningen* worden in 20 §§ vooreerst over de verschillende soorten van leeningen gesproken, waarbij de lezer de vindingrijkheid van het menschelijke vernuft kan bewonderen, wanneer

geld moet bekomen worden. De algemeene verdeelingen, door den schrijver aangenomen, zijn 1°. gedwongene, 2°. vrijwillige leeningen; de laatste te onderscheiden in voor korten en voor langen tijd. En deze wederom in die waarbij alleen interessen betaald worden, waarbij ook nog een gedeelte van het kapitaal terugbetaald wordt, en waarbij bij de aflossing winsten kunnen ten deel vallen.

Zeer kort is het antwoord uitgevallen op de vraag: welke is de beste soort van leeningen? Dit, zegt de schrijver, hangt van de omstandigheden af.

Zeker is het dat hier niet wel een regel zonder uitzondering te stellen is. Belangrijk ware het echter geweest eenige voorbeelden te geven, hoe op verkeerde grondslagen zoo menigwerf leeningen zijn gesloten. Ware de vraag ook dus gesteld: welke soort van leeningen zijn, om zoo te zeggen altijd, te verwerpen? dan kon dit onderwerp breeder zijn behandeld en in een helderder daglicht zijn gesteld, waarvan nu soms de kracht is verloren gegaan door dat het hier en daar verspreid is. Ik geloof b. v. niet dat eene leening ooit goed te keuren is, waarbij de effecten onder pari worden uitgegeven met het uitsluitend doel om de hooge interessen te bemantelen. Het geval zal zich nu toch wel niet voordoen, dat de publieke opinie zoo sterk is tegen zoogenaamde woekerwinsten, en tevens zoo onwetend dat het bedrog verholen kan blijven, dat dit het eenig overschietend middel voor de regering zoude zijn om geld te bekomen. De schrijver heeft dit zelf zeer juist aangetoond, bl. 76 en volg.

In de § *over de wijzen waarop de leeningen gesloten worden*, is veel gezegd dat niet genoeg kan worden herhaald omtrent de ontzettende voordeelen, die aan de bankiers toevloeijen, telkens wanneer eene leening gesloten wordt, ten nadeele der schatkist. RICARDO stemde eens in het Parlement tegen het sluiten eener leening en

zeide daarbij: «wordt het voorstel aangenomen, dan zal ik als bankier onfeilbaar een groot voordeel daaruit trekken. Waarom neemt gij mij het dan nog zoo kwalijk, dat ik uwen maatregel niet wil goedkeuren?»

Verder wordt in dit hoofdstuk gehandeld over interest, staatscrediet, conversie en eindelijk de vraag behandeld: wat gunstiger is dat de regering van vreemden leent, of van ingezetenen?

De laatste conversie van schuld hier te lande had wel eenigzins uitvoeriger kunnen behandeld zijn. Overigens is het daar gezegde hoogst belangrijk en de meeste maar al te zeer verspreide vooroordeelen worden met bondige redeneringen bestreden. Vooral is dit het geval met de vraag: is het leenen van buitenlanders nadeelig? dat de vrees daarvoor hersenschimmig is, is goed aangetoond. Duidelijk zijn ook de voor- en nadeelen uiteengezet van het deelnemen aan buitenlandsche leeningen, die, het moet worden erkend, bij ons vele kapitalen aan de nijverheid hebben onttrokken, vele handelshuizen hebben verleid om zich alleen daarmee bezig te houden, maar waartegen de regering met geene mogelijkheid iets kan doen.

Het derde hoofdstuk is toegewijd aan *delging van schuld*; namelijk die delging waartoe de Staat niet dadelijk verplicht is door de voorwaarden waarop de leening is gesloten.

Ook dit gedeelte is met zorg behandeld en met veel beknoptheid en duidelijkheid de zaak uiteengezet. Bijzonder lezenswaardig zijn de bedenkingen tegen het denkbeeld van RICARDO en anderen om door eene buitengewone heffing de schuld in eens af te lossen. Te regt zegt de schrijver dat het eenige ware middel om schuld te delgen is om vooreerst de uitgaven onder de inkomsten te brengen en dan het overschot aan te wenden tot inkoop van effecten of aflossing van schuld. Elk ander

middel, door een amortisatie-fonds, of gelijksoortige hoog opgevijselde kunstgreep, moet ten nadeele uitloopen van den Staat die het aanwendt, daargelaten nog dat misbruiken van allerlei aard daarbij bijna onmogelijk kunnen worden geweerd. Ten slotte wordt de vraag behandeld, of een bankroet zij aan te bevelen, eene beschouwing die, zoo als de schrijver te regt aanmerkt, eigenlijk behoort overbodig te zijn, maar die evenwel noodzakelijk blijft, daar nog velen een bankroet als iets niet zeer ongeoorloofds beschouwen. Zoo is, onder den indruk der gebeurtenissen in Februarij 1848, een vlugschrift geschreven (den titel herinner ik mij niet meer) dat kennelijk niet het werk was van een heethoofd, maar van een gemoedelijk man, die zeer bedaard voorstelde om te bepalen dat de interessen onzer Staatsschuld nog gedurende een zeker getal jaren zouden betaald worden en dan het kapitaal zoude gerekend worden te zijn afgelost. Daardoor werden dan alle schokken vermeden!

De schrijver gaat intusschen wat te ver door in eene noot te zeggen: (bl. 119) «een bankroet is een diefstal.» In regtskundigen zin is dit zeker slechts dan waar als kwade trouw aanwezig is. En even als een koopman buiten zijne schuld in de onmogelijkheid kan geraken om aan zijne verplichtingen te voldoen, zoo kan dit ook het geval zijn met eenen Staat, die b. v. onregtmatig aangevallen wordt en heroofd door magtige vijanden.

Juist is, geloof ik, de beschouwing over het leggen eener belasting op de renten. Het is dan alleen geen bedekt bankroet, wanneer het geschiedt omdat elke soort van inkomen belast wordt. Zeer groot zijn echter de onbillikheden waartoe men in de uitvoering komt, waarom deze belasting slechts zeer zelden schijnt te kunnen worden geregvaardigd.

De beide laatste hoofdstukken voeren tot titel:

Nadeelen der Staatsschulden en de apologie der Staatsschulden wederlegd.

Deze vooral verdienen algemeen gelezen te worden, daar zeker weinigen dit zullen doen zonder op een hunner dwalingen opmerkzaam te worden gemaakt. Het is te wenschen, schoon nog niet te verwachten, dat het niet lang meer duren mag dat eene bestrijding der apologisten van Staatsschulden (zonder in aanmerking te nemen waarom zij gemaakt zijn) overbodig worde; maar in den tegenwoordigen tijd zal voor menigeen nog nuttige leering uit het hier geschrevene te trekken zijn. MIRABEAU noemde het papieren geld: *une orgie du despotisme en délire*; de voorstanders van het ergste depotisme, dat hetwelk zich achter eenen schijn van constitutionaliteit verschuilt, hebben het nog verder gebragt en getracht te betoogen dat de nationale schuld is aanwinst van het nationaal vermogen! Het is te begrijpen dat in de vorige eeuw verdedigers ter goeder trouw bestonden van die meening. Toen waren toch de denkbeelden verre van helder omtrent het begrip aan de woorden *geld, munt, circulatie, crediet* enz. te hechten; en het is niet meer dan natuurlijk dat zij zich door een betrekkelijk nietig goed gevolg, dat helder aan den dag kwam, lieten verblinden en daardoor de groote nadeelen niet zagen. Maar dat in het jaar 1839, nadat de wetenschap zulke vorderingen had gemaakt, zonder kwade trouw zulke stellingen konden worden volgehouden is, om zoo te zeggen, ondenkbaar.

Daar het geschrift, waarop hier wordt gedoeld, intuschen nog al naam heeft gemaakt, en in veler handen is, had de schrijver, hoe ondankbaar de taak ook zijn moge, wel iets meer kunnen doen dan bloot naar de (hierboven vermelde) beoordeeling van den Hoogleeraar DEN TEX te verwijzen, die immers niet zoo algemeen verspreid is. Overigens schijnt het niet dat voor eenige moeilijkheid terug zij geweken en met veel naauwkeu-

righeid en scherpzinnigheid zijn de nadeelen der staatschulden en schijngronden harer bestrijders voorgedragen.

Als besluit draagt de schrijver de slotsom voor van zijn onderzoek, hetwelk hierop neder komt, dat vrijwillige leeningen met regt van aflossing het beste middel zijn om in buitengewone behoeften te voorzien. Dat het regt om die te sluiten aan het tegenwoordige geslacht niet kan worden ontzegd, hoewel het volgende daardoor wordt bezwaard. Dat het dan ook zorgen moet om, ten gevolge dier leening, iets van waarde, het zij dan stoffelijk of onstoffelijk, aan den nakomeling na te laten, b. v. voortreffelijke wegen, doelmatige kanalen, een onbesproken naam, een onafhankelijk volksbestaan. Op zich zelf kan eene Staatsschuld nimmer als weldaad worden beschouwd.

Ieder, die de leer der rijkdommen onpartijdig heeft onderzocht zal volgaarne hiermede instemmen, en, al vindt hij hier weinig dat hem te voren niet bekend was, het boek een ruim debiet wenschen en het zoo veel mogelijk aanprijzen. Werken toch als deze voldoen op het oogenblik aan eene algemeen gevoelde behoefte. Te lang heeft ook hier eene verderfelijke onverschilligheid geheerscht omtrent wetenschappelijke oeconomische beschouwingen. Gelukkig dat betrekkelijk weinig geheel verkeerde begrippen bij de groote massa wortel hebben geschoten en dat die nog gemakkelijk zullen zijn uit te roeijen. Getuige hiervan de gretigheid waarmede het werk van Mr. DE BRUYN KOPS is ontvangen; hetgeen als een verblijdend verschijnsel mag worden aangemerkt, hoe bedroevend het ook was om door de lezers als geheel nieuwe denkbeelden te hooren navertellen, hetgeen reeds lang tot het gebied der wetenschap behoorde.

De groote en in vele opzichten allezins verdiende opgang, dien dit werk heeft gemaakt, is ondertusschen de aanleiding geweest tot boekverkoopers-speculatiën, waardoor geschriften zijn uitgegeven, die gerust achter-

wege hadden kunnen blijven. Hoe meer nu goede oorspronkelijke werken worden uitgegeven, die zonder schadelijke oppervlakkigheid de slotsommen van wetenschappelijk onderzoek bevattelijk voordragen, hoe minder kwaad die andere geschriften zullen doen.

Zij hebben ook nog dit voordeel dat de schrijver zich daardoor bekwamen en zich in staat stellen kan om naderhand met goed gevolg dieper in de wetenschap in te dringen en haar met oorspronkelijke bijdragen te verrijken, welk gevolg van zijnen arbeid ook aan den heer HOOFT GRAAFLAND mag worden toegewenscht.

J. DE WITTE VAN CITTERS.

A. A. VAN BERGEN YZENDOORN. *De damni reparandi obligatione ex articulis codicis civilis*. 1403, 1404 et 1405. Lugd. Batav. 1847. pagg. 56.

Geen der redacteurs der *Themis* behoeft zich te verontschuldigen, wanneer hij laat, ja zeer laat met eene recensie opkomt van eene academische dissertatie. De redactie toch heeft wel de beoordeeling toegezegd, maar zich niet aan eenige tijdsbeperking willen binden. De hierboven aangekondigde dissertatie bevat eene uitlegging van de op den titel opgegevene artikels. Zij begint op eene wijze, die eene doorwrochte behandeling van den locus juris zou doen verwachten. Immers wordt het groote beginsel *delicta tenere auctores* vooropgezet, en deze leer als regel voor straf en schadevergoeding aangenomen. Men beroept zich op de beroemde l. 26 Dig. de poenis, alwaar CALLISTRATUS het beginsel zoo krachtig uitdrukt met de woorden: crimem vel poena

paterna nullam maculam infligere potest. Namque unusquisque ex suo admissio sorti subicitur: idque Divi Fratres Hierapolitanis rescripserunt: — maar men vermeldt straks daarop de beruchte lex 5 Cod. ad legem Juliam Majestatis, en is verontwaardigd over de afwijking, daar bijvoegende: «illam legem esse latam Imperantibus Arcadio et Honorio, adulatione corruptis, metu et suspitione agitatis, quum jam seditiosi ac pessimi generis homines vitae Imperatorum quotidie insidiarentur.» — Hier staat een punct en het Romeinsche regt is afgehandeld. Het is weinig en verkeerd, hetgeen wordt medegedeeld. Het is alsof ARCADIVS en HONORIUS geheel van het groote beginsel waren afgeweken, en dat is zoo onwaar, dat zij zelve (in l. 22 Cod. de poenis) zeggen: «sancimus, ibi esse poenam, ubi et noxia est.» Dit was ook voor hen en in hunnen tijd de algemeene regel, waarop de aangehaalde l. 5 eene verschrikkelijke uitzondering bevat, alleen te verklaren, niet te verdedigen, omdat zij het hoog verraad treft. (Zie DE PINTO'S dissertatie de Callistrato L. B. 1835. pag. 31 seq.). Zij geldt den verrader des Vaderlands, door onzen BELLAMY allerkrachtigst geschilderd. Het verraad behoort tot het laaghartigste kwaad, en verdient, tegen het vaderland gepleegd, de strengste straf, maar in den persoon van dien laaghartigen misdadiger, wiens kinderen helaas dikwijls zullen lijden door 's vaders kwaad, maar niet om hetzelfde, door den wetgever mogen worden gestraft. — Dan ik weide te ver uit: ik heb reeds meer woorden over de twee eerste bladzijden der dissertatie gebruikt dan die bladzijden zelve bevatten, en vooral meer dan zij verdienen. Het verheugt mij, dat de schrijver spoedig van het Romeinsche regt is afgestapt, want dit begin beloofde niet veel schoons.

De schrijver gaat zonder tusschenpoozing over tot de schadevergoeding, over alle ingezetenen om te slaan,

krachtens de wet van 10 Vendémiaire an IV (2 October 1795), houdende: «Tous citoyens habitant la même commune sont garants civilement des attentats commis sur le territoire de la commune, soit envers les propriétés» etc., door TOULLIER zeer uitgekreten.

Art. 1401 B. W. wordt bl. 4 vermeld en er bijgevoegd «Francica lex *idem* monet.» Op bladz. 12 nogtans wordt de afwijking van a. 1382 C. N. opgegeven en geroemd.

Art. 1402 B. W. geeft eene uitbreiding aan de beteekenis van het woord *daad* in art. 1401 voorkomende, en die vindt men op bladz. 13 opgegeven.

De artikelen 1403, 1404 en 1405 B. W., die het eigenlijk gezegde onderwerp der dissertatie uitmaken, zijn hier tamelijk wel verklaard. Veel geleerdheid heb ik niet gevonden, veel nieuws evenmin, maar, om billijk te zijn, moet ik erkennen, ook niet veel verkeers, hetgeen ik, om den inhoud der eerste bladzijden, had gevreesd.

Het doel der wet, dat geen der ingezetenen schade lijde, moet worden bereikt, en daarom strekt zij de civile vergoeding ook verder dan tegen den dader uit. Het zou mij te ver henen leiden, wilde ik de redeneringen des schrijvers alle volgen en ter toetse brengen. Ik vereenig mij niet met het meerendeel zijner stellingen, als daar zijn: bl. 9, recte censentur parentes (a priori) majori adhibita diligentia, praecavere potuisse, ne liberi aliis nocerent. — Ibid. dominus jam aliquatenus in culpa est, quod malorum hominum opera utatur, enz., te veel om op te noemen! De schrijver stelt op bl. 31 de vraag omtrent de verpligting des meesters tot vergoeding van hetgeen zijn bediende op zijn naam en ten eigen behoeve gekocht, maar niet betaald heeft, afhankelijk van des meesters gewoonte van al of niet op crediet te koopen.

— Dit is eene vreemde uitbreiding van art. 1919. —

Ik zou meenen, dat hier geene civile verantwoordelijkheid des meesters bestaat, omdat hij hem tot die werkzaamheid (dat koopen) destijds niet gebruikt heeft, ten ware *nalatigheid* des meesters in het waarschuwen voor die trouweloosheid, of in het doen ophouden van het om den meester in den persoon des knechts gestelde vertrouwen mogt zijn bewezen. Zoo al de uitdrukking *meesters*, verschillende van *werkmeesters*, hier eenigen twijfel doet rijzen, beroep ik mij op de mogelijkheid van hetzelfde geval bij beiden en op de slotbepaling van het artikel.

Op hetgeen ten aanzien der artikelen 1404 en 1405 in tien bladzijden wordt gezegd, zal ik geene aanmerkingen maken, omdat meer buiten dan over die artikels wordt gehandeld. Waarom het bijzonder slecht geredigeerde art. 1645 niet bij a. 1405 aangehaald?

Dan genoeg — vooral omdat de schrijver na de verlopen vier jaren de magerheid van zijn geleverd proefschrift wel zelf zal inzien. DAV. H. L.

T. A. LAMBRECHTSEN. — *De societate mutua.* —
Lugd. Bat. 1849. 67 pag. in 8°.

Indien aan ons Wetboek van Koophandel (art. 286) de eer toekomt van het eerst uitdrukkelijk te hebben gewag gemaakt van de onderlinge waarborgmaatschappijen, niet minder is het waar, dat die vermelding slechts geschiedt *pro memoria*, omdat de wet die maatschappijen slechts noemt, zonder ze eigenlijk te regelen, op ééne tamelijk onbelangrijke uitzondering na. De wet immers verwijst ons slechts naar de overeenkomsten en reglementen, en eerst bij onvolledigheid daarvan, naar *de beginselen van het regt*, of liever wat wel de meening

zal zijn, naar de algemeene bepalingen van de wet. De vraag intusschen, welke de bepalingen zijn, die bedoeld worden, wordt daarbij geheel in het midden gelaten; en die vraag hangt af van eene andere vraag, van die namelijk: onder welke soort van handelingen of verbindtenissen de waarborgmaatschappijen moeten worden gerangschikt?

Die vraag maakt het onderwerp uit der aangekondigde verhandeling. Nadat in eene korte inleiding de geschiedkundige oorsprong van art. 286 is medegedeeld, wordt in de drie eerste hoofdstukken de waarborgmaatschappij vergeleken met verzekering, naamlooze vennootschap en handeling voor gemeene rekening. Het vierde hoofdstuk handelt over de verschillende soorten dezer maatschappijen; en het vijfde hoofdstuk onderzoekt eindelijk door welke regtsbeginselen zij geregeerd worden.

Mij komt het nog altijd voor, dat, wel is waar, de waarborgmaatschappij is eene zaak *sui generis*, en dat zij dus niet in alle opzigten met verzekering noch met vennootschap kan worden gelijk gesteld; maar dat zij niettemin zoowel met het een als met het ander vele punten van aanraking en overeenkomst heeft, en alzoo te regt kan gezegd worden, beide overeenkomsten voor een gedeelte in zich te vereenigen.

Het eerste wordt niet betwijfeld. Zij onderscheidt zich van de gewone verzekering voornamelijk daarin, dat er geene eigenlijk gezegde premie gegeven wordt, en dat bare leden te gelijk zijn verzekeraars en verzekerden.

Het tweede is wel eens in twijfel getrokken. De voorname zwaarigheid echter, waaraan de schrijver eenige waarde schijnt te hechten, komt mij weinig gegrond voor. Men zegt namelijk, dat het zou behooren tot de vereischen der vennootschap, om *de voordeelen*, die zij oplevert in het gemeen te brengen; en dat dit vereischte hier zou ontbreken (art. 1655 B. W.). Intusschen geeft

de schrijver zelf eene zeer eenvoudige oplossing dezer bedenking; indien hij later de waarborgmaatschappij eene gewone kans-overeenkomst noemt, welke zeker niet denkbaar is zonder beoogd voordeel; en, indien hij daar zegt, dat het voordeel hierin gelegen is, dat men de schade, die men anders zelf zou dragen, door de maatschappij vergoed krijgt. Dit is zeer juist. Maar ik weet inderdaad geene reden, waarom het woord *voordeel*, in art. 1655, niet anders zou mogen beteekenen dan regtstreeksch *geldelijk voordeel*. Of is de bevrijding van verlies of nadeel geen voordeel? En is het geen *voordeel*, indien ik het geldelijk verlies door den brand van mijn huis veroorzaakt, niet zelf behoef te dragen, maar indien ik daarvoor word schadeloos gesteld door eene maatschappij?

De vraag daarentegen, of de waarborgmaatschappij eene naamlooze maatschappij is, en of dus bij hare oprigting de vormen, voor deze laatste voorgeschreven, moeten worden in acht genomen, is, geloof ik, te algemeen gesteld, en in die algemeenheid niet voor beantwoording vatbaar. Dat toch hangt af van de bijzondere inrigting, van den vorm, van de strekking, van de voorwaarden en bedingen van iedere bijzondere maatschappij; met andere woorden, van hare reglementen, die dit alles moeten uitmaken; en juist daardoor verklaart zich zeer gemakkelijk het verschijnsel, dat men voor hare oprigting nu eens wel, dan weder niet, de koninklijke goedkeuring vraagt.

Het spreekt voor het overige van zelve, dat de maatschappijen, naar mate van hare onderscheidene onderwerpen en reglementen, ook onderscheiden van aard zijn, gelijk de wet dit dan ook schijnt te erkennen, door in art. 308 afzonderlijk melding te maken van weduw-fondsen, tontines, maatschappijen van onderlinge levensverzekering, enz. Dat dezen echter aan geene

bijzondere wettelijke voorschriften zijn onderworpen, en dat de koninklijke besluiten van vroegere en latere dagteekening, die daarvoor, bepaaldelijk ook wat den vorm betreft, bepaalde wettelijke voorschriften trachten in te voeren, althans thans van geene verbindende kracht in regten meer kunnen zijn; dit is voorzeker eene zeer juiste opmerking van den schrijver dezer verhandeling.

A. D. P.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Wij ontleenen aan de *Köln. Zeitung*, van 20 Mei, de volgende levensschets van den begaafden regtsgeleerde Dr. RUPPENTHAL:

De Rijnprovincie heeft het verlies van een man te betreuren, die sedert vijftig jaren met haar lot op het innigste verbonden was, die haar meermalen in invloedrijke stelling te leiden had, en wien het ten deele mocht vallen, een moedig en schrander voorstander harer dierbaarste belangen te zijn. De geheimraad in werkelijke dienst, Dr. RUPPENTHAL, eindigde den 15 Mei jl. zijn werkzaam leven.

KARL FERDINAND FRIEDRICH JULINO RUPPENTHAL werd geboren den 13 Januarij des jaars 1777, op den Wildenburg, een hoog in het Ithar-gebergte gelegen slot, alwaar zijn vader ambtman was. De afgescheidenheid des oords, de grootschheid van de omliggende natuur, gebrek aan verstrooiingen en eene strenge vaderlijke opleiding moesten hem vroeg eene vaste rigting geven en tot ontwikkeling van eene innerlijke zelfstandigheid bijdragen, waarvan hij steeds blijk heeft gegeven.

Hij begon zijne hoogere studiën op het protestantsch *gymnasium illustre* te Trarbach, onder de evenzeer door zijne innemendheid van leerwijze als klassische geleerdheid onvergetelijk gebleven professor TOUTON; later voltooide hij zijne studiën op het *gymnasium* te Grunstadt. Reeds in den jare 1793 of 1794, en dus in zeer vroegen leeftijd, begaf hij zich weltoegerust naar Göttingen, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen. BÖHMER, PÜTTER, CLAPROTH, MEISTER, RUNDE, HUGO waren zijne leermeesters.

Inmiddels brak over zijne woonplaats de storm uit het Westen los en teisterde ook zijne cenzame geboorteplaats. Toen hij in 't jaar 1797

of 1798 aldaar terugkeerde, vond hij die door de Franschen geheel uitgeplunderd, de zijnen onverzorgd, en zijne heide ouders met zeven kinderen op hem, den oudsten zoon, als op hun eenigen steun geweten. Van een diploma als keizerlijk Rijks-notaris, dat hij verworven had, maakte hij geen gebruik, maar zocht in den aanvang in de praktijk bij de omliggende gerechts-ambten werk en brood; doch hij besloot al spoedig, ofschoon zonder eenige middelen, den weg naar Trier in te slaan, om aldaar als advocaat (destijds *homme de loi*) voor zijne kennis en zijnen ijver een werkkring, voor zich en de zijnen levensonderhoud te zoeken. Hij slaagde op eene waarlijk schitterende wijze: de onvermoeibare vlijt, de regtskennis, behoedzaamheid en gemoedelijkheid, waarmede RUPPENTHAL zich aan de hem opgedragene burgerlijke gedingen wijdde, de moed, waarmede hij beschuldigten verdedigde, trokken aller opmerkzaamheid tot zich, verwierven hem de eerste praktijk en stelden hem in staat zijne ouders tot aan hun dood te onderhouden, mitsgaders de leiding en opvoeding zijner andere naaste betrekkingen op zich te nemen, hetgeen niet gering was, daar hij voor de studie van vijf jongere broeders, ondanks soms eigene zware ontberingen, zorg droeg. Deze bijzonderheden kenschetsen de edele vastheid van geest des mans, die hij ook in zijn verdere leven heeft aan den dag gelegd. Van den 23 Ventôse XIe jaar (14 Maart 1803), vervulde hij de taak als pleitbezorger bij 't hof van appel te Trier, tot den jare 1814. Had hij in den jare 1806 het ongeluk zijne eerste echtgenoot te verliezen, zoo vergoedde de Voorzienigheid hem dit in 1808 door het bezit eener tweede gade, die hem tot het einde zijns levens is mogen ter zijde blijven.

Nadat in het jaar 1814 de Rijnprovincie, zijn geboorteland, weder voor Deutschland gewonnen was, bekleedde RUPPENTHAL eerst de plaats van secretaris-generaal bij de prefectuur en wijdde zich daarna korten tijd er aan toe, om de belangen des lands, naar den hem toevertrouwen last, op het Congres te Weenen voor te staan. Hij keerde intusschen spoedig van daar terug en trad een tijd lang als president der commissie van liquidatie te Kreuznach op, eene overheid, welke naar het uiterlijke ten taak had de aanspraken van de vorderingen op Frankrijk te onderzoeken en over te nemen, doch met der daad er toe bestemd was, der Oostenrijksch-Beijersche commissie van bestuur, die bijkans geheel onkundig was van het land en zijne wetten, ter zijde te staan. De nieuwe Lands-regering was nu op den uitstekenden man opmerkzaam geworden en deed hem den voorslag, in de staatsdienst te treden. Dezen voorslag aannemende, zag hij zich in den jare 1846 de plaats opgedragen van raad en *justitiar* bij de koninklijke regering te Dusseldorp. Hier vond hij voor het eerst gelegenheid, voor de openlijke en mondelinge regtspleging, waartegen

destijds eene hevige worsteling begon, in het strijdperk te treden.

In het hertogdom Berg had de nieuwe regterlijke organisatie eerst weinige jaren bestaan en nog geene vaste wortelen geschoten, en het was dus verklaarbaar, dat juist hier de zucht voor oude herkomsten doorbrak en de tegenzin wakker werd tegen het met vooroordeel aangenomene, niet met behoorlijke studie overwogene en door geene toereikende, onbevangen ervaring beproefde nieuwere, dat men juist hier den ouden bekenden en veilig geachten weg weder op wilde treden. Zoo hadden dan ook twee leden van den hoogereren regterstand in twee vlugschriften den openlijken en mondelingen regtshandel in burgerlijke en strafzaken en de regtspleging met gezworenen aangevallen en de nadeelen daarvan pogen in het licht te stellen. Waren hunne gronden ook al zwak genoeg, zoo mogt men toch in eenen tijd, toen de openbare meening nog niet vast genoeg stond, om niet door schijngronden, zoowel als door kwalijkbegrepen Duitsch patriotisme, op een dwaalspoor geleid te worden, ze niet zonder wederlegging laten. Deze taak nam RUPPENTHAL in October 1817 krachtig op zich, in zijne *Rechtfertigung des öffentlichen Verfahrens in Civil-Processen und in peinlichen Sachen gegen seine Verfolger*, welke echter niet onder zijnen naam verscheen. De bestrijding van de aanvallen was zoo afdoende, dat, volgens de verklaring van eenen beoordeelaar in de *Kölnische Zeitung* van 8 November 1817, «men thans over de vraag, of voortaan eene mondelinge openbare regtspleging moest bestaan, de gedingvoering voor afgesloten verklaren en de hoogere beslissing rustig en getroost te gemoet zien kon.»

De dreigende wolken dreven dan ook voorbij, en de huldiging van de voordeelen der openlijke en mondelinge regtspleging, zoo mede de wensch, om die ook voor de oude gewesten meer in toepassing te brengen, kan als een der gronden beschouwd worden, ten gevolge waarvan in het jaar 1819 de zetel van het nieuw opgerigte hof van cassatie in Berlijn gevestigd werd.

RUPPENTHAL nam in Julij van evengemeld jaar de hem opgedragene betrekking als advocaat-generaal bij dat hoogste gerechtshof aan, en legde zich met de borst toe op de grondige voorstelling der voorkomende zaken, waardoor hij zijnen roem ook in de hoofdstad handhaafde. Maar een ambt, dat hij met den procureur-generaal deelde, gaf den in practischen arbeid onvermoeibaren man geene voldoende bezigheid, en spoedig zien wij hem te gelijk als mede-arbeider in het ministerie van finantiën, waar zijne ongemeen doorzettende werkzaamheid zijne ambtgenooten wezenlijk verbaasde. Buitendien werd zijne hulp nog in 't vak van wetgeving ingeroepen, zoo als hij 't dan ook voornamelijk was die veranderingen nopens het notariaat en de openbare verkoopen in Rijnland tot stand bragt.

In het jaar 1825 werd RUPPENTHAL als procureur-generaal in het Rijnsche hof van appel te Keulen benoemd en bleef die betrekking tot den jare 1834 vervullen. Nog is de stalen vlijt, zijn de veelvuldige werkzaamheden van dezen hoogen ambtenaar, gedurende dien tijd, in de Rijn-gewesten in de herinnering levendig; van den vroegen morgen tot den laten avond was hij onvermoeid bezig, en nam niet alleen trouw het openbaar ministerie in den eersten civilen raad waar, maar zelfs maanden lang de dagelijksche teregtzittingen in twee andere raden, en behandelde hij genoegzaam alleen alle zaken van het parket, van toezigt, benoemingen, klagten, berigten, raadpleegde en correspondeerde hij met buitenlandsche overheden, en soms stelde hij nog de acten van beschuldiging. Daarbij bekleedde hij, zoo lang het Rijnsche hof van appel de opperste instantie in het Oost-Rijnsche gedeelte van het regeringsdistrict Coblentz uitmaakte, het praesidium in den daarvoor bestaanden raad van hoogste beroep voor Oost-Rijnland. Zijne voordragten in burgerlijke gedingen getuigden steeds van grondige, wetkundige en schrandere bearbeiding en deden zeer dikwijls geheel nieuwe gezichtspunten ter beoordeeling uitkomen, welke in de handelingen van beide instantiën waren voorbijgezien.

Intusschen werd de laatste tijd van deze ijverige werkzaamheid zeer bedroefd door de toenmalige verderfelijke wending, welke men der Rijnsche regtspleging en wetgeving trachtte te geven. De minister van justitie v. KAMFZ, uit een vroegeren bitteren vijand der Rijnsche regtsinstellingen een schijnbare vriend daarvan geworden, hield het, nadat hij in het ministerie was getreden, doeltreffend, de Oud-Pruissische regts-regeling en wetgeving ook in de Rijnprovinciën in te voeren, en nam daartoe reeds voorloopig krachtige middelen te baat. Tegen dat streven verzette zich RUPPENTHAL op de stelligste wijze, en toen dat streven mislukte, toen Rijnland zijne hem zoo dierbare goederen mogt behouden, ja dat land en regt als de kweekschool bleef voor de Oostelijke gewesten, toen deze, ofschoon dan eerst na zware schokken, de weldaden van eene openlijke en mondelijke regtspleging en het gezwoeren-gerigt deelachtig mogten worden, kreeg men zoo zeer de overtuiging van de voordeelen daarvan, dat zelfs de hardnekkigste tegenstanders van gevoelen veranderden. Aan RUPPENTHAL intusschen kwam een voornaam gedeelte der verdienste deswege toe.

Tot dezen tijd behoort ook de welverdiende onderscheiding, welke de regtsgeleerde faculteit der Hoogeschool van Bonn hem bewees, door hem met het eere-diploma van doctor in de beide regten te begiftigen.

De aanvang des jaars 1834 bragt hem eene zware beproeving. De regering van Keulen was door den dood van den zeer verdienstelijken president

DELIUS een jaar lang zonder bepaalde leiding geweest, en de hoogere administratieve overheid rigtte te dien einde het oog op RUPPENTHAL. Lang wederstond hij de aanzoecken daartoe; daar hij ongaarne de betrekking, die hij zoo vele jaren bekleed had, die hem zoo lief was, wilde opgeven; doch, oock vermits zijne stelling tot het toenmalig ministerie van justitie minder aangenaam was geworden, gaf hij eindelijk toe, en zoo besloot hij dan in eene betrekking over te gaan, die hem uit zijnen vroegeren werkring in de regering te Dusseldorp en in het ministerie van finantiën toech niet vreemd was.

In 't begin van April 1834 aanvaardde hij 't voorzitterschap der regering te Keulen, en werkte oock hier met den ouden, onafmatbaren ijver. Met bijzondere voorliefde bearbeidde hij de voorkomende regts-geschillen tusschen den Staat en de gemeenten in de meest omvattende herigten en regts-deductiën.

Omstreeks vier jaren had hij dezen post met eere bekleed, toen hij weder tot eenen anderen, hem meer eigenaardigen werd geroepen.

De minister van justitie v. KAMPZ zag zich, ten gevolge van de elkan-der opstapelende klagten uit de Rijnprovinciën, die tot den Koning waren doorgedrongen, genoodzaakt, zijn ontslag van de leiding des bestuurs der justitie-aangelegenheden voor de Rijnprovincie te verzoeken. Dit werd hem in het laatst van December 1838 verleend, het beleid der justitie in de Rijnprovincie aan den minister van justitie MULLER ondergeschikt en daarvoor bij het departement van justitie eene afzonderlijke afdeeling opgerigt, aan 't hoofd waarvan, in dezelfde maand, RUPPENTHAL ge-plaatst werd. Viel het den Keulenaars smartelijk, den zoo verdienstelijken man uit hun midden te zien vertrekken, zoo werd het gevoel van scheiding toech getemperd, door de zekerheid, dat de dierbaarste belangen van de provincie, hare regts-instellingen, aan zulke handen waren toevertrouwd.

Bij een afscheidsmaal werd hem de vlejendste hulde gebragt: hij ant-woordde daarop met even veel bescheidenheid als eenvoudigheid. «Als hij 't hem bewezene vertrouwen in den loop van eene 43 jarige afwisselende ambtelijke loopbaan had mogen verwerven, zoo mogt hij hopen, dat hij dit oock in de toekomst zou behouden, daar hij in alle dagen zijns levens dezelfde zijn en zich door de tot dus verre gevolgde grondstellingen zou laten leiden, te weten: handhaving van het aanzien der wetten en hare vertegenwoordigers, eerlijkheid, openbaarheid, waarheid en doorzetten, zonder aanzien des persoons, van hetgeen bij als regt en goed had leeren beschouwen.»

Thans was hij weder in eenen werkring, die geheel met zijnen aan-leg en geest overeenkwam. Veel was goed te maken, veel nieuw te regelen of voor te bereiden.

Spoedig veranderde ook de leiding van het Rijsche regtsbeleid ten goede; maar niet zoo spoedig kon men er in slagen, de wetgeving in Rijnland van de ingedrongen vreemde bestanddeelen te zuiveren. Lang gekoesterde vooroordeelen tegen de justitie-ordening aldaar lieten zich niet op eens wegnemen, konden slechts van lieverlede voor eene betere overtuiging wijken. Dit was, bij de wisseling van troon en regering, aan den tegenwoordigen Koning voorbehouden. De Rijsche regts-instellingen waren nu gered, en de vreugde daarover vervulde het gansche land. In Julij 1841 werd RUPPENTHAL uit Berlijn naar de Rijnprovincie afgevaardigd; hij bragt de verzekering over van die redding en de ontwikkeling der bedoelde instellingen naar dien tijd; mitte daarbij de hoop dat *deze weldra het gemeen goed van Duitschland zouden worden*, zeide zijne rusteloze medewerking tot het bevorderen van den aangeduiden verderen goeden uitslag toe en werd overal met opgetogenheid ontvangen: zijne reis door de Rijnprovincie geleck een zegetogt, feesten ter zijner eere werden in de voornaamste steden gegeven en aan dank voor het bereids verkregene knoopte zich de hoop voor nieuwe ontwikkeling.

Deze bleef dan ook niet uit. Door de verordening van 18 Febr. 1842 werden de vroegere kabinetsbevelen van 6 Maart 1821 en van 2 Aug. 1834, welke de strafwet en de regtspleging bij misdaden en overtredingen tegen den Staat en bij diensovertredingen der beambten aan de voorschriften des algemeenen Pruisischen landregts en de algemeene Pruisische strafordening onderworpen en de Rijsche wetgeving op bedenkelijke wijze aangetast hadden, weder opgeheven en het Rijsche regt *in integrum* hersteld. De openbaarwording van die besluiten was het teeken tot nieuwe feesten in alle gedeelten van de Rijnprovincie, waarbij vooral ook dank aan RUPPENTHAL betuigd werd, die zijne beloften op het stiptste gehouden had. Te Keulen inzonderheid werd hem in 1842 eene schitterende hulde geboden, niet alleen door de justitiebeambten, maar door de burgers dier aanzienlijke stad.

Sedert werkte RUPPENTHAL in Berlijn voor het Rijsche regt en land, vaak bij naderenden ouderdom naar rust in het geboorteland uitziende, doch somwijlen ook nog worstelende met miskenning zijner bedoelingen, ja terwijl hij persoonlijke krenking ondervond. Dit was zelfs het geval van eene hooge zijde, na de ongelukkige gebeurtenissen te Keulen, in Aug. 1846, toen hij zich de Keulenaars had aangetrokken. Toen reeds vond hij zich genoopt zijn ontslag te vragen, doch werd van dit besluit teruggebragt door een vlejend eigenhandig schrijven van Z. M. den Koning en door eene eervolle wegruiming van de ondervondene moeilijkheden, vereerende vergoeding voor het doorgestane leed.

Doch rijpende ouderdom en vooral zijn verzwakt gezigt maanden hem

voortdurend tot rust, en deze werd hem dan ook, op herhaald aanzoek, den 1 October 1847, onder welverdiende erkenning van zijne roemvolle pogingen, gedurende eene halve eeuw en met benoeming tot geheimraad in werkelijke dienst, toegestaan. Reeds vroeger had hij de roode adelaars-orde, 1^e klasse, en andere onderscheidingen verkregen.

Hij had nu het doel des wijzen: *Rust met waardigheid* bereikt en leefde daarna in Keulen, in den kring der zijnen, nog steeds evenwel aan wetenschappelijk onderzoekingen overgegeven, die vooral klassieke, geschiedkundige en rechtsgeleerde studiën betroffen. Als eene vrucht der laatstgenoemden verschenen in 1848; *Materialien zur Revision der Rheinisch Preussischen Straf-Procesz-Ordnung*, welke hoogst gewigtige bijdragen tot dien tak van wetgeving behelzen.

Den 15 Mei jl. is hij, na een kort ziekbed, in hoogen ouderdom overleden. Zijn geest was tot in de laatste dagen helder. Merkwaardig was het, dat hij reeds weken te voren, zijn sterfslag had aangeduid.

Eene karakterschildering zal, nadat men den man uit zijne daden heeft leeren kennen, overbodig schijnen, en alleen dit is hierbij te voegen, dat een soms wat stroef uiterlijk een gevoelig deelnemend hart verborg, dat trouw bleef aan die het door rechtschapenheid, degelijkheid en trouwe pligtsbetrachting hadden weten te verwerven. Zijne strengheid jegens zich-zelf was grooter dan jegens anderen. Toegevend jegens jeugdige, verbeterlijke ligtvaardigheid en overijling, trad hij tegen oneerlijkheid en booshartige schending van ambtspligten krachtig op, en beschermd met vuur de in moeijelijkheid gebragten en onregtvaardig vervolgd. Wat hij wilde zijn en was, was hij *geheel*, — was hij alleen zich-zelf en der trouwe vervulling van de hem aangewezen loopbaan verschuldigd. Met regt kan men van hem zeggen: *Quem dederat cursum fortuna peregit*.

Bij zijn graf weenden geene eigene kinderen, deze vielen hem niet te beurt; maar eene schare hem diepbetreurende betrekkingen, die hij bij den vroegen dood zijns vaders ten raad en daad, ten andere vader en verzorger was geweest; en met hen stemmen zoo velen in, die beschaffen wat hij voor zijn Vaderland gedaan heeft, zoo velen, die hem persoonlijke dankbaarheid verschuldigd waren.

Zijn stoffelijk overschot werd den 17 Mei, naar zijn verlangen in alle stilte, ter aarde besteld, en men hoorde van harte den wensch uitspreken: *Zijne asche ruste in vrede!*

VERTALING VAN DEN KORAN IN HET NEDERDUITSCH.

In verband met hetgeen wij in den vorigen jaargang der *Themis* (bl. 524) over het Mahomedaansche regt hebben medegedeeld, is het ons aangenaam te kunnen berigten, dat eene bevoegde hand zich thans onledig houdt om den Koran in het Nederduitsch over te brengen. De hoogleeraar P. J. VETH te Amsterdam heeft zich daarmede belast; doch zich daarbij, ten einde een grondig werk, op de tegenwoordige hoogte der wetenschap, te leveren, de noodige tijdruimte bedongen. Het zou ook onraadzaam zijn, een werk van dezen aard, ter perse te leggen, vóór het geheel voltooid ware. De aandacht daarop voorshands te bepalen, is het doel van deze aankondiging. Wij ontleenen uit het deswege uitgegeven berigt, het volgende:

« Er zijn weinig geschriften, die een beslissender invloed op het lot der menschheid hebben uitgeoefend, dan het boek der vermeende openbaringen van den Profet van Mekka, onder den naam van Koran bekend. In een schier onbekenden hoek der aarde ontstaan, verspreidde zich de godsdienstleer des Korans in minder dan eene eeuw over de schoonste landen van drie werelddeelen, die tot dusverre ten deele als de hoofdzetels van weelde en beschaving mogten worden aangemerkt. De Koran wist eene onbegrensde geestdrift te verwekken voor de uithreiding van het geloof des Islams. De beoefening van zijne orakelen werd de kern en het middelpunt van een wetenschappelijk streven, waarvoor de Arabische taal ten voertuig verstrekte, terwijl Europa nog voor het grootste gedeelte in barbaarschheid en onkunde verzonken lag. Het is onmogelijk van de verbazende werking, door dit boek te weeg gebracht, een juist denkbeeld te geven, zonder in eene uitvoerige schildering te treden van den oorsprong en de verbreiding van den Islam, van de Staten, waaraan hij het aanzijn gaf, de instellingen en wetten, die hij te voorschijn riep, den vorm van beschaving, dien hij beheerschte; doch gewis zijn er slechts weinigen aan wien dit alles niet, althans in groote trekken, bekend is. Genoeg zij het op te merken, dat nog heden de Koran meer dan honderd millioenen vereerders telt, die in dit boek de stem der Godheid meenen te vernemen, en het als den regel erkennen van hunne gedragingen en gezindheden in de tegenwoordige, als den grondslag hunner hoop voor de toekomstige wereld.

« Indien reeds deze algemeene beschouwingen ons overtuigen, dat eene goede vertaling van dit merkwaardig boek in de letterkunde eener beschaafde natie niet ontbreken mag, er is nog eene bijzondere reden, waarom eene overzetting in de Nederlandsche taal meer dan in menige andere onmisbaar mag geacht worden. Voor ons, Nederlanders, is de

kennis van den geest en de leer des Korans niet enkel begeerlijk, uit hoofde van het belang, dat een zoo opmerkelijk verschijnsel den vriend van geschiedenis, van wijsbegeerte en letteren moet inboezemen; wij hebben daaraan eene regtstreeksche behoefte voor het praktische leven, tot handhaving en verbreiding van onzen invloed in de uitgestrekte gewesten des Indischen Archipels. Van de talrijke bevolkingen, die dáár aan den scepter van Nederland onderworpen zijn, belijden waarschijnlijk meer dan drie vierden de Mohammedaansehe godsdienst, die er zelfs nog eene gedurige strekking heeft, om zich verder uit te breiden, gelijk de Padriesche oorlogen op Sumatra voor weinige jaren geleerd hebben en hare vorderingen op Bali en elders nog heden ten dage bewijzen. Ofschoon het Islamisme in Neêrlands-Indiën zeer van zijne oorspronkelijke zuiverheid is ontaard, en aan de meesten slechts zeer oppervlakkig bekend is, mag echter niemand in den Koran geheel vreemdeling zijn, die als ambtenaar, als godsdienstleeraar, met de inlandsehe bevolking in aanraking komt, zal hij leeren hare instellingen te eerbiedigen, hare vooroordeelen te ontzien, hare denkwijze te begrijpen, en haar op de regte wijze voor het Christendom en de beschaving te helpen voorbereiden.

« De beoefening der Oostersche letteren heeft in Nederland te allen tijde steun en aanmoediging gevonden in veelvuldige betrekkingen met de volken, die de leer van MOHAMMED belijden; zij vindt nog even krachtigen steun, even krachtige aanmoediging, ofschoon enigszins gewijzigd in aard, sedert wij voor het verlies van onzen voormaligen handel op den Levant, op de Roode Zee en den Perzischen Zeeboezem, op de kusten van Malabar en Koromandel, door de uitbreiding van ons gezag en onzen invloed in de eilanden van den Oosterschen Archipel, althans grootendeels, zijn schadeloos gesteld. Indien vroeger de kennis van den Islam ons nuttig kon zijn, zij is dit vooral niet minder geworden, naarmate wij, in plaats van enkel handelsbetrekkingen met de vereerders des Korans aan te knooien, meer en meer als souverainen over eene talrijke Mohamedaansche bevolking zijn opgetreden. Des te meerder opmerking verdient het, dat noch in vroeger dagen immer eene Nederlandsche vertaling van den Koran uit het oorspronkelijk Arabisch is in het licht gegeven, noch zelfs in onzen tijd eene poging is beproefd, om in deze gaping in onze literatuur te voorzien. Wel is waar, werd te Hamburg, in 1641, voor rekening van zekeren BARENT ADRIAENSZ. BARENTSMA, een Nederlandsche tekst van den Koran, onder den titel van « *de Arabische Alkoran*, » gedrukt en gaf J. H. GLAZEMAKER in 1698, te Rotterdam, andermaal « *MAHOMETS Alkoran* » in de Nederlandsche taal in het licht; doch het eerste dezer schriften was naar eene Hoogduitsehe vertaling gevolgd, die zelve eene Italiaansche tot

grondslag had gehad, het andere was slechts eene overzetting van de Fransche vertaling van DU-RYER. Beiden zijn overigens in alle opzigten zoo gebrekkig en verouderd, zoo onbruikbaar en tevens zoo zeldzaam geworden, dat den Nederlander, die zich met den Koran wil bekend maken, indien hij de Arabische taal niet magtig is, geen andere weg overschiet, dan eene Latijnsche, Fransche, Hoogduitsche of Engelsche vertaling te raadplegen.

« Intusschen is ook in andere talen het aantal der wezenlijk bruikbare en aanbevelenswaardige vertalingen des Korans niet groot, en zijn zij althans in Indië niet gemakkelijk te verkrijgen. Sommige zijn verouderd en niet op de hoogte onzer tegenwoordige kennis, andere kostbaar en omslagtig, weder andere verstoken van de ophelderingen, zoo noodig, om den Europeschen lezer den weg te banen tot het regt verstand van een boek, waarvan de geest en de vorm hem beiden even vreemd zijn. De Hoogduitsche van ULLMAN, die zeker de goedkoopste en meest algemeen verbreid is, de Fransche van KASIMIRSKI, die enkel als vertaling beschouwd, misschien boven alle andere de voorkeur verdient, zijn slechts van zeer enkele aanteekeningen voorzien, en missen die doorlopende verklaring, zonder welke wij meenen, dat de lezing des Korans voor de meesten slechts weinig nut en aantrekkelijkheid bezitten kan. Beter is het plan, waarnaar de Engelsche vertaling van SALE is ingerigt, die met eene uitgebreide inleiding en uitvoerige aanteekeningen is vermeerderd, maar, reeds in 1734 in het licht gegeven, is zij thans niet meer op de hoogte van onze kennis der Arabische letteren, die in den jongsten tijd zulke reuzenschreden heeft gemaakt. LANE'S « *Selections from the Koran* » zouden het best aan alle billijke eischen beantwoorden, indien zijn werk, in plaats van eenige uittreksels, het geheel van den Koran omvatte.

« Wij vleijen ons dus, dat wij aan velen onder onze landgenooten, inzonderheid aan de Nederlanders in den Indischen Archipel gevestigd, eene gewigtige dienst zullen bewijzen, door de uitgave eener geheel nieuwe vertaling van den Koran uit den oorspronkelijk Arabischen tekst, met eene uitgewerkte Inleiding en Aanteekeningen, bij welke gebruik is gemaakt van al de hulpmiddelen, die de vorderingen der Oostersche letteren in de laatste jaren aan de hand geven, om den oorsprong, de lotgevallen, de wijze van zamenstelling, het gebruik en den waren zin van dit boek in het regte licht te stellen, en op de bijzondere vereischen voor een nuttig gebruik des Korans in Nederlandsch-Indië, zooveel mogelijk is acht gegeven. »

Onder de vertalingen van den Koran had welligt hier ook eene plaats verdiend de Fransche van SAVARY, hier te lande in 1786, uitgegeven,

die, in Egypte, onder de oogen der Arabieren, te midden waarvan de geleerde zich verscheidene jaren neêrgezet had, vervaardigd is. Eerst toen SAVARY zich wel met de zeden van dat volk en den geest hunner taal had bekend gemaakt, legde hij de hand aan 't werk. Ook hij komt tegen de vertaling van DU-RYER, die ten grondslag van de oude Hollandsehe gestrekt heeft, krachtig op. «Dit boek, zegt hij, is in verzen, als DAVIDS Psalmen geschreven. Die schrijfwijze veroorlooft aan het proza de stoute wendingen, de figuurlijke uitdrukkingen van de poëzie te geven. DU-RYER heeft echter, zonder eerbied voor den tekst, de verzen aan elkander verbonden en er een doorlopend geheel van gemaakt. Daartoe heeft hij koude en matte voeg- en stopwoorden gebezigd, die het edele van de denkbeelden, het bekoorlijke van de voorstelling vernietigd en het oorspronkelijke onkenbaar gemaakt hebben. Als men zijne vertaling leest, zal men zich nooit kunnen begrijpen, dat de Koran het meesterstuk van de, in groote schrijvers zoo vruchtbare, Arabische taal is: en nogtans heeft de oudheid er die getuigenis van nagelaten.

«De opgetogenheid, waarin de lezing van den Koran de Arabieren brengt (zegt dezelfde schrijver), vloeit voort uit de tooverkracht van zijnen stijl, uit de zorg, waarmede MAHOMED zijn proza met de sieraden der dichtkunst tooit, door er maat en rijm aan bij te zetten. Soms ook van de gewone, alledaagsche taal afwijkende, schildert hij in heerlijke verzen den Eeuwige gezeten op den troon der werelden en wetten gevende aan 't Heelal. Zijne verzen krijgen iets nitnemends bevalligs en zoetvloeijs, als hij de eeuwige geneugten van 't verblijf der gelukzaligen voorstelt; zij zijn schilderachtig en vol stoutheid als hij de afbeelding der alverterende vlammen geeft.

«Indien men onmogelijk het zoetluidende der Arabische klanken en rijmen weêr kan geven, zoo kan men toch, als men zijnen stijl met dien des schrijvers in overeenstemming en zijne schildereringen in dat bestek houdt, waarin hij ze bepaald heeft, zijne trekken met waarheid uitdrukken en er een levend beeld van geven; doch om daarin te slagen, moet men de door hem afgescheidene gedachten niet zamen- noch er tusschen gedachten bijvoegen, en van een met gloed geschreven werk geen koud en onuitstaanbaar proza maken.»

«MARACCI, die geleerde kloostergeestelijke, zegt SAVARY nog, die veertig jaren doorgebracht heeft met den Koran te vertalen en te wederleggen, heeft den waren weg bewandeld. Hij heeft de verzen afgescheiden, zoo als zij in den tekst voorkomen; doch, niet lettende op het voorschrift van den grooten meester,

Nec verbum verbo curabis reddere, fidus

Interpres enz.

heeft hij woord voor woord teruggegeven. Geenszins heeft hij de gedachten van den Koran uitgedrokt, maar de woorden in een barbaarsch Latijn gestoken. Dan hoewel die vertaling de schoonheden van het oorspronkelijke heeft doen te loor gaan, is zij toch verre boven die van DU-RYER te stellen. MARACCI heeft daar geleerde aantekeningen bijgevoegd, alsmede een groot aantal plaatsen uit Arabische wetgeleerden; doch daar zijn hoofddoel wederlegging is, kiest hij er vooral zoodanige, die hem daartoe ruime stoffe opleveren. Men kan hem verwijten, dat hij te zeer aan zijnen ijver togeeft.»

Meer lofs ook geeft SAVARY aan de vertaling van SALE, vooral om zijne geschiedkundige en kritische beschouwingen over het Mahomedanisme, waarvan hij die doet vergezeld gaan. — SAVARY zelve heeft menige toelichting tot zijne vloeiende vertaling gegeven, en aan 't hoofd daarvan eene vrij uitgewerkte levensbeschrijving van den steller des Korans geplaatst.

Den inhoud daarvan beschrijft hij kortelijk aldus: «De Koran (1) is het boek der geboden en wetten, welke MAHOMED aan de Arabieren gegeven heeft, als hoofd der godsdienst en als opperheer. Het bevat 114 hoofdstukken, in verzen afgedeeld. Alle hebben opschriften die, slechts van een of ander opmerkelijk woord ontleend, geenszins met de daarin behandelde onderwerpen in dadelijk verband staan. Allen, behalve het negende, hebben aan 't hoofd deze woorden, welke de leuze van de Mahomedanen uitmaken: «In naam van den barmhartigen en genadevollen God.» — De Koran behelst als leerstelling het geloof aan één eenigen God, waarvan MAHOMED de Profeet is; en als grondbeginselen het gebed, de gaven aan de armen, de vasten van de maand Ramadan en de bedevaart naar Mekka. De zedeleer van den Koran steunt op de natuurwet en op hetgeen den volken in heete klimaten dienstig wordt geoordeeld.

«De Koran werd in den tijd van 23 jaren op schrift gesteld, gedeeltelijk in Mekka, gedeeltelijk te Medina, en naarmate de wetgever noodig had den Hemel te doen spreken. De verzen werden door zijne geheimschrijvers op palmbladen en pergament geschreven. Zoodra zij geopenbaard waren, leerden zijne discipelen ze uit het hoofd, en daarna legde men ze in eene kist, waarin zij besloten bleven. Na den dood van MAHOMED, bragt ABU-BEKER ze in één deel te zamen. Zijn meester afgodisch toegedaan, en al wat deze geleerd had als goddelijk beschouwende, legde hij er zich niet op toe aan den Koran die regelmaat te geven, waarvoor het werk vatbaar was, door de hoofdstukken naar de

(1) *Al Koran*, van het werkwoord *Kara* (lezen); het beteekent dus *de Lezing*.

tijderde van derzelver vervaardiging te schikken; hij plaatste de langste aan 't hoofd der verzameling, en zoo vervolgens. Dat. hetwelk ALI den volke voorlas na de inneming van Mekka, was het laatste dat van MAHOMED is uitgegaan, en het moest dus het deel besluiten; daarentegen is 't het negende. De eerste verzen, die aan den leidsman der Mahomedanen is geopenbaard, en waarmede de Koran beginnen moest, bevinden zich boven het 96^e hoofdstuk.

«De wanorde in een werk, dat de verzameling is van de op verschillende tijden gegeven geboden, en waarvan de vroegere vaak door de latere worden afgeschaft. heeft er de grootste verwarring in doen ontstaan. Men moet daarin dus noch orde, noch regel zoeken; maar de wijsgeer zal daarin de middelen bespeuren, welke een man, alleen op zijne geestkracht steunende, gebezigd heeft om te zegevieren over de neiging tot afgoderij der Arabieren, en om hun eene eredienst en wetten te geven; te midden van vele verdichtsel en herhalingen, zal hij er verheven trekken in vinden, en eene geestdrift, wel geschikt om volken van zoo vurigen aard mee te slepen.»

Nopens het Mahomedaansch regt zet het *Regt in Nederl. Indië* zijnen vroeger vermelden arbeid ook voort. Het privaat-regt der personen, in de Muzelmansche wetgeving, is daarin thans afgehandeld. Ten slotte daarvan worden deze opmerkingen gevonden, die het gewigt van de vertaling van den Koran, ook voor onze O. I. bezittingen, te meer zullen doen gevoelen.

«Tot nu toe was de meening vrij algemeen, dat geen eigenlijk gezegd Muzelmansch-regt bestond, en dat de eenige wet in het Oosten was de gewoonte en de willekeur der Vorsten en magistraten. Het gedeelte van ons werk, dat wij openbaar maakten, zal, hoe onvolledig het ook zijn moge, evenwel, vertrouwen wij, voldoende zijn, om van die meening te doen terugkomen. Er bestaat een Muzelmansch-regt, vast gegrondvest op den *Koran* en de *Sunnah*, op de Godsdienst, de gewoonte en de jurisprudentie. Verwant zoo aan het Mozaïsch-regt, als aan de Christelijke leerstellingen, verdient hetzelfde de naauwgezette aandacht, en heeft het al, tot zijne volmaking, noodig te toevlugt te nemen tot vreemde wetgevingen, ook van zijne zijde kan het aan deze nuttige lessen geven. Zij, die het nut eener vergelijkende regtsbeoefening ontkennen, zullen zich ook nu kunnen overtuigen. hoe zeer zij dwalen, wanneer zij beweren, dat de wetten steeds het gevolg zijn van de zeden en den trap van beschaving (hetgene in de meeste gevallen onwaar zal bevonden worden), en dat die slechts dienen kunnen voor de volken, welke dezelve aanvankelijk hebben geschreven.

«Men moet zorgvuldiglijk in het burgerlijk regt twee deelen onderscheiden. Vooreerst het deel, dat het uitvloeisel is van de maatschappelijke instellingen van ieder bijzonder volk, zoo als het regt dat den persoonlijken staat omschrijft, dat de erfopvolging regelt enz. Dit gedeelte is uit zijnen aard veranderlijk; maar er is een ander deel, dat onveranderlijk is als de rede en de waarheid, het is dat hetwelk op de goede trouw en de billijkheid steunt, waartoe de regten uit verbindtenissen voortvloeiende behooren.

«In waarheid zijn de beginselen, die de overeenkomsten der menschen regelen, onafhankelijk van maatschappelijke omkeeringen; op dit terrein dus kunnen de verschillende wetgeving elkander naderen; zij kunnen en moeten elkander te dienste zijn, niet alleen tot hare volmaking, maar ook ter harer gezonde uitlegging en toepassing.

Als wij zeggen, dat het regt, hetwelk den staat der personen regelt, veranderlijk is, zijn wij evenwel ver van te beweren, dat ook in dit opzigt de wetten van verschillende volken geene menigvuldige punten van overeenkomst hebben zouden. Dit toch moet wel zoo zijn, omdat alle maatschappijen op den familieband gevestigd zijn. Naast de wet en ver boven haar verheven, bestaat altijd de oorzaak, de grond van de wet zelve, of de wijsbegeerte en de wetenschap, welke haar in het leven riepen; en uit dit oogpunt beschouwd, reiken alle wetgevingen elkâer onderling de hand. Het burgerlijk regt kan niet gezegd worden tot dit of dat volk in het bijzonder te behooren; voor het grootste gedeelte is het, of behoort het te zijn, de wijsgeerige bevestiging van hetgene billijk en waar is, in alle tijden, hij alle volken. Wat heeft aan het Romeinsche regt deszelfs roemrijken naam van *ratio scripta* doen verwerken? Is het niet de diepe wijsheid, welke de ware beginselen daarvan gesteld heeft, onder de schitterende regtsgeleerden van het derde historische tijdvak des regts? zoo lang het regt het *Jus Civitatis* bleef, was het bijna onveranderlijk, maar toen het buiten den kring van *Rome* trad, verspreidde het zich over de wereld, en putte zijne voorschriften in de wijsbegeerte en de gezonde rede, in verband gebracht met de billijkheid; van toen af verdiende het tot rigtsnoer en voorbeeld te dienen der volken van den lateren tijd.

«Wij zeggen dus te regt, dat er eene naauwe gemeenschap bestaat tusschen alle wetgevingen.»

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

TWAALFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

KOLONIAAL REGT. -- *Overzicht over de nieuwe wetgeving in Nederlandsch-Indië*, door Mrs. A. DE PINTO en GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

VII.

BEPALINGEN TER REGELING VAN EENIGE ONDERWERPEN VAN STRAFWETGEVING, WELKE EENE DADELIJKE VOORZIENING VEREISCHEN.

Op het voorbeeld van het moederland, heeft men begrepen, ook met de invoering van de Indische wetboeken, niet te moeten wachten tot dat het Wetboek van Strafrecht zou voltooid zijn; of liever het Wetboek van Strafrecht niet tijdig te moeten gereed maken, om te gelijk met de nieuwe wetgeving te kunnen worden ingevoerd. Het maken van strafwetboeken schijnt voor onze wetgevers gelijk te staan met het zoeken naar den steen der wijzen. Niettemin heeft men begrepen, het strafrecht niet voor onbepaalden tijd te moeten laten op den ouden, meer dan gebrekkigen voet; maar gelijktijdig met de invoering der geschreven wetboeken, het te moeten

zuiveren van die fouten, die met den tegenwoordigen geest des tijds en met de nieuwe orde van zaken volstrekt onbestaanbaar waren; en de ingezetenen der kolonie reeds dadelijk te moeten stellen in het genot van de meest dringende, wenschelijke en degelijke verbeteringen.

Bij art. 8 van het Kon. Besl. van 16 Mei 1847, is aan den Gouverneur-generaal opgedragen, om een ontwerp van een wetboek van strafregt voor Ned.-Indië te doen vervaardigen, en zoodra mogelijk naar Nederland te zenden, ter beoordeeling en bekrachtiging; doch is de Gouverneur-generaal bij datzelfde artikel inmiddels bevoegd verklaard, om, in overeenstemming met de nieuwe wetgeving, zoodanige onderwerpen van strafwetgeving te regelen, als eene dadelijke voorziening vereischen. Gebruik makende van die bevoegdheid, werden, bij publicatie van 5 Februarij 1848, door het Indisch bestuur zoodanige interimaire bepalingen vastgesteld (1), waarvan wij thans kortelijk den inhoud zullen mededeelen.

Die voorschriften betreffen zoowel de Europeanen als de inlanders. Het reglement is verdeeld in vier afdeelingen. De eerste afdeeling behelst algemeene bepalingen; de tweede, bepalingen aangaande de Europeanen en de met deze gelijkgestelde personen; de derde, bepalingen aangaande de inlanders en de met deze gelijkgestelde personen; de vierde eindelijk, bijzondere strafbepalingen.

De eerste algemeene bepaling houdt het bestaande strafregt, zoo voor Europeanen als voor inlanders, voorloopig in stand (2), behoudens echter: 1°. de strafbepalingen, voorkomende in de nieuwe wetgeving; en 2°. de wijzigingen daarin gebragt door dit besluit, hetwelk echter geene verandering maakt in de wetboeken en wettelijke verordeningen voor de land- en zeemagt, dan

(1) Verg. *Themis IX*, 200, 211, 212.

(2) Zie ook art. 2 *Bep. omtrent de inv. van en den overg. tot de nieuwe wetgeving*.

alleen voor zoo verre daarbij uitdrukkelijk naar de algemeene strafwetten wordt verwezen.

Gelijk te verwachten was, heeft men de Indische wetgeving niet, zelfs niet tijdelijk, versierd met de leer der Fransche *crimes* en *délits*. Het besluit kent alleen eene onderscheiding tusschen misdrijf en overtreding; en die onderscheiding vindt zelfs niet alleen of hoofdzakelijk haren grond in de strafsoort door de wet tegen de daad bedreigd, maar het kenmerkend onderscheid is voornamelijk gelegen in den aard der strafbare daden of verzuimen.

Overtreding namelijk bestaat in:

1°. het doen of nalaten van hetgeen onder bedreiging van geene zwaardere straf dan gevangenis of geldboete, gezamenlijk of afzonderlijk, met of zonder verbeurdverklaring van bijzondere voorwerpen, is verboden of geboden bij de reglementen van politie, de plaatselijke keuren en bij de wettelijke bepalingen en verordeningen op het stuk van 's lands middelen en pachten.

2°. Hetgeen, onder bedreiging van geene zwaardere straf dan gevangenis van drie maanden en geldboete, gezamenlijk of afzonderlijk, met of zonder verbeurdverklaring van bijzondere voorwerpen, is geboden of verboden bij andere stellige wettelijke bepalingen van allerlei aard.

3°. Alle handelingen of verzuimen door ambtenaren, in de uitoefening hunner bediening verrigt of begaan, in strijd met eenigerhande algemeene wettelijke bepalingen, en met geene zwaardere straf dan de laatstgenoemde bedreigd.

4°. Alle vergrijpen, bedoeld bij art. 110 van het Regl. op de R. O. (1). Art. 3.

(1) D. i.: de klagten tegen inlanders en daarmede gelijk gestelde personen, wegens overtreding van reglementen van politie en van plaatselijke keuren, waarop geene zwaardere straf is gesteld dan eene boete

Alle andere daden of verzuimen, bij de wet onder bedreiging van straf verboden of geboden, zijn misdrijven. Art. 2.

Ook op het gebied van het strafstelsel is men in Indië reeds verder gevorderd dan bij ons; en men heeft er geene zwarigheid in gevonden, om, in afwachting van een nieuw wetboek van strafregt, reeds voorloopig bij dit besluit de straffen van geeseling en brandmerk af te schaffen (art. 4), zoodat men in Indië reeds thans, met uitzondering der rottingslagen voor de inlanders (art. 20), geene andere lijf- of schavotstraffen meer heeft dan de doodstraf en de tentoonstelling; art. 5 (1).

Art. 6 eindelijk geeft aan den regter de bevoegdheid, om, uit hoofde der jonge jaren van een beklaagde, zijne verleiding door anderen en dergelijke omstandigheden, welke de schuld merkelyk verminderen, hem eene zachtere straf op te leggen, dan in het algemeen tegen het misdrijf of de overtreding is bedreigd, — zelfs de lijf- en oenteerende straffen tegen eene eenvoudige niet oenteerende gevangenisstraf te verwisselen. Ook dit gaat veel verder dan het bekende art. 12 van ons besluit van 11 Dec. 1813. De regter kan van deze bevoegdheid gebruik maken *in alle zaken*, en, zoo algemeen als het art. geschreven is, zelfs de doodstraf, die zeer zeker tot de lijf- en oenteerende straffen behoort, door eene andere, zelfs eenvoudige gevangenisstraf vervangen; ofschoon het betwijfeld mag worden, of men dit wel bedoeld hebbe.

Tegen Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen, mogen geene andere dan de volgende straffen worden uitgesproken:

a. Die, welke van regtswege cerloosheid ten gevolge hebben:

van f 25, en de zaken, die op de zoogenaamde politie-rol worden afgedaan.

(1) Verg. *Themis* XII, 231.

1°. De doodstraf door ophanging aan een galg.

2°. De straf naast die des doods, bestaande in confinement in een tuchthuis van 10 tot 20 jaren, voorafgegaan door tentoonstelling onder de galg, zoodanig geplaatst, dat de veroordeelde tegen de zon beschut zij, zonder aan het gezigt der omstanders te zijn onttrokken, met een houten bord boven het hoofd, waarop met groote duidelijke letters, in het Nederlandsch en in de taal der plaats waar de straoefening geschiedt, zijn naam, misdrijf en straf staan uitgedrukt, en opgevolgd door altijd-durende verbanning uit Nederlandsch Indië.

3°. Altijddurende verbanning uit Nederlandsch Indië, met of zonder voorafgaande tentoonstelling, gebonden aan een daartoe op te rigten paal, en overigens op gelijke wijze als zoo even gezegd is.

4°. Opsluiting in een tuchthuis van 5 tot 10 jaren, met of zonder tentoonstelling, doch in allen gevalle gevolgd door verbanning uit Nederlandsch Indië voor gelijk tijdvak.

5°. Opsluiting in een tuchthuis van één tot vijf jaren.

b. Eerloosverklaring, alleen toe te passen op ambtenaren, wegens misdrijven in de uitoefening hunner bediening begaan, welke ten gevolge heeft, dat de veroordeelde in burgerlijke zaken, zoodra hij gewraakt wordt, en in strafzaken, van regtswege, geene beëdigde verklaring in regten als deskundige of getuige kan afleggen, noch als getuige kan tegenwoordig zijn bij het opmaken van eenige acte; dat hij geen voogd of curator kan zijn dan alleen van zijne kinderen, met goedvinden van den raad van justitie, en na verhoor der bloedverwanten, aangewezen bij art. 333 B. W.; en dat hij bij het vonnis van veroordeeling voor altijd wordt onbekwaam verklaard tot het vervullen van waardigheden, ambten, posten en bedieningen, en ontzet uit die, welke hij bekleedt.

c. Verbanning uit Nederlandsch Indië van vijf tot tien jaren.

d. Gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

e. Geldboete; artt. 8, 9, 12, 16, 17, 18.

In afwachting der oprigting van tuchthuizen, ondergaan de veroordeelden hunne straf in de gewone strafgevangenissen, waarin voor hen eene van die der overige gevangenen afgescheiden verblijfplaats wordt opgerigt; zij verliezen, gedurende hunnen straftijd, van regtswege het beheer hunner goederen, die, daartoe gronden bestaande, worden beheerd door een curator, even als die van een onder curatele gestelde; artt. 10, 11.

De verbannen worden, te hunnen koste, overgebracht naar eene door den gouverneur-generaal aan te wijzen plaats, met dien verstande echter, dat zij, die Nederlanders van geboorte zijn, naar geene andere dan naar eene Nederlandsche haven kunnen vervoerd worden; art. 13. Die zijne verbanning overtreedt, wordt deswege veroordeeld tot gevangenisstraf van ten langste vijf jaren, en na het uiteinde dier straf, op nieuw uit Nederlandsch Indië verwijderd, om zijne verdere verbanning te ondergaan; art. 14:

Tegen inlanders en daarmede gelijk gestelde personen mogen geene andere dan de volgende straffen worden uitgesproken :

a. Die, welke van regtswege eerloosheid ten gevolge hebben :

1°. De doodstraf door ophanging aan een galg ;

2°. De straf naast die des doods, bestaande in dwangarbeid in den ketting van 10 tot 20 jaren, buiten het eiland, voorafgegaan door tentoonstelling onder de galg, op gelijke wijze als de Europeanen ;

3°. Dwangarbeid in den ketting van ten hoogste tien jaren, buiten het eiland, voorafgegaan door tentoonstelling aan een paal ;

4°. Gelijke straf, doch binnen het eiland.

b. Dwangarbeid buiten den ketting van ten hoogste tien jaren, in de uitdrukkelijk bij de wettelijke bepalingen aangewezen gevallen tegen zeker loon en anders zonder loon, buiten het eiland waar het vonnis is gevallen.

c. Gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

d. Rottingslagen.

e. Geldboete. Artt. 20, 9, 12, 24.

De straf van rottingslagen kan ter zake van misdrijf nimmer afzonderlijk, en, in geen geval, aan vrouwen worden opgelegd; het wordt aan den regter overgelaten, om, bij toepassing van den dwang-arbeid, die straf tevens op te leggen; het getal slagen mag dat van 40 niet te boven gaan; de straf wordt ondergaan in het openbaar, in tegenwoordigheid van den resident of van een door hem aangewezen beambte, die bevoegd en verplicht is de straoefening te doen ophouden, al zij ook het bij het vonnis bepaalde getal slagen niet toegebracht, indien hij van oordeel is, dat zulks de gezondheid van den veroordeelde zou in gevaar brengen. Artt. 21, 22, 23.

In geval van verwijzing tot dwang-arbeid, wordt de strafplaats, voor zoo veel de gevallen veroordeelingen op Java en Madura betreft, aangewezen door den gouverneur-generaal; buiten Java en Madura geschiedt dit door de gouverneurs of andere hooge gezaghebbers, mits de strafplaats gelegen zij binnen de grenzen van hun gebied; daarbuiten kan de aanwijzing allcen geschieden door den gouverneur-generaal. De veroordeelden voor niet langer dan een jaar, ondergaan hunne straf ter plaatse hunner veroordeeling. Artt. 25, 26.

Vrouwen worden nimmer veroordeeld tot dwang-arbeid in den ketting; en de straf van dwang-arbeid zoo in als buiten den ketting, wordt, met opzigt tot de aanzienlijke inlanders, tegen wie geene geregtelijke

vervolging kan plaats hebben, zonder verlof van den gouverneur-generaal, of van den hoogsten gezaghebber buiten Java of Madura (art. 4 R. O.), vervangen door wegzending naar een oord van ballingschap. Artt. 20, 26.

Bij de oplegging van straffen, wegens de op de politie-rol te brengen overtredingen (art. 110 R. O.), waarop bij de plaatselijke keuren en reglementen geene bepaalde straf is gesteld, moeten de residenten de volgende bepalingen in acht nemen:

1°. Zij mogen geene andere straffen opleggen dan:

a. Rottingslagen, alleen voor manspersonen, ten hoogste ten getale van 20, en niet openlijk te ondergaan;

b. gevangenis van ten hoogste acht dagen;

c. blok-arrest van ten hoogste drie dagen;

d. ter-arbeid-stelling aan de publieke werken voor de kost, zonder loon, voor niet langer dan drie maanden.

2°. De straffen van rottingslagen of gevangenis kunnen vereenigd of afzonderlijk, doch die van rottingslagen en blok-arrest nimmer gelijktijdig worden toegepast.

3°. De ten-arbeid-stelling aan de publieke werken, kan met geene andere straf gepaard gaan. Art. 28.

In de gevallen eindelijk, waarin bij de bestaande wettelijke bepalingen op eenig misdrijf eene straf is gesteld, in de artt. 8 of 2 niet opgenomen, zal de regter in plaats van de daarbij omschreven straffen diegene toepassen, die het meest nabij komt aan de straf, waarmede het wanbedrijf oorspronkelijk is bedreigd. Artt. 19, 20.

Ten slotte worden in de vierde afdeeling tegen enkele bepaalde misdrijven, bepaalde straffen, het zij gevangenis, of dwang-arbeid voor de inlanders (art. 35), het zij geldboete, bedreigd.

Die misdrijven zijn, behalve de opligting, het misbruik van vertrouwen, en het misbruik eener handteekening in blanco (artt. 20, 33, 34), van de artt. 405, 407 en 408 van onzen *Code Pén.*, nog:

1°. Het opzettelijk uitstrooijen van valsche tijdingen of aanwenden van andere bedriegelijke middelen, om den prijs van waren, koopmanschappen, of publieke binnen- of buitenlandsche papieren of effecten te doen rijzen of dalen. Art. 30;

2°. Het opzettelijk verkoopen, verruilen of verpanden van zilver voor goud, metalen van minder waarde voor goud of zilver, geheel of gedeeltelijk onzuivere metalen voor zuivere, valsche paarden voor echte steenen, of andere voorwerpen van geringe waarde voor edelgesteenten of voor andere kostbare voorwerpen. Art. 31.

3°. Het stellionaat, waaraan schuldig is:

a. Die een onroerend goed, waarvan hij weet geen eigenaar te zijn, als eigenaar verkocht of met hypotheek bezwaard heeft;

b. Die ter kwader trouw, bij verkoop, of bij vestiging van hypotheek, bezwaarde goederen als onbezwaard, of de daarop gevestigde hypotheeken, haar bedrag of voorwaarden, slechts gedeeltelijk, of in strijd met de waarheid heeft opgegeven. Art. 32.

Wij maken hierbij nog de opmerking, dat art. 33 het misbruik van vertrouwen, niet gelijk art. 408 C. P. alleen straft, wanneer de weerloos gemaakte goederen zijn ontvangen ter bewaring of voor een bezoldigden arbeid, maar ook in den huurder, in iederen lasthebber, den bruikleener, den pandhouder, en in het algemeen in ieder, die het voorwerp heeft ontvangen tot eenigen betaald of niet betaald wordende arbeid, met verplichting om het terug te geven of op te leveren, of om daarvan een bepaald gebruik te maken.

Bij ons vult men dergelijke onnaauwkeurigheden der wet aan door de zoogenoemde *jurisprudentie* (in dit opzigt misschien *weinig prudent*); dat is met andere woorden, door den regter de strafwet te laten toepassen op gevallen, waarvoor zij niet geschreven is. In Indië

schijnt men het verkiesselijk te vinden in de wet zelve te schrijven, wat men verlangt, dat voor regt zal gelden.

VIII.

BEPALINGEN BETREKKELIJK DE MISDRIJVEN, BEGAAN TER GELEGENHEID VAN FAILLISEMENT EN BIJ KENNELIJK ONVERMOGEN, MITSGADERS BIJ SURSEANCE VAN BETALING, IN NEDERLANDSCH INDIE.

Deze bepalingen zijn in 1848 gelijktijdig met de overige wetboeken, uit kracht van het besluit van 16 Mei 1847, ingevoerd (1). Zij verschillen, wat de bankbreuk betreft, slechts weinig van onze *tijdelijke* wet van 10 Mei 1837. De redactie is echter naauwkeuriger, en in de zaak zelve zijn enkele verbeteringen gebracht, waaronder wij vooral deze rangschikken, dat men hier niet vindt opgenomen de onderscheiding tusschen de gevallen, waarin de gefailleerde *moet*, en die waarin hij *kan* worden veroordeeld wegens bedriegelijke bankbreuk; maar dat in art. 3 worden opgenoemd de negen gevallen, die de misdaad van bedriegelijke bankbreuk daarstellen. Die gevallen zijn nagenoeg dezelfde als de zes eerste van art. 5 onzer wet. Het zevende, *het verbergen van zijne boeken*, wordt hier meer volledig aldus omschreven:

«Indien hij, ter misleiding van zijne schuldeischers, geene boeken, of geene behoorlijk ingerigte boeken heeft gehouden, of indien hij dezelve heeft verminkt, vervalscht of gescheurd, zoodat de ware staat zijns boedels niet is op te maken, of ook indien hij alle of eenige van zijne boeken heeft verduisterd of te kwader trouw achtergehouden of vernietigd.»

Voorts treffen wij hier nog aan, als gevallen van bedriegelijke bankbreuk:

1°. «Indien hij wisselbrieven, order-biljetten, of ander papier, geschikt om in omloop te worden gebracht,

(1) Verg. *Themis* IX, 199, 211.

heeft afgegeven, zonder bij den betrokkene de noodige fondsen beschikbaar, noch een voldoende open crediet te hebben;»

2°. «Indien hij zaken, onder zijn beheer of in zijn bezit zijnde, doch aan anderen toebehoorende, heeft verkocht of verpand, of aan anderen overgedragen, zonder daartoe de bevoegdheid te hebben, en de gelden, daaruit voortgekomen, tot eigen gebruik heeft aangewend, of niet kan verantwoorden.»

Ook met betrekking tot de eenvoudige bankbreuk is dezelfde onderscheiding opgeheven, dit echter meer schijnbaar dan inderdaad, vermits art. 7 met eene correctionnelle gevangenis van één tot zes maanden straft, dezelfde daden en verzuimen, bij ons art. 3 facultatief gequalificeerd als eenvoudige bankbreuk, zonder daaraan echter dien naam te geven. Diezelfde bepalingen worden hier tevens van toepassing verklaard op hem die verkeert in staat van kennelijk onvermogen. Artt. 7, 8.

De gevallen van eenvoudige bankbreuk, opgenoemd in art. 1, komen voor het overige hoofdzakelijk overeen met die van art. 2 onzer wet; maar daarbij wordt nog gevoegd:

1°. «Indien hij nog onbetaalde koopwaren, welke hij, binnen de zes maanden vóór zijn faillissement, op crediet heeft gekocht, beneden den marktprijs of de bekende waarde heeft verkocht;»

2°. «Indien hij, makelaar zijnde, zich schuldig heeft gemaakt aan overtreding van het tweede lid van art. 65 Wetb. van Kooph. (1).

(1) In het vak of de vakken, waarin zij makelaars zijn, mogen zij, voor eigen rekening, noch zelve, noch door tusschenkomst van anderen, noch gemeenschappelijk met anderen, noch in commissie, handel drijven, noch zich tot borg stellen voor de handelingen door hunne tusschenkomst gesloten. Verg. DE PINTO, *Handl. tot het Wetb. van Kooph.*, Aant. ad. § 53.

Eenvoudige bankbreuk wordt gestraft met gevangenzetting van ééne maand tot vijf jaren; bedriegelijke bankbreuk met tuchthuis-straf van één tot tien jaren. Artt. 2, 4.

Art. 5 eindelijk, over de medepligtigheid, luidt aldus:

«Onverminderd de toepassing der algemeene regelen omtrent medepligtigheid, zullen medepligtig aan bedriegelijke bankbreuk worden verklaard, en met dezelfde straf als zoodanige bankbreukige zelf worden gestraft, zij die, des bewust, ten behoeve van dezen, of ten nadeele van de schuldeischers, hebben medegewerkt om roerende of onroerende goederen, geheel of ten deele te verduisteren of aan den boedel te onttrekken, of om verdachte verkoopen, geld-uitleeningen of schenkingen te doen plaats hebben; alsmede zij die, des bewust, verdachte schuldvorderingen ten laste van den gefailleerden hebben verkregen.»

Voorts voorziet dit reglement nog in de misdrijven, die kunnen gepleegd worden, in geval van kennelijk onvermogen of van surseance van betaling.

Hij, die is verklaard te verkeeren in staat van kennelijk onvermogen, en zich bevindt in één der gevallen, welke den koopman maken tot bedriegelijk bankbreukige (uitgezonderd natuurlijk die, welke betrekking hebben op het niet of niet behoorlijk houden van boeken), worden gestraft met gevangenis van één tot vijf jaren, en art. 5 omtrent de medepligtigheid is hier mede van toepassing; art. 6; en met gevangenis van ééne maand tot vijf jaren wordt gestraft hij, die, surseance van betaling verzocht hebbende, bij het daartoe ingediend verzoekschrift ter kwader trouw of zonder voldoende zorg opgemaakte staten, opgaven of lijsten heeft overgelegd, of te kwader trouw heeft gehandeld in strijd met de artt. 903 en 904 Wetb. van Kooph. (1).

(1) Art. 903. «Zoodra de benoeming der bewindvoeders is aangekondigd,

Het tiende en laatste artikel eindelijk bepaalt, dat inlanders en daarmede gelijk gestelde personen aan de bovenstaande bepalingen niet zijn onderworpen, zoo lang zij niet, onveranderd of gewijzigd, op hen zijn toepasselijk verklaard.

IX.

BEPALINGEN OMTRENT DE INVOERING VAN EN DEN OVERGANG TOT DE NIEUWE WETGEVING.

Bij art. 5 van het meermalen genoemd besluit van 16 Mei 1847 (1), is de gouverneur-generaal in het algemeen gemagtigd om vast te stellen en uit te vaardigen al zoodanige wettelijke en reglementaire bepalingen en instructiën, als hij voor de geregelde invoering der nieuwe wetgeving zal noodig achten.

Zoowel deze, als de *hijsondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura*, zijn een uitvloeisel van dezen op den gouverneur-generaal verstrekten last.

Dit reglement is verdeeld in vijf hoofdstukken, en het bevat deels bepalingen omtrent het voorloopig behoud of de afschaffing van vroegere wetten en verordeningen, deels transitoire bepalingen.

Het eerste hoofdstuk bepaalt in de artt. 1 en 2 hoofdis de schuldenaar onbevoegd om, zonder hunne medewerking, magtiging of bijstand, zijne roerende of onroerende goederen te vervreemden, te verpanden of te bezwaren, gelden te ontvangen of te betalen, of eenige daden van beheer uit te oefenen.»

Art. 904. «De betaling van schulden, op het oogenblik van het vragen van surseance bestaande, kan, gedurende dezelve, niet anders plaats hebben dan aan alle de schuldeischers, in evenredigheid van derzelver schuldvorderingen.»

(1) Zie *Themis*, IX, 200.

zakelijk, dat met uitzondering der strafwetgeving (2), op het tijdstip der invoering van de nieuwe wetgeving, wordt afgeschaft het wettelijk gezag zoo wel van het oud-hollandsch en romeinsch regt, als alle verordeningen, reglementen, publicatiën, ordonnantiën, instructiën, plakkaten, statuten, costumen, en in het algemeen alle geschreven en ongeschreven regten, tot dus verre in Ned. Indië kracht van wet hebbende, omtrent onderwerpen bij de nieuwe wetgeving geregeld, voor zoo verre die niet uitdrukkelijk worden in stand gehouden.

Gelijk intusschen deze laatste woorden reeds doen voorzien, bestaan er nog op den algemeenen regel van afschaffing menigvuldige uitzonderingen.

Bij art. 3, litt. *b*, namelijk van hetzelfde besluit van 16 Mei 1847, is de gouverneur-generaal bevoegd verklaard, om in het algemeen zoodanige gedeelten der nieuwe wetgeving, welke dadelijke of onveranderde invoering in eenig gedeelte van Ned.-Indië onderhevig mogt worden bevonden aan overwegende bezwaren, voorloopig geheel of ten deele buiten werking te laten of te wijzigen.

En naar aanleiding nu van deze bevoegdheid, vinden wij hier in het tweede hoofdstuk onderscheidene voorschriften van de algemeene bepalingen van wetgeving (artt. 3, 4) van het reglement op de R. O., (artt. 5—13) van het Burgerlijk Wetboek, (artt. 14—47) en van het Wetboek van Koophandel (artt. 48, 49), welke voorloopig of geheel buiten werking, of slechts gewijzigd ingevoerd worden.

Het zou ons te ver voeren, en ook voor onze lezers geen groot belang hebben, indien wij alle die bepalingen wilden mededeelen. Wij zullen ons bepalen tot enkele voorbeelden.

Zoo vinden wij in art. 15 bepaald, dat personen, behoorende tot de inlandsche of daarmede gelijkgestelde

(1) Zie boven bl. 354.

bevolking, met Europeanen of daarmede gelijk gestelde personen in het huwelijk mogen treden, mits zij zich vooraf bij authentieke acte onderwerpen aan de geheele Europesche wetgeving op het burgerlijk- en handels-regt.

Zoo worden bij art. 40 buiten werking gehouden de bepalingen der artt. 837 en 910 B. W., omtrent de bevoegdheid van vreemdelingen, om het zij *ab intestato*, het zij *ex testamento* te erven.

De meest gewigtige voorschriften van dien aard echter zijn die, waarbij voorloopig buiten werking worden gehouden de bepalingen omtrent de wijze van levering van onroerende zaken, omtrent de vestiging en de doorhaling van hypothecaire inschrijvingen, en van eigendoms-overgang en levering van schepen en vaartuigen van tien lasten of grooter; en waarbij worden in stand gehouden de bestaande verordeningen omtrent alle die onderwerpen. Artt. 24—39, 48, 49.

Het derde hoofdstuk (artt. 50—53) geeft, in verband hiermede, eenige tijdelijke voorschriften over beslag en executorialen verkoop van vaste goederen en schepen.

Daarna volgen in het vierde hoofdstuk, in eene reeks van 23 §§, de eigenlijke transitioire bepalingen, die, met uitzondering van eenige nieuwe voorschriften door het verschil inzonderheid van de afgeschafte wetgeving noodzakelijk gemaakt, en behoudens eene meer regelmatige rangschikking der onderscheidene onderwerpen, in de hoofdzaken overeenstemmen met die van onze transitioire wet, zoowel wat de beginselen, als wat de bijzondere bepalingen betreft.

Al dadelijk is dit het geval met de algemeene transitioire bepalingen, voorkomende in de artt. 54—57, letterlijk overgenomen uit de artt. 1—4 van onze wet.

Men zal zich herinneren, dat bij art. 5 B. W. I. (1),

(1) Zie *Themis* IX, 520—522.

alles genoegzaam, wat betreft de inrigting van de registers voor den burgerlijken stand, ter regeling is overgelaten aan een nieuw reglement van den gouverneur-generaal. Een noodzakelijk gevolg hiervan is de bepaling van art. 58, die alle bestaande voorschriften betrekkelijk den burgerlijken stand, voor zoo verre die zijn gewijzigd of vervangen door of strijdig met de tot het onderwerp betrekkelijke bepalingen van het B. W., in stand houdt tot op de invoering van dit reglement.

Maar opmerkelijk is het voorschrift van art. 59: «de ambtenaren van den burgerlijken stand zullen tot geene geldboeten of andere straffen veroordeeld worden, ter zake van handelingen of verzuimen door hen, in hunne hoedanigheid, gedurende het eerste jaar na de invoering der nieuwe wetgeving verrigt of begaan, dan voor zoo ver die handelingen of verzuimen de kenmerken dragen van kwade trouw of van grove nalatigheid.» — Men geeft dus den ambtenaren een proef- of leerjaar, om de nieuwe wetten te bestuderen; eerst daarna schijnt men het noodig te achten, dat zij de wet en hunne pligten kennen.

Even als in onze wet (1), zoo schijnt men ook hier, met betrekking tot de *statuta personalia*, als regel te hebben aangenomen, dat daarin door de nieuwe wet geene verandering wordt gemaakt, maar dat deze ieder een laat in het genot van die persoonlijke bekwaa- heden, welke hij bij hare invoering had. Men vindt reeds dadelijk dit beginsel bij de artt. 60 en 61 toegepast op *venia aetatis*, handligting en adoptie onder de vroegere wetgeving tot stand gekomen. Eene gelijksoortige bepaling behelst art. 66 (waarover nader), 68 en 69, over voogdij.

In art. 62 vindt men terug ons art. 38, over de regten van echte lieden, en in de artt. 63 en 65 onze artt. 41

(2) Zie DE PINTO, *Handl. tot de wet op den overgang*, bl. 24—26.

en 44, over echtscheiding en ontbinding der huwelijken ten gevolge van afwezigheid terug. Nieuw daarentegen is art. 64:

«De bepalingen, vervat in de tweede afdeeling van den tienden titel des eersten boeks B. W. (1), zijn mede toepasselijk in geval van scheiding van tafel en bed, vóór de invoering der nieuwe wetgeving uitgesproken; met dien verstande, dat de ontbinding des huwelijks geene inbreuk maakt op de gevolgen door de vroegere wet aan de scheiding van tafel en bed verbonden, noch op de voorwaarden, ter gelegenheid dier scheiding, wettiglijk door partijen vastgesteld.»

Het Romeinsch- en oud-Hollandsch regt, in Indië van kracht tot de invoering der nieuwe wetboeken, laat in elke voogdij meerdere voogden toe (2). Toen intusschen art. 331 L. B. W., op het voetspoor van art. 386 van ons B. W., dat voor het vervolg verbood, en slechts één voogd erkende, moest er noodzakelijk voorzien worden in het geval, dat er reeds meerdere voogden in werking of aangesteld waren, naar aanleiding van het oud regt. Dit is geschied bij de artt. 66 en 67, in dier voege, dat door de nieuwe wet geene verandering wordt gemaakt in vroeger aanvaarde voogdijen, waarin twee of meer voogden zijn; doch dat, indien de langstlevende der ouders, die meer dan één voogd heeft benoemd, sterft na de invoering der nieuwe wet, de voogdij wordt waargenomen door den eerstbenoemde, of bij ontstentenis van deze, door den tweede, en zoo vervolgens.

Eene volgende § handelt over het beheer der weeskamers en boedel-meesters. Hare bepalingen (artt. 70—72) hebben hoofdzakelijk ten doel, de handhaving van

(1) Van de ontbinding der huwelijken, na de scheiding van tafel en bed.

(2) Zie DE PINTO, *Handl. tot het B. W., Aant. ad* § 239.

Themis, D. XII, 3^e St. [1851].

alle bestaande reglementen en instructiën, tot dat daarin op eene andere wijze zal zijn voorzien.

Omtrent de testamenten, onder het vroegere regt gemaakt, bepalen de artt. 73 en 75 nagenoeg hetzelfde als onze artt. 42 en 49. Omtrent *nuncupatieve* testamenten, vóór de invoering van de nieuwe wetgeving gemaakt, bepaalt art. 74, dat zij slechts in zoo ver stand houden, als zij vóór dit tijdstip met den dood zijn bekrachtigd. Omtrent erfstellingen over de hand daarentegen, wordt bij art. 96 een geheel ander beginsel aangenomen, dan bij ons van kracht is, naar art. 50 transit. wet, in verband met het bekende decreet van 24 Jan. 1812 (1): «die erfstellingen over de hand namelijk zullen in haar geheel en tot het einde toe stand houden en afloopen overeenkomstig de vroegere wetgeving, en de daarmede niet in strijd zijnde acten van derzelver instelling.»

Daarna volgen twee bepalingen over bevoorregte schulden en hypotheek; artt. 77, 78. Het eerste leert, dat voorregten, onder de oude wet verkregen, voor schulden onder haar ontstaan, van kracht blijven; het tweede zegt, dat exploiten, die naar het nieuwe regt kunnen of moeten geschieden aan de gekozen woonplaats van den hypothecairen schuldeischer, ten aanzien van vóór de invoering der nieuwe wetgeving gevestigde hypothecken, kunnen of moeten gedaan worden aan hun persoon of werkelijke woonplaats.

Art. 79 bepaalt over tenietdoening ter zake van benadeeling, en art. 81 over het bewijs, hetzelfde als onze artt. 51 en 47; en art. 80 verwijst de weeskamers, voogden, uitvoerders van uiterste wilsbeschikkingen en lasthebbers, voor de berekening van hun loon in het vervolg, naar de nieuwe wetgeving. Art. 82 schrijft aan

(1) Zie DE PINTO, *Handl. tot het B.W.*, Aant. ad § 533, en *Handl. tot de wet op den overg.* Aant. ad § 35.

de vennootschappen onder eene firma en aan de naamlooze vennootschappen, op het tijdstip van de invoering van het Wetb. van Kooph. bestaande, een termijn van zes maanden voor, om te voldoen aan de bepalingen van dit wetboek ten aanzien van de inschrijving in de registers en de bekendmaking van de acten van vennootschap; en art. 83 houdt in stand, tot daarin nader zal zijn voorzien, de verordeningen en bepalingen omtrent de invordering van 's lands middelen en pachten, omtrent het regt van parate executie en deszelfs uitoefening, omtrent prijzen en buiten en onteigening ten algemeenen nutte.

De volgende 16^e §, heeft tot opschrift: *van aanhangige twistgedingen*. Daarbij heeft men den weg bij ons in de artt. 54 en 56, zoo voor burgerlijke als strafzaken gevolgd, geheel verlaten. Bij ons namelijk geldt de leer van MERLIN en WEBER, dat alles wat vorm en regtspleging betreft, uitsluitend wordt geregeld door de nieuwe wet (1). Hier daarentegen keert men terug, in de artt. 84 en 85, tot de leer van MEIJER (2), dat het geheele regtsgeding wordt voortgezet en afgedaan op de wijze en in den vorm der oude wet, waaronder het is aangevangen. Wat daarvan de reden zij, is ons onbekend. Het is bekend, en het is zeer begrijpelijk, dat er over het stelsel zelf verschil van gevoelen kan bestaan; maar waarom het ééne beter zou zijn voor het moederland, het ander voor de koloniën, dat laat zich moeilijker verklaren. Intusschen is de bepaling van art. 84, die de voorzieningen tegen het vonnis afhankelijk maakt van de voorschriften der oude wet, bij ons in art. 57 zeker in strijd met het stelsel der wet in het algemeen (3) voorkomende, hier consequent met het geheele beginsel

(1) Zie DE PINTO, l. l. *Aant. ad* § 39.

(2) *Quest. transit.*, 27—29.

(3) Zie DE PINTO, l. l. *Aant. ad* § 43.

der Indische wet. — De artt. 87 en 88 leeren, wanneer een regtsgeding voor aanhangig wordt gehouden; art. 89 bepaalt, dat, in ieder geval de tenuitvoerlegging van ieder vonnis geschiedt naar de nieuwe wet, ten zij zijl reeds vóór de invoering daarvan ware aangevangen; en art. 91 schrijft voor, dat de bepaling van art. 440 van het Regl. op de B. R., waarbij in de grossen van acten van hypotheek en van notariële schuldbrieven, aan het hoofd voerende de woorden: *in naam des Konings*, gelijke kracht wordt toegekend als aan die der vonnissen, mede van toepassing zijn op acten, vóór de invoering der nieuwe wetgeving verleden.

Art. 92 over lijfswang, komt nagenoeg overeen met ons art. 47 onzer wet over hetzelfde onderwerp, met deze opmerkelijke bijvoeging nochtans, dat op hen die zich op het tijdstip van de invoering der nieuwe wet reeds in staat van gijzeling bevinden, of tegen wie een regterlijk bevel van inhechtenisstelling is verkregen, de vroegere wet van toepassing blijft.

Eindelijk wordt dit hoofdstuk besloten met eenige voorschriften over de vendu-kantoren (art. 93); het toezigt op het notariaat, salarissen en schadeloosstellingen van ambtenaren en practizijns (art. 94, 95), het regt van zegel, successie en overgang, en de percents-gewijze belasting op de regtsgedingen (artt. 96, 97), en de regterlijke ambtenaren (art. 98); welke allen, als van minder belang voor onze lezers, wij met stilzwijgen voorbijgaan.

Het vijfde en laatste hoofdstuk houdt eenige voor ons ook al weinig belangrijke voorzieningen in, omtrent eenige onderwerpen welker regeling in verband staat met de invoering der nieuwe wetgeving. Wij teekenen daaruit ten slotte alleen nog op de bepaling van het laatste artikel (art. 105), dat namelijk, onder de benaming van *Officieel Nieuwsblad*, waar die in de nieuwe wetgeving voorkomt, wordt verstaan de *Javasche Courant*.

X.

BIJZONDERE BEPALINGEN TER VERZEKERING DER REGELMATIGE
WERKING VAN DE NIEUWE WETGEVING IN DE BEZITTINGEN
BUITEN JAVA EN MADURA.

Men zal zich herinneren, dat in de bezittingen buiten Java en Madura, ook na de invoering der nieuwe wetgeving, voorloopig nog van kracht zijn gebleven de verordeningen omtrent de zamenstelling en regtsmagt der daar bestaande geregten, alsmede omtrent de middelen en wijze van voorziening tegen hunne uitspraken, art. 1, 145—150 I. R. O. (1); zoodat de nieuwe wetgeving in die bezittingen nog slechts voor een gedeelte van kracht is, voor een ander gedeelte echter geheel buiten werking blijft.

Het tegenwoordigē reglement, het laatste, dat wij te vermelden hebben, is bestemd om dat onderwerp te regelen, en om naauwkeurig aan te wijzen dat gedeelte der wetgeving, dat in de gemelde bezittingen moet worden nageleefd, het zij gewijzigd, het zij ongewijzigd.

Het reglement maakt reeds dadelijk eene onderscheiding tusschen die bezittingen, welke *niet*, en die welke *wel* behooren tot het regtsgebied der raden van justitie op Java. Over beiden wordt gehandeld in eene afzonderlijke afdeeling.

Omtrent de eerste wordt in art. 1 als algemeene regel gesteld, dat, behoudens de zoo even genoemde bepalingen van het reglement op de R. O., en de voorschriften van regtsvordering, welke bestemd zijn om over geheel Ned. Indië te werken, in die bezittingen van kracht blijven de aldaar bestaande verordeningen omtrent de burgerlijke regtspleging en strafvordering, onder eenige wijzigingen en uitzonderingen echter, die in

(1) Zie *Themis* IX, 342, 351.

de volgende artt. 2—17 nader worden omschreven, en die wij, als van bloot plaatselijk belang, niet noodig achten te vermelden.

Er is er echter onder deze laatste bepalingen eene, die zeer opmerkelijk is, en dan ook bijzonder onze aandacht trof, art. 6 namelijk, vaststellende, dat alle consignatie van boeten bij het instellen van hooger beroep, en van beroep in revisie wordt afgeschaft. Dit komt ons voor zeer verstandig te zijn, en bijzondere navolging te verdienen. Het mag niet ontkend worden, dat de koloniale wetgeving, waar het er op aankomt om afstand te doen van dwaze vooroordeelen, en om met moed oude versleten misbruiken te vernietigen, ons dikwijls zeer ver vooruit is. Terwijl men bij ons nog voortgaat, zonder dat men het zelfs beproeft voor zulke willekeur eene dragelijke of niet dragelijke reden te zoeken, hem te straffen, die zijn regt zoekt, dat hij vermeent te hebben, bij regters, die door 's lands wet zijn geroepen en aangesteld, om zijne klagten te onderzoeken, handelt men in de overzeesche bezittingen met de geregtelijke boete, als met de geesselroeden en brandijzers; — men werpt ze weg, als onbruikbare en schadelijke werktuigen.

Omtrent de tweede cathegorie, de bezittingen, welke behooren tot het rechtsgebied der raden van justitie op Java, geeft de tweede afdeeling in de artt. 18, 20 en 22 de volgende regels: 1°. Aldaar zijn van volledige toepassing de reglementen op de burgerlijke regtsvordering en strafvordering; 2°. aldaar blijven, behoudens de in art. 1 vermelde voorschriften van het reglement op de R. O., en de andere ook voor de inlandsche reglbanken verbindende gedeelten der nieuwe wetgeving, voorloopig in stand de aldaar in werking zijnde bepalingen omtrent de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en de daarmede gelijkgestelde personen.

De derde afdeling (art. 24—27) geeft nog eenige bijzondere voorschriften voor de residentie Riouw en de adsistent-residentie Benkoelen; en het reglement wordt in art. 27 besloten met deze slot-bepaling:

«In alle bezittingen buiten Java en Madura zal voorloopig, ten aanzien van de vervolging van overtredingen, met name ook die in zaken van 'slands middelen en pachten, de aldaar thans gebruikelijke wijze van regtspleging worden opgevolgd, voor zoo ver daarin geene verandering wordt te weeg gebracht door de bepalingen van dit besluit.»

STAATSREGT. — *Eenige vragen betreffende de geneeskundige politie*, door Mr. J. VAN GIGCH, Advocaat te 's Gravenhage.

(*Vervolg van Themis XII. 1. 84—103.*)

Tegen ziekten, die van persoon op persoon overgaan, worden voorbehoedmiddelen, geneesmiddelen, enz. in de dagbladen aangekondigd, bij particulieren verkocht.

In hoeverre mag zulks door de regering worden geduld?

Met deze vraag eindigden wij onze vorige beschouwing. Het antwoord in iure constituendo schijnt ons toe te moeten zijn, dat preventieve maatregelen tegen venesische besmetting onzedelijk, repressieve noodzakelijk zijn.

Het aankondigen en verkoopen van zoodanige voorbehoedmiddelen (zelfs indien zij het inderdaad waren) mag de staat uit het oogpunt der zedelijkheid niet toelaten. Het bevorderen daarvan is eene premie geven aan het kwaad.

Die middelen hebben elkander onophoudelijk opgevolgd: een bewijs, zegt PARENT, (1) van hunne ondoelmatigheid: als de geneeskunde een zeker aantal wezenlijk nuttige geneesmiddelen bezit, blijven zij onveranderlijk dezelfde en bieden zij aan alle theoriën weêrstand.

In 1772 vernam de Faculteit der geneeskunde te Parijs, dat een harer leden, GUILBERT DE PREVAL, zich beroemde een dusdanig middel te hebben uitgevonden. Met algemeene stemmen werd toen de naam van dien geneesheer als lid der Faculteit geschrapt en bij dat vonnis, in 1777 door het Parlement bekrachtigd, werd toen nog eene boete van 3000 franken gevoegd.

In de memorie der Faculteit komen de volgende merkwaardige woorden voor:

«Ce serait à la morale qu'il appartiendrait d'examiner à quel point serait licite une invention dont l'unique objet serait d'ajouter à l'attrait naturel du vice, celui de l'impunité. Nous savons ou au moins nous croyons qu'un préservatif pour la maladie dont il est question produirait un dérèglement dont souffriraient la population et le bon ordre social, nous pourrions ajouter la pureté des mœurs.»

Zal het nu wel aan redelijken twijfel onderhevig zijn, bij het juist begrip van de verpligtingen van den staat, of, indien er zelfs een conflict bestond tusschen de sanitaire belangen van enkele burgers en de zorg voor de goede zeden, niet de eerste ten eenemale aan de laatste moeten worden opgeofferd?

Meerendeels vervallen die middelen echter onder de termen van kwakzalverij.

Met wat ijver ook de schrijvers over geneeskundige politie op de regeling van dat onderwerp aandringen; hoe luide hunne klagten ook opgaan over misbruiken, die den staat in zijne burgers zoo zeer benadeelen;

(1) PARENT t. a. p. II. p. 530.

hoe duidelijk zij ook het verderfelijke van oogluiking en laauwheid aantoonen, — het valt niet te ontkennen, dat de kwakzalverij, verre van te worden geweerd, zich een zeker domein, een zekere vaste stelling in onze maatschappij heeft aangematigd.

Het gebrek is dáár en naar de redenen is niet ver te zoeken: zij ligt in de onvolledigheid der strafwet.

Art. 318 C. P. bepaalt: «Al wie vervalschte dranken, die schadelijke inmengsels voor de gezondheid bevatten, verkocht of vertierd zal hebben, zal gestraft worden met eene gevangenzetting van zes dagen tot twee jaren en eene geldboete van zestien tot vijfhonderd franken.»

Het spreekt echter van zelf, dat hier, evenzeer als in art. 475 n°. 6 C. P., een dolus voorondersteld wordt, die meestal bij kwakzalverij niet te bewijzen is.

Gewoonlijk zijn ook de door kwakzalvers verkochte dranken alleen schadelijk door hunne onschadelijkheid, doordien zij den zieke, die aan een werkend middel behoefte had, een middel ter hand stellen, dat geheel werkeloos, en dus schadelijk is.

Bovendien spreekt het artikel alleen van schadelijke inmengsels, van vervalsching. Het denkbeeld van kwakzalverij is aan dit artikel vreemd. Het vindt zijne voortzetting in de wet van 19 Mei 1829 (*Staatsblad* n°. 35), het vormt met die wet een geheel en is voor het overige vreemd aan ons onderwerp.

Maar maatregelen op eigenlijke kwakzalverij bestaan niet: men verwarre niet met onbevoegde uitoefening der geneeskunst: dit is slechts één constitutief gedeelte der kwakzalverij: dit bestaat op zich zelf.

Een Duitsch schrijver over geneeskundige politie heeft mijns inziens de bestanddeelen der kwakzalverij juist aangewezen (1). *Gemis van de bevoegdheid tot het genezen van anderen*. Hoe men die bevoegdheid verkrijgt,

(1) SCHÜRMYER, *Handb. der Gen. polit.* vert. door ROMBOUTS p. 430.

verklaart de wet. Wie buiten de wet handelt, de vereischten bij de wet voorgeschreven niet bezit, is dus onbevoegd tot het uitoefenen der geneeskunst. *Het voortdurend zich daarmede bezig houden.* De frequentia actuum stelt de consuetudo daar. Zoo is het ook hier. Een enkele daad maakt de kwakzalverij niet. Evenmin natuurlijk een vriendschappelijke raad, maar alleen die raad, die gegeven wordt met het oog op belooning, hoedanige ook. En ten slotte: *de aanwending van mogelijkerwijze schadelijke middelen, of wel van de zoodanige, die, naar het algemeen deskundig gevoelen en de ervaring, onschadelijk, maar dan ook onwerkzaam zijn.* Het uitreiken van middelen is een constitutief gedeelte van kwakzalverij. Worden er geene middelen gegeven, dan bestaat de overtreding niet. Zal het echter wel noodig zijn hier bij te voegen, dat men onder *middelen* niet alleen de eigenlijke geneesmiddelen te verstaan heeft?

Sympathetische middelen, zegensprekingen (1) enz. kunnen aanleiding geven tot strafbare kwakzalverij.

Tegen het geheele verbod der kwakzalverij is von MOHL (2) te velde getrokken. Maar allezins aannemelijk komen mij de gronden voor, waarop zijn gevoelen door SCHÜRMEYER wordt wederlegd. Dat een groot gedeelte van het volk een arts niet betalen kan, is waar: maar dan is het een der duurste verplichtingen van den staat daarvoor te waken. Dat ook de kennis van sommige geneesmiddelen berusten kan bij hen, die geene geneesheeren zijn, lijdt geen twijfel. Maar wie zal beslissen of het door den leek doelmatig is aangewend? Wat voor de kunst- in eenen objectieven zin- ongeneeslijk is, is zulks voorzeker ook voor de kwakzalverij, zegt SCHÜRMEYER. Ook de laatste tegenwerping van von MOHL

(1) *Ib.* p. 433.

(2) von MOHL, *Die Polizeiwissenschaft*, I. p. 208.

komt mij niet gewigtig genoeg voor om de vrije uitoefening der kwakzalverij te verdedigen.

Heeft de staat, vraagt hij, het regt om den burger tot het nalaten van eene hem gepast voorkomende behandeling zijner gezondheid te dwingen?

Te regt, zegt SCHÜRMEYER, dat men de onregtmatige handelwijze eens burgers, des kwakzalvers, alleen tegengaat.

De staat is tot dat verbod gerechtigd, want hij verbiedt het onvoorwaardelijk afgeven van vergif in de apotheken.

De staat kan dus den burger niet noodzaken tot het gebruik van het een of ander middel: evenmin kan hij hem het gebruik van een, zelfs schadelijk, middel ontzeggen. Dit strijdt met het denkbeeld van politieregt, zoo als wij vroeger hebben aangewezen. Die daad van hem die koopt of gebruikt, is niet strafbaar: alleen de verkooper moet in de termen der strafwet vallen.

Zal het wel noodig zijn te zeggen, dat de kwakzalverij alleen door eene wet kan worden tegengegaan? Dat noch provinciale reglementen, noch stedelijke verordeningen op dat punt iets kunnen uitrigten? Het weren der kwakzalverij is een onderwerp van algemeen belang en behoort alzoo tot de bevoegdheid van den gemeenen wetgever.

Bij de Romeinen waren verschillende soorten van kwakzalvers bekend: maar daar de geneeskunst alleen door slaven werd uitgeoefend, wijken hunne maatregelen en voorzorgen af van de onze. De bepalingen hunner wetgeving door SCHÜRMEYER aangestipt laten wij echter hier volgen, opdat men zich overtuige, hoe weinig domheid en bijgeloof zijn teruggeweken voor het verloop der tijden.

L. 6 § 7. D. De officio praesidis: Sicuti medico imputari eventus mortalitatis non debet, ita quod per imperitiam commisit, imputari ei debet; praetextu humanae fragilitatis delictum decipientis in periculo homines innoxium esse non debet.

L. 7 § 8. D. Ad leg. Aquil: Proculus ait, si medicus servum imperite secuerit, vel ex locato, vel ex lege Aquilia competere actionem.

L. 1 § 3. D. De extraord. cognit: Medicus fortassis quis accipiat etiam eos, qui alicuius partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur, ut puta si auricularius, si fistulae vel dentium; *non tamen si incantavit, si imprecatus est, si ut vulgari verbo impostorum ular, si exorcizavit*, non sunt ista medicinae genera, tametsi sint, qui hos sibi profuisse cum praedicatione affirmant.

Dit zij genoeg voor ons onderwerp. De koepokinenting blijft ons nog ter behandeling over.

III.

Onder de verschillende vragen, die zich bij de behandeling der sanitaire politie opdoen, behoort ook deze veel bestredene en veel verdedigde vraag: of de staat zijne burgers kan dwingen tot de inenting der koepokstof? Zij die deze vraag bevestigend beantwoorden geven als reden op, dat de koepokinenting moet dienen als middel om de epidemische ziekte geheel en al uit te roeijen, maar dat deze uitroeijing onmogelijk is, ten zij ieder individu aan de koepokinenting deel neemt (1). Door zich derhalve tegen zijne eigene vaccinatie te verzetten, benadeelt de burger dus wel in de eerste plaats zich zelve, maar verijdelt vervolgens ook eenen voor het algemeen nuttigen maatregel. Maar ligt het doordrijven van dien maatregel wel binnen de grenzen der bevoegdheid van den staat? Wij aarzelen niet die vraag ontkenkend te beantwoorden.

Immers, het zoude een inbreuk zijn op de vrijheid van denken en handelen der verschillende burgers,

(1) SCHÜRMEYER, t. a. p. pag. 293.

wanneer men hen noodzaakte zich te laten inenten. Algemeene voorbehoedmiddelen te nemen, op een tijd dat er geene epidemie heerschende is, en wel voorbehoedmiddelen, wier aanwending de individuële vrijheid belemmert, kan onmogelijk behooren tot de verplichtingen van den staat. Eerst dan kan de staat tussehen beiden treden, wanneer een besmet of besmettelijk individu voor anderen kon beginnen gevaarlijk te worden.

Hier geldt wederom, hetgeen ik vroeger zeide (1), dat een persoon subjectief voor zijne gezondheid niet aansprakelijk kan zijn, maar dat die aansprakelijkheid eerst ontstaat, zoodra de besmetting objectief gevaarlijk wordt.

Dreigt een diergelijke persoon voor zijne medeburgers gevaarlijk te worden, voorzeker heeft de staat het regt maatregelen te nemen tot afzondering. Ook daar waar de staat een onmiddellijken invloed kan oefenen, heeft hij zonder twijfel de bevoegdheid de inenting te gebieden. Degenen, die uit algemeene of plaatselijke kassen worden gealimenteerd moeten, volgens besluit van 7 September 1814, hunne kinderen laten vaccineren; evenzeer zijn daartoe regenten van godshuizen verplicht, wanneer deze uit de algemeene of plaatselijke kas worden gesubsidieerd.

Bijzondere bepalingen omtrent de afzondering der niet gevaccineerden treffen wij in menigte aan. De niet toelating op scholen en gymnasiën, is een der veelvuldige voorbeelden van dien maatregel. Het verbod aan de gezonde bewoners van een door de pokken besmet huis gedaan, om zich naar de kerk te begeven, hebben wij vroeger (I. p. 98) ter loops aangestipt. Evenzoo vinden wij in verschillende gemeenten bepalingen omtrent het teekenen der huizen, waarin die ziekte is uitgebroken.

Bij Koninklijk Besluit van 29 Februarij 1848 (Staatsblad n°. 6) is den geneesheeren voorgeschreven registers te houden, naar model, welke binnen de eerste tien

(1) *Themis*. 1851. I. p. 99.

dagen van het jaar volgende op dat, waarin de inentingén hebben plaats gehad, bij het gemeente-bestuur hunner woonplaats moeten worden nedergelegd.

Verscheidene artsen hebben zich tegen dat besluit verzet en vonden de strafbepalingen onbillijk, die op het overtreden van dat gebod werden voorgeschreven.

En inderdaad wanneer men vraagt op welke gronden die bepaling steunt, dan aarzelen wij niet te zeggen, op geene; vraagt men *quo jure*, die strafbepalingen zijn voorgeschreven, dan is het antwoord, *nullo jure*. Zoolang de vaccinatie geen algemeen, noodzakelijk en door de wet zelve verordend voorschrift is, blijft het inenten eene gewone genees- of heilkundige bewerking en waar de geneeskundigen niet verplicht zijn van alle hun voorkomende ziektegevallen registers te houden, komt het mij voor, dat zij daartoe, bij wijze van uitzondering, voor de vaccine niet kunnen worden gedwongen. Zoolang de vaccine niet bij eene bijzondere wet wordt geregeld, schijnen mij strafbepalingen in een zoodanig koninklijk besluit voorkomende, onverbindend toe. Verlangt men voorzorgen voor eene behoorlijke vaccinatie, men kieze daartoe bezoldigde artsen. Maar dwangmiddelen voor te schrijven, waar de geheele verpligting ten eenemale ontbreekt, komt mij onmogelijk voor.

De *iure constituto* op dat stuk valt weinig te zeggen. De meeste bepalingen zijn in Provinciale reglementen vervat (1). Dat van Zuid-Holland houdt hoofdzakelijk de volgende bepalingen in (16 Augustus 1825).

(1) Voor Zuid-Holland van 16 Augustus 1825.

Voor Groningen van 17 November 1825.

Voor Utrecht van 20 Mei 1826.

Voor Gelderland van 7 Augustus 1826.

Voor Drenthe van 23 October 1826.

Voor Noordbrabant van 20 November 1830.

Voor Vriesland van 19 October 1832.

1°. Op de lagere scholen zullen geene kinderen worden toegelaten, ten zij van behoorlijke vaccinatie blijke.

2°. Schoolopzieners en plaatselijke besturen zijn verplicht te waken voor het nakomen dier bepaling.

3°. Dezelfde regel geldt voor de armenscholen van iederen aard.

4°. De administratiën, commissiën of directiën over collegiën of instituten, behoorende tot het middelbaar onderwijs zullen tot het algemeen bevorderen der vaccine medewerken.

5°. Berookingen in huizen door kinderziekte besmet.

6°. Art. 14 bepaalt: Aan de officieren bij de Regtbanken, Burgemeesteren der steden, en Schouten der Gemeenten ten platten lande in Zuid-Holland, is opgedragen, om aan dit reglement de hand te houden, daarop te doen vigileren en de gecalanceerden te vervolgen.

Zijn alleen de in dat artikel vermelde magistraten gerechtigd tot vervolging? of moet dat artikel geacht worden te zijn afgeschaft door art. 11 Wetb. van Strafvordering? Naar het mij voorkomt is de overtreding van een Provinciaal Reglement vervat in de algemeene benaming van *misdrijf* en is de vervolging daarvan overgelaten aan hen, die daartoe door de wet zijn bevoegd verklaard, zoodat al de in art. 11 opgenoemde magten daartoe gerechtigd zijn. Het is waar art. 11 n°. 7 wijst op *andere beambten*, op *bijzondere wetten en wettige verordeningen*, doch het spreekt van zelf, dat hier zoodanige beambten moeten verstaan worden, die in het bedoelde art. 11 niet zijn vermeld, wier zorg eene specialiteit is; geeft men echter aan de gewone bevoegde magten een zoodanig regt en wel in een tijd, dat onze gewone bevoegde magten nog niet bij de wet waren vastgesteld, dan schijnt hieruit van zelf te volgen, dat (daar eene vroegere wet door eene latere wordt afge-

schaft of veranderd) men die vervolging thans aan de tot vervolging geregtigde magten volgens art. 11 Strafv. mag opdragen.

Hetzelfde moet gezegd worden van de bepalingen omtrent het vervroegde begraven van hen, die aan kinderziekte gestorven zijn. Zoo bepaalt o. a. art. 19 van het Provinciaal Reglement van Vriesland: «Het lijk van eenen aan de kinderziekte gestorvenen, zal ten spoedigste, uiterlijk binnen driemaal vier en twintig uren, ter aarde worden besteld, en zelfs binnen korter termijn, indien de geneeskunst-oefenaar, welke den lijder heeft behandeld, zulks noodig mogt oordeelen, in welk geval deze daarvan onverwijld aan het Hoofd des Plaatselijken Bestuurs zal moeten kennis geven.» Dit gebod lost zich thans op in de bepaling van art. 53 B. W. welke alleen hier van toepassing moet worden geacht, zoo voor den termijn, als voor den vorm.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat bij art. 28 van het Provinciaal Reglement van Groningen wordt bepaald dat de *eigenaar of huurder* van een door kinderziekte besmet huis in de verpligting wordt gesteld, die besmetting bij het plaatselijk bestuur aan te geven, op de straffen bedreigd bij art. 1 van de Wet van 6 Maart 1818. Die woorden *eigenaar of huurder* kunnen niet worden verstaan dan als synoniem met *bewoner*, daar wel de eigenaar, die zijn huis heeft verhuurd, niet aansprakelijk zal kunnen zijn voor het verzuim eener aangifte, van welker noodzakelijkheid hij welligt geen kennis droeg.

De iure constituendo zijn vele nuttige wenken te vinden bij SCHÜRMEYER t. a. p. pag. 303 en volgg., waartoe wij korthedshalve verwijzen.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Losse vragen.* — I. *Subrogatie.* — *Borgtogt.* — *Resolutoire actie.* — II. *Possessoire actiën,* — door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, Advocaat te 's Gravenhage.

Op zich zelve staande regtsgevallen, uit het leven gegrepen, schoon wetenschappelijk van luttel waardij, kunnen echter strekken om zich den samenhang der wetgeving te veraanschouwelijken, en daarover een oordeel te leeren vellen. Om die reden waag ik het onderstaande quaestiën alhier te bespreken, niets liever willende, dan dat ook anderen een beter gevoelen daarover mogen kenbaar maken.

I. A. verhuurt voor drie jaren, met twee jaren optie, zijn huis aan B tegen *f* 200 'sjaars, te betalen bij de drie maanden. C spreekt bij A voor B borg. De drie eerste kwartalen worden geregeld voldaan, doch het vierde blijft achter. De verhuurder stelt den huurder bij behoorlijke sommatie in gebreke en wendt zich vervolgens tot den borg die hem werkelijk alle de achterstallige huurpenningen voldoet. Deze legt daarop tegen den huurder, op grond van diens door de sommatie des verhuurders bewezene wanpraestatie, de regtsvordering aan tot ontbinding der huur-overeenkomst, met vergoeding van kosten, schaden en interessen, ingevolge art. 1303 B. W. Bij het begrooten dier schadeloosstelling wil hij in rekening gebracht hebben niet alleen den door hem betaalden termijn, maar bovendien de winstderving die uit de ontbinding der huurovereenkomst voor den verhuurder moet voortvloeijen en die hij op het dubbel, of *f* 100, schat.

De borg regtvaardigt zijn eisch aldus. De wanpraestatie des huurders gaf den verhuurder het regt om òf zijnen schuldenaar tot nakoming der verbindtenis te

noodzaken, òf tegen den gebrekige de resolutoire actie in te stellen; artt. 1302 en 1303 B. W.

Door de achterstallige huurpenningen te kwijten ben ik, borg, van regtswege getreden in alle de regten welke de schuldeischer A tegen den schuldenaar B gehad heeft; art. 1877 B. W.

Ik, C, heb derhalve thans dezelfde keus die A gehad heeft, en kies nu de resolutoire actie.

De huurder en gedaagde B beantwoordt dien eisch met eene niet-ontvankelijkheid, en beweert, dat de eischer slechts gerechtigd was om de vordering tot nakoming van de verbindtenis aan te vangen. Ongerijmd, zegt hij, zoude het immers wezen, indien de borg die een enkelen termijn betaalde daardoor bevoegd werd om de resolutoire actie in te stellen, ten einde, zoo doende, ontslag van zijnen borgtogt, en bovendien eene schadevergoeding te bekomen, misschien ongelijk grooter dan de som die hij, als borg, uitgeschoten heeft.

Die ongerijmdheid gaat dan ook naar regten niet op. Het is waar, dat de verhuurder hier volgens art. 1303 de keus tusschen de beide regtsvorderingen heeft gehad, doch zijne sommatie, opgevolgd door het aannemen der betaling van den borg, toont duidelijk, dat hij de actie tot nakoming der verbindtenis had gekozen. In deze alleen is het mitsdien, dat men den borg als gesubrogeerd kan beschouwen.

Maar het zou strijden zoowel met het uitdrukkelijk voorschrift van art. 1439 B. W., als met het wezen van borgtogt, bijaldien de daaruit voortvloeiende subrogatie konde strekken om den schuldeischer in zijne regten te verkorten. Door de handelwijze evenwel van den eischer en borg, C, zou in dit geval de verhuurder A ongetwijfeld worden benadeeld, vermits deze, sedert hij, in plaats van zelve de ontbinding der overeenkomst te vragen, de achterstallige penningen uit handen van den

borg C heeft aangenomen, zeer zeker bij het in stand blijven der verbindtenis een stellig en kennelijk belang heeft.

Ook zoo dit alles niet mogt opgaan, meende de gedaagde verder, behoorde althans de schadeloosstelling, door den eischer gevraagd, beperkt te worden tot hetgeen deze persoonlijk had uitgeschoten. In het algemeen moest immers, volgens artt. 1282 en 1284 B. W., bij het opmaken eener dusdanige vergoeding alleen op het dadelijk en onmiddellijk nadeel dat de eischer in persoon leed worden gelet, en eveneens bragt het begrip van borgtogt onmiskenbaar mede, dat de borg alleen regt heeft om zich te verhalen, maar geene aanspraak op voordeel.

De borg repliceerde in dier voege. Wat het ongerijmde der gevolgen betreft, dergelijke opmerkingen kwamen, volgens hem, eigenlijk nooit te pas, dewijl de regter niet vraagt wat hem billijk en redelijk voorkomt, maar wat er te lezen staat in de wet. Maar het allerminst voegden zij in den mond des gedaagden. Hij had zich, gelijk hij zelf erkende, door zijne wanbetaling aan de resoluteire actie blootgesteld. Hoe kon hij er dan over klagen, dat men er hem mede aansprak?

Wat de zoogenaamde regtsredeneringen van den gedaagde aanging, deze waren eveneens van allen grond ontbloot. De sommatie, namens den verhuurder gedaan, had uit den aard der zaak geene andere strekking of kracht dan om de wanbetaling des huurders te constateren, en bewees dus juist, dat de verhuurder de keuze tusschen de beide, in art. 1303 B. W. opgenoemde, regtsvorderingen gehad had. Door de betaling van den borg aan te nemen mogt hij die keuze verloren hebben, art. 1877 B. W. leert immers in de meest ondubbelzinnige bewoordingen, dat de borg in alle de regten treedt welke de schuldeischer voor de betaling *gehad*

heeft? Ja de borg ware ontslagen geweest, indien de schuldeischer de mogelijkheid der resolutoire actie voor hem hadde verijdeld, art. 1885 B. W.

Art. 1439 B. W. deed niets ter zake. De uitdrukkingen die de gedaagde daaruit had aangehaald waren geheel uit het verband gerukt. Die algemeene bepaling stond met het speciale voorschrift van art. 1877 slechts in eene verwijderde betrekking en kon daaraan nimmer derogeren; zag overigens op een geheel ander dan het hier aanwezige geval, en was daarenboven uitsluitend in het belang des schuldeischers geschreven, zoodat een beroep daarop van de zijde des schuldenaars handtastelijk eene ongeoorloofde exceptio de jure tertii behelsde.

Ook de aanmerkingen die subsidiario op de begroo-ting der schade-vergoeding gevallen waren meende de eischer gemakkelijk te kunnen ontzenuwen. Hij gaf volgaarne toe, dat die vergoeding alleen bevatten mogt het dadelijk en onmiddellijk nadeel dat de schuldeischer leed. Maar wie was hier de schuldeischer? Immers, de *verhuurder*. Tusschen wie werd de overeenkomst ontbonden? Immers, virtualiter, tusschen hen tusschen welke zij was aangegaan, den *verhuurder aan de eene*, en den huurder aan de andere zijde. De schade-vergoeding die het gevolg dier ontbinding was kon derhalve ook alleen betrekking hebben op het nadeel door den eersten geleden. Het nadeel door de wanbetaling des huurders aan den borg berokkend stond daarentegen met die ontbinding in geen, gezwegen van dadelijk of onmiddellijk, verband, en vloeyde niet uit die ontbinding voort. Matigde men zich aan het resultaat van dit alles voor ongerijmd en onwetenschappelijk te verklaren, de wet behoorde er dan de schuld van te dragen, want zij verleende aan den borg de regten des schuldeischers zonder eenige beperking hoegenaamd. Bovendien, wie de schadevergoeding beurde, de schuld-

eischer of de borg, was voor den gedaagde volmaakt onverschillig en zoo ook dit zijn beweren al weder eene exceptio de jure tertii.

Als regter, zoude ik gelooven den borg zijnen eisch gaaf te moeten laten volgen. Om echter bij het motiveeren dezer uitspraak alle redeneringen nopens exceptiones de jure tertii af te snijden, wil ik veronderstellen, dat ook de verhuurder in het geding zij tusschen gekomen en met den huurder gemeene zaak hebbe gemaakt.

In de eerste plaats is het de vraag of, ingeval de schuldeischer, op het oogenblik, dat de gesubrogeerde hem betaalt, volgens de keuze bij wederkeerige overeenkomsten gegeven, regt tot het instellen der resolutoire actie heeft, dat regt van den subrogant op den gesubrogeerden in het algemeen, en op den gesubrogeerden borg in het bijzonder van regtswege overgaat?

Subrogatie is, luidens de wet, de in de plaatsstelling in de regten van den schuldeischer ten behoeve van een derden persoon die denzelven betaalt (1), of het regt waardoor eene inschuld voortleeft in den persoon die haar heeft gekweten (2). Zij strekt zich alzoo verder

(1) Art. 1436 B. W.

(2) *Payement de la dette et survie de la créance au profit de celui qui le fait.* FRÉD. MOURLON, *Traité des subrogations personnelles* Par. 1843, p. 10. De betaling met subrogatie is dus eene kwijting des schuldeischers zonder kwijting der schuldenaars, of *zonder delging der inschuld* die tusschen dengene die betaald heeft en den schuldenaar voortduurt. Art. 1236 C. C. Art. 1418 B. W. Ofsehoon toegevende, dat men bij de vervaardiging van den C. van dit beginsel is uitgegaan, meent MARCABÉ, *Cours de droit civ. ad. art. 1236*, IV, p. 517—522 (Par. 1851), dat *extinction avec continuation, anéantissement avec maintien*, iets ongerijmsd zijn zou, en beschouwt deswege de zaak aldus, *que le payement avec subrogation anéantit la créance, et que dès lors, la créance qui existe ensuite contre le débiteur au profit de celui qui a payé est bien une créance nouvelle; mais que la loi, par sa volonté toute-puissante, transporte sur cette seconde créance toutes les garanties de l'ancienne.* Doch is het niet volmaakt hetzelfde, of de almacht der wet (eene juridieke fictie) de vernietigde

uit dan de cessie in het Romeinsche regt deed, want zij bestaat niet meer in den blooten afstand (mandaat) der actie, maar doet den gesubrogeerden treden in, bevat eene overdragt van, het *regt* van inschuld zelve. Wel is waar erlangt de gesubrogeerde geene meerdere regten dan de subrogant of oorspronkelijke schuldeischer, zonder door hem gekweten te zijn, zoude gehad hebben, maar die regten geeft de subrogatie hem dan ook allen. Zij stelt hem volkomen in des schuldeischers plaats, en omvat diens inschuld met alles wat daarmede een geheel, daarvan eene eigenschap, een gevolg of een regtsmiddel uitmaakt. Vooral ten aanzien van den borg wordt zulks in de sterkste bewoordingen geleerd:

«De borg die de schuld betaald heeft treedt van «regtswege in *alle de regten* welke de schuldeischer «gehad heeft (1).

«De borg is ontslagen, wanneer hij, door toedoen «van den schuldeischer, niet meer treden kan in de «*regten, hypotheken en voorregten* van dien schuldeischer (2).»

Behoort nu de verbindtenis waarin gesubrogeerd wordt, gelijk die van huur en verhuur, tot de wederkeerige inschuld zelve doet voortduren of hare *garanties*? Die schijnbare ongerijmdheid echter vloeit daaruit voort, dat men te sterk vasthoudt aan het Romeinsche beginsel van obligatie, als betrekking tusschen *twee bepaalde* personen. Bij ons heeft de schuldeischer eigenlijk geen regt op den persoon zijns schuldenaars, maar alleen op diens vermogen. Eene inschuld is het regt om de *betaling* eener verbindtenis te vorderen uit het vermogen van een *bepaald* persoon. Tot de identiteit der inschuld is dus alleen noodig, dat haar onderwerp en de schuldenaar dezelfde blijven. Verandering van schuldeischer is mogelijk. De schuldenaar is verbonden jegens den schuldeischer of diens regtverkrijgenden. Wat ongerijmds is er dan in, dat de inschuld voortleeft, niettegenstaande de oorspronkelijke schuldeischer zij gekweten? En hoe zouden anders inschulden *aan toonder* denkbaar zijn?

(1) Art. 1877 B. W.

(2) Art. 1885 B. W.

overeenkomsten, of de zoodanigen waarin de ontbindende voorwaarde altijd verondersteld wordt plaats te grijpen, in geval eene der partijen aan hare verplichting niet voldoet (1), en had dien ten gevolge de schuldeischer inderdaad op het oogenblik, dat hij van den borg de betaling aanneemt, de keuze om van den schuldenaar de nakoming der verbindtenis of derzelver ontbinding te vorderen (2), zoo moet ook die keuze, ook dat regt tot het instellen eener resolutoire actie, op hem dien de wet in zijne plaats stelt, op den gesubrogeerden borg, van regtswege overgaan.

« Le droit de résolution, zegt MOURLON (3), pour défaut de payement du prix passe au subrogé, comme à un cessionnaire ordinaire. Pour décider le contraire il faudrait que cette faculté, accordée au vendeur, de faire résoudre le contrat quand l'acheteur ne paye pas, fût un droit principal, distinct de la créance, ayant une existence propre et indépendante. Or ce n'est pas là la nature du droit de résolution; pour moi, ce n'est rien autre chose qu'un droit sanctionnateur de la créance du prix dont il n'est, comme le privilège, comme l'action en dommages et intérêts, qu'une garantie, un accessoire qui naît avec elle, dure tant qu'elle dure, se transmet avec elle par cession ou succession, et s'éteint par les mêmes causes d'extinction; en un mot, il est impossible de le concevoir, abstraction faite de la créance. A la vérité, il a pour objet la propriété de la chose qui a été vendue, tandis que la créance a pour objet une somme d'argent; mais qu'importe? L'action en dommages et intérêts qui accompagne toute obligation de faire est-

(1) Art. 1302 B. W.

(2) Art. 1303 B. W.

(3) p. 37, 38. Cf. p. 157. Zoo ook MARGADÉ l. l. p. 516, la subrogation est la mise d'un créancier nouveau à la place du premier créancier, de telle sorte que le créancier nouveau ait, vis-à-vis du débiteur, absolument les mêmes droits que l'ancien.

elle donc un droit principal, par ce qu'elle a pour objet une chose différente de celle qui fait la matière de l'obligation?

« Si le droit de résolution est une garantie, un moyen de coërcition, pourquoi le refuser au subrogé? Est-ce pour le conserver au vendeur? Mais cela est impossible, puisqu'il est inséparable de la créance. Veut-on, dans l'intérêt de l'acheteur, le considérer comme éteint? Mais quelle raison y a-t-il de faire exception aux principes ordinaires de la subrogation? Existe-t-il quelque texte où il soit dit que le droit de résolution sera éteint par le paiement du prix de vente, quoique la subrogation qui l'accompagne fasse survivre la créance? Je vois au contraire dans l'art. 1250, 1°. (1), que le subrogé reçoit *tous les droits* du créancier qu'il désintéresse. C'est donc introduire dans la loi une distinction purement arbitraire, que de refuser à la subrogation l'effet d'empêcher l'extinction du droit de résolution, bien qu'elle soit toute-puissante pour conserver le droit principal et ses autres garanties.

« Il me semble plus conforme aux principes de dire, que le droit de résolution doit, comme tout autre garantie, suivre la créance, partout où elle passe.»

De toepassing van dit alles op het onderhavige geval leidt alzoo tot het besluit, dat de borg die voor den huurder achterstallige huurpenningen voldoet daardoor oogenblikkelijk in het regt des verhuurders treedt om den huurder aan te spreken tot ontbinding der huur-overeenkomst met schadevergoeding, en derhalve in de resolutoire actie ontvankelijk is. Thans wordt het in de tweede plaats de vraag, of de gesubrogeerde borg van dit zijn verkregen regt gebruik maken mag zelfs ten nadeele, ja, gelijk *in casu supposito*, niettegenstaande de tegenspraak en in weerwil van den oorspronkelijken

(1) Art. 1437, 1°. B. W.

schuldeischer? Fransche regtsgeleerden van naam ont-
kennen het.

«Si le créancier désintéressé avait parmi ses garanties un droit de résolution, ce droit profitera à la caution. *Toute fois la subrogation ne pouvant pas nuire au créancier* (art. 1252), le droit de résolution ne pourra pas être exercé à l'encontre de son intérêt;»

zegt MOURLON (1), en beslist daarop ons geval in terminis aldus: «*ainsi la caution qui a payé des fermages échus ne peut pas à elle seule demander la résolution du bail, car le créancier peut avoir intérêt à le maintenir,*» en dat gevoelen wordt, gelijk hij tevens mededeelt, ook gehuldigd door PONSOT (2), mitsgaders door TROPLONG (3).

Het betoog dier regtsgeleerden staat of valt dus met het beweren, dat in art. 1252 C. C. het beginsel zoude zijn uitgesproken, dat de subrogatie geen nadeel kan toebrengen aan den schuldeischer, en gaat, zoo dit juist is, ook voor ons regt op, daar dat artikel in art. 1439 B. W. letterlijk is overgezet, gelijk uit hunne tegenover elkander plaatsing blijkt:

art. 1252 C. C.

Elle ne peut nuire au créancier *lorsqu'il n'a été payé qu'en partie; en ce cas, il peut exercer ses droits pour ce qui lui reste dû, par préférence à celui dont il n'a reçu qu'un paiement partiel.*

art. 1439 B. W.

Dezelve kan den schuldeischer in zijne regten niet verkorten, *indien* hij slechts gedeeltelijk betaald is; *in dat geval*, kan hij zijne regten, ten aanzien van hetgeen hem nog verschuldigd blijft, uitoefenen, bij voorkeur boven dengene van wien hij slechts eene gedeeltelijke voldoening bekomen heeft.

(1) p. 212, 213.

(2) *Cautionnement* n°. 266.

(3) *Cautionnement* n°. 376.

Onverminderd het gewigt aan een gevoelen toe te kennen waaraan een TROPLONG zijn bijval schonk, zal nogtans juist een jurist, als hij, de laatste zijn om het euvel te duiden, dat men het gezag der wet zelfs boven het zijne stelt, en leest men haar onbevangen, dan komt men tot een ander resultaat.

Wel verre namelijk van als algemeen beginsel te verkondigen, dat de subrogatie nimmer strijdig met de belangen des schuldeischers werken kan, nemen kennelijk beide teksten (1) iets dergelijks slechts aan in een bijzonder, naauwkeurig omschreven geval, en kunnen dus alleen daar toepassing vinden, waar dat geval voorhanden is. Waar maar eene *gedeeltelijke* betaling, en dus ook maar eene *gedeeltelijke* subrogatie plaats grijpt, splitst zich natuurlijk de oorspronkelijke actie in tweeën, daar zij slechts voor het betaalde gedeelte op den gesubrogeerden overgaat, doch voor het onbetaald gelaten gedeelte aan den oorspronkelijken schuldeischer verblijft. Op dit geval nu, en daarop alleen, hebben onze artt. het oog. *Dan*, zeggen zij, kan de gedeeltelijke actie, door den gesubrogeerden verkregen, geen nadeel toebrengen aan het gedeelte der actie dat de schuldeischer behield; ja, gaat integendeel deze aan genen voor. Evenmin nu als men dit recht van voorrang zoude mogen uitbreiden tot een ander dan het hier omschreven geval (2), mag men er uit afleiden, als *algemeen beginsel*, dat de subrogatie den schuldeischer niet zou kunnen kwetsen in zijne belangen; ja, veeleer zou er, *arg. a contr.*, uit volgen, dat zij dit in *andere* gevallen *wel* kan.

(1) Waarbij het opmerking verdient, dat het Hollandsehe *regten verkorten*, schoon het denkbeeld juist uitdrukken, van veel beperkter beteekenis is dan het Fransche *nuire*.

(2) Vgl. ZACHARIAE, *Handb.*, § 288, n. 9, 10, 11 *va sans dire*, au surplus, que la règle de notre article étant une exception, et une exception étrangement rigoureuse, elle ne saurait être transportée du cas de subrogation au cas de cession, zegt MARCADE, ad h. a. IV, p. 546.

Alles lost zich dus op in deze vaaag, is hier het geval in art. 1439 B. W. voorzien, het geval van *gedeeltelijke* betaling, inderdaad aanwezig?

Het zou zich voorzeker onder dergelijke omstandigheden kunnen voordoen. Zoo b. v. de huurder *twee* termijnen ware in gebreke gebleven, en nu de borg slechts *een* daarvan hadde gekweten, zou hij het regt dat uit de door hem gedelgde wanpraestatie voortvloeide tegen den schuldenaar niet mogen doen gelden tot verkorting van het regt, uit de niet gedelgde wanpraestatie voortvloeiende, dat aan den verhuurder ware verbleven, en integendeel diens actie boven de zijne de voorkeur hebben.

Doch in casu had juist de borg het achterstallige geheel aangezuiverd, en dus den verhuurder, voor het oogenblik althans, geheel betaald en hem het regt om de resolutoire actie in te stellen geheel doen verliezen. Het is waar, dat, bijaldien de verbindtenis voortduurt, de wanpraestatie van een der in het vervolg te vervallen termijnen den verhuurder later gelijke actie op nieuw zou kunnen verschaffen. Doch die tijden zijn nog niet gekomen. Die actie, in de toekomst door eene onzekere gebeurtenis misschien te baren, is nog geene actio nata, en kan dus hier niet als boven die des gesubrogeerden bevoorregt worden beschouwd. Of is het, zonder de woorden geweld aan te doen, mogelijk te beweren, dat hij die *alle* de vervallen huurpenningen betaald heeft slechts eene *gedeeltelijke* betaling heeft gedaan? Bij consequente uitwerking ten minste zoude het hierop nederkomen, dat men de resolutoire actie, den borg met de eene hand gegeven, met de andere weder afnam, vermits hij dan de resolutoire actie slechts zou mogen instellen in een enkel geval, namelijk, zoo de *laatste* termijn achterstallig ware gebleven, en hij dien hadde betaald; met andere woorden, juist in het

geval, dat de verbindtenis reeds haren natuurlijken dood is gestorven, en ontbinding dus niet meer te pas komt.

Maar is art. 1439 B. W. ten deze van geene toepassing, evenmin is er eenig ander wetsartikel waarin het regt tot de resolutoire actie van den subrogant dat het zij op den gesubrogeerden in het algemeen, het zij op den gesubrogeerden borg in het bijzonder overgaat binnen zekere grenzen wordt besloten, en zonder zulk eene bepaling heeft men geen regt om uitzonderingen vast te stellen op een regel, als dien in art 1877 B. W., het zij dan te regt of ten onregte, door den wetgever zonder eenig voorbehoud en in zoo ondubbelzinnige en volstrekte bewoordingen verrat.

De schuldeischer heeft hier uit de wanpraestatie des huurders de resolutoire actie gehad.

De borg, door het verschuldigde te voldoen, heeft hem die actie ontnomen.

Hij zelve is dus daarin getreden.

De onbuigzame tekst laat geene andere verklaring toe.

De laatste vraag die beslist moet worden is, of de borg met de vordering tot ontbinding der overeenkomst ook die tot vergoeding van kosten, schade en interessen verbinden kan, en, zoo ja, hoe die vergoeding behoort te worden berekend?

Op het eerste gedeelte der vraag ligt het antwoord voor de hand. De vordering tot schadevergoeding maakt, volgens de wet, met die tot ontbinding der overeenkomst een geheel uit, en is derhalve een onderdeel der resolutoire actie, zoodat die de eene heeft ook de andere hebben moet (1).

Schadevergoeding nu moet natuurlijk altijd met opzigt

(1) Opmerkelijk is het, dat bij huurovereenkomst met dit alles nog eene veroordeeling tot ontruiming pleegt verbonden te worden die hier echter door den borg, als daarbij geen belang hebbende, niet was gevraagd.

tot een bepaald persoon berekend worden die hier zal moeten wezen of de oorspronkelijke schuldeischer, of de gesubrogeerde. Mij dunkt, de eerste. Want, hoewel de subrogatie het regt zelve doet overgaan, blijft dit toch bij den gesubrogeerde steeds een *afgeleid* regt. Schoon de persoon des schuldeischers een ander geworden zij, de inschuld blijft niettemin dezelfde, het onderwerp der vordering verandert niet. De gesubrogeerde kan dus niets anders vragen dan wat, zoo er geene subrogatie had plaats gehad, de schuldeischer zou gevraagd hebben, d. i., de vergoeding van kosten, schade en interessen die aan dezen, in dat geval, verschuldigd ware geweest. Het is zoo, op die wijze wordt het eene *fictieve* rekening, maar daaruit kan men geen bezwaar putten, om de eenvoudige reden, dat de gansche subrogatie op eene fictie berust (1).

Dit alles klemt te meer waar, gelijk hier het geval is, dergelijke vergoeding slechts een onderdeel der eigenlijke vordering (die tot ontbinding eener overeenkomst) uitmaakt. De resolutoire actie, door den borg in te stellen, strekt immers niet tot ontbinding eener tusschen hem en den huurder, maar tot ontbinding der huurovereenkomst tusschen den *verhuurder* en den huurder aangegaan. Naar den regel: *accessorium sequitur suum principale* kan mitsdien ook de vergoeding, daarmede verbonden, geene andere zijn dan die der schade, kosten en interessen, ten gevolge dier ontbinding, door den verhuurder te lijden.

Bijaldien zij nu echter, dus berekend, meer bedraagt dan hetgeen de borg heeft uitgeschoten, moet hij zich

(1) Der Eintritt in die Rechten des Gläubigers ist die *Rechtsdichtung* (*fictio juris*), vermöge welcher die Rechte eines Gläubigers, dem ein Dritter Zahlung leistet, kraft Gesetzes und ungeachtet die Schuld durch die Zahlung getilgt worden ist, auf diesen Dritten übergehn. ZACHARIAE, *Handb.* § 321.

dan niet, die vergoeding vorderende, althans tot dat bedrag beperken?

Voor de bevestigende beantwoording dezer vraag pleiten krachtige redenen. De wet subrogeert den borg, niet om hem met benadeeling des schuldeischers te bevoordeelen wat geheel tegen den aard hunner onderlinge betrekking strijden zou, maar eenvoudig om, in navolging van het beneficium cedendarum actionum der Romeinen, dien borg een middel te meer te verzekeren om zich, zonder krenking van des schuldeischers regten, voor zijne uitschotten schadeloos te laten stellen. Meer dan die uitschotten derhalve kan hij nooit vragen. « La caution qui a payé, zegt MOURLON (1), a deux actions pour répéter du débiteur l'argent qu'elle a employé à sa libération, l'action qu'elle a de son chef, comme mandataire ou gérant, et l'action du créancier auquel elle a succédé par l'effet de la subrogation (V. p. 15).

« Si l'action de mandat ou de gestion d'affaires est plus étendue que l'ancienne créance, la subrogation n'est acquise que dans la limite du droit qu'avait le créancier désintéressé; si elle est, au contraire, moins étendue, la subrogation ne produit son effet que dans la limite de l'action de mandat ou de gestion. »

Men kan het redelijke van dit beweren allezins erkennen, en toch gelooven, dat het in regten niet zoude opgaan, dewijl het, hoe gaarne men het anders wenschte, ten eenemale is buiten de wet. Want deze kent zoodanige beperking slechts bij de vordering tot verhaal die de borg uit eigen hoofde heeft (2), maar bij de regtsvorderingen die ze hem in hoedanigheid van gesubrogeerden des schuldeischers toekent wordt daarvan met geen woord gesproken. Integendeel, zij zegt, zonder eenige uitzondering hoegenaamd te maken, dat de borg

(1) p. 408.

(2) Art. 1876 B. W.

in *alle* de regten des schuldeischers treedt, zoodat, wil men met haar niet in openlijken strijd geraken, men hem ook diens actie tot schadevergoeding in haar geheel moet toekennen, terwijl voorts de algemeene *doli exceptio* der Romeinen in ons regt onbekend is.

Waar er strijd is tusschen hetgeen de rede eischt en de wet gebiedt, zal misschien bij die blinde gehoorzaamheid aan de laatste predikt zich te verdedigen hebben tegen het zoo gereede verwijt van kleingeestige letterknechterij. Doch zou men niet behooren te onderscheiden? Zoodra de wet meer dan eene verklaring maar eenigzins toelaat, stemme men voor die wier resultaat het meest met de leer der wetenschap strookt. Dwingt ons het juridiek verstand in eene bepaling die slechts gewaagt van een enkel geval de te eng geformuleerde bekrachtiging van eenen algemeenen regel te zien (1), of laat zich uit de onderlinge vergelijking en verbinding van meerdere bijzondere wetsvoorschriften een leidend beginsel ontwikkelen (2), men achte zulk eene stelselmatige uitbreiding, dat herleiden tot eene hoogere eenheid, geoorloofd, ja pligtmatig, omdat, zelfs in een toestand, gelijk de onze is, het regt zijne organische natuur nooit geheel verloochent. In een woord, zoodra men zich op het gebied der *verklaring* beweegt, zij te hangen aan de letter het sterkste bewijs van ongeschiktheid dat men geven kan. Maar als men dat gebied verlaten heeft, waar niet meer van de *explicatie*, maar van de *applicatie* der wet de rede is, en het er

(1) Zoo, dankt mij, moet men art. 1612 B. W. dat alleen van den kooper spreekt dus opvatten; de exceptie die de huurder tegen de rei vindicatio zijns verhuurders heeft behoudt hij tegen diens opvolger onder bijzonderen titel in het regt om over het verhuurde te beschikken.

(2) Zoo kan men, mijns inziens, uit de verschillende bepalingen der wet nopens de algeheele gemeenschap van goederen tusschen echtgenooten afleiden, dat het wezen dier gemeenschap in eene soort van *successio per universitatem* bestaat.

alleen op aan komt, of het den regter betaamt eene wet, omtrent wier verklaring geen geschil kan zijn, blindelings toe te passen, of veeleer die toepassing, als ware het met behulp eener exceptio doli, te weigren, wanneer zij in een bepaald geval zou leiden tot een ongerijmd, onbillijk en onwetenschappelijk resultaat, daar kan men, naar mijne overtuiging, zonder schending van een der hoofdbeginselen van het hedendaagsch staatsregt, in een stellig wetsvoorschrift ten overvloede uitgesproken (1), niet anders oordeelen dan dat, in 's regters oog, de wet onseilbaar, en boven het gezond verstand, het gevoel van billijkheid of de leer der wetenschap verheven behoort te zijn. Korter, bij ons is, mijns inziens, niets regtens wat niet, middellijk of onmiddellijk, is gegrond op de afgekondigde wet.

Doch mag de regter de wet niet verbeteren, partijen bezitten dat vermogen, overal waar alleen hare belangen er bij betrokken zijn. Wil zich dus de schuldeischer voor alle schade wachten, hij late den borg afstand doen van de resoluteire actie in de gevallen waarin hij die, volgens de wet, buiten toestemming des schuldeischers zoude mogen kunnen instellen. Bij het aangaan van den borgtogt zal de borg hiertoe ligtelijk te bewegen zijn, en ook hij die met het hier verdedigde gevoelen niet instemt zal in een dergelijk beding slechts eene, schoon overbodige, echter in geen geval schadelijke voorzorg zien.

II. Twee bouwlieden, A en B, hadden twist over een stukje gronds, tusschen beider erven gelegen. A had het in bezit, doch B, een persoon om zijn gevaarlijk karakter in den omtrek zeer gevreesd, verjoeg hem er uit, dat hij, om welke redenen dan ook, lijdelijk bleef aanzien. Weinige maanden daarna sterft B en laat als

(1) Art. 11 Alg. Bep.

zijn eenigen erfgenaam na zijn zoon C, op dat oogenblik in eene verwijderde provincie in garnizoen. Die gelegenheid grijpt A aan en neemt, vóór dat C kan overkomen om orde op den boedel zijns vaders te stellen, het hem vroeger ontweldigde stukje gronds op nieuw in bezit. Hierdoor herleeft tusschen A en C de oude twist die echter gelukkig in der minne veressend wordt.

Doch zoo partijen den weg van regten waren ingeslagen en het daardoor tusschen haar inderdaad tot een proces gekomen ware, zoude dit, feitelijk zoo eenvoudig en, men mag zeggen, alledaagsch, geval eene reeks van vragen hebben opgeleverd die, naar ik geloof, zeer geschikt zijn om den zamenhang onzer possessoire actien toe te lichten, en die ik daarom eenigzins casuistisch wil doorloopen.

Op het oogenblik van zijn overlijden was B de bezitter en wel tegenover A met geweld.

Dit zijn bezit ging met deszelfs gebreken van regtswege over op C (1).

C verloor het zonder geweld door de heimelijke wederinbezitneming van A.

Hij heeft dus tegen A, den tegenwoordigen houder, de regtsvordering tot handhaving en herstelling in het bezit (2).

Aan de waarheid dezer stelling valt wel niet te twijfelen; te meer, omdat gezegde actie juist met het oog op dergelijke gevallen in de wet schijnt opgenomen te zijn.

«Ainsi, zeide de heer NICOLAÏ, si après la mort du propriétaire, un autre que l'héritier se met *de fait* en possession d'un domaine faisant partie de la succession, l'action en maintenue, qui devra être intentée dans l'année, à dater du trouble, ne tendra pas seulement à faire condamner le défendeur à cesser le trouble, mais

(1) Art. 597 B. W.

(2) Art. 618 B. W.

Themis, D. XII. 3e St. [1851].

encore à abandonner l'objet qu'il détient injustement, et à en restituer la détention au véritable possesseur (1).»

De groote vraag dus is, of en hoe zich A tegen die actie van C zal kunnen verdedigen?

Mag hij thans beweren: gij zijt in uwe regtsvordering tegen mij niet ontvankelijk, vermits het door u van uwen vader geërfde bezit van mij met geweld was verkregen? Mij dunkt, men moet het ontkennen. De wet laat eene dergelijke exceptie alleen toe tegen de regtsvordering tot handhaving in het bezit wegens stoornis (2) en aan analogie tusschen beide, ook ten aanzien harer voorwerpen, ja in elk opzigt, zoo verschillende regtsmiddelen valt niet te denken, omdat het eene tegen *iedereen houder*, het andere daarentegen alleen *tegen den persoon die de stoornis aanbragt* gerigt wordt, en juist met dit laatste die *exceptiones vitiosae possessionis*, als uitsluitend op eene persoonlijke betrekking tusschen partijen gegrond, ten naauwste zamenhangen. Of, zoo A het bezit reeds wederom aan een derde had overgedaan, zou dan deze het wel aan C moeten teruggeven, A zelve daarentegen niet?

Een ander punt nogtans is dit. A, door B gewelddadig ontzet, had tegen dezen kunnen optreden met de regtsvordering tot herstelling in het bezit (3). Heeft hij nu die actie tegen C behouden?

Het mag in ons recht dat de onderscheidingen door het Romeinsche recht ten aanzien der *actiones ex delicto* in dit opzigt gemaakt niet kent wel boven bedenking geacht worden, dat zij, even als elke andere actie, niet slechts tegen den ontweldiger in persoon, maar ook tegen zijn erfgenaam kan worden ingesteld (4); maar moeije-

(1) VOORDUIN, *Gesch. en Beg.* III. 368.

(2) Art. 613, § 2. B. W.

(3) Art. 619 B. W.

(4) Art. 1146 B. W.

lijker te beantwoorden is de vraag, of A zijne actie tot herstelling niet heeft verloren, toen en doordien hij zelve zich weder in het ontveldigd bezit heeft gesteld?

Ik zou meenen van ja. Volgens de wet toch strekt zij tot herstelling in het bezit op grond van gewelddadige ontzetting (1). De wet veronderstelt dus, dat die ontzetting voortduurt op het oogenblik, dat zij wordt aangevangen, want hoe is het mogelijk iemand in het bezit te *herstellen* die er in is?

Doch men zal waarschijnlijk antwoorden: de wet vordert, om hem in die actie ontvankelijk te doen zijn, juist niets meer van den eischer dan het bewijs van de *daad* der gewelddadige ontzetting (2). Die daad, door B gepleegd, wordt immers niet ongedaan gemaakt door eene latere daad van A? En ook het belang des eischers bij die actie heeft volstrekt niet opgehouden. Vooreerst toch kan hij daarmede vergoeding bekomen voor het gemis van het bezit gedurende den tijd tusschen de ontzetting en de weder-inbezitneming verlopen, en, ten tweede, wordt hij, zoo hij zich daarmede laat herstellen, beschouwd even als of hij het bezit nimmer had verloren (3), terwijl hij anders eerst sedert de weder-inbezitneming een nieuw, en nog wel vitieus, bezit zou aanvangen, waarvan, onder omstandigheden, dus zelfs de verjaring, of het gewigtigste gevolg van het bezit, voor hem kan afhangen.

Die bedenkingen echter zoude ik dus trachten te ontzenuwen. Zonder te treden in een langwijlig onderzoek over den waren zin van dat «ontvankelijk zijn» hetgeen ook in andere opzigten reeds tot zooveel verschil van gevoelen heeft aanleiding gegeven, merke men alleen op, dat *daad* hier kennelijk gelijkkluidend is met *feit*.

(1) Art. 619, § 1. B. W.

(2) Art. 619, § 3. B. W.

(3) Art. 622 B. W.

«Celui qui a été dépossédé par violence est recevable dans cette action en prouvant *le seul fait de spoliation.*» zeide de heer NICOLAÏ, en verder: «pour réussir il suffit d'apporter *la preuve de la spoliation.*» De tegenwerping, die men maakt, is dus eene handtastelijke petitio principii. Want zoo *door de gewelddadige ontzetting* in § 1 bedoeld wordt eene ontzetting, spoliatie, die op het oogenblik van het aanleggen der actie voortduurt, drukt ongetwijfeld *de daad* (het feit) *der gewelddadige ontzetting* in § 3 hetzelfde denkbeeld uit. Daarbij komt nu dat de regtsvordering tot herstelling beide de eigenschappen in zich vereenigt waardoor die tot handhaving en tot handhaving en herstelling zich van elkander onderscheiden. Even als namelijk de regtsvordering tot handhaving gerigt wordt tegen hem die de stoornis aanbragt, gaat die tot herstelling tegen degenen die het geweld gepleegd of bevolen hebben, en wel tegen een iegelijk hunner voor het geheel. Maar tevens, schoon natuurlijk niet cumulatief, kan zij, gelijk die tot handhaving en herstelling, worden aangevangen tegen iederen houder. Mij althans schijnt dit met noodwendigheid uit deze drie omstandigheden te volgen:

I. zegt de wet: diezelfde regtsvordering kan worden aangevangen tegen alle degenen die zich ter kwader trouw van het bezit hebben ontdaan (1).

Daarmede nu kan niemand anders gemeend zijn dan hij die, om de verpligting tot teruggave welke op hem, als houder, drukt te ontgaan, zich van de zaak ontdoet, wat kennelijk de aansprakelijkheid des houders, als zoodanig, veronderstelt.

II. wil de wet, dat zoowel bij de regtsvordering tot herstelling, als bij die tot handhaving en herstelling, ten aanzien der bezitters, zoo te goeder, als ter kwader trouw, omtrent hunne regten aangaande het genot der vruchten

(1) Art. 620 B. W.

en de gemaakte kosten gedurende het bezit, de regelen zullen gelden welke op dat stuk voor de opvordering van eigendom zijn voorgeschreven (1).

Hieruit vloeit wederom ten stelligste voort, dat niet alleen de regtsvordering tot handhaving en herstelling, maar insgelijks die tot herstelling, even als de opvordering van eigendom, tegen iederen derden houder moet kunnen worden gerigt, dewijl anders deze bepaling in dit geval van gene toepassing zoude kunnen zijn, ja onzin zoude bevatten.

III. ware het dan ook meer dan zonderling, bijaldien aan hem die het bezit zonder geweld verliest meerdere bescherming werd verleend dan aan hem die daaruit gewelddadig is ontzet (2).

Kan nu dezelfde regtsvordering, als tegen hen die het geweld gepleegd of bevolen hebben, mede gerigt worden tegen den derden houder, of degenen die zich ter kwader trouw van het bezit ontdoen, en behoeft men dus, om haar ook tegen deze personen ontvankelijk te doen zijn, slechts de daad der gewelddadige ontzetting te bewijzen, zoo is het immers duidelijk, dat hiermede niets anders bedoeld kan zijn dan eene ontzetting die steeds voortduurt?

Bovendien (wil men hangen aan het woord) *de eischer* behoeft slechts te bewijzen, dat men hem binnen het jaar ontzet heeft, want daaruit ontstaat het vermoeden, dat die ontzetting steeds voortduurt. Maar dat vermoeden ontzenuwt *de gedaagde* door het tegenbewijs, dat zij heeft opgehouden.

Wat voorts het blijvend belang des eischers bij de actie betreft, dit doet eigenlijk tegen mij niets af, dewijl ik mij op de natuur zelve der actie beroep, en niet op den regel: point d'intérêt, point d'action. Overigens heeft

(1) Art. 623 B. W.

(2) Vgl. OPZOOMER, B.W. II. 54. GRATAMA. *Nieuwe Bijdragen*. I. 257.

de gespolieerde, gelijk de wet uitdrukkelijk erkent, niet enkel de possessoire tot herstelling, maar insgelijks eene *gewone regtsvordering tot schadevergoeding* (1). Van die regtsvordering nu beweert ik geenszins, dat zij door de latere weder-inbezitting te niet gegaan is, en daarmede kan hij zich dan het tusschentijdsch gemis van het bezit laten vergoeden.

Het voorregt der fictie eindelijk, aan de herstelling door den regter verbonden, gaat, ik erken het, in mijn stelsel voor A verloren. Maar waarom heeft hij zich zelf regt verschafft, in plaats van de hulp in te roepen van den regter? Ja, juist de aard dier fictie pleit krachtig in mijn voordeel. Of is het niet duidelijk, dat, waar de *herstelling* iemand zal doen beschouwen als of hij het bezit nimmer verloren had, daar het denkbeeld ten grondslag ligt, dat hij tot op die herstelling inderdaad *buiten* het bezit geweest is? En werd het geen stapelen van fictie op fictie, indien hij die in waarheid *in* het bezit is geacht moest worden *niet in* het bezit te zijn, ten einde het te kunnen beschouwen *alsof hij er altijd in geweest was?*

Ik voor mij omhels dus het gevoelen, dat hij die uit het bezit gestooten wordt, doch dit later weder verkrijgt daardoor de bevoegdheid verliest om de regtsvordering tot herstelling in het bezit aan te vangen, mogt ook deze overigens nog niet zijn verjaard.

Naar deze beschouwing kan A zich mitsdien niet verdedigen tegen de vordering van C, en wordt derhalve deze door den regter in het bezit gehandhaafd en hersteld.

Wanneer hij nu, na die herstelling, door A aanhoudend wordt geplaagd en gestoord, zal hij zich dan daartegen met de regtsvordering tot handhaving kunnen beschermen?

Neen, want ten gevolge dier herstelling wordt hij

(1) Art. 624 B. W.

immers beschouwd als of hij het bezit nooit verloren had (1). Had hij het nu nooit verloren, zoo had hij het steeds behouden, gelijk hij het, naar den regel: le mort saisit le vif, van zijn vader erfde, d. i., als aan A met geweld ontnomen (2). Derhalve doet deze hem met de exceptio violentae possessionis in zijne actie tot handhaving niet-ontvankelijk verklaren (3).

Zonderlinge uitslag voorwaar! Hij die met geweld uit de zaak is verdreven, doch, de kans schoon ziende, haar zonder geweld weder tot zich nam zal verplicht zijn dat bezit aan den erfgenaam des geweldenaars te laten, zonder van zijne zijde meer te behouden dan eene hoogstbeperkte vordering tot schadevergoeding en het regt van storing. En zelfs van het laatste zoude ik hem het straffeloos genot niet durven verzekeren. Met reden toch merkt von SAVIGNY (4) aan, dat het verlof om «dem Andern nach Belieben Gewalt an zu thun — auf keine Weise das Resultat eines Richterspruchs seyn kann oder darf,» enik zou uit dien hoofde overhellen tot de meening, dat, overal waar de wet *het bezit zelf* erkent, maar *de possessoire actie* weigert, de storing in dat bezit behoort te worden beschouwd als eene onregtmatige daad die tot schadevergoeding verplicht (5).

Maar zoo men zwaarigheid maakt zich met het voorgedragene te vereenigen en liever redeneren wil uit het standpunt, dat A de regtsvordering tot herstelling door zijne latere inbezitneming *niet* verloren heeft (een beweren dat, als men het woord *daad* in den meest gewonen en eigenlijken zin opvat, zeker in de letter der wet wel

(1) Art. 622 B. W.

(2) Art. 599 B. W.

(3) Art. 613, § 2. B. W.

(4) *Bes.* 484.

(5) Art. 1401 B. W.

eenige ondersteuning vindt) wordt de zaak veel ingewikkelder.

In de eerste plaats vrage men dan, op welke wijze A zich van zijne actie tegen C kan bedienen?

In het Romeinsche regt namelijk gold de regel, dat wie een regt van vordering heeft het ook kan doen strekken ter zijner verdediging. Cui damus actiones, verklaart *ULPIANUS*, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit (1). Doch schoon steunende op eenen natuurlijken grondslag, stond zulks in het innigste verband met de eigenaardige manier van procederen der Romeinen en hunne technische begrippen van *actio* en *exceptio*, begrippen echter die uit ons regt verdwenen zijn, zoodat dit, althans als algemeen, doorgaand beginsel, dien regel niet meer erkent. En hier inzonderheid zoude een exceptief gebruik maken zijner actie tot herstelling door A, ten einde zich te verdedigen tegen de overigens gegronde actie tot handhaving en herstelling van C, slechts daarop nederkomen, dat hij zich op het gebrek dat diens bezit tegenover hem aankleeft beriep. Maar gelijk straks werd opgemerkt, de *exceptio violentae possessionis* is tegen de regtsvordering tot handhaving en herstelling bij de wet niet toegelaten.

Het eenige dan wat aan A overblijft bestaat hierin, dat hij, door C in conventie met de regtsvordering tot handhaving en herstelling aangesproken, met de regtsvordering tot herstelling tegen hem in reconventie optreedt (2). Dan evenwel moet die reconventionnele eisch worden gedaan binnen het jaar, te rekenen van den dag waarop het geweld heeft opgehouden (3), daar er geene gezonde reden zou zijn om het er voor te houden, dat de verjaring door de weder-inbezitneming van A is

(1) L. 156, D. de R. J. (50.17.)

(2) Art. 250 B. R.

(3) Art. 621 B. W.

gestuit of geschorst. Wil dus de eischer in conventie zich voor die reconventionnele vordering, waarmede A, zoo lang men hem met rust laat, niet ligt uit eigen beweging zal voor den dag komen, vrijwaren, hij wachte eenvoudig met zijne dagvaarding tot het regt zijner tegenpartij verjaard zij.

Doet hij dit echter niet, dan is op zich zelf en de eisch in conventie en de eisch in reconventie gegrond, en behoort dus de regter bij een en hetzelfde vonnis beide partijen te gelasten om, over en weder, elkander in het bezit te herstellen (1); een vonnis waarvan, naar mijn inzien, de ten uitvoerlegging aan groote moeilijkheden onderhevig zou zijn.

Op welke wijze derhalve men in dit, feitelijk zoo hoogst eenvoudig, geval den knoop doorhakt, altoos, bedrieg ik mij ten minste niet te zeer, zal men tot eene beslissing geraken die de eischen der regtvaardigheid niet geheel bevredigt, en op het zamenstel onzer possessoire actiën een ongunstig licht werpt. Mag men het niet bejammeren, dat niet reeds onze wetgever tot de slotsom gekomen is, onlangs door *ESQUIROU DE PARIEU* (2) uit de geschiedenis der possessoire actiën getrokken, om namelijk slechts ééne possessoire actie te geven, doch die zoo ruim gesteld is, dat zij aan alle de eischen, zoo van aanval als verdediging, voldoet. Het tegenwoordig regt becht immers in het algemeen weinig aan de individualiteit der actiën, en, de Romeinen mogen naauwkeurig tusschen *interdicta retinendae* en *recuperandae possessionis* onderscheiden hebben, ook die onderscheiding hing ten naauwste met den vorm der *procédure* zamen, en heeft voor ons geene ware belangrijkheid meer.

(1) Art. 252 B. R.

(2) *Études sur les actions possessoires*. Paris 1850.

De verwijzing uit te spreken door den kantonregter, wanneer een gedaagde verklaart het onderhandsch geschrift of eene handteekening niet te erkennen of te ontkennen, — door Mr. G. B. EMANTS, kantonregter te Voorburg.

Daar al hetgeen de regtsvordering bij de kantongeregten betreft zeldzaam verder behandeld wordt dan bij de arrondissementsregtbanken of in regtsgeleerde werken, is het moeilijk op twijfelachtige punten eene vaste jurisprudentie te verkrijgen, hoe wenschelijk dit ook in vele opzichten zijn moge. De regtsvragen mogen hare belangrijkheid voor den regtsgeleerde hebben, wegens het geldelijk onderwerp der vordering hebben zij er geene voor partijen: in elk geval laat art. 99 R. O. slechts zeldzaam het inroepen van het gevoelen des Hoogen Raads toe, terwijl de zaak zelfs niet altijd in hooger beroep bij de regtbank gebracht wordt.

Wegens het menigvuldig gebruik der onderhandsche geschriften scheen mij een opzettelijk onderzoek van de artt. 1912—1914 B. W., in verband met art. 100 B. R., wat de door ons gestelde regtsvraag betreft, niet overbodig. Hij, tegen wien men zich op een onderhandsch geschrift beroept, moet dit of zijne handteekening kennen, stelt men. De ondervinding doet echter zien, dat bij nagemaakte handteekening, indien het geschrift van eenige jaren herwaards dagteekent, velen en juist zij vooral, die te goeder trouw zijn met het geloof aan de valsheid van het geschrift, zich niet durven verklaren. Ik vermeen, dat den kantonregter de magt niet is toegekend, om, bij gebreke eener stellige verklaring, het geschrift of de handteekening voor erkend te houden. Mogt ik dwalen, gaarne wil ik mijn gevoelen voor beter laten varen.

Mijn gevoelen ten dezen blijkt uit de in het hoofd dezes geplaatste stelling. De te behandelen regtsvraag is eene van bevoegdheid. Het gevoelen, dat ik voorsta, wordt voornamelijk op twee gronden bestreden: 1°. dat een geschrift of eene handteekening door den schrijver niet stellig ontkend moet worden gehouden voor erkend; 2°. dat de woorden *verklaart die niet te erkennen*, in art. 100 B. R., alleen slaan op de erfgenamen en regt-verkrijgenden en niet op den schrijver.

Mijne meening is, dat bij gebreke eener stellige ontkenenis, alleen op eene *wettige* wijze het geschrift of de handteekening kan worden gehouden voor erkend, en dat den kantonregter de bevoegdheid niet is toegekend om die verklaring te geven.

De stellige erkentenis is noodig, omdat de regter alleen op bewijs oordeelt: die van hem regt vraagt, moet zijn regt, of het feit, waarop hij zich tot staving van zijn regt beroept, bewijzen. Onder de bewijsmiddelen treffen wij in de eerste plaats aan schriftelijk bewijs: dit is van tweeërlei aard, of authentiek, wanneer het volledig bewijs levert, tot dat het van valscheid beticht, en deze bewezen wordt, of onderhandsch, wanneer het alleen volledig bewijs oplevert, indien het stellig erkend is door dengenen, tegen wien men zich daarop beroept of op eene wettige wijze wordt gehouden voor erkend.

Op onvolledig bewijs mag de regter niet veroordeelen: hij kan dus vorderen, dat hem dit geleverd worde: de wijze waarop hij dit vorderen kan en partijen het leveren moeten, vinden wij in de regtsvordering. Het Burg. Wetb. bepaalt, welke de regten der personen zijn, welke bewijsmiddelen kunnen aangewend en moeten aangenoemen worden, om die regten te handhaven, en welke kracht de wet daaraan toekent. De regtsvordering daarentegen houdt in de regels, naar welke partijen zich

rigten moeten om de handhaving dier regten bij den regter te verkrijgen, en op welke wijze aldaar de bewijsmiddelen moeten aangewend, geleverd of door den regter kunnen verkregen worden (1). — Wanneer alzoo art. 1912 B. W. zegt, dat het onderhandsch geschrift, hetwelk op eene wettige wijze voor erkend wordt gehouden, volledig bewijs levert, dan omschrijft het alleen de kracht van zoodanig erkend houden. Noch in dit, noch in een der beide volgende artikels is bepaald, dat zoodanig geschrift niet stellig erkend, noch ontkend, daarom alleen zal gehouden worden voor erkend.

Evenmin volgt dit uit de bepaling van art. 1913 B. W. omdat hij, tegen wien men zich op een onderhandsch geschrift beroept, verplicht is zijn schrift of zijne handteekening stellig te erkennen of te ontkennen. Wel legt dit art. den gedaagde eene verplichting op tot de vervulling waarvan de wederpartij hem kan noodzaken; doch de wijze waarop hij dit doen kan, evenmin als de wettige wijze, waarop het geschrift kan gehouden worden voor erkend of de bevoegdheid des regters om bij gebreke eener verklaring het geschrift te houden voor erkend, vinden wij hier niet, daar het Burg. Wetb. wel de bewijsmiddelen en hunne regtskracht omschrijft, maar niet de regels behelst, naar welke zij aangewend en geleverd worden.

Zoo lang derhalve het geschrift op eene wettige wijze of na inachtneming van bepaalde wettelijke vormen, niet kan gehouden worden voor erkend, staat het bij gebreke eener stellige erkenning gelijk met een ontkend, hoewel daarom niet stellig ontkend geschrift; eerst op de vordering daartoe, d. i. tot die stellige erkenning,

(1) Hiertegen doet niet af, dat men in het Burg. Wetb. soms vormen van procedure voorgeschreven vindt: zij behooren daar niet te huis, en hebben maar al te dikwijls tot onduidelijkheid aanleiding gegeven.

volgens de vormen bij de wet voorgeschreven kan het op eene wettige wijze worden gehouden voor erkend.

Zoo zegt BERRIAT DE ST. PRIX (1): «Si au contraire les titres ont été écrits hors de la présence d'un officier public compétent, on les nomme écritures privées, et on ne les considère comme vrais, qu'autant qu'ils sont avoués expressément ou tacitement par ceux à qui on les attribue, ou que l'on constate qu'ils sont émanés d'eux. On parvient à obtenir leur aveu exprès ou tacite au moyen de la procédure de reconnaissance. *Si elle ne conduit qu'à une dénégation ou à une déclaration équivalente, on constate qu'ils sont les auteurs des écritures, au moyen de la procédure de vérification simplement dite.*» De beginselen van regtsvordering moesten de bepaling van het aan art. 1912 B. W. gelijk luidende art. 1322 C. N. doen toepassen. Het *légalement reconnu* (ons op eene wettige wijze voor erkend gehouden) verkreeg men door de *vérification simple*.

Zoo zegt ZACHARIAE (2): «Wenn nun der Ansteller der Urkunde — weder die eine noch die andere Erklärung thun, so is die Urkunde für anerkannt zu halten C. de pr. art. 193.» Derhalve niet op grond van art. 1322 C. N., maar op dien eener bepaling der procedure, art. 193 C. de pr., en dus door verificatie of door oproeping, daartoe laat ZACHARIAE het erkend houden toe.

Die verificatie kan niet bij het kantongeregte geschieden, zoo als wij later zien zullen: er behoort eene bijzondere vordering toe, zonder welke de regter het geschrift of de handteekening niet kan houden voor erkend, gelijk dit blijkt uit een arrest van het Hof van Limburg van 15 April 1844 en een vonnis van de Arr. Regtb. te Utrecht van 28 Febr. 1844 (3). Zoolang der-

(1) Cours de Proc. Civ. I, pag. 266.

(2) Handbuch des Französischen Civilrechts IV, p. 392.

(3) W. 506 en 531.

halve zoodanige vordering niet gedaan is, kan de regter het geschrift niet als bewijs aannemen en moet dus de vordering worden ontzegd als onbewezen. Na eene stellige erkenning berust toch de veroordeeling op de geregtelijke bekentenis des gedaagden; bij het erkend houden van het geschrift zonder dat dit geschiedt volgens de vormen bij de wet bepaald, d. i. op eene wettige wijze, zou de veroordeeling geschieden tegen de bekentenis des gedaagden in: de regter zou die splitsen in strijd met de wet. Is die vordering niet ingesteld, of heeft de regter daarop niet beslist, zoo bestaat er evenmin een erkend, als een voor erkend gehouden geschrift: het staat gelijk met een dat door den schrijver ontkend is, of dat de erfgenamen en regtverkrijgenden verklaren niet te erkennen. Eerst door de bij den bevoegden regter daartoe ingestelde vordering kan de gedaagde genoodzaakt worden aan zijne verpligting, hem bij art. 1913 B. W. opgelegd, te voldoen.

Op grond derhalve, dat, daar volgens het Fransche regt zoo lang een onderhandsch geschrift niet stellig erkend was, men niet dan door de vormen der verificatie tot het erkend houden kon komen; het *légalement reconnu* alleen door de procedure der verificatie verkregen werd, men alzoo die vormen onder de gelijkkluidende bepalingen van art. 1912—1914 mede zal moeten in acht nemen; en dat nergens in de wet bepaald is, dat bij gebreke eener stellige ontkenning het stuk terstond kan worden gehouden voor erkend, vermeen ik, dat het woord *ontkend* in art. 1914 B. W. omvat alle gevallen, wanneer het geschrift of de handteekening niet stellig erkend wordt, en dus evenzeer als bij stellige ontkenning de regter alleen door verificatie tot het op eene wettige wijze voor erkend houden kan komen, omdat de wet geene andere wettige wijze opgeeft.

De eenige zwaarigheid, die zich hiertegen opdoet, is

dat bij de procedure over de echtheid van geschriften, door de vereenvoudiging daaraan in ons wetboek gegeven, art. 193 C. de Proc., waarop bovenvermelde schrijvers zich beroepen, in ons wetboek van Burg. Regtsv. niet is overgenomen. Doch vooreerst staat hietegen over hetgeen wij boven aangaande een niet stellig erkend geschrift hebben betoogd, dat dit met een ontkend geschrift gelijk staat; vervolgens dat ook uit onze art. 180 en volg. B. R. blijkt, dat eerst bij de bijzondere vordering, welke volgens deze art. wordt ingesteld, de gedaagde gehouden is aan zijne verplichting tot stellig erkennen of ontkennen te voldoen: *Pour avoir acte de la reconnaissance ou pour faire tenir l'écrit pour reconnu* diende de vordering bij art. 193 C. de Proc. omschreven. Zoo als wij reeds zeiden, wel zijn die woorden niet in onze wet overgenomen, het blijkt echter uit de overeenstemming van art. 1323 en 1323 C. N. met art. 1912 en 1913 B. W. dat de zaak dezelfde is gebleven, en men dus nog heden steeds door verificatie, dat is geregte-lijk onderzoek naar de waarheid van het geschrift, tot het erkend houden *moet* komen, en derhalve het door ons gestelde geval gebragt worden moet onder de bepaling van art. 174, n°. 1 B. R., in verband met art. 180—183 B. R.

Nu kan de hoogere regter dadelijk het geschrift voor erkend houden op grond van art. 181 B. R., immers wanneer de wederpartij weigert te antwoorden, dat is niet stellig erkent of ontkent; en kan die procedure zamen gaan met de hoofdzaak. Doch zal dan ook hierdoor bewezen zijn, dat de hoogere regter niet anders dan met inachtneming der bij art. 174 B. R. en volg. voorgeschreven bepalingen een geschrift op eene wettige wijze kan houden voor erkend, en dat dus nog altijd die wettige wijze is de verificatie of volgens ons regt het geregte-lijk onderzoek naar de echtheid of onecht-heid van geschriften.

De wettige wijze, welke art. 1912 B. W. vordert om tot het erkend houden te geraken is het geregteijk onderzoek naar de echtheid of onechtheid. Hoe zal de kantonregter hiertoe geraken? op welke gronden zal hij die verklaring geven bij gemis van eene stellige erken-tenis? door welke middelen kan hij den gedaagde dwin-gen tot een stellig erkennen? Op welk artikel der wet zal hij zijne uitspraak gronden, en waarin zal die uit-spraak verschillen van de beslissing, die de hoogere reg-ter eerst na inachtneming der bij de wet voorgeschreven vormen, na onderzoek geeft, en die de kantonregter zonder onderzoek zal geven?

Wij hebben zoo even betoogd, dat eene verklaring niet te erkennen gelijk moet staan met eene ontken-tenis, omdat de hoofdzaak is te weten, of het geschrift al dan niet als bewijs zal kunnen gelden, en derhalve zoo lang er geene stellige erkenntenis bestaat, vóór alles de gedaagde moet gedwongen worden aan zijne verplig-ting tot stellig erkennen of ontkennen te voldoen (art. 181 B. R.). De vordering daartoe is omschreven in de 5de afd., 3den titel, 1ste boek: in art. 125 B. R. is deze afdeeling niet van toepassing verklaard; waaruit volgt, dat de kantonregter op geene wettige wijze kan komen tot de beslissing om zoodanig niet erkend ge-schrift te houden voor erkend. Doch er is meer: gelijk het Wetb. van Burgl. Regtsv. de regels aangeeft naar welke partijen hunne regten bij het Burg. Wetb. om-schreven in regten kunnen handhaven, en alzoo boven-vermelde 5de afd. van den 3den titel de toepassing ver-zekert van het bepaalde bij art. 1912 en 1913 B. W., indien de procedure bij de regtbank of een hoogerem regter gevoerd wordt, zoo moest de wetgever, die afdeeling bij de kantongeregten niet van toepassing verkla-rende, daarin op eene andere wijze voorzien. Dit deed hij bij art. 100 B. R. door in elk geval, wanneer de

gedaagde, wie hij ook ware, niet stellig erkende, te eischen, dat de zaak naar den hoogerem regter zou verwezen worden. Dit blijkt m. i. èn uit den aard van de regtsmagt der kantongeregten, èn uit het opschrift van den tweeden titel, èn uit de algemeene bewoordingen van art. 100 B. R.

Wel is de kantonregter geen exceptioneel regter meer, doch is zijne regtsmagt altijd begrensd binnen de palen hem door de wet aangewezen. «N'ayant qu'une autorité partielle et d'exception, et sans influence directe sur les personnes, les juges de paix ne peuvent statuer que sur les contestations dont la connaissance leur est déferée nominativement par une loi spéciale; et toutes les fois que l'objet litigieux n'est par dans leurs attributions, ils doivent se déclarer incompetens (1).» «Zoodat men bij iederen twijfel veeleer *tegen*, dan *voor* zijne bevoegdheid beslissen moet (2),» zegt v. d. KEMP. Is dit nu waar, dan blijkt hier door, dat men alle geschillen en ook elke uitspraak over de echtheid van een geschrift aan de beoordeeling des kantonregters bij art. 100 B. R. heeft ontnomen.

Bijzondere bepalingen betrekkelijk de wijze van procederen voor den kantonreyter, lezen wij aan het hoofd van den tweeden titel en nu zegt art. 110 B. R. «Wanneer eene der partijen het schrift of eene handteekening ontkent of verklaart die niet te erkennen enz. terwyl art. 125 de toepassing van art. 176—198 B. R. verbiedt. Eene algemeene bepaling vervangt dus de procedure bij niet stellige erkentenis: doch ook hieruit volgt, dat bij niet stellige erkentenis de kantonregter onbevoegd wordt.

Ontkent of verklaart niet te erkennen zijn woorden

(1) De la comp. des juges de paix, par H. DE PANSEY, p. 12.

(2) V. D. KEMP, Ontw. enz. p. 99.

Themis, D. XII, 3^e St. [1851].

van algemeene beteekenis : had de wetgever bedoeld hier terug te geven het onderscheid tusschen die woorden bij art. 1913 B. W. gemaakt, hij zou niet algemeen van het *schrift of eene handteekening* gesproken, maar even als in art. 176 B. R. gespecificeerd hebben. De wetgever wilde bij gebreke eener stellige erkenenis voor het kantongeregte de toepassing vermijden van den regtsregel : « Cui jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potuit, » en daartoe stelde hij art. 100 B. R. zoo algemeen mogelijk. Zoo niet hij had geschreven even als in art. 1914 B. W. *zijn schrift of zijne handteekening ontkent of derden verklaren* enz. Bij de algemeenheid der bewoordingen en het onbepaalde van het lidwoord *eene*, lijdt het m. i. geen twijfel, dat het onverschillig is, wie ontkent of verklaart niet te erkennen, de gedaagde of een derde. Aangenomen zelfs, dat wij in ons betoog : *niet stellige erkenenis staat in regten gelijk aan ontkenenis* dwalen, zoo volgt nog altijd de onbevoegdheid des kantonregters ten dezen uit de algemeene bewoordingen, waarin dit art. gesteld is, en maakt het art. 100 B. R. dan nog volgens het hoofd van dezen titel eene uitzondering uit op art. 1913 B. W.

De reden dier onbevoegdheid is niet moeilijk te ontdekken. Wanneer eene partij het geschrift of eene handteekening niet stellig erkent, bestaat er een incidenteel geschil, want hij, die er zich op beroept verlangt eene stellige erkenenis en deze wil of kan de tegenpartij hem niet geven. De kantonregter zou dan moeten uitmaken « que tel acte a réellement été fait par telle personne. » Die uitspraak over de waarde, de echtheid en onechtheid van geschriften of handteekeningen heeft men den kantonregter ontnomen, omdat de procedure voor den kantonregter zoodanige regtsmagt niet toeliet. Even als hij in vele gevallen, hoewel de vordering,

wat het bedrag aangaat, tot zijne bevoegdheid behoort, zich zal moeten onbevoegd verklaren, omdat de regts-titel, het fundamentum petendi betwist wordt, zal hij onbevoegd worden in elk geval, wanneer de acte, het geschrift of de handteekening niet stellig erkend en dus betwist wordt. « Il est incontestable, » zegt CARRÉ, op art. 14 C. de Pr., « que le juge de paix encore bien que la loi ait gardé le silence, ne peut statuer sur de pareils incidens, qui sont évidemment étrangers à sa juridiction exceptionnelle. La raison de cette exception, c'est que les incidens dont il s'agit exigent des formalités particulières incompatibles avec l'organisation de ces juridictions exceptionnelles » (1).

Is mijne meening over art. 100 B. R. onjuist, gaarne geef ik haar voor beter; doch dan vraag ik, hoe, niet-legenstaande de uitdrukkelijke bepaling van art. 1961 B. W. de kantonregter een niet erkend geschrift zal houden voor erkend, en welke de wettige wijze is, waarop dit door hem geschieden zal. Mogten sommigen mijn gevoelen deelen, ik wil dan evenwel niet geacht worden art. 100 B. R. verdedigd te hebben. Ik heb over de wet geschreven, zoo als zij daar lag, zonder hare billijkheid of innerlijke waarde te beoordeelen; en erken gaarne te wenschen, dat zoodanige geschillen kunnen uitgemaakt worden door den regter voor wien de hoofdzaak is gebracht. Doch dit is met meer wetsbepalingen het geval, en, om bij het door ons behandelde artikel te blijven, wordt volgens onze uitlegging de zaak kostbaarder, dit is mede het geval, wanneer de gedaagde stellig ontkent en later bij de regtbank overeenkomstig art. 181 B. R. weigert te antwoorden, niet volhardt bij zijne eerste verklaring, of stellig ontkent.

Volgens mijne meening is krachtens art. 100 B. R. de

(1) CARRÉ, *les lois de l'org. et de la comp. des juridictions civiles*. IV et II p. 174 et 476.

kantonregter onbevoegd om een geschrift of eene handteekening niet stellig erkend te houden voor erkend, en moet hij dus de zaak verwijzen.

STRAFREGT EN STRAFVORDERING. — *Iets over zedelijke lichamen in strafzaken*, door Mr. G. B. EMANTS, kantonregter te Voorburg.

Meermalen is het betwijfeld of strafvordering tegen zedelijke lichamen kan ingesteld worden. Strafvordering toch, stelde men, is niet denkbaar zonder eenig fysiek persoon. Tot misdrijf wordt eene handeling vereischt: hoe kan een zedelijk ligchaam misdoen, daar het alleen door wetduiding als persoon bestaat? niet fysiek bestaande, kan het zelf niet handelen, maar die in zijnen naam handelen en misdoen, blijven in persoon aansprakelijk. In foro criminali, waar alleen tegen personen geprocedeerd wordt, is geene strafvordering denkbaar tegen een zedelijk ligchaam.

Bij dien twijfel en niettegenstaande de moeilijkheid om, aangenomen, dat zoodanige strafvordering mogelijk is, dan de strafwet toe te passen, achte een kundig regtsgeleerde het noodig bij de daarstelling van eene nieuwe strafwet te bepalen, wanneer en waardoor zedelijke lichamen voor den strafregter bereikbaar zouden zijn (1).

Wij erkennen het nut van deze bijvoeging. Onder tusschen heeft bij het gemis van uitdrukkelijke wetsbepalingen de jurisprudentie reeds dikwijls beslist.

Volgens ons regt vermeenen wij, dat elk misdrijf, hetwelk gevolg is van de vereenigde medewerking of nalatigheid der leden van een zedelijk ligchaam, en niet aan den wil of de nalatigheid van een of meer

(1) W. 799.

hunner in het bijzonder kan toegeschreven worden, alleen het zedelijk ligchaam strafschuldig maakt, en dit deswege voor den strafregter kan geroepen worden. Dat daarentegen bestuurders en leden in persoon verantwoordelijk zijn voor die misdrijven, welke zijn gepleegd bedriegelijk, met opzet en de wetenschap van het misdadige, waarbij het doel des bedrivers alzoo in aanmerking komt en daarvan het al of niet misdadige der daad afhankelijk is gesteld; voor welke daden zij in persoon verantwoordelijk blijven, hoewel zij tot het plegen van die daad door het zedelijk ligchaam gemagtigd waren.

Vooraf moeten wij doen opmerken, dat wij zedelijke lichamen hier nemen in tegenstelling van fysieke lichamen of personen; en dus, hoewel slechts eene soort noemende, daaronder mede begrijpen de vennootschappen en waterschappen, de gemeenten, de provinciën en den Staat: mitsdien alle zoodanige instellingen, die het zij staatsregtelijk, b. v. als Staat, provincie, gemeente, waterschap, het zij als burgerlijke instelling, zoo als de weeshuizen en andere gestichten, het zij door overeenkomst of ten gevolge van eene vereeniging van personen of door dat men goederen of geld in gemeenschap heeft gebragt tot een bepaald doel en niet toevallig bestaan, als zoodanig zich doen kennen en handelen.

Deze opmerking moesten wij vooraf laten gaan, dewijl men ons anders zoude kunnen beschuldigen zedelijk ligchaam te noemen, wat volgens onze wetgeving die kenmerken mist. Zoo is b. v. de definitie in art. 1690 B. W. aan zedelijke lichamen gegeven op den Staat, de provinciën, de gemeenten, de waterschappen, niet geheel van toepassing. Een waterschap handelt door zijne eigenaars of zijn bestuur: evenwel bestaat het niet uit de vereeniging der eigenaars, die het bestuur kiezen,

maar zonder hen als staatsinrigting, omdat de daarin gelegen landerijen de bevordering derzelfde belangen vereischen. Evenmin is die definitie juist, wanneer het eene vennootschap geldt: doch in tegenstelling van physische personen, *menschen*, dacht ons was in strafzaken de generieke benaming van zedelijke lichamen of fictione juris bestaande personen de best gekozone.

Te gereeder konden wij hier eene generieke benaming voor al die instellingen aannemen, zonder dat wij door de definitie van het B. Wetb. ons gebonden behoeften te rekenen, daar dit gedeelte der wetgeving alleen in de uitgezonderde gevallen of tot uitlegging in foro criminali van toepassing is.

Is de vervolging van een zedelijk ligchaam voor den strafregter bestaanbaar met ons wetboek van strafvordering? Waar het openbaar Ministerie en de beklagde als partijen tegen elkander overstaan, en de ingestelde actie moet dienen om bloot de geleden schade te vergoeden (1), lijdt het geen twijfel of die vergoeding kan evenzeer van een zedelijk ligchaam als van een persoon gevorderd worden. Bij strafvordering echter wordt meer gevraagd: en wel straf voor misdrijf. « La fin de toute peine est le maintien de l'ordre dans la société, la protection du droit; ses premières qualités sont donc d'être exemplaire, réformatrice, instructive. — Il faut encore, qu'elles soient personnelles: le châtement ne doit frapper que l'auteur du crime (2). » Even als door een physiek persoon die orde in de maatschappij kan verstoord en de wet verkracht worden, kan dit door een zedelijk ligchaam geschieden: dit volgt uit den aard van hun juridisch bestaan als persoon. Nu kent onze strafvordering wel is waar geene partijen, maar

(1) Verg. Decreet 10 rend. an IV sur la police intérieure des communes.

(2) CHAVEAU et HÉLIE, *Théorie du Code Pénal*, § 98. 100.

zelfstandige regters, die, nadat de zaak voor hen is aanhangig gemaakt, haar onderzoeken: dan dit sluit de strafvordering tegen zedelijke lichamen niet uit. De regter bevindende, dat eene als misdrijf gekenmerkte overtreding der wet heeft plaats gehad en wie daaraan schuldig is, moet den dader, het zij fysiek of juridisch persoon, veroordeelen tot de straf daarop bij de wet gesteld. De gevallen, wanneer hij niet of niet meer veroordeelen kan, zijn bepaald aangewezen: en daaronder vinden wij geenszins, dat strafvordering tegen een zedelijk ligchaam niet toegelaten is. Wel is een der vereischten tot toepassing van straf, dat de persoon bepaald zij, die bedriegelijk, met kwaad opzet, door achteloosheid of nalatigheid de wet overtreden heeft of van die overtreding als de naaste oorzaak moet beschouwd worden (1), dat de straf den persoon des daders en geenen anderen treffe; dan die persoon behoeft daarom niet fysiek te bestaan; wanneer slechts de mogelijkheid besta om hem voor den regter te brengen is het Openbaar Ministerie ontvankelijk en de regter in staat om te oordeelen en straf uit te spreken. Eindelijk, door de leden voor een misdrijf des zedelijken ligchaams persoonlijk aansprakelijk te houden en te straffen, zou de straf ophouden personeel te zijn.

Bij inzage van ons geheel Wetb. Strafv. en in het bijzonder der artt. 1, 206, 427, 431 schijnt het, dat de wetgever aan geene andere dan physische personen gedacht heeft. Zoo kan men onder het woord *niemand* zich moeilijk een bestuur, eene associatie denken; doch met evenveel regt zou men kunnen beweren, dat eene vrouw nooit beschuldigde kan zijn, daar art. 206 van *den beschuldigde* spreekt. Het zal wel geene herinnering behoeven, dat de wetgeving hare eigene taal heeft,

(1) Zie evenwel een voorbeeld van strafvordering tegen onbekende personen in art. 251 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822; st. n°. 33.

en dat onder het mannelijk geslacht steeds het vrouwelijke begrepen is: evenzeer is het onzijdige daaronder begrepen. Zoo omvat het woord *gedaagde* in art. 2 en 97 B. R. de personen, zedelijke ligchamen, vennootschappen, enz. in art. 3 en 4 B. R. vermeld. Om dezelfde reden moet onder *niemand*, *beklaagde*, *beschuldigde* enz. in het Wetb. van Strafv. verstaan worden elk en een iegelijk, die misdreven heeft, zoo wel de fysieke persoon als het zedelijk ligchaam. Bij de daarstelling van dat wetboek had men den Code Pénal voor zich, en deze erkent en straft, zoo als wij later zien zullen, zedelijke ligchamen. Om uit artikelen, die alleen bij fysieke personen van toepassing zijn, zoo als art. 446 en volg. Strafv., af te leiden, dat zij alleen voor den strafregter bereikbaar zijn, zou te veel bewijzen. — In strafzaken is alleen de vraag, bestaat er mogelijkheid den beschuldigde man, vrouw, kind of zedelijk ligchaam voor den regter te brengen. Die mogelijkheid bestaat: hunne verschijning hangt niet af van hunne betrekkelijke bevoegdheid om in regten te verschijnen: de regels, die wij dienaangaande in het Burg. regt aantreffen, zijn in strafzaken van geene toepassing. Is verschijning in persoon onmogelijk, zoo geschiedt zij bij vertegenwoordiging; en kunnen alzoo zedelijke ligchamen mede in strafzaken vertegenwoordigd door hunne leden of besturen opkomen.

Dat verschijning in persoon geen vereischte is om voor den strafregter bereikbaar te zijn, zal wel geen betoog behoeven, en volgt uit de artt. 226, 253 n°. 1, 270, 453 Strafv. Dat zelfs gemis van fysiek bestaan voor strafvordering niet vrijwaart volgt uit art. 445 Strafv.: immers zonder deze bepaling zou vervolging tot straf door den dood des daders niet vervallen, noch ophouden: integendeel zou het regtsgeding kunnen worden voortgezet als tegen eenen afwezigen (verg. art. 254 en

volg. B. R.). Oudtijds kon tegen overledenen strafvordering plaats grijpen (1), en een gering overblijfsel daarvan vinden wij nog in de artt. 447—451 Strafv.

Is dus het fysiek bestaan en verschijnen geen vereischte om in strafzaken bereikbaar te zijn, te eerder zal dan een zedelijk ligchaam voor den strafregter kunnen gedagvaard worden. Het leeft, omdat het handelt en zich als persoon doet kennen, het bestaat door zijne leden of als inrigting, het verschijnt regtens in zijne leden of bestuur, het zij het een wettig bestaan heeft, zoo als de provincie, de gemeente, het waterschap krachtens de Grondwet in verband met de organieke wetten, het zij een onwettig, zoo als de verboden associatiën. De strafwet onderscheidt niet.

De Code Pénal stelt dan ook bereikbaar voor den strafregter vereenigingen van personen, welke de burgerlijke wet door de definitie van art. 1690 uitsluit. In de gevallen voorzien bij art. 210—221, 274 C. P. kan de vereeniging van personen toevallig zijn, doch zij kan ook aan eene voorafgaande verbindtenis haar bestaan te danken hebben, en dus het kenmerk van een zedelijk ligchaam in zich bevatten. Zoo liggen in de vereischten der misdaden, waarvan art. 265—268 en der wanbedrijven, waarvan art. 291—293 en 428 gewagen, de kenmerken van zedelijke lichamen (2), te weten vereeniging van personen door overeenkomst tot een bepaald doel. Van deze vereenigingen worden slechts enkele door de burgerlijke wet erkend: de meesten niet, omdat zij strijdig zijn met de wetten. Doch de strafwet, hoewel geenszins haar wettig bestaan erkennende, moest haar feitelijk bestaan erkennen, om haar in hare goederen, leden of bestuurders te kunnen straffen.

In het bijzonder blijkt dan ook uit deze artikelen,

(1) Zie de BOSCH KEMPER, Strafv. III. p. 601.

(2) Verg. CHAUVÉAU et HÉLIE, § 2240 etc. en 2342.

dat de stelling onjuist is, alsof het Wetb. van Stafr. door aan misdrijf schuldige personen geene zedelijke lichamen, maar alleen fysieke personen bedoelt (2). Wel bedreigt de Code Pénal in den regel alleen straf tegen de individus als leden of bestuurders omdat die misdrijven hunnen oorsprong vinden in het misdadige doel of feit der strafbaar gestelde leden; dan die straf bereikt ook soms het zedelijk ligchaam b. v. bij art. 291—293 door dissolutie en bij art. 428 door boete, wanneer dit als een persoon, hoewel door de gezamenlijke medewerking der leden gehandeld heeft.

Het zedelijk ligchaam is bereikbaar door die fysieke personen, waardoor het bestaat, leeft en handelt: het is even zeer vervolgbaar in al zijne leden als in zijn bestuur. Wanneer evenwel de leden, wanneer het zedelijk ligchaam verantwoordelijk zijn, is eene vraag, welke eerder in jure constituendo dan in jure constituto te beantwoorden is.

De Code Pénal bedreigt slechts op twee plaatsen (art. 292 en 428) *expressis verbis* straf tegen een zedelijk ligchaam: doch sluit daarom de vervolging in andere zaken, zoo als wij later zien zullen, niet uit. In de andere gevallen, waar van zedelijke lichamen sprake is, straft zij de hoofden, bestuurders of leden. In den regel is dit billijk, waar het misdrijf bestaat in het misdadig doel waarom de vereeniging wordt aangegaan, óf het misdrijf zelf een onmiddellijk gevolg is van de leiding, óf de daden der individus. Doch minder is dit goed te keuren, waar de enkele hoedanigheid van hoofd of bestuurder personele strafbaarheid daarstelt. In strafregt geldt als algemeene regel, dat ieder slechts voor zijne eigen daden aansprakelijk is. Art. 292 C. P. gaat te ver, wanneer het straffen bedreigt tegen de hoofden en bestuurders van een genootschap, dat de hem bij de

(1) H. R. 29 Dec. 1846, W. 790.

oprigting opgelegde voorwaarden verbreekt. Immers zullen zij dan verantwoordelijk en strafbaar zijn voor daden, die zij dikwijls niet wisten, noch konden beletten, die uitvloeisels zijn van den wil der meerderheid of van het zedelijk ligchaam als eenheid.

Nu betoogen velen, dat alleen, wanneer een zedelijk ligchaam met name in de wet is aangeduid, het wegens daden kan vervolgd worden. Met dit gevoelen kunnen wij ons niet geheel vereenigen: daar wij het voor den strafregter bereikbaar achten in alle zoodanige zaken, waarin het overeenkomstig zijnen aard en zijne instelling tegen de strafwet als eenheid misdeed: waar de wil van het zedelijk ligchaam alleen voldoende was, en daarvoor die der individus moest wijken. Een zedelijk ligchaam is een persoon; als zoodanig heeft het eenen wil, wel te onderscheiden van dien der bijzondere leden. Dien wil maakt het kenbaar, wanneer het zich in regten verbindt; verbindtenis ontstaat mede uit de wet ten gevolge van 's menschen toedoen (e delicto of quasie delicto, zoo als men vroeger stelde). Kunnen de zedelijke lichamen nu hunnen wil in burgerlijke zaken doen kennen, en dien door uiterlijke daden kenbaar maken, dan is er geene reden denkbaar, waarom zij geenen wil kunnen hebben of een besluit nemen om strafbare daden te begaan, en zij die plegen. Die wil wordt uitgedrukt door een besluit van het zedelijk ligchaam: hij verbindt al de leden, ook die aan het uiten daarvan vreemd zijn gebleven, maakt hen strafschuldig en vervolgbaar in den persoon van het zedelijk ligchaam. Op welke wijze hij daargesteld wordt hangt af van den aard, de instelling of reglementen (1).

(1) Onverschillig is thans de behandeling der vraag, hoeveel leden een zedelijk ligchaam om te kunnen bestaan tellen moet: daar de regel *tres facium collegium* reeds lang niet meer in aanmerking wordt genomen. Verg. art. 1699 B. W.

Om het zedelijk ligchaam met uitsluiting der leden strafschuldig te doen zijn, wordt verder vereischt, dat die wil is uitgedrukt, en dat besluit genomen aangaande zaken met zijn doel en zijne inrigting zamenhangende, dat het bestuur regtens gehouden was dien last uit te voeren, hem geene verzuimen te wijten zijn, maar deze voortvloeijen uit het volvoeren van den opgedragen last (1).

Zoodra dus bij een misdrijf het subjective doel des daders blijkt zal alleen de dader en niet het zedelijk ligchaam strafbaar zijn.

Dit is de reden, waarom wij vermeenen het laatste alleen aansprakelijk is, voor zoodanige daden, tot het bedrijven waarvan wel de wil van het zedelijk ligchaam vereischt wordt, doch waarbij het subjective doel des daders in geene aanmerking komt, waarbij aan geene moedwillige, met boos opzet of bedriegelijk gepleegde handelingen kan gedacht worden. Deze blijven immer voor rekening van hen, die deze bevolen en ten uitvoer gebragt hebben; en kunnen zij daarvoor niet aansprakelijk zijn, die bij het uitvaardigen van zoodanig bevel medeleden waren, al hebben zij dan ook tot het besluiten medegewerkt, mits zij niet als mededaders of medepligtigen gehandeld hebben. Een zedelijk ligchaam heeft wel eenen vrijen wil, maar die wil, welke uit eene wettelijke fictie ontstaat, kan met geene andere eigenschappen, alleen in fysieke personen aanwezig, gepaard gaan. Wel is waar kan het begaan van zoodanige daden door het zedelijk ligchaam bevolen worden: dan die last is strijdig met de wet en goede zeden en is men dus verplicht niet te gehoorzamen. Desniettemin dien last ten uitvoerleggende is men daardoor in persoon aansprakelijk. Zoo zullen de leden van een waterschap het verbranden van een huis, het doorsteken van dijken gelas-

(1) Verg. art. 114 en 190 C. P., 1838. B. W.

tende zich niet op hunne hoedanigheid van bestuur kunnen beroepen, maar persoonlijk wegens brandstichting en vernieling moeten terecht staan (1).

Daarentegen zullen wegens misdrijven ten gevolge van nalatigheid of verzuim in den regel alleen het zedelijk ligchaam en geenszins de bestuurders aansprakelijk zijn. Dat de mandataris niet verantwoordelijk is voor de gevolgen voortvloeiende uit de ten uitvoerlegging van eenen aan hem niet in strijd met de wetten opgedragen last (2), stelden wij reeds boven. Deze stelling dringt te meer, wanneer het misdrijf zijnen grond vindt in nalatigheid: deze zal toch in den regel aan geen bepaalden persoon, die zonder verzuim den hem opgedragen last heeft ten uitvoer gelegd, te wijten zijn. Zoo kunnen geenszins voor den dood veroorzaakt bij overstroming ten gevolge van den slechten staat der waterkeeringen of door het instorten van een huis ten gevolge van niet tijdige reparatie de bestuurders in persoon verantwoordelijk zijn, wanneer men hun de noodige gelden om daarin bij tijds te voorzien niet heeft willen verstrekken. Doch had het zedelijk ligchaam die noodige gelden verstrekt, en was het verzuim alzoo den bestuurders alleen te wijten, dan zijn zij, die den last moesten uitvoeren, in persoon strafschuldig (3).

Eindelijk zal dan steeds het zedelijk ligchaam, het zij in zijnen persoon, het zij in zijn bestuur als hem vertegenwoordigende strafbaar zijn, wanneer die aansprakelijkheid van het zedelijk ligchaam bij de wet of andere wettige verordeningen is vastgesteld, hoedanige bepalingen wij in vele wettelijke verordeningen aantreffen (4).

(1) Verg. Arr. Noordholl. 20 Sept. 1847, W. 920.

(2) Verg. H. R. 15 Febr. 1844, W. 476, 479,

(3) Verg. K. G. Assen, 15 Aug. 1844, W. 542.

(4) Verg. H. R. 15 Oct. 1844, W. 556; H. R. 29 Dec. 1846, W. 790; K. G. Assen, 15 Aug. 1844, W. 542.

Uit het overwogene zal men bemerken, dat wij ons niet geheel vereenigen kunnen met het vonnis der Arr. Regtb. te Assen van 28 Dec. 1849 (1). De regtbank overwoog:

«O., dat een zedelijk ligchaam alleen als zoodanig handelende met betrekking tot het doel van deszelfs instelling, en dat, wanneer de leden, die het zedelijk ligchaam uitmaken, iets doen, dat met het doel van de instelling in geene betrekking staat, het zedelijk ligchaam niet gezegd kan worden te hebben gehandeld, maar alleen de leden als bijzondere personen;

O., dat het doel van een zedelijk ligchaam nimmer kan zijn, om eene bij de strafwet verbodene daad te verrigten, waaruit volgt, dat, wanneer alle of eenige leden van een zedelijk ligchaam eene bij de wet strafbare daad verrigten, zij dit niet als leden, maar als bijzondere personen doen.»

De stellingen der regtbank komen dus hierop neder: 1°. Het zedelijk ligchaam kan nooit kwaad doen; 2°. Het doel van een zedelijk ligchaam kan nooit zijn eene bij de strafwet verboden daad te verrigten; 3°. bij het plegen van zoodanige daad zijn de leden alleen als bijzondere personen strafbaar.

Ad I^{um}. Uit den aard van zijn juridisch bestaan als persoon, die zich verbinden en handelen kan, volgt, dat het evenzeer eene geoorloofde als eene verbodene daad kan verrigten, zonder dat deze daarom nog een of meer leden in persoon toerekenbaar behoeft te zijn.

Ad II^{um} verwijzen wij na het door ons betoogde, hoe stellig de strafwet zedelijke lichamen erkent bepaaldelijk opgericht om bij de strafwet verboden daden te verrigten, maar ook erkent en straft associations en sociétés, omdat de leden, hoewel individueel, evenwel als zedelijk

(1) W. 1099. Verg. daarmee K. G. Boxmeer 30 Sept. 1850. W. 1173.

ligchaam misdreven hebben. Daarenboven zelfs personen stellen zich niet altijd ten doel misdrijf te begaan: tot misdrijf wordt niet altijd eene voorafgaande bedoeling vereischt. Bij misdrijven uit achteloosheid, onvoorzigtigheid, nalatigheid of verzuim voortvloeiende, kan van geen doel des daders sprake zijn; andere wanbedrijven en overtredingen zijn mede strafbaar, hoewel er naar geen doel gevraagd wordt.

Ad III^{um}. Wel erkennen wij, dat bij positive daden in den regel de leden als bijzondere personen strafbaar zullen zijn: doch die aansprakelijkheid der leden strekt zich niet zoo verre uit, als uit de woorden van het vonnis schijnt te moeten volgen. Immers alle leden van een waterschap, of de wettige meerderheid hunner doen planten in strijd met de wettige verordeningen (1).

Dit feit zal niet hun in persoon, maar als eenheid of zedelijk ligchaam toerekenbaar zijn: zoo niet, dan zal men ook hen moeten straffen, die tegen de daad gestemd hebben, daar het besluit der meerderheid hen verbindt: de straf zal dan ophouden den persoon des daders te bereiken.

De laatste overweging der regtbank luidde:

«O. hierbij nog, dat een zedelijk ligchaam als zoodanig nimmer aan den lijve kan worden gestraft, en dat, hoezeer zulks niet evenzeer waar moge zijn ten aanzien van eene opgelegde geldboete, hetzelfde toch altijd geldt, wat betreft de tenuitvoerlegging bij lijfswang.»

Deze grond bewijst alleen, dat het gewone middel van executie in dezen ontbreekt, te weten: gevangenisstraf en lijfswang; geenszins dat daarom strafvordering tegen een zedelijk ligchaam onbestaanbaar is. De bestaanbaarheid daarvan hangt niet af van de op te leggen

(1) Verg. Deer. Imp. 16 Dec. 1811. contenant Régl. de police des Polders.

straf, maar van de mogelijkheid, om den dader voor den strafregter te brengen, wanneer er misdrijf is gepleegd. Die mogelijkheid van strafvordering, ja zelfs van veroordeeling van een zedelijk ligchaam, wordt mede door de regtbank aangenomen, waar zij de straf van geldboete noemt. Voor veroordeeling is het onnoodig, dat de regter tot gevangenisstraf veroordeele: in de meeste gevallen kan hij deze door boete vervangen. En evenmin is het noodig, dat de straf bij lijfswang ten uitvoer gelegd worde, dewijl die ten uitvoertlegging mede door beslag op de goederen kan geschieden. CARNOT op art. 428 n°. 5, stelt: « une seule amende « devrait être prononcée contre eux, sauf à la prononcer « solidairement contre tous et à les condamner solidai- « rement aussi à la réparation du dommage causé: ils « ne formeraient tous en effet qu'un seul corps moral « aux yeux de la justice. »

Waar is het, dat gevangenisstraf in deze niet uitvoerbaar is zonder uitdrukkelijke wetsbepaling, daar men wel de personen der bestuurders, maar nimmer het bestuur als persoon in de gevangenis zal kunnen brengen. In de meeste gevallen kan de regter haar door boete vervangen; en is hem die bevoegdheid ontnomen, dan zou daaruit alleen volgen, dat de door den regter opgelegde straf onuitvoerbaar was: het onuitvoerbare der straf toch geeft den regter geenszins de bevoegdheid haar als niet geschreven te beschouwen (1); met die beoordeeling zou hij zijne bevoegdheid te buiten gaan.

(1) H. R. 23 Oct. 1849. Bijbl. 1849. p. 485.

ROMEINSCH REGT. — *Bijdragen tot de leer der injurien in het Romeinsche regt*, door Mr. P. VAN BEMMELN, Advocaat te Leiden.

VERDEELING.

- Hoofdst. I. Regt der XII. tab.
» II. Edicta praetoris over injurien.
» III. Leer der juristen over inhoud en omvang der actio injuriarum.
» IV. Het latere regt omtrent injurien.
» V. Leer der concurrentie van de verschillende vorderingsregten uit injurien voortspruitende met andere en onder elkander.
» VI. Over het begrip der injuria van het Romeinsche regt.
» VII. Algemeene strafregtelijke leeren omtrent injurien (animus injuriandi. — exceptio veritatis. — dolus. culpa. — socii. — volenti non fit injuria. — dissimulatio. — jus retorsionis. — Personen door wien, tegen wien, vooral ook over middellijke (middelbare) injurien, etc.
» VIII. Procédure etc.

HOOFDSTUK I.

REGT DER XII. TAB.

Uit de XII tafels zijn ons vier tot dit onderwerp betrekkelijke bepalingen of althans sporen, berigten daaromtrent overgebleven.

1°. lezen wij in de fragm. van CICERO de republ. (IV. 10), bij AUGUSTINUS de civitate Dei II. 9.

Nostrae . . . XII tabulae quum perpaucae res capite sanxissent, in his hanc quoque sancientiam putaverunt: si quis occentavisset (actitavisset?), sive carmen condidisset, quod infamiam afferret (face-ret), flagitiumve alteri (1).

Moeijelijk, geloof ik, is het uit te maken wat *occen-tare* juist in de XII. tab. beteekend hebbe, het zij een

(1) Conf. CICERO, Tusc. Quaest. (IV. 2) . . . XII. tabulae declarant condi jam tunc solitum esse carmen: quod ne liceret fieri *ad alterius injuriam* lege sanxerunt — en HORAT. Epist. (II. 1) vs. 152 seqq. — Daarentegen heeft HORAT. Sat. (II. 1) vs. 80 seqq. stellig geene betrekking op de bepaling der XII. tab. — Zie nog PAULUS Sent. V. 4. 6.

Themis, D. XII. 3^e St. [1851].

charivari, het zij eenvoudig een smadelijk gezang, het zij wat later convitium genoemd werd (1). — *Carmina condere*: beteekent zulks in de XII. tab. gedichten vervaardigen en door middel van geschrift verspreiden, of wel gezangen maken en zingen of die improviseren? — Ook dit durf ik niet te beslissen.

Doch wat hiervan zij, deze bepaling der XII. tab. doelt op eene of twee soorten van verbale injurie, welke door den vorm bijzonder smadelijk zijn. Wat den inhoud betreft, vinden wij slechts de algemeene uitdrukking, *carmen quod infamiam afferret flagitiumve* (flagitium kan, doch behoeft niet een schelmstuk, een wandaad te beteekenen), *alteri*, d. i. ongeveer, gelijk wij zouden zeggen, een gezang hetwelk iemand tot smaad of schande zou strekken.

In 't oog vallend is de zwaarte der straf door de XII. tab. op zoodanig misdrijf gesteld, namelijk: doodgeesselen (2). — Ligt de reden dezer strengheid in den afkeer der Romeinen van laster en kwaadspreken, of in den afkeer dien zij van den injurieusen vorm hadden, in het door smadelijke gezangen eenen burger openlijk tentoonstellen bestaande? Ook voor hen die geen groot verschil erkennen tusschen Romeinsche en moderne begrippen van injurie kan het antwoord niet twijfelachtig zijn. Nergens blijkt de afkeer der Romeinen van laster en kwaadspreken op zich zelve als gewone verbale injurie zonder bijkomenden smadelijken vorm, gelijk in de oud-Germaansche regten, waar alleen de inhoud van het scheldwoord, of van de *gesproken* woorden die iemand aan zijn eer of zijn lijf gaan, de strafbaarheid der injurie bepaalt. (De uitdrukking: *quod infamiam faxit flagitiumve alteri*, wijst geenszins op eenig ander vereischte van den inhoud als bloot op zoodanigen smadelijken inhoud,

(1) Conf. FESTUS in voce *occentassint*.

(2) Conf. HORAT. Epist. (II. 1) vs. 154. *formidine fustis*. — Cic. de republ. I. I. *capite* etc.

welke door het begrip van *carmina famosa* etc. gevorderd wordt, niet op betichting van oonteerende daden enz.) Hoezeer men in eene openbare rede een ander met woorden mogt smaden, blijkt wel genoegzaam uit de oraties van CICERO.

Wanneer men de vier omtrent injurien overgeblevene fragmenten als volledig mag beschouwen, en hiertoe is, geloof ik, een voldoende grond (1), zoo zijn de voornoemde de eenige verbale injurien, waartegen de XII. tab. straf bedreigen; of althans, wanneer men mogt meenen, dat de overige verbale injurien onder het fragment: «*si injuriam faxit alteri 25 aeris poenae sunt*» — vielen, zoo is er een oneindig groote afstand tusschen eenvoudige verbale injurien en zoodanige die in den smadelijken vorm van *occantare* en *carmina* vervat waren (2).

Ook eene vergelijking met de Pandecten, waarin althans alleen die verbale injurien, welke in bijzonder smadelijken vorm vervat zijn, speciaal worden vermeld en op den voorgrond gesteld (*convitium-carmen famosum libellus famosus*) — kan dienen om de ware oorzaak der strenge straf der XII. tab. ontwijfelbaar te maken (3).

Dat ook CICERO de bepaling der XII. tab. in dien

(1) Verg. GAIUS III. 223. en PAULUS Sent. V. 4. 6. — Zie ook de be-
waard geblevene tot injurie betrekking hebbende *edicta praetoris*.

(2) MICHELET, *Hist. Rom.* haalt deze bepaling aan onder: efforts du législateur en faveur du passé, précautions de police etc. Waarschijnlijk ziet hij daarin eenen maatregel der patriciers tegen de plebeiers, en wil hij op die wijze de capitale straf verklaren. Ik zie geene redenen om aan te nemen, dat de patriciers juist in dit opzigt zoo veel van de plebeiers te vreezen hadden. De afkeer der Romeinen van de zaak op zich zelve verklaart genoegzaam de graviteit der straf.

(3) Men zou met het oog op I. 5. § 9 D. h. t. kunnen meenen, dat de capitale straf der XII. tab. volgens de oude beteekenis van het woord *caput*, in niets anders dan in het *intestabilis esse* bestond. — Doch uit het verband waarin de plaats van CICERO de republ. voorkomt, zoowel als uit andere plaatsen (*Cornutus ad Persium*. I. 137. — HORAT. *Epist.* II. 1. 152 en aldaar *Porphyrius*) blijkt het legendeel. Bovendien zijn de onderscheidingen in de voornoemde plaats der Pand. gemaakt onmogelijk uit de XII. tab. af-

geest heeft opgevat, blijkt uit de plaats bij AUGUSTINUS de civitate Dei (II. 9), alwaar de eigene woorden van CICERO de republ., waaronder ook het voornoemde berigt omtrent de bepaling der XII. tab., worden aangehaald, en waaruit blijkt, dat CICERO die bepaling aldaar in verband met den afkeer beschouwt, welken de Romeinen (in tegenstelling met de Grieken) hadden voor de tentoonstelling van iemand op het tooneel.

II°. lezen wij bij GELLIUS (XX. 1. 14) dit fragment der XII. tab.

Si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio esto (1).

III°. bij GAIUS III. 223.

Propter es vero fractum aut collisum trecentorum assium poena erat, velut si libero os fractum erat: at si servo, centum et quinquaginta (2).

Moeijelijk schijnt het wederom de juiste beteekenis van membrum ruptum en os fractum en collisum, en daardoor de juiste verhouding dezer beide fragmenten tot elkander te bepalen. — Zeer waarschijnlijk (3) komt het mij voor: dat de bepaling de membro rupto de algemeene is (4); dat de volgende bepaling slechts een bijzonder geval van de eerste geldt, een geval van de

komstig. — Hoe de woorden *ex lege* te verklaren zijn, hierover nader. — Dat het intestabilis niet enkel in den vroegsten tijd voorkomt blijkt uit de volgende woorden: *eâdem poena ex Senatus consulto etc.*

(1) Conf. GELLIUS XX. 1. 14 seqq. 33 seqq. — FESTUS in voce *Talio*. — GAIUS III. 223. — Instit. § 7. ibique THEOPH. — PAULUS V. 4. 6.

(2) Conf. GELLIUS. XX. 1. 32. — Instit. THEOPH. PAULUS. II. II. — Coll. l. M. et R. II. 5. Het berigt bij GAIUS heeft de bovendien zeer gewaagde restitutie van deze plaats der collatio door GOTHOFREDUS geheel wederlegd.

(3) Conf. Adnot. ad tab. 8. in opusculo *fontes tres juris civilis Romani antiqui*, edito a viro Clar. DEN TEX.

(4) Conf. GAIUS III. § 217. ruptum intelligitur quod quoquo modo corruptum est. Unde non solum usta aut rupta aut fracta, sed etiam scissa et collisa et effusa et. . . . aut perempta atque deteriora facta hoc verbo continentur. — Conf. l. 27. § 13. 16. 17. D. ad. l. Aquil. (IX. 2). — Membrum is evenzeer algemeen, = elk lichaamsdeel.

ergste soort, waarvoor dan ook speciaal eene *zware* (1) boete is vastgesteld, althans wanneer men aanneemt, dat talio in de XII tab. niet meer de oorspronkelijke materiele wedervergelding, doch de afkoopings der talio (2) beteekent, zoodat dus de talio niet anders dan eene door de wet onbepaald gelatene boete zou aanduiden, terwijl die voor het bijzondere geval van os fractum aut collisum gedetermineerd wordt.

Wat hiervan zij, beide bepalingen hebben betrekking niet op datgene wat wij door beledigingen (Ehrenkränkungen) zouden verstaan, maar op lichamelijke *mishandelingen*; en er is inderdaad geen reden te vooronderstellen (bij vergelijking van alle de van beide fragmenten sprekende plaatsen), dat nog meerdere bepalingen over hetzelfde onderwerp in de XII. tab. zouden vervat geweest zijn, bijv. in dergelijke hoeveelheid als in Germaansche regten. — Neemt men bovendien de boven vermelde verhouding tusschen beide fragmenten aan, zoo wordt het nog waarschijnlijker dat dit de eenige bepalingen der XII. tab. over lichamelijke mishandelingen zijn. — De membro rupto is alsdan de *algemeene* bepaling in die materie.

IV°. bij GELLIUS XX. 1. 12. lezen wij:

Si injuriam faxit alteri viginti quinque aeris poenae sunt (3).

Hier wordt geheel in het algemeen van injuria gesproken, evenwel daar in de drie overige fragmenten omtrent sommige soorten reeds in het bijzonder voorzien is, kan men hier niet aan eene algemeene bepaling denken. Men moet dus aannemen of dat injuria in de XII.

(1) Conf. THEOPH. h. l.

(2) Verg. REIN. *das Criminalrecht der Römer von ROMULUS bis auf JUSTINIANUS*. Leipzig 1844. — pag. 358.

(3) Conf. GELLIUS (XX. 1.) 12. 13. 31. (XVI. 10) 8. — GAIUS III. § 223. — Coll. I. M. et R. II. 5.

tab. eenen beperkten zin, waarin het ook hier voorkomt, gehad hebbe; of dat GELLIUS het fragment verkeerd heeft opgegeven, dat er een woord uitgevallen zij; (1) of dat *injuria* zoo moet opgevat worden: «behoudens de bijzondere voorziene gevallen.» Laat ons zien wat het waarschijnlijkste is.

Wat de twee laatste verklaringen van dit fragment, schoon zij niet onmogelijk of absurd te noemen zijn, betreft, bieden zij echter op zich zelve weinig waarschijnlijkheid aan. — Het is geenszins natuurlijk, dat, wanneer eene bepaling omtrent het overblijvende gedeelte van een genus na aftrek van verschillende species wordt gemaakt, het genus daarbij in het algemeen zonder voorbehoud vermeld worde. — Evenmin is er reden om te vooronderstellen, dat GELLIUS de bepaling der XII. tab. verkeerd zou opgegeven hebben. Vooreerst mag men uit het geheele caput I. lib. XX besluiten, dat hij de woorden zelve der XII. tab. heeft willen citeren: in de tweede plaats, zoo hij verkeerd had opgegeven, ware het natuurlijker geweest zoo het juist in tegenovergestelden zin geschied ware, zoo er gestaan had *si injuriam* etc. en GELLIUS dit veranderd had in: wegens alle overige injurien etc.

Daarentegen heeft de eerste opvatting, dunkt mij, veel voor zich: 1°. de omstandigheid dat de XII. tab. even als alle uit de vroegste periode eens volks stam-

(1) Zoo leest men bij GAIUS III. 223, nadat hij over *membrum ruptum, os fractum aut collisum* gesproken heeft, *propter ceteras vero injurias* etc. — Doch GAIUS citeert hier geenszins de legale woorden zelve: bij het bezigen van het woord *ceteras* ging hij van de begrippen van zijnen tijd, niet van het standpunt der XII. tab. uit. — PAULUS daarentegen, die in de plaats der Coll. l. M. et R. II. 5. de woorden der XII. tab. eenigermate schijnt te citeren, spreekt evenzeer in het algemeen van *injuria*: «*Qui injuriam alteri facit, quinque et viginti sestertiorum poenam subito.*»

mende wetboeken of verzamelingen van door gewoonte geconsacreerde regten, even als ook de oud-Germaansche regten uit eene reeks van geïsoleerde, op zich zelf staande bepalingen bestaat. — Een systeem van vier verordeningen omtrent een veelsoortig delict, waarin na afzonderlijke voorziening omtrent drie zeer onderscheidene species, eene gemeenzame bepaling voor alle nog overblijvende gevallen gemaakt wordt, klinkt zeer vreemd in de XII. tab. — 2°. de afgetrokkenheid, de veelzijdigheid van het begrip van injurie in het bijzonder, gelijk het in de Pandekten voorkomt, dat is, na dat het praetorisch edikt en de jurisprudentie hetzelfde ontwikkeld hadden, — welke formule men nu ook voor dat begrip moge stellen. — *Afgetrokken* is het te noemen, want het is geenszins aan eenige dadelijk in het oog vallende, eenvoudige materiële daadzaken ontleend, gelijk bijv. *damnum injuria datum: furtum. rapina.* — *Veelzijdig*, want het bevat de overigens meest uiteenloopende handelingen onder zich: woorden en daden, gezangen en geschriften, daden tegen de vrijheid, tegen de pudicitia, tegen de dignitas, tegen de existimatio, tegen het ligchaam, tegen den eigendom, tegen het genot van sommige regten enz. — Alle deze gevallen worden onder één gezigtspunt zamengevat om als injurie te gelden: is het waarschijnlijk, dat de XII. tab. reeds zoodanig algemeen gezigtspunt gekend hebben? (1)

(1) Welligt zou men het oude crimen perduellionis kunnen tegenwerpen als voorbeeld van een oud delictsbegrip, hetwelk zeer veelzijdig en afgetrokken mag genoemd worden. Dit kan ik echter niet toegeven, het zij men onder perduellio slechts de zamenvatting van alle zware misdaden tegen den Staat versta (zie KÖSTLIN *die perduellio unter den Römischen Königen.* — REIN. p. 464), het zij men volgens de oudere en meest verspreide meening onder crimen perduellionis eene misdaad versta, waardoor iemand, gelijk WALTER het uitdrukt, den Frieden und das Leben verwirkt habe. — Volgens geene dezer beide

Welke beperkte beteekenis mag dan wel injuria in dit fragment der XII. tab. gehad hebben?

Vooreerst meen ik te mogen stellen, dat daaronder geenerlei verbale injurie begrepen was. Die soort van verbale injurie welke alleen in de Pandekten uitdrukkelijk vermeld wordt, die namelijk welke in uitnemend (volgens Rom. begrippen) injurieuzen vorm vervat is, daarin heeft reeds eene andere bepaling voorzien. Wat de overige verbale injurien betreft, welke in de Pandekten *in elk geval* van zoo gering belang geacht worden, dat daaromtrent nimmer in eenige bijzonderheid wordt getreden, deze kunnen dunkt mij in die vroege periode, waarin het XII tafelenregt gevormd werd, niet onder eene strafbepaling opgenomen zijn. Men lette verder op de woorden van het fragment: *si injuriam faxit*, waarvan de natuurlijkste opvatting wel is eene injurieuse daad begaan, met uitsluiting van het zeggen

opvattingen is het begrip van perduellio afgetrokken te noemen. Men onderscheide toch wel die algemeenheid, welke door abstractie van datgene eerst *gevormd* is, hetwelk aan de bijzondere gevallen *gemeen* is, en die, welke aan de onderscheiding van het bijzondere voorafgaat, en slechts bij gehreke van die onderscheiding wordt vastgehouden. De eerstgenoemde is eene voor de bijzondere daaronder begrepen gevallen essentiële algemeenheid, en mag eene abstracte genoemd worden: zij kenschetst een ontwikkeld regtsbegrip en kan slechts met een ontwikkelden beschaafden regtstoestand coïncideren (bijv. het crimen *minutae maiestatis*. — Crimen *falsi*, een algemeen begrip eerst sedert de l. *Cornelia*, meer echter in het moderne strafregt dan bij de Romeinen. — Crimen *vis* etc.) De tweede algemeenheid is aan een uiterlijk voor de hand liggend kenmerk ontleend. Bijv. — *perduellio* = (zware) misdaden tegen den Staat; het voorwerp waartegen de misdaad gerigt is, *de Staat*, is hier het verbindende gemeenzame kenmerk. — *perduellio* (*paricidium*?) = capitale misdaad, waardoor vrede en leven verbeurd wordt, het verbindende algemeene is hier slechts de zwaarte van misdaad en straf. Zij behoort bij uitnemendheid in een vroegen onbeschaafden regtstoestand te huis: juist hare veelzijdigheid of liever veelomvattendheid kenschetst die onbeschaafdheid.

van injurieuse woorden. Welligt zal men dit voor woordenzifterij houden, doch inderdaad moet ten tijde der XII tab. het verschil van *facere* en *dicere* veel meer dan de algemeenheid van het (later geldig geworden) begrip van injurie in het oog gevallen zijn, voor de hand hebben gelegen. Het is niet waarschijnlijk dat omtrent verbale en reale injurien eene gemeenzame bepaling gegolden hebbe, nog minder dat beiden onder dezelfde uitdrukking *injuriam facere* zamengevat zijn geworden.

Aldus zou het begrip van injuria in dit fragment vooreerst tot reale injurien beperkt zijn. Doch ook die zware lichamelijke mishandelingen of verminkingen, waaroontrent bij twee andere bepalingen voorzien is, behoorden daaronder niet. Wel is waar vloeijen die mishandelingen ineen met zulke eigenlijk gezegde reaal-injurien welke tegen het ligchaam gerigt zijn, zij zijn daarvan echter *essentieel* onderscheiden: de laatste zijn slechts lastig, smadelijk, de eerste zijn vergezeld van verminking of zelfs van levensgevaar, en alzoo in hunne gevolgen zoo zeer van kleine lichamelijke beledigingen, van eigenlijk gezegde reaal-injurien onderscheiden, dat zij van zelve door veel zwaardere straffen daarvan afgezonderd worden. Dit is ook in twee fragmenten, de *membro rupto*, de *osse fracto* geschied.

Het begrip van injuria zal alzoo in de XII tab. omvat hebben die onmiddellijk tegen iemands persoon gerigte onregtmatige handelingen (1), waarmede iemand een ander molesteert, zonder hem overigens eenig aanmerkelijk nadeel in zijn lichamelijk welzijn, of zijne goederen

(1) Vooral die tegen het ligchaam gerigt zijn, en die zekere gewelddoefening bevatten: in het algemeen diegene welke gewoonlijk door de naam Real-Injurien worden aangeduid. Men zie WEBER, *über Inj. und Schmähshr.* en TITTMANN, *Handb.* § 346—348 (= *injuriae quae corpore fiunt*); niet in zoo beperkten zin als in het Preuss. Landr. (II, 20) Cap. 10. § 570 (= *quae corpori inferuntur*).

enz. toe te brengen: slagen (1), stooten, met vuiligheden bewerpen, andere kleine gewelddadigheden tegen iemands persoon, tegen zijn huis (in domum introitio) tegen zijne slaven enz. Maar geenszins alle die veelsoortige handelingen, welke in de Pandekten voorkomen als door de jurisprudentie onder een algemeen gezigtspunt van injurien, (het zij dan van contumelia, of van onrecht om onrechtswille enz., onder een gezigtspunt altijd dat voor eene nog ruwe wetgeving, voor nog onontwikkelde regtsbegrippen geenszins voor de hand ligt) zamengevoegd zijn (2).

Met de grondbeteekenis van het woord injuria komt althans deze oorspronkelijke *meer beperkte* aanwending niet minder overeen, dan zoo terstond reeds die uitgebreide aanwending bestaan hadde, waarin later van de injuriarum actio gesproken werd.

HOOFDSTUK II.

EDICTA PRAETORIS OVER INJURIEN.

Edict en jurisprudentie.

Neemt men de tot hiertoe gegeven verklaring van de vier fragmenten der XII tab. aan, zoo valt de vorming van een algemeen begrip van injurie, gelijk wij dit in de Pandekten ontwikkeld aantreffen, eerst in eene volgende periode. Hetgeen wij daarin echter niet aantreffen is de geschiedenis der ontwikkeling. Kan echter de algemeene en bekende voortgang van het recht door de praetoren en juristen ons daaromtrent iets leeren? En zijn

(1) Een voorbeeld dat ook slagen zonder meer, (een klap) ... daar- onder speciaal begrepen werden vinden wij in GELLIUS XX. l. 13, waar- nij het bekende verhaal van LUCIUS VERATIUS doet, «qui pro delectamento habebat os hominis liberi manus suae palma verberare.» en daarna onmiddellijk aan elk dien hij geslagen had 25 asses deed toetellen.

(2) Bijv. l. 1. 3. § 3. l. 15. Pr. § 27. § 30. 32. 33. l. 19. l. 20. l. 27. l. 44. etc. D. h. t.

er geene sporen en aanwijzingen in de Pandekten aanwezig, waaruit wij eenige waarschijnlijke gissingen omtrent de geschiedenis van de leer der injurien kunnen maken?

Bij de beantwoording dezer vragen is het van belang zoo veel mogelijk te onderscheiden, wat van hetgeen in de Pandekten omtrent injurien voorkomt aan het edict, wat aan de jurisprudentie toekomt: omdat beiden een' eigenaardigen werkkring bij de ontwikkeling van de leer der injurien gehad hebben, en bovendien gedeeltelijk tot verschillende opvolgende perioden behoorden. Aldus zullen de *algemeene* voorschriften en onderscheidingen omtrent de aanwendbaarheid der injuriarum actio van de praetoren afkomstig zijn; van de juristen daarentegen de toepassing van die voorschriften op meer speciale gevallen, de analogische uitbreiding op gevallen verwant aan die welke eigenlijk of onmiddellijk door de woorden des edicts worden aangewezen, en alle die regtsquaesties en beschouwingen, welke het zij niet in de wet zelve doch eigenaardiger in het gebied der jurisprudentie te huis behooren, het zij in eene hedendaagsche wetgeving zeker wel aangetroffen worden, in het praetorisch edict stellig geene plaats vonden.

Op de toepassing in bijzondere gevallen kon ook de praetor invloed uitoefenen, in zoo verre het aan hem stond in elk geval na de verklaringen der partij gehoord te hebben naarmate van den aard der zaak al of niet eene formula te geven. Door alzoö speciale gevallen al of niet onder de bepalingen des edicts te subsumeren, werkte hij tevens op, of bestuurde de uitbreiding van het begrip van injurien.

Deze invloed des praetors moest echter geringer zijn dan die der juristen: 1°. omdat de jurisdictie van elken praetor slechts een jaar juurde; 2°. omdat de bedoelde invloed nooit dan van beslissingen in individuele gevallen uit kon gaan. Daarentegen gaven de juristen schoon ook

naar aanleiding van individuele gevallen meer algemeene en uitdrukkelijke beslissingen omtrent voornoemde subsumtie. Omgekeerd heeft ongetwijfeld de gevestigde jurisprudentie een aanzienlijken invloed uitgeoefend op de beslissingen der praetoren in de vermelde gevallen; en die invloed moet grooter geworden zijn, naarmate het aanzien der juristen vooral onder de Keizers vermeerderde, en dat van den praetor, tegelijk met zijne wetgevende (of zoo men liever wil regtscheppende) werkzaamheid verminderde.

Bij het voorgestelde onderzoek omtrent de geschiedenis der vorming van de injurienleer gelijk zij in de Pandekten voorkomt, zal het geloof ik best zijn eerst het praetorisch edict te beschouwen, vervolgens in aansluiting hieraan de jurisprudentie, eindelijk de latere wetten en verordeningen, welke te beginnen met de *lex Cornelia*, schoon ook wel in het systeem der acties en der straffen, in het begrip der injurien geene wezenlijke veranderingen hebben tot stand gebracht.

Moeijelijk is het inderdaad de bepalingen van het praetorisch edict over injurien uit de Pandekten op te sporen, omdat dezelve geheel in de schriften der groote juristen, waaruit de Pandekten zijn zamengevoegd, zijn opgelost. Wel is waar treffen wij daarin nog verschillende door den vorm kenbare overblijfselen van het edict aan, in den titel der *Pand. de injuriis* namelijk komen alle die overblijfselen voor in fragmenten uit de boeken van *ULPIANUS ad Edictum* (1).

Maar vooreerst is er geen waarborg voor de volledige aanhaling van alle bepalingen van het edictum. Sommige bepalingen zijn welligt geciteerd geweest in stukken van het werk van *ULPIANUS ad Edictum*, welke door *JUSTINIANUS* om eene of andere reden weggelaten zijn.

(1) l. 7. Pr. l. 15. § 2. 25. 34. l. 17. § 10 (§ 5).

Bovendien worden niet alle bepalingen van het edictum in hunnen eigenaardigen vorm, met het *praetor ait* of *edixit* voorop geciteerd (1): Het kan dus twijfelachtig wezen dan eens of het edictum in het geheel eenige bepaling over een of ander punt waarvan *ULPIANUS* spreekt ingehouden hebbe, dan weder wat daarvan in het edict gestaan hebbe, wat slechts door *ULPIANUS* vermeld wordt. Doch vooral houde men in het oog dat *ULPIANUS* zich eeniglijk met het edictum dat in zijnen tijd gold bezig houdt. Althans al zijn ook zijne libri ad edictum niet ad edictum *S. JULIANI* (2) geschreven, houden deze zich in elk geval met een edikt bezig, hetwelk ten zijnen tijde reeds lang eenen vasten onveranderlijken inhoud had; — zoodat hij ons geenszins met de geschiedenis des edicts bekend maakt, met bepalingen welke vroeger daarin

(1) Bijv. l. 15 § 15—23 is het duidelijk dat van een edict gesproken wordt, welks woorden in het geheel niet geciteerd worden. l. 17. § 4. 5. seqq. worden slechts twee woorden van eene edictsbeplating waarover gesproken wordt geciteerd.

(2) *G. HUGO*, Histoire du droit Romain (par Jourdan et Ponclet) § 332 — meent dat dit werk een commentair op de Digesta van Julianus is, met beroep op l. 2. D. de in diem addicione (18.2) in welke plaats ik geenerlei bewijs zie — en op l. 11 § 18 D. de action. emti et venditi (19.1). Het is hier de plaats niet om de betrekking tusschen het zoogenaamde edictum perpetuum en de vroegere jaarlijkse edicten te onderzoeken. — Dit evenwel, geloof ik, mogen wij wel aannemen: dat bij dit edictum perpetuum *geene veranderingen* in het tot dusverre geldende edict gemaakt zijn, dat de inhoud des edicts welke reeds sedert langen tijd steeds minder wijzigingen ondergaan had, in het werk van *SALVIUS JULIANUS* slechts *opgeteekend* is, terwijl van toen af die wijzigingen nog geringer zijn geworden, zoo zij niet reeds vooraf geheel opgehouden hadden. Hoe men ook overigens de moeilijke vragen beantwoorde omtrent den aard en het doel van het werk van *JULIANUS*, de invloed of het aandeel van keizer *HADRIANUS* daaraan, de natuur en de oorzaak van het gezag daaraan ten deel gevallen, Conf. *HUGO* l. 1. § 310—312. Heeft dus *ULPIANUS* het edictum van *JULIANUS* verzameld, gecommuniqueerd, zoo is dit ontwijfelbaar het *echte* praetorisch edict, doch het definitieve, een' onveranderlijken inhoud verkregen hebbende edict.

voorkomende, later in volgende edicten niet opgenomen, of gewijzigd of in andere bepalingen versmolten zijn.

Hoe onvolkomene resultaten echter zoodanig onderzoek omtrent de geschiedenis der edicts moge opleveren, is echter die geschiedenis te belangrijk voor de leer der injurien in de Pandecten om het onderzoek niet te beproeven.

Generalis clausula.

Dat in later tijd eene algemeene actio injuriarum bestond, waarvan sommige acties, welke in afzonderlijke edicts bepalingen verleend worden slechts als onderdeelen beschouwd werden, blijkt uit ontelbare Pandecten-plaatsen.

De text van het edict, waarin deze algemeene actie verleend werd, deelt **ULPIANUS** niet mede, doch l. 15 § 26 D. h. t. spreekt van eene generalis clausula injuriarum, waarvan men zich ook in een bijzonder aldaar vermeld geval bedienen kan; hierop wijzen ook duidelijk genoeg de edictale woorden: (*Qui aget injuriarum, certum dicat, quid injuriae factum sit*). l. 7 Pr. h. t.

In de fontes tres juris civilis van den Hoogleeraar **DEN TEX** wordt die generalis clausula door den Heer **VAN REENEN** aldus gerestitueerd: «Adversus eum qui injuriam fecisse dicetur, aut cuius dolo malo factum erit, ut quis injuria affectus sit, nisi is qui injuriam passus est dissimulet (1), judicium dabo.»

Wat de woorden: cuius dolo malo etc. betreft, zie ik in l. 11 Pr. geene aanwijzing dat die woorden uit het edict afkomstig zijn. Het is echter mogelijk. — Daarentegen geloof ik niet dat de woorden: nisi is qui etc in het edict gestaan hebben. Er is niets, waardoor zulks waarschijnlijk wordt gemaakt, terwijl de dissimulatio eene

(1) Waarom niet dissimulaverit?

omstandigheid is welke evenzeer ter beoordeeling van den *judex* als eerst van den *praetor* staat in een *judicium*, hetwelk gelijk het *judicium injuriarum ex bono et aequo* is. Wanneer partijen voor den *praetor* verschijnen, kan de *dissimulatio* bewezen zijnde tot weigering der *formula* grond geven, voor den *judex* tot absolutie van den *reus*. Daarenboven is de leer der gevallen, waarin de *actio ex bono et aequo* verloren gaat, meer van dien aard om tot de *jurisprudentie* te behooren, dan om in de bepalingen des *edicts* opgenomen te zijn. Ook geeft l. 11 § 1 geen enkelen grond waaruit men zou moeten opmaken, dat voormelde woorden in het *edict* gestaan hadden: waarom zouden er dan de verschillende wijzen van *transactie* § 1 l. 11. niet bijgevoegd geweest zijn?

Doch het belangrijkste is voor ons dat gedeelte der *generalis clausula*, waarbij eene algemeene *actio injuriarum* werd verleend. — Is voor zoo veel dat gedeelte betreft de *generalis clausula* ouder, jonger of ongeveer gelijktijdig met de bijzondere *clausulen* waarop men ook zijne actie gronden kon?

Wanneer wij mogen aannemen dat in de XII tab. nog geen algemeen begrip van *injurie* gelijk het later geldige bestond, dan is het ook meer dan waarschijnlijk, dat de *praetor* niet begonnen is met eene algemeene *actio injuriarum* in te voeren, en eerst later bijzondere gevallen daarvan in zijn *edict* te onderscheiden, behalve dat zoodanige gang van zaken ook in het algemeen vrij onnatuurlijk zou zijn. — Hetzelfde moet van een gelijktijdig ontstaan van algemeene en bijzondere *clausulen* gezegd worden. — In beide gevallen zou het eigenlijk daarop nederkomen, dat de bijzondere *clausulen* eene verklaring van de algemeen bevatten. — Doch wie zal dit *procédé* niet bevreemdend in onze wetgevingen, waar dikwijls van algemeene niet uit het dagelijksche leven

geputte begrippen, die dan nadere verklaring behoeven, uitgegaan wordt, in het praetorisch edict verwachten? Bovendien geloof ik dat eene onpartijdige beschouwing der bijzondere clausulen, bijv. omtrent *convicium* en *infamandi causa facta* meer den indruk zal geven van oorspronkelijk althans op zich zelf staande bepalingen en niet van nadere ontwikkelingen van eene vooraf aanwezige algemeene bepaling. — Meer begrijpelijk zou het omgekeerd zijn, wanneer de *generalis clausula* later ontstaan was, en de bijzondere clausulen, waarop men vroeger alleen zijne actie kon gronden, zich daarin opgelost hadden; maar bij deze hypothese mag men vragen: welke behoefte was er aan eene algemeene clausule, wanneer er reeds genoegzaam bijzondere clausulen bestonden, of bij onvolledigheid derzelve, waarom werden dan geene nieuwe speciale bepalingen tot aanvulling gemaakt, of is het ontstaan der algemeene clausule alleen daaraan toe te schrijven, dat er zich door den tijd een algemeen begrip van injurie gevormd had, en ten gevolge daarvan verschillende vroeger alleen staande bepalingen onder eene gemeenzame rubriek en naam vereenigd zijn. Doch dit laat zich alleen denken, wanneer men van een bijzonder begrip als middelpunt, hetwelk zich steeds uitgebreid heeft, is uitgegaan. Het is niet aannemelijk dat zonder eene voorbereidende oorzaak de bijzondere clausulen onder eene algemeene categorie gesubordonneerd zijn. Wij moeten derhalve een middenpunt voor de vorming der *generalis clausula* zoeken.

Eene derde de overige concilierende oplossing, komt mij daarom verre weg de waarschijnlijkste voor. Zij bestaat daarin dat de *generalis clausula*, oorspronkelijk eene bijzondere, later algemeen geworden is: in een opzigt is zij dan gelijktijdig in een ander opzigt weder jonger dan de overige bijzondere clausulen. Het ver-

klaart zich alsdan van zelve, hoe beiden zich naast elkander konden ontwikkelen. Tot staving dezer hypothese kan men het volgende aanvoeren.

De praetor ging bij het voorstellen van zijn edict niet uit van algemeene begrippen, maar van het bestaande (het civielregt met name dat der XII tab., de ten zijnen tijde gangbare regtsbegrippen en gewoonten, het zij in de edicten, het zij enkel als jurisprudentie geconsacreerd) uitgaande, streefde hij zeker bij de verklaring, verbetering, wijziging, uitbreiding daarvan, naar vrijheid en algemeenheid der regtsbegrippen. Daarom, terwijl eene algemeene injurien-actie in het vroegere civielregt niet bestond, kan de praetor niet daarvan uitgegaan, wel daartoe trapsgewijze gekomen zijn. Doch wat was het bestaande regt omtrent injurien hetwelk de praetor oorspronkelijk vond, en waarvan hij moest uitgaan? het was dat der XII tab. — Ook aan de bepaling: *si quis alteri injuriam faxit 25 asses poenae sunt*, moest zich dus het edict aansluiten. De praetor begon niet met den omvang der actie en het begrip van *injuria* in de XII tab. te veranderen, hij wijzigde slechts de quantiteit der poena, zoodat dezelve, in plaats van een vast en zeer gering bedrag te belooopen, naarmate van den aard der zaak vermeerderd of verminderd zou kunnen worden; hij stelde in plaats van de 25 asses eene *actio aestimatoria* in, waardoor hij zoowel aan de behoeften der vermeerderde beschaving als der verminderde geldswaarde voldeed (1). Het ligt verder in den aard der zaak dat de beteekenis van *injuria* in het edict niet door de willekeurige bepalingen van een of meer enkele praetoren, in omvang veranderd is, doch dat die verandering is tot stand gebracht door de opvatting der opvolgende praetoren, der juristen, ja van het geheele volk. Voor-

(1) GAIUS III 223. — THEOPH. h. l. § 7. — PAULUS Sent. h. t. § 7. GELLIUS XX. 1. 12, 13.

Themis, D. XII. 3^e SL. [1851].

eerst namelijk, werden langzamerhand onder injuriae opgenomen die gevallen welke na aan de eigenlijke zoodenaamde reaal-injurien (1) grenzen, doch welke om zoo te zeggen meer verwijderde aanvallen op iemands persoon daarstellen, en welke in de XII tab. niet onder de injurien gerekend worden, doch thans onder een algemeen gezigtspunt, hetwelk zich als het essentiële ook bij de gewone reaal-injurien meer en meer deed erkennen, als zoodanig beschouwd werden. — Onder hetzelfde gezigtspunt werden ook later die gevallen of soorten, waartrent vroeger afzonderlijke edicten voorgesteld waren, als injurien aangemerkt; eerst welligt eenvoudig in het jaarlijksch edict bijeengevoegd met de clausula de injuria vooraan, vervolgens allen slechts als bijzondere gevallen van deze laatste clausula aangemerkt. Doch over die bijzondere edicten zoo aanstonds. Merken wij thans nog als iets wat de waarschijnlijkheid der hypothese vermeerdert op, dat omtrent eigenlijke reaal-injurien, (wat daaronder gewoonlijk verstaan wordt), gelijk ik meen dat die in de XII tab. onder het woord injuria verstaan werden, geene clausula door *ULPIANUS* vermeld wordt. Men zou hierop kunnen antwoorden of 1°. dat daaromtrent zeer wel een afzonderlijk edict kan bestaan en ook *ULPIANUS* daarover gehandeld hebben; doch de toepasselijke plaats niet in de Pandecten ingevoegd zij. Inderdaad is dit zeer mogelijk, doch het zou tevens zeer vreemd zijn, daar deze rubriek van injurien zeker eene der belangrijkste van allen is; of 2°. dat het gemis van dergelijke clausula (of het stilzwijgen daarover) zich zeer goed verklaart, omdat de daaronder begrepen injurien zoo onmiddellijk onder het algemeene begrip en de algemeene clausula van injurie vallen, iets waartrent bij andere categorien van injurien

(1) Op welke het 4de fragm. der XII tab. betrekking had, (zie boven).

nog wel eens getwijfeld kon worden. Maar alsdan rijzen weder dezelfde vragen op, omtrent de betrekking tusschen de algemeene en bijzondere clausulen, terwijl juist de vermelde omstandigheid zeer ten gunste der voorgestelde hypothese pleit.

Bijzondere clausulen.

Gaan wij thans de edicten omtrent bijzondere soorten van injurien na, zoo vinden wij bij **ULPIANUS** :

1°. Geen edict omtrent reaal-injurien, noch omtrent die handelingen, welke daaraan grenzende echter eene meer verwijderde krenking der persoonlijkheid bevatten (bijv. l. 13. § 3. l. 15. § 31. l. 24. l. 27. D. h. t.), noch omtrent ligchamelijke mishandelingen of verminkingen gelijk in de XII tab.

2°. Geen afzonderlijk edict omtrent *carmen condere* enz. gelijk in de XII tab.; wel een door **ULPIANUS** vermeld edict, door den vorm kenbaar, omtrent *convicium*.

Qui adversus bonos mores convicium cui fecisse, cuiusve opera factum esse dicetur, quo adversus bonos mores convicium fieret, in eum iudicium dabo.

3°. Een afzonderlijk edict (door den vorm kenbaar) over *infamandi causa facta*.

Ne quid infamandi causa fiat. Si quis adversus ea fecerit, prout quaeque res erit, animadvertam.

4°. Een afzonderlijk edict over sommige injurien tegen eerbare vrouwen (niet door den vorm kenbaar, doch waarvan sporen in l. 15. § 15—23).

I. Wat de meervermelde handelingen betreft die zich aan de reaal-injurien aansluiten, deze zijn geïsoleerde handelingen, welke zich moeilijk onder eene bijzondere rubrick laten brengen, en van welke het dus ook om die

reden niet waarschijnlijk is dat afzonderlijke clausulen daarover gehandeld hebben. Dat omtrent lichamelijke mishandelingen en verminkingen (enkele verberatio en pulsatio niet daarbij gerekend) waaromtrent de XII tab. bijzonder statueerden, eenig afzonderlijk edict bestaan hebbe, daarvan vinden wij geene sporen bij ULPIANUS. Het is echter allezins mogelijk dat in vroeger tijd (niet meer in het edictum perpetuum) daarop eene bijzondere clause betrekking had. Men zou daaromtrent het volgende kunnen vermoeden: in plaats van de afkoop van der talio wegens membrum ruptum, en de vaste boete wegens os fractum v. collisum, voerde de praetor in al die gevallen eene actio aestimatoria in. Deze loste zich later in de actio injuriarum aestimatoria (hier nog in den oorspronkelijken beperkte zin genomen) op, en het vroeger daartoe betrekkelijk edict versmolt in de generalis clausula injuriarum. Hetgeen zich aldus laat verklaren: *a.* door de uitbreiding van het begrip van injurien, van het algemeene gezigtspunt waaruit deze beschouwd werden, als het essentiële daarin uitmakende. Nu is het waar dat het essentiële (id quod principale est) bij zware mishandelingen niet in dat algemeene gezigtspunt der injurien moet gezocht worden, doch een element althans van het wezen dier mishandelingen is daarin te zoeken; er is in elk geval geen delict waaraan deze zware mishandeling nader staat dan aan de injurie, niet alleen door dit gemeenzame begrip van smaad, of geheel persoonlijk onrecht, of hoe anders, maar ook door dat de grenzen tusschen reaal-injurien en zware mishandelingen ineenvloeijen. Hierbij komt *b.* dat in eene meer beschaafde periode dan die der XII tab. de behoefte aan opzettelijke bepalingen omtrent verwondingen en verminkingen moest verdwijnen. Bij de Germanen wel is waar bleef daaraan nog zeer lang behoefte, althans nog zeer lang bleven bij toenemende beschaving uitvoerige bepalingen

daaromtrent bestaan. Ook onze vaderlandsche land- en stederegten leveren daarvan treffende bewijzen. Doch de Romeinen waren zulke vechtersbazen niet: zij verge-noegden zich met in zoodanige niet talrijke gevallen we-gens zware injurie te klagen (1). Overigens waren in de woelige bandelooze tijden van het laatst der repu-bliek algemeene waarborgen tegen openbaar geweld van meer belang dan naauwkeurige bepalingen omtrent pri-vate satisfactie wegens lichamelijke krenkingen. Hierin voorzag de *lex Cornelia de Sicariis*, de *lex Cornelia de injuriis* (ook deze moet dergelijke bestemming oorspronkelijk gehad hebben; zie hierover beneden) de *leges de vi*, het edictum *vi bonorum raptorum* (in hare oorspronkelijke bedoeling) enz. Kon in geval van verwon-ding enz. de *lex Cornelia* bijv. ingeroepen en toegepast worden, zoo geschiedde dit echter uit een *ander oog-punt*; wegens verwonding enz. als zoodanig kon alleen eene injurien-actie worden ingesteld. *c.* De aan injurien en aan verwondingen enz. gemeenzame aestimatorische actie. *d.* De plaatsing van beiden naast elkander in het jaarlijksche album praetoris.

II. Is *convicium* hetzelfde als *occentare*, of is de be-paling des edicts omtrent *convicium* eene voortzetting om zoo te zeggen van die der XII tab. omtrent *occentare*: dit is zeer mogelijk, of zelfs zeer waarschijnlijk (2); in elk geval komen beiden hierin overeen = bijzonder door den vorm beleedigende verbale injurie. *ULPIANUS* leert ons duidelijk welke de vereischten van dien vorm ten aanzien van *convicia* zijn (in *coetu cum vocifera-tione*) (3), dat is, welke de beteekenis van *convicium* in het

(1) l. 7. § 3. l. 8. *GAIUS* 224. Het is alleen ter gelegenheid van de atrocitas dat van verwondingen enz. gesproken wordt.

(2) Verg. *REIN* pag. 363. *WALTER* in *Neues Archiv. des Crimi-nalrechts*. Band 4. Heft 2 Abth. 12.

(3) Verg. *THEOPH.* h. l. § 1. «*Convicium autem est, cum quis in*

edict zij, overeenkomstig de oudere engere beteekenis van het woord, welke beteekenis hetzelfde ook tegen het meer gewone spraakgebruik in schijnt behouden te hebben. De edictale woorden *adversus bonos mores* drukken geen bijzonder vereischte van deze soort van injurien uit, maar eenvoudig dat bij de *vociferatio* in coetu zoodanige inhoud en bedoeling kome, waardoor dezelve het in dit edict bedoelde injurieuse karakter verkrijgt. *ULPIANUS* drukt zulks aldus uit: «non omnis *vociferatio* in unum collata notatur, sed ea tantum quae bonis moribus improbatur, quaeque ad infamiam vel invidiam (1) alicuius spectat.» Het zij dat het woord *convicium* ook oudtijds niet noodzakelijk eene beteekenis in malam partem had, en dus de bijvoeging *adversus bonos mores* niet overtollig was, het zij dat dezelve abundeerde: in later tijd was die bijvoeging wegens de gewone beteekenis van *convicium* (= *vociferatio*, clamor. Conf. Cic. Div. 1. 5. Arch. 6. Verr. V. 11.) allezins toepasselijk.

III. Belangrijk is het edict: *ne quid infamandi causa fiat*. Van oudsher is aan hetzelfde door de uitleggers eene zeer uitgebreide strekking toegekend, en ook thans nog schijnt zoodanige opvatting de heerschende te zijn (2).

celebri loco contumelia tali me afficit, ut eam ob causam magna hominum turba concurrat.— Op sommige plaatsen der bronnen schijnt *convicium* niet in de engere beteekenis gebezigd te zijn, daarvan beneden. Men zie over de verhouding der verschillende beteekenissen van *convicium*, REIN p. 357, 358.

1. <i>Convicium</i> = <i>convocium</i> = geschreeuw van velen	} oud, met of zonder beleediging.
2. = geschreeuw van één in coetu.	
3. = clamor, <i>vociferatio</i> , zouden beleediging	} nieuw.
4. = hevige maledicta, ...	

(1) Over de juiste beteekenis dezer woorden, welke eenige moeilijkheid kan opleveren. zie beneden.

(2) Zie REIN pag. 363, 364. PUCHTA, Pandekten, § 367; even

Meer dan eene omstandigheid kon hiertoe verleiden: *a.* de uitlegging van l. 15. § 26, alsof dit edict juist wegens deszelfs algemeenheid overbodig genoemd werd, daar men toch zich van de nog algemeenere generalis clausula bedienen kon. *b.* de uitdrukkingen van § 27. l. 15: *generaliter vetuit praetor etc.*, *quodcumque quis fecerit vel dixerit etc.* *c.* de vele gevallen welke volgens moderne begrippen in het bijzonder als injurien golden, en van welke althans weinig vermelding in de Pandecten geschiedde, moesten ten minste in het praetorisch edict beter bedacht zijn; eene afzonderlijke clause moest op die gevallen betrekking hebben. Daarmede was dan tevens, daar waar het Rom. regt als wet gold, eene plaats der Pandecten gevonden, waarop men de strafbaarheid van alle zoodanige injurien kon gronden. Doch eene onbevooroordeelde beschouwing van dit edict zal ons, geloof ik, tot een ander resultaat brengen.

a. Het is natuurlijker, waarschijnlijker dat dit edict eene speciale strekking gehad hebbe, even als die omtrent *convicium* en sommige injurien tegen *matronae*, dan dat het eene soort van sub-generalis clausula, om zoo eens te zeggen, geweest zij, waaronder ook alle die althans voor de Romeinen minder opvallende soorten gerangschikt werden, ten aanzien van welke men evenzeer tot de algemeene clause zijne toevlugt kon nemen. Ook geven de boven vermelde uitdrukkingen inderdaad geene aanleiding om dit laatste te gelooven. Waarom LABEO juist bij dit edict aanmerkt dat het overbodig is, hetgeen hij evenzeer van de overige speciale edicten had kunnen zeggen, weet ik niet. Misschien omdat hij

zoo Institutionen. In minder uitgestreken zin vatten dit edict op HEFFTER *Lehrbuch des gemeinen deutschen Criminalrechts*, p. 327 (scholion); en WALTER, *Geschichte des Römischen Rechts*, I, pag. 413 en *Neues Archiv*. I. I. Onder de ouderen, zie hijv. VOET. ad. tit. Pand. de injuriis, n°. 8.

hij het ontwijfelbaar achtte dat de *infamandi causa facta* onder het algemeene begrip van injurien vallen: uit den zamenhang waarin deze aanmerking in de schriften van LABEO voorkwam zou zulks voorzeker duidelijk worden. Doch stellig niet omdat hij dit edict als zeer vaag en algemeen beschouwde: want ook LABEO meende, zegt ULPIANUS (dat is LABEO antwoordde zich zelf op zijne objectie), dat de praetor etiam specialiter de ea re had willen spreken; ea enim quae notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur videntur quasi neglecta. Dat die woorden met de vooronderstelde bedoeling van LABEO onvereenigbaar zijn behoeft wel geen verder betoog. Wat de woorden *generaliter vetuit* etc. van l. 15. § 27 betreft, deze beteekenen eenvoudig, dat niet enkel deze of gene handeling, maar alle handelingen ad infamiam alicuius strekkende door den praetor verboden zijn; de quaestie omtrent de uitgebreidheid der strekking van dit edict wordt daardoor nog niet aangeroerd.

β. De uitdrukkingen in l. 15. § 26, zoo even vermeld, pleiten ook daarvoor, dat ULPIANUS en LABEO het edict in quaestie als eene speciale strekking hebbende beschouwden.

γ. Het edict zegt: ne quid . . . fiat, en niet fiat vel dicatur (1). Wat is nu de natuurlijkste opvatting, dat hier alleen op handelingen of tevens op woorden gedoeld worde? Het is waar, dat men spreken, zeggen als species van het genus handelen kan aanmerken; die species is echter van zoodanige bijzondere natuur, dat men in het gewone spraakgebruik nooit woorden, spreken, zeggen met handelingen of daden, handelen, doen zal uitdrukken. Is 't in het zich altijd met zooveel naauwkeurigheid uitdrukkend praetorisch edict te verwachten,

(1) Wat de woorden: quodcumque quis . . . dixerit in § 27, tot de interpretatie van ULPIANUS behoorende, doch welke ik niet geloof dat van ULPIANUS kunnen zijn, betreft, zie daaromtrent pag. 500.

dat alleen van *facere* gesproken worde, waar ook *dicere* bedoeld was? Men *kan* echter onder *infamandi causa facta* ook *dicta* begrijpen, zoo dikwijls men namelijk van de verscheidenheid der woorden en derzelver inhoud abstractie maakt, en dezelve als een geheel, als eene handeling aanmerkt. Dit is echter alleen mogelijk wanneer een bepaalde (gewichtige) dezelve verbindende vorm aanwezig is, gelijk bij *convicium*, *libellus*, *cantus*, *carmen famosum*. Bij mondelinge verbale injurien bestaat zoodanige vorm niet (uitgezonderd bij *convicium*), waardoor eene verzameling van woorden als een geheel, als ééne injurieuse handeling kan beschouwd worden. — Dat ook *ULPIANUS* de woorden des edicts in dezen geloof ik alleen natuurlijken zin begrepen hebbe, blijkt onwederlegbaar daaruit, dat hij tot toelichting, verklaring van het edict alleen 1°. zulke handelingen aanvoert, waarbij geene woorden te pas komen § 27. (welligt dienden ook de in § 30 en § 32 vermelde gevallen tot verklaring) of 2°. dezulke, waarbij woorden dan ook niet meer dan te pas komen bij handelingen, welke in hun geheel als *infamandi causa facta* gelden: (*cantus*, *carmina*, *libelli*, en daarbij de handelingen van *scribere*, *proponere*, *cantare*, *tradere* § 27. 29).

δ. Het edict zegt: *infamandi causa*. Wat beteekent *infamare*? Iemands *fama* (bij anderen) bederven: — iemand uitschelden, beschimpen, met smadelijke woorden of daden bejegenen *zonder* zoodanige werking bij anderen . . . kan *infamare* nooit beteekenen.

Aldus zijn onder dit edict niet begrepen: 1°. alle *maledicta* en *infamandi causa dicta*, — alle mondelinge injurie, ten zij somtijds *convicia* —, alle schriftelijke injurie, ten zij *carmen* of *libellus*; 2°. die injurieuse handelingen, welke niet *infamandi causa* geschieden. Maar daartoe behooren alle handelingen, welke een' nadeeligen invloed op iemands *fama* bij anderen

uitoefenen of althans de mogelijkheid daarvan bevatten — binnen welke grenzen nu ook overigens die *infamandi causa facta* als tot de actie grond gevende mogten beschouwd worden (1), iets, waaromtrent het de taak der jurisprudentie is vaste regels te stellen. Zie hierover beneden.

De specialiteit van dit edict blijkt alzoo, niet alleen omdat zij op zich zelve waarschijnlijk is, maar uit de vergelijking zelve der daaronder door *ULPIANUS* gebragte gevallen.

Hoe oud echter is dit edict: is het in den loop der tijden door wijziging aldus geworden, is het uit meer andere zamengesmolten, heeft er bijv. oorspronkelijk in aansluiting aan de XII. tab. een afzonderlijk edict over *carmina famosa* bestaan? Dit zijn allen vragen, waaromtrent alle gegevens ter beantwoording ontbreken.

Aangaande de betrekking tusschen deze en de algemeene clause mag men weder aannemen, dat de aestimatorische actie wegens *infamandi causâ facta* langzamerhand onder de algemeene actie van injurien is gesubsumeerd. Die subsumtie onder het algemeen begrip lag hier, geloof ik, nog al nabij. (Zie hierover beneden. Verg. l. 15 § 26).

IV. In l. 15 § 15—23. komen nog duidelijke sporen van een speciaal edict voor, waarvan de eigene woorden niet geciteerd worden (2). Die sporen zijn: 1°. de wijze, waarop de gevallen, waarvan hier sprake is, behandeld worden, de interpretatie vooral van zekere termen (van *comes*, *abducere*, *appellare*, *assectari*),

(1) Op de bepaling dezer grenzen hebben betrekking de edictale woorden: *si quis adversus ea fecerit, prout quaeque res erit, animadvertam.* — Conf. l. 1 § 1, D. de minor. (IV. 4.)

(2) Conf. *GAIUS* III. 220. — *THEOPH.* h. l. § 1.

welke zichtbaar als wettelijke termen voorkomen; 2°. § 19. *Tenetur hoc edicto* etc. *Hoc edictum* kan niet het praetorisch edict in het algemeen, doch kan slechts een speciaal edict aanduiden: nu zegt § 19 dat hetzelfde edict, hetwelk over *comitis abductio* spreekt, ook over *assectatio* en *appellatio* handelt. § 23 bevestigt dit nog: *non omnem . . . qui assectatus est, appellavit, hoc edicto conveniri posse* etc. — Waarom mag dezelfde clause in deze drie gevallen tegelijkertijd voorzien hebben? — *Appellare* is een aanslag tegen de eerbaarheid, eene poging tot *stuprum* (l. 15 § 20. l. 10); *Assectari*, eene eerbare vrouw volgen alsof zij eene oneerbare ware: op zich zelve is dit reeds eene injurie, daarenboven *quia praebet quasi nonnullam infamiam*; *comitem abducere*: het was niet alleen een vereischte voor eene eerbare vrouw, om niet zonder *comites* in het openbaar te verschijnen, het behoorde ook tot de waardigheid, het fatsoen, van vrouwen van aanzienlijken stand om door *comites* vergezeld te zijn; daarom zegt l. 1. § 2. *ad dignitatem pertinet injuria cum comes matronae abducitur*. — Die gevallen komen dus hierin overeen, dat zij krenkende handelingen bevatten voor de eerbaarheid, gedeeltelijk ook voor het fatsoen, de dignitas, van eerbare vrouwen.

Uit l. 15 § 23 is niet op te maken of in dit edict de woorden *contra bonos mores*, even als in twee andere edicten (l. 15 § 25. 34), voorkwamen, dan of zij aan de jurisprudentie, de interpretatie van *ULPIANUS* toebehooren.

Wat de geschiedenis van deze clausula betreft, dezelfde ligt zeker geheel in het duister. De aard der drie daarin vermelde gevallen, en derzelver zamenvoeging, wijzen wel eenigzins daarop, dat de clausula aan een' tijd van zedebederf, dus niet aan een zeer oud tijdstip, haar ontstaan verschuldigd is.

V. Van meerdere speciale edicten heb ik geene aanwijzingen kunnen vinden; het is echter mogelijk: 1°. dat in het edict volgens zijnen laatsten stagnant geworden inhoud en vorm, meerdere clausulen in de Pandecten niet vermeld voorkwamen; 2°. dat vroegere clausulen bestaan hebben, later niet meer in het edict opgenomen of met andere versmolten. — Een ruim veld blijft voor deze mogelijkheid open, wanneer wij in aanmerking nemen, dat ons slechts drie speciale clausulen uit de fragmenten van ULPIANUS in dezen titel der Pandecten bekend zijn: vooral wanneer wij mogen aannemen, gelijk ik gepoogd heb aan te toonen, dat het edict ne quid infamandi causa fiat, ofschoon niet van zoo beperkte strekking als de twee andere omtrent convicium en appellatie etc., evenwel nog een vrij klein gedeelte van het uitgestrekte veld der injurien bevat (1).

Met het oog op het boven door mij aangemerkte omtrent de specialis later generalis geworden clausula, geloof ik echter niet, dat men nog aan *vele* in de Pand. niet vermelde bijzondere clausulen behoefte te denken.

(1) Zonder genoegzame gronden, zoo niet geheel ten onregte, vindt men nog van andere edicten melding gemaakt. — Zoo van een edict de atroci injuria (HEINECCIUS *Synt. Ant.* IV. 4. § 6. *Caput illud de atroci injuria* etc.) alleen op grond eener plaats van ARNOBIUS adversus gentes lib. IV. . . . ne vestras aures convicio aliquis petulantiore pulsaret, de atrocibus formulas constituistis injuriis etc. Op zich zelve mag het vreemd schijnen enkel uit deze (bovendien in zeer declamatorischen stijl geschrevene) plaats van den kerkvader ARNOBIUS, bij wien niet veel kennis van het oude regt te verwachten is, het bestaan van een speciaal edict de injuriis af te leiden; doch uit het geheele verband, waarin de aangehaalde woorden voorkomen, gelijk uit die woorden zelve, komt het mij niet twijfelachtig voor, dat hier eenvoudig aan het I. 15 § 2 D. h. t. medegedeelde edict over convicium gedacht is. Wat de uitdrukking convicium (hier natuurlijk in lateren ruimeren zin te nemen, daarom was het bijgevoegde petulans noodig) petulans

Wat betreft de gewone mondelinge injurien (volgens moderne begrippen), zoo deze in het Romeinsche regt als zoodanig gegolden hebben, moet of eene afzonderlijke clause op dezelve betrekking hebben gehad, hetgeen zeker wel het minst waarschijnlijk is; of dezelve moeten alleen onder de generalis clausula zijn begrepen geworden, zoodat men alleen op deze zijne actie gronden kon.

Over verdere voorzieningen van het praetorisch edict over middellijke injurien, procédure etc., meen ik liever bij de afzonderlijke behandeling dier punten te moeten handelen.

HOOFDSTUK III.

LEER DER JURISTEN OVER INHOUD EN OMVANG DER ACTIO INJURIARUM.

De jurisprudentie heeft zich bij het ontwikkelen van de leer der injurien aangesloten aan het praetorisch edict. Zeven achtste gedeelten van den titel der Pand. over injurien bestaat uit fragmenten van ULPIANUS en PAULUS ex libris ad edictum. — Het is grootendeels bij wijze van commentatie van het edict, dat de juristen het regt omtrent injurien ontwikkeld hebben: vooral ook is zulks het geval met het bepalen der veelsoortige handelingen, welke tot eene actio injuriarum grond kunnen geven. Onderzoeken wij welke resultaten de Pandecten daaromtrent opleveren, geenszins om daaruit

betreft, vergelijkte men eene plaats van VELLEIUS PATERCULUS, gelijk die zeer juist geëmendeerd is door PITHOEUS in eene noot op de Coll. l. M. et R. II. 5. (SCHULT. *Jurispr. ante Just.* l. I, not. 33) . . . in quà civitate *petulantis convicii judicium injuriarum ex albo redditur* etc.

Zoo ook van een edict over libri famosi etc. op grond van l. 5 § 9 D. h. t. (zie bijv. REIN. p. 379); over de ongegrondheid hiervan meer beneden in het IV. Hoofdstuk.

voorshands eenige theorie te vervaardigen, doch als middel om een onpartijdig overzigt te verkrijgen over de bonte rei van gevallen, welke wij als injurien *vermeld* vinden; daargelaten nog de vraag of met stilzwijgen voorbijgegane gevallen, welke echter volgens onze begrippen als beledigingen beschouwd worden, ook volgens de Romeinsche jurisprudentie als injurien golden hebben.

Het zou daarbij onnoodig, ja zelfs verkeerd zijn, van de verdeelingen der juristen uit te gaan, gelijk ik zulks beneden, over de waarde en strekking dier verdeelingen sprekende, hoop te regtvaardigen.

1°. *In corpus.*

A. Bloote onaangenaamheden, die echter bij alle menschen als beledigend beschouwd worden, gelijk een slag in het gezicht, een schop, bespuwen, met vuiligheden bewerpen enz. Natuurlijk golden deze als injurien.

Voorbeelden: l. 7 § 8. vel os alicui percussum sit; l. 11 Pr. (1) si quis cui malam pugno percussit; een aangrenzend geval, zie nog l. 9 Pr. vestimentis scissis — dit geval werd als zeer ernstig aangemerkt, evenzoo dat van bevuiling enz., waarvan wij alleen als een geval waartegen extra ordinem straf bedreigd was, melding vinden gemaakt (2).

B. Beledigingen tegen het ligchaam met smart en geweld vergezeld. — Als voorbeelden worden op zeer vele plaatsen verberatio en pulsatio genoemd. — Van quaestio habita wordt alleen bij injurie tegen slaven gesproken, alsof het niet te veronderstellen was, dat zoo

(1) Conf. PAULUS in Collat. l. M. et R. V. 6. — GELLIUS XX. 1. 13. — l. 15 § 44. leviter percussus.

(2) Conf. l. 1 § 1. D. de extraord. crimin. (47. 11) ex PAULI libro V. Sent. (4. 13).

iets een vrij man wedervaren zou. Van loris, virgis caesio vindt men bij GAIUS, THEOPH., Coll. l. M. et R. § 4.

C. Beschadiging des ligchaams: *vulnus* l. 7 § 2. § 8. l. 8: l. 9 § 1. GAIUS 225 etc.— *tumor factus* collat. § 4.

II°. Gewelddadigheden.

A. Buiten den kring van injurien vielen natuurlijk alle die gewelddadigheden, bij welke niet een individu tegenover een ander staat, doch welke, met vereeniging van personen gepleegd, tegen de openbare rust, orde en veiligheid gerigt zijn, welke moord, roof en seditio ten doel hebben, en waarop de lex Plautia, lex Pompeia, leges Juliae de vi, lex Cornelia de sicariis betrekking hebben. — Evenwel kon eene daad van geweld hominibus armatis gepleegd en tegen een bepaald persoon gerigt tot de actio inj. grond geven. CICERO pro Caecina. cap. 12 (13). — Evenzoo die daden van geweld, welke alleen tegen de goederen gerigt zijn: geweldige diefstal, roof (actio vi bonorum raptorum).

B. Over de daden van geweld, welke *hoofd karakter* in het schenden des ligchaams bestaat, is zoo even gehandeld.

C. Tegen iemands persoon, zoodat de vrijheid zijner bewegingen, van zijn doen en laten binnen den kring zijner regten, of van het hem geoorloofde belemmerd wordt.

Voorbeelden: *Uitoefening van regten*: l. 24. si quis proprium servum distrahere probibetur a quolibet. l. 13 § 7. si quis re meâ uti me non permittat (1). l. 25. D.

(1) l. 14. zegt geenszins, dat wanneer iemand eenig regt heeft de zee betreffende, en hij in de uitoefening daarvan gestoord wordt, hem de actio injuriarum niet competeert, omdat hij het interdictum uti possidetis heeft (gelijk omgekeerd, wanneer hij in het gebruik van de zee als res communis gestoord wordt, hij dat *interdictum uti possidetis* niet heeft, doch daarentegen de actio injuriarum wel. Conf. l. 2. § 9 D. (43, 3)). — Daartoe laat zich geen reden denken; het interdictum heeft eene geheel andere strekking dan de actio injuriarum. Wanneer verhindering in het

de act. emti et venditi (19. 1). Qui pendentem vindemiam emit, si post traditionem . . . . . uvam legere sive mustam evehere prohibeatur a venditore . . . *quemadmodum si aliam quamlibet rem suam tollere prohibeatur.*

Geoorloofde handelingen. l. 13. § 7. Si quis in publicum lavare, vel in cavea publica sedere vel in quo alio loco agere, sedere, conversari me non patiat. — Hiermede wordt gelijk gesteld, ofschoon er twijfel bestaan heeft (1), si quis me prohibeat *in mari piscari* vel *everriculum ducere* (ook al geschiedt zulks ante aedes meas vel ante praetorium meum) (2) of ook

gebruik der zee als res communis injurie oplevert, dan a fortiori verhuidering in de uitoefening van eenig jus proprium maris. — Men moet bekenen, dat l. 14 in dezen titel al zeer misplaatst is: in verband met de vorige lex zou dezelve nog iets kunnen beteekenen, wanneer aldaar gezegd was, dat het interdictum uti possidetis, gelijk inderdaad waar is, bij verhuidering omtrent in mare piscari niet aanwendbaar is. Thans heeft zij noch op injurien betrekking, noch op iets wat in l. 13 § 7 gezegd is. — Wat kan PAULUS met maris proprium jus bedoeld hebben? of 1°. het regt van diegene, welke landgoederen aan zee bezitten, om alleen zelve vóór dezelve in zee te visschen, en elk ander te weren (usurpatum est). En wegens de uitspraak van ULPIANUS (tametsi nullo jure) en wegens de Novella Leonis 56 zou men echter kunnen vermoeden, dat de heerschende jurisprudentie en de bedoeling van PAULUS niet alzoó geweest zijn; of 2°. eenig ander regt, doch wat? l. 13 Pr. D. communia praed. (VIII. 4) — l. 14. ad priv. causas accomm. *interdicta sunt*. Dit is natuurlijk in die algemeenheid onwaar, en moet ook volgens den samenhang van het interdictum *uti possidetis* en dergelijke verstaan worden.

(1) Die twijfel toont aan, dat de uitbreiding van het begrip van injurie langzamerhand heeft plaats gehad, dat over de toepassing op die en die enkele gevallen niet altijd terstond de meeningen overeenstonden. Zeer consequent is die twijfel echter in affirmatie overgegaan (esse huic similem eum etc.). In l. 2 § 9 (43. 3) evenzeer eene plaats van ULPIANUS ad edictum wordt zeer positief gezegd, dat eene injuriarum actio competeert, si quis in mari *piscari* aut *navigari* prohibeatur.

(2) ULPIANUS zegt, dat het ten zijnen tijde, ofschoon ook dikwijls

aucupari. l. 2. § 9. D. ne quid in loco publ. (43. 8) wordt nog genoemd in *theatro spectare*, in *campo publico ludere*, in *mari navigare*.

D. Raptus. Van deze gewelddaad, in den lateren keizerstijd vooral zoo veelvuldig, vindt men in vroegeren tijd geene melding gemaakt. Ook in de *leges Juliae de adulteriis* en de *vi* vinden wij het delict niet aangeduid: het komt mij ook niet waarschijnlijk voor, dat deze daarvan afzonderlijk melding gemaakt zouden hebben. Ofsechoon het allezins te gelooven is, dat wegens *raptus* (evenzeer als wegens *stuprum*) eene praetorische injurien-actie tegen den raptor competeerde, wordt hiervan echter in de *Pandecten*, begrijpelijkerwijze daar dit misdrijf in vroeger tijd zeldzaam schijnt geweest te zijn, niets voor. — (Verg. REIN pag. 393).

E. Andere daden van geweld, gelijk er ontelbaar veel denkbaar zijn, waarbij men iemand zou dwingen om iets tegen zijnen wil te doen, vind ik niet als injurien vermeld. — Dit bewijst echter niet, dat zij niet als zoodanig gegolden zouden hebben, daar het zeer uiteenloopende en juist niet zoo bijzonder in het oog loopende daden zijn. Bovendien werden zulke daden later stellig als onder de *leges de vi* vallende aangezien, (*Conf. tit. ad l. Juliam de vi public. l. 5. Pr. quive per vim sibi aliquem obligaverit*, en vele andere gevallen in de titels *ad legem Jul. de vi publ. et privata*)

het tegendeel door de keizers bij rescript beslist was, meestal aangenomen was, *ut quis prohiberi possit ante aedes meas vel praetorium meum piscari* (waarschijnlijk wel aan den overmoed van magtigen en rijken toe te schrijven), doch daar dit *nullo jure* is aangenomen, ook thans nog de injurien-actie kan aangewend worden. — Merkwaardig is hieromtrent de 56 *Novel. van keizer LEO, de prothyris maritimis*, die met vele drogredenen de leer der oude jurisprudentie afkeurt, en de bewoners der kust het regt geeft alle vreemde visschers voor hunne woningen te we en. — *Conf. CUIACII Observationes lib. XIV. Cap. I.*

Themis, D. XII, 3^e St. [1851].

en werd de private actio inj. daardoor in die gevallen verdrongen. (Zie hierover beneden bij de leer der concurrentie).

F. Carcer privatus, opsluiting, gevangenhouding, komt buiten het karakter van plagium weinig voor. — Of het als injurie gegolden hebbe, wordt niet vermeld. — In den titel ad l. Jul. de vi publ. wordt daarvan gesproken l. 5. Pr. qui hominem dolo malo incluserit. (Conf. tit. D. de hominē libero exhibendo. PAUL. Sent. l. 7. 8, V. 26. 3).

G. Geweld ten opzichte van zaken, goederen.

Het ligt voor de hand, dat zoodanig geweld slechts dan injurie kan opleveren, wanneer hetzelfde niet alleen de zaak, maar ook den persoon, die daarop regt heeft, ten doel heeft. — l. 15 § 31. Si quis bona alicuius vel rem unam per injuriam occupaverit. — l. 23. (1) Qui in domum alienam invito domino introiit, quamvis in jus vocati (2). Hier kwam het op de bedoeling aan, waarmede men in huis gekomen was, namelijk slechts met eene bedoeling van aanmatiging, geweldpleging of om te

(1) PAULUS ad edictum deelt ons in deze lex mede, dat volgens OFILIUS dit geval tot de actio injuriarum grond geeft. — OFILIUS, volgens l. 2 § 44 de origine juris, edictum praetoris primus deligenter composuit. Men mag hieruit gissen, dat OFILIUS hier eene actie uit het praetorisch edict bedoelde, en niet van de lex Cornelia sprak, ofschoon welligt ook de private actie ex l. Corn., zie beneden, reeds ten zijnen tijde bestond. — De lex Cornelia vorderde ook nog eene omstandigheid, namelijk de introitus met geweld, vi: vis nu had eenen meer bepaalden zin, *indringen*, *niettegenstaande wederstand*, terwijl in l. 23 alleen *invito domino* gevorderd wordt.

(2) Conf. l. 18. D. de in jus vocando (II. 4.) In verband met die plaats wordt de beteekenis dezer laatste woorden duidelijk, zoo men slechts met van IUSINGA in plaats van *vocati* leest *vocandi*. — ARNTZENIUS, Dissert. ad l. 2 de in jus voc. Cap. 3. p. 279 wil *vocati* behouden; schoon het *vocandi* beteekene: evenzoo, zegt hij, staat *relegatus pro relegandus* in l. 4. Cod. ex quib. caus. inf. — Men zie nog l. 15 § 30 de injur.

te stelen; dit laatste werd echter niet voorondersteld buiten werkelijken diefstal of een begin van uitvoering daartoe, zoodat in elk geval daar buiten de *actio injuriarum* aanwendbaar werd geacht l. 21. § 7 D. de *furtis*. — Het komt mij verkeerd voor zoodanige handelingen op Germaansche wijze als *Hausfriedensbruch* of *Verletzung des Hausrechts* te beschouwen: zij *staan gelijk* met alle andere aanmatigingen ten opzichte van goederen of regten, op eene wijze gepleegd, welke dezelve onder het algemeene gezigtspunt van injurien doet vallen.

Ook *introitus in fundum, agrum* zal wel als injurie aangemerkt zijn: hiervoor heb ik echter geene positieve plaats kunnen vinden. Zie echter l. 5, waar ten aanzien der *lex Cornelia fundus met domus* wordt gelijk gesteld.

Uit de aangevoerde voorbeelden blijkt genoegzaam, dat geweld (in algemeenen zin genomen, niet in den zin van de *leges de vi*, of het latere *crimen vis*) in zeer vele gevallen de handelingen, waarmede zij verbonden werd, het karakter van injurie verleende.

III°. Handelingen, waarbij iemand een bepaald onrecht, eene bepaalde onaangenaamheid wordt aangedaan, zoo dat dit onrecht, die onaangenaamheid bovendien een karakter aanbieden, dat de handeling tot injurie maakt.

Voorbeelden: l. 13 § 3. *Si quis per injuriam ad tribunal alicuius me interpellaverit vexandi mei causa* (1). — l. 15. Pr. *Si quis mentem alicuius medicamento, aliove quo alienaverit* (2). — l. 15. § 33. l. 20. *si in-*

(1) Iemand voor den regter roepen, ten einde hem zonder grond (*per injuriam*) aan te spreken, bijv. wegens eene gelingeerde schuld, wordt aangemerkt als eene *vexatio*, welke het karakter van injurie oplevert.

(2) Wanneer men dit geval met de overige onder deze rubriek III°. ver-

juriae faciendae gratia Seia domum absentis debitoris signasset sine auctoritate eius, qui concedendi jus potestatemve habuit (1). — l. 44. si inferiorum aedium dominus superioris vicini fumigandi causa fumum faceret, (2) aut si superior vicinus in inferiores aedes quid aut proiecerit aut infuderit ... si tamen injuriae faciendae causa... — l. 8 Pr. D. (XI. 7.) Si ossa quae ab alio illata sunt vel corpus a domino loci effossa vel eruta sint sine decreto pontificum s. jussu principis (3).

L. 5. § 1. qui satis dare cogantur (II. 8). Qui pro rei

melde in verband beschouwt, moet, dunkt mij, het eenvoudigste oogpunt, waaronder men hetzelve als injurie kan beschouwen, als dat van eene onaangenaamheid, eene kwelling voorkomen: het is nog eene andere vraag, of die kwelling het karakter van injurie oplevert; waarover beneden. — De schrijvers hebben zich veel moeite gegeven, om dit geval eene plaats in hunne systemen te verschaffen; zoo noemt bijv. REIN hetzelve: eine Verletzung der juristischen existimatio ... in Beziehung auf die geistige Integrität des Bürgers.

(1) Namelijk de huurder (debitor) afwezig zijnde en geen huurprijs betalende (per tempus biennii), kon door den verhuurder met toestemming der bevoegde magt het huis geopend, de boedel (res, mancipia) beschreven, het huis verzegeld worden. l. 56. l. 54. § 1. D. loc. cond. (19. 2). l. 9. D. in quib. caus. pignus (20. 2).
sine auctoritate eius etc. van den praefectus vigilum? l. 56. D. loc. cond.

(2) Conf. l. 8. § 5. D. si serv. vind. (VIII. 5.)

(3) Met WALTER *Geschichte* etc. I. § 147. zou ik deze plaats aldus verstaan: de dominus loci mag een lijk, dat door een vreemde wederregtelijk op zijnen grond begraven is, echter niet zonder toestemming van priesters of princeps eigenmagtig opgraven en verwijderen. In dat geval heeft voornoemde vreemde, niettegenstaande zijne wederregtelijke en door poena pecuniaria strafbare daad, en zijne verplichting wegens die daad om of het lijk weg te nemen of de prijs van den grond (loci pretium) te betalen (l. 2. § 2. l. 7. h. t. de religiosis), eene actio injuriarum tegen den dominus loci. — Men houde hierbij in het oog de vooronderstelde betrekking tusschen den afgestorvene en dengene die hem wederregtelijk begraven heeft.

qualitate evidentissime locupletem, vel, si dubitetur, approbatum fidejussorem iudicio sistendi causa non acceperit. Alsdan heeft zoowel de fidejussor, als de persoon, die dien fidejussor gegeven heeft, de actio injuriarum tegen den weigerachtigen; de laatste, quia sane non quaelibet injuria est, duci in jus eum qui satis idoneum fidejussorem det (1). L. 19. h. t. si creditor meus, cui paratus sum solvere, in injuriam meam fidejussores meos interpellaverit, injuriarum tenetur (2). L. 41. Pr. D. ad legem Aquiliam (IX. 2). Si quis tabulas testamenti apud se depositas deleverit, vel pluribus praesentibus legerit, utilius (scil. quam damni injuria, omdat de aestimatio niet mogelijk schijnt) est in factum et injuriarum agi, si injuriae faciendae causa secreta iudiciorum publicaverit. *in verband met* l. 1. § 38 D. depositi (XVI. 3). Si quis tabulas testamenti apud se depositas pluribus praesentibus legerit. . . depositi. . . sed et injuriarum agi potest, si hoc animo recitatum testamentum est quibusdam praesentibus, ut iudicia secreta eius, qui testatus est, divulgarentur (3). L. 1. § 8 D.

(1) De actor kan met den locuples . . . , approbatus fidejussor evenwel geen genoeg nemen; de in jus vocatus is dan toch genoodzaakt hem naar den praetor te volgen om de muleta waarmede hij bedreigd wordt te ontwijken. l. 2. § 1. D. Si quis in jus vocatus non ierit (II. 5). Het is deze dwang, deze kwelling (geenszins het oude in jus rapere) niet het weigeren van een^{er} idoneus fidejussor, welke tot de actio injuriarum van den injus vocatus grond geeft.

(2) Wanneer de fidejussor gelijk in ons regt en het latere Romeinsche alleen bij gebreke van den hoofdebitor kon aangesproken worden, zou de actio injuriarum in dit geval geenen zin hebben; de actie verklaart zich hier echter door de oude leer omtrent borgtocht, volgens welke de creditor volkomen de keus had, of hij schuldenaar of borg wilde aanspreken. Daar het echter natuurlijker is den debitor wanneer deze betalen kan aan te spreken, zoo mag men gewoonlijk opmaken dat deze niet kan betalen, wanneer de fidejussor aangesproken wordt.

(3) Uit de vergelijking dezer beide plaatsen blijkt, dat alleen wegens

de inspiciendo ventre (XXV. 4). Si omnes vel plures (scil. obstetrices) renuntiaverint, praegnantem non esse, mulier injuriarum agere potest, sic tamen, si injuriae faciendae causa id maritus desideravit (1), etc. L. 31. § 5. D. de rebus auct. (42. 5). Quod si nec inopia laborantem eum creditores ostendere potuerint, injuriarum actione ei tenebuntur (2).

III°. *b.* Als eene bijzondere soort der handelingen onder de vorige rubriek begrepen, moet men aanmerken diegene waarbij de *infamie* der daardoor verongelijkte per-

de pluribus praesentibus lectio, niet wegens de deletio, de actio injuriarum kon ingesteld worden. Bij de tabulae deletae staat altijd het nadeel geheel op den voorgrond, hetzij geldelijk nadeel voor de heredes, het zij voor den testator schending van het depositum, verlies van het hem toebehoorende en voor hem van belang zijnde testament; (daarom actiones in factum, depositi, *damni injuria*) daarentegen bij de bekendmaking van den inhoud kan er van geene eigenlijke benadeeling sprake zijn. Daarom behalve depositi actio ook injuriarum. De lex Cornelia testamentaria hield zich ook met dit laatste geval bezig, zonder echter daarbij van een depositum te spreken. Conf. PAUL. Sent. V. 25. 7. in Dig. 1. 38. § 7. de poenis: qui vivi testamentum apererit, *recitaverit*, *resignaverit*) l. 1. § 5. D. de lege Cornelia de falsis (48. 10).

(1) Si . . . *renuntiaverint*. Het komt mij waarschijnlijk voor dat de actio injuriarum ook competeerde, wanneer de obstetrices eene tegen-gestelde verklaring hadden afgelegd, en ten gevolge daarvan een custos aan de vrouw toegevoegd was, doch zij echter later bleek niet zwanger geweest te zijn. Immers het rescript zegt: «Quod si enixa non fuerit, sciat maritus ad invidiam existimationemque suam pertinere; ut non immerito possit videri captasse hoc ad aliquam mulieris injuriam.»

(2) Wanneer de creditores gevorderd hebben: ut heres quasi suspectus satisfaret pro suo debito en zij voor den praetor niet kunnen bewijzen inopiā laborare heredem; daar dit de eenige grond is waarop zij satisfatio kunnen vorderen, heeft de heres tegen hen eene injuriarum actio, niet wegens de ongegronde verdenking of betichting van inopia op zich zelve, maar wegens de poging om hem ten onregte te doen satisfare.

sonen bij anderen, het onregt, de kwellung uitmaakt, die het karakter van injurie in zich bevatten. Bij vele gevallen kan het twijfelachtig zijn, of het de infamie of wel eene andere onaangenaamheid is, die men op den voorgrond moet stellen ten opzichte van de injurieuse natuur der handeling (bijv. in het boven vermelde geval der *fidejussorum interpellatio*); soms biedt ook de handeling tegelijkertijd een geheel ander karakter aan, dat op zich zelve injurie zou opleveren, bijv. van krenking van het gevoel van eerbaarheid.

Voorbeelden: l. 15. § 27. *Si ad invidiam* (1) *alicuius veste lugubri utatur aut squalida, aut si barbam de-*

(1) *Ad invidiam alicuius*: om iemand gehaat te maken, hem algemeene ongunst op den hals te halen, in een hatelijk daglicht te stellen enz. In verband met l. 39 h. t., waar gezegd wordt dat alleen aan zoodanige bloedverwanten, die zich van het geven van getuigenis mogen verschoonen, geoorloofd is om vestem *sordidam rei nomine in publico habere, capillumve summittere* . . ., zou men deze woorden *ad invidiam alicuius* aldus mogen verstaan: voornoemde demonstratie was een teeken van rouw; deze een pligt bij de naaste bloedverwanten, moest. zoo lang een *judicium publicum* nog hangende was bij andere personen den schijn hebben, alsof zij den reus voor schuldig, de veroordeeling voor zeker hielden. Doch dezelfde demonstratie kon in andere gevallen ook eene andere beteekenis hebben; zie bijv. *CICERO pro Sextio cap. 11* van *deprecatio*; zie daarentegen *cap. 12* van *luctus*, welke *luctus* over het ongeluk van *CICERO* de consuls echter als voor hen beleedigend aanmerkten en verboden (*cap. 14*). In zoo verre kan dus ook naar omstandigheden de *luctus* als injurie voor den beschuldiger, de regters voorkomen, en strekt dan wezenlijk *ad invidiam eorum*. Weder anders kon dezelfde demonstratie gebezigd worden, wanneer bijv. een gering persoon een' magtigen volgde alsof hij door dezen onderdrukt. vervolgd werd (verg. l. 38 h. t. *Scto. cavetur ne quis imaginem imperatoris in alterius invidiam portet*), ook dan strekte die *luctus ad invidiam alicuius*.

Het *ad invidiam* wordt hier ter plaatse als onder het *ad infamiam* (of *infamandi causa*) vallende voorgesteld, of ook daarnaast gesteld (l. 15 § 5); even als in art. 367 C. P. *exposer au mépris ou à la haine des citoyens*. Over het verschil tusschen *infamia* en *invidia* meer beneden.

demittat vel capillos submittat. l. 15. § 30. PAPINIUS ait: eum, qui eventum sententiae, velut laturus pecuniam, vendidit, fustibus a praeside ob hoc castigatum, injuriarum damnatum (= damnandum) videri (1). l. 15. § 33. Si quis non debitorem quasi debitorem appellaverit injuriae faciendae causa, injuriarum tenetur (2). l. 15. § 32. Item si quis pignus proscripserit venditurus, tamquam a me acceperit, infamandi mei causa. GAIUS III. 220 si quis bona alicuius quasi debitoris, sciens eum nihil debere sibi, *proscripserit*; vergeleken met Instit. IV. 4. § 1 si cuius bona, quasi debitoris,

(1) *Velut laturus pecuniam* zou moeilijk te expliceren zijn: leest men *daturus*, zoo zal men de plaats aldus moeten verstaan. Iemand krijgt geld van eene litigieuse partij om dit aan den regter te geven, ten einde deze genoemde partij in het gelijk stelle, niet om daar zelve voordeel van te trekken (schoon ook dergelijke praktijken tot winstbejag konden strekken), doch om daarmede den regter om te koopen. Hij verkoopt dus eigenlijk niet zelf den eventus sententiae, doch doet dit namens den regter, of liever hij is tusschenpersoon tusschen de partij en den regter, opdat deze laatste, met wien hij bijzonder bevriend is, zich niet door een onmiddellijk contract met de litigieuse partij compromittere. Verg. PAULUS Sent. V. 25. 13. Si qui de judicis amicitis vel familiaritate mentientes, *eventus sententiarum eius vendunt*, quidve *obtentu nominis eius agunt*, convicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

De *judex* is het natuurlijk die hier de *actio injuriarum* heeft. De *fustibus castigatio*, even als bij PAULUS de *relegatio* etc., is eene bijkomende straf *extra ordinem*.

(2) Appellare, zou ik denken, beteekent hier niet eenvoudig debitor noemen, maar aanspreken als debitor, ofschoon ook niet in regten. In het laatste geval zou deze appellatio debitoris met het bij de vorige categorie (III°) vermelde geval zamen vallen, zie l. 13. § 3. h. 1.; bij aanspreking buiten regten is het voornamelijk de nadeelige werking daarvan op de fama des debtors (altijd welverstaan naar omstandigheden . . . *ex bono et aequo* te beoordeelen) welke tot de *actio injuriarum* aanleiding geeft, . . . meer dan het molesteren met ongegronde vorderingen. Verg. het volgende voorbeeld.

possessa fuerint ab eo, qui intellegebat, nihil cum sibi debere (1). L. 19 (?). l. 20 (?).— (l. 37. Pr., l. 38, D. h. t., l. 28. § 7 D. de poenis, l. 5 D. de extraord. crim.: allen verordeningen van later tijd).— L. 15. § 22. Assecratio. l. 1. § 2. Appellatio etc. Verder carmina famosa etc.

IV°. In l. 13. § 4. 5. h. t. wordt geleerd, dat enkele bedoeling om injurie aan te doen, zonder om zoo te zeggen eene toepasselijke, overeenstemmende handeling, geen' grond geeft tot de actio injuriarum; aan den anderen kant behoeft de handeling, zoo zij geen ander karakter draagt, niet juist een onregt of eene onaangenaamheid te bevatten, om als injurie te kunnen gelden. Het is daartoe genoeg, dat de handeling zonder een ander karakter van verongelijking of aanmatiging te dragen in de algemeene voorstelling als injurie of als mogelijke

(1) Datgene wat voornamelijk zoo iets als injurie doet voorkomen, is de infamie aan de possessio, proscriptio, venditio bonorum verbonden (v. GAIUS II. § 154. CICERO pro Quintio. c. 15 cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama et existimatio cum bonis simul possidentur. TAB. HERACL. lin. 113—117 (39—43 aeris Neapolitani). Si cuius bona ex edicto eius qui iudicundo praefuit . . . *possessa, proscriptae sunt*).

Althans uit deze plaatsen blijkt genoegzaam, dat met bonorum possessio etc. eene zoogen. infamia facti, ignominia verbonden was, dat het voor zeer schandelijk gehouden werd. CICERO spreekt echter in dezelfde oratio pro Quintio daarvan als van eene capitis causa c. 13. c. 9 (aldaar: de fama . . . qui pro capite), waaruit men tevens tot de zoogen. infamia juris besluiten moet.

Het hier vermelde injurieuse bedrijf kan natuurlijk niet bij de executie van een vonnis te pas komen (bona veneunt iudicatorum post tempus quod eis . . . ad expediendam pecuniam tribuitur. GAIUS III. 73); nog minder bij de venditio bonorum ten gevolge van het beneficium der cessio bonorum uit de lex Julia, waarmede bovendien geene infamie verbonden was (c. 11 Cod. ex quibus causis infamia irrogatur II. 12. Verg. nog l. 8. Cod VII. 71); doch daarentegen in het derde door GAIUS III. 73 vermelde geval waarin bona veneunt vivorum, namelijk *eorum qui fraudationis causa latitant nec absentes defenduntur*.

injurie gelde, bijv. *Iudibrio habere l. 26.* — *evidentissime locupletem s. approbatum fidejussorem non accipere.* In het bijzonder moet men onder deze categorie die handelingen opmerken, welke men symbolische injurien s. s. zou kunnen noemen, d. i. waarbij de inhoud der handeling niet op zich zelve om hare eigene onmiddellijke beteekenis injurie daarstelt, doch alleen in zoo verre dezelve in de algemeene voorstelling als symbool geldt, het zij van het algemeen begrip van injurie, het zij van eenige andere handeling, welke per se injurie oplevert. Tot de laatste soort behoort, geloof ik, het geval van *l. 15. § 1. Si quis pulsatus quidem non est, verum manus adversus eum levatae, et saepe territus quasi vapulaturus, non tamen percussit, utili iniuriarum actione tenetur (1).* Als bloot symbool van het begrip van injurie mag men beschouwen het geval van *l. 27. Si statua patris tui in monumento posita saxis caesa est, sepulcri violati agi non posse, injuriarum posse, Labeo scribit (2).*

Een dergelijk voorbeeld van injurie wordt door *QUINTILIANUS* opgegeven (*IV. 1. 100 Instit.*) *Dives qui statuam pauperis inimici flagellis cecidit et reus est injuriarum (3).*

(1) *Utili inj. actione tenetur.* Het injurieuse van dit bedrijf moet, geloof ik, minder gezocht worden in de onaangenaamheid, de kwelling iemand aangedaan door de vrees welke men hem aanjoeg om slagen te krijgen (*territus quasi vapulaturus*), dan wel daarin dat bedreigingen evenzeer als de daad zelve het in deze laatste bevatte injurieuse karakter in zich dragen.

(2) Niet *sepulcri violati*, omdat onder *violatio* werd verstaan: openen, berooven, vernielen, beschadigen enz. van een *sepulcrum*, niet enkel eene smaad of verachting uitdrukkende daad; omdat echter bij het werpen van eene statua met steenen zoodanige uitdrukking op den voorgrond staat, komt aldaar de *actio injuriarum* te pas. Het *OMWERPEN* van eene *STATUA* wordt overigens wel als *sepulcrum violatum* beschouwd. *PAUL. Sent. 1, 21. 3.*

(3) Men mag uit de wijze waarop *QUINTILIANUS* dit geval mededeelt opmaken, dat het een bekend geval van injurie was (*qualis est ille dives etc.*).

Overigens vinden wij nergens voorbeelden van geringe symbolische injurien, als waarover de nieuweren breedvoerig handelen, van gebaren, bedreigingen, teekenen van verachting of spot . . . in de bronnen vermeld. Op injurieuse afbeeldingen wijst welligt l. 5. § 10. *Ex scito tenetur qui epigrammata, aliudve quid sine scriptura*, in notam aliquorum produxerit, item qui emendum, vendendumve curaverit (1).

V. Handelingen tegen de vrijheid gerigt, (namelijk tegen den status, tegen de libertas in tegenstelling van slavernij, niet in tegenstelling van gevangenschap, insluiting) en alleen daaruit hun karakter van injurie ontleenende.

Voorbeelden: l. 11. § 9. *Ei, qui servus dicitur, seque asserit in libertatem, injuriarum actionem adversus dicentem se dominum competere, nulla dubitatio est: et hoc verum est, sive ex libertate in servitutem petatur, sive ex servitute in libertatem proclamat; nam hoc jure indistincte utimur.* l. 12. *Si quis de libertate aliquem in servitutum petat, quem sciat liberum esse, neque id propter evictionem, ut eam sibi conservet, faciat, injuriarum tenetur* (2).

(1) De lezing *sine scriptura* geeft althans beter zin dan *sive scripturam* of *simile scripturae*. Ofschoon het eenigzins vreemd voorkomt, dat zoo met *quid sine scriptura* afbeeldingen bedoeld waren, men niet liever van *imagines* en *picturae* gesproken heeft, weet ik niet, wat men anders zou moeten verstaan door: *quid sine scriptura in notam alicuius productum quod ematur vendatur*.

(2) Conf. l. 26. D. de liberali causa (40. 12). *Qui ex libertate in servitutem petit, si judicii de evictione servandi causa contra libertatem agit, injuriarum actione non convenietur.* De emtor is, wanneer de persoon, die hem verkocht is, in libertatem proclamat. tot tegenspraak in regten verplicht, zoo hij niet het regt wil verliezen om ex stipulatu . . . ex emtione het praesteren der evictie te vorderen. l. 55. D. de evictionibus etc. (XXI. 2). Zoo daarentegen de hem verkochte persoon, het onnoodig oordeelende zijne libertas bij den regter in te roe-

L. 22. Si liber pro fugitivo apprehensus erit, injuriarum cum eo agit.

L. 1. § 5. Si etiam volentem filium quis vendiderit, patri suo nomine competit actio injuriarum.

Het laatst vermelde geval valt tevens onder de lex Fabia of Favia de plagiariis; het voorlaatste kan althans als een begin van, een poging tot plagium aangemerkt worden.

Dat een' vrijen slaaf te noemen, hem daarvoor uit te schelden (buiten regten) op zich zelve tot de actio inj. grond zou gegeven hebben, dit heb ik nergens uitgedrukt gevonden (1).

VI. Handelingen tegen de eerbaarheid dat is zoowel tegen de *pudicitia* (kuischheid, aanslag op de kuischheid, attentatio pudicitiae vid. l. 10. h. t.) als tegen het sexuele gevoel van schaamte, de *pudour*.

Wat het eerste betreft vinden wij de voorbeelden van:

A. Stuprum tegen vrouwen. Dit punt is echter vrij duister. WALTER l. l. in het Archiv., p. 861, REIN affirmeren onvoorwaardelijk dat stuprum onder de bepalingen van het praetorisch edict omtrent injurien viel, en REIN voegt er bij dat de vader, broeder of voogd des stuprirten de actie konden instellen. Vergelijken wij zorgvuldig de weinige plaatsen welke ons hier licht kunnen verschaffen.

PAUL. Sent. Recept. V. 4. 4. Corpori injuria infertur,

pen; omdat die bijv. algemeen erkend is, zich vergenoegt met zich als vrij man te gedragen, . . . is volgens voornoemde l. 26 de emtor evenzeer verplicht den pro libero se gerentem in servitute petere, op verlies van zijn regt omtrent evictie. In geen dier gevallen kan het aanvallen der vrijheid, etiamsi sciat eum liberum esse, als injurie worden aangemerkt; daar het doel van dien aanval geenszins het vernietigen dier vrijheid zelve is, doch alleen het behoud van het regt omtrent evictie.

(1) Zie echter c. 9, 10, Cod. de injuriis, waarover nader.

cum quis pulsatur, cuique stuprum infertur, aut de stupro interpellatur. Quae res extra ordinem vindicatur, ita ut pulsatio pudoris poena capitis vindicetur. Hoe men ook in het algemeen moge denken over het gevaarlijke om plaatsen uit de Sent. recept., gelijk deze tot ons zijn gekomen, als bewijsplaatsen te gebruiken, ik geloof althans dat de aangehaalde en eenige andere uit dezen titel veel grond tot omzigtigheid in dit opzigt geven (1). Het schijnt mij gevaarlijk, alleen op grond van deze plaats, aan te nemen, dat stuprum althans vroeger als injuria beschouwd werd, en de actio injuriarum wegens stuprum gebruikelijk was. Iets meer zou men kunnen afgaan op § 1 h. t. *In corpus . . . illatione stupri* etc. — QUINTILIANUS, Declamat. 370, wordt verder door REIN als bewijs voor de aestimatorische actie wegens stuprum uit het praetorisch edict aangehaald. Het komt mij echter voor

(1) De tweede zin dezer § 4: *Quae res etc.* heeft alleen op de interpellatio de stupro betrekking. — Vooreerst schijnen de woorden *quae res* op het onmiddellijk voorgaande geval te slaan. Verder wordt dit door de uitdrukking *pulsatio pudoris* aangeduid, daar de compilerator in zijne interpretatie op de volgende § 5 pulsare in den zin bezigt van dringend aanzoek doen enz. Die interpretatio luidt: «Sollicitatores alienarum nuptiarum, sponsarum, vel matrimoniorum interpellatores, non dicam, ci eas corruperint; sed tantum si ipsas *pulsaverint, ut corrumpant*, propter voluntatem perniciosam extra ordinem puniantur.»

Doch zijn niet deze woorden aut de stupro interpellatur met de geheele volgende phrase, zoo niet voor geheel geïnterpoleerd, althans voor onkenbaar bedorven te houden. 1°. Hoe is het mogelijk de interpellatio de stupro als eene injuria *quae corpori infertur* aan te merken? 2°. Is deze wonderbaarlijke uitdrukking *pulsatio pudoris* wel eens Latijn? (Conf. SCHULTING, h. l. u°. 10). Is zij niet voor eene woordspeling des compilerators op het voorafgaande *cum quis pulsatur* te houden, om daar door eene analogie daar te stellen tusschen 2 soorten van injurien, welke volgens hem beiden corpori inferuntur. 3°. De poena capitis, hier vermeld is niet met § 14. h. t., l. 1. § 2. D. 47. 11. overeen te brengen, alwaar imperfecto flagitio althans slechts deportatio bedreigd wordt, en bovendien meer dan de enkele interpellatio (scil. abductio comitis) gevorderd wordt.

dat zoowel de geheele plaats als in het bijzonder de woorden: *qui ingenuam stupraverit, det decem millia* allerminst op eene *aestimatorische* actie wijzen. Eerder kunnen zij tot de *lex Julia* de adulteriis betrekking hebben: 1°. omdat het stilzwijgen der bronnen omtrent *stuprum* als injurie ten minste aantoonde, dat zoo het vroeger voornamelijk onder het gezigtspunt van injurie werd beschouwd, het later stellig voornamelijk onder dat van *crimen publicum*, door de *lex Julia* geïncrimineerd, beschouwd werd, en het dus waarschijnlijker is dat *QUINTILIANUS* hier over *stuprum ex lege Julia* dan over eene ten zijnen tijde in onbruik zijnde *aestimatorische* actie gesproken heeft. 2°. Is het zeer mogelijk, dat een dergelijke bepaling in een afzonderlijk caput der *lex Julia* vervat zij geweest. De bepalingen der *lex Julia* over *stuprum* (wat hierdoor later . . . . in engeren zin, in onderscheiding van *adulterium* verstaan werd) zijn zeer gebrekkig tot ons gekomen. Wat de straf betreft van *stuprum* = ontucht met eene *vidua* (in ruimeren zin), daarvoor hebben wij slechts ééne plaats, *Instit. IV. 18. 4.* poenam *lex irrogat peccatoribus, si honesti sunt, publicationem partis dimidiaae bonorum, si humiles, corporis coercionem cum relegatione.* Doch welke autoriteit kan voor ons dit berigt hebben, dat verbeurdverklaring van de helft des vermogens straf der *lex Julia* wegens *stuprum* was (1)? — Evenwel is op de opgave van *QUINTILIANUS*, wat de *X millia* betreft, niet veel te bouwen.

(1) Het is bekend, dat *TRIBONIANUS* in de onmiddellijk voorafgaande phrase aan de *lex Julia* strafbepalingen toeschrijft, die eerst tot den lateren kiezerstijd behooren (*gladio . . . punit*). Even zoo kan de opgave ook hier onjuist zijn. Ten tweede is de onderscheiding der straf voor personen *honestae* en *humiles* stellig niet van de *lex Julia*: zoodanige onderscheiding behoort tot eene latere periode. Zonder eenigen grond zegt *WALTER, Geschichte etc. § 773*, dat de straf der *lex Julia* wegens *stuprum* volgens de plaats der *Instituten* dezelfde is als die wegens *adulterium*, vermeld door *PAULUS II. 26. 14.*

Deze is de eenige plaats, want PAUL. Sent. II. 26. 13. uit Coll. I. Mos. et Rom. V. 2, welke hier ook aangevoerd wordt, en waar ook dezelfde straf vermeld wordt, heeft alleen op de *muliebria passi* betrekking (1). Het is dus onzeker welke de straf der lex Julia wegens stuprum geweest zij, doch het komt mij waarschijnlijk voor dat de stuprator in die wet met eene mindere straf dan de adulter bedreigd werd, bijv. eene vaste geldboete (X millia?) in plaats van verbeurdverklaring van de helft des vermogens met relegatie of liever met aquae et ignis interdictio, (PAUL. II. 26. 14). Alzoo levert ook deze plaats van QUINTILIANUS geen bewijs voor de aestimatorische actie op.

Wat de door REIN aangehaalde plaats van CICERO Verr. (act. II) I. 3. betreft, zie ik niet in, dat dezelve van eenig belang voor de zaak in quaestie zij. Die plaats luidt: «Non enim furem sed ereptorem, non *adulterum*, sed *expugnatorem pudicitiae*, non etc. . . in vestrum iudicium adduximus.» Uit deze plaats is niet eens op te maken, dat de uitdrukking expugnator pudicitiae den stuprator in tegenstelling van den adulter zoude aanduiden: hetzij men hier adulter in algemeenen zin opvatte (gelijk *welligt* uit l 6 § 1, Ad legem Jul. de adult. en l. 101 de V. S. zou op te maken zijn, dat zulks in de lex Julia geschiedde), het zij in specialem zin tegenover

(1) Hoewel dit niet twijfelachtig moge schijnen. haalt REIN p. 362 echter deze plaats aan alsof daarin eene straf omtrent het eigenlijke stuprum (met vrouwen) vermeld was. Hij zou daartoe vooreerst, in plaats van *qui... patitur, quae* of *qui quaeve* moeten lezen. Maar die verandering is hoogst onwaarschijnlijk, 1°. om het verband met het onmiddellijk voorafgaande: «qui masculum liberum invitum stupraverit, capite punitur», 2°. wegens de uitdrukking stuprum flagitiumque *impurum*. Dit impurum toont aan dat van de muliebria passi sprake is; het *stuprum flagitiumque* drukt geene twee verschillende daden uit, doch is slechts eene meer krachtige uitdrukking om een zeker afgrijzen van de daad te kennen te geven.

stuprum, — ook in het laatste geval kan expugnator pudicitiae niet den stuprator aanduiden, daar alsdan het tweede lid der tegenstelling verzwakt zoude worden, en men al niet weten zou wat erger was, een stille adulter, of een openlijke en geweldige stuprator; terwijl bij de overige trekken, waarmede hier het portret van VERRES gemaald wordt, overal tegen eene weinig vleijende qualificatie eene nog ergere wordt overgesteld: «non furem sed *ereptorem*, non sacrilegum sed *hostem sacrorum religionumque*, non sicarium sed *crudelissimum carnificem*.» Zoo ook «non adulterum sed expugnatorem pudicitiae.» De tegenstelling ligt geheel in het woord expugnator, belegeraar, verklaarde vijand der pudicitia; overigens heeft expugnator pudicitiae een zeer algemeen zin.

Zeer afdoende bewijsplaatsen zijn er dus voor de ons bezig houdende quaestie niet; ik geloof echter dat men met veel waarschijnlijkheid vermoeden mag, dat eene praetorische injurien-actie wegens stuprum ingesteld kan worden:

1. Stuprum met geweld (viol) als injurie te beschouwen, zoo daaraan geene ergere qualificatie gegeven wordt (1), ligt voor de hand; doch hoe is het hieromtrent met eenvoudig stuprum gelegen, en hoe werd dit bij de Romeinen voor en in de lex Julia beschouwd?

Bij stuprum door vrouwen ondergaan moet men onderscheiden, stuprum: 1°. als herhaalde geheel vrijwillige handeling, tot de levenswijze behoorende, hetzij nu al of niet met openbare prostitutie en quaestus verbonden. In dit opzigt is stuprum althans evenzeer aan de vrouw als aan den man imputabel, en het kan de vraag zijn in hoeverre zij deswegens strafbaar is. 2°. als enkele handeling.

(1) Als *vis* l. 3. § 4. D. de vi publica (48.6). — *Vis privata* niet publica. Conf. REIN p. 747, 745.

Doch hier treedt uit den aard der zaak (in het algemeen althans) de vrouw als de passive, de verleide partij, of zelfs, al heeft er geen dadelijk viol plaats gehad, als de beleedigde partij op.

Wat stuprum in den eerstgenoemden zin betreft, hierover waakten in den ouden tijd de Aediles, voor zoo ver ten minste honesti loci mulieres betreft, zoolang deze het zoo ver gebragt hadden, van nomina profiteri apud Aediles etc., — hierover rigtte het volk in de comitia op aanklagt der Aedilen (1), even als ook het geval was met andere zware onzedelijkheden, incestus, adulteria, masculorum coitus, waarvan VALERIUS MAXIMUS voorbeelden vermeldt (2). — Welligt is deze censuur in de tijden van zedebederf van het laatst der republiek in onbruik geraakt, heeft echter de lex Julia de adultaris daarin voorzien? In den titel der Pand. ad l. Jul. de adult. blijkt daarvan niets. Daarentegen lezen wij bij SÜETONIUS Tiber. c. 35: «Tiberius . . . . matronas prostratae pudicitiae quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more maiorum de communi sententia coercent, auctor fuit», hetgeen meer aan eene lex daarover handelende, dan aan de regtspraak des volks op aanklagt der Aedilen zou doen denken. Wat hiervan zij, dit weten wij, dat Tiberius door middel van een scutum de vroeger geoorloofde professio apud Aediles van fatsoenlijke vrouwen met straf bedreigde (3).

(1) Liv. X. 31. matronae stupri damnatae. Ongetwijfeld wordt hier stuprum in deszelfs algemeenen zin genomen = probrum, turpis vita. Liv. XXV. 2. matronas probri accusarunt etc.

(2) Bijv. (Diet. Fact. Memor.) VIII, 1. 7. in verband met Liv. VIII, 22. Deze plaats van LIVIUS is door REIN pag. 861 verkeerd begrepen. De beklagde M. FLAVIUS is aldaar dezelfde als, qui viscerationem populo dedit in funere matris; de stuprata materfam, is zijne eigene moeder. Het is dus een geval van incestus, niet van eenvoudig stuprum.

(3) SÜETONIUS, Tiber. c. 35. — TACITUS, Annal. II. 85. — I 10 § 2. D ad l. Jul. de adult. Uit deze plaatsen blijkt duidelijk dat de professio zelve apud Themis, D XII. 3^e St. [1851].

Wat omtrent stuprum in laatstgenoemden zin in den vroegsten tijd onder het regt der XII tab. gegolden hebben, vinden wij niet vermeld; waarschijnlijk was de voldoening wegens stuprum aan eene vrouw gepleegd geheel aan de wraak der betrekkingen van deze overgelaten. Dat later in het praetorisch edict eene aestimatorische actie deswegens gegeven zij, door de betrekkingen der gestupreerde vrouw, zoo niet door haar zelve in te stellen, is ten minste uit den aard van het stuprum als schending der eerbaarheid van de zwakkere partij zeer mogelijk.

Bevreemdend schijnt het dan echter, dat dit stuprum, als injurie in het praetorisch edict zoo spoorloos uit de rechtsbronnen verdwenen is, dat wij daarvan slechts in de zeker geen onbepaald vertrouwen verdienende Sent. van PAULUS zeer ter loops melding vinden gemaakt. Deze omstandigheid laat zich echter zeer goed verklaren, wanneer wij in aanmerking nemen, dat de lex Julia juist tegen stuprum in dezen zin eene publieke actie gegeven heeft, dat die accusatio stupri de praetorische injurienactie geheel verdrongen heeft (1).

Aediles, hetzij als meretrix (TACITUS II.), hetzij als tena, of ook de operarum in scenam locatio (D. II.) strafbaar is, en niet dat niettegenstaande die professio en locatio de straffen der lex Julia plaats zouden grijpen. — 110 § 2 D *evitandae poenae adulterii gratia* duidt slechts het gewone motif van zoodanige professio aan, doch deze is op zich zelf strafbaar met exilium, namelijk volgens SÆTONIUS en TACITUS II. II.; PAPINIUS op de aangehaalde plaats der Pand. zegt: adulterii accusari damnarique potest, d. i. zoodanige vrouw kan krachtens het Setum, als ware het uit de lex Julia, beschuldigd worden, en met de straf der lex Julia of eene van derzelve straffen, de straf van adulterium bijv., gestraft worden (*exsilium* met geldboete).

(1) Deze geheele redenering geldt echter slechts, wanneer men tegen de gewone meening aan (Zie bijv. MATTHEUS. — BROUWER de jure connub. Lib. I. Cap. 26 de stupro, aldaar vooral n. 36. — WALTER *Geschiede* etc. — REIN p. 162) aanneemt, dat stuprum (als enkele

2. Het eigenaardige van stuprum ligt niet daarin, quod in corpus fit, gelijk PAULUS zegt l. 1.; dit zou

daad) alleen in den man strafbaar werd geoordeeld, dat de lex Julia tegen de stuprata geenerlei straf bepaalde: het is hier de plaats niet deze mij ontwijfelbaar voorkomende stelling uitvoerig te bewijzen. Het zij genoeg hier alleen de argumenten voor en tegen tot elks beoordeeling op te geven:

1. De vrouw niet strafbaar: Instit. § 4 de publ. jud. (cum quis stupraverit). — l. 34 D. ad l. Jul. de adult. — l. 38 § 2. eod. in verband met l. 38 Pr. § 3 seqq. eod., met l. 5 D. (48. 13) en PAULUS II. 26. 15.

2. Het tegendeel bewijzen geenszins: l. 20 Cod. ad l. Jul. (*leges ulciscuntur*. scil. *leges Julia et Papia Poppae*; wellicht ook het *Setum* onder TIBERIUS etc.: aldaar is van prostitutie, niet van de enkele daad van stuprum spraak). — l. 13 Cod. eod. (geval van bigamie). — l. 10. § 2 D. h. t. (de te ontwijken straffen der lex Julia, *poenae adulterii*, zijn, die van adulterium voor beide partijen, van stuprum voor den man alleen: in geval toch de ongehuwde vrouw in ontucht verkoos te leven. moest zij aan de mannen een waarborg geven van niet uit de lex Julia gestraft te kunnen worden; die waarborg was de *professio* etc. — SÆTONIUS l. l. spreekt van vermindering der *legum poenae*; dit kan bezwaarlijk op de lex Julia de adult. alleen zien, wellicht moet men daarbij voegen de *leges Julia et Papia* (wegens de straffen des celibaats aldaar. Conf. SAVIGNY II, p. 557). — l. 13 § 10. D. h. t. Merkwaardig is het dat deze plaats, welke schijnbaar de gewigtigste voor het bewijs van strafbaarheid der vrouwen wegens stuprum is, door geen der voornoemde schrijvers is geciteerd. Doch *stupri* aldaar moet in algemeen zin worden genomen: met het oog op het *Setum* van TIBERIUS laat zich deze plaats zeer goed verklaren. — PAUL. II. 26. 13. spreekt alleen van stuprum masculorum. — l. 13 § 7 D. h. t. *vel stupri* geïnterpoleerd?

3. Hoe men ook over de kracht der bijgebragte bewijzen voor de niet-strafbaarheid der vrouw wegens stuprum moge denken: het grootste bewijs ligt zeker in het stilzwijgen over die vooronderstelde strafbaarheid. — Dit heeft ook BROUWER t. a. p. gevoeld, ofschoon hij echter door weinig afdoende redeneringen de leer der strafbaarheid zoekt te verdedigen. — Doch bij eene behoorlijke onderscheiding van stuprum als ontuchtige levenswijze der vrouw en als enkele daad is het, dunkt mij, onmogelijk aan die meening vast te houden. — Dat stuprum in een der capita van de lex Julia de enkele daad aanduidde, is toch uit verschillende plaatsen duidelijk: l. 4 Instit. de publ. jud. — l. 34 Pr. § 1. D. h. t. — l. 6 § 1, l. 12.

slechts bij stuprum met geweld gedeeltelijk te pas komen, maar daarin, dat hetzelfde tegen de pudicitia en als gevolg ook tegen de fama der vrouw gerigt is. Aangezien nu alle andere daden tegen de pudicitia gerigt, bijv. ook pogingen tot stuprum, meermalen en uitdrukkelijk als injurien worden opgegeven, mag men met eenige waarschijnlijkheid daaruit besluiten, dat ook stuprum in vroeger tijd als eehe daad beschouwd werd, voor welke men door de praetorische injurienactie voldoening kon eischen, omdat aanslag op de pudicitia per se het karakter van injurie aanbiedt.

3. Stuprum aan slavinnen vinden wij als injurie vermeld (1). De reden, waarom zulks niet even als stuprum aan vrijen uit de bronnen verdwenen is, ligt zeer natuurlijk hierin, dat de lex Julia geenerlei bepaling daaroemtrent maakte. l. 6 Pr. D. ad l. Jul. de adult. PAUL. Sent. II. 26. 16. — Het is hier niet de aanmatiging over den slaaf die voor den dominus (middellijke) injurie oplevert, maar de krenking der pudicitia op zichzelf, welke thans, omdat ze *zijn* slaaf treft, voor den dominus injuricus is. l. 9. § 4 de injur. « Sed et si *servi pudicitia* attentata sit, injuriarum actio locum habet. » — Men zegge niet, dat deze actie alleen daarom wegens stuprum aan een slaaf verleend werd, omdat geene andere actie in dat geval voorzag, en hetzelfde dus gevoegelijk onder de groote firma der actio injuriarum gebragt kon worden; want de actio de servo corrupto kon hier altijd aangewend worden, ook wanneer, zoo als bij eene ancilla immatura geen dadelijk damnum veroorzaakt was. verg. l. 2. l. 9 § 1. D. de servo corrupto (XI. 3.)

4. Ook de geïsoleerde vermelding bij PAULUS kan eenig gewigt in de schaal leggen, wanneer men in

(1) l. 6. Pr. D. ad l. Jul. de adult. — l. 25. D. de inj. — Conf. l. 9. § 4. eod.

aanmerking neemt, dat er inderdaad geen reden tot interpolatie van zoodanige bewering, dat stuprum eene injurie quae in corpus infertur zou zijn, kon bestaan in een' tijd, toen onder den invloed van het Christendom stuprum uit een geheel ander oogpunt beschouwd werd. — De plaats van PAULUS duidt geenszins aan, dat ten zijnen tijde de actio injuriarum wegens stuprum nog werd aangewend, wel dat die vroeger gebruikelijk was, en dit geval daarom zelfs door de latere juristen gelijk PAULUS nog ter loops vermeld werd. Het is echter niet te verwonderen, dat de daartoe in de schriften der juristen betrekkelijke plaatsen niet meer in de Pandecten zijn opgenomen.

Dit alles te zamen genomen zal men wel mogen aannemen, dat stuprum jegens eene vrouw gepleegd oudtijds als eene injurie van den stuprator jegens de stuprata werd aangemerkt, welke door de injuriarum actio aestimatoria kon geindiceerd worden. — Door wien kon die actie uitgeoefend worden? Het is natuurlijk bezwaarlijk dit uit de bronnen aan te toonen, doch het komt mij waarschijnlijk voor, dat hieromtrent de gewone regels gegolden hebben, zóó dat de vader, de maritus eene actie wegens middellijke injurie in dezelfde gevallen als bij andere injurien uitoefenden, de stuprata altijd wanneer het stuprum niet geheel vrijwillig van haren kant was geweest (quia in volentem non fit injuria l. 1 § 5 D. h. t.), iets wat ex bono et aequo te beoordeelen was. l. 11 § 1 h. t.

Met de voorgedragen beschouwing van stuprum is het geheel overeenkomstig, dat stuprum, alleen wanneer het aan fatsoenlijke vrouwen gepleegd is, volgens de lex Julia strafbaar is (1); evenzeer zou het daarmede

(1) *Instit.* § 4 de publ. jud. (*honeste viventem*) l. 13 § 2 D. ad l. Jul. (impune in viduam *vulgarem* stuprum committitur).

overeenkomstig zijn, dat de actio injuriarum alleen in hetzelfde geval competeerde.

De pudicitia kan alleen daar beleedigd worden, waar zij kan verondersteld worden aanwezig te zijn: bij slavinnen is dit zeer mogelijk, niet bij corpore vulgo quaestum facientes, lenae, tabernas, cauponas exercentes, artem ludicram exercentes etc.

B. Stuprum aan een' puer gepleegd.

Dat adulterium, bigamia, incestus (althans incestus juris gentium), masculorum nefanda libido nimmer onder het gezigtspunt van injuria kunnen vallen is duidelijk. — Anders is het met stuprum cum masculo, wanneer deze laatste nog een kind is: de onzedelijke handeling is dezen niet of minder te imputeren, de puer stupratus komt in het algemeen als de verleide, de beleedigde partij voor, evenzeer als de femina stuprata tegenover den stuprator.

Heeft de lex Julia hieromtrent eene bepaling ingehouden? — Zij heeft dan althans, ten opzichte der strafbaarheid van eene der partijen slechts, stuprum aan een puer met stuprum feminarum gelijk moeten stellen (1). — Dat wegens stuprum cum puero oudtijds geheel op dezelfde wijze als wegens stuprum met vrouwen de actio injuriarum competeerde, is per analogiam zeer waarschijnlijk (2).

C. Pogingen tot stuprum.

L 9 § 4. D. de injur. Si quis tam feminam quam masculum, sive ingenuos, sive libertinos, impudicos

(1) Verg. l. 34. § 1. h. t. Stuprum invidua, vel virgine, vel puero committitur. — Tot wederlegging van de straffeloosheid van den puer kan l. 37 § 1 D. de minoribus geenszins aangehaald worden.

(2) Verg. nog PAUL, Sent. II. 4. 14 (l. 1 § 2 D. 47. 11) qui puero (praetextato) stuprum persuaserit, perfecto flagitio capite punitur, alwaar dit stuprum cum puero in den titel van injurien en in verband met andere aanslagen op de pudicitia als extra ordinem bestraft wordende vermeld wordt.

facere attentaverit, injuriarum tenebitur (1), l 15 § 19, 20. *Appellare*. — Appellare est blanda oratione alicuius pudicitiam attentare, wat de qualiteit der vrouwen betreft tegen welke die pogingen zich uitstrekten, gelden dezelfde regelen als de boven bij stuprum vermelde (2).

D. Andere de pudicitia (in den zin van het gevoel van eerbaarheid) krenkende handelingen, die ook ad infamiam pertinent of dignitatem laedunt, die ook veelal met pogingen tot stuprum in verband staan: *Assectatio*, *Comitis abductio* (vi, corruptelâ) l 15 § 15 – 23. Door PAULUS Sent. V. 4, 14, dus in den titel over injurien, worden deze en nog andere aanslagen tegen de pudicitia als extra ordinem bestraft wordende vermeld: hierover meer beneden.

E. l 15 § 21. Qui turpibus verbis utitur, non tentat pudicitiam, sed injuriarum tenetur. De turpia verba worden hier met de pudicitiae *attentatio*, waartoe *appellatio* behoort, in verband gebracht, daarvan onderscheiden: zij moeten dus ook in eenige betrekking tot de pudicitia staan, en stellig moet die uitdrukking eene

(1) Wat den masculus betreft, kan natuurlijk alleen de attentatio, niet het volbragte stuprum (ten zij de masculus nog puer was of het stuprum vi commissum) als injurie gelden. De toestemming van beiden staat gelijk, niet alzo van stuprator en stuprata.

(2) *Minus . . . multo minus* l. 15 § 15. Doch zal 1°. in beide gevallen de actie niet competeren, of 2°. in het eerste de injurie slechts lager geschat worden, in het laatste daarentegen vervallen. — 1°. Het is zeer aannemelijk, dat, hoewel volgens l. 9 § 4 ook bij attentatio servi pudicitiae de injurienactie competeert, zulks hier evenwel bij eene zoo ligte soort van aanslag op de pudicitia als appellatio (blanda oratione) ontkend werd. — Dit zou met de lezing: «Si non matronali . . . non tenetur» overeenkomen. 2°. Men zou alsdan moeten lezen: «Si matronali . . . tenetur — Weinig natuurlijk komt mij de lezing: «si non matronali . . . tenetur?» voor, en geheel onbevredigend de lezing si non matronali . . . vix tenetur. Welke van de twee bovengenoemde opvattingen en lezingen de waarschijnlijkste is, is mij nog niet duidelijk.

veel meer bepaalde strekking hebben dan verba contumeliosa, injuriosa. Ook het woord *turpis* wordt bijzonder in den zin van tegen de eerbaarheid, de kuisheid, de goede zeden strijdende gebezigd. Men zal dus door *turpibus verbis uti* mogen verstaan: eene vrouw woorden toevoegen, die haar gevoel van eerbaarheid kwetsen, doch zonder dat die woorden ten doel hebben haar tot *stuprum* over te halen. Welligt werd ook zoodanig bedrijf bedoeld in de corrupte plaats van PAUL. Sent. V. 4. 21.

Strekking dezer opgave.

Tot dusverre heb ik gepoogd zoo volledig mogelijk de enkele gevallen op te geven, welke in de Pandecten of ook in GAIUS, PAULUS etc. als tot de *actio injuriarum* grond gevende worden vermeld. — De categoriën onder welke ik die gevallen gerangschikt heb, maken niet de minste aanspraak om een systeem daar te stellen aan het begrip van injurie ontleend; evenmin hebben zij ten doel om eene systematische indeeling terug te geven, welke in de leeringen der juristen ligt, ofschoon deze die indeeling niet in formâ hebben uitgedrukt. Met die categoriën heb ik alleen de hoofdkarakters pogen aan te wijzen, door welke de veelsoortige handelingen onder het algemeene begrip, onder het gezigtspunt om zoo te zeggen van injurie vallen.

Eene naauwkeurige appreciatie dezer karakters schijnt mij tot eene onbevooroordeelde bepaling van het Romeinsche begrip van injuria even noodwendig als een goed overzicht van de *afzonderlijk vermelde* gevallen, d. i. namelijk van die gevallen, omtrent welke wij 1°. zeker weten, dat zij als injurien beschouwd worden; 2°. op welke de aandacht der juristen (en hierbij komt het vooral op de vergelijking der gelijksoortige gevallen aan) speciaal gevallen is.

Meer dan eenig ander delict vereenigt de injuria zeer uiteenloopende handelingen onder zich; wat deze gemeenzaam hebben, het punt van vereeniging bij dezelve is minder tastbaar dan bij andere delicten, en laat ruimte voor een zeer verschillenden, bijzonderen inhoud. Het is daarom vooral bij injuria noodwendig eerst de hoofdkarakters zamen te vatten, in welke bij de enkele gevallen het injurieuse moet gelegen zijn, om eerst daarnit tot het algemeene begrip te concluderen: dit begrip uit eene geordende bijeenvoeging der bijzondere soorten af te leiden, zou een bezwaarlijke en onzekere weg zijn.

Wel is waar zal men door van een vastgesteld begrip van injurie uit te gaan het best kunnen bepalen, wat in deze of gene handeling het injurieuse daarvan uitmaakt. Het is echter ook mogelijk een tegenovergestelden weg in te slaan, en eerst te bepalen, waarin het injurieuse moet gelegen zijn, terwijl men eene juiste bepaling van het wezen van Rom. injurie nog in het midden laat. — Daartoe heeft men: 1° te onderzoeken, wat bij elke als injurie vermelde handeling, als delict, als onregmatige daad beschouwd, het eigenaardige, het op den voorgrond tredende is; 2°. door vergelijking met andere op dezelfde wijze vermelde handelingen te besluiten, welke herhaaldelijk daarin terugkeerende hoedanigheden, omstandigheden het injurieuse moeten opleveren.

De bovenstaande opgave van gevallen heeft dus vooral ten doel bouwstoffen voor een volgend onderzoek omtrent het wezen van Rom. injurie, zoo als het door de jurisprudentie ontwikkeld is, te verschaffen. — Uit hetzelfde oogpunt zal het niet ondienstig zijn hierbij nog eene afzonderlijke opgave te voegen van de injuriae quae verbis fiunt: omdat het eene belangrijke en misschien moeilijke vraag is, in hoeverre hetgeen wij door verbale

injurien verstaan door de Romeinen geoordeeld werd tot de actio injuriarum grond te geven.

Onderzoek omtrent verbaal injurien in het bijzonder.

Onderscheiden wij hierbij 1°. waar bijzondere gevallen van een specialen inhoud werden vermeld; 2°. waar alle verbale injurien, of geheele groepen daarvan zich door den vorm onderscheidende, als tot de injuriarum actio grond gevende genoemd worden?

1°. *A. Appellatio* = blandâ oratione pudicitiae attentatio. (1) — Het is duidelijk, dat bij appellatio het injurieuse niet ligt in den onmiddellijken inhoud der uitgesprokene woorden van de blanda oratio, maar in die woorden in hun geheel genomen, als uitmakende de handeling: pudicitiae attentatio, poging tot stuprum (2).

B. Turpia verba. — Ook hier ligt het injurieuse niet onmiddellijk in den inhoud, gelijk wanneer die inhoud eene bewering omtrent den geïnjurieerde is. — De injurie geschiedt door woorden, daarbij worden woorden gebezigd, zij geschiedt niet in woorden.

C. Aanspreken in regten l. 13 § 3, l. 15 § 33, l. 19

(1) Verg. hierbij andere aanzocken tot stuprum zonder blanda oratio (de stupro interpellatio).

(2) Gewoonlijk onderscheidt men reaal en verbaal injurien als quae re, quae verbis fiunt, d. i. waarbij al of niet woorden voorkomen. . . doch die onderscheiding gaat geenszins op het wezen der zaak in. Zal het onderscheid van reaal en verbaal injurien eenigen zin, met het wezen der handeling in betrekking staande, hebben, moet men hetzelfde hierin stellen, dat bij verbaal injurie het injurieuse in den inhoud, de beteekenis der woorden op zich zelve, moet gelegen zijn, gelijk het geval is bij eene bewering aangaande iemand, eene imputatie tot hem gericht, eene bejegening met scheldwoorden, schoon ook daarin geene bepaalde bewering of imputatie moge geschieden.

Pand. h. t. Juist hier blijkt het, hoe zeer de omstandigheid, dat bij eene injurieuse handeling woorden te pas komen, haar nog niet tot eene verbale injurie maakt: althans die naam verbale injurie heeft dan niets te beteekenen. — Hetzelfde moet van aanspreken buiten regten om betaling enz., wanneer dit ook op de genoemde plaatsen bedoeld mogt zijn, gezegd worden.

D. In l. 15 § 13 h. t. Pand. lezen wij:

Si quis astrologus, vel qui aliquam illicitam divinationem pollicetur, aliquem furem dixisset, qui non erat, injuriarum cum eo agi non potest, sed constitutiones eum tenent.

Men zou deze plaats aldus kunnen expliceren: omdat de constitutiones den astrologus bedreigen, kan men de injuriarum actio niet tegen hem bezigen, welke zonder dat tegen hem competeren zou: waaruit men dus mag concluderen, dat de bewering, dat iemand een dief is, per se tot de injurienactie grond geeft.

Wanneer men dit laatste echter aanneemt, is er geen reden denkbaar, waarom de verordeningen des Keizers tegen de waarzeggers het regt tot het instellen dier actie zouden wegnemen: noch in zoo verre dergelijke wandaden waarschijnlijk in later tijd door hoogere magistraatspersonen ambtshalve zonder voorafgaande accusatio konden vervolgd worden, noch in zooverre de verongelijkte persoon eene accusatie uit die keizerlijke verordeningen ontleende. — Die verordeningen konden hem niet tot de accusatie bepalen, en de actio injuriarum ontzeggen (Zie hierover bij de leer der concurrentien).

Welke verklaring zal men dan aan deze woorden geven: *injuriarum cum eo agi non potest*? Moet men daarbij aan een' uitwendigen hinderpaal denken, of aan eene inwendige, in het vermelde geval zelf gelegene oorzaak? — Welke verhindering van buiten er zou kunnen bestaan tegen de aanwending der actie in dit geval,

kan ik niet bevroeden; de woorden *agi non potest* wijzen daarop geenszins. Deze kunnen eenvoudig beteekenen: er is geen grond tot de actie, omdat het begrip van injurie niet daar is, of omdat de daad niet gewichtig genoeg is (Conf. l. 13 § 5. l. 20. l. 44. l. 15 Pr. etc. h. t. D.). — Hierin, dat is in den aard van het vermelde geval zelve, zal dus wel de oorzaak van de niet-aanwendbaarheid der actie moeten gezocht worden, doch welke was de ratio dubitandi? 1. In de vooronderstelling, dat voor dief uitmaken per se injurie oplevert (1), is dan de daad van den waarzegger, die in zijn bedrijf als zoodanig iemand een dief noemt, niet als injurie aan te merken, omdat hij daarmede het doel iemand te beleedigen niet gehad heeft, doch dit slechts volgens de regelen zijner kunst, in de sterren als anderszins gelezen heeft? Dit komt mij onwaarschijnlijk voor, vooreerst wegens zoodanige gunstige gezindheid voor den astrologus, maar vooral omdat de Romeinen, alleen waar eene handeling tweërlei zin kon hebben, op den animus injuriandi letten, zie bijv. l. 44 h. t., doch overigens slechts dit in aanmerking namen, of eene daad objective eene verongelijking bevatte, die de verongelijkte zich als injurie kon aantrekken (2). En hieromtrent, wanneer voor dief uitmaken anders per se injurie oplevert, kan ten opzichte van den waarzegger wel geen twijfel zijn. — 2. Loopt de twijfel daarover, of dicere aliquem furem in het algemeen tot de actio injuriarum grond geeft? Dan moet er of α . strijd geweest zijn (of wel die vraag is slechts door iemand

(1) Over de woorden: *qui non erat* meer later bij de leer der zogen. exceptio veritatis.

(2) Terwijl omgekeerd, wanneer dit objective vereischte ontbrak, de bloote animus injuriandi met eenige daad verbonden tot de actio injuriarum geen grond gaf. (Conf. l. 13 § 4. 5. h. t. D.)

geopperd, doch wordt door *ULPIANUS* stellig ontken-
nend beantwoord), of een *bloot gezegde*, waarbij iemand
voor dief wordt uitgemaakt, de actie wel genoegzaam
motiveert, of β . het werd voor de aanwending dier
actie noodzakelijk geoordeeld, dat eene imputatie als
de vermelde in een injurieusen vorm vervat ware, iets
wat in het onderhavige geval geene plaats greep. —
Wat van beiden het geval moge zijn, is uit deze plaats
alleen niet op te maken; daarover meer beneden.

Nevens deze eenige plaats uit de Pandecten, waar
van eene bepaalde imputatie sprake is, stelle men
eenige plaatsen uit den Codex, waar zeer bepaald de
actio injuriarum bij sommige imputaties wordt aanwend-
baar verklaard. — l. 3. C. h. t. (imputatie van delator). l. 5.
(van homicidium). l. 9. l. 10 (van servus aan een' vrijen).
Doch hierover nader.

II°. *A. Convicium*. — *Convicium* in de engere (juri-
dische, edictale) beteekenis omvat eene geheele groep
van verbale injurien, onverschillig welke derzelver
bijzondere inhoud zij, doch welke een bepaalden inju-
rieusen vorm gemeenzaam bezitten. (Zie boven p. 454).

Men mag dezelve verbale injurien noemen, in zoo verre
de inhoud der verba vociferata zelve, ofschoon slechts
gedeeltelijk en in overeenstemming met den vereischten
injurieusen vorm, de injurie daarstelt. Althans met
meer regt mag men het verbale injurie heeten dan ap-
pellatio of turpibus verbis uti. Evenwel is *convicium* ook
slechts gedeeltelijk eene injuria quae verbis fit, het
geschiedt niet alleen met woorden, doch ook met ge-
schreeuw te midden van een' volkshoop: in zoo verre
kan het alle deze bestanddeelen te zamen genomen als
een geheel, als eene ondeelbare handeling beschouwd
worden, gelijk *THEOPHILUS* doet, waar hij ad h. t. Inst.
§ 1. *convicium* onder de injuriae quae facto committun-
tur opnoemt.

B. Convicium (in ruimeren zin, overeenkomstig het later gewone spraakgebruik), maledictum. In het gewone spraakgebruik zal convicium wel met maledictum door elkander gebruikt worden zijn: beide woorden waren echter echter niet synoniem.

Maledictum, maledictio, maledicere had geenszins de beteekenis van kwaadspreken, maar van *kwaade woorden* spreken. Dus maledicta = scheldwoorden, smadelijke uitingen, bijzonder verwenschingen. Ofschoon de beteekenis van maledicta dus vrij algemeen zij, omvat zij echter geenszins, wat wij door verbale injurien gewoon zijn te verstaan. Vooral komt daarbij een injurieuse vorm in aanmerking, en eigenaardig worden dezelve tot iemand die tegenwoordig is gerigt (wat l. 15. § 7 van convicium in engeren zin zegt, kan bijzonder dáár, niet bij gewone maledicta plaats grijpen). In beide opzichten zijn zij te onderscheiden van infamandi causa dicta. — Convicium is geloof ik niet geheel synoniem met maledictum, doch heeft om zoo te zeggen eene sterker genuanceerde beteekenis, in verband met de vroegere nog in het edict voorkomende. Dit wordt aangeduid in de bekende plaats van CICERO pro Coel. 3. 6. Maledictio nihil habet propositi praeter contumeliam: quae si *petulantius* jactatur, convicium, si *facetius*, urbanitas nominatur.

In l. 15. § 11. 12. wordt geenszins gezegd, dat maledicta tot de actio injuriarum grond geven: eerder, daar zij uitdrukkelijk van convicia onderscheiden worden, en niet gezegd wordt, dat iemand niettemin wegens maledicta injuriarum tenetur (gelijk bijv. l. 15. § 21. waar turpibus verbis uti van appellari onderscheiden wordt), zou men daaruit het tegendeel kunnen besluiten.

Doch wij lezen l. 15. § 44. Praetor non ex omni causa injuriarum iudicium servo nomine permittit, nam si leviter percussus sit, *vel maledictum ei leviter*, non dabit actionem. Men zou hieruit kunnen opmaken: alle

maledicta zoowel zware als ligte leveren injurie op, ligte alleen niet voor een slaaf. Tegen het tweede gedeelte dier gevoltrekking rijken er gegronde bedenkingen op. Immers GAIUS III. 222. zegt: si quis servo *convicium fecerit* non proponitur ulla formula (1). Niet alleen wordt hier geene onderscheiding van levia of atrociosa maledicta gemaakt, doch het sterkere woord *convicia* wordt hier gebezigd, en hoogstwaarschijnlijk worden zelfs de *convicia* in den zin van het praetorisch edict aangeduid (2). Men brenge hiermede in verband, dat het den patronus geoorloofd is jegens zijnen libertus of zijne liberta *convicium dicere*, a fortiori schijnt dit jegens een vreemden slaaf straffeloos te kunnen geschieden. Men zal dus om

(1) Conf. Institut. § 3, ibique THEOPH.

(2) Het kan niet toevallig zijn, wanneer wij op sommige plaatsen van *convicium facere*, op andere van *convicium dicere* gesproken vinden. Aan beide uitdrukkingen moet eene verschillende voorstelling tot grond liggen, en daar het buitendien niet te miskennen is, dat in het gewone leven eene ruimere beteekenis van *convicium* heerschende was, zoo wordt het althans zeer waarschijnlijk, dat *convicium facere* van *convicium* in den zin des edicts (als eene handeling opgevat, als een geheel waarvan de smadelijke woorden slechts een bestanddeel uitmaken), *convicium dicere* daarentegen in den gewonen uitgebreiden zin verstaan moet worden. Dit is althans zeker, dat waar van het *convicium* des edicts sprake is, altijd *facere* gevonden wordt. Verg. l. 15. § 2 seqq. Institut. h. t. § 1. ibique THEOPH. l. 34. h. t. l. 42. (PAUL Sent. V. 4. 18). Wanneer de gecondemneerde terstond na de regterlijke uitspraak ad acta appelleert, kan juist *convicium* in engeren zin voorkomen; en dit zal wel hier bedoeld zijn. Wat den libellus appellatorius betreft, lezen wij alleen, dat smadelijke woorden evenzeer als bij de appellatio viva voce ad acta, extraordinem strafbaar zijn (zie PAUL. Sent. V. 37. 3. l. 8. D. de appell. (49. 1) en de algemeene uitdrukkingen *cum convicio* en *conviciari* aldaar); en daaruit kan dus geen argument getrokken worden ten opzichte van deze plaats uit de Sent. van PAULUS, waar het *alioquin infamia notantur* alleen op de actio injuriarum duidt: immers, hoezeer die uitdrukking vreemd schijne (Verg. PAULUS l. l. 19. 20), kan zij niets anders beteekenen. Verg. nog FESTUS in v. occentassint.

dezen strijd op te lossen moeten aannemen: of dat het woord *leviter* op eene of andere wijze (1) geïnterpoleerd zij, en dat er eenvoudig gestaan hebbe: vel *maledictum* ei sit; en eene aanleiding hiertoe zou in het voorafgaande *leviter percussus* wel te verklaren zijn (bij *percussus* daarentegen komt het *leviter* zeer wel te pas, bijv. *pugno* bij GAIUS l. l., omdat *verberatio* van een *servus* volgens het edict tot de actie grond gaf), — of men moet aannemen dat *leviter* hier pleonastisch staat, omdat *maledicta* altijd zonder twijfel *leges injuriae* zijn (2).

Hiermede vervalt ook het eerste gedeelte der voornoemde gevolgtrekking: in beide vooronderstellingen wordt slechts zijdelings te kennen gegeven, dat *maledicta* soms (wanneer deze gewichtig genoeg zijn) de actie motiveren, doch geenszins dat ligte *maledicta* slechts tegen slaven dit niet zouden doen: waarin zeker eene uitgebreide toepassing der actie zou opgesloten liggen.

Met deze verklaring van de vermelde woorden l. 15. § 44 brenge men twee andere plaatsen uit dezen titel der *Pandecten* in verband, waarin niet van *maledicta* doch van *convicia* sprake is, l. 7. § 2. l. 11. § 7.

l. 7. § 2. *non ferre praetor debet, heri servum, hodie libertum, conquerentem, quod dominus ei convicium dixerit.*

(1) Bijv. ten gevolge eener glosse tot verklaring, waarbij de glossator in de meening verkeerde, dat uit het voorafgaande *si leviter percussus sit* *leviter* ook hier moest verstaan worden.

(2) Dat *maledicta* en *convicia* niet onder de zwaardere injurien behooren, vloeit uit de geheele Romeinsche aanschouwing voort, het is onnoodig dit uit vele afzonderlijke plaatsen aan te toonen. Men vergeet alleen l. 9. Pr. D., waarin ligt opgesloten, dat *convicium dicere* althans geene *re atrox injuria* kan opleveren, ofschoon ook welligt *persona atrocior fieri*. Doch ook *convicium* in den zin des edicts levert geene *re atrox injuria* op, (v. GAIUS l. l.) zoo ja ware het waarschijnlijk wel hier of daar in de *Pandecten* als voorbeeld van zware injurie opgenoemd.

L. 11. § 7. *levis enim coercitio etiam in nuptam, vel convicii non inpudici (1) dictio cur patrono denegetur?*

In beide plaatsen is van *convicium dicere* (2) sprake, en dus geloof ik van *convicium* in ruimeren zin (= maledictum van eenig aanbelang); regstreeks wordt hier weder niet gezegd, dat *convicia* ook buiten het edict met de *actio injuriarum* vervolgbaar zijn, doch het ligt echter duidelijk genoeg in beide plaatsen opgesloten.

Hoe is het echter te verklaren, dat wanneer wegens *maledicta* en *convicia*, niet in de termen van het praetorisch edict de *convicio facto* vallende, de *actio injuriarum* kon ingesteld worden, nergens in dezen titel der Pandecten over deze uitgestrekte groep van injurien wordt uitgeveid, ja zelfs dat het niet eens uitdrukkelijk vermeld wordt, dat zij tot de actie grond geven? (even zoo in de overige bronnen). Die omstandigheid schijnt mij op de volgende wijze te verklaren. Oorspronkelijk werd de *actio injuriarum* alleen volgens het praetorisch edict toe-

(1) Wat beteekent *convicium non inpudicum*? Het is niet synoniem met *turpia verba*, want bij deze is de smadelijke vorm, welke het constitutive van *convicium* uitmaakt, geen vereischte, doch het bestaat in de vereeniging van beiden. Het is den patronus geoorloofd zijne *liberta* uit te schelden enz., zoo lang hij haar gevoel van eerbaarheid tevens niet aantast. Dit is geenszins te veel voorondersteld, daar de patroon zelfs zijne vrijgelatene op eene matige wijze mag slaan (*levis coercitio* moet hier van eene ligte lichamelijke tuchtiging verstaan worden, en heeft hier anders geenen zin).

(2) Behalve deze beide plaatsen waar de zamenhang genoegzaam aantoonst, dat juist van ligte injurien sprake is, en het dus waarschijnlijk wordt, dat zeer ligte injurien gelijk *convicia* in ruimeren zin bedoeld zijn, vergelijkte men nog twee plaatsen, waar *convicium dicere* voorkomt. l. 3. § 1. «*Furiosus et impubes qui doli capax non est, sive pulsant, sive convicium dicant, injuriam fecisse non videntur.*» En l. 9. Pr. «*an re atrox fiat injuria convicio dicto.*» Verg. nog l. 1. D. de jure patronatus (37. 14): *si libertus patrono convicium dixerit* etc.

Themis, D. XII. 3^e St. [1851].

gestaan wegens *convicium* in den zin van dat edict. Door aanleiding echter van de latere ruimere beteekenis van *convicium*, en in aansluiting aan het edict de *convicio facto*, breidde de jurisprudentie de toepassing der actie op *convicia* in den gewonen zin, op *maledicta petulantius jactata* uit, namelijk voor zoo ver die *convicia* van eenig aanbelang waren. Wanneer die analogische uitbreiding van het edict in de schriften der juristen, bijv. in de boeken van *ULPIANUS ad edictum*, speciaal werd uitgedrukt, is het welligt aan de aandacht van de compilatores der Pandecten ontsnapt om dergelijke plaats, gelijk wenschelijk ware geweest, in dezen titel op te nemen. Inderdaad is het waarschijnlijk, dat de juristen zich vooral in bijzonderheden weinig met de *convicia* of *maledicta* in quaestie hebben bezig gehouden. α Daarover bestond geen afzonderlijk praetorisch edict, doch geleidelijk en onmerkbaar vloeide de beschouwing dezer *convicia* als injurien uit een ander speciaal edict voort. β. Het lag niet in den geest der Romeinen zulke injurien zeer gewichtig te achten, stellig werden zij altijd onder de lichtere injurien gerekend, en zeldzamer kwam het voor dat iemand deswegens de injurien-actie wilde instellen. γ. Bij de beoordeeling, of de actie in voorkomende gevallen moest toegestaan worden, kwam het niet op de regtsquaestie aan, ook niet op den bijzonderen inhoud der smadelijke woorden, maar op het meer of min ruwe, offensive, gerucht makende van den vorm; hieruit moest eenvoudig *ex bono et aequo* beoordeeld worden, of het *convicium* gewichtig genoeg was, dat een verstandig man zich hetzelfde aantrok, of dat de *actio injuriarum* deswegens voor *vexatie* moest gehouden worden: en vaste regels omtrent dit alles werden natuurlijk niet gemaakt.

Als eene bevestiging der hier voorgedragen meening zou men kunnen aanmerken, hetgeen wij lezen in

PAULUS Sent. V. 4. 19. 20.—19. Maledictum itemque convicium publice factum ad injuriae vindictam revocatur: quo facto condemnatus infamis efficitur.— 20. Non tantum is qui maledictum aut convicium ingesserit, injuriarum convictus famosus efficitur: sed et is, cuius ope consiliove factum esse dicitur.

Dit schijnt mij echter om andere redenen niet aanneemelijk; twee dingen doen gelooven, dat hier van het convicium des edicts sprake is. α . in § 19 staat *factum* in plaats van *dictum*; het *publice factum* heeft ten doel om eene der voorwaarden van convicium in den zin des edicts aan te duiden; β . de woorden van § 20 sed et is cuius *ope consiliove factum* esse dicitur wijzen duidelijk op de woorden des edicts door ULPIANUS vermeld l. 15. § 3. D. h. t. «cuiusve *opera factum* esse dicetur quo . . . convicium fieret.» Bovendien kan dit bezorgen eener injurie ope consilio alterius juist bijzonder bij convicium in engeren zin te pas komen; bij convicium in den zin van scheldwoorden, gewone mondelinge smaadreden is zulks juist weinig eigenaardig.

Hiertegen blijft echter eene moeilijkheid over in het maledictum itemque convicium, doch moeilijkheid blijft er, hoe men de plaats ook opvatte (1).

(1) Vat men de plaats op alsof er van het convicium des edicts gesproken werd, zoo moet men maledictum en convicium beschouwen als ongeveer synoniemen, terwijl publice factum op beiden betrekking heeft. Meent men dat hier van twee zaken gesproken wordt *maledicta* en *convicia publice facta* (= convicia des edicts), ontwijkt men slechts eene zwaarigheid in de vorige opvatting, om in eene andere te vervallen. Immers is het dan vreemd, dat eerst alle maledicta zonder enige restrictie als door de actio injuriarum vervolgbaar worden genoemd, en daarbij ook (itemque) het convicium des edicts. Ten derde zou men de plaats aldus kunnen opvatten: maledictum en convicium (in ruimen zin) geven tot de actie grond, zoo slechts dit vereischte aanwezig is, dat zij in het publiek gezegd zijn. Om niet van andere gronden

C. Infamandi causa dicta.

Volgens de gewone meening komt de actio injuriarum in het algemeen te pas bij al, wat infamandi causa gezegd wordt.

De plaatsen, welke tot die meening zouden kunnen leiden, zijn de volgende.

L. 15. § 6. «eam (scit. vociferationem praetor notat). quae bonis moribus inprobetur, quaeque ad infamiam vel invidiam alicuius spectet.

L. 15. § 12. «quod non in coetu nec cum vociferatione dicitur, convicium non proprie dicitur, sed infamandi causa dictum.

L. 15. § 27. «quodcumque quis fecerit vel dixerit, ut alium infamet, erit actio injuriarum.»

In welk opzigt kan, gelijk wij in eerstgemelde plaats lezen, convicium (in den zin des edicts) gezegd worden ad infamiam vel invidiam alicuius spectare?

Ad infamiam spectare, even als ad infamiam pertinere (l. 1. § 2. D. h. t. l. 5. § 9), beteekent de infamie ten

hiertegen te gewagen, zoodanige categorische onderscheiding, zoodanige belangrijke regsregel, waarvan wij elders met name in de Pandecten geen spoor vinden, mogen wij uit eene geïsoleerde plaats der buitendien geen onbepaald vertrouwen verdienende Sent. van PAULUS niet aannemen, ofschoon ook zulk eene onderscheiding op zich zelve rationeel en bijv. in eene nieuwere wetgeving geenszins verwerpelijk zou zijn. De hier laatstgenoemde opvattingen zouden met de boven door mij verdedigde meening omtrent strafbare maledicta of convicia zeer goed in overeenstemming te brengen zijn; doch het komt mij wegens de boven aangehaalde gronden veel waarschijnlijker voor, dat er alleen van de convicia des edicts sprake is. Wat hiervan zij, mag men gissen, dat de woorden *maledictum itemque convicium* niet in die gestalte bij PAULUS voorkwamen? dat de compiler hier aan de oorspronkelijke woorden van PAULUS iets geknoeid of veranderd heeft? daar toch de Sent. van PAULUS in de gestalte waarin wij ze bezitten niet alleen vele blijkbaar corrupte plaatsen aanbieden, doch ook vele geheel op zich zelf geïnterpoleerde woorden of uitdrukkingen en kleine veranderingen.

doel, tot uitwerking hebben (1); even zoo ad *invidiam pertinere* den haat van anderen, den publieken haat jegens iemand bewerken. Zoodanige werking ligt zeker niet in de *maledicta*, die den inhoud van het edictale *convicium* uitmaken, maar in deze laatste handeling in haar geheel genomen. Ofschoon voornoemde werking niet het motief dier handeling, welke dikwijls in onbedeneerde drift, en om den te beleedigen persoon persoonlijk overlast te doen, zal begaan worden, schijnt echter die strekking om iemands aanzien bij anderen te verdonkeren bij *convicium* eigenaardig te zijn, ook al werd daarbij niet dan eene menigte van scheldwoorden geuit, die op zich zelve zonder den vorm van een publiek standje alleen eene uitboezeming van persoonlijken haat zouden schijnen. L. 15. § 6 zegt dus geenszins, dat *convicia* niet dan *infamandi causa dicta* zijn, met slechts bovendien een bijzonder beleedigenden geruchtmakenden vorm.

Wat moeten wij echter denken van l. 15. § 12, waar hetzelfde uitdrukkelijk geleerd wordt? Immers daar wordt gezegd, dat wanneer men van *convicium* de beide bestanddeelen: *cum vociferatione, in coetu* afneemt, er overblijft *infamandi causa dictum*.— Wanneer omgekeerd gezegd was, dat dit laatste *in coetu cum vociferatione dictum* *convicium* opleverde, zou er geene zwarigheid bestaan.— Maar is het niet eene absurditeit te beweren, dat al wat bij een *convicium* mogt gezegd worden, bijv. ook alle *maledicta* (welke in § 11 als bestanddeelen voor het *convicium* worden

(1) Zoo ook even als *infamandi causa fieri*, met dit verschil nogthans, dat dit laatste nevens de objectieve strekking of werking ook de bedoeling om die werking voort te brengen aanduidt; ad *infamiam spectare* laat die bedoeling in het midden, en wordt daarom bijv. gezegd, waar eene andere hoofdwerking, en eene andere bedoeling bestaat, bijv. *cum pudicitia attentatur* (l. 1. § 2. D. h. l.).

aangeduid) op zich zelve *infamandi causa dicta* zijn. Men moet, om zich met die uitdrukking van § 12 tevreden te stellen, de zeer bepaalde beteekenis van *infamare*, *infamandi causa aliquid facere*, *dicere* over het hoofd zien, zoo men zich niet helpen wil met de bewering, dat alleen *infamandi causa dicta* in den eigenlijken zin een *convicium* kunnen daarstellen, eene bewering die zeker niets voor zich heeft, doch de natuurlijkste verklaring der woorden *sed inf. c. dicta* bevat. — Het komt mij onbegrijpelijk voor, dat het geheele toevoegsel door *ULPIANUS* zoude geschreven zijn, en allerwaarschijnlijkst, dat het door eene onkundige hand geïnterpoleerd is (1).

Doch al mogt men ook het toevoegsel als echt en een goeden zin opleverende willen behouden, men zal daaruit bezwaarlijk een uitdrukkelijk bewijs kunnen halen daarvoor, dat de *actio injuriarum* in het algemeen op *infamandi causa dicta* toepasselijk is, evenmin als men een dergelijk argument in § 11 ten aanzien van *maledicta* zal kunnen vinden. — Alleen zou men kunnen meenen, dat het in § 27 uitdrukkelijk gezegde hier gedacht, stilzwijgend voorondersteld wordt: dit zwakke

(1) Daargelaten de moeilijke vraag door welke hand, in welken tijd deze interpolatie kan geschied zijn, kan men althans aanwijzen, dat alle aanleiding daartoe niet ontbroken heeft: — § 12 lokte als het ware een compiler of glossator uit, om aan de woorden *convicium non proprie dicitur* (ofschoon ook de zin met die woorden alleen volkomen en afgerond is) eene explicatie toe te voegen hoe dan hetzelfde beter genoemd werd. — Misschien is de interpolatie geschied met het oog op § 5 h. 1 *quaeque ad infamiam vel invidiam alicuius spectet*. — Of is zij in lateren tijd geschied met het oog op l. 15. § 27 (vel *dixerit*), en ten gevolge van verkeerde opvatting van de termen, waardoor de verschillende verbale injurien worden aangeduid, en van de strafbaarheid dier verbale injurien zelve. Bijv. *maledicta* = *infamandi causa dicta* zijn verbale injurien die in het algemeen volgens § 27 strafbaar zijn: *convicium* is daarvan slechts eene bijzondere soort, *cum vociferatione* etc.

bewijs echter vervalt zelfs, omdat, naar ik meen, die woorden sed inf. c. dicta onmogelijk kunnen behouden worden.

Inderdaad is dan l. 15. § 27 de eenige plaats, waarop men zich kan beroepen ten bewijze, dat volgens de jurisprudentie de actio injuriarum wegens infamandi causa dicta competeerde.

α. De § in quaestie bevat eene interpretatie van de woorden des edicts door *ULPIANUS*. — Wat de beteekenis en strekking des edicts betreft, daaromtrent verwijs ik op het hier boven aangemerkte; er is behalve deze uitdrukking vel dixerit geene enkele aanwijzing, dat het edict infamandi causâ dicta zou omvat hebben: veel pleit daartegen. Wat de jurisprudentie betreft, is zoo even opgemerkt, dat over die soort van verbale injurien in het algemeen nergens dan op deze plaats in de Pandecten gesproken wordt, en vroeger dat van bijzondere gevallen van infamante gezegden in de Pandecten of in *GAIUS* § 220 (waar meerdere soorten van injurien worden opgenoemd) geene sprake is, behalve in l. 15. § 13 D. h. t., waar de injuriarum actio niet toepasselijk wordt verklaard.

β. Dit alles daargelaten, waaraan *kan* *ULPIANUS* met de woorden *vel dixerit* gedacht hebben? — Infamare heeft eene zeer bepaalde beteekenis, namelijk van de fama krenken, den goeden naam, het aanzien bij anderen bederven, vernietigen: infamatie met woorden laat zich dus op geene andere wijze denken dan door mededeeling aan anderen (1) van bepaalde imputaties iemand betreffende, dan als datgene wat wij calomnie en diffamatie noemen. — Dus maledicta en convicia zijn per se geenszins infamandi causâ dicta, ofschoon zij het tevens kunnen zijn. Turpia verba... ad infamiam non per-

(1) Maakt men dus iemand onder vier oogen voor al wat leelijk is uit, zoo is er nog niets infamandi causa gezegd.

inent. Appellatio, ofschoon ad infamiam pertinens, geschiedt geenszins infamandi causa, zij heeft ten doel pudicitiae attentatio, stuprum; behalve noch dat appellatio onder een ander edict behoorde, als hetgeen ULPIANUS hier interpreteert. . . Op dit alles kan ULPIANUS dus niet bedoeld hebben.

Men zou nog (aannemende dat de mondelinge infamatie, ofschoon bij uitnemendheid onder de infamandi causa dicta vallende, echter niet door ULPIANUS kan bedoeld zijn) kunnen beweren, dat hij met de woorden *vel dixerit* alleen aan de carmina famosa enz., in § 27 vermeld, gedacht heeft. Zulks is te onwaarschijnlijker, naarmate nooit en ook in het hier in § 27 onmiddellijk volgende niet van hetgeen in die carmina enz. *gezegd* wordt, sprake is, doch van carmen conscribere, proponere, cantare, van eene daad het carmen betreffende, waarbij hetzelfde als een ondeelbaar geheel voorkomt. Bovendien wordt dicere eigenaardig van hetgeen mondeling gezegd wordt gebezigd, niet van hetgeen geschreven of gezongen wordt. Welke aanleiding kan dus het carmen etc. aan ULPIANUS geven om *vel dixerit* tot aanvulling achter fecerit in te voegen? — Doch aan alle deze bijzondere soorten kan ULPIANUS moeilijk gedacht hebben, daar in het algemeen alle inf. c. dicta aangeduid worden (*quodcunque* etc.). Zal men echter de meening vasthouden, dat ULPIANUS de inj. actio op *alle* inf. c. dicta heeft toepasselijk verklaard? Over het romeinsche van dit denkbeeld nog nader in een volgend hoofdstuk over het Romeinsche begrip van injurie. — Het is juist de algemeenheid der op rekening van ULPIANUS geschoven uitspraak omtrent de inf. c. dicta, die dezelve verdacht, ja geheel verwerpelijk maakt.

γ. Het resultaat is onvermijdelijk, dat de genoemde woorden niet te verklaren zijn . . . en dat het zeer onwaarschijnlijk is, dat zij door ULPIANUS ter neder

geschreven zijn. — Tot staving lette men nog hier op, dat, terwijl in § 27 fecerit en dixerit geheel naast elkander worden genoemd, en men dus zou verwachten, dat bij de onmiddellijk volgende voorbeelden *beiden*, de facta en dicta, zouden betreffen, niet alleen geen enkel voorbeeld van infamandi causa dicta wordt gegeven, maar op de woorden: quodcumque quis fecerit *vel dixerit*, ut alium infamet, erit actio injuriarum. . . onmiddellijk deze volgen: Haec autem fere sunt, quae ad infamiam alicuius *fiunt* ut puta etc.

δ. Wederom wil ik mij niet inlaten met de moeilijke vraag, door wie en wanneer deze woorden kunnen geïnterpoleerd zijn, door de compilatores der Pandecten of later door interpolatie, of door glosse; het zij (zeer ten onregte) met het oog op de carmina, de appellatio etc., het zij met het oog op vele gevallen, waarin later (na den tijd der Pandecten) de actio injuriarum werd aangewend (zie Codex h. t.), het zij in het belang van moderne begrippen en in de meening, dat men met die uitdrukking slechts aanvulde, wat ULPIANUS bedoeld, doch niet gezegd had. — Slechts dit wil ik doen opmerken, dat eene interpolatie zich hier zeer ligt denken laat, vooral met laatstgenoemde beweegreden, dat zij zeer geleidelijk kon geschieden, zonder eene bijzondere stoutheid des interpolators te vooronderstellen.

(*Vervolg hierna.*)

BOERBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITTERATUUR.)

De overeenkomst betreffende de kapittelgoederen te Haaften, namens den Staat gesloten, onderzocht door Mr. AUG. PHILIPS, Advocaat te Amsterdam. Leijden en Amsterdam. J. H. GEBHARD EN C^o. 1850. 8vo. 35 bl. Stuk II, houdende nadere justificatoire bescheiden, groot 24 bl. (1).

Sedert 1846 bestond er geschil over de hoegroothheid der wedde van den predikant van Haaften, door den heer uit de kapittelgoederen dier gemeente uit te keeren. Aan dit geschil werd een einde gemaakt bij transactie, op 25 October 1849, door de toenmalige ministers van binnenlandsche zaken en voor de hervormde en andere eerediensten namens den Staat der Nederlanden met den heer DUTRY VAN HAAFTEN gesloten.

Hoofdbepalingen dier overeenkomst zijn, dat de heer DUTRY aan den Staat der Nederlanden vijf en twintig duizend guldens zal betalen, waarvoor hij als vrij en onbezwaard eigenaar der kapittelgoederen van Haaften, gelegen binnen de gemeenten Haaften, Waardenburg en Hemert, erkend wordt. Van die som moeten *f* 20,000. besteed worden tot aankoop eener inschrijving in een der grootboeken onzer nationale schuld ten name van *de hervormde gemeente te Haaften*, waarvan de renten door den tijdelijken predikant dier gemeente als tractement zullen genoten worden: voor de overige gelden zal eene inschrijving genomen worden ten name van *de burgerlijke gemeente te Haaften*: de renten daarvan zullen den tijdelijken schoolmeester te Haaften tot tractement strekken.

(1) Men vergelijke hiermede het *Bijblad van de Nederlandsche Staats-Courant* 1849—1850; *Bijlagen* 109° en 110° vel. fo. 417 sqq.

Tegen de wettigheid dezer overeenkomst is de schrijver dezer brochure opgekomen op gronden, die mij onwederlegbaar voorkomen.

De bepaling der wet, dat men, om eene dading te treffen, de bevoegdheid hebben moet over de onderwerpen, in de dading begrepen, te beschikken, is daarbij geheel over het hoofd gezien. De Staat miste die bevoegdheid. Hij had geen recht van beschikking over die kapittelgoederen. Hij was er noch eigenaar noch bestuurder van. Reeds het woord *kapittelgoederen* sluit alle denkbeeld van eigendom aan de zijde des Staats uit. Het duidt genoegzaam aan, dat het hier goederen geldt, in vroegere eeuwen geschonken en bijeengebragt om in het onderhoud der geestelijken en der kerk te Haaften te voorzien. Daarom bepaalden dan ook de Staten van Gelderland, na, onder anderen, ook «die brieven van fundatien geëxamineert» te hebben bij landdagsbesluit van 19 December 1609 (1), «dattet geheel inkommen van de Canonisen van Haften, Herwijnen, Helclouw ende Rossum), Pastoriën hebbende curam animarum annexam, behoort aengeleit ende beheert te worden tot onderholt van den kerckendienst, ende wat daervan dependiert, vooreerst ter plaetsen van de fundatie ende watter mucht overschieten, dat men 't selve behoort te employeren ter naester plaetse daer gebreck is, overmets die voorscr. guderen niet ten deel, maer int geheel gemortificiert syn ende daerom totten dienst Goedes behooren geappropriert te blijven.» Die goederen behoorden dus aan de kerkelijke gemeente van Haaften en strekten om in haar onderhoud te voorzien. Sedert 1609 is daarin geene verandering gekomen. Geene enkele handeling heeft plaats gehad, door welke de Staat in dien eigendom aan de kerkelijke gemeente zou opgevolgd zijn.

(1) Zie stuk II. bl. 20 sqq.

Stond de Staat misschien met eenen voogd of curator gelijk en vertegenwoordigde hij den eigenaar? Er bestaat geen enkele grond, waarop die voogdij zou steunen. De kerkelijke gemeente kon bij het aangaan van dergelijke burgerlijke rechtshandelingen alleen door het kerkelijk bestuur vertegenwoordigd worden.

Het ontbrak den Staat dus aan alle bevoegdheid tot het sluiten dier transactie. Hij had over die kapittelgoederen geenerlei beschikking en mogt jegens den Heer van Haaften niet mild wezen uit het goed eens anders. En mild uit het goed eens anders is hij geweest, toen hij den Heer van Haaften als eigenaar dier kapittelgoederen erkende, waarvoor geenerlei grond bestond. Hem, gelijk zijnen voorgangers in de heerlijkheid van Haaften, kwam het bestuur over die goederen toe, maar niets meer dan dat.

Uit het eerste advies van den Staatsraad-Landsadvocaat (1) blijkt, dat in 1796 door den toenmaligen Heer van Haaften procedures gevoerd zijn bij het Hof van Gelderland, in welke deze beweerde door verjaring eigenaar der kapittelgoederen te zijn. Die goederen namelijk zouden bij de koopacte van 1712 aan den Heer van Haaften op denzelfden voet overgedragen zijn als de heerlijkheid Haaften met zijne landerijen enz. Al had dus die koper ook gekocht *a non domino*, zijne goede trouw, gevoegd bij zijn langdurig bezit hadden den eigendom op hem doen overgaan. Ongelukkiglijk was hier echter die goede trouw niet aanwezig en verjaring dus onmogelijk. De koopacte logenstrafte dit beweren volkomen. Zij wijst bepaaldelijk op de bestemming der kapittelgoederen en draagt aan den koper den last op (2) «den Predicant en Schoolm^r. staande tot Haaften

(1) Zie de aangehaalde *bijlagen* van het *Bijblad van de Nederlandsche Staats-Courant*, p. 418.

(2) Zie tweede gedeelte bl. 9.

«jaarlijx te betalen uyt de goederen die van outs daartoe «specterende syn.» Zij kent daarenboven die goederen aan den koper alleen toe, «in dier voegen als die nu «laast bij den voord. Heer NICOLAAS VAN DEN PYLL zal. «beseten ende gepossideert syn geworden.» En dat deze geen eigenaar geweest was, volgt uit het inroepen van de verjaring zelf. Daartoe toch moest hij *a non domino* hebben gekocht. De Heer VAN DER PYLL was slechts administrateur en zij, die hem op dezelfde voorwaarden opvolgden, waren dus mede niets meer of niets anders.

De procedure van 1796 werd in 1812 bij transactie geeindigd, maar ook dit stuk geeft geenerlei eigendomsregt aan den Heer VAN HAAFTEN; het bevestigt hem alleen in de administratie en geeft hem de goederen «op «denzelfden voet als waarop de laatst overleden Heer «en Mr. ELIAS DUTRY VAN HAAFTEN dezelve bezeten «heeft.»

De dading van 25 October 1849 is van regtswege nietig; de Heer PHILIPS heeft dit zonneklaar aange-toond. Zij is inderdaad eene schenking aan den Heer DUTRY gedaan van het goed eens anders. Vreemd is het, dat de Ministers, die voor den Staat der Nederlanden optraden, gevoeld schijnen te hebben, dat niet de Staat der Nederlanden, maar de gemeente eigenaresse der bewuste goederen was. Zij lieten toch *f* 20,000 van de van den Heer DUTRY bedongen som niet op naam van den Staat, maar van *de Hervormde gemeente te Haaften* inschrijven. Waartoe dat, wanneer de Staat voor zich zelve handelde; en deed hij dit niet, waaraan ontleende hij zijne bevoegdheid, om als handelende partij voor de Kerkelijke gemeente van Haaften op te treden?

N. OLIVIER.

De bepalingen der Nederlandsche wet omtrent tweede en verdere huwelijken, door Mr. J. G. KIST, advocaat te Leijden. — Leijden en Amsterdam, J. H. GEBHARD EN Cie. 1850. 61 bl. in 8°.

Bekend zijn de vele en groote moeilijkheden, waartoe de bepalingen omtrent tweede en verder huwelijk, met betrekking inzonderheid tot de voordeelen door den hertrouwd en echtgenoot, die kind of kinderen heeft, aan zijnen tweeden echtgenoot toe te kennen, aanleiding gegeven hebben, en nog dagelijks geven. De heer KIST zegt ons in zijne voorrede, dat het zijn doel is met het oog op de toepassing der wet, en dus ten behoeve der praktijk, eene korte verklaring onzer wetsbepalingen omtrent tweede huwelijken te geven. Ieder zal zulk eene poging op prijs stellen, en die het boekje leest, zal moeten erkennen, dat de poging niet kwalijk gelukt is.

Als eerste regel wordt voorop gesteld, dat bij tweede of verder huwelijk gelden de gewone regelen omtrent gemeenschap en huwelijksche voorwaarden, behoudens de gewichtige uitzondering van art. 236; en dit brengt van zelve tot een meer gezet en naauwkeurig onderzoek naar den inhoud en juisten zin van dat zoo veel besproken artikel.

De schrijver stelt drie vereischten voor de toepasselijkheid van art. 236, namelijk:

1°. Er moeten kinderen of afkomelingen uit een vroeger huwelijk bij de ontbinding en verdeling der gemeenschap in tweede huwelijk aanwezig zijn;

2°. Er moet door de vermenging van goederen en schulden bij eenige gemeenschap aan den nieuwen echtgenoot voordeel opkomen;

3°. Dat voordeel moet het minste gedeelte hetwelk één der voorkinderen of zijne afkomelingen bij plaatsvervulling genieten, of indien er minder dan drie kinderen

zijn, het één vierde gedeelte des boedels van den hertrouwd en echtgenoot te boven gaan.

Die drie vereischten worden met veel naauwkeurigheid verklaard en ontleed, en daarbij langer of korter stilgestaan bij de menigvuldige vragen, welke het artikel heeft doen ontstaan. Het spreekt van zelve, dat over de oplossing, welke deze erlangen, verschillend kan worden gedacht, en dat niet ieder het daarover altijd met den schrijver zal eens zijn; dit echter ontnemt niets aan de verdienste van ze allen in een beknopt geheel bijeen gebragt, en het *pro* en *contra* der verschillende meeningen vermeld te zien.

Onder de meest gewigtigen van die vragen, behooren deze twee:

Kunnen de voorkinderen alleen opkomen tegen de verkorting hunner regten, in strijd met art. 236, wanneer hun hertrouwd vader of moeder de eerststervende is?

Moet bij de bepaling van hetgeen de tweede echtgenoot mag genieten, ook de winst en verlies worden in berekening gebragt?

Beide vragen worden ontkennend beantwoord, zoo het schijnt, op zeer afdoende gronden.

De tweede vraag zou ik zelfs meenen, dat moeijelijk eene vraag meer zijn kan, indien men in het oog houdt, vooreerst dat art. 236 alleen spreekt van vermenging van *goederen* en *schulden*, tijdens het aangaan van het tweede huwelijk, en ten tweede dat art. 240 uitdrukkelijk bepaalt, dat ook in geval er voorkinderen zijn uit een vorig huwelijk, *winst en verlies gelijkelyk tusschen de echtgenooten verdeeld wordt*, waardoor toch de beperkende bepalingen van art. 236, met betrekking tot winst en verlies, noodwendig worden uitgesloten.

De eerste vraag is misschien meer twijfelachtig. Zij die aan de voorkinderen alle regt tot inkorting betwisten,

in geval niet de hertrouwde maar de nieuwe echtgenoot het eerst sterft, of de gemeenschap op eene andere wijze ontbonden wordt, vinden voorzeker wel eenigen steun in *de woorden* van het tweede lid van art. 236, waarbij de regtsvordering tot inkorting aan de voorkinderen wordt gegeven, *ten tijde van het openvallen der nalatenschap van den hertrouwd en echtgenoot.*

Ondertusschen springt het in het oog, dat die beperkende uitlegging zeker niet overeen te brengen is met den geest en de bedoeling van het artikel, die geene andere is of zijn kan, dan om de voorkinderen te beveiligen voor al te groote benadeeling door het tweede huwelijk van zijn vader of moeder; doch bovendien is de moeilijkheid zeer wel voor oplossing vatbaar.

Behalve de gronden door den heer KIST aangevoerd, en die welke voorkomen in het door hem medegedeelde arrest van den Hoogen Raad van 23 Maart 1849 (*Weekbl.* n°. 1010), is, geloof ik, dit beslissend: het regt der voorkinderen moet men niet zoeken in het tweede, maar in het eerste lid van het artikel, hetwelk alle meerder voordeel aan den tweeden echtgenoot door vermenging van goederen en schulden *onbepaald verbiedt*; het tweede lid van het artikel geeft eenvoudig eene actie, om het regt in het eerste lid gegeven te doen werken; maar de vorm van die actie kan natuurlijk den aard van het eenmaal gegeven regt niet beperken of uitbreiden; en de uitdrukkelijke vermelding van dat ééne regts-middel, sluit niet alle anderen uit.

Na in eenige bijzonderheden te zijn getreden omtrent de verdeeling der gemeenschap, in de onderscheidene gevallen, welke zich daarbij kunnen voordoen, door voorbeelden te hebben opgehelderd en verduidelijkt; gaat de schrijver over tot de toepassing der beperking op huwelijksche voorwaarden en testamenten, dat is tot eene meer opzettelijke beschouwing van de artt. 237 en 249

B. W. De behandeling der vraag, of de tweede echtgenoot, die reeds bij gemeenschap of huwelijksche voorwaarden voor een kindsgedeelte is bevoordeeld, later nog hetzelfde krachtens uitersten wil genieten kon, vindt hier hare natuurlijke plaats. Dit antwoord is ontkennend, op de bekende gronden aan de woorden, de bedoeling en de geschiedenis der wet ontleend. Ik heb dit ook altijd zoo begrepen; en ik houd de opmerking op bl. 50 voor zeer juist, dat zij die eene andere meening voorstaan, met even veel regt zouden kunnen beweren, dat de nieuwe echtgenoot eerst uit de gemeenschap een kindsgedeelte kan genieten, en dat hem daarna bij huwelijksche voorwaarden nogmaals een gelijk gedeelte kan worden besproken.

Na eene korte toelichting van art. 238 over de giften door zijdelingsche wegen, onder verdichten titel, of door tusschen beide komende personen, wordt het werkje besloten, met eene korte beschouwing over de regtsvordering der voorkinderen.

A. DE PINTO.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

B. H. M. HANLO, *De cursu publico mercium ac vectorum ex principiis juris mercatorii Neerlandici*. L. B. 1851. 98 pag. in 8°.

Wie eene beoordeeling van bovenstaande dissertatie verwacht, zal zich zeker te leur gesteld vinden. Ik wilde noch mogt die schrijven. H. en ik, wij zijn beide leerlingen van dezelfde hoogeschool, van denzelfden tijd. Alleen wie hooger staat in kennis en wetenschap kan het ondernemen te oordeelen. Mijn doel is alleen het

Themis, D. XII, 3° St. [1851].

behandelde in bovenstaand proefschrift te vermelden en kortelijk op te geven, waarin ik met H. verschil.

De groote verdienste van bovengenoemd *Specimen* schijnt mij toe te bestaan in het onafhankelijk oordeel des schrijvers. Hij heeft zich door anderen laten voorlichten, zonder slaafs na te volgen. En daarom zal ook ieder *le présent en gré* hebben (zoo als het motto zegt) en meer van H. verwachten *à la prochaine venue des arundelles*.

Van de drie afdeelingen, waaruit het *Specimen* van H. bestaat, wil ik meer bepaaldelijk de eerste behandelen. Zij grijpt in in het handelsregt en, daar er dikwijls strijd is «*de tribus capellis*,» zoo als de voorrede wil, is zij van zeer veel belang.

De eerste vraag van omvang en gewigt vinden wij in § 2: *In hoeverre zijn ondernemers van openbare rij-en vaartuigen voor kooplieden te houden?* Niet alle vervoer is, volgens H., eene daad van koophandel, alleen het vervoer van *koopmanschappen*. Is dus de schatting der daad afhankelijk van de vervoerde zaak, of ligt de qualiteit van koopman in de expeditie en het vervoer zelf? Vergelijken wij ons art. 4, n°. 5, met art. 632 van den Code de Commerce: «*la loi répute actes de commerce toute entreprise de transport par terre ou par eau*,» dan zien wij het gronddenkbeeld behouden, alleen de redactie veranderd. Wat is bovendien *koopmanschap*? Is dat alles wat niet extra commercium is? Zoo ja, dan is het een twist zonder aanbelang, omdat de vervoerde zaken in den regel ook wel in den handel zullen zijn. Of beteekent *koopmanschappen* die goederen die van den eenen koopman naar den anderen of naar haren kooper enz. gezonden worden? Dat zou eene zonderlinge onderscheiding zijn, die tot ongerijmdheden zou kunnen leiden. Zoo zou de diligence-ondernemer bij het vervoeren van de eene kist, een daad van koophandel, van de andere,

geen zoodanige daad verrigten, naar den aard der goederen, waarmede die kist is gevuld; ja zelfs zou hij *zonder zijn weten* een daad van koophandel kunnen verrigten, indien hij eene geslotene en met koopmanschappen gevulde kist had vervoerd. Zoo beperkten zin H. nu hecht aan het woord *koopmanschappen*, zoo uitgebreide beteekenis geeft hij aan het woord *waren*, voortkomende in art. 3 W. v. K. Immers hij stelt vast, dat het verhuren van eene plaats in eene diligence, na voorafgeganen koop dier diligence, een daad van koophandel is. Maar of een zoodanig voertuig begrepen is onder dien naam van *waren*, betwijfel ik ten sterkste. In ieder geval ontstaat, dunkt mij, door die opvatting een strijd tusschen dit art. 3 en art. 4, no. 5. Dit laatste toch noemt alleen het vervoer van *koopmanschappen* een daad van koophandel, terwijl H. thans het vervoer van *menschen* (want dat is implicite het verhuren van het gebruik) insgelijks onder de daden van koophandel rangschikt: en zoo rekent hij het verhuren van het regt om *waren* te vervoeren, op dezelfde wijze onder de daden van koophandel, waardoor hij in tegenspraak vervalt met zich zelve, omdat dan juist *ieder* vervoer een daad van koophandel wordt, of omdat het *koopmanschappen* zijn, of omdat de ondernemer eene plaats voor die goederen verhuurd heeft; zoo doende wordt de onderscheiding door H. tusschen *koopmanschappen* en andere goederen aangenomen, geheel fictief.

Op bladz. 16 heeft H., sprekende over den regel van artt. 92 en 93 W. v. K., als toepassing van het algemeene art. 1281 B. W., gebruik gemaakt van het gewone: *casus non praestatur, nisi culpa praecesserit*. Doch H. schijnt mij toe vergeten te hebben, dat, om dezen regel toe te passen, culpa en casus in verband moeten staan. Niet iedere voorafgegane culpa doet instaan voor den casus. Indien b. v. een diligence-ondernemer vergeten

heeft zijn voertuig te laten nazien en de paarden, schichtig geworden door den bliksem, hollen, zoodat de diligence omslaat, dan zou dit toeval met de voorafgegane culpa in verband kunnen beschouwd worden, omdat men zou kunnen beweren, dat de diligence wrak of slecht gebouwd was en voor het tegendeel geen waarborg bestond; doch indien de ondernemer zijn voertuig niet heeft laten keuren en de reizigers worden door roovers overvallen en uitgeplunderd, dan bestaat volstrekt geen verband tusschen de culpa en den casus, en dan zal die culpa den diligence-ondernemer zeker niet kunnen worden tegengeworpen. Een eenigzins naauwkeurig onderzoek van de l. 23, D. de R. I. door H. aangehaald, zal, naar ik meen, dat gevoelen bevestigen. *Mortes (animalium), quae sine culpa accidunt*, zegt *ULPIANUS*, a nullo praestantur. Maar indien die dood het *gevolg* is geweest van culpa, of zelfs aan culpa zou kunnen worden toegeschreven, dan houdt de niet-toerekenbaarheid van den casus op. Doch heiden moeten tot elkander in betrekking bestaan. Afgezonderd oefenen zij geenerlei invloed uit.

Ten aanzien van art. 96 Weth. van Kooph. behandelt H. eenige vrij gewigtige vragen. Op pag. 24 schijnt hij het er voor te houden, dat de tweede alinea van dat artikel geheel limitatief is, en dat het den verzender van andere dan de hier opgenoemde voorwerpen zal vrijstaan, de waarde zelfs niet gedeclareerd hebbende, door alle middelen regtens die waarde te bewijzen. Zien wij echter de geschiedenis van dit artikel, dan geloof ik dat dit gevoelen van H. wel aan eenige bedenkingen kan onderhevig zijn. Immers, diligence-ondernemers zelve hebben tot die wetsbepaling de aanleidende oorzaak gegeven. Zij vonden het onbillijk (en zoo was het inderdaad) dat zij tegen een gering vrachtlon een groote verantwoordelijkheid, en dat buiten hun weten,

zouden op zich laden. Wierden de verzondene voorwerpen aangeteekend en hun waarde gedeclareerd, dan zou natuurlijk het vrachtloon geëvenredigd moeten zijn aan de grootere verantwoordelijkheid en de grootere zorg bij het vervoer aangewend. Maar zal nu die ratio legis vervallen, wanneer in plaats van zilver b. v. echte kanten verzonden worden? Zal dan het vrachtloon niet gering, althans niet onevenredig aan de waarde blijven, en zal de risico van den vervoerder niet even groot zijn? Waar de oorzaak dezelfde is, zullen ook de gevolgen dezelfde moeten zijn. En waarom dit niet zijn zoude, daarvoor zie ik, gaarne beken ik het, geene enkele reden. Uit den aard der zaak houd ik deze alinea geheel enuntiatief, zoodat de wetgever alleen heeft opgenoemd de gewoonlijk te verzenden voorwerpen, zonder echter andere, die in dezelfde categorie vallen, te hebben willen uitsluiten.

Ten aanzien dierzelfde alinea meent H., dat zij alleen betrekking heeft op de ondernemers van openbare rijen vaartuigen, niet op de expediteurs, omdat de bepaling in de vorige afdeeling van dienzelfden titel niet voorkomt. Ik ben van dezelfde meening, maar op een anderen grond. Immers art. 96, al. 1, schrijft voor, dat de ondernemers van openbare rij- en vaartuigen een register zullen moeten houden van de door hen aangenomen voorwerpen. Teekenen zij derhalve het uiterlijk aanzien dier voorwerpen aan, dan zullen zij aan die wetsbepaling voldaan hebben. Daarentegen bepaalt art. 86, al. 2, omtrent den expediteur uitdrukkelijk, dat hij op zijn dagregister zal aantekenen *den aard en de hoeveelheid der te vervoeren goederen*, zoodat hij daarnaar het vrachtloon zal kunnen bedingen. Voldoet hij aan dat voorschrift niet, habet quod sibi imputet; voldoet hij er aan, dan zal hij hem de bepaling van art. 96 overbodig zijn, omdat hij bekend

is met de verantwoordelijkheid, die hij op zich neemt.

Eindelijk zou ik het H. niet kunnen toegeven dat het privilegie op de vervoerde goederen blijft bestaan, ook dan, wanneer zij afgeleverd zijn. Het komt mij voor dat zulks met het begrip van privilegie strijdig is, en dat uit art. 1185 in verband met 1193 B. W. met oneindig meer regt het tegenovergestelde moet worden opgemaakt. En wat is natuurlijker dan dat de vervoerder ipso iure geacht wordt van zijn voorregt te hebben afstand gedaan, door de afgifte der vervoerde goederen? Alleen dan, wanneer het goed, waarop een privilegie rust, *buiten schuld* van den bevoorregten uit diens magt is geraakt, schijnt de wetgever het privilegie te willen in stand houden. Van daar de uitzondering van art. 1188 B. W.

Hiermede meen ik van deze dissertatie te kunnen afstappen: het tweede deel handelende over: *het verschuldigde aan de postmeesters; het patent; tollens; enz.* en het derde, bevattende: *de regeling der ondernemingen; het Koninklijk Besluit van 24 Nov. 1829; Concessien*, enz. getuigen dat H. zijn onderwerp meester was en zullen, naar mijne meening, in voorkomende gevallen, met vrucht worden geraadpleegd.

J. VAN GIGCH.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

PAUL LUCAS CHAMPIONNIÈRE.

Werd den 2 Mei 1798 te Nantes geboren. Zijn vader, die tot eene oude familie behoorde, die vele harer leden op den registersetel had gezien, had een werkzaam aandeel aan den oorlog in de Vendée genomen. Na het einde van den burgerkrijg had hij zich te Nantes gevestigd, was in het burgerlijk bestuur getreden, en had zich daarin derwijze onderscheiden, dat hij tot afgevaardigde werd gekozen. Hij overleed in 1828. Zijn oudste zoon, PAUL, na te Nantes zijne voorbereidende studiën volbragt te hebben, volgde te Rennes de lessen in de regten, waarin destijds TOULLIER en CARRÉ uitblonken. Als advocaat te Nantes toegetalaten, verliet hij eerlang zijne geboortestad, om zich te Parijs neder te zetten, en zich uitsluitend aan die grondige studiën te wijden, welke den lust van gansch zijn leven hebben uitgemaakt.

In 1827 deed hij zich voor het eerst kennen door de openbaarmaaking van eene uitgave met aanteekeningen van een, door PIGEAU nagelaten werk: *Commentaires sur le Code de Procédure civile*.

Terzelfder tijd rigtte men te Parijs een regtsblad op, dat een grooten opgang maakte, *la Gazette des Tribunaux*. P. L. CHAMPIONNIÈRE, die zich reeds door zijne gezette studiën én zijne regtsgeleerde kennis had doen opmerken, werd belast met de verslagen te leveren van de teregtzittingen van het Hof van Cassatie; gedurende negen jaren (van 1827 tot 1836) wijdde hij zich geheel aan dit gedeelte van het blad, waarvan hij medearbeider was. Uit den aard zijner werkzaamheden met de uitstekendste regtsgeleerden en regterlijke overheidspersonen in aanraking gekomen, was hij in de gelegenheid de wetenschap des regts in hare diepste gronden te beoefenen, en men heeft daaraan een aantal berigten van zijne hand te danken over alle gewigtige beslissingen, die door het opperste gerechtshof genomen werden.

Doch die arbeid was voor den werkzamen CHAMPIONNIÈRE nog niet genoegzaam. In 1819 was er door een gewezen inspecteur der domeinen, onder den titel van *Contrôleur de l'Enregistrement*, eene kleine, bijkans onbekend gebleven, verzameling uitgegeven, met het doel, om met toelichtende aanmerkingen, de voornaamste beslissingen des bestuurs en der regtbanken mede te deelen, betrekkelijk de registratie-, zegel- en hypotheekregten.

CHAMPIONNIÈRE nam met RIGAUD, thans advocaat bij het Hof van Cassatie, de leiding van die verzameling op zich, gaf daaraan in

weininge jaren een ander aanzien en opende zich hier eene nieuwe baan, waarop hij welhaast eenen allezins regtmatigen roem verwierf.

De inning van de registratieregten, dien zoo belangrijken tak van openbare inkomsten, heeft tot grondslag de constitutive wet van 22 Frimaire, VIIe jaar. De regering, die uit de omwenteling was voortgekomen, had te haren behoeve de meeste regten hersteld, welke eertijds de heeren en de Staat hadden bezeten, doch niemand liet er zich aan gelegen zijn de bronnen en den oorsprong daarvan op te sporen. Men had zoo goed als in beginsel aangenomen, dat de fiscale wetten niet anders waren dan eene reeks tarieven, waarvan het dorre en ingewikkelde naslaan der wetenschap weinig of geen nuts kon opleveren; de beoefening van die wetten werd dan ook genoegzaam uitsluitend aan de ambtenaren der belastingen overgelaten, die met hare toepassing belast waren. Niemand gaf zich de moeite den geschiedkundigen grondslag van die fiscale bepalingen na te vorschen, te onderzoeken in welk verband zij met de vraagstukken van oud of hedendaagsch regt stonden, noch ook na te gaan welk praktisch nut uit grondige studiën over deze aangelegenheid zou kunnen voortspruiten.

Vele oorzaken hadden tot dezen stand van zaken medegewerkt; en wel voornamelijk was deze hieraan te wijten, dat de wetgevers van het jaar VII aan de instelling eene, om zoo te zeggen, doodsche regtsvordering hadden gegeven; immers alle openbare redewisseling, alle mondelinge verdediging over de vraagstukken, weswege de belasting-schuldigen een beroep op de regtbanken meenden te moeten doen, waren daarbij verboden.

CHAMPIONNIÈRE had ingezien, dat de toepassing der tarieven, wat de registratie betreft, geene louter rekenkundige bewerking was, dat de belasting, die de zaak trof naar mate van de wettelijke wisselingen, die zij onderging, ook voor de vaststelling van de heffing, eene grondige kennis van het burgerlijk, zoowel als van het fiscaal regt vorderde.

CHAMPIONNIÈRE legde dus met ongemeenen ijver de hand aan 't werk. Men merkte in de nieuwe wetten twee soorten regten op, die uit de oude wetten voortvloeiden; de mutatie-regten, die te gelijk bevatteden de regten, die vroeger als voordeelen voor den heer uit de eigendomsoverdragen voortsproten, en de regten, welke de Staat sedert langer dan eene eeuw had geheven, onder den naam van *centième dénier*; de regten wegens acten, weleer onder den naam van regten van *contrôle* bekend, en die eene formaliteit uitmaakten, strekkende om het aanwezen en de dagteekening van de authentieke en bijzondere acten te staven. — Ten einde nu de beginselen en regelen van de nieuwe

wetten duidelijk te doen uitkomen, was CHAMPIONNIÈRE verplicht de talrijke bescheiden van het oude en latere regt in het stuk van belastingen, de Fransche schrijvers en wel vooral die over het leenweten, na te gaan.

Nadat hij in het tijdschrift *le Contrôleur* de uitvloeiselen van zijn eerste onderzoek op dit veld had nedergelegd, gevoelde hij de behoefte die tot een te brengen en er de algemeene slotsommen uit af te leiden, hetwelk hij deed in een werk, waaraan hij tien jaren onverdroten arbeide en dat in 1839 het licht zag, onder den titel van: *Traité des droits d'enregistrement, de timbre et d'hypothèques.*

Dit keurig en geleerd werk, dat vier deelen beslaat, vestigde den roem des schrijvers; het werd in 1841 aangevuld door een Hand- of Woordenboek, dat op zich zelf reeds een belangrijken arbeid uitmaakte, en dat eene beredeneerde ontvouwing behelst van de leer, die in het *Traité* is blootgelegd. «De heer CHAMPIONNIÈRE — schreef reeds in 1839 TROPLONG — heeft niet alleen verscheiden belangrijke geheimen van ons oud Fransch regt weten op te delven, maar ook den sleutel te vinden van de voornaamste moeilijkheden van 't hedendaagsche regt; hij is volkomen meester over deze stoffe; niemand beter dan hij is met den tegenwoordigen stand van zaken en de verstaafgelegene herkomst bekend; niemand heeft, zoo trouw als hij, de eigenaardigheden van het fiscale regt, het verband daarvan met het gemeen regt in het licht gesteld, niemand vòòr hem heeft zoodanig het geheel en de bijzonderheden omvat en ze zoo juist en scherpzinnig doorzien.»

Behalve dat hij dit uitgebreide werk voltooide en zijn aandeel had aan het maandschrift *le Contrôleur*, leverde CHAMPIONNIÈRE, een arbeider voor de wetenschap bij uitnemendheid, een aantal artikelen over de regtsgeschiedenis, het burgerlijk of registratie-regt in de *Revue de législation* van den heer WOLOWSKI, in de *Revue de droit français et étranger*, onder de leiding zijner vrienden, de heeren VALETTE en DUVERGIER, staande; in het *Journal des communes*, waartoe hij regelmatig sedert 1827 heeft bijgedragen. Men is CHAMPIONNIÈRE ook eene reeks artikelen verschuldigd over de registratie, de voorwaarden van den grondeigendom en de betrekking der belastingen, sedert 1845 in het blad *le Droit* geplaatst, en een boekske, getiteld: *Manuel du Chasseur* (1844), waarin hij met eene bijzondere levendigheid van stijl en juistheid van blik de geschiedenis van het jagtregt, sedert den oorsprong der monarchie heeft beschreven.

De heer CH. had, in den loop zijner nasporingen over de bronnen en herkomst van het fiscaal-regt, zoo als reeds is opgemerkt, alle oude werken betrekkelijk de regten bij overdragt van leenen moeten

raadplegen. Daardoor was hij van zelve tot eene volledige studie van het leenwezen gekomen; en de veelomvattende bouwstoffen, die hij met een bijzonder doel vergaderd had, werden nu door hem benuttigd voor een belangrijk werk, waarin hij de theorie van het leenwezen geheel blootlegde.

Bij gelegenheid van een bijzonder geval, dat zich opdeed, en waarbij het vraagstuk betrekkelijk den eigendom van de riviertjes en beeken ter sprake kwam, gaf Cn. in 1346 een geschrift uit, getiteld: *De la propriété des eaux courantes, du droit des riverains et de la valeur actuelle des concessions féodales*, in welk werk hij een volledig overzicht levert van de heerlijke regten, en het beginsel vaststelt, dat tot oplossing moet strekken van alle regtsgeschillen, betrekkelijk de wetten, waarbij het leenwezen wordt afgeschaft.

Men heeft den schrijver verweten, dat hij de belangrijkheid van dit werk als 't ware verkleind heeft, daar hij er een ruimer veld in bewandelt, dan het eigenlijk vraagstuk zou schijnen aan te bieden; doch men beklage zich des niet; L. Cn. heeft alleen meer gedaan dan hij beloofde, dan de titel medebragt; in een werk van 300 bladzijden, vol bescheiden en onderzoekingen van 't hoogste aanbelang, heeft hij eene geleerde en scherpzinnige studie van het leenregt en deszelfs oorsprong gegeven. Niet slechts voor den oudheidkundige hebben zijne nasporingen nut, maar zij hebben dit ook in de dadelijke toepassing. De oorsprong en het ware karakter van de heerlijke regten, zegt de schrijver, zijn onder de oude monarchie voor den regtsgeleerde met een ondoordringbaren sluier bedekt geweest, en de dikke duisternis, welke de voorwaarden van de instelling der heerlijkheden omgaf, is voorzeker nog niet geheel geweken.

Cn. vindt de oorzaak van de dwalingen in dezen in eene menigte beweerde regelen en afleidingen van bronnen, achterevolgens door weinig ervaren lieden aangenomen, waartegen vaak aandruischten de titels der heeren, het onheugelijke bezit der vassalen, en de bewoordingen der costumen. Bezwaarlijk laat zich in een vlugtig levensbericht al de verdienste in het licht plaatsen van dit werk des heeren Cn., waarin hij de geschiedenis van regt en leen nagaat, naar aanleiding van den regel: *Fief et justice n'ont rien de commun*; waarin hij den aard van de leenregten blootlegt, 't zij die den grond raken, of de stroomen, hunne menigvuldige wisselingen naspoort en de gevolgen aanwijst, welke de wetten tot afschaffing van de feodaliteit gehad hebben.

De langdurige worstelingen in den boezem der maatschappij, en ook bij het regtswezen in de middeneeuwen worden door hem in dit werk

verhaald en toegelicht; en in menig geschrift is CH. op dit geliefkoosd onderwerp zijner studiën teruggekomen, vooral toen hij in 1847, ter zake van den eigendom der rivieren, met levendigheid, eene regtspraak bestreed, die ter gunste van den Staat en ten nadeele van de oeverbewoners was.

Deze veelvuldige werkzaamheden hadden echter zijne, van nature niet krachtige, gezondheid geknakt, zoodat de heer CH., nu vier jaren geleden, besloot het verblijf te Parijs op te geven en zich te Nantes te vestigen. Hij werd tot lid der academie aldaar verkoren, en na de omwenteling van Februarij tot lid van den algemeenen raad benoemd; hij kweet zich met zijnen gewonen ijver van die taak, en in het vorige jaar nog las hij den raad een opmerkelijk verslag voor, over den eigendom der woeste en onbebouwde gronden in Bretagne, dat den grondslag van eene sedert uitgevaardigde wet heeft uitgemaakt.

CH., sinds twee jaren als advocaat bij de balie van Nantes ingeschreven, zette zijne regtsgeleerde werkzaamheden voort, en had ook de leiding van den *Contrôleur* behouden. Hij hield zich tevens bezig met een nieuw geschrift voor de pers gereed te maken, zijnde een vervolg op het *Traité des droits de l'enregistrement*. Eene menigte andere stukken, over verschillende stoffen, waren door hem ontworpen of geschetst, toen de dood hem overviel.

Naar Parijs overgekomen, ten einde met zijne medearbeiders en uitgevers over een en ander bepaaldelijk te spreken, werd hij door eene hevige ziekte aangetast, die hem den 6 April ten grave sleepte.

CH. wisselde zijne sterk inspannende werkzaamheden als regtsgeleerde af, door de genoegens van het familieleven; eenvoud beminnde, jaagde hij geen stelling na, die hem aan zijnen vrijen werkkring had kunnen ontrukken, ofschoon hij door zijne betrekkingen en uitstekende bekwaamheden ligtelijk aanzienlijke betrekkingen had kunnen erlangen.

Innemend en welwillend van inborst, rijk van ondervinding, rijp van rade, behoorde CH. tot die mannen, die bij hunnen dood eervolle herinneringen nalaten, en die innig en opregt betreurd worden.

De Academie van wetgeving te Toulouse, die verscheiden van de tegenwoordig meest beroemde regtsgeleerden, zoo als de heer AD. CHAUVÉAU, BENECH en anderen onder hare leden telt, heeft voor 1852 als prijsvraag uitgeschreven:

L'examen critique du régime légal de la propriété mobilière en France.

De zin en strekking van die prijsvraag laten zich uit de volgende aanwijzingen, door de Academie gegeven, opmaken.

«L'auteur du mémoire, se plaçant au point de vue de l'état économique de la société à l'époque de la rédaction de nos codes, devra rechercher l'esprit qui a dirigé le législateur dans ses dispositions sur la propriété mobilière. Il appréciera l'influence que l'accroissement de la richesse mobilière depuis la promulgation des codes, doit exercer sur l'interprétation et l'application de nos lois, sous les divers rapports de l'acquisition, de la conservation et de la transmission des meubles corporels et surtout des meubles incorporels. Il s'occupera aussi des voies d'exécution forcée à cet égard. — Il examinera les moyens que la doctrine et la jurisprudence ont indiqués ou que l'analogie pourrait suggérer, pour combler, avec les données fournies par la législation actuelle, les lacunes qui seraient constatées dans les textes sur ce sujet. — Il devra indiquer enfin, s'il y a lieu, les réformes qu'il serait utile de signaler à l'attention du législateur.»

De prijs zal bestaan in eene gouden medaille ter waarde van 300 franken.

De Academie behoudt zich voor, buiten de toekening van den prijs, eervolle melding te maken van de meest aan de bekroonde nabijkomende verhandelingen, die vóór den 31 Maart 1852, vrachtvrij moeten worden toegezonden aan den heer BENECH, hoogleeraar in de regten, vasten secretaris der Academie; zij zullen met eene zinspreuk in het Latijn en Fransch moeten voorzien zijn, die mede op het gesloten naambriefje moeten voorkomen.

Statistiek van de bevolking der gevangenen in Nederland, 1846—49.

De statistieke tabellen betreffende de gevangenen (waaromtrent zie *Themis* XI, n°. 4) zijn, bij het staken der uitgave van het *Jaarboekje* van den heer LOBATO, ook over 1849, afzonderlijk gedrukt.

Wij ontleenen daarvan, vooreerst, de navolgende uitkomsten over 1846—49, de afzonderlijke over 1849, en geven tevens de gemiddelden over de drie eerstgemelde jaren en eenige vergelijkingen.

I. STRAFGEVANGENISSEN 1846—49.

Deze zijn acht in getal, als te *Leiden* (militairen), *Woerden* (crimin. mannen), *Gouda* (crimin. vrouwen), *Gouda* (correc. vrouwen), *Rotterdam* (jeugdige veroordeelden van het mann. geslacht), *Hoorn* (correct. mannen), *Amsterdam* (jeugdige veroordeelden van het vrouw. geslacht), *Leeuwarden* (criminele mannen).

Overzicht van de sterkte der bevolking, mitsgaders van den maatschappelijken en zedelijken toestand der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.	Bevolking op den 31 December.	GETAL GEVANGENEN, HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST.			GETAL GEVANGENEN, GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.																					
						Grootste.		Kleinste.		Her-komst.		Echtelijke staat.		Geloofsbelijdenis.		Standpunt van beschaving.				Bestraf-fing.							
						Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Inlanders.	Vreemden.	Gehawden.	Ongehuwden.	Hervormden van verschil-lende kerkgemeenschappen.	Roomsch-Katholijken.	Israëlieten.	Die bij hunne aankomst kon-den lezen en schrijven.		Die dit bij hunne aankomst niet konden.		Die dit bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht genoegzaam geleerd hebben.		Die dit bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht niet genoegzaam geleerd hebben.		Binnen het gesticht discipli-nair gestraft.	Ongestraften.	Totaal generaal.
Totalen van 1848.	3972	3181	3327	3156	366	3522	2789	295	3034	4237	377	1351	3263	2815	1653	146	2765	1849	671	1178	922	3692	4614				
» » 1847.	3872	3442	3333	3258	382	3640	2723	318	5041	4590	394	1320	3654	3011	1812	161	2938	2046	724	1322	916	4068	4984				
» » 1846.	3552	3313	3200	3001	381	3382	2724	321	3045	4016	377	1125	3268	2571	1674	148	2709	1684	711	973	846	3547	4393				
Gemiddeld . .	3798	3312	3286	3138	376	3514	2745	311	3056	4281	382	1268	3395	2799	1713	151	2804	1859	702	1157	894	3769	4664				
Totaal van 1849.	3972	2902	3002	2901	335	3236	2562	274	2836	3757	311	1218	2350	2418	1498	152	2460	1608	614	994	716	3352	4068				

Overzicht van den gezondheids-toestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen, gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	Getal ziekte-dagen gedurende het jaar.			Grootste getal zieken tegelijk aanwezig geweest.			Kleinste getal zieken tegelijk aanwezig geweest.			Eens of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	Overleden.			
		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.			Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	
Totalen van 1848.	4614	90552	22217	112769	376	103	479	158	33	191	2581	2033	4614	350	94	444
» » 1847.	4984	106952	20759	127711	581	77	658	144	50	194	2959	2025	4984	501	103	604
» » 1846.	4393	80240	18181	98421	465	83	548	99	36	135	2548	1845	4393	219	64	283
Gemiddeld . .	4663	92581	20385	112967	474	87	561	133	39	173	2696	1967	4663	356	87	443
Totaal van 1849.	4068	74208	13165	87378	299	59	358	137	27	164	1965	2103	4068	254	34	288

Overzicht van den tijd van duur der criminele veroordeelingen.

JAREN.	GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.								VEROORDEELDEN BIJ HERHALING.																				
	Veroordeelden tot een confinement van:								Nadere bijzonderheden nopens deze veroordeelden.																				
	Meer dan 1 jaar.	Meer dan 1 jaar tot 2 jaren.		Meer dan 2 tot 5 jaren.		Meer dan 5 tot 10 jaren.		Meer dan 10 tot 15 jaren.		Meer dan 15 tot 20 jaren.		Meer dan 20 jaren.		Veroordeelden ter dood wier straf is veranderd in confinement.	Totaal generaal.	1ste herhaling.	2de herhaling.	3de herhaling.	4de en meerdere herhaling.	Totaal.	Herhaling gebleken uit de vonnissen.		Herhaling niet gebleken uit de vonnissen, doch na de veroordeeling ontdekt.	Totaal.	Die vroeger gratie of afslag hebben genoten.		Die vroeger, zoo veel bekend is, geen gratie of afslag hebben genoten.	Totaal.	Veroordeelden, die na hun confinement nog eene correctionele straf moeten ondergaan.
	Meer dan 1 jaar tot 2 jaren.	Meer dan 2 tot 5 jaren.	Meer dan 5 tot 10 jaren.	Meer dan 10 tot 15 jaren.	Meer dan 15 tot 20 jaren.	Meer dan 20 jaren.	Herhaling gebleken uit de vonnissen.	Herhaling niet gebleken uit de vonnissen, doch na de veroordeeling ontdekt.	Die vroeger gratie of afslag hebben genoten.	Die vroeger, zoo veel bekend is, geen gratie of afslag hebben genoten.																			
Totalen van 1848.	»	48	909	714	125	26	12	93	1932	319	59	13	»	396	385	11	396	76	320	:96	71								
» » 1847.	»	50	911	690	132	32	12	93	1920	317	66	9	»	392	383	9	392	78	314	392	57								
» » 1846.	1	50	821	655	141	36	14	85	1803	310	71	15	1	397	371	26	397	76	321	397	50								
Gemiddeld. . .	»	49	880	686	132	31	12	92	1885	315	65	14	»	395	379	15	395	76	318	395	59								
Totalen van 1849.	»	39	881	649	132	28	10	82	1821	312	56	14	»	382	367	15	382	88	294	382	71								

Overzicht van den tijd van duur der correctionnele veroordeelingen.

JAREN.	GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.										VEROORDEELDEN BIJ HERHALING.										
	Veroordeelden tot eene gevangenis van:										Nadere bijzonderheden nopens de veroordeelden.										
	Minder dan 1 maand.	Meer dan 1 maand tot 6 maanden.	Meer dan 6 tot 12 maanden.	Meer dan 12 maanden tot 2 jaren.	Meer dan 2 tot 3 jaren.	Meer dan 3 tot 4 jaren.	Meer dan 4 tot 5 jaren.	Meer dan 5 tot 10 jaren.	Minder dan 10 jaren.	Totaal generaal.	1ste herhaling.	2de herhaling.	3de herhaling.	4de en meerdere herhaling.	Totaal.	Herhaling gebliken uit de vonnissen.	Herhaling niet gebliken uit de vonnissen, doch na de veroordeeling ontdekt.	Totaal.	Die vroeger gratie of afslag hebben genoten.	Die vroeger, zooveel bekend is, geen gratie of afslag hebben genoten.	Totaal.
Totalen van 1848.	4	11	80	772	321	240	302	146	4 1880	433	155	60	15	663	265	398	663	95	568	663	
» » 1847.	5	24	139	843	312	235	332	128	2 2020	469	167	64	18	718	283	435	718	104	614	718	
» » 1846.	8	16	48	654	253	161	320	126	1 1587	383	123	55	18	579	227	352	579	80	499	579	
Gemiddeld . . .	5	17	89	756	295	212	318	100	2 1829	428	148	59	17	653	258	395	653	93	560	653	
Totaal van 1848.	3	11	32	639	305	206	264	140	4 1604	405	120	48	11	584	230	354	584	76	508	584	

Overzicht van den tijd van duur der militaire veroordeelingen.

Themis, D. XII, 3° St. [1851].

34

JAREN.	GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.										VEROORDEELDEN BIJ HERHALING.																
	Veroordeelden door den militairen regter.					Veroordeelden door den burgerlijken regter.					Nadere bijzonderheden nopens deze veroordeelden.																
	Tot detentie van :		Tot kruiwagenstraf.	Veroordeelden ter dood, wier straf in kruiwagenstraf is veranderd.	Veroordeelden ter dood, wier straf in gevangenisstraf is veranderd.	Totaal	Tot gevangenisstraf van :				Veroordeelden ter dood, wier straf in gevangenisstraf is veranderd.	Totaal.	Totaal generaal.	1ste herhaling.	2de herhaling.	3de herhaling.	4de herhaling.	Totaal.	Herhaling gebleken uit de vonnissen.	Herhaling niet gebleken uit de vonnissen, doch na de veroordeeling ontdekt.	Totaal.	Die vroeger gratie of alslag hebben genoten.	Die vroeger, zoo veel bekend is, geen gratie of ontslag hebben genoten.	Totaal.	Veroordeelden, die na hunne straf, nog elders eene correctionele straf moeten ondergaan.	Veroordeelden, die na hunne straf, nog elders eene criminele straf moeten ondergaan.	Veroordeelden aan wien ontslag is verdeed om dienst te nemen bij de koloniale troepen.
	Meer dan 1 jaar tot 2 jaren.	Meer dan 2 jaren.					1 jaar tot 2 jaren.	Meer dan 2 tot 3 jaren.	Meer dan 3 tot 4 jaren.	Meer dan 4 tot 5 jaren.																	
Totale van 1848.	36	46	688	24	8	802	»	»	»	»	»	»	802	260	35	6	»	301	301	»	301	7	294	301	4	2	»
» 1847.	35	43	918	33	10	1044	»	»	»	»	»	»	1044	325	41	7	1	374	374	»	374	9	365	374	4	2	14
» 1846.	25	40	899	30	9	1003	»	»	»	»	»	»	1003	275	45	6	1	327	327	»	327	13	314	327	3	2	»
Gemiddeld	32	44	835	29	9	949	»	»	»	»	»	»	949	286	40	6	»	334	334	»	334	9	324	334	3	2	4
Totaal v. 1849.	35	31	543	28	6	643	»	»	»	»	»	»	643	200	29	5	»	234	234	»	234	2	232	234	»	1	1

II. BURGERLIJKE EN MILITAIRE HUIZEN VAN VERZEKERING 1846-49.

Deze huizen zijn 12 in getal, als: te 's Bosch, Arnhem, 's Gravenhage, Amsterdam, Haarlem, Middelburg, Utrecht, Leeuwarden, Zwolle, Groningen, Assen en Maastricht.

Overzicht van de sterkte der bevolking, alsmede van den maatschappelijken en zedelijken toestand en den ouderdom der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen hetwelk het gesticht zonder openaantaping kan bevatten.	Bevolking op den 31sten December.	GETAL GEVANGENEN HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST.						GETAL GEVANGENEN GEDEURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.																						
			Grootste.			Kleinste.			Herkomst.	Echtelijke staat.	Geloofsbelijdenis.	Bestrafing.	Ouderdom.												Totaal generaal.						
			Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.					Tusschen de jaren :																		
									Inlanders.	Vreemden.	Gehuwden.	Ongehuwden.	Hervormden van verschillende kerkgenootschappen.	Roombch-Katholijken.	Israëlieten.	Binnen het gesticht disciplinair gestraft.	Ongestraft.	Jonger dan 10 jaren.	10 tot 13.	13 tot 16.	16 tot 18.	18 tot 20.	20 tot 25.	25 tot 30.	30 tot 35.	35 tot 40.	40 tot 50.	50 tot 60.	Ouder dan 60 jaren.		
Totalen van 1848.	2233	1084	1353	1703	401	2104	682	169	851	7981	427	2784	4824	4428	2990	190	140	7168	39	159	313	368	526	1341	1176	943	781	1141	623	198	7608
» 1847.	2223	1850	1996	2095	458	2553	1323	226	1549	9388	586	3726	6248	5658	4069	247	189	9785	88	283	521	560	700	1706	1367	1156	1002	1498	785	308	9974
» 1846.	2183	1885	1751	1828	373	2201	1170	217	1387	7181	558	2918	5621	4755	3524	260	167	8372	42	207	359	427	703	1973	1225	1006	789	1200	688	220	8539
Gemiddeld	2213	1273	1700	1875	410	2286	1058	204	1262	8183	523	3142	4564	1947	3527	232	155	8875	53	216	397	418	643	1573	1256	1035	857	1279	698	242	8707
Totaal van 1849	2253	933	1013	1079	291	1370	599	153	752	5677	352	2091	3938	3204	2614	181	87	5942	41	140	227	238	428	1174	949	743	598	832	486	173	6029

Overzicht van den gezondheids-toestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen, gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	Getal ziekte-dagen gedurende het jaar.		Totaal.	Grootste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.		Totaal.	Kleinste getal zieken tegelijk aanwezig geweest.		Totaal.	Eens of meermalen ziek geweest.		Totaal.	Overleden.		Totaal.
		Mannen.	Vrouwen.		Mannen.	Vrouwen.		Mannen.	Vrouwen.		Eens ziek geweest.	Niet ziek geweest.		Mannen.	Vrouwen.	
Totalen van 1848.	7668	29812	9518	39330	192	66	258	22	7	29	2403	5205	7608	94	24	118
» » 1847.	9974	38773	11197	49970	196	67	263	34	16	50	3026	6948	9974	146	20	166
» » 1846.	8539	29236	9390	38626	183	80	263	49	21	70	2291	6248	8539	39	6	45
Gemiddeld . . .	8707	32607	6701	42642	190	71	261	35	14	49	2573	6133	8707	93	16	93
Totaal van 1849:	6029	17142	7049	24191	94	44	138	14	12	26	1297	4732	6029	25	5	30

III. HUIZEN VAN ARREST 1846-49.

Deze huizen zijn 22 in getal, als: te *Eindhoven, Breda, Nijmegen, Zutphen, Tiel, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Goes, Zierikzee, Amersfoort, Heerenveen, Sneek, Deventer, Almelo, Winschoten, Appingadam* en *Roermond*.

Overzicht van de sterkte der bevolking, alsmede van den maatschappelijken en zedelijken toestand en den ouderdom der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.	Bevolking op den 31sten December.	GETAL GEVANGENEN HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST.						GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.																						
			Grootste.			Kleinste.			Her-komst.	Echtelijke staat.	Geloofs-belijdenis.	Bestraffing.	Ouderdom.												Totaal geneeraal.						
			Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.					Tusschen de jaren:																		
									Inlanders.	Vreemden.	Gehuwden.	Ongehuwden.	Hervormden van verschil-lende kerkgenootschapp.	Roomsch-Katholijken.	Israëlieten.	Binnen het gesticht disci-plinair gestraft.	Ongestraft.	Jonger dan 10 jaren.	10 tot 13.	13 tot 16.	16 tot 18.	18 tot 20.	20 tot 25.	25 tot 30.	30 tot 35.	35 tot 40.	40 tot 50.	50 tot 60.	Ouder dan 60 jaren.		
Totalen van 1848.	1163	566	534	791	181	972	236	42	278	4760	321	2165	2916	2547	2431	103	120	4961	43	154	241	255	295	807	726	584	501	877	395	203	5081
» 1847.	1153	665	748	922	228	1150	361	53	414	6560	409	3020	3949	3710	3160	99	176	6793	82	290	408	393	430	1017	891	851	640	1079	646	242	6969
» 1846.	1105	745	633	793	189	982	293	56	349	5453	362	2322	3493	3181	2544	90	34	5781	51	241	356	321	381	966	802	564	561	907	462	203	5815
Gemiddeld	1140	658	638	835	199	1034	296	50	347	5591	364	2502	3452	3146	2711	97	110	5845	58	228	335	323	368	930	806	666	567	954	501	216	5955
Totaal van 1849.	1188	435	490	704	144	818	203	28	231	4235	257	1757	2735	2214	2172	106	115	4377	36	135	253	217	285	733	711	515	471	641	345	150	4492

Overzicht van den gezondheids-toestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen, gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	Getal ziekte-dagen gedurende het jaar.		Totaal.	Grootste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.		Totaal.	Kleinste getal zieken te gelijk aanwezig geweest.		Totaal.	Eens of meermaalen ziek geweest.		Totaal.	Overleden.		Totaal.
		Mannen.	Vrouwen.		Mannen.	Vrouwen.		Mannen.	Vrouwen.		Eens of meermaalen ziek geweest.	Mannen.		Vrouwen.		
Totalen van 1848.	5081	9752	2444	12196	105	40	145	15	6	21	689	4392	5081	27	3	30
» » 1847.	6969	14691	4304	18995	130	41	171	24	9	33	1195	5774	6969	49	7	56
» » 1846.	5815	11449	2648	14097	110	42	152	21	9	30	1095	4720	5815	20	1	21
Gemiddeld . . .	5955	11964	3132	14762	115	41	156	20	8	28	993	4962	5955	32	3	35
Totaal van 1849.	4492	8953	2029	10982	79	37	116	19	4	23	505	3987	4492	11	2	13

IV. HUIZEN VAN

BEWARING.

PROVINCIE	Getal der huizen van bewaring.	STANDPLAATSSEN DER HUIZEN VAN BEWARING.		Getal gevangenen verzeerd ken.	Bevolking op ultimo Dec. 1849.	Gemiddelde bevolking.	Totaal aangehouden burgerlijke personen (1).	Gearresteerde militairen.	Nalatige militieën.	Totaal opgesloten, wegens verkwisting of wangedrag op verzoek van familie of ex officio.	Totaal veroordeelden door den kantonrechter.	Totaal veroordeelden voor niet langer dan eene maand.	Totaal doortrekkende gevangenen.	Totaal generaal.	Kleine kinderen tijdelijk bij hunne moeder opgenomen.
		Afzonderlijk gevestigd.	Vereenigd met huis van verzekering of met het huis van arrestatie.												
NOORDBRABANT	33	Oss, Grave, Heusden, Tilburg, Boxel, Waalwijk, Veghel, Boxmeer, Asten, Helmond, Oorschot, Ginneken, Oosterhout, Oudenbosch, Zevenbergen, Bergen-op-Zoom, *Geertruidenberg, Heeze, Klundert, Steenbergen, Woudrichem, Uden, Blâdel, Zwaluwe aan den Moerdijk, Alphen, Riel, Megen, Hilvarenbeek, Rijsbergen en Roosendaal	's Hertogenbosch, Eindhoven en Breukelen	15	24	33	469	»	»	»	109	61	216	359	8
GELDERLAND	21	Apeldoorn, Zevenaar, Wageningen, Nijkerk, Elburg, Zalt-Bommel, Harderwijk, Wijchen, Druten, Elst, Lochem, Groenlo, Aalten, Doetinchem, Doesburg, Bergh en Cnlenborg	Arnhem, Nijmegen, Zutphen en Tiel.	71	»	»	215	2	»	»	33	»	693	948	2
ZUIDHOLLAND	24	Delft, Voorburg, Naaldwijk, Noordwijk, Woubrugge, Alphen, Woerden, Vlaardingingen, Maassluis, Schiedam, Hillegersberg, Gouda, Schoonhoven, Strijen, Oud-Beijerland, Ridderkerk, Vianen en Sommelsdijk	's Gravenhage, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem en Brielle	56	»	»	32	7	1	»	43	»	618	706	1
NOORDHOLLAND	16	Amsterdam, (het stads werkhuus), Weesp, Naarden, Schagen, den Helder, Enkhuizen, Medemblik, Purmerend, Edam, Beverwijk, Zaandam en Monnikendam.	Amsterdam, Alkmaar, Hoorn en Haarlem	20 59	15 3	17 5	371 163	8 14	»	2 11	305 41	» 9	710 151	1523 395	» »
ZEELAND	15	Vlissingen, Sluis, Oostburg, Kortgeen, Axel, Hulst, Brouwershaven, Tholen, *Westkapelle, IJzendijke, Neuzen en Sas van Gent.	Middelburg, Goes en Zierikzee.	26 54	18 2	12 5	262 290	7 10	7 »	3 28	50 7	» »	573 635	902 1132	15 »
UTRECHT	11	Utrecht, Rheden, Ysselstein, Wijk bij Duurstede, Loenen, Maarssen, Amerongen, Montfoort en Vreeswijk	Utrecht en Amersfoort.	13 22	2 »	5 10	22 100	7 3	» »	» 1	16 17	» »	11 49	56 182	2 »
VRIESLAND	3	Omtrent deze huizen van bewaring zijn voorsnog geene opgaven mogelijk.	Leeuwarden, Heerenveen en Sneek	3 29	4 7	5 10	23 104	4 2	» 1	» 1	22 154	» »	404 304	453 571	16 »
OVERLIJSSEL	7	Kampen, Steenwijk, Zwartsluis en Oldenzaal.	Zwolle, Deventer en Almelo.	23	»	1	»	»	»	5	148	111	9	273	»
GRONINGEN	6	Groningen, Zuidbroek, Hoogezand en Onderdendam	Appingadam en Winschoten.	5 9	4 »	3 2	10 5	» »	» »	» »	4 6	» »	143 411	157 423	» »
DRENTHE	4	Hoogeveen, Meppel en Coevorden	Assen	5 16	» 1	4 6	42 17	1 6	» 1	» »	1 85	» 3	23 38	68 154	» »
LIMBURG	15	Venlo, Weert, Sittard, Gulpen, Heerlen, Valkenburg, Well, Horsi, Kessel, Susteren, Gennep, Thorn en Stein	Maastricht en Roermond	5 16	» »	2 3	7 26	» 2	» »	» »	» 50	» »	50 38	57 116	7 »
TOTALEN VAN 1848.	139	104	33	30	1	7	239	1	1	»	43	»	127	411	16
» » 1847.	133	100	33	30	1	21	104	»	»	»	123	»	448	759	7
» » 1846.	130	97	33	30	104	164	2486	195	13	17	992	361	6819	11124	78
Gemiddeld	133	100	33	30	179	247	3459	346	133	7	977	565	10520	16403	97
Totaal over 1849.	155	122	33	30	267	262	2886	368	125	15	1125	447	8872	14417	79
			33	30	183	224	2943	303	90	13	1031	457	8737	13981	84
			33	30	81	156	2571	158	11	51	1304	184	5790	10403	71

(1) De cijfers in deze en de volgende kolommen wijzen aan het getal gevangenen. De huizen van bewaring in Noordbrabant en Zeeland bij * vermeldt, waren in de voorgaande het jaar 1849 bij afwisseling in het gesticht geweest. In de voorgaande tabellen niet opgenomen.

IV. HUIZEN VAN

PROVINCIE	Getal der huizen van bewaring.	STANDPLAATSSEN DER HUIZEN VAN BEWARING.		Vereenigd met het huis van verzekering of het huis van arrestatie.	Getal gevangenen Dec. 1849.	Bevolking op ultimo Dec. 1849.	Gemiddelde bevolking.	Totaal aangehouden burgerlijke personen (1).	Gearresteerde militairen.	Nalatige militieus.	Totaal opgesloten, wegens verkwisting of wangedrag op verzoek van familie of <i>ex officio</i> .	Totaal veroordeelden door den kantonregter.	Totaal veroordeelden voor niet langer dan eene maand.	Totaal doortrekkende gevangenen.	Totaal geneaaf.	Kleine kinderen tijdelijk bij hunne moeder opgenomen.
		Afzonderlijk gevestigd.	Verbonden met andere huizen.													
NOORDBRABANT	33	Oss, Grave, Heusden, Tilburg, Boxtel, Waalwijk, Veghel, Boxmeer, Asten, Helmond, Oorschot, Ginneken, Oosterhout, Oudenbosch, Zevenbergen, Bergen-op-Zoom, *Geertruidenberg, Heeze, Klundert, Steenbergen, Woudrichem, Uden, Bladel, Zwaluwe aan den Moerdijk, Alphen, Riel, Megen, Hilvarenbeek, Rijsbergen en Roosendaal	's Hertogenbosch, Eindhoven en Breukelen	15	24	33	469	»	»	»	109	61	216	359	8	
GELDERLAND	21	Apeldoorn, Zevenaar, Wageningen, Nijkerk, Elburg, Zalt-Bommel, Harderwijk, Wijchen, Druten, Elst, Lochem, Groenlo, Aalten, Doetinchem, Doesburg, Bergh en Culenburg	Arnhem, Nijmegen, Zutphen en Tiel	71	»	»	215	2	»	»	33	»	693	948	2	
ZUIDHOLLAND	24	Delft, Voorburg, Naaldwijk, Noordwijk, Woubrugge, Alphen, Woerden, Vlaardingen, Maassluis, Schiedam, Hillegersberg, Gouda, Schoonhoven, Strijen, Oud-Beijerland, Ridderkerk, Vianen en Sommelsdijk	's Gravenhage, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem en Brielle	56	»	»	32	7	1	»	43	»	618	706	1	
NOORDHOLLAND	16	Amsterdam, (het stads werkhuis), Weesp, Naarden, Schagen, den Helder, Enkhuizen, Medemblik, Purmerend, Edam, Beverwijk, Zaandam en Monnikendam	Amsterdam, Alkmaar, Hoorn en Haarlem	20	15	17	371	8	»	2	305	»	710	1523	»	
ZEELAND	15	Vlissingen, Sluis, Oostburg, Kortgeen, Axel, Hulst, Brouwershaven, Tholen, *Westkapelle, IJzendijke, Neuzen en Sas van Gent	Middelburg, Goes en Zierikzee	54	18	12	262	7	7	3	50	»	573	902	15	
UTRECHT	11	Utrecht, Rhenen, Ysselstein, Wijk bij Duurstede, Loenen, Maarssen, Amerongen, Montfoort en Vreeswijk	Utrecht en Amersfoort	22	2	5	22	7	»	»	16	»	11	56	2	
VRIESLAND	3	Omtrent deze huizen van bewaring zijn vooralsnog geene opgaven mogelijk	Leeuwarden, Heerenveen en Soek	29	4	5	23	4	»	»	22	»	404	453	16	
OVERLIJSSEL	7	Kampen, Steenwijk, Zwartsluis en Oldenzaal	Zwolle, Deventer en Almelo	23	»	1	»	»	»	5	148	111	9	273	»	
GRONINGEN	6	Groningen, Zuidbroek, Hoogezeand en Opendendam	Appingadam Winschoten	9	4	3	10	»	»	»	4	»	143	157	»	
DRENTHE	4	Hoogeveen, Meppel en Coevorden	Assen	18	»	4	42	1	»	»	1	»	23	68	»	
LIMBURG	15	Venlo, Weert, Sittard, Gulpen, Heerlen, Valkenburg, Well, Horst, Kessel, Susteren, Gennep, Thorn en Stein	Maastricht en Roermond	5	1	6	17	6	1	»	85	3	38	154	»	
TOTALEN VAN 1848.	139	104	33	30	1	7	239	1	1	»	43	»	127	411	16	
» » 1847.	133	100	33	30	1	21	104	»	»	»	123	»	448	759	7	
» » 1846.	130	97	33	30	104	164	2486	195	13	17	992	361	6819	11124	78	
GEMIDDELD	133	100	33	30	179	247	3459	346	133	7	977	565	10520	16403	97	
TOTAAL OVER 1849.	155	122	33	30	267	262	2886	363	125	15	1125	447	8872	14417	79	
					133	224	2943	303	90	13	1031	457	8737	13981	84	
					81	156	2571	158	11	51	1304	134	5790	10403	71	

(1) De cijfers in deze en de volgende kolommen wijzen aan het getal gevangenen. De huizen van bewaring in Noordbrabant en Zeeland bij * vermeldt, waren in de voorgaande tabellen niet opgenomen.

TOTAAL DER GEMIDDELDE BEVOLKING.

Strafgevangenen	3002
Burg. en Milit. Huis van verzek.	1013
Huizen van arrest	704
Huizen van bewaring	81
	4800

De bevolking onzer strafgevangenen, in 1836 gemiddeld op 2,401 begroot, was in 1845 tot 3,007 en in 1846 tot 3,200, dus met meer dan een vierde toegenomen, terwijl de bevolking des Rijks 2 pct. (12 pct. in 10 jaren) is aangegroeid. Men ziet dus in 1849 eenige daling der bevolking van bedoelde gevangenen, vergeleken met 1846.

Wij laten deswege nog volgen de onderstaande bijzonderheden omtrent de criminele en correctionele veroordeelingen.

Het getal *strafgevangenen* bedroeg in 1849 *acht*.

Bij afwisseling was in dat jaar in die gestichten een getal gevangenen van 4068, zijnde niet onaanzienlijk minder dan in de drie vorige jaren, toen dat getal gemiddeld 4664 beliep.

Van genoemd getal gevangenen waren in 1849 3757 inlanders en 311 vreemden; gemiddeld over de drie vorige jaren was dit 4281 inlanders en 383 vreemden.

Men telde in 1849 gehuwden 1218, ongehuwden 2850; die bij hunne aankomst konden lezen en schrijven 2460, die dit bij hunne aankomst niet konden, 1608, dus nog meer dan een derde; 614 hadden bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht genoegzaam lezen geleerd, 994 echter niet.

Binnen de gestichten disciplinair gestraft 716; ongestraft 3352.

Van het opgemelde totaal waren veroordeeld door

Hoven en Regthbanken in de provincie: Noordbrabant 391, Gelderland 376, Zuidholland 674, Noordholland 916, Zeeland 171, Utrecht 257, Friesland 349, Overijssel 151, Groningen 310, Drenthe 122, Limburg 170.

(Men merkt in 1849 hier vooral vermindering op in vergelijking met het driejarig tijdvak te voren, in Noordbrabant, waar dat gemiddeld getal 434, in Gelderland, waar het 433, in Zuidholland, waar het 869 en in Utrecht, waar het 299 beliep.)

Men telde voorts veroordeelingen door

het Hoog Militair Gerechtshof 90 (gemiddeld van 1846—48 was dit 134) de krijgsraden bij het leger te velde 6.

» » in de vestingen en garnizoenen 50.

» zee krijgsraden 35.

Onder het getal gevangenen in 1849 telde men met criminele veroordeelingen 1821, zijnde 64 minder dan gemiddeld in het driejarig tijdvak te voren.

Het grootste getal veroordeelingen was van meer dan 2 tot 5 jaren, te weten 381, dat van meer dan 5 tot 10 jaren, te weten 649; meer dan 10 tot 15 jaren 132; meer dan 15 tot 20 jaren 28.

Veroordeelden ter dood, wier straf is veranderd in confinement, 32.

Veroordeelden bij herhaling 332, waaronder 312 1ste herhaling, 56 2de herhaling, 14 3de herhaling.

Het gemiddeld getal van de veroordeelden bij herhaling verschilde nagenoeg niet met dat over het driejarig tijdvak te voren, toen het 395 bedroeg.

Veroordeelden, die vroeger gratie of afslag hebben genoten (in 1849), 38; die na hun confinement nog eene correctionnelle straf mochten ondergaan, 71.

Totaal der correctionnelle veroordeelingen 1604, zijnde 225 minder dan in het driejarig tijdvak te voren. In 1849 telde men veroordeelingen meest van meer dan 12 maanden tot 2 jaren, te weten 639; zijnde 118 minder dan van 1846—48.

Correctionnelle veroordeelden bij herhaling 534 (in het driejarig tijdvak te voren was hun getal 653), waarvan 1ste herhaling 405, 2de 120, 3de 48, 4de 11.

De militaire veroordeelingen bedroegen in 1849 643 (in het driejarig tijdvak te voren 956); in 1849 telde men tot kruiwagenstraf 543; veroordeelden ter dood, wier straf in kruiwagenstraf is veranderd, 28, id. wier straf in gevangenisstraf is veranderd, 6.

Veroordeelingen bij herhaling 234, waarvan 200 voor de 1ste maal.

Uit een overzicht van den aard der misdaden en wanbedrijven van de veroordeelden, in 1849, blijkt, dat in dat jaar gevangen waren wegens misdaden en wanbedrijven:

tegen de algemeene zaak	227.
tegen bijzondere personen	300.
tegen eigendommen.	3036.
militaire wanbedrijven	401.
opgesloten op grond van art. 66 Strafregt.	54.

Men telde onder de tweede categorie wegens moord, doodslag of poging daartoe 61, kindermoord 7, moedwillige verwonding en mishandeling 172;

onder de tweede categorie: diefstal of poging daartoe 2865, bankbreuk of opligtig 117, brandstichting, vernieling, schade 77;

ouder de militaire wanbedrijven, 313 wegens desertie, 83 geweldenaarij enz.

Van de 4068 gevangenen kenden 527 geen beroep, en behoorden 1209 tot arbeiders, houtzagers sjouwerlieden; 174 tot arbeidsters, spinsters enz.; 118 tot dienstboden; 161 tot kleedermakers; 193 tot kooplieden, kramers, uitventers, winkeliers, uitdragers; 94 landbouwers enz.; 157 schippers en varensgezellen; 162 schoenmakers, leerlooijers; 144 timmerlieden en verwante beroepen; 130 wevers enz.

De Regering heeft voor 1852 eene wet voorgedragen, houdende de begrooting wegens den arbeid der gevangenen. Bij de toelichting daarvan zegt zij:

«De arbeid der gevangenen wordt thans regelmatig verrigt in de bestaande zeven strafgevangnissen, als: de huizen van opsluiting en tuchtiging te Leeuwarden en te Woerden, het huis van correctie te Hoorn, het huis van militaire detentie bij Leiden, de gevangenis van veroordeelde vrouwen te Gouda en de gevangnissen voor jeugdige veroordeelden te Rotterdam en te Amsterdam.

«In verband met het fabriekwezen in de voornoemde gestichten te Leeuwarden, te Woerden en te Hoorn, en door de lofwaardige medewerking der directeuren en verdere beambten aldaar, is sedert eenige jaren die arbeid uitgebreid tot alle de huizen van verzekering, in de hoofdplaatsen der provincie gelegen, en zelfs tot eenige huizen van arrest, als: te Leiden, Sneek, Amerfoort, Almelo, Hoorn en Alkmaar; en er worden steeds pogingen aangewend om de bezwaren, die de invoering van meer geregelde arbeid ook in de overige vier kleine gevangnissen bemoeijelijken, het zij door den te grooten afstand van de strafgevangenis, uit welke het werk moet worden verstrekt, of door de gewoonlijk kleine bevolking en korten tijd der detentie, te overwinnen.

«Nogtans wordt aldaar den veroordeelden, zooveel mogelijk, eenige bezigheid verschaft, het zij door schoolonderwijs en lectuur, het herstellen hunner kleeding- en liggingstukken en het schoonhouden der localen, of door meer of mindere werkzaamheden voor particulieren, voor zooveel de regenten die kunnen verkrijgen.

«In het cellulair huis van arrest en justitie te Amsterdam, in het laatst van 1850 in dienst gesteld, zal de arbeid, bij verdere bevolking, naar de behoefte worden uitgebreid.

«De invoering van den arbeid in de huizen van verzekering en in eenige huizen van arrest, alwaar de gevangenen in vroegeren tijd aan de verderfelijke werkeloosheid waren overgelaten, heeft, volgens de jaarverslagen van regenten, de orde en tucht in dezelve aanmerkelijk verbeterd, de

pogingen tot zedelijke verbetering der gevangenen krachtig ondersteund en verder ten gevolge gehad, dat, door het afzonderen van een gedeelte van het werkloon tot uitgaanskas, veel minder behoeft te worden uitgegeven aan reisgeld aan ontslagen behoeftige gedetineerden.

«De producten van den gezamenlijken arbeid der gevangenen bestaan hoofdzakelijk in ruw en wit linnen en katoenen stoffen, eenig wollen en katoenen breiwerk, mitsgaders in kleër- en schoenmakerswerk, ten dienste der Departementen van Oorlog, van Marine en van Koloniën, van welke de bestellingen uit den aard der zaak veranderlijk zijn en gewoonlijk in de maand October van elk jaar worden kenbaar gemaakt.

«Buitendien wordt in de behoeften voor de dienst der gevangenis- sen, als van kleeding- en liggingsstukken en van mobiele voorwerpen, zooveel immer mogelijk is, door den arbeid der gevangenen voorzien.

«De mindere uitgaaf wegens den arbeid over 1850, dan voor 1851 is toegestaan (hetgeen, volgens den toelichtenden staat, een verschil oplevert van *f* 24,248.47) is in de eerste plaats toe te schrijven aan eenige vermindering in het cijfer der bevolking, welke echter thans weder tot verhooging schijnt te neigen, volgens de hierbij gevoegde statistieke tabel deswege opgemaakt, om welke reden het meerder geraamde voor 1852 dan over 1850 is uitgegeven, ten bedrage van *f* 14,427.47, raadzaam wordt geacht; en voorts aan de toepassing van het nieuw tarief van arbeidsloon, waarbij meerdere evenredigheid in de verschillende werkloonen is gebracht, waarvan de uitkomst bij raming voor 1851 nog niet kon worden beoordeeld.

«Het cijfer der raming van de inkomsten is *f* 130,500, en dat der begrooting van de uitgaven *f* 142,265; mitsdien kan het batig slot der rekening van de ontvangsten en uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1852, bij raming, op *f* 38,235 worden gesteld; welke som dan ook, als vermoedelijk saldo van de administratie, in de raming der staats- inkomsten over 1852 is opgenomen.

Als de jongste mededeelingen bevattende, voegen wij hier nog bij de volgende:

STATISTIEKE TABEL *wegens de veranderingen in het cijfer der bevolking van 's Rijks gevangenen, van 1°. Januarij 1850 tot 1°. April 1851.*

TIJD VAK.	AANWIJZING DER GEVANGENISSEN.								Totaal der bevolking.
	Huis van opsluiting en tuchtiging te Leeuwarden.	Huis als boven, te Woerden.	Huis van correctie te Hoorn.	Huis van militaire detentie bij Leyden.	Strafgevangenis voor veroordeelde vrouwen te Gouda.	Idem voor jeugdige mannelijke veroordeelden te Rotterdam.	Idem voor jeugdige vrouwelijke veroordeelden te Amsterdam.	Al de huizen van verzekering en huizen van arrest.	
Op 1 Jan. 1850.	835	492	683	406	265	189	49	1374	4293
» 1 April »	809	492	651	376	263	182	38	1275	4091
» 1 Julij »	779	471	603	356	260	183	43	1288	3983
» 1 Oct. »	746	466	591	326	249	179	47	1348	3952
» 1 Jan. 1851.	737	460	614	319	250	179	33	1626	4218
» 1 April »	688	443	628	296	255	188	42	1749	4289

Geregeltijk statistiek van Frankrijk 1847—49.

Het Fransche regeringsblad behelst het verslag over de strafregtspleging in 1849, den 26 Julij jl. door den minister van justitie aan den president der republiek aangeboden. Het bevat onder anderen het volgende:

«In het verslag over 1848 uitte ik de hoop, dat de storingen ten gevolge der Februarij-omwenteling, waaraan zelfs de werkzaamheid der justitie zich niet geheel had kunnen onttrekken, in 1849 geen sporen meer zouden achterlaten, en dat het verslag over dat jaar zou getuigen

van een gelukkigen terugkeer tot de beginselen van wijze vastberadenheid, van strenge onpartijdigheid en van behoedzamen ijver, die de regtsbedeeling in Frankrijk onderscheiden. Die hoop is niet teleurgesteld, gelijk uit dit verslag blijkt.

De hoven van assises hebben in 1849 uitspraak gedaan op 4910 contradictoire beschuldigingen; dit getal is 278 meer dan in 1848, maar 947 minder dan in 1847, een jaar waarin de schaarschheid van levensmiddelen veel vergrijpen, vooral tegen den eigendom, medebragt.

Onder de 4910 beschuldigingen van 1849 waren er 2015 wegens misdaad tegen personen, dat is 403 meer dan in 1848, en 2895 wegens misdaad tegen eigendommen, dat is 125 minder dan in 1848.

Het getal voor de hoven van assises gebragte vergrijpen tegen personen was sedert 1826 (toen de openbaarmaking der criminele statistiek begonnen is) nooit zoo groot en dat der vergrijpen tegen de eigendommen nooit zoo klein geweest.

De 4910 contradictoire beschuldigingen van 1849 betreffen 6933 beschuldigten en wel 2942 wegens misdaad tegen personen (dat is 20 pct. meer dan in 1848, toen het aantal reeds zeer hoog was), en 4040 wegens misdaad tegen eigendommen, dat is 17 pct. minder dan in 1848, en 39 pct. minder dan in 1847. De vermeerdering bestaat vooral bij het getal beschuldigingen wegens politieke misdaden, en ook wegens moord, kindermoord, zware verwonding, verkrachting of kwetsing der eerbaarheid (het aantal beschuldigten wegens deze beide laatste misdaden is sedert 1826 ruim tot het drievoud aangegroeid); verminderd is vooral het getal beschuldigten wegens brandstichting en wegens plundering en beschadiging van roerend goed.

De beschuldigten beneden 16 jaren (medegerekend die, welke naar de correctionele regtbanken verwezen zijn, als hebbende geen medeplichtigen ouder dan zij zelve gehad, en omdat de hun ten laste gelegde misdaden niet tot de zwaarste soort behoorden) maken $5\frac{5}{10}$ pct., dus ruim een twintigste van het geheele getal beschuldigten uit.

Het schijnt onbetwistbaar, dat de plattelandsbewoners naar evenredigheid minder misdaden van de onderscheiden soorten bedrijven dan de stadsbewoners; maar de verhouding laat zich niet juist bepalen, omdat de bevolkingstaten de bevolking niet in landelijke en stedelijke verdeelen.

Onder de beschuldigten waren 3355 zonder eenige kundigheid; 2304, die gebrekkig het lezen en schrijven of het lezen alleen verstonden; 998, die genoeg lezen en schrijven konden om er voor zich dienst van te hebben; 326, die kundige lieden konden geheeten worden.

In de betuigeling der misdaad is in 1849, vergeleken met 1848, een weinig verbetering zichtbaar; maar zij laat, alles te zamen genomen,

nog veel te wenscheen over. De bepaling, dat acht (en niet langer zeven) stemmen ter veroordeeling noodig zijn, bleef nadeelig op de beslissing der jury werken. De jury heeft dan ook in 1849 slechts 2384 (6 pct. minder dan in 1847) van de 4910 beschuldigingen geheel aangenomen en 1052 (6 pct. meer dan in 1847) geheel verworpen.

Van de 6983 beschuldigten van 1849 zijn 2774 vrijgesproken, en 4209 veroordeeld, waarvan 39 ter dood (dat is 3 meer dan in 1848 en 26 minder dan in 1847), 196 tot levenslangen dwangarbeid, 835 tot tijdelijken dwangarbeid, enz.

In 1849 zijn van de 100 beschuldigten 40 vrijgesproken: dit cijfer was sedert 1826 het hoogst in 1831, te weten 46, en het laagst in 1841 tot 1843, te weten 32.

Onder de 3586 personen, die in 1849 aan misdaad schuldig verklaard zijn, waren 2509, bij welke door de jury het bestaan van verzachtende omstandigheden is erkend, dat is 70 pct. (tegen 72 in 1848, en 73 in 1847 en 1846).

Van de 39 ter dood veroordeelden zijn 24 ter dood gebragt, 9 begenadigd, een is door zelfmoord aan de gerechtigheid der menschen ontkomen; terwijl het lot van vijf, die later bekentenissen gedaan hadden, nog niet bepaald is.

De tabel der veroordeeling toont, dat de jury ook in 1849 strenger was tegen beschuldigten van vergriep tegen de eigendommen, dan tegen de beschuldigten van vergriep tegen de personen, strenger tegen mannelijke dan tegen vrouwelijke beschuldigten.

Buiten de 4910 contradictoire beschuldigingen, zijn in 1849 voor de hoven van assises gebragt 566 beschuldigingen bij contumacie, betreffende 638 afwezige beschuldigten, van welke 28 ter dood, 34 tot levenslangen dwangarbeid veroordeeld, slechts 5 vrijgesproken zijn.

Het gebeurt veel te zelden, dat bij contumacie veroordeelden later in handen der justitie geraken, dit gebeurde in 1849 slechts met 115, van welke 50 vrijgesproken zijn.

De 546 in 1849 definitief besliste beschuldigingen wegens politieke misdaden betroffen 1137 beschuldigten (waaronder 300 wegens drukpersvergriep), van welke 795 vrijgesproken, en 16 tot geldboete, 253 tot gevangenisstraf van minder dan een jaar, en 73 tot gevangenisstraf van een jaar of langer veroordeeld zijn.

In 1849 zijn aan 100 veroordeelden brieven van rehabilitatie verleend (tegen 114 in 1848).

De 361 correctionnele regtbanken hebben in 1849 in 164,057 zaken en over 216,744 aangeklaagden uitspraak gedaan; in 1848 was het eerste cijfer bijna 3 pct. lager, het andere bijna gelijk.

Sedert 1826 is het getal zaken en dat der beklaagden, op requisitie van het openbaar ministerie voor de correctionele regtbanken behandeld, jaar op jaar aanmerkelijk toegenomen. De vermeerdering bedraagt voor de zaken 167 op de 1000, en voor de beklaagden 155 op de 1000.

Daarentegen is in het steeds vrij beperkte getal zaken en beklaagden, waarover op vordering van civiele partijen uitspraak gedaan is, sedert eenige jaren eene strekking tot vermindering zichtbaar.

Het getal zaken en beklaagden, regtstreeks door het openbaar ministerie vervolgd, is sedert 1826 slechts eenmaal grooter dan 1849 geweest, namelijk in 1847, toen de schaarsheid van levensmiddelen eene aanmerkelijke vermeerdering van het getal misdaden en wanbedrijven te weeg bragt.

Terwijl sedert 1826 het getal beschuldigten van gequalificeerden diefstal met 600 is verminderd, is dat der beklaagden van eenvoudigen diefstal met 18.431 toegenomen. Bijna een tiende gedeelte van het getal beklaagden van diefstal in 1849 was beneden den ouderdom van 16 jaren.

Van de 216,744 beklaagden, waarover in 1849 door de correctionele regtbanken definitive uitspraak is gedaan, zijn 189,722 veroordeeld (6458 daarvan tot gevangenisstraf van een jaar of langer); 24,221 zijn vrijgesproken; 2311 beklaagden beneden den ouderdom van 16 jaren zijn van alle straf vrijgesproken, als zonder oordeel des onderscheids gehandeld hebbende, en daarvan zijn 1257 naar hunne ouders, op dezer verlangen, teruggezonden, terwijl de overige 1544 voor korteren of langeren tijd naar de verbeterhuizen gezonden zijn om er te worden opgevoed.

Bij de correctionele regtbanken is in 1849, gelijk bij de hoven van assises, iets meer kracht betoond tot betuigeling van het misdrijf dan in 1848. Naar evenredigheid was het getal vrijspraken minder en dat der veroordeelingen tot gevangenisstraf grooter bij de beklaagden, die op vordering van het openbaar ministerie en van civiele partijen teregtgesteld zijn; maar het getal vrijspraken bij de vervolgingen van wege openbare administratie is iets, namelijk 34 tot 35 op de 1000, toegenomen.

Uit een tabellarisch overzicht van de uitspraken der correctionele regtbanken sedert 1826 blijkt, in hoe verschillende mate van de strafmagt gebruik is gemaakt naar het onderscheid der vervolgende partijen, en welke verbetering in dit opzigt sedert 1826 is verkregen. Zoo zijn van 1827 tot 1830, van 1000 beklaagden, waarover op vordering van het openbaar ministerie uitspraak is gedaan, niet minder dan 270 vrijgesproken; van 1846 tot 1849 wisselde dit getal af tusschen 141 en 160 op de 1000. De uitkomsten zijn niet minder voldoende ten opzichte der beklaagden, die op vordering van openbare adminis-

tration te regt gesteld zijn. Anders was het bij de vervolgingen, regtstreeks door civiele partijen ingesteld; maar dit is omdat civiele partijen, door drift vervoerd, in het instellen van vervolgingen altijd weinig gematigdheid in acht nemen.

Spreken de correctionele regtbanken naar evenredigheid weinigen vrij, zij betoonen zich dikwijls zeer toegeeflijk in de toepassing der straffen; zoo was voor een derde der veroordeelden in 1849 de opgelegde gevangenisstraf slechts van zes dagen tot ééne maand, en voor bijna een zesde korter dan zes dagen.

De correctionele regtbanken maken, even als de hoven van assises, veelvuldig gebruik van verzachtende omstandigheden. Het bestaan daarvan is aangenomen bij 48,943 der veroordeelden, in 1849, dat is bij 563 op de 1000, wier misdrijf het aannemen van verschoonende omstandigheden toeliet; dit cijfer was 571 in 1848 en 584 in 1847. De toegeeflijkheid was dus in 1849 iets minder aanzienlijk dan in de beide vorige jaren.

Van de 164,057 vonnissen, in 1849 door de correctionele regtbanken uitgesproken, is van 7015 beroep gedaan, en daarvan zijn 4343 bevestigd en 2672 geheel of ten deele te niet gedaan.

Het valt der justitie soms zeer moeilijk te ontdekken, of de voor haar gebragte personen reeds vroeger met het geregt in aanraking geweest zijn. Om hierin te voorzien, is laatstelijk bij ministeriële resolutie voorgeschreven, dat op 361 griffien van de burgerlijke regtbanken van eersten aanleg alphabetische registers moeten aangelegd worden van alle ergens in den lande veroordeeld wordende personen, die uit het regtsgebied der regtbank geboortig zijn. Men zal dus vóórtaan slechts iemands geboorteplaats behoeven te kennen, om te kunnen nagaan, of hij vroeger geregteijk veroordeeld is. Deze lijsten zullen ook zeer nuttig kunnen zijn voor particulieren, om zich omtrent de zedelijkheid van een of ander persoon te vergewissen.

Onder de 6983 personen, die in 1849 door de hoven van assises contradictoir zijn gevonnisd, hadden 1785, dat is 26 pet., reeds vroeger geregteijk veroordeelingen ondergaan. Dit getal is sedert 24 jaren bestendig en gelijkmatig toegenomen. Van hen zijn in 1849 een zesde vrijgesproken en de overige veroordeeld, 17 ter dood.

Van de beklaagden in 1849, door de correctionele regtbanken gevonnisd, hadden 21,114, dat is 175 op 1000, reeds vroeger geregteijk veroordeelingen ondergaan. Ook dit getal is sedert 15 jaren steeds toegenomen (hoewel niet zoo snel als dat der criminele recidivisten). Van hen zijn in 1849 naauwelijks een twintigste vrijgesproken. Doch aan een vrij groot aantal zijn slechts straffen van zeer korten duur opgelegd, en deze hebben van die toegeeflijkheid misbruik gemaakt om nieuwe

wanbedrijven te plegen, die onverwijd nieuwe vervolgingen hebben noodig gemaakt. Zoo zijn 2349 recidivisten twee of meermalen in den loop van 1849 teregtgesteld; met een weinig minder toegeeflijkheid des regters zouden alle deze personen slechts eenmaal gevonnisd geworden zijn.

De bestendige toeneming van het getal criminele en correctionnele recidives bewijst, dat het strafstelsel in Frankrijk spoedige en afdoende hervorming behoeft. Van de 100 in 1845 uit de galeikerkers ontslagenen zijn reeds 43 wederom in handen der justitie gevallen.

In 1849 zijn 34,543 misdaden of wanbedrijven onvervolgd gebleven, omdat men de daders niet op het spoor kon komen of tegen de verdachten geen genoegzaam bewijs vond. Daaronder zijn 212 moorden, 30 vergiftigingen, 159 manslagen, 141 kindermoorden, 2309 brandstichtingen, 270 verkrachtingen of aanrandingen der eerbaarheid, 6308 gequalificeerde diefstallen en 14,639 eenvoudige diefstallen, of pogingen tot die misdaden of wanbedrijven.

In 1849 zijn 74.339 personen in preventive hechtenis gesteld. Daarvan zijn 1935 onder borgtocht voorloopig op vrije voeten gesteld; 27,203 zijn niet veroordeeld, maar na eene preventive hechtenis, die voor 19,863 korter dan eene maand geduurd had, vrijgelaten.

De naar het besluit van 7 Augustus 1848 opgemaakte lijsten bevatten 1,370,540 burgers geschikt om als gezworenen te zitten (voor 1848 was dat getal 260 tot 270,000); 16,506 daarvan zijn in 1849 opgeroepen om zitting te nemen; ruim een tiende heeft aan deze oproeping niet beantwoord, doch, op 6 na, alle wegens geldig erkende redenen. Het getal niet opgekomen gezworenen was in de vorige jaren niet geringer.

De heeren DALLOZ AINÉ en ARMAND DALLOZ zetten, ondanks de hun ongunstige tijdsomstandigheden in Frankrijk, met onbezweken ijver de nieuwe uitgave voort van hun *Répertoire méthodique et alphabétique de Législation, de Doctrine et de Jurisprudence, en matière de Droit civil, commercial et criminel*, enz. Dit werk wordt te regt geheeten een gedenkstuk, opgericht voor de Fransche jurisprudentie. Het *Recueil alphabétique*, of *Jurisprudence générale*, van den eersten, de *Dictionnaire général* van ARMAND DALLOZ, en het *Répertoire méthodique*, dat zij thans te zamen uitgeven, kunnen met de daad niet dan als één werk worden beschouwd; doch het is onafgebroken bijgehouden, aangevuld, verbeterd, en klimt, eenerzijds, tot den oorsprong van de nieuwe instellingen in Frankrijk op, waarmee die van andere landen zoo veel betrekking hebben, en aan de andere zijde, wordt de opvolging van wetten nagegaan en komt men ongevoelig tot den jongsten tijd.

Themis, D. XII, 3e St. [1851].

Het doel van dit *Répertoire* is hetzelfde als de vorige werken, doch de wijze van bearbeiding, het plan verschilt grootelijks. Het *Recueil alphabétique*, in 1824 in het licht gegeven, was eene eerste dienst, aan wetenschap en praktijk bewezen; doch de aanvulling in vervolgdeelen, waarin weinig orde in de regtspraken heerschte, was ondoeltreffend. Het *Recueil alphabétique* bragt daarin meer licht aan, rangschikte de uitspraken, bekorte wat noodeloos te langdradig was gegeven, en verliet de jurisprudentie als 't ware tot regtsleer.

De *Dictionnaire général* van den heer ARM. DALLOZ was een uittreksel, eene inhoudstafel, om zoo te zeggen, van het werk zijns broeders; doch na elf jaren tijds was een nieuwe schat vergaderd van regtsbeslissingen en nieuwe wetsbepalingen, waardoor zijn werk werd aangevuld; en een uitvoerig bijvoegsel op die *Dictionnaire* bragt den arbeid tot 1842.

Het werk, dat de heeren DALLOZ thans het licht doen zien, zal uit veertig boekdeelen in 4°. bestaan, waarvan er zestien reeds het licht hebben gezien; ofschoon het een herdruk wordt geheeten van het *Recueil alphabétique*, zoo is die verrijkt met al wat wetgeving, regtspraak en leer sedert 1824 belangrijks hebben opgeleverd, zoo is het plan van bewerking veel uitgebreider, van hooger standpunt genomen, en worden de behandelde onderwerpen doorgaans dieper in 't hart nagegaan. Menig *artikel* mag wel eene *verhandeling* genoemd worden. Afzonderlijk uitgegeven, zouden het boekdeelen uitmaken. In eene der jongste afleveringen komt een belangrijke arbeid voor, wegens de Mahomedaansche wetgeving in Algerie. Het woord *forêts* vervult een geheel deel; tot de ontwikkeling van al wat daaronder kan gebracht worden, zijn den zamenstellers vooral van dienst geweest de mededeelingen van den heer MEAUME, hoogleeraar voor de wetgeving in de school voor het boschwezen te Nancy. Een ander onderwerp vervult meer dan een deel: de *registratie*; de behandeling streeft die van hetzelfde onderwerp, door de heeren CHAMPIONNIÈRE en RICAUD, de eerste bearbeiders van dit veld (zie bladz. 519 hiervoren), op zijde. De staathuishoudkunde wordt in het werk van de heeren DALLOZ niet voorbijgezien, daar die wetenschap zich meer en meer in bespiegeling en toepassing doet gelden.

De heer DALLOZ (de oude) heeft zich sedert lang bezig gehouden met een *Essai sur l'histoire du Droit*, dat tot inleiding van het geheele werk zal strekken, en dat hij zich heeft voorbehouden zelf in het licht te bezorgen.

Wat de staathuishoudkundige wetenschap betreft, waarvan wij zoo even gewaagden, ook deswege is een belangrijk, veelomvattend werk in Frankrijk ondernomen; te weten: een *Dictionnaire de l'économie politique*. Naar volgorde van het alphabet worden daarin de beginselen der

wetenschap ontwikkeld, het gevoelen medegedeeld der schrijvers, die van den aanvang af het meest tot grondvesting en opbouw van deze wetenschap hebben bijgedragen, eene algemeene bibliographie van de staathuishoudkunde opgenomen, met levensberigten over de voornaamste schrijvers, en eene beredeneerde opgave van de voornaamste hunner werken. Tot de uitgave van dit gewigtig werk, dat onder de hoofdleiding staat van den heer CH. COQUELIN, bekend door zijne belangrijke verhandelingen en werken over de tarieven, het crediet, bankwezen enz., telt mannen als F. BASTIAT, A. BLANQUI, LEON FAUCHER, H. SAY, WATTEVILLE en WOLOWSEY onder zijne mede-arbeiders; de heer MAURICE BLOCK is bepaaldelijk met het bibliographisch gedeelte belast.

Bij uitspraken van den Brusselschen regter, zijn onlangs (zie *Weekblad van het Regt* n°. 1246) deze vragen uitgemaakt:

« Men kan op den namaak van voortbrengselen van kunst en nijverheid de wet van 19 Julij 1793 niet toepassen, die slechts den eigendom beschermt van gewrochten van den geest of het vernuft, welke tot de schoone kunsten behooren. Men moet op die voortbrengselen de wet van 25 Jan. 1817 toepassen.

« De eigendom der voortbrengselen van kunst en nijverheid kan niet gerevendiceerd worden, dan voor zooverre deze gebreveteerd zijn. Bij gevolg is de namaak daarvan, indien de eigenaar niet bewijst dat hij een brevet (octrooi) verkregen heeft, geen misdrijf. »

Genocmd regtsblad voegt bij de mededeeling van die zaak het volgende:

« Zie nopens de wet van 25 Jan. 1817, omtrent het verleenen van uitsluitende regten op de uitvindingen en verbeteringen van kunst en volksvljht, Mr. D. LEON, *de Regtspraak van den Hoogen Raad*, 1, blz. 157, 158, en de daár bijgebragte autoriteiten.

Zie ook de onlangs uitgekomen verhandeling van den heer A. J. B. STOFFELS, *De wetgeving op de octrooijen van uitvindingen* enz. Na een wetenschappelijk betoog over de octrooijen in het algemeen en een overzicht van de vreedme wetgevingen deswege, geeft schr. zijne aantekeningen en bedenkingen op de Nederlandsche wetgeving over de octrooijen. Uit een en ander zal men de noodzakelijkheid bevroeden om de Nederlandsche wetgeving op dit stuk spoedig aan eene herziening te onderwerpen, en deswege zal het werk van den heer S. met vrucht kunnen worden geraadpleegd.

De Londensche tentoonstelling heeft de aandacht van schrijvers, fabrikanten en kooplieden allerwege op de wetgeving nopens den eigendom van letter- en kunstvoortbrengselen en werken van volksvljht gevestigd. Dezer dagen heeft de beroemde schrijver DICKENS, te Londen, eene

vergadering geleid, met het doel om dien eigendom algemeen geldende te maken.

Inmiddels heeft de Engelsche wetgeving zich de zaak reeds eenigermate aangetrokken.

Het huis der lords heeft in zijne zitting van 3 Julij jl. een wetsontwerp tot verbetering der wetgeving op de octrooijen (of eigendomsbewijzen van nieuwe uitvindingen) definitief aangenomen. De nieuwe wet vereenvoudigt den gang der administratie in deze, en verzekert haar betere voorlichting. Zij snijdt menigerlei bedrog af, door van de uitvindingen, waarvoor octrooi gevraagd wordt, naauwkeurige en omstandige beschrijvingen te vorderen. Zij vermindert de kosten voor den uitvinder, die thans beginnen moet met 300 tot 400 pond sterling uit te geven, tot bijna de helft, en dit bedrag zal grootendeels eerst dan betaald moeten worden, wanneer het nut van het octrooi feitelijk zal gebleken zijn, daar de betaling in drie termijnen geschiedt, terwijl het octrooi vervalt, zoo de houder in gebreke blijft den tweeden en derden termijn te voldoen. Op deze wijze hoopt men de vermeerdering van het aantal nuttelooze octrooijen, die voor de houders niet meer voordeelig en voor andere uitvinders belemmerend zijn, en daarmede eene menigte ingewikkelde geschillen, voor te komen. Ook behelst de wet eene bepaling, die aan mingevoeden en arbeidslieden gelegenheid geeft om van hunne uitvindingen zelven partij te trekken; zij bepaalt namelijk, dat elk, die de omstandige beschrijving eener nieuwe uitvinding overlegt, daarop, tegen betaling van 5 pond st., een voorloopig octrooi voor zes maanden kan bekomen.

Lord GRANVILLE, de onder-voorzitter van den raad van koophandel, deze eigenlijk van lord BROUGHAM afkomstige wet in het Hoogerhuis verdedigende, verklaarde, dat hij voor zich met het beginsel der octrooijen niet ingenomen was, zoo omdat het in de toepassing aan onvermijdelijke kosten en moeilijkheden onderhevig was, als omdat de geest van uitvinding zoodanige baatzuchtige prikkels niet behoefde (1).

Wat bijzonder den letterkundigen eigendom betreft, heeft de Fransche regering, zoo als men weet, dit jaar met Sardinie en Portugal verdragen tot wederzijdschen waarborg aangegaan; er zijn nog onderhandelingen met Oostenrijk, Engeland, Nederland en Belgie tot hetzelfde einde aanhangig.

Verscheiden omstandigheden dragen tot meerderen aandrang in dezen bij: de heer RENOARD te Parijs, heeft zich over een nadruk te beklagen gehad van zijne fraaije uitgave der *Histoires des Peintres*, door het *Verlags-*

(1) Deze nieuwe wet heeft in Engeland een aantal geschriften en toelichtingen uitgelokt. Daaronder merkt men vooral op dat van den heer H. LUND *a Treatise on the substantive Law relating to letters patent for inventions*. Daarin wordt het onderwerp met veel helderheid en in behagelijke inkleeding behandeld.

Comptoir van GRIM te Leipzig, waardoor hij zich vooral benadeeld gevoelde, omdat de keurige houtsnée-figuren in den tekst slecht overgebracht waren, zonder clichés, door eene grove wijze van decalqueren. Hij heeft zich tot den raad van den boekhandel te Parijs gewend, aan wiens hoofd de heer PAGNERRE staat, die dezen nadruk aan de goede trouw des Duitsehen boekhandels en aan de Saksische regering heeft bekend gesteld, als een nadruk, onwaardig in de magazijnen voor te komen, onwaardig ook een ieder, die eerbied gevoelt voor eens anders belangen, voor den roem der kunst en het vertrouwen van 't publiek.

De heer BULOZ, directeur van de *Revue des Deux Mondes*, heeft den heer MELINE, die de bepalingen van eene overeenkomst niet nakwam en genoemde *Revue* weder was beginnen na te drukken, voor de Regtbank van koophandel te Parijs gedagvaard, ten einde met dien nadruk op te houden, tot betaling van schade en interessen, door de Regtbank te bepalen, voorts tot betaling eener schuldvordering van 513 franken, en voorts in alle kosten: welke vorderingen hem zijn toegewezen.

Deze en andere omstandigheden doen de regeringen er op bedacht zijn, nopens den nadruk elkanders ingezetenen die waarborgen te geven, welke de goede trouw en eerbiediging van eigendomsregt voorschrijven. »

Lijfstraffen in het Britsche leger. — Hervormingen in het Britsche regtswezen enz.

In een verslag, door kolonel JEBB, den inspecteur-generaal der militaire gevangnissen aan het Britsche ministerie van oorlog ingezonden, en hetwelk onlangs aan het Parlement is overgelegd, wordt bepaaldelijk van de veranderingen in de strafwetgeving voor het krijgsvolk te lande gewag gemaakt. Het blijkt, dat de gevangenisstraf, die in plaats van het straffen aan den lijve is ingevoerd, gunstige gevolgen heeft opgeleverd, en zulks ondanks het deswege door vele officieren voorgestane gevoelen. Kolonel JEBB zegt toch: « Indien de beschouwingen van officieren van langdurige ondervinding in Hr. Mjs. dienst, wegens den invloed van lijfstraffen, geground waren, dan zou er eene groote vermeerdering van misdaden in het leger verwacht hebben moeten worden, als een noodzakelijk gevolg van de beperking der bevoegdheid van de krijgsraden en van de wezenlijke vermindering der toepassing van eene straf, die tot handhaving van de krijgstucht zoo noodwendig werd beschouwd. Het verheugt ons evenwel op te merken, dat de uitkomst niet ongunstig is geweest, en ofschoon die gedeeltelijk hieraan moet toegeschreven worden, dat goed gedrag bijzonder is aangemoedigd, dat eene betere klasse van manschap is aangenomen en een gedeelte der slechte soldaten

is afgedankt, zoo ontwaart men toch nog genoegzaam, dat de gevangenisstraf voor militaire overtredingen aan de verwachtingen, welke men deswege gekoesterd heeft, wel heeft beantwoord. »

In 1845, het jaar vóór de oprigting van de gevangnissen, was het getal veroordeelden door de krijgsgaden 9,954, en er werden 652 lieden aan den lijve gestraft. In 1850 bedroeg het getal veroordeelingen 9,306, en dat der lijfstraffen 238. Het leger was op beide tijdstippen nagenoeg even sterk — in 1845, 125,252 man; in 1850, 125,119. In het afgelopen jaar werden door de inspecteurs der militaire gevangnissen 495 zweepslagen, wegens zware vergrijpen, opgelegd, en in 1849, 550.

Er zijn negen militaire gevangnissen in het Ver. Koningrijk en acht in de overzeesche bezittingen, te zamen zeventien, die 12 à 1300 gevangenen op eens kunnen bevatten.

In de militaire gevangnissen (die in de koloniën niet mede gerekend) werden opgenomen 3850 veroordeelden in 1847, 4009 in 1848, 3533 in 1849, 3565 in 1850. In 1850 was het getal dergenen, die wegens desertiën en verwijdering zonder verlof gevangen gezet werden, juist gelijk met dat in 1849; doch terwijl het getal wegens verwijdering veel aanzienlijker was, was dat wegens desertie veel geringer dan in 1849; het aantal gevangenen wegens dronkenschap was grooter. Het aantal recidiven is toenemende en was in 1850 niet minder dan 1268, dat is ruim een derde van het geheel getal gevangenen.

De inspecteur-generaal der militaire gevangnissen, kol. JEBB, geeft te kennen, dat hij, na de maatregelen in de laatste jaren ten voordeele des legers genomen, verwacht had over het algemeen gunstiger berigten te zullen kunnen geven. Terwijl, zoo als gezegd is verscheidene maatregelen genomen waren om den toestand der soldaten in het algemeen te verbeteren, hen tot goed gedrag aan te moedigen en eene minder lage klasse van menschen tot de dienst uit te lokken, werden bij de bezuinigingen bij het leger de slechtsten weggezonden; van deze laatsten echter zijn een aantal, als voor de dienst uitnemend geschikt zijnde, weder in het leger opgenomen.

De inspecteur-generaal geeft dan ook in overweging vaste bepalingen te maken, om de regementen van dronkaards en onverbeterlijke soldaten te zuiveren, en de eens ontslagenen zoo te kenmerken, dat zij niet weder in dienst kunnen treden.

Deserteurs worden nog steeds met de letter D gebrandmerkt, en daar dit merk dikwerf binnen kort verdween of door kunstmiddelen uitgewischt werd, zijn er dezer dagen eenige maatregelen verordend, strekkende om het merk onuitwisschaar te maken; zullende dit deel van het vonnis, in de militaire strafgevangenis, door den daarbij aangestelden officier van gezondheid worden uitgevoerd.

— Opmerkelijk is de beweging, die zich sedert eenigen tijd in Engeland nopens de hervorming van het regtswezen en de opleiding tot de regtsgeleerdheid openbaart. In de afgelopen zitting van het Parlement zijn eenige stappen daartoe gedaan, door de wijziging in de manier van getuigenis-afleggen, de inrigting van een der aanzienlijkste hoven enz. Bij het scheiden van de vergadering heeft lord BROUGHAM, die met lord DENHAM de voorste op de bres is, om in den alouden, maar verwarden regtsstoestand verbetering aan te brengen, eenen brief bekend gemaakt, waarin hij met blijdschap op de verworven voordeelen in deze terugziet, doch met niet minder aandrang op volharding voor den vervolge staat. Hij hoopt, dat in de aanstaande zitting nog krachtiger de hand aan het regtswezen zal gelegd worden, om veel op te bouwen, wat door eeuwen tijds is in onbruik geraakt of ter nedergeslagen, en om partij te trekken van hetgeen op het vaste land nopens wetgeving en regtswezen beter is.

Dagbladen en tijdschriften in Engeland slaan sedert dienzelfden toon krachtig aan; en niet onbelangrijk komt ons voor het volgende deswege mede te deelen uit den *Times* (van 17 Sept. jl.).

« Naauw verbonden met de aanstaande hervormingen in de wetgeving en de waarschijnlijke veranderingen in de bestemming van den regtsgeleerde is het gewichtig vraagstuk van de opleiding tot regtskennis. Als wij er eenmaal, zoo als wij hopen, in geslaagd zullen zijn, om de regtsgedingen en de praktijk van onze hoven tot een enkel, verstaanbaar en ligt toepasselijk wetboek te brengen, dat de gemeene burgerlijke wet, billijke regtsvordering en kerkelijk regtsgebied omvat, en waarbij als hoofddoel gesteld is, hoe 't best wet van feit te scheiden en de punten aan te wijzen, welke nopens beide aan 's Hof's beslissing zullen staan, dan is het onmiskenbaar, dat de wet des lands een aanzien zal erlangen, dat men er thans nog niet aan toekent, en men zich met de borst op de kennis er van zal toeleggen. Tot dusverre zijn de regelen en beginselen, welke het instellen van eene regtsvordering en de wijze om de zaak aan beide zijden bloot te leggen, zoo ingewikkeld geweest, en zij zijn het nog, dat zij de aandacht van den regtsbeoefenaar, zoo niet uitsluitend, dan toch in zulk eene mate tot zich getrokken hebben, dat de stelselmatige studie der wet zelve daardoor verwaarloosd werd. Doch wanneer die redenen van afleiding en belemmering zullen weggenomen zijn, dan zal de geest van onderzoek en verbetering, welke thans uitsluitend wordt ingenomen door de in 't ooghouding van de procedure voor de hoven, zijn natuurlijk veld te ontginnen vinden, ter verbetering van de wet zelve. Wij zullen ons dan niet langer tevreden stellen met eene wet, geground op verouderde beginselen, wier oorsprong zelve het onderwerp

van allerlei oudheidkundige nasporingen moet uitmaken, en wier ongerijmdheden, als zij voor de beschouwingen en handelingen van de latere tijden moeten gelden, aangevuld worden door willekeurige exceptiën, alteratiën en qualificatiën, die uitgevonden worden voor den eisch van den oogenblik, zonder in 't minst op stelsel of verband te letten. De wet moet op nieuw in eene wetenschap gevat worden, steunende niet op historische, maar op ethische beginselen; niet op duistere foedale grondregelen, maar op de grondslagen van eene verlichte regtsleer. Daarom is het van het hoogste aanbelang, te vragen, waar hier te lande de middelen, de hulpbronnen zijn, om eene opleiding tot regtskennis te erlangen, die onze opkomende regtsgeleerden in staat zal stellen, dat ruime veld op edele wijze te bewandelen, dat zich voor hen opdoet. Wij zouden de vraag nog algemeener kunnen stellen, en de bedenking opperen, of er hier te lande wel gelegenheid tot eenig onderrigt in de wet hoegenaamd bestaat? Wij hebben geleerde maatschappijen, die het monopolie van de balie bezitten en die geschikt zijn om wa voorwaarden ook te hechten aan 't bekomen van den rang van advocaat.»

Het blad treedt in eenige bijzonderheden, om aan te toonen, dat de tegenwoordige wijze van bevordering tot dien rang geheel ongeschikt is; dat vele personen louter om den titel worden toegelaten, zonder eenig doel om hun edel beroep uit te oefenen, en alleen om hunnen vrienden de gelegenheid te geven ze tot betrekkingen te roepen, welke wetkennis veronderstellen, die zij niet bezitten.

«Die studenten daarentegen, die met de daad wenschen, niet alleen advocaten, maar regtsgeleerden te worden, hebben alleen de treurige keus om 't zij zich zonder koers noch kompas op den onmetelijken oceaan der wet te begeven, waar de kielen hunner voorgangers geen spoor hebben nagelaten, en misschien een paar jaren in verkeerd geleide studien te verliezen, of zich tegen zware onkosten in de vertrekken van den pleiter of anderen leider door te brengen, waar zij de zaken verkeerd leeren aanvatten door naar eischen der praktijk, de beginselen van eene wetenschap toe te passen, die zij nooit geleerd hebben. Die handelwijs is zoo ongeveer even verstandig, als indien wij een student in de godgeleerdheid zouden willen toelaten te prediken vóór dat hij geleerd had den Bijbel te verstaan, of een student in de heelkunde eene kunstverrigting te volvoeren, eer hij 't gebruik van de instrumenten en den aard der lichaamsdeelen had geleerd.

«En dit is nogtans de eenige opleiding tot de regtsgeleerdheid, die wij bezitten, en het moet alleen bevreemding baren, dat zonder betere hulp de mate van noodige kennis nog zoo verre verkregen wordt.»

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

TWAALFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

STAATSREGT. — *De naturalisatie onder de Grondwet van 1815*, door Mr. F. A. T. WEVE, advocaat te 's Gravenhage.

De Hooge Raad heeft den 10 Oct. jl. een belangrijk arrest gewezen, in n°. 1271 *W. v. h. R.*, opgenomen, waarbij, met bevestiging van een vonnis der Arr.-Regtb. van Rott. van den 30 Aug. 1851 (*W. v. h. R.* n°. 1261), houdende bekrachtiging eener door den Raad der gemeente Gorinchem gegevene beslissing, de naturalisatie, door den Koning verleend onder de werking der Grondwet van 1815, regtsgeldig zijn verklaard.

Het gewigt dier, mijns inziens onjuiste, beslissing zal gewis een nader onderzoek dier stof regtvaardigen.

De beslissing der vraag hangt af, gelijk de Hooge Raad bij het gemelde arrest overweegt, van de bepalingen der Grondwet van 1815. Een onderzoek voor zoo veel noodig der bepalingen, welke met de naturalisatie in verband staan, is derhalve een eerste vereischte.

Art. 8 der Grw. van 1815 (art. 7 der gewijzigde Grw. van 1840) omschreef het *inboortingschap in engeren*

Themis, D. XII. 4^e St. [1851].

zin of het *volle inboorlingschap*. *Inboorling in engeren zin* was de Nederlandsche ingezetene (1), geboren *en* in het rijk of deszelfs buitenlandsche bezittingen (of ook elders, indien de ouders ter zake van 's lands dienst afwezig of anderzins op reis waren), *en* uit Nederlandsche ouders. Dit volle inboorlingschap maakte benoembaar tot zekere hooge landsbedieningen.

Het *inboorlingschap in ruimeren zin* vond men omschreven in art. 9 der Grw. van 1815 (art. 8 der gewijzigde Grw. van 1840). *Inboorling in ruimeren zin* of *Nederlander* was elk ingezetene (1) van het Rijk of deszelfs buitenlandsche bezittingen (2), zonder onderscheid, die geboren was in Nederland of deszelfs koloniën (3), of die als aldaar geboren werd aangemerkt het zij door *wetduiding*, het zij door *naturalisatie*. Dit inboorlingschap in ruimeren zin of Nederlandschap maakte benoembaar tot alle overige openbare bedieningen.

Wetduiding, bij geenerlei staatsregtelijke wet nader geregeld, bestond alleen in de bij art. 8, 2^e lid, Grw. 1815 aangewezenen gevallen. *Naturalisatie*, noch bij de Grondwet zelve, noch bij eenige staatsregtelijke wet geregeld, bestond niet, immers kon volstrekt niet toe-

(1) Hoe lang men moest gevestigd zijn geweest, was, hoewel ten onrechte, niet bepaald, en derhalve onverschillig.

(2) Hij, die ingezetene was eener kolonie van het Rijk, was niet benoembaar tot de landsbedieningen, in art. 8 opgesomd, maar wel tot alle overige, ook in Nederland. — Art. 9 toch herhaalde niet de uitdrukking, in art. 8 gebezigd, «Nederlandsche ingezetenen»; integendeel, het zeide: *alle de ingezetenen, zonder onderscheid*.

(3) Hij, die in eene der koloniën van het Rijk geboren was, was geboren *Nederlander*; dit vloeit voort uit art. 3, dat geboorte in Nederland of deszelfs buitenlandsche bezittingen gelijk stelde. Vg. art. 19 Grw. 1805, en artt. 30 en 52 Grw. 1806.

Reeds alleen door de geboorte was men *Nederlander*; om echter het genot van het inboorlingschap te hebben, moest men ingezetene zijn van het Rijk of deszelfs koloniën.

gepast worden. Wel gaf art. 10 Grw. 1815 (art. 9 gewijzigde Grw. 1840) den Koning gedurende zekeren tijd eene buitengewone bevoegdheid (om bijzondere redenen te billijken), aan zekere voorwaarden gebonden; maar zij gaf hem geene bevoegdheid tot het verleenen der gewone of kleine naturalisatie. Zij gaf den Koning het regt om binnen een jaar na hare invoering aan personen, buiten 's lands geboren, doch binnen het Rijk gevestigd, het volle regt van inboorlingschap en (of) de verkiesbaarheid tot alle ambten, zonder onderscheid, te vergunnen, — met andere woorden, zij gaf hem het regt om binnen dien bepaalden tijd het volle inboorlingschap te verleenen aan in het Rijk, het zij Nederland, het zij deszelfs buitenlandsche bezittingen gevestigde, ofschoon daar niet geboren personen (1), maar nergens gaf hij hem het aan geenerlei voorwaarde gebundene regt om ten zelfden tijde of na dien tijd de gewone naturalisatie te verleenen.

Men bewere niet, dat de Grondwet, den Koning bij art. 10 het meerdere opdragende, hem ook het mindere, de magt om gewone naturalisatie te verleenen, gaf; dat meerdere toch kon de Koning slechts *tijdelijk*, en daarenboven *aan voorwaarden gebonden*: de te naturaliseren persoon moest *in het Rijk gevestigd* zijn. Opmerkelijk is het ook, dat de grondwetgever in art. 10 bezigde de uitdrukking: *het VOLLE regt van inboorlingschap EN (lees of (2)) de verkiesbaarheid tot alle ambten, zonder*

(1) Vreemd is het, dat den Koning niet tevens vergund werd aan in het Rijk gevestigde en tevens *daar geboren* personen het *volle* regt van inboorlingschap te verleenen.

(2) Immers de verkiesbaarheid tot alle ambten, zonder onderscheid, was het eenige grondwettige gevolg van het volle inboorlingschap. Het stemregt in de steden en ten platten lande en de bevoegdheid om deel te nemen aan provinciale en plaatselijke besturen was, als van plaatselijk belang, bij de Grondwet ter regeling overgelaten aan provinciale en plaat-

onderscheid. Ware het laatste gedeelte, ofschoon overbodig, weggelaten geweest, men hadde welligt nog met eenigen grond kunnen beweren, dat den Koning, ook na dien tijd, de magt verbleef om gewone naturalisatie te verleenen; nu echter de aan den Koning verleende magt zoo bepaald en overvloedig omschreven is, kan men, op zich zelf reeds, niet ligt op het denkbeeld komen, dat nevens die buitengewone magt eene voortdurende magt tot het verleenen der gewone naturalisatie werd gegeven, aan geenerlei vorm of voorwaarde gebonden.

Wilde een zoodanig regt krachtens de Grondwet den Koning hebben toegekomen, het ware voorzeker, zoo al niet in art. 9 zelf, althans in de zesde afdeeling van het II hoofdstuk der Grondwet, *van de magt des Konings*, omschreven en aangeduid; men vindt echter ook in die afdeeling het regt tot het verleenen der gewone naturalisatie niet vermeld. Die Grondwet echter, bij art. 63 den Koning het regt verleende om tot den adelstand te verheffen, schreef uitdrukkelijk voor, hoe de brieven van adeldom ter kennisse zouden worden gebragt; en kan men nu met eenigen grond vermoeden, dat gezwegen zoude zijn van het regt tot het verleenen van gewone naturalisatie en de wijze van ter-kennisse-brenging der brieven van naturalisatie, indien zij dat regt aan den Koning hadde opgedragen, en het niet eenvoudig ter regering hadde overgelaten aan de wetgevende magt, zoo wat de voorwaarden als den vorm daarvan betreft?

Hoewel ik niet het geheele arrest van den Hoogen Raad wil ontleden, moet ik toch doen opmerken dat de Hooge Raad zelf erkent »dat wel *in art. 9 der Grw. van 1815* de naturalisatie is opgenomen als middel van selijke reglementen, en werd niet alleen door inboorlingen, maar ook wel door gevestigde vreemdelingen genoten. Niet hierop, maar uitsluitend op de benoembaarheid tot de bij de voorafgaande artt. 8 en 9 bedoelde openbare bedieningen doelde art. 10 Grw.

toekenning en van verkrijg der hoedanigheid van Nederlander, *doch dat daarbij, noch in eenige andere harer bepalingen de magt wordt aangewezen, die de naturalisatie zal kunnen verleen, veel minder daartoe de wetgevende magt wordt aangeduid.* » De Hooge Raad had daar nog bij kunnen voegen, dat ook de *voorwaarde en vorm* daarvan niet is bepaald, en had daaruit, alsmede uit de omstandigheid dat de magt, die haar zou kunnen verleen, niet is aangeduid, en *alzo evenmin de Koning* daartoe was aangewezen, mijns inziens het besluit moeten trekken, dat de naturalisatie, om hare toepassing te kunnen erlangen, vooraf door den wetgever, zoowel ten opzichte van vorm en voorwaarden, als ten opzichte van de magt, die haar zou kunnen verleen, had moeten geregeld zijn geweest.

Voorzeker blijkt uit de Grondwet van 1815 volstrekt niet, dat zij den Koning het regt tot het verleen van naturalisatie heeft willen *onthouden*, of beter gezegd, dat hij heeft willen voorkomen dat de wetgever den Koning dit regt opdroeg, (gelijk n. i. eigenaardig zoude geweest zijn en verkieslijk boven den bij het 2de lid van art. 7 der tegenwoordige Grondwet bepaalden vorm van naturalisatie), maar evenmin blijkt uit die Grondwet dat zij bepaaldelijk den Koning dat regt heeft willen opdragen, al of niet vooraf door de wet beperkt of geregeld. Ook kan, gelijk ik boven reeds heb aangestipt, uit het bij art. 10 dier Grondwet verleende hui tengewone, door tijdsbepaling en voorwaarde beperkte regt geenszins worden besloten tot het bestaan hebben van een voortdurend, onbeperkt regt tot het verleen van gewone naturalisatie.

De Hooge Raad voert wijders ten bewijze zijner stelling aan, dat niet blijkt van eenig verzet of reclame van eenigen tak der toenmalige wetgevende magt tegen het verleen van naturalisatie door den Koning, zelfs niet bij gelegenheid van het door haar vastgestelde registratie-regt op de

brieven van naturalisatie, en evenmin bij de *nog latere* vaststelling van art. 5, n°. 5, B. W.

Voor het bewijs zijner stelling pleiten deze gronden m. i. volstrekt niet. Al wordt nu eerst eene vraag geopperd of eene stelling verdedigd, die vroeger nooit gerezen is of eenigen strijd heeft uitgelokt, zulks zal wel niets afdoen tot hare beslissing. De Hooge Raad zelf heeft reeds menige regtsvraag beslist in tegenovergestelden zin als vroeger ooit gedacht zoude zijn geweest, of waaraan door nog niemand gedacht scheen te zijn. Ook verandert eene gevestigde meening soms eerst na jaren wrijvens van denkbeelden.

Het moge al vreemd zijn, dat de Staten-Generaal art. 12 der wet van 31 Mei 1824 zonder eenige aanmerking hebben aangenomen (1), (over hoedanig zwijgen der toenmalige wetgevende magt men zich echter niet te zeer zal verwonderen), dit bewijst echter niets. Wat toch verbood een regt van registratie der brieven van naturalisatie reeds vast te stellen vóórdat het regt tot naturalisatie zelf geregeld was? De omstandigheid dat dit regt werd bepaald op minstens *f*100 en hoogstens *f*600, door den Koning te bepalen, zoude op zich zelve veelker kunnen doen denken aan een vooraf reeds vastgesteld regt, waarvan men, om de onbekendheid der voorwaarden, die tot het verkrijgen van naturalisatie vereischt zouden worden, den Koning de juiste bepaling overliet, en hetwelk men echter gelijktijdig met andere wijzigingen en aanvullingen van het regt op het zegel en de registratie, zooveel mogelijk, wilde vaststellen.

De regering zelve schijnt wijders, blijkens het door Mr. J. R. THORBECKE, *Aant. op de Grondwet*, I, bl. 50

(1) In de Staatscourant van 31 Mei 1824, n°. 123, vindt men alleen vermeld de namen van eenige leden der Tweede Kamer, die over die wet het woord hebben gevoerd en den uitslag der stemming, namelijk aanneming met 55 tegen 45 stemmen.

aangehaalde berigt uit de *Weegschaal* 1821, n°. 11, p. 409, niet zoo overtuigd te zijn geweest van haar regt om naturalisatie te verleenen; veelal schijnt aan de verzoekers bij Kon. besluit slechts kennis te zijn gegeven «dat zij voor diligent werden gehouden, totdat na de invoering der burgerlijke (?) wet de bepalingen zouden bekend zijn, welke bij het onderzoeken en toestaan van naturalisatie voortaan hier te lande zouden moeten worden opgevolgd.»

Het stilzwijgen bij de beraadslagingen over art. 5, n°. 5, B. W. (waarbij men ook eenvoudig op de genaturaliseerden krachtens art. 10 der Grondwet van 1815 kon doelen, en op wie die bepaling althans tevens toepasselijk is), is weinig opmerkelijker; bij gelegenheid der daarstelling van een burgerlijk wetboek behoefde men niet noodzakelijk de staatsregtelijke regeling der naturalisatie ter sprake te brengen. Art. 5, n°. 5, B. W. werd overigens in datzelfde tijdvak vastgesteld, waarin de beraadslagingen nog weinig licht over de behandelde onderwerpen plegen te verspreiden: het werd, na den 26 Junij 1821 door de Tweede, en den 12 Julij 1821 door de Eerste Kamer te zijn aangenomen, afgekondigd bij de wet van 14 Junij 1822 (*Stbl.* n°. 10), en derhalve niet later, gelijk de Hooge Raad onjuist vermeldt, maar vroeger nog dan de zoo even genoemde wet, houdende eenige nieuwe bepalingen omtrent de heffing der regten van zegel en registratie, van 31 Mei 1824 (*Stbl.* n°. 36).

Het weinige echter, dat men in de beraadslagingen over art. 5, n°. 5, B. W. aantreft, pleit tegen het gevoelen van den Hoogen Raad. De heer NICOLAI zeide: «L'art. 10 de la même loi (fondamentale) ayant attribué au Roi le pouvoir d'accorder, pendant une année, à des étrangers la naturalisation ou le droit d'indigénat, ceux qui par dispositions légales pourraient dans la suite obtenir la même faveur, deviendront tous citoyens Belges; dès lors l'exercice de tous les droits

civils ne peut leur être refusé; voilà le n^o. [5 (1).» De heer NICOLAI zag alzoo in n°. 5 van art. 5 B. W. alleen de strekking om hen, die volgens art. 10 Grw. het *volle inboorlingschap* hadden verkregen, of die later, krachtens wettelijke bepalingen, het *Nederlanderschap* mogten kunnen verkrijgen, als Nederlanders het genot der burgerlijke regten te geven. Hij erkende alzoo te dien tijde geene bevoegde magt tot noch regeling van de naturalisatie. — Dat men die niet kende, blijkt nog nader uit eene vraag in ééne afdeeling: «of er verschil ware tusschen naturalisatie en het verkrijgen van inboorlingschap?» (2) — De vraag bewijst, dat men geene naturalisatie kende.

Wat de tot versterking van het gevoelen van den requirant van cassatie ingeroepene Wet van 21 Dec. 1850 (*Stbl.* n°. 75) betreft, oordeelde de Hooge Raad «dat, al kon die wet iets ter beslissing afdoen, zulks veeleer in diens nadeel zoude zijn, daar *en* de bekende oorsprong van het laatste lid van het eenige artikel, *en* hetgeen bij de openbare beraadslaging is voorge-

(1) Zie VOORDUIN, *Gesch. en Beg. der Ned. Wetg.*, II, bl. 27, aant. II, 3°.

(2) Zie VOORDUIN, t. a. p., bl. 31, aant. IX, 5°. De vraag en hare beantwoording overtuigden ook de Arr.-Rb. van Rotterdam, blijkens het voormelde vonnis van 30 Aug. 1851, «dat het geenszins boven tegenspraak verheven is (bepaaldelijk met het oog op de toenmalige tijdsomstandigheden!), dat door het in art. 10 Grw. genoemde regt van *inboorlingschap* niet iets anders zou bedoeld zijn dan het regt, hetwelk door naturalisatie verkregen wordt, » (als of dit niet boven allen twijfel ware verheven, doordien men daar leest: *het VOLLE regt van inboorlingschap*) «en integendeel op goeden grond mag aangenomen worden, dat er verschil bestaat tusschen naturalisatie en verkrijging van inboorlingschap, blijkbaar bevestigd door de redactie en de beraadslaging over art. 5, n°. 5, B. W. » Op welken goeden grond men verschil mag aannemen en waarin dit bestaat, oordeelde de Regtbank niet noodig te ontwikkelen.

vallen, alle denkbeeld uitsluiten van eenigen bij den lateren wetgever ontstanen ernstigen twijfel omtrent de regtsgeeldigheid der naturalisatiën, door den Koning onder de Grondwet van 1815 verleend.»

Het is bekend, dat de daarbij verleende vrijstelling van het bepaalde registratie-regt in het eerste wetsontwerp tot uitvoering van art. 8 der Wet van 28 Julij 1850 (*Stbl.* n°. 44) niet voorkwam. Eerst op het door de Commissie van Rapporteurs in hun algemeen verslag (vastgesteld den 24 Oct. en uitgebragt in de zitting van den 4 Nov. 1850) uitgedrukte verlangen, dat van de betaling van het regt zouden worden vrijgesteld zij, die in vroegere jaren van den Koning brieven van naturalisatieontvangen en het daarop gehevene regt betaald hebbende, *om allen twijfel over de wettigheid van die brieven af te snijden, daarenboven, op grond der Wet van 28 Julij 1850, de naturalisatie mogten verlangen*, is die bijvoeging door de Regering voorgesteld in een bij hare memorie van beantwoording van den 29 Oct. toegezonden gewijzigd wets-ontwerp (1).

Uit het bloote toegeven aan het verlangen tot die vrijstelling kan evenwel, m. i., het besluit niet getrokken worden, dat de regering toegaf, dat de wettigheid der vroeger verleende brieven van naturalisatie twijfelachtig is, veelmin dat zij die wettigheid aannam; ik geloof dat, bij het verzwijgen der redenen waarom zij toegaf, men veeleer moet veronderstellen, dat zij die bijvoeging, even als die van het tweede lid, heeft voorgesteld op grond der billijkheid. Het zou toch onbillijk zijn, dat hij, die eenmaal reeds minstens het dubbel van het thans verschuldigde regt had betaald voor eene krachtelooze naturalisatie, andermaal een registratieregts zoude moeten betalen, op eene latere, wettig verkre-

(1) Zie *Bijblad der Staatsc.*, 1850—51, II, *Bijlagen*, blz. 84 volg.

gene naturalisatie te heffen. — Deze reden van vrijstelling is vrij wat waarschijnlijker, immers beter te verdedigen dan die, waarop de door de Commissie van rapporteurs voorgestelde wijziging berustte, vrijstelling namelijk van het registratierecht voor hem die, eenmaal brieven van naturalisatie verkregen hebbende, *zekerheidshalve* die andermaal mogt verlangen. Er zou niets onbillijks in gelegen zijn dat hij, die alleen uit overdrevene zekerheid andermaal brieven van naturalisatie verzocht en verkreeg, ook andermaal een recht van registratie, en thans veel geringer, betaalde. — Mag men ligtvaardig veronderstellen, dat de regering, bij het toegeven aan het verlangen tot de bijvoeging, ook gedeeld heeft in de redenen, die de Commissie van rapporteurs daarvoor aanvoerde? Ik geloof het niet, en geloof veeleer dat de regering hem, die vroeger reeds brieven van naturalisatie heeft verkregen, bij een nieuw verzoek tot naturalisatie zou behooren af te wijzen, indien zij aan die brieven rechtsgeldige kracht toekende, en dat zij geen wets-ontwerp zou behooren voor te dragen tot het verleenen van den staat van Nederlander aan hem, dien zij dezen reeds toekende.

De regering, die van het geval van verkrijging van *nieuwe brieven van naturalisatie* durfde spreken, moet derhalve, buiten stellig bewijs van het tegendeel, geacht worden aan de vroeger verkregene geene rechtsgeldigheid toe te kennen.

Kan de oorsprong der verleende vrijstelling het gevoelen van den Hoogen Raad niet rechtvaardigen, de beraadslaging daarover kan zulks evenmin. — De eenige, die over de kracht van vroegere naturalisatie gesproken heeft, is de Heer VAN HALL, die zoodanige naturalisatie als geldig beschouwde, en van oordeel was dat die quaestie, zoowel door de vraag uit de afdeelingen der Tweede Kamer opgegaan, als door het antwoord,

daarop van regeringswege gegeven, onbeslist gelaten, bij het behandelde wets-ontwerp niet werd gepraejudiciëerd. Hij verklaarde het wets-ontwerp in dien zin op te vatten, dat zij, die ten allen overvloede nadere brieven van naturalisatie wilden aanvragen, te gemoet werden gekomen door voor hen het bezwaar van nieuwe onkosten weg te nemen. Op dit punt werd hij echter door den minister van Binnenl. Zaken niet beantwoord (1).

En mogt nu al de gansche Kamer het gevoelen van den heer VAN HALL hebben gedeeld, het zoude weinig ter zake doen: wij kennen geene door de Kamer te geven authentieke wetsuitlegging; de regterlijke magt heeft regt te spreken volgens de wet, en derhalve de wet te onderzoeken, onverschillig hoedanige meening de wetgevende magt daarover moge hebben geuit.

Dat echter, wel verre van het uiten eener zoodanige meening, inderdaad geen ernstige twijfel heeft geheerscht omtrent de regtsgeldigheid der naturalisatiën, door den Koning onder de Grondwet van 1815 verleend, maar dat men die bepaaldelijk als niet geldig beschouwd heeft, bewijzen ten stelligste de tusschen de Tweede Kamer en de regering gewisselde stukken betreffende het wetsontwerp tot uitvoering van art. 7 der Grw. (Wet van den 28 Julij 1850, *Stbl.* no. 44).

In het verslag der Commissie van rapporteurs, vastgesteld den 27 Junij en uitgebragt in de zitting van 1 Julij 1850, leest men:

« Eenige leden der Commissie van rapporteurs wenschten aan de in art. 1 voorkomende omschrijving eene uitbreiding te geven, ten einde het genot der burger-

(1) Zie *Bijbl. tot de Staatsct.* 1850—1851, II, blz. 112 vg. en *Bijlagen* 117^s. Het wets-ontwerp werd den 20 Nov. met algemeene (51) stemmen aangenomen, en den 19 Dec., eveneens met algemeene (31) stemmen, door de Eerste Kamer, waarin niemand over dat ontwerp het woord heeft gevoerd. Zie *Bijbl.* 1850—1851, I, bl. 42.

schapsregten te verzekeren aan al degenen, die bij de afkondiging der wet in het genot dier regten zijn. *Deed men dit niet, dan zouden ingezetenen, die tot nu toe zonder tegenspraak het kiesregt hebben uitgeoefend, uitgesloten zijn, en tevens al degenen, die bij Kon. besl. van latere dagteekening, dan art. 10 der Grw. van 1815 voorschreef, zijn genaturaliseerd.* — De bedoelde leden zagen geene reden om op het verledene in dit opzigt terug te komen. — De overige leden voerden aan, dat de wetgever moeilijk op die wijze vroegere verkeerdheden kon wettigen.» (1)

waarop de regering, blijkens hare memorie van den 29 Junij, antwoordde:

«Aan het verlangen, door eenige leden geuit, dat bij deze wet allen, die tijdens hare afkondiging in het genot van burgerschapsregten zijn, daarbij mogten worden gehandhaafd, kan de regering niet voldoen. — Er kan hier alleen sprake zijn van eene aanwijzing van den staat van Nederlander naar zuivere begrippen van de beteekenis van dat woord, en daarbij moeten als van zelf alle overwegingen, van aard als hier bedoeld, vervallen. Ook zelfs bij transitoire bepaling zou de regering het vroegere niet willen bestendigen. Men heeft zich tot dusverre bij gebreke eener wet moeten behelpen. Het Burg. Wetb. was de ware vraagbaak ten deze nooit; men zie daar slechts art. 1. Op welken redelijken grond zou nu de wetgever, hetgeen tot hiertoe, bij gemis van een juisten maatstaf, zonder genoegzame reden of wel in dwaling was geschied, kunnen bestendigen? (2).»

Bij de openbare beraadslagingen noch der Tweede, noch der Eerste Kamer werd op die naturalisatie terug-

(1) Zie *Bijbl.* 1849 - 50, II, *Bijlagen*, blz. 409.

(2) Zie *Bijbl.* 1849 - 50, II, *Bijlagen*, bl. 411.

gekomen. — De eenige, die zijdelings de naturalisatie, onder de Grondwet van 1815 verleend, aanroerde, was de heer DONKER CURTIUS, die bij de beraadslaging over art. 8 en het door den heer DE FREMERY voorgestelde amendement tot vaststelling der hoegrootheid van het regt van registratie der brieven van naturalisatie alleen dit zeide: «Toen aan den Koning, als het ware als een regaal regt, was gelaten de bevoegdheid om ieder te naturaliseren, werd deze zaak beschouwd uit het oogpunt van gunst» (1). Die woorden, bij die gelegenheid gesproken, zullen echter weinig vermogen tegen de duidelijk uitgedrukte, zoo even vermelde meening der Commissie van rapporteurs en der Regering, en de door de Tweede Kamer, blijkens haar volstreckte stilzwijgen, daaraan gehechte goedkeuring.

Mijns inziens is het derhalve, zoowel uit de verschillende wetsbepalingen zelven, als uit het daarover door de wetgevende magt op verschillende tijdstippen uitgebrachte oordeel, duidelijk, dat aan de naturalisatie, door den Koning verleend na het tijdstip, binnen hetwelk hem de buitengewone magt tot het verleenen van het volle inboorlingschap was opgedragen, geenerlei kracht kan worden toegekend.

Flugtige beschouwingen over de wetgeving op de kloosters.

In het *Weekblad van het Regt*, van 4 Augustus 1851, n°. 1248, komt een, in vele opzichten merkwaardig, verloop voor over het al of niet wettig bestaan van kloosters hier te lande. Hoezeer hulde doende aan de

(1) Zie *Eijbl.* t. a. p., 11 Julij, bl. 12 en 13.

grootte verdiensten van den geachten en talentvollen schrijver, beschouw ik echter zijn gevoelens over het tegenwoordig wettelijk standpunt der bedoelde inrigtingen minder juist. Ik veroorloof mij dienaangaande eenige opmerkingen in het midden te brengen en voeg daarbij eenige vlugtige beschouwingen over het vraagstuk der geestelijke orden in het algemeen.

De eerste vraag die zich opdoet is deze: mogen er thans kloosters in Nederland worden opgericht? Het antwoord vinden wij in de Keizerlijke decreten van 14 November 1811, *portant suppression de toutes les corporations religieuses dans le Département de la Lippe*, en van 3 Januarij 1812, *portant suppression des corporations de religieux et de religieuses et des ordres monastiques qui existent dans divers Départemens réunis*. Deze verordeningen zijn nooit door eene wet afgeschaft en toch kan eene wet alleen door eene latere wet hare kracht verliezen (art. 5 der wet houdende Algem. Bepal.); zij blijven dus verbindend tot op het huidig oogenblik. De bepalingen der tegenwoordige Gw. kunnen ten deze ook van geenen invloed zijn. Bij art. 3 toch der Add. Art. is bepaald: «alle op het oogenblik der «afkondiging van de veranderingen in de Gw. verbindende wetten, reglementen en besluiten worden gehandhaafd: totdat zij achtervolgens door andere worden vervangen.» Het is moeilijk zich in duidelijker bewoordingen uit te drukken. Maar daarenboven zijn nog de verhandelingen, bij de Staten-Generaal over de Grondwetsherziening gehouden, daar, om dengenen die mogt twijfelen of men wel de wetten, met de Gw. zelve in strijd, op het oog heeft gehad, alle reden tot onzekerheid te benemen. Men leest toch in het verslag der Commissie van Rapp. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal: «vrij algemeen heeft men verklaard het «artikel steeds zoodanig te hebben opgevat, dat alle

«wetten en reglementen, die tijdens de afkondiging der «veranderingen in de Gw. verbindende zijn, tot het aangeduide tijdstip der vervanging toe van kracht blijven, «al zijn zij ook in strijd met bij de gewijzigde Gw. «aangenomen beginselen of vastgestelde voorschriften;» en in het antw. der Reger.: «de regering deelt het «gevoelen dat de zin en strekking dezer bepaling die «zijn, welke in het eerste gedeelte dezer aanmerking «van het voorloopig verslag zijn ontvouwd.»

Doelloos is het ook te trachten aan te toonen dat de Decreten van 14 Nov. 1811 en van 3 Jan. 1812 reeds met de Gw. van 1815 in strijd waren en dus ook op dien grond in 1848 niet meer verbindende konden zijn. In de Gw. van 1815 immers vindt men hetzelfde als in de tegenwoordige vastgesteld bij art. 2 der Add. Art.: «alle bestaande autoriteiten blijven voortduren en alle «thans in werking zijnde wetten behouden kracht, tot «dat daarin op eene andere wijze zal zijn voorzien.» De leer dat de Decreten van 14 Nov. 1811 en van 3 Jan. 1812 geene verbindende kracht meer hebben, omdat zij niet overeenkomstig met den geest onzer tegenwoordige staatsinstellingen zijn; is, althans in hare gevolgen, revolutionnair; want men kan met evenveel regt hetzelfde van eene menigte andere wetten beweren; en dan zoude dit stelsel ons omtrent de teederste punten als b. v. onderwijs, vereenigingen enz. zonder wettelijke verordeningen laten en den weg banen tot de treurigste anarchie. Het is dan op het terrein der genoemde Decreten van 1811 en 1812, dat de strijd gevoerd moet worden.

Het is eene juiste opmerking dat die Decreten geenszins alle geestelijke orden hebben opgeheven en dat van de opheffing uitdrukkelijk uitgezonderd zijn die, waarin men geene eeuwigdurende geloften doet, en welker leden *eenvoudig* zich toewijden, het zij aan de verzor-

ging der zieken, het zij aan de dienst van het openbaar onderwijs. Men mag het betwijfelen of er wel vele orden onder deze gunstige uitzondering vallen; maar dit is zeker dat er over de zoodanige geen strijd bestaat, en dat die zich ongetwijfeld in ons vaderland kunnen vestigen. Onhoudbaar schijnt mij daarentegen de bewering dat de Decreten van 1811 en 1812 slechts tijdelijke verordeningen zonder voortdurende verbindende kracht waren; of dat ze hoogstens het herstellen der kloosters, die in 1811 en 1812 bestonden, maar geenszins het oprigten van nieuwe nooit bestaan hebbende kloosters verbieden. Bij het lezen van het stuk van den Heer D. P., komt men gereedelijk tot de overtuiging dat hij slechts door onbekendheid met de instellingen, waarover hij schreef, tot het verdedigen dier stelling gebragt werd. Er heerscht immers in het gansche artikel eene groote verwarring van begrippen omtrent de beteekenis der woorden *klooster* en *geestelijke orde*. Er wordt met die woorden gespeeld, even alsof zij juist hetzelfde denkbeeld uitdrukten, en toch is niets minder waar. *Geestelijke orde*, dat is de vereeniging van personen, die door gelofte tot de naleving van zekere regels gebonden zijn, en die in de gansche wereld onder de bevelen van een en hetzelfde opperhoofd, gewoonlijk Pater-Generaal genaamd, staan. *Klooster*, dat is de plaats, waar een gedeelte hunner gevestigd is; kortom eene verblijfplaats van de leden der orde. Zoo is b. v. de orde der Jezuiten, de vereeniging van al de Jezuiten; zoo is het bekende huis ter opnemng van *novi-reen* te *Trouchiennes* in Vlaanderen een hunner kloosters.

Wanneer er nu enkel bepaald was: alle kloosters, in de met het Keizerrijk vereenigde Departementen bestaande, zijn en blijven opgeheven, dan zoude een trouwe dienaar der letterknechterij, door den heer

n. P. zelven zoo te regt veroordeeld, welligt kunnen beweren, dat die bepaling enkel het herstellen der oude muren van de, in 1811 en 1812 bestaan hebbende, kloosters, maar geenszins het oprigten van nieuwe, op een ander grondstuk, verbood. Maar art. 1 van het Decreet van 1811 luidt: *«les corporations de religieux et religieuses et ordres monastiques, dotés ou mendians, existants dans les Départemens réunis en vertu des Décrets des 24 Avril, 15 Mai, 9 Juillet, 12 Nov. et 13 Dec. 1810 sont et demeurent supprimés.»*

Het zijn dus de geestelijke orden zelve en niet enkel hunne kloosters, die worden opgeheven. De vreemdelingen, leden der orde, moeten het rijk verlaten (art. 24 Decr. v. 14 Nov. 1811). De inboorlingen blijven als burgers natuurlijk op het grondgebied, doch niet dan verspreid. Zelfs wordt hun uitdrukkelijk verboden het ordekleed te dragen (art. 18, Decr. van 14 Nov. 1811).

De heer n. P. is in gebreke gebleven om zijne bewering, dat de woorden *et demeurent* dikwijls pleonastisch gebruikt zijn, door voorbeelden te staven; doch men kan hem toegeven dat zulks hier het geval is, want al lazzen wij in art. 1 van het bedoelde Decreet niet: *«Les ordres monastiques sont et demeurent supprimés»* maar enkel *sont supprimés*, dan nog ware het aan die geestelijke vereenigingen niet minder verboden om zich binnen de onderscheiden met Frankrijk vereenigde landen, waartoe ook Nederland behoort, te vestigen. Het is toch de gewoonte van den wetgever om in den tegenwoordigen tijd te spreken. Men behoeft slechts de eene of andere wet in te zien om zich daarvan te overtuigen. Hij, die voorbeelden zoekt in de verzameling van Ned. staatsregelingen, zal reeds op p. 5 in art. 36 der staatsregeling van 1798 eene niet geheel ongelijksoortige plaats vinden. Het artikel luidt: «de
Themis, D. XII, 4^e St. [1851].

«pijnbank wordt afgeschaft door de gansche Republiek.» De mannen van 1798 zouden voorzeker vreemd hebben opgezien, indien men hun had willen leeren dat dit artikel der staatsregeling, door hen ontworpen, geenszins het weder in werking brengen van dat gehate werktuig verbood. En ik wil het iederen regtsgeleerde gevraagd hebben of hij, indien eens onze wetgever goedgevond om te bepalen, «de orde der Jezuiten wordt in het belang der openbare orde in Nederland ontbonden,» aan die vereeniging zoude durven aanraden om zich weder binnen het Koningrijk te vestigen.

Maar de bewering dat de Decreten van 1811 en 1812 slechts tijdelijke maatregelen waren, zonder eenige verbindende kracht voor de toekomst, kan niet ernstig gemeend zijn. Dan toch hadden de geestelijke orden, pas ontbonden, zich op nieuw in het rijk kunnen vestigen. En is het dan aanneembaar dat NAPOLEON eenen dergelijken maatregel zoude hebben genomen, dat hij den haat van de gansche partij der Ultramontanen zoude hebben getrotseerd om de inrigtingen, die hij heden vernietigde, morgen te zien herleven?

Ik geloof nu genoegzaam te hebben aangetoond, dat men aan de Decreten van 14 Nov. 1811 en van 3 Jan. 1812 geene verbindende kracht kan ontzeggen; maar mogt men er ook in slagen om het tegendeel te bewijzen, dan zal men nog art. 291 *sqq.* van den C. P. moeten wegcijferen. Krachtens de bedoelde bepaling toch mag geenerlei genootschap van meer dan twintig personen opgericht worden, dan met toestemming der hooge regering en onder zoodanige voorwaarden, als het openbaar gezag zal goedvinden het gezelschap op te leggen. Welligt zal men ook die artikels van den C. P. als vervallen beschouwen, maar men vergete niet, dat dan het punt der vereenigingen geheel van wettelijke re-

geling ontbloot is. Men mag het betwijfelen of zulk eene leer bij onze regtbanken ingang zoude vinden.

Zien wij nu welke beginselen aan eene nieuwe wetgeving op dit punt ten grondslag moeten liggen. Er is reeds veel getwist over de beteekenis van art. 10 der Gw. Hoe men er ook over denke, men houde wel in het oog, dat het regt der ingezetenen tot vereeniging en vergadering uitdrukkelijk erkend is, en dat den wetgever slechts de bevoegdheid gegeven is, om dat regt in het belang der *openbare orde* te regelen en te beperken. Geene andere beletsels dus dan die de handhaving der orde in den staat noodzakelijk maakt, mogen aan de uitoefening van dit regt in den weg gelegd worden. Men mag die bepaling der Gw. verkeerd achten, maar zich aan de wetten van den staat te onderwerpen, is de eerste plicht van een goed burger. Het verraadt weinig goede trouw, uitdrukkelijke bepalingen, door de bevoegde magt daargesteld, te verdraaijen, om ter bevordering van eigen inzigten te werken. En met regt kan men het noemen, de Gw. door uitlegging vernietigen, als men, door het stellen van tyrannieke regels, aan een door haar geschonken regt alle waarde ontnemt. Neemt men eens deze grondbeginselen aan, dan staat het vast, dat men het daarstellen van kloosters slechts dan mag verbieden, als men kan aantoonen, dat het bestaan van dergelijke inrigtingen voor het behoud van orde en rust in de maatschappij gevaarlijk is. Kan men dat bewijs leveren, dan valt er niet te aarzelen, dan moet het tot stand brengen van dergelijke inrigtingen niet worden toegelaten. Maar in het algemeen geloof ik, dat men dit bewijs zal schuldig blijven; ik geloof niet, dat men door degelijke gronden de stelling zal kunnen staven, dat iedere geestelijke vereeniging gevaarlijk is voor het behoud der openbare orde. Hoe zal het toch

stoornis aanbrengen dat eenige stille maagden zich liefderijk aan de verpleging van haren zieken evenmensch wijden (1)? Hoe kan het bezwaar opleveren, dat eenige eenvoudige mannen, de gevaren van het dikwijls stormachtige leven der wereld ontvliedende, lessen van deugd en zedelijkheid aan de jeugd trachten in te prenten (2)? Men late dus de ingezetenen in deze geheel vrij. Mogt het later blijken dat er zich binnen het Koningrijk eene orde gevestigd had, wier voortdurend bestaan bezwaren op zoude leveren, dan drage de Regering aan de Kamers eene wet voor, om die vereeniging te ontbinden, en de steun der vertegenwoordiging zal haar niet ontbreken. Ja, men bedreige strenge straffen tegen hen, die inderdaad de rust des Vaderlands in gevaar brengen; want vrijheid moet geene bandeloosheid worden. Hoe grooter de vrijheid is, des te strenger moet ook ieder misbruik derzelve gestraft worden.

Indien ik hier bijna als kampvechter voor de geestelijke orden ben opgetreden, dan is het niet, omdat ik een groot voorstander van die vereenigingen ben. Neen, maar het is omdat ik mijne denkbeelden slechts door overtuiging wil doen zegepralen, omdat ik mijne zienwijze niet wil doordrijven ten koste der vrijheid van andersdenkenden. Ik zeg het den grooten LEBEAU (bekend hoofd der liberalen in de Belgische Kamer) na: «il faut entendre la liberté pour les autres comme pour soi (1).»

Niet zonder grond kan men aan de geestelijke orden verwijten, dat zij de vrije ontwikkeling des geestes belemmeren. Reeds de inrigting zelve, die niet handelingen naar eigen overtuiging, maar onderwerping

(1) Zusters van liefde.

(2) Frères chrétiens.

(1) Discours dans la discussion sur la loi du Jury d'Examen. *Moniteur Belge* du 29 mars 1844.

aan de bevelen van den overste eischt, brengt ligtelijk een slaafschen trek in het karakter. En zelfs in die orden, waar men zich het meest met wetenschappelijke nasporingen bezig houdt, kunnen de leden, althans in de morele wetenschappen, niet hunne eigen zienswijze volgen, maar moeten te veel in de hun aangewezen rigting werkzaam zijn. En aldus vormen zij geene zelfdenkende menschen, maar slechts wezens, die de leiding van anderen niet kunnen ontberen.

Intusschen is het ligt te begrijpen, dat er enkele menschen zijn, die aan dergelijke inrigtingen behoefte gevoelen. Sommigen, die inzien, dat de hevigheid hunner hartstogten hen op het woelig tooneel der wereld ten verderve zoude voeren, vinden daar een veilig toevlugtsoord voor gevaren en verleiding. Anderen, in zoete hoop teleurgesteld of door zware rampspoeden getroffen, komen daar het overige hunner dagen in stille tranen slijten. Anderen nog komen er hun leven eindigen in boete over de buitensporigheden eener misdadige jeugd. Maar zullen die instellingen aan dat doel blijven beantwoorden en niet aan allerlei misbruiken voedsel geven, dan moet er gewaakt worden, dat ze nimmer rijkdommen kunnen verkrijgen. Daarover zullen zij, die er zich met de gezegde bedoelingen in begeben, niet kunnen klagen; want het is niet meer dan billijk, dat zij, die enkel met het hemelsche zich bezig houden, zooveel doenlijk van de aardsche prikkels van weelde en zinnelijkheid bevrijd worden. En toch zoude eene bepaling, die de bevoegdheid der geestelijke inrigtingen, om goederen te verkrijgen, beperkte, geenszins aller toejuiching verwerven. De reden daarvan is niet ver te zoeken. Niet allen, die het besluit tot afzondering in een klooster nemen, doen zulks én uit lofwaardige beweegredenen én na rijp overleg. Velen uit de mindere standen, die er zich in begeben,

worden geprikkeld door afkeer van zwaren handenarbeid en zucht naar een onbekommerd leven; of wel, zij worden uitgelokt door het aanzien, dat die stand bij de menigte geniet. En ook bij de hoogere standen is het niet altijd godsdienstzin, die hen doet besluiten, om de wereld vaarwel te zeggen. Bij velen (en dit geldt vooral voor vrouwen) is het eene overprikkelde verbeelding, en het lezen van boeken, in dweependen stijl geschreven, die hen doet wanen in eene geheimzinnige verbindtenis met hunnen Heiland de hoogste zaligheid te vinden. Bij anderen is het de eene of andere teleurstelling, die een levendig gestel en ongetemde hartstogten hen niet kunnen doen verkroppen. Maar als het oogenblik van wrevel voorbij is, en de droombeelden voor de drooge werkelijkheid hebben plaats gemaakt, dan betreuren zij heel hun leven den in overijling gedanen stap. Wat wonder dat zij in de gemakken des levens eene vergoeding zoeken voor die genietingen, waarvoor zij zich ten eeuwigen dage den weg hebben afgesneden? En dergelijke kloosterlingen kunnen er natuurlijk niet medogediend zijn, dat men hun het verkrijgen van rijke inkomsten belette. Maar vooral moet de partij, wier eenig streven achteruitgang is, die zelfs openlijk den lof der inquisitie durft verkondigen, rijke en magtige geestelijke orden terug wenschen. Niets toch is natuurlijker, dan dat zij verlangt over magtige materiële hulpbronnen te beschikken, om de zege van hare geliefkoosde beginselen te bevorderen.

Dan het vergaderen van rijkdommen door die instellingen zoude gevaarlijk zijn voor den Staat. De staatshuishoudkunde leert ons immers hoe nadeelig groote goederen in de doode hand voor de welvaart van een volk zijn. De geschiedenis wijst ons aan, dat de volken, in wier boezem de rijkste en magtigste geestelijke orden gevestigd waren, op eenen lagen trap van stoffelijke welvaart en

van verstandelijke ontwikkeling tevens gebleven zijn. Of wie zal voor zijn vaderland den toestand wenschen, waarin het uitgeteerde Spanje zich onder de opvolgers van PHILIPS II. bevond? Dan het ware doelloos, hierover verder uit te weiden, want in Nederland behoeven wij niet te vreezen voor de zege van de partij, die de brandstapels der inquisitie zoude willen deen herleven.

Nu blijft ons nog over te zien of de bepalingen van het tegenwoordig Burg. Wetb. voldoende zijn, om ons voor het gevreesde euvel te vrijwaren. Het antwoord op deze vraag zal ongetwijfeld ontkennend moeten zijn; want laat men, bij eene nieuwe wet op de vereenigingen, aan de geestelijke orden toe, om zich vrijelijk hier te vestigen, dan zullen zij, volgens art. 1690 B. W., als zedelijke lichamen alle regten, aan de hoedanigheid van juridisch persoon verbonden, kunnen uitoefenen en als zoodanig ook goederen verkrijgen. En, mogten dan ook al artt. 947 en 1717 B. W. van toepassing zijn (dat nog twijfelachtig schijnt), dan nog is zulks niet voldoende, want de orde verkrijgt de goederen van de rijke leden, die er zich in begeven, en al kunnen nu deze hunne bezittingen, bij wijze van schenking, niet aan de orde overdragen zonder goedkeuring des Konings, dan laat men die onder hunnen naam verkoopen en stort de opbrengst in de kas der orde. Deze kan dan ophare beurt alle mogelijke aankopen doen. Bij hen, die de wereld verlaten, nadat zij de volle beschikking over hun vermogen hebben, kan men dit natuurlijk niet belletten. Maar men moest ten minste ten behoeve van kinderen, die het ouderlijk huis met het kloosterleven verwisseld hebben, geen wettelijk erfdeel vaststellen. Het is hard, dat ouders, die dikwijls hun gansche leven gewerkt hebben, om aan hunne kinderen eenig fortuin na te laten, een dikwijls niet onaanzienlijk gedeelte daarvan in handen van vreemden moeten zien overgaan.

En is eenmaal het kind in de orde ingelijfd, en valt de nalatenschap zijner ouders open, dan komt het niet zelf om de verdeeling tot stand te brengen, maar dan wordt door de orde een gemagtigde aangewezen; dan moeten de andere kinderen het lijdelijk aanzien, dat een vreemde in hunne familie-geheimen komt wroeten. Ook de ratio legis, die een wettelijk erfdeel deed vaststellen, vervalt hier. Men nam toch het beginsel van eene legitime portie aan, omdat men van het denkbeeld uitging, dat [de ouders, door aan hunne kinderen het leven te schenken, de verpligting hadden op zich genomen om hun opvoeding en bestaan in den stand, waarin zij waren geboren, te verzekeren. (Men zie *Motifs du Code Napoleon.*) Maar als nu de kinderen zelve dien stand vaarwel zeggen, vervalt dan niet de grond, waarom men hun dat regt toekende? Is het dan niet meer dan voldoende, om hun eenvoudig onderhoud (alimenta) te verzekeren?

Eene moeilijker vraag is het of men het verkrijgen van vaste goederen aan de geestelijke orden geheel moet verbieden. Het ontbreekt voorzeker niet aan gronden om tot eene bevestigende beantwoording te besluiten. Die goederen toch worden door den aard harer bestemming, zoo niet regtens dan toch feitelijk, onvervreemdbaar. Het strijdt met den geest onzer wetgeving, dat goederen aan het verkeer worden onttrokken. Ten einde zulks tegen te gaan heeft men de Fidei-commissen afgeschaft. Zal men voor de geestelijkheid een privilegie daarstellen, dat men aan den adel geweigerd heeft? Het nadeelige voor den landbouw van goederen in de doode hand is ook maar al te dikwijls betoogd. Intusschen zal men welligt met regt kunnen tegenwerpen dat de ten dezen te nemen beslissing daarvan afhangt, of men kan beletten, dat aanzienlijke sommen in de kas der geestelijke orden vloeijen. Met weinig geld toch kunnen zij

slechts kleine aankopen doen. En gelden de gronden, die men te regt tegen het grondbezit dier vereenigingen kan aanvoeren, ook dààr, waar slechts sprake is van kleine bezittingen? Kan het groot bezwaar opleveren, dat ze hier of daar een enkel gebouw in eigendom verkrijgen? Dit schijnt men met grond te kunnen betwijfelen.

Ten slotte wijs ik nog hen, die mij van onvrijzinnigheid zouden beschuldigen, op het voorbeeld der Belgische wetgeving. Die wetgeving, die men ons zoo dikwijls als model voorstelt, kent aan de geestelijke vereenigingen wel het regt toe, om zich binnen het rijk te vestigen, maar geenszins om als juridisch persoon burgerlijke handelingen te verrigten, en bijgevolg ook niet om goederen te verkrijgen (1).

Nog slechts een woord, eer ik de pen nederleg. Geen gevoel van hatelijkheid dreef mij bij het schrijven dezer beschouwingen, opregte liefde voor regt en waarheid was mijne leidsvrouw; ik hoop dan ook, indien ik mogt dwalen, geene veroordeeling maar wederlegging te zullen vinden. Mogt men mij overtuigen, dat ik hier of daar wat te sterk gekleurd heb, dat ik de lessen der geschiedenis, der wetenschap en der ondervinding niet met vrucht heb geraadpleegd, dan zal ik de eerste zijn om zulks te erkennen, want een kalm, onpartijdig onderzoek is al wat ik verlang. Maar mogt ik ten onregte worden aangevallen, dan hoop ik ook dáàr, waar mijne krachten mogten te kort schieten, op de ondersteuning van alle vrienden van vrijheid en vooruitgang.

(1) Men zie onder anderen DE BIVORT, *Code Constitutionnel de la Belgique ad art. 20 de la Constitution Belge.*

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *De onbevoegdheid van den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand tot het afgeven van uittreksels uit de acten, aangetoond door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advocaat te 's Gravenhage.*

Het is, mijns inziens, eene verkeerde leer, die sommige regtsgeleerden onzer dagen verkondigen, als zij volhouden: *TOUT ce qui peut se dire sur le droit, A ÉTÉ DIT, tous les points susceptibles de discussion ont été examinés.* Het is eene grove dwaling, te beweren, dat het regt zijn hoogste toppunt zou hebben bereikt. De practijk zal altijd quaestiën doen geboren worden: de wetenschap van het regt door hare beoefening vorderingen maken. En toch — er ligt iets waars in het vreemde stelsel van zekere schrijvers onzer dagen: alle vraagstukken des regts kunnen en behooren aan de zuivere beginselen des regts te worden getoetst, en daarnaar te worden beoordeeld, en die beginselen zijn, om zoo te spreken, eeuwige, ware, zuivere, onomstootelijke beginselen, die vooral in de verzameling van het Romeinsche regt, tevens die der geschreven rede, worden gevonden. Maar men beperke dan het regt tot die principes, en verwerpe dan alle wetenschappelijke en practische oefening. Want zoolang het onderzoek niet wordt verbannen, zal het *tout a été dit* in het regt eene onwaarheid zijn (1).

Te regt zeide dan ook Mr. A. DE PINTO (*Weekblad van het Regt*, n°. 1101): «de practijk maakt ons iederen dag wijzer, en houdt niet op, ons iederen dag zaken te leeren, waarvan wij te voren volstrekt geen begrip hadden.»

(1) Men leze hetgeen ter bestrijding der vreemde leer, van de hand van den geleerden MARCADÉ, voorkomt in de *Revue critique de la jurisprudence en matière civile*, publiée par MM. C. DEMOLOMBE, V. MARCADÉ, P. PONT, DE CORMENIN et V. MOLINIER. Année 1851. Août. Tome I. 8e Livraison.

Met die woorden, waarmede ik mij geheel vereenig, vangt die schrijver een verhoog aan, ten opschrift voerende: *Uittreksels uit de acten van den Burgerlijken Stand*, doch waarin een gevoelen wordt voorgestaan, waaromtrent ik hemelsbreed van hem verschille. Reeds heeft zijne leer een bestrijder gevonden in den heer C. E. VAILLANT (*Weekbl.* n°. 1106), en nadat zij (*Weekbl.* n°. 1108) nader was aangedrongen, in den notaris J. W. A. IMMINK (*Weekbl.* n°. 1128).

De vraag, die door den heer A. D. P. is voorgesteld, is deze: *of de ambtenaar van den burgerlijken stand, DIE VERPLIGT IS, en afschriften, en UITTREKSELS VAN ZIJNE ACTEN AF TE GEVEN, inderdaad geene andere uittreksels mag geven dan die, welke de bloote daadzaak vermelden van geboorte, huwelijk of overlijden?* Zij wordt door hem ontkennend beantwoord, en hij is van oordeel, dat de ambtenaar van den burgerlijken stand bevoegd en verplicht is, uittreksels uit de acten te geven, en het ter keuze der belanghebbenden over te laten, zich zooveel of zoo weinig te laten geven als zij noodig hebben. De ambtenaar van den burgerlijken stand is, volgens art. 24 B. W., bevoegd en verplicht *uittreksels uit de registers* te geven, en uit deze bepaling leidt de heer A. D. P. af, 1°. dat zij ook uittreksels uit de acten moeten geven, omdat eene acte is een gedeelte van het register, en mitsdien een uittreksel uit eene acte is een uittreksel uit een gedeelte van het register en alzoo uit het register zelve; 2°. leidt diezelfde schrijver uit diezelfde bepaling af, dat het aan de keuze der belanghebbenden wordt overgelaten, zich zooveel of zoo weinig te laten geven als zij noodig hebben.

Ik houde deze leer van mijnen geachten ambtgenoot voor verkeerd, en heb mij voorgesteld, de beide punten kortelijk te behandelen. Hoofdzakelijk zal ik mij bij het eerste punt bepalen, en slechts het tweede, als

ten gevolge van mijne beschouwing geheel vervallende, met een woord aanstippen.

Ad I. *Een uittreksel uit het register is niet anders dan de acte zelve.* Dit is mijn systeem. Het register hier bedoeld, bestaat uit acten, en de uittreksels hier bedoeld, zijn dus de acten zelve. — De wetgever heeft door uittreksels uit de registers niet anders gewild dan de acten zelve, want die uittreksels moeten 1°. *overeenstemmen met de registers*, dat is, zij moeten zijn afschriften der acten, omdat anders overeenstemming onmogelijk is; 2°. een uittreksel uit de acte is geen met het register overeenstemmend uittreksel, maar eene verklaring omtrent den inhoud van de acte of het uittreksel uit het register; 3°. de uittreksels uit de registers moeten bevatten de aanteekeningen, welke zich op den kant *der acte* mogen bevinden, gelijk dat in art. 25 wordt geleerd, waar als in eenen adem van *uittreksels uit registers* en van *acten* wordt gesproken, wordende die uitdrukkingen aldaar promiscue gebruikt; 4°. de ambtenaren van den burgerlijken stand hebben geene andere bevoegdheid dan tot het afgeven van uittreksels, overeenstemmende met de registers, dat is, van de acten zelve. De burgerlijke wet geeft hun de bevoegdheid *niet*, om uittreksels uit de acten zelve te geven, ja implicite ontneemt zij hun die bevoegdheid, want zij gewaagt van uittreksels uit de registers en met de registers overeenstemmende, en wil dus geene uittreksels uit- of liever, gelijk zij gewoonlijk zijn, verklaringen omtrent den inhoud der uittreksels uit de registers of uit de acten, welke verklaringen wel waarheid kunnen bevatten, maar geene bij de wet gevorderde met de registers overeenstemmende uittreksels uit de registers kunnen heeten.

Had de wetgever den ambtenaar van den burgerlijken stand de bevoegdheid willen verleenen, om een uittreksel

uit de acten af te geven, hij had dit *expressis verbis* gedaan, evenzeer als dit is geschied omtrent notarissen bij art. 699 W. B. R. luidende: «De notarissen zijn verplicht aan elk der partijen *zoodanige* afschriften of *extracten van de acte* van scheiding af te geven *als de belanghebbenden zullen vorderen*,» welk artikel de heer A. v. P. eigendunkelijk op den ambtenaar van den burgerlijken stand ten aanzien van zijne registers toepasselijk maakt. Vreemd is het, dat de vraag nergens, voor zoo ver mij bekend is, wordt behandeld. Integendeel is het mij voorgekomen, dat de schrijvers er niet aan gedacht hebben, eenig onderscheid te zoeken in uittreksels uit de registers en die uit de acten. Men schijnt de ambtenaren van den burgerlijken stand steeds tot de afgifte van beiden bevoegd te hebben gehouden, en nogtans bij gezet onderzoek moet men tot een ander besluit komen. De voorzigtigheid bij het belangrijke der onderwerpelijke acten gebiedt het, dat niet de verklaring omtrent den inhoud eener acte voor de uittreksels uit de registers worden in de plaats gesteld.

De ambtenaar toch zou zich daarenboven omtrent den inhoud kunnen vergissen, bij voorbeeld met eene *in de acte* voorkomende erkenning of wettiging van kinderen. Het onderscheid tusschen deze beide hemelsbreed van elkander verschillende onderwerpen wordt niet door iederen ambtenaar gekend. Ik zeg *in de acte*, omdat marginale aantekeningen, volgens art. 25, in haar geheel ook bij de uittreksels moeten worden gevoegd. Ik herzeg, dat een uittreksel uit eene acte niet mag worden afgegeven door den ambtenaar van den burgerlijken stand, omdat de wet zulks niet uitdrukkelijk voorschrijft.

Bij het *Décret Impérial sur la mise en activité des Lois françaises dans les départemens des Bouches du Rhin et des Bouches de l'Escaut et dans l'Arrondissement de Bréda* van den 8 November 1810, is onder

n°. 115 het advies van den Franschen Staatsraad van 6 Junij 1807 door den Keizer goedgekeurd op den 2 Julij daaraanvolgende en ten opschrift voerende: *Avis du Conseil d'Etat sur les extraits des Régistres de l'Etat civil délivrés par des employés des Mairies, qualifiés de secrétaires, exécutoir* verklaard. Zie het Rapport der commissie van onderzoek aangaande de alsnog hier te lande vigerende wetten en verordeningen van Franschen en anderen oorsprong, 2e ged. pag. XX. Dat advies staat in het *Bulletin des Lois*, n°. 150, bij RONDONNEAU, 1e dl. p. 418, en bij FORTUYN, *Verzam.* etc. 2e dl. pag. 440 en volgg. In strijd met het juiste opschrift van dat advies van den Staatsraad vind ik in het eerste considerans van hetzelfde van *extrait des actes des autorités*, en in het tweede gedeelte van het advies niet alleen van deze, maar ook van *extraits des actes de l'état civil* gesproken.

Bij het *décret impérial concernant les droits à percevoir par les officiers publics de l'état civil* van 12 Julij 1807 (*Bull.* n°. 152. ROND. I, p. 418. FORTUYN II, p. 442) vind ik wel het: «Vu les lois des 20 Septembre et 19 Décembre 1792 et celle du 3 Ventôse an III, en ce qui concerne le prix des actes et *extraits des actes* de l'état civil,» hetgeen den inhoud van vroegere wetten betreft, maar het decreet zelve statueert alleen omtrent de kosten van *EXPÉDITIONS D'ACTES de naissance, de publication de mariage, de décès, d'adoption, de divorce.*

Bij Koninklijk Besluit van 24 Mei 1827 (*Stbl.* n°. 27) is dat tarief verhoogd: daarbij zijn, volgens het opschrift, de regten voor afschriften van of *extracten uit acten* van den burgerlijken stand verschuldigd, op eenen eenparigen voet vastgesteld, en daarin wordt bij herhaling van afschriften of *uittreksels uit de acten* van den burgerlijken stand gesproken (1).

(1) Bij besluit van 5 December 1827 (*Stbl.* n°. 53) wordt art. 1

Hoewel dit besluit, zegt FORTUYN II., voor de ambtenaren verbindend moge zijn, en hun beletten hoogere regten dan de daarin vervatte te heffen, is het evenwel aan grooten twijfel onderhevig, in hoeverre Z. M. bevoegd was, *bij een besluit* de heffing van hoogere regten in te voeren, dan bij het decreet van 12 Julij 1807 waren vastgesteld. Volgens deze beschouwing is dus dat stuk (het decreet) nog het éénige *wettige* rigtsnoer voor dit onderwerp (1).

In het eerste deel van het rapport der commissie van onderzoek hierboven aangehaald, vind ik op bladz. 65 deze mede zeer gewigtige aan- of opmerking bij de vermelding van het meergenoemde decreet: Wel is waar zijn er voor de acten van den burgerlijken stand nadere tarieven vastgesteld bij *besluiten* van 24 Mei en 5 December 1827 (*Staatsblad* n°. 27 en 58), maar daardoor heeft *niet wettig* kunnen worden afgeschafte dit decreet, dat kracht van wet heeft en dat dus zal moeten worden behouden, tot dat eene wet daarin nader zal hebben voorzien. — Quid inde?

De eenig wettige verordening ten aanzien van het afgeven van extracten uit de Registers van den Burgerlijken stand bij ons bestaande is het hier te lande executeur verklaarde en nooit afgeschafte Decreet van 2 Julij 1807, en dat Decreet spreekt wel van extraits des actes de l'Etat Civil, maar daarbij behoort het tarief, vastgesteld bij een ander Decreet van 12 Julij daaraanvolgende, waarbij de kosten worden geregeld voor *expedition der*

van dat van 24 Mei bevorens uitgelegd en wordt verklaard niet toepasselijk op *extracten van huwelijksaankondigingen*, waarvan in art. 64 van den Code Napoleon de rede is. Van deze werd ook in het decreet van 12 Julij 1807 *niet* gesproken.

(1) EENE BELANGRIJKE WAARSCHUWING VOOR DE AMBTENAREN VAN DEN BURGERLIJKEN STAND. Dat decreet bepaalt in art. 4: *Il est défendu d'exiger d'autres taxes et droits A PEINE DE CONCUSSION* (art. 174 C.P.).

acten. Dit laatste Decreet niet wettig zijnde afgeschafft is mitsdien alsnog de wettelijke verordening omtrent het berekenen der kosten voor de af te geven expeditien, en daaruit evenmin als uit eenige bepaling der burgerlijke wetgeving, het zij Fransche of Nederlandsche, kan de bevoegdheid der ambtenaren worden afgeleid tot het afgeven van uittreksels uit die acten, wordende, voor zooveel ik mij herinner, nergens in die beide wetboeken van uittreksels uit acten gesproken dan van die uit de acten van huwelijks-afkondigingen, die volgens art. 64 C. N. en art. 110 B. W. moeten worden aangeplakt.

De verwarring van de uitdrukkingen *registers* en *acten* van den burgerlijken stand, en mitsdien van het geheel en hare deelen is de oorzaak van deze geheele quaestie. De Registers zijn de verzamelingen der acten, de acten zijn de uittreksels uit de Registers, de ambtenaar is bevoegd om uittreksels uit de Registers, dat zijn expeditien van de acten, maar niet om uittreksels uit de acten zelve te geven. En niettemin geschiedt dit dagelijks en algemeen. De uittreksels uit de acten, zoo als zij worden afgegeven, zijn, naar mijne overtuiging, onzekere en daardoor gevaarlijke, en, als in strijd met de wet, ongeldige stukken.

Ad 2. De uittreksels, zoo als zij heden worden afgegeven, zijn ongeldig, gelijk ik heb trachten aan te toonen: zij vermelden slechts, dat, volgens het gevoelen van den ambtenaar, uit de registers of uit de acten blijkt, dat iemand op zeker tijdstip is geboren, gehuwd of overleden.

Het opmaken en afgeven eener schriftelijke, door den ambtenaar van den burgerlijken stand onderteekende *verklaring*, met vermelding van zijne qualiteit, omtrent eene gedane inschrijving in de registers, is hem door *geene* wetsbepaling opgedragen, en bij *geene* wet is daaraan eenige kracht van bewijs of rechtsgevolg toegenaamd toegekend. (Zie het arrest van het Provinciaal

Geregtshof in Zuidholland, van 21 Januarij 1847, te vinden in het *Weekblad van het Regt*, n°. 778, en vermeld in de *Regtspraak* van Mr. D. LÉON, IIe deel, 2e afl. op art. 24 B. W., n°. 2). Die uittreksels uit de acten behelzen niet anders dan eene verklaring der beschouwing van den ambtenaar, wiens beschouwing niet door ieder ander behoeft te worden gedeeld. De ambtenaar van den burgerlijken stand zal, om een voorbeeld te noemen, het woord *levenloos*, volgens de eigenaardige beteekenis van dat woord, voor *dood* opnemen, en de aangifte, gedaan volgens het tweede lid van art. 52 B. W., in zijn extract uit de acte vermelden, als of het kind dat als levenloos is aangegeven, levend is geboren en is gestorven, en mitsdien in strijd handelen met de bepaling van het eerste lid van dat artikel.

Ware het niet, dat ik de onwettigheid der uittreksels uit de acten meende te moeten volhouden, ik zou het gevoelen met ijver bestrijden, dat die extracten zoo veel en zoo weinig konden inhouden als de belanghebbende goedvond te vorderen. Daardoor zou de onregelmatigheid die tusschen twee extracten omtrent denzelfden persoon werden afgegeven, al ligtelijk bestaan, gelijk dit door den Heer VAILLANT in *Weekbl.* n°. 1106 is aangetoond; maar daardoor zou de weg worden geopend tot veelvuldige misbruiken en kwade practijken die een ieder als van zelve in de oogen springen. Gelijkkluidendheid van namen zou vooral een middel zijn om tot kwaad te geraken. Ik behoef echter over de gevolgen dier gevaarlijke leer niet uit te weiden, vermits ik de leer, als of de ambtenaar bevoegd zou zijn om uittreksels uit de acten te geven, verwerp en verwerpen zal, zoolang men mij geene wet of wettelijke bepaling aantoot, waaruit van die bevoegdheid blijkt.

Gaarne onderwerp ik mijne beschouwing aan die van anderen; maar men bewijze mij dat het eene onwaarheid

is hetgeen ik beweet: dat de ambtenaren van den burgerlijken stand niet bevoegd zijn om uittreksels uit de acten te geven, maar verplicht zijn tot het afgeven van expeditiën der acten tegen betaling van geene hoogere regten dan die bij het Decreet van 12 Julij 1807 zijn bepaald, en zulks op straffe van concussie.

De woonplaats of het domicilie, door Mr. M. M. von
BAUMHAUER.

De artikelen 74 tot en met 79 van het Burgerlijk Wetboek hebben, sedert het cijfer der bevolking van de gemeenten tot maatstaf van verscheidene bepalingen in onze jongste wetten werd genomen, en vooral sedert het aanleggen van bevolking-registers in elke gemeente, een meer practisch aanzien gekregen. Zij dienen thans dagelijks geraadpleegd te worden. Eene dagelijksche inzage in de voorschriften vervat in de zes voornoemde artikelen heeft mij bevestigd in de meening, dat zij noch van tegenstrijdigheid met andere wettelijke voorschriften, noch van leemten, welke ligt tot verwarring en misverstand aanleiding kunnen geven, geheel zijn vrij te pleiten.

Het veelvuldig gebruik, hetwelk thans en in het vervolg van die bepalingen dient gemaakt te worden, vooral door lieden, die uit gemis aan regtskennis het verband niet kennen tusschen deze en andere artikelen, maakt eene wettelijke herziening en aanvulling dier voorschriften onontbeerlijk en doet de noodzakelijkheid geboren worden eene zekere mate van volledigheid gepaard met korthed en duidelijkheid bij die herziening in acht te nemen.

De bepaling der woonplaats in art. 102 van het Fransche Burgerlijk Wetboek: « Le domicile de tout Français, *quant à l'exercice de ses droits civils*, est au lieu de son principal établissement » was veel juistter dan die in art. 74 van ons Burg. Wetboek. De vrees van te beperkt te zijn schijnt onzen wetgever bij het stellen van dit artikel te hebben bekropen. Van daar de uitlating van de beperking *tot de uitoefening van burgerlijke regten* en het toevoegsel van een alles omvattend tweede alinea, waarop van toepassing is het Fransche spreekwoord: « *qui tout embrasse mal étreint.* »

Mij zijn bekend drie soorten van domicilia, welke van elkander geheel onafhankelijk zijn kunnen: het burgerlijk domicilie of de woonplaats, het staats-burgerlijk domicilie of de plaats, waar men zijne politieke regten uitoefent, en het domicilie van onderstand of de gemeente in welke een behoeftige in den algemeen onderstand kan deelen.

Slechts de bepaling van het *burgerlijk domicilie* of van de *woonplaats* maakt een onderwerp uit van het Burgerlijk wetboek. Het is de plaats, waar men zijnen hoofdzetel gevestigd heeft: « *ubi quis larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit, unde non discessurus, si nihil avocet; unde quum profectus est peregrinari videtur: quod si redit peregrinari jam destitit* (1). »

Het *staatsburgerlijk domicilie* wordt door de politieke wetten, als grond-, kies-, provinciale en gemeentewetten, aangewezen. Zoo hangt b. v., krachtens art. 78 der Grondwet (2), de verkiesbaarheid tot lid van de Eerste Kamer af van de hoogte van den aanslag in de Rijks directe belastingen. Het domicilie wordt, in dit geval,

(1) L. 7, *Cod. de Incol.* (X, 39). Verg. l. 27, D. ad munic. et de Incol. (L, 1).

(2) Verg. art. 74 der Kieswet (4 Julij 1850, *Stbl.* n°. 37).

bepaald door de ligging van het onroerend goed, hetwelk van de woonplaats of het hoofdverblijf van den eigenaar veraf gelegen zijn kan. Zoo wordt het regt, om leden der Tweede Kamer te kiezen, onder anderen verkregen door het hebben zijner woonplaats, gedurende de laatste aan de sluiting voorafgaande achttien maanden, hier te lande, of in de koloniën of in de bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen (1), dat ter verkiezing van leden der provincie, door de woonplaats gedurende het laatste, aan de sluiting voorafgaande, jaar binnen de provincie, ter verkiezing van leden van den gemeenteraad, gedurende het laatste, aan de sluiting voorafgaande, jaar binnen de gemeente (2); het regt om lid te zijn der Provinciale Staten, door het hebben zijner woonplaats, gedurende het laatste jaar, binnen de provincie (3), om lid te zijn van den gemeenteraad, door de woonplaats gedurende hetzelfde tijdsverloop binnen de gemeente (4). — Overigens vindt men in die wetten vele verwijzingen naar de woonplaats of het burgerlijk domicilie. — De Provinciale wet bepaalt, dat tijdelijke waarneming van commissiën door den Koning of Zijnentwege opgedragen, buiten de provincie niet doet ophouden ingezet en te zijn, zoo lang het hoofdverblijf binnen de provincie gevestigd blijft (5), dat de Commissaris des Konings en de Griffier der Staten hunne vaste woonplaats hebben in de gemeente, waar de vergadering der Staten wordt gehouden (6). Zij ontzegt het genot van reis- en verblijfkosten aan

(1) Art. 2, al. 4 der Kieswet.

(2) Art. 2, al. 5 der Kieswet.

(3) Art. 17, al. 2 der Wet van 5 Julij 1850, regelende de zamenstelling en magt van de Provinciale Staten (*Stbl.* n°. 39).

(4) Art. 19, al. 3 der Gemeentewet (29 Julij 1851, *Stbl.* n°. 35).

(5) A. 18.

(6) Artt. 28 en 44.

die leden der Provinciale Staten, welke met der woon in die gemeente zijn gevestigd (1). — In de gemeentewet zijn verscheidene voorschriften afhankelijk van het cijfer der wettige bevolking (2), als: het bepalen van het getal leden van den Raad (art. 4), en Wethouders (art. 79, al. 2), het verdeelen der gemeente in afdeelingen ter inlevering der stembriefjes (art. 6, al. 2), de voorwaarden of vereischten tot belegging van buitengewone vergaderingen van den gemeenteraad (art. 40), die tot het sluiten der deuren bij de beraadslagingen (art. 43), het al dan niet vereenigbare der bedieningen van secretaris en ontvanger (art. 98, al. 2 en 3), de bepaling van het getal opcenten op de personele belastingen naar gelang van de huurwaarde der perceelen (art. 242).

Het *domicilie van onderstand* maakt een bestanddeel uit eener wet op het armbestuur. Het is van algemeene bekendheid, dat tusschen dit domicilie en de woonplaats of het domicilie, in de artt. 74 en volgende van het Burgerlijk wetboek omschreven, een groot verschil bestaat. *Hier* is in den regel het domicilie *de gemeente der geboorte*. Woonplaats (vierjarige, bij vreemdelingen zesjarige, inwoning), het zij van den behoeftigen zelve, het zij van zijne ouders (wanneer hij namelijk toevallig geboren is, d. i. in eene gemeente, waar noch hij, noch zijne ouders door vierjarige inwoning domicilie van onderstand hebben verkregen), *regel* krachtens de voorschriften van het Burgerl. Wetb., maakt *hier* slechts *uitzondering* op den regel (3).

(1) Art. 27, al. 2.

(2) Verg. de artt. 3, al. 2, en 140, in verband met art. 3 van Z. M. Besluit van den 22 December 1849, *Stbl.* n°. 64.

(3) Verg. de artt. 1, 3 en 6 der Wet van 28 Nov. 1813, *Stbl.* n°. 40. Het nieuw ontwerp op het armbestuur, hetwelk in art. 23 *rolteface* maakt, laten wij in het midden.

Uit dit drieledig onderscheid verklaart zich de noodzakelijkheid, om de woonplaats of het domicilie in het Burgerlijke Wetboek met den Franschen wetgever tot de uitoefening der burgerlijke regten te beperken.

Het tweede alinea van art. 74 B. W., eene nieuwe uitvinding van den Nederlandschen wetgever, levert in de toepassing op het dagelijksche leven groote zwaarigheden. Men stelle zich b. v. voor dat gedeelte der bevolking, hetwelk al reizende van gemeente tot gemeente met zijne tent of kraam het Nederlandsch publiek de jaarlijksche kermisvreugde pleegt te verschaffen. Voor de meesten hunner is de plaats, waar tent of kraam tijdelijk wordt opgeslagen, tevens die van hun werkelijk verblijf. Zij worden derhalve, wanneer men het tweede alinea van voornoemd artikel naar de letter volgt, er voor gehouden, gedurende den loop van het jaar te bezitten twintig en meer verschillende woonplaatsen.

Daarenboven heeft de Nederlandsche wetgever, bij het inlasschen van dit toevoegsel, er niet aan gedacht, dat werkelijk of feitelijk verblijf en woonplaats of wettig domicilie zijn twee geheel onderscheiden zaken, een onderscheid, gelijkstaande met dat tusschen feitelijke en wettige bevolking. Een minderjarige b. v. heeft sedert het tijdstip zijner geboorte zijn werkelijk verblijf in de gemeente A gehad, ouders of voogd hebben hunne woonplaats in de gemeente B, ook de minderjarige heeft in die gemeente B zijne woonplaats behouden. Een militiën of vrijwilliger ligt sedert jaren *werkelijk* in garnizoen in de gemeente A. Hij heeft nooit het voornemen aan den dag gelegd de gemeente B, waar hij vroeger gevestigd was, met der woon te verlaten; hij blijft, niettegenstaande een veeljarig werkelijk verblijf in de gemeente A, zijne woonplaats in de gemeente B behouden. Wij zouden die twee voorbeelden met meerderen kunnen aanvullen, doch genoeg om aan te

toonen de wenschelijkheid van de weglating van art. 74, alinea 2, als in strijd zoowel met het zuiver begrip van woonplaats of domicilie, als met de overige bepalingen van dien titel. Werkelijk verblijf is geen criterium van woonplaats, wanneer ontbreekt het voornemen om aldaar zijn hoofdverblijf te vestigen. De vestiging, de zetel onzer betrekkingen of van ons fortuin, gevoegd bij het voornemen aldaar ons hoofdverblijf te vestigen, ziedaar het kenmerk der woonplaats. Aan- of afwezigheid, werkelijk verblijf of niet, brengen geene verandering in dit kenmerk.

Men heeft met de inlassching van dit tweede alinea vooral het oog gevestigd op vreemdelingen. Die inlassching staat in verband met de artt. 4 7°, 97 3° en 126 2° van het Wetb. van Burg. Regtsv., volgens welke artikelen dagvaardingen en alle andere exploiten, ten aanzien van hen die geene bekende woonplaats in het Koningrijk hebben, zullen gedaan worden ter plaatse van en voor den regter van hun werkelijk verblijf (1). Dit neemt niet weg, dat deze bepaling, enkel op de wijze van procederen toepasselijk, misplaatst is in den titel van woonplaats of domicilie. De toekenning van eenen regter door de wet, krachtens art. 150 der Grondwet, maakt geenszins de woonplaats des regters tot de woonplaats van hem, wien die regter wordt toegekend. Van gelijken aard is de woonplaats door partijen of door eene van haar bij eene akte tot eene bepaalde zaak gekozen (art. 81 B. W.). Men kan bij overeenkomst zoo veel woonplaatsen kiezen als men akten ondertee-kend heeft. Die woonplaats, in zekeren zin een domicilium imperfectum, strekt zich echter slechts uit tot de overeenkomst en hare uitvoering; zij heeft niets gemeens met de woonplaats of het domicilie, waarvan

(1) NICOLAI bij VOORDEIN, *Gesch. en Begins. der Ned. Wetg.* D. II, bl. 116. ASSEK, *het B. W. Verg.* § 34, bl. 29.

in art. 74 sprake is. De wet kent aan een ieder toe slechts één hoofdverblijf. Zij beperkt niet het geta-
der domicilia imperfecta.

De artt. 75 en 76 zijn eene vertaling van de artt. 103, 104 en 105 van het Fransche Burg. Wetb. Ik vermeen ook hier te moeten opmerken, dat die vertaling niet in allen deele juist is. De bewoordingen: *verandering van woonplaats* en *werkelijke woning* passen niet op elkander. Door de eerste bewoording wordt *beweging*, door de tweede *rust* aangeduid. Men woont werkelijk in eene andere plaats, wanneer men reeds van woonplaats veranderd is; men gaat wonen of vestigt zijne woonplaats in eene andere plaats, wanneer men van woonplaats verandert. Tot verandering van woonplaats wordt overigens vereischt de daad gevoegd bij het voornemen; zij volgt niet uit elk afzonderlijk (1). *Het voornemen wordt bewezen door eene gedane verklaring*. Juister: het bewijs van het voornemen volgt uit of wordt geleverd door het doen of afleggen eener verklaring. Het voornemen zelf wordt eigenlijk bewezen door naar de vroegere woonplaats niet terug te keeren.—Voorts geeft het fransche *déclaration expresse, uitdrukkelijke* (expressis verbis of schriftelijk) *verklaring* meer klem dan het bloote woord *verklaring*. Die klem is niet overbodig, sedert art. 4 van Z. M. Besluit van den 22 December 1849 (*Stbl. n°. 64*) bij verandering van woonplaats vordert, voor ingezetenen overlegging van een bepaald getuigschrift door of van wege het gemeentebestuur der laatste woonplaats aan den belanghebbende kosteloos af te geven, — voor vreemdelingen, overlegging van hun paspoort of hun reis- of verblijfspas, sedert art. 140 der gemeentewet aan den gemeenteraad de zorg heeft opgedragen om, in over-

(1) V. rg. ll. 4 en 20 D. ad municipalem, D'ARGENTÉ op art. 449 de la coutume de Bretagne.

eenstemming met algemeene of provinciale voorschriften, de noodige verordeningen te maken tot opmaking van volledige staten der bevolking en harer huizing. De bijvoeging van het woord *uitdrukkelijk* doet tevens meer de tegenstelling uitkomen met het tweede alinea van art. 76, waar van een *vermoedelijk* voornemen of van een voornemen uit de omstandigheden opgemaakt sprake is.

Art. 76, al. 1, verlangt *twee* verklaringen, de eene bij het bestuur der gemeente, welke men verlaat, de andere bij dat der gemeente, waar de woonplaats wordt overgebracht. Men stelle zich het geval voor, dat het doen van de eerste verzuimd wordt en slechts de laatste wordt afgelegd. Vervalt hierdoor het voornemen? Neen, naar mijne meening; maar wel het bewijs van het voornemen met betrekking tot derden. Ten aanzien van dezen zal van dit verzuim het gevolg zijn, dat de verandering van woonplaats hun onbekend is gebleven of althans in het oog der wet als zoodanig beschouwd wordt; exploiten, dagvaardingen, vervolgingen, aan de vroegere woonplaats beteekend of geschied, zullen geldig zijn bij verzuim van het afleggen dier verklaring.

Art. 76 bepaalt zonder onderscheid, dat zij, die tot openbare bedieningen worden geroepen, hunne woonplaats behouden, indien zij het tegenovergestelde voornemen niet aan den dag hebben gelegd. Het Fransche Burg. Wetb., art. 106, beperkte die bepaling tot de openbare tijdelijke en herroepbare bedieningen; terwijl, volgens art. 107, ambtenaren, voor hun leven aangesteld, hunne woonplaats onmiddellijk, d. i. van zelf of zonder het afleggen van eenige verklaring, overbrengen naar de plaats, waar zij verplicht zijn hunne bediening uit te oefenen. Naar mijne meening is de nieuwe Nederlandsche juistere dan de oude Fransche bepaling, en wel om de volgende reden:

Art. 107 C. Civ. behoort niet in een burgerlijk wetboek te huis. Het beoogt het staatsburgerlijk of politisch domicilie. Ambtenaren voor hun leven aangesteld (1) hebben, even als de bovenvermelde Commissarissen des Konings en de Griffier der Staten, hun politisch domicilie ter plaatse, waar zij hunne bediening uitoefenen. Dit neemt niet weg, dat zij beschouwd worden hun burgerlijk domicilie of de woonplaats, in den zin van art. 74 B. W., te behouden daar, waar zij vóór hunne aanstelling hun hoofdverblijf hadden gevestigd, indien zij het tegenovergestelde voornemen, door het afleggen van de twee in art. 76 voorgeschreven verklaringen, niet hebben aan den dag gelegd. In het aannemen eener openbare levenslange betrekking ligt noch een uitdrukkelijk noch een vermoedelijk voornemen om van woonplaats te veranderen opgesloten. Het is niet de persoon, door wien de betrekking wordt aangenomen, het is de Wet of de Grondwet die haar als levenslang beschouwt. Het geval is zeer denkbaar en welligt meer dan eens voorgekomen, dat de betrekking door dien persoon slechts als middel tot andere doeleinden, als van zeer korten duur of als tijdelijke verplaatsing werd aangezien, en dat hij derhalve er belang in stelde zijne woonplaats te behouden.

Onder de verplichtingen der vrouw behoort die van met den man zamen te wonen en hem overal te volgen, waar hij dienstig oordeelt zijn verblijf te houden, onder die van den man die van zijne vrouw bij zichte ontvangen in het huis, hetwelk hij bewoont (art. 161 2°, 162 1°. B. W.) (2). Zij worden *wettelijk*, hoewel het huwelijk blijft bestaan, door scheiding van tafel en bed van die verplichting ontheven (art. 297 B. W.); van daar

(1) Art. 163 1°. en 176 3° der Grondwet.

(2) Bij de Romeinen behield zelfs de weduwe de woonplaats van wijle hareu man, L. 22, § 1. D. ad munic., l. ult. Cod. de incolis,

de inlassching in art. 78 der woorden: «welke niet van tafel, bed, bijwoning en goederen is gescheiden» (1). Dat de woorden «tafel, bed, bijwoning en goederen» als een geheel uitmakende en niet als elk afzonderlijk staande moeten beschouwd worden, lijdt geen twijfel. Indien men echter den twaalfden titel van het eerste boek van het Burg. Wetb., op welken titel de inlassching slaat, inziet, ontwaart men dadelijk, dat de beoogde scheiding eenvoudig heet: «van tafel en bed», dat «scheiding van bijwoning en goederen» geen deel uitmaken van de benaming, maar, krachtens de artt. 297—299 de onmiddellijke gevolgen zijn dier scheiding. Hieruit volgt, dat de bijvoeging: *bijwoning en goederen* als onnut dient te vervallen. Men heeft op ééne lijn geplaatst de zaak zelve en hare gevolgen.

Men zal mij welligt tegenwerpen *superflua non nocent*. In ons geval geloof ik wel; dewijl in ons Burgerlijk Wetboek een titel bestaat, handelende over «scheiding van goederen» en voorts gesproken wordt van «kwaadwillige verlating», zoodat ligt het denkbeeld zou kunnen opkomen, dat die bijvoeging hierop doelde.

Het gebeurt soms dat, het zij de man, het zij de vrouw zich *onwettig* ontheffen van hunne verpligting om zamen te wonen. Ik beoog de kwaadwillige verlating. Krachtens art. 264, 2° Bw. geeft die verlating eenen grond voor de vordering tot echtscheiding. Die regtsvordering kan echter niet vroeger worden aangevangen dan na verloop van vijf jaren, te rekenen van het tijdstip, waarop de

(1) De H. R. (vernietigende een vonnis der Arr.-R. te Rotterdam, 14 Junij 1844, en bevestigende het arrest van het Hof van Zuid-Holland, 27 Nov. 1844) besliste te regt bij arrest van 29 Jan. 1846, dat art. 78 juist was toegepast, door te verstaan, dat door de verplaatsing van den man, hangende het geding tusschen hem en zijne vrouw tot scheiding van tafel en bed, de nieuwe woonplaats van den man geworden was het wettig domicilie der vrouw.

echtgenoot de gemeene woning verlaten heeft, welke termijn, wanneer de verwijdering eene wettige oorzaak heeft tot grond gehad, eerst zal beginnen te loopen van den oogenblik, waarop die oorzaak heeft opgehouden. (art. 266, 2° en 3° B. W.). Art. 78 leert dat eene getrouwde vrouw geene andere woonplaats heeft dan die van den man. In ons geval wordt voor de vrouw blijkbaar bedoeld de laatste gemeene woonplaats. Dit blijkt uit art. 266, volgens welk artikel de eisch tot echtscheiding zal worden gedaan bij den regter dier woonplaats. De man wordt geacht die woonplaats te hebben behouden en zich daarvan slechts tijdelijk te hebben verwijderd; even als volgens art. 549, bij afwezigheid van een der echtgenooten gedurende tien volle jaren van zijne woonplaats, het verlof tot het aangaan van een nieuw huwelijk van de Arrondissements-Regtbank der gemeene woonplaats, uitgaat. Het ware nogtans dienstig, ten einde bij de dagelijksche toepassing van art. 78 elk misverstand voor te komen, dit artikel in dier voege aan te vullen: «bij kwaadwillige verlaten of afwezigheid van den man wordt de laatste gemeene woonplaats daarvoor gehouden.» Die aanvulling is niet slechts in het belang der vrouw; zij is het vooral in dat van de bij haar achtergebleven kinderen, die, zoo lang zij minderjarig zijn, de woonplaats hunner ouders moeten volgen.

Het domicilie bij minderjarigheid wordt naauwkeuriger in het Fransche dan in het Nederlandsche Wetboek aangeduid. Het eerste spreekt van minderjarigen, die geene handligting verkregen hebben, het laatste enkel van minderjarigen. Onmisbaar is echter de bijvoeging, niet. De Nederlandsche wetgever had dezelfde bedoeling als de Fransche; daar volgens art. 478 B. W. de minderjarige, die door handligting meerderjarig wordt verklaard, de verplichtingen bij het aangaan van een huwelijk uitgezonderd, in alles gelijk staat met den meerderjarige;

dierhalve ook met betrekking tot vestiging en verandering van woonplaats. Ik acht nogtans de volgende bijvoeging: «minderjarigen *niet door handligting meerderjarig verklaard*,» vooral uit dien hoofde wenschelijk, dewijl de Nederlandsche wetgever nog eene tweede soort van handligting erkent, waardoor aan den minderjarige slechts bepaalde regten van meerderjarigheid worden toegekend, terwijl hij voor het overige blijft in den volstrekten toestand van minderjarigheid (1).

Art. 78 zegt: «meerderjarigen, die onder curatele zijn gesteld, volgen de woonplaats van hunne curators.» Een meerderjarige, vóór de onder curatele stelling te A. gevestigd, krijgt eenen curator te B. woonachtig. Hij volgt de woonplaats B. van den curator, zoo lang hij onder curatele gesteld is. Nu doet zich de vraag voor: Wordt hij bij de opheffing der curatele gerekend zijne woonplaats te B te hebben gevestigd of de vroegere te A te hebben behouden? Ten aanzien van minderjarigen lijdt het geen twijfel dat zij bij meerderjarigwording of meerderjarigverklaring de oorspronkelijke woonplaats hunner ouders of voogden behouden, zoo lang zij de vereischte verklaringen van woonplaats-verandering niet hebben afgelegd (2). Minderjarigen hebben echter nooit eene

(1) Artt. 273 en 283 Burg. Wetb.

(2) Zie ROGRON, *le C. C. expliqué* art. 108, MALEVILLE *Analyse* T. I. p. 117. volg. A. J. VAN ROYEN, diss. de domicilii ratione et jure, Gron. 1824, bl. 32 volg. en 32, VOORBEIN II, bl. 118, no. IV, DIEPHEUIS, *het Ned. Burg. Rgte.* I, n^{is} 330 volg. en 344 en Arrond.-Regtb. Amsterdam, vonnis van 20 Maart 1844, (Regt in Ned. IV, bl. 132 volg.), OUDEMAN in *Opm. en Med. betr. het N. R. I.*, bl. 75. Ten onregte beweerde de Arrond.-Regtb. te Groningen (vonnis van 14 Junij 1844), en het Hof in die provincie, dat de wettelijke woonplaats van den minderjarige van regtswege ophoudt bij zijne meerderjarigheid en dat hij, meerderjarig gerekend worden te vallen in de uitzondering van het tweede alinea van art. 74. Welk gevoelen eenen verdediger heeft gevonden in *Opm. en Meded.* D. I, bl. 97 volg.

andere woonplaats gehad. Geheel anders is de toestand van den meerderjarige gesteld onder curatele. Hij was vroeger in het bezit eener eigene woonplaats, onderscheiden van die van den curator. Mij dunkt de meerderjarige, van de curatele ontheven, wordt van zelve (ipso jure) hersteld in het bezit zijner vroegere woonplaats. De ontheffing der curatele is eene in integrum restitutio. De tijd, gedurende welken hij onder curatele heeft verkeerd, was een tijd van schorsing. Volgens art. 2024 van het B. W. schorst die tijd de verjaring; eveneens wordt gedurende dit tijdsverloop het bezit eener eigene woonplaats geschorst.

De inhoud van art. 79 geeft geene stof tot opmerking. De Hooge Raad besliste te regt, bij arrest van 9 Februarij 1847 (1), dat een plaatselijk reglement, waarbij aan een ieder en dus ook aan meesters wordt verboden om aan vreemden of buitenlieden en mitsdien ook aan vreemde dienstboden inwoning te verleenen, ten zij na voorafgaande kennismeming van het plaatselijk bestuur, niet in strijd is met dit artikel. Die bepaling, eene geheel huishoudelijke zaak, vallende in de termen van art. 140 der Gw., is een maatregel van orde, welke enkel ten doel heeft om het plaatselijk bestuur met het juiste tijdstip van de vestiging in de gemeente of van het verleenen der inwoning bekend te maken en om misbruiken te weren.

(1) *Weekb. v. h. Regt*, n°. 819, VAN DEN HONERT. *Gem. Zaken*, V, bl. 348.

KOOPHANDELSREGT. *Is de trekker van eenen wisselbrief, getrokken volgens art. 111 Wetboek van Koophandel, bij non-betaling tot rembours gehouden, door Mr. J. G. KIST, Advocaat te Leiden.*

In een opstel, vroeger in ditzelfde tijdschrift (1) geplaatst, heb ik getracht onder anderen te betoogen, dat ons Wetboek, hoewel het de oude theorie van het wisselcontract als grond der wisselverbindtenis schijnt aan te nemen, die beginselen echter geenszins volhoudt, maar daarvan in vele bepalingen geheel en al afwijkt. Als bewijs voor deze stelling, haalde ik toen ook de artt. 101, n°. 1, en 111 W. v. Kooph. aan, en trachtte aan te toonen, hoe de uilleggers van onze wet, geheel doordrongen van het systeem van wisselcontract en daaraan nog meer vasthoudende, dan de wet zelve, de beginselen van dat systeem ook op die artikelen wilden toepassen en daardoor aan die artikelen een' geheel anderen zin gaven, dan de wet er in gelegd had.

Een nieuw bewijs daarvoor geeft een Arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden, gewezen den 14 November dezes jaars (2). Bij dat arrest wordt een vonnis van het Hof van Zuid-Holland van 30 December 1850 (3) vernietigd, op grond van schending van art. 111, omdat daarbij het regt des houders van eenen wissel, getrokken aan de orde van eenen derde alleen om daarvan de betaling te vorderen, op rembours erkend wordt.

Behoudens allen eerbied voor de arresten van ons hoogste Regterlijk Collegie, zij het mij echter vergund mijn gevoelen omtrent de bij het arrest besliste vraag,

(1) *Themis*, 1849, bl. 79, v.

(2) *Weekbl. v. h. Regt.*, n°. 1232.

(3) *Weekbl.* n°. 1191.

hoewel van dat des Hoogen Raads verschillende, uit een te zetten.

De quaestie toch is van te veel gewigt voor den wisselhandel en ook wetenschappelijk te belangwekkend, om er nog niet eens op terug te komen.

De vraag, bij het aangehaalde arrest beslist, is deze: Is de trekker van eenen wisselbrief, getrokken aan de order van eenen derde alleen om daarvan de betaling te vorderen en dus zonder erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening, aan den houder bij volledig of blanco endossement, ingeval de wissel door den betroukkene niet betaald wordt, gehouden tot rembourss?

Het Hof van Zuid-Holland had bij arrest van 30 December 1850 (1) beslist, dat de trekker in dit geval verplicht was tot vergoeding, volgens art. 186. De Hooge Raad heeft dat arrest vernietigd, op deze gronden:

«O., dat bij het beklagde arrest inderdaad in facto is aangenomen en alzoo in cassatie vaststaat, dat de traite in verschil niet inhoudt de erkenning van genoten waarde, dat hieruit volgt, dat zij volgens art. 100 W. v. Kooph. niet heeft de vereischten van eenen volledige wissel, daarbij omschreven en dat zij volgens art. 111 alzoo getrokken zijnde aan de order van eenen derde, alleenlijk om er de betaling van te vorderen, dit tusschen den trekker en den nemer niet anders oplevert, dan eene enkele lastgeving, welke den nemer alleen tot lasthebber heeft gemaakt, doch den lastgever niet kan verplichten, om, wanneer de nemer den inhoud bij den betroukkene niet ontvangt, dien inhoud, wanneer de lastgever geene waarde heeft genoten, te rembourseren;

«O., dat dit punt dan ook op zich zelf wel buiten alle contestatie schijnt te zijn geweest bij den regter a quo, doch dat bij art. 111 tevens bepaald zijnde, dat

(1) *Weekbl.* n°. 1191.

niettemin in die lastgeving ligt opgesloten de bevoegdheid om den eigendom van dergelijken onvolledigen wisselbrief door endossement over te dragen, uit deze laatste bijvoeging door den regter a quo ten onregte is besloten, dat door zoodanig endossement de aard van den wissel van onvolledig in volledig zoude zijn veranderd en de trekker aan een rembours zou zijn onderworpen, even als ten aanzien van eenen volledige wissel, waarvoor hij de waarde had genoten;

«O., dat deze bepaling in voornoemd artikel niet voorkomt en ook onaannemelijk zoude zijn, daar het zoo doende aan de willekeur des nemers zoude staan, om van de originele verbindtenis des trekkers eene andere te maken en die naar welgevallen uit te breiden, maar dat de bepaling van art. 111 alleen ten doel heeft, om, ten gemakke van den handel, niettemin ook de bevoegdheid tot overdragt bij endossement van zoodanigen onvolledigen wissel of mandaat te waarborgen en allen twijfel weg te nemen, dat ook dergelijke traite door endossement kan worden overgedragen ten effecte, dat dit mandaat zonder andere acte op den lateren geëndosseerde overgaat en deze dus den eigendom des wissels erlangt, maar ten aanzien van den trekker niet anders dan op den voet van diens verbindtenis en zonder alzoó tegen deze eene actie tot rembours te erlangen, waartoe hij zich door den onvolledigen wissel geenszins heeft verbonden, alles nochtans behoudens de verplichting tusschen de endosanten, naar gelang van de meerdere of mindere volledigheid en den inhoud der endossementen, onderling geboren, om elkander te rembourseren, wanneer uit die endossementen van genotene waarde blijkt;

«O., dat mitsdien bij het beklagde arrest speciaal voornoemd art. 111 verkeerd is begrepen en toegepast;

«Vernietigt enz.»

De wettige houder van den wissel, die geene betaling
Themis, D. XII, 4^e St. [1851].

bekomen en alle wettige middelen in het werk gesteld heeft tot bewaring en handhaving van zijn regt is dus volgens dit Arrest verstoken van alle regresregt tegen den trekker en moet zich met zijn verhaal op de endossanten tevreden stellen. Maar stel nu eens, de houder is juist degeen, aan wien de lasthebber des trekkers den wissel heeft overgedragen, of de houder heeft reeds regres genomen op zijnen voorganger, die den wissel van den lasthebber des trekkers gekocht heeft, op wien zal dan die houder of die endossant, die den wissel gerebourseerd heeft, regres kunnen nemen? De lasthebber toch, die den wissel heeft overgedragen, kan, wanneer hij aangesproken wordt, hem tegenwerpen, ik ben geen endossant, ik ben slechts lasthebber, en heb in naam en op last van mijnen lastgever gehandeld, aan wien ik de waarde verantwoord heb of verantwoord zal; ik heb mij zelve niet verbonden (art. 1843 B. W.), maar mijnen lastgever en ben dus niet tot rembours gehouden. Tegen den trekker kan de houder geen rembours nemen, volgens dit arrest van den Hoogen Raad. Er blijft dus niemand over en de houder die de waarde van den wissel betaald heeft, heeft de waarde verloren, terwijl de trekker die zijne verbindtenis, om den wissel op den bepaalden tijd en plaats door den betrokkene te doen betalen, niet nagekomen is, de waarde van zijnen lasthebber, die den wissel voor hem verkocht heeft, ontvangt en behoudt. Is dit billijk? Is dat overeenkomstig de beginselen van het wisselregt? Neen voorzeker, en zoo onze wet zoo iets bepaald had, zoude het belang van den handel zonder twijfel dringend vorderen, dat die bepaling ten spoedigste worde afgeschaft.

Doch onze wet heeft nergens iets dergelijks bepaald, integendeel heeft zij in het belang en ten gevalle van den handel, den wissel aan eigen order bij art. 101, n°. 1, en die aan de order van een' derde, alleen om daarvan

de betaling te vorderen, bij art. 111 erkend en met den gewonen wissel gelijkgesteld. Het arrest strijdt dus, m. i., met de wet, die juist het tegenovergestelde gewild heeft.

Voor dit mijn gevoelen zal ik kort mijne gronden uit een zetten. Ik zal niet spreken van de minder juiste redeneringen en gevolgtrekkingen in het arrest (1), maar trachten de beginselen, waarop het gebouwd is, te bestrijden.

I. Het hoofdbeginsel van het arrest is, dat de wissel, getrokken volgens art. 111, is een *onvolledige wissel*. De redenering tot bewijs van deze stelling is deze. Volgens art. 100 moet de wissel inhouden de erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening. De wissel, getrokken volgens art. 111, alleen om daarvan de betaling te vorderen, stelt tusschen den trekker en den nemer alleen lastgeving daar en kan dus die erkenning niet inhouden, deze wissel mist dus een der vereischten van art. 100 en is derhalve onvolledig. Hoewel toegevende, dat de wissel volgens art. 100 de valuta erkenning moet inhouden en dat de wissel volgens art.

(1) In het slot der laatste overweging vindt men deze redenering, «dat dit *mandaat* zonder andere acte op elken lateren geëndosseerde overgaat en deze dus *den eigendom* des wissels erlangt.» Wanneer het mandaat op den geëndosseerde overgaat, wordt deze alleen *mandataris* even als zijn cedent en geen *eigenaar* of schuldeischer, terwijl omgekeerd, indien hij den *eigendom* verkrijgt en schuldeischer wordt, het mandaat niet op hem overgaat, maar de eigendom, het regt van vordering zelf, hij oefent zijn eigen regt uit en wordt wettige houder.

Wat beteekenen verder de volgende woorden: «doch ten aanzien van den trekker niet anders dan op den voet van diens verbindtenis en zonder alzo eene actie tot *rembours* tegen hem te erlangen.» Ontstaat er toch eene verbindtenis voor den trekker, dan moet er ook eene actie zijn. Deze kan geene andere zijn, dan de actie tot *rembours*, als zijnde dit de eenige, welke uit den wissel tegen den trekker voortspruit. Cf. EIXERT, *Wechselrecht*, § 41.

111 (1), even als de wissel aan eigen order volgens art. 101, n°. 1, die erkenning niet kan inhouden, meen ik echter de daaruit getrokken conclusie te moeten ontkennen, want art. 100 is noch op den wissel, getrokken volgens art. 101, n°. 1, noch op dien volgens art. 111, toepasselijk. Die artikelen toch bevatten uitzonderingen op art. 100.

Er zullen niet vele woorden toe noodig zijn, om te betoogen, dat art. 101, n°. 1, eene uitzondering maakt op art. 100; de woorden van art. 101 toonen dat ten duideljkste. Het artikel zegt: «De wissel kan ook getrokken worden: 1°. aan de order van den trekker,» d. i., niet alleen op de wijze in het vorige art. vermeld, maar ook aan de order van den trekker, zonder dat er een nemer in voorkomt, zonder dat er dus van eene overeenkomst tusschen trekker en nemer over het leveren van den wissel tegen eene zekere waarde, van een pactum cambii en van erkenning van ontvangen waarde sprake kan zijn.

De wissel, volgens art. 111 getrokken, is geheel aan den wissel aan de order des trekkers gelijk, met dit onderscheid alleen, dat de trekker eenen lasthebber aanstelt om te doen, hetgeen hij bij den wissel aan zijn eigen order zelf doet, om namelijk den wissel in zijnen naam en op zijnen last over te dragen of in te vorderen. Het is een wissel aan de order des trekkers met een onvolledig endossement (2). Art. 111 maakt dus evenzeer eene uitzondering op art. 100, als art. 101. Art. 100 is dus evenmin op art. 111 als op art. 101 toepasselijk, voor zoo ver bij die artikelen bepalingen gemaakt zijn,

(1) Cf. *Themis* 1849, blz. 112, en DE PINTO, Wetb. van Kooph. etant. I. 9. 33. bl. 99.

(2) Zie VOORDUYN, bl. 559. Een der afdelingen meende zelfs, dat artikel beter in den titel van het endosseren van wisselbrieven zoude geplaatst zijn.

die het onmogelijk maken, dat de daarbij erkende soorten van wissels, de vereischten van den wissel, volgens art. 100, in zich vereenigen en waardoor van art. 100 is afgeweken. De afwijking is in de beide genoemde artikelen dezelfde, in de beide soorten van wissels ontbreekt het geheele contract tusschen trekker en nemer, het pactum cambii, waarmede de erkenning van genoten waarde in zoo onafscheidelijk verband staat, dat daar, waar het pactum cambii ontbreekt, ook geene waarde-erkenning kan plaats hebben.

In den wissel aan eigen order is trekker en nemer één persoon (1), van overeenkomst kan dus in het geheel geene sprake zijn. In den wissel, volgens art. 111, is de overeenkomst tusschen trekker en nemer *lastgeving*, geene overeenkomst omtrent het betalen van geld op zekeren tijd en plaats tegen eene betaalde of te betalen waarde. De lasthebber wordt geen schuldeischer mit den wissel, verkrijgt daaruit geene regten voor zich zelve en betaalt dus geene waarde, de trekker kan derhalve niet erkennen waarde genoten te hebben.

En toch noemt de wet, die beide geschriften even goed wissel, als dien getrokken volgens art. 100 en, volgens art. 111, kan de lasthebber de *betaling vorderen* en den *eigendom des wissels* overdragen. Die wissel is dus *voorendossement, acceptatie, protest* vatbaar en de trekker daarvan is even als de trekker van iederen anderen geldigen wissel, volgens art. 186, tot rembourss gehouden.

Neemt men dit niet aan, maar vordert men voor de wissels, volgens art. 101 en 111, alle de vereischten van art. 100, opdat zij als wissels zouden kunnen gelden, dan moet men ook toegeven, dat art. 101 en 111 overbodig zijn en beter niet in de wet zouden zijn opgenomen. Men zoude dus beter gedaan hebben met in de wet te plaatsen, dat alleen de geschriften, die alle de vereischten van art.

(1) Cf. PROONSEN, *Wisselstijl van Amsterdam*. Cap. I, n°. 32.

100 in zich vereenigen, wisselkracht hebben. Nu men dit evenwel niet gedaan heeft, maar ook geschriften, die eenige van die vereischten missen, in de wet als wissels erkent, zal men daaraan de wisselkracht niet kunnen ontzeggen.

II. Het tweede motief van het arrest, waarmede ik mij niet kan vereenigen, is dit:

De overeenkomst tusschen trekker en nemer in den wissel, volgens art. 111, is *lastgeving*. De nemer is dus lasthebber en kan bij non-betaling den lastgever niet verplichten hem rembours te geven. De lasthebber kan de oorspronkelijke verbindtenis des trekkers niet veranderen door de overdracht des wissels, zoodat de trekker aan hem, aan wien de lasthebber den wissel heeft overgedragen, tot rembours gehouden zoude zijn, daar het zoo doende aan de willekeur des nemers zoude staan, om van de oorspronkelijke verbindtenis des trekkers eene geheel andere te maken.

Ofschoon ook hier weder toegevende, dat de nemer uit den wissel volgens art. 111 geene actie tot rembours ontleent, dat hij slechts lasthebber is en dus, hoewel de regten van een' ander uitoefenende, zelf geen schuld-eischer is; als ook in het algemeen den regel erkennende, dat niemand meer regt aan een ander kan overdragen, dan hij zelf bezit (1); moet ik echter ook hier weder de consequentie ontkennen, dat de trekker om die reden aan den derden houder niet tot rembours gehouden zoude zijn. De nemer toch, heeft hier dezelfde bevoegdheid als de houder bij onvolledig endossement art. 135); hij is lasthebber en draagt niet zijn *eigen regt*, maar het regt van zijnen lastgever, in casu, het regt des trekkers, over, hij doet, zoo als reeds gezegd is, in naam en op last des trekkers, hetgeen de trekker

(1) Deze regel moet evenwel in het wisselregt voorzigtig worden toegepast, daar de *exceptiones ex persona indossantis* niet worden toegelaten.

bij den wissel aan eigen order zelf doet, hij draagt den eigendom des wissels over op den geëndosseerde en verkoopt dezen dus eene schuldvordering op den acceptant, indien de wissel is geaccepteerd, en op den trekker.

De verbindtenis des trekkers wordt dus door hem niet willekeurig veranderd, hij volvoert eenvoudig den hem opgedragen last en verbindt den trekker, op diens last, aan den derde, aan wien hij den wissel overdraagt, aan zijn *order*. De trekker had hem daartoe, toen hij den wissel teekende, de bevoegdheid gegeven. De trekker toch wist, dat zijn lasthebber volgens de wet de bevoegdheid had niet alleen zijn mandaat, maar ook den eigendom van, het regt van vordering uit den wissel aan den derde over te dragen en heeft zich dus bij het teekenen van den wissel, voor het geval van de overdragt, aan dien toen nog onbekenden geëndosseerde verbonden tot betaling des wissels, ingeval hij niet door den betrokkene betaald werd.

De overdragt des wissels door den lasthebber stelt dus voor den trekker eene verbindtenis daar, welke hij gehouden is na te komen (art. 1844 B. W.). Art. 111 is juist in de wet opgenomen om allen twijfel weg te nemen, omtrent de bevoegdheid des lasthebbers om den eigendom, het regt van vordering zelf, op zijn geëndosseerde bij volledig endossement over te dragen. De memorie van toelichting zegt het met zoo vele woorden. (1)

III. Het derde motief van het arrest is dit: De trekker heeft de waarde voor den wissel niet ontvangen en is dus niet gehouden tot vergoeding des wissels bij non-betaling.

Hoewel, m. i., de verpligting tot rembours niet afhankelijk is van de ontvangst der waarde, maar de regeling van de voldoening der waarde geheel aan de bijzondere overeenkomsten tusschen trekker en nemer is overgelaten, daar de trekker ook waarde in rekening

(1) Cf. VOORDUYN, I. 559. 561.

kan erkennen, indien de waarde naderhand zal worden verrekend en de trekker zich nimmer op het niet ontvangen der waarde kan beroepen, om het regt van regres aan den derden houder te ontzeggen, meen ik dit echter voor een oogenblik te moeten aannemen, zonder daarom tevens de toepassing op ons geval toe te geven. De trekker toch heeft *wel* waarde ontvangen of verrekend, indien de wissel bij volledig of blanco endossement aan eenen derde is overgedragen door zijnen lasthebber. Deze toch op last des trekkers den wissel endosserende, ontvangt ook de waarde daarvan in naam en op last des trekkers, aan wien hij gehouden is die waarde te verantwoorden (art. 1839 B. W.). Doet hij dit niet, dan is dit eene zaak des trekkers, die weten moet wien hij vertrouwt en het aan zich zelve te wijten heeft, indien hij een oneerlijk man tot zijn lasthebber uitkiest, doch zich niet op het niet ontvangen der waarde beroepen kan tegen over een derde, die de waarde aan zijnen lasthebber betaald heeft.

Hiermede meen ik de mindere juistheid der gronden, waarop de opvatting van art. 111 in het genoemde arrest gevestigd is, te hebben aangetoond en tevens te hebben betoogd: dat de wissel volgens art. 111, hoewel niet inhoudende de erkenning van genotene waarde of van waarde in rekening, is een geldige wissel, die even goed als iedere andere geldige wissel voor endossement, acceptatie enz. vatbaar is en die, wanneer hij aan de order des lasthebbers is overgedragen, den houder bij wanbetaling even goed regt geeft, om, volgens art. 186, van den trekker rembours te vorderen.

ROMEINSCH REGT. — *Bijdragen tot de leer der injuriën in het Romeinsche Regt*, door Mr. P. VAN BEMMELEN, Advocaat te Leiden (Zie bladz. 433 hier-
voren).

HOOFDSTUK IV.

HET LATERE REGT OMTRENT DE INJURIËN.

In het algemeen zijn de edicta praetoris de voor-
naamste grondslag geweest, waarop het grootsche ge-
bouw der Romeinsche jurisprudentie werd gevestigd.
In het bijzonder was dit met de leer der injuriën het
geval; alle andere, het zij met den bloeitijd des edicts
gelijktijdige, het zij latere regsbronnen, welke daarop
betrekking hebben, zijn voor de ontwikkeling dier leer
door de jurisprudentie van oneindig minder gewigt ge-
weest dan de edicta praetoris. Alle die verordeningen
komen daarin overeen, dat zij op den omvang en den
aard van het begrip van injurie noch uitbreidend, noch
wijzigend (1) gewerkt hebben, en althans grootendeels (2)
in een tijd vielen, waarin edict en jurisprudentie reeds
te zamen eene volledige, afgeronde leer der injurien
opleverden.

In dien zin is het, dat ik alle regsbronnen van SULLA
tot JUSTINIANUS, welke (behalve het edict en de zich daar-
aan sluitende jurisprudentie) op injuriën betrekking
hebben, onder den naam van het latere regt daarom-

(1) De strafregtelijke verordeningen alleen in zooverre, als de geheele
latere ontwikkeling des strafregts dit medebragt.

(2) In die periode valt nog niet de lex Cornelia van SULLA (82—79
v. CHR.), welke jonger is dan de werken van SERVIUS Sulpicius RUFUS
(consul 50 v. CHR.) en zijne auditores AELIUS OPILIUS en ALFENUS VARUS
(POMP. l. 2. § 44. D. de orig. juris). Doch de lex Cornelia bragt geene
verandering ten opzichte van aard en omvang der injuria te weeg.

trent meen te mogen zamenvatten. Het is mijn voornemen om in het tegenwoordige hoofdstuk dat latere regt slechts (gelijk ik ook in de vorige hoofdstukken met het vroegere regt gedaan heb) van deszelfs uitwendig-historische zijde te beschouwen, om de beschouwing van het algemeene begrip van injuria, van algemeene punten van strafregt enz. geheel tot volgende hoofdstukken te bewaren. Tot een geleidelijker overzigt meen ik het te beschouwen tijdvak van SULLA tot JUSTINIANUS gevoegelijk in perioden te kunnen splitsen.

I.

TIJD DER QUAESTIONES PERPETUAE.

Lex Cornelia de injuriis. — lex, Seta(?) de libris, carminibus ad infamiam alicuius pertinentibus.

Het is geenszins een bijzonder verschijnsel in het Romeinsche strafregt, dat wegens onregtmatische daden, welke in vroegeren tijd slechts een regt van private voldoening voor de beleedigde partij deden geboren worden, of waardoor aan deze, gelijk het in het Romeinsche regt heet, eene poenale actie competeerde, later eene vervolging tot publieke straf in zwang is gekomen; dat is, alle bijzondere theorien omtrent beginselen en motiven der straffen daargelaten, zoodanige straf, waarbij niet de voldoening van den verongelijkten persoon, maar de tuchtiging van den misdadiger op den voorgrond staat. Dit verschijnsel is in overeenstemming met den algemeenen ontwikkelingsgang des strafregts bij de meest verschillende volkeren, welks oorzaak en noodwendigheid het hier niet de plaats is uit een te zetten.

Zoowel in deze als in de volgende periode treffen wij dit verschijnsel aan, in deze echter op minder uitge-

breide schaal, in een' anderen vorm dan in de volgende periode, en zelfs in eene verschillende rigting. Het onderscheid is aldus zamen te vatten, dat, in plaats van of nevens de vroegere poenale actiën, in deze periode quaestiones perpetuae door de leges publicorum judiciorum werden ingevoerd, in de volgende bij den praefectus urbi extra ordinem aanklagte werd toegestaan. Dit onderscheid in vorm, uit de geheel verschillende staatsinrigting der beide tijdvakken ontspruitende, stond in naauw verband met den verschillende toestand des strafregts in dezelve.

Ten tijde der quaestiones perpetuae, even als in het geheele aan die quaestiones perpetuae voorafgegane tijdperk, stonden toch het publiek en het privaat strafregt, zoo ik mij van deze termen mag bedienen, in scherpe tegenstelling tegen elkander over. De onregtmatige daden, welke tot private satisfactie aanleiding gaven, waren streng afgescheiden van de misdaden, welke door het volk of van wege hetzelfde gestraft werden; niet alleen was de algemeene natuur van beiden uiteenlopend, doch hunne wederzijdsche grenzen vloeiden geenszins ineen, terwijl de laatstgenoemde een geheel publiekregtelijk karakter droegen, de eerste ten volle in het gebied des privaat-regts, ook wat jurisdictie en procédure betreft, waren opgenomen, en zelfs de actiones poenales met het systeem der private vorderingen zoo ineengeveven waren, dat zich geenszins eene strenge afscheiding van zoogenaamd burgerlijk regt en privaat strafregt laat daarstellen.

Evenwel werden sommige onregtmatige daden, welke van oudsher of uit het edictum praetoris eene actio poenalis deden geboren worden, door de leges publicorum judiciorum aan eene publieke vervolging tot straf onderworpen. Dit geschiedde echter zóó, dat op de plaats, welke die daden in het systeem van privaat strafregt bekleedden,

op hunne onderscheidingen daarin, geen acht werd geslagen; — zòò, dat de beschouwing, welke die daden onder de staatsmisdaden rangschikte, in geen verband stond met die, welke dezelve in het systeem des privaatstrafregts had doen opnemen.

Door de meerdere uitbreiding, welke het begrip van *crimina publica* erlangde, werden derhalve vele vroeger als privaatedelicten aangemerkte bedrijven bij andere, welke dat karakter nooit gedragen hadden, door eene of andere *lex publ. jud.*, toevalligerwijze als het ware, ingelijfd, zonder dat daarbij aan derzelveer privaatrechtelijke natuur gedacht werd, of althans met dat gevolg, dat de natuur der daad door de criminele strafbepaling plotselijk veranderd scheen.

Het is uit dit oogpunt vooral, geloof ik, dat men den ouden regtsregel: *publico iudicio privatà actione non debet praecudicari* (1), moet verklaren; niet alleen uit de omstandigheid, dat eene dubbele exactie van straf (al is de ééne straf dan ook publiek, de andere slechts privaats) volgens Romeinsche begrippen onbillijk was, en de publieke dan toch den voorrang scheen te verdienen. — In vele gevallen daarentegen was het eene geheel onderscheidene zijde der daad, welke als privaatedelict en welke als *crimen publicum* beschouwd werd, zoodat beiden, poenale actie en accusatie, geheel nevens elkander konden worden uitgeoefend. Doch hierover nader in het volgend hoofdstuk. Gaan wij tot staving van het beweerde kortelĳk na, welke privaatedelicten onder de *leges iudiciorum publicorum* zijn opgenomen.

(1) L. 2, § 1. D. vi bon. rapt. — l. 6. D. de inj. — Verg. l. 7. § 1. D. eod. (vocab: *numquid non* etc.). Over den omvang en de geldigheid van dezen regel in de Romeinsche jurisprudentie nader in een volgend hoofdstuk over den zoogen. *concurſus* van vorderingsregten enz.

1°. De lex Fabia de plagiariis bevatte strafbepalingen tegen *onregmatigen* slavenhandel enz., d. i. tegen daden, welke althans veelal tot de actiones poenales *injuriarum* (zie Hoofdstuk III, n^o. V), of *servi corrupti*, of zelfs *furti* grond konden geven, maar zóó, dat het algemeene beginsel en doel der lex Fabia niets met die poenale acties gemeen had, welke zelfs de daad onder een zoo verschillend oogpunt opvatten, dat zij veelal tegelijk met de *accusatio plagii* werden toegelaten. (Zie volgend Hoofdstuk).

2°. De lex Cornelia de Sicariis was slechts op weinige gevallen, welke tot de *actio poenalis injuriarum* grond gaven, toepasselijk, gelijk in l. 7. § 1. D. de injur. vermeld wordt.

a. Wegens het dooden van een slaaf competeerde volgens de oude jurisprudentie de *actio injuriarum*, l. 7. § 1. D. de inj. (1) geenszins natuurlijk wegens het dooden van een' vrijen. De lex Cornelia bevatte strafbepalingen tegen moord door zekere middelen bedreven (sluip-, banditen-, vergift-moord) of de enkele aanstalten daartoe: het dooden van een slaaf *door een dezer middelen* (2) viel ook, toevallig als het ware, daaronder. Dat de lex Cornelia, welke de algemeene

(1) Dit geval, waarvan slechts op deze plaats melding wordt gemaakt, is door een verzien niet onder numero II van het vorige hoofdstuk, onder de gevallen, waarin de *actio injuriarum* toepasselijk is, opgegeven. Dat *doodslag* van een slaaf oudtijds vooral onder het begrip van *injuria* viel, kan niet bevreemden, wanneer men bedenkt, dat zulks natuurlijker als eene daad van aanmatiging en geweldpleging tegen den *dominus*, erger slechts dan *quaestio habita* of *verberatio*, moest voorkomen, dan wel als een gruwel, welke zooals moord van een' vrijen de openbare wraak bij nitsluiting eischte.

(2) ULPIANUS echter l. a. pl., si dicatur homo injuria occisus, spreekt algemeen, zoodat elk *homicidium* aan een slaaf, door welke middelen ook gepleegd, onder de l. Cornelia valt, dat is tot die vervolging wegens moord grond geeft, welke in aansluiting aan de (meer speciale) lex Cornelia wordt uitgeoefend.

uitdrukking *hominem occidere, hominis occidendi causa cum telo ambulare* etc. uit verschillende plaatsen blijkt gebezigd te hebben, evenzeer op het dooden van slaven toepasselijk is, ligt niet slechts in den geest der wet, omdat zij in het belang van openbare orde en veiligheid alle de voornoemde moordaanslagen, tegen wie ook gepleegd, wilde weren, maar is ook allezins met de letter der wet bestaanbaar, omdat *homo* zoowel den vrijen als den slaaf omvat. Dat zulks bovendien door de (latere) jurisprudentie aangenomen was, blijkt niet slechts uit l. 7. § 1: l. l., alwaar *homo* in den engeren veel gebruikelijken zin van slaaf gebezigd is (1), maar vooral uit l. 23. § 9. D. ad. l. Aquil. Si dolo servus occisus sit, et lege Cornelia agere dominum posse constat.

6. Wat de *gladio capitis percussio* betreft, in dezelfde l. 7. § 1. vermeld, zulks was oorspronkelijk in het tijdvak der *quaestiones perpetuae* niet aan de toepassing der *lex Cornelia* onderworpen, immers nog *Labeo* zeide, dat zulks geene *publica animadversio* had. Ten tijde van *Ulpianus* daarentegen werd deze *gladio capitis percussio*, gelijk elke poging tot moord, even als moord zelf gestraft, in aansluiting aan de *lex Cornelia*, welke slechts bepaalde soorten van moord en de poging daartoe bestrafte.

3°. *Lex Cornelia de falsis*. — Sommige gevallen van *furtum* (namelijk in deszelfs ouderen meer uitgebreiden zin, waarin zij elke bedriegelijke toeëigening van eens anders goed, schoon ook zonder *wegneming*, beteekende) werden door de *lex Cornelia* als *falsum* geëncrimineerd, te midden van andere gevallen, welke tot de *actio furti* geen' grond gaven. — De *actio de dolo*, ingeval van

(1) *Homo* moet hier uitsluitend slaaf beteekenen, omdat 1°. de *actio injuriarum* wegens moord van een' vrijen absurd zou zijn, 2° de *actio legis Aquiliae* alleen bij het dooden van een slaaf te pas kan komen.

bedrog is niet poenaal, althans zij is niet, gelijk SAVIGNY het uitdrukt, zweiseitig Poenal, maar even als de actio l. Aquil. einseitig Poenal. — Verg. nog enkele gevallen l. 25. D. de lege Corn. de falsis, l. 7. Pr. D. (II. 1).

4°. Leges de vi. — Onder het gemeenschappelijk oogpunt van *geweld*, worden velerlei daden door de verschillende leges de vi, vooral door de leges Juliae (of liever alleen, gelijk hoogstwaarschijnlijk is, door de lex Julia de vi privatâ) aan criminele vervolging onderworpen, welke vroeger, wegens de toepasselijkheid van onderscheidene poenale acties, onder het privaat strafregt vielen.

Vooreerst gebeurde dit met de actiones furti, vi bonorum raptorum, de actio in eum cuius dolo malo in turba damnum quod factum esse dicitur, zoo ook: in eum, qui ex incendio, ruinâ, naufragio, rale, nave expugnata quid rapuisse, damnive quid in his rebus disse dicitur. — Hoe onzeker ook de oorspronkelijke inhoud der lex Julia de vi privatâ moge zijn, zooveel blijkt, dat de grenzen der onder de lex Julia en de voornoemde acties begrepene analoge gevallen geenszins zamenvallen; in het bijzonder is zulks waar, in zoover de oorspronkelijke strekking der lex Julia (gelijk men wel mag aannemen, en bij eene onpartijdige lezing van tit. 6 en 7, lib. 48 Pand. en PAUL. V. 26. 3. onmiskenbaar is), zich bepaalde tot die daden van geweld, welke convocatis hominibus armatis, telis et armis geschieden (1), schoon ook later de lex Julia eene

(1) Dit geldt alleen ten opzichte der lex Julia de vi privatâ, en ligt dunkt mij in den aard der zaak en van het tijdperk van den Romeinschen staat en het Romeinsche strafregt, waarin deze wet verscheen. — Wat vis publica betreft door overheidspersonen gepleegd, of tegen het openbaar gezag gericht, deze biedt een karakter aan, hetwelk zonder coetus hominum of tela et arma zoodanig openbaar geweld daargestelt, zoodanig erimen publicum, als volgens de beginsels van Strafrecht ten tijde der leges publicorum iudiciorum alleen eene criminele voor allen openstaande accusatie kan motiveren.

hiervan onafhankelijke toepassing verkregen hebbe.

In de tweede plaats met de *actio injuriarum*. — Nog meer onzeker schijnt het, tegen welke injurieuse daden de *lex Julia de vi privata* (oorspronkelijk) straf bedreigde; in elk geval moet men ook voor deze de voornoemde beperkte strekking aannemen. Waarschijnlijk lichamelijke mishandeling, aanvallen tegen iemands *vrijheid* (in tegenoverstelling van gevangenhouding, opsluiting) en de vrijheid van zijn doen en laten; onwaarschijnlijk *stuprum violentum* (1) en *raptus* (2). — Men vergelijkte daaromtrent de volgende plaatsen: l. 2. D. 48. 7. en gelijkkluidend l. 10. § 1. D. 48. 6. (*Hac lege tenetur*) *qui convocatis hominibus vim fecerit quo quis verberetur, pulsetur, neque homo occisus erit.* — PAUL. V. 26. 3. (*Lege Julia de vi privatâ tenetur*), *qui quem armatis hominibus possessione, domo, villâ agrove deiecerit, expugnaverit, obsederit, eluserit; idve ut fieret, homines commodaverit, locaverit, conduxerit.* — Conf. CICERO *pro Caecina* cap. 12 (13). — l. 5 Pr. D. 48. 6. *qui hominem dolo malo incluserit, obsederit, quive fecerit, quo minus sepeliatur, quo magis funus diripiatur, distrabatur.* Conf. PAULUS V. 26. 3. — l. 8. D. de sep. violato. (47. 12) — l. 5. Pr. D. 48. 6. *qui per vim sibi aliquem obligaverit.* — l. 10 Pr. eod. *qui ludos pecuniamve ab aliquo invito polliceri publice privatimve per injuriam exegerit* (3).

(1) CICERO, *pro Caelio*, c. 30. kan niet als bewijs hiertegen aangehaald worden, alsof het daar vermelde geval van *stuprum* met geweld, aan VETTIUS gepleegd, als *vis* was gestraft geworden. Veeleer zegt CICERO, dat de beide daders *lege de vi CERTE non ferebantur*.

(2) Verg. omtrent deze quaestie, voor *raptus* en *stuprum violentum* beiden. WÄCHTER in het N. A. des *Crim. r.* XIII. p. 214.

(3) Voeg hier nog bij l. 4. § 1. D. 48. 7 (*Legis Juliae de vi privatâ crimen committitur si quis quaestionem de alterius servo habuisset; (et ideo moderatius edicto praetoris de injuriis utendum esse, labeo ait).* — Dat hieromtrent oorspronkelijk eenige bepaling in de *lex Julia* sverval zij

Ten derde met de *actio sepulcri violati*. De *l. Julia de vi privatâ* trof hier in elk geval alleen met deze actie te zamen, wanneer een geweld, als door de *lex Julia* bedoeld werd, bij het schenden van een *sepulcrum* gebezigd was, geenszins wanneer het tegen eene begrafenis gerigt was. Volgens *REIN* wordt in *l. 8 D. de sep. viol.* van een *sepulcri violati crimen* in dit geval gesproken, zulks zou echter verre buiten de strekking der praetorische actie liggen, en tot eene latere analogische uitbreiding van de *sepulcri violatio* als *crimen extraordinarium* (in den Keizerstijd) behooren. — Veereer kan in deze gevallen de *actio inj.* te pas komen. *Cf. l. 1. § 4. 6. D. de inj.* Het blijkt echter geenszins, dat de *lex Julia* omtrent geweldige schending van een *sepulcrum*, even als omtrent de meer malen vermelde geweldige storing eener begrafenis, iets zou bepaald hebben.

5°. *Lex Julia de adulteriis*.

De *lex Julia de adult.* bestrafte wegens *stuprum* in *virgine*, in *vidua*, in *puero* (niet het *stuprum masculorum*, *masculorum coitus* in het algemeen) *commissum*; doch alleen voor zoover de gestupreerde persoon vrij en *honesti loci* was, en alleen den *stuprator*.

Er bestond dus, gelijk ik in hoofdstuk III, n°. VI, heb pogen aan te toonen, een bijzondere samenhang tusschen die gevallen, waarin eene *actio injuriarum* wegens *stuprum* toepasselijk was, en de bepalingen der *lex Julia* omtrent *stuprum*. De *lex Julia* beschouwde de zaak als een' crimineel te vervolgen gruwel en verdrong daardoor de poenale actie, welke slechts het onregt een' bepaald geweest, wordt uit het bijgevoegde *et ideo . . . . Labeo ait* hoogst waarschijnlijk. Men zal zulks echter evenzeer met de beperking van geweld met overmagt van menschen of wapenen, ondanks de weigering des *dominus*, moeten verstaan; daarbuiten bevat de voornoemde daad slechts eene erge mishandeling van een' slaaf, eene aanmatiging tegen zijnen *dominus*, welke op zich zelve niet eene der zwaarste soorten van injurie, van geweldpleging daarstellen.

persoon aangedaan betrof (verg. n°. VI in het voorn. 3de hoofdstuk).

Stuprum per vim (in puero, femina commissum) was als species onder de algemeene bepaling der lex Julia de adult. begrepen, geenszins oorspronkelijk onder de lex Julia de vi. Later echter werd het als vis privata aange-merkt, of liever in aansluiting aan de l. Julia de vi priv. vervolgd en gestraft, (1) in een tijd zou ik denken, toen de wettelijke straf (publicatio tertiae partis bonorum, met eene partiële infamie) niet meer toegepast werd op vis privata, maar eene zwaardere straf extra ordinem, als die door PAULUS vermeld wordt, V. 26. 3. . . . Si honestiores sint, tertia pars bonorum eripitur et in insulam relegantur; humiliores in metallum damnantur.

Raptus is onder geen der ons bekende capita van de lex Julia de adult. begrepen. Dat men hiertoe ook door interpretatie geene kans zag, blijkt uit l. 5. § 2. D. 48. 6. . . . quum raptus crimen legis Juliae de adulterii potestatem excedat.

6°. Injurien tegen den Keizer werden eerst later als crimen maiestatis beschouwd: de leges maiestatis konden daaromtrent nog geene bepaling inhouden.

7°. Lex Cornelia de injuriis.

8°. Lex . . . Seta de libris, carminibus ad infamiam alicuius pertinentibus.

Over de beide laatste criminele verordeningen straks meer in het bijzonder. — Uit het van n°. 1—6 aange-merkte wordt bevestigd, dat in de periode der quaestiones perpetuae, zoo dikwijls het criminele regt op het gebied van het privaat strafregt ingreep (en dit bleef steeds uitzondering, en als het ware iets toevalligs), er geene vereeniging ontstond, maar steeds tegenstelling der beide strafregtelijke karakters bleef bestaan. — In

(1) Conf. l. 3. § 4. D. 48. 6. punitur huius legis poena, qui puerum, vel feminam, vel quemquam, per vim stupraverit.

dit opzigt had de criminele wetgeving der volgende periode, gelijk ik boven zeide, eene geheel andere *rigting*: wat betreft de minder uitgebreide schaal, waarop in deze periode wegens privaatdelicten criminele vervolging werd ingesteld, de oorzaak daarvan moet niet alleen gezocht worden in den meer omslagtigen, meer solemnelen vorm, waarop in dit tijdvak de criminele wetgeving alleen kon plaats hebben (de *leges judiciorum publicorum* in tegenstelling met de keizerlijke verordeningen en de groote speelruimte aan den invloed der jurisprudentie, aan de vorming van een gewonteregt, aan het gezag van hooge magistraatspersonen enz. gelaten); maar vooral ook in de zoo verschillende rigting in de beide perioden, welke in de volgende geheele omvorming van het privaat strafregt, en opnemng van hetzelfde in het criminele regt was.

Het is hier overigens de plaats niet over de voornoemde *leges publ. jud.*, in zoo verre die op het gebied der *actio injuriarum* treden, meer in het bijzonder te handelen. — De door die wetten geïncrimineerde daden verloren daardoor in later tijd geheel het karakter van injurie (ll. de adulteriis, de sicariis): of wel zij komen slechts geïsoleerd onder de veelomvattende bepalingen dier wetten voor (ll. de vi, de plagiariis). Alleen de beide laatstgenoemde (n°. 6, 7) criminele verordeningen maken hierop uitzondering, en verdienen eene afzonderlijke beschouwing, omdat zij 1°. uitsluitend daden tot onderwerp hebben, welke onder de categorie van injurien vallen; 2°. steeds in betrekking tot de leer der injurien beschouwd zijn gebleven; 3°. zoo niet inderdaad, althans in de meening van *vele* (vooral de oudere) geleerden, een' overwegenden invloed op het latere injurieregts hebben uitgeoefend.

LEX CORNELIA DE INJURIIS VAN SULLA.

Een bijzonder gewigt heeft men aan deze wet gehecht,

zeer veel echter heeft men daarover getwist, minder nog omtrent haren inhoud, dan omtrent haren aard en vorm. Zelfs heeft men beweerd, dat er geene afzonderlijke *lex Cornelia de injuriis* bestaan heeft, maar het daarvoor gehoudene slechts een *caput* van de *lex Cornelia de Sicariis* uitmaakte. (Verg. G. Hugo, § 287 van zijne geschiedenis des Rom. regts). Dit heeft echter niets voor zich: 1°. de inhoud dezer *lex* is geheel onderscheiden van den bekenden inhoud der *lex Cornelia de Sicariis*. 2°. Wordt eene afzonderlijke wet onmiskenbaar aangeduid l. 12. § 4. D. de accusat., l. 5. D. de inj., l. 22. § 2. D. ad l. Jul. de adult. — 3°. Instit. tit. de inj. § 8, *sed et lex Corn. de injuriis loquitur* scil. behalve het edict des praetors. — Wat betreft het argument van Hugo, t. a. pl., dat anders de titel der Pand. tot opschrift had moeten dragen ad legem Corn. de injuriis, dit vooronderstelt zeer ten onregte, dat de bepalingen van eene l. Corn., welke dan ook, eene algemeene regtsbron voor injurien uitmaakten.

Niettegenstaande eene uitvoerige discussie over de bij deze wet strafbare handelingen in l. 5 D. de inj., is de oorspronkelijke en welligt later gewijzigde strekking dezer wet eene tot dusverre duistere quaestie gebleven. Is er bij deze wet eene criminele vervolging ingesteld, of wel eene civile actie? Voor beide tegengestelde omstandigheden schijnen de bronnen evenzeer vele gronden op te leveren. Gaan wij die gronden van weërszijden na, onderzoeken wij naar welke zijde de waarschijnlijkheid overhelt, en of er iets is, wat men hieromtrent als zeker kan beschouwen, en vragen wij eerst daarna, of het schijnbaar tegenstrijdige met dat zekere of waarschijnlijke op eenige wijze in overeenstemming kan gebragt worden.

Voor de *civile actie* kan men aanvoeren: 1°. Dat overal de uitdrukking *actio legis Corneliae*, nergens die van accusatie gevonden wordt: wel is waar wordt

actio ook in dien zin, echter minder gewoonlijk gebezigd, v. BRISSON in voce.

2°. Dat uit l. 5. Pr. § 2—6. D. de inj. duidelijk blijkt, dat de vordering, welke dan ook, ex lege Corneliâ alleen door de beleedigde persoon kon ingesteld worden, hetgeen dus alle denkbeeld van publicum iudicium zou uitsluiten, zoo men althans aanneemt, dat *publieke accusatio* ten tijde der quaestiones perpetuae aan de criminele gedingen of zoogenaamde publica iudicia (uit derzelve begrip) verbonden was.

3°. § 7. eod. De vraag omtrent de cautio ratam rem patrem habiturum, als ageerde de zoon in naam zijns vaders, komt alleen bij private acties te pas.

4°. Het jusjurandum necessarium, waarvan l. 5. § 8. sprake is, komt alleen in het civile, niet in het criminele, te pas. Althans het toestaan van zoodanigen eed, in een crimineel proces, hoezeer ook alleen de beleedigde, vooral tot zijne eigene voldoening, daarin het regt van aanklagte mogt hebben, zou eene zeer exceptionele bepaling zijn.

5°. De *actio ex lege Corneliâ* wordt in l. 5. § 6. aan de praetoria inj. *actio* om zoo te zeggen op zijde geplaatst, daarmede gelijk gesteld.

6°. l. 42. § 1. D. de procur. (III. 3). Ad actionem injuriarum ex lege Cornelia procurator dari potest: nam et si pro publica utilitate exercetur, *privata tamen est*. Onhoudbaar schijnt mij de stelling van REIN, dat die woorden geene verdere strekking hebben dan de beperking van het regt van *aanklagte* tot de beleedigde partij. Kan men onpartijdig aldus opvatten: *Actio injuriarum ex l. Corn. privata est?* — Doch vooral, en hierop schijnt REIN geen acht te slaan, men kon in criminalibus niet per procuratorem accusare, PAPIN. l. 13. § 1. D. de publ. jud., ofschoon het twijfelachtig kan schijnen, of een reus absens per procuratorem verdedigd kon worden. Verg.

MATTHAEUS de Crim. lib. 48. Tit. 13. Cap. IV. Ongetwijfeld echter doelt: procurator *ad actionem* dari potest, niet op den reus, maar op den aanlegger. Dat wederom door deze lex Cornelia eene uitzondering zou gemaakt zijn, welke de eenige in hare soort zou zijn, heeft niet veel waarschijnlijkheid voor zich.

Voor de *criminele aanklagt*:

1°. Het is onwaarschijnlijk, dat eene civile actie bij eene lex ingevoerd zij, en wel om eene andere reeds bestaande te vervangen. Van waar deze inbreuk op den ten dien tijde in het civile veelomvattenden werkring des praetors? Inderdaad toch zou zulk eene legale actie niet anders schijnen kunnen, dan eene aanvulling, eene verbetering van de ongenoegzame bepalingen des praetors.

2°. Welk kan het doel eener nieuwe civile actie geweest zijn? Alleen om eene zware constante geldboete in plaats van de aestimatio der praet. actie te bepalen, omdat de discretionnaire magt (om het zoo eens te noemen) van praetor en judex geene waarborgen aanboden? Dit is geenszins waarschijnlijk. Eene vaste geldboete wegens injurien zoude zeker in vergelijking met de aestimatorische poena een' achteruitgang te noemen zijn; dat niettemin deze nieuwe poenaalactie zou ingevoerd zijn alleen om den beleedigde eene meer zekere satisfactie te bezorgen, heeft wel niets voor zich. Daarenboven lezen wij bij MARCIANUS, l. 37. § 1. D. de inj.: *Etiam ex lege Cornelia injuriarum actio civiliter moveri potest, condemnatione aestimatione judicis faciendâ*, waarnit dus zou blijken, dat eene vaste geldboete niet bij de l. Corn. kan bepaald geweest zijn. — Doch welke andere innovatie was alsdan belangrijk genoeg, indien de nieuwe actie, evenzeer als die des praetors, aestimatorisch was? (*Aestimatione judicis* etc. wordt natuurlijk van de eind-aestimatio des judex gezegd, en sluit de voorafgaande

aestimatio des actors of des praectors, welke een maximum voor den judex daarstelt, niet uit).

3°. Daarentegen is het vaststellen door Sulla van criminele vervolging en straf wegens sommige zware injurien a priori zeer waarschijnlijk. Een gewigtiger doel kon daarmede bereikt worden dan grootere private satisfactie, de beteugeling van het misdrijf zelve; dit onderwerp was belangrijk genoeg om eene lex de injuriis te voorschijn te roepen, in het systeem der criminele wetten van Sulla (1).

4°. l. 12. § 4. D. de accusat. Omnibus autem legibus servi rei fiunt . . . Hier worden eenige uitzonderingen op dien regel genoemd . . . Item Corneliâ injuriarum servum non debere recipi reum, Cornelius Sulla auctor fuit, sed durior ei poena extra ordinem imminebit. — Hier wordt niet alleen de lex Cornelia als criminele wet onder andere criminele wetten opgenoemd, maar de quaestie loopt over iets, wat alleen op het gebied van het zuiver criminele denkbaar is, het reus zijn van een' slaaf.

(1) ll. Corneliae de repetundis, de maiestate, de sicariis, de injuriis, de falsis. — Uit l. 2. § 32. D. de orig. juris. is geen bewijs voor eene quaestio publica, door de l. Corn. de inj. ingesteld, te trekken. — De bijvoeging de injuriis op deze plaats, komt alleen in de Vulgata en Haloandrina voor. Doch voor het tegengestelde bewijst de niet-vermelding der l. Corn. de inj. evenmin, daar alle de leges van Sulla hier niet vermeld worden: terwijl eene afzonderlijke quaestio de Parricidio ten onregte wordt vermeld, daar geene eigene lex Corn. de parric. bestaan heeft, doch allerwaarschijnlijkst in een caput der l. Corn. de Sicariis over parricidium behandeld werd. Evenzoo zal men geen bewijs kunnen putten uit CICERO pro CLUENTIO, cap. 53; sommige criminele wetten van Sulla worden daar slechts als voorbeelden opgenoemd, terwijl ten slotte gezegd wordt: quid de reliquis?

Over de doelmatigheid der instelling van een publ. jud. door deze wet, in de tijden van SULLA, vooral ten opzichte dergenen, die tegen de geweldenaars geene private actie durfden instellen, zie men de voortreffelijke Dissertatie van VOCKESTAERT, de Sulla legislatore, Lugd. Bat. 1816. Cap. VII. num. 1.

De overige plaatsen, welke op de *lex Cornelia* betrekking hebben, zijn niet decisief voor eene der beide tegengestelde oplossingen, ofschoon zij over de ware toedragt der zaak licht kunnen verspreiden. Vergelijken wij echter eerst de van wederzijde aangevoerde gronden:

A. De overgrootte waarschijnlijkheid is a priori, de bijzondere plaatsen nog daargelaten, voor de criminele vervolging en straf.

B. Geene zoo stellige plaats vinden wij voor de civile actie, als voor de criminele vervolging l. 12. § 4. D. de accusat. Doch voornamelijk in de geheele l. 5. D. de inj. wordt zoo onmiskenbaar uitsluitend van eene civile actie gehandeld, dat men inderdaad, indien eene keus noodzakelijk was, niet zou weten welke partij te kiezen, omdat de bronnen gelijke argumenten voor private actie en accusatie ex l. Corn. opleveren, en de criminele accusatie alleen de waarschijnlijkheid a priori vooruit heeft.

Doch waar zoo gewigtige en gelijke argumenten tegenover elkander staan, doet men zeker beter, om, zoo geene conciliatie mogelijk is, eene antinomie te erkennen en daarbij het hoofd neder te leggen, dan om eene keuze te doen en zooveel mogelijk de plaatsen, die voor de tegengestelde opinie strijden, te verdraaijen en verdacht te maken. — Maar beproeven wij eerst of geene conciliatie mogelijk is, of beide vervolgingen niet op eenige wijze nevens elkander kunnen bestaan hebben? Men zou die conciliatie, gelijk door verschillende schrijvers geschied is, op meer dan eene wijze kunnen beproeven (1). — Onder

(1) ZACHARIAE, Sulla II, p. 137 seqq. wil de actie en accusatie aldus concilieren: De l. Corn. de inj. stelde voor sommige enkel opgetelde gevallen van gewelddadigheden eene criminele straf vast, voor andere bepaalde gevallen eene private actie; de laatste werd door de praktijk op alle slagen, stooten, gewelddadig binnen dringen in eens anders huis, uitgebreid; de accusatie werd door de meeromvattende ll. Juliae de vi verdrongen, zoo niet afgeschaft. — Dezelfde gronden pleiten tegen deze hypothese, als die welke tegen de instelling eener private actie als eenige

die wijzen is er eene, die, welke onzekerheid zij moge laten bestaan, op zich zelve beschouwd de natuurlijkste is, en het meeste mogelijkheid, zoo niet waarschijnlijkheid, aanbiedt, en met de verschillende plaatsen uit de brounen in de beste overeenstemming te brengen is. Zij is deze: Onder de criminele wetten van Sulla is er eene geweest, *Cornelia injuriarum* (l. 12. § 4. D. de accus.), waarbij eene quaestio werd ingesteld over sommige soorten van zware injurie: *pulsatio*, *verberatio*, *vi domus introitus* (1). — Het proces over deze misdrijven mogt zeker

oorspronkelijke inhoud der l. Corn. pleiten; bovendien welke reden kan er geweest zijn, voor bepaalde gevallen eene criminele, voor andere, evenzeer van ernstigen aard, eene private vervolging in te stellen? Eindelijk de gevallen in l. 5 D. en § 8. Instit. h. t. zeer categorisch opgenoemd zijn *algemeen*: *pulsare*, *verberare*, *domus vi introita*; deze werden gecommenteerd, niet analogisch uitgebreid. — BIRNBAUM meent, dat de private actie der l. Corn. *consuetudine* crimineel geworden is. Zie N. A. des Crim.-Rechts. IX. p. 400 seqq. — Daartegen pleit, dunkt mij, voldoende de omstandigheid, dat door de juristen in de Pand. van de private actie veel meer dan van het publ. jud. ex lege Corn. wordt melding gemaakt: het laatste, niet de actie, is in elk geval het eerst in onbruik geraakt. — Andere schrijvers, welke, hoezeer in bijzonderheden verschillende, daarin overeenstemmen, dat zij de accusatie als oorspronkelijk door de l. Corn. ingesteld beschouwen, gaan wezenlijk de moeilijkheden in de interpretatie en conciliatie der plaatsen gelegen ongemoeid voorbij; bijv. VOCKE-STAERT, Dissert. de Sulla legislatore, Lugd. Bat. 1816. p. 144 seqq. PLATNER, Quaest. de jure crim. Rom. Marburg 1842. p. 459—463.

(1) l. 5. Pr. D. h. t. — § 8. Instit. h. t. — PAUL. V. 4. 8. De verklaring hier gegeven, § 1 D. l. l. van het verschil tussehen *pulsare* en *verberare*: *sine, cum dolore caedere*, is zeker niet zeer bevredigend; doch evenmin geeft, dunkt mij, de voorgestelde lezing *dolone* (*dolon* = een degenstok) in plaats van *dolore* een waarschijnlijk resultaat. — Wordt *pulsare* niet bij voorkeur van zware (meer zeldzame, op zich zelve staande) slagen, stooten, stompen, *verberare* van snelopvolgende lichtere slagen, met de hand bijv. of met ligte buigzame werktuigen toegebracht; gelijk *pulsatio* met de vuist, met zware of harde werktuigen. Het schijnt dat *verberare* en *pulsare* echter naauwkeurig onderscheiden werden, volgens PAULUS in coll. II. M. et R. II. 6. Certum non

een publicum iudicium genoemd worden , in zoo verre het aan alle vormen der criminele procedure in de zogenaaemde quaestiones perpetuae onderworpen was , en eene criminele (publieke) straf ten gevolge had ; ofschoon dan ook niet quis ex populo , maar alleen de persoonlijk beleedigde partij de accusatio mogt uitoefenen. Doeh er is geene reden dit laatste aan te nemen.

Het zij geoorloofd tot opheldering van dit punt een oogenblik over de beteekenis van iudicium publicum uit te weiden , omdat de nieuweren daaromtrent verschillende meeningen verdedigd hebben , (de oudere schrijvers daargelaten , zie men aan de eene zijde vooral *Ep. DE HAGEN* Commentar. de quaest.: quale sit discrimen inter delicta publica et privata , — aan de andere (rigtige) zijde vooral *GEIB* , *Gesch. des Röm. Crim. proc.* p. 402 seqq.) en die uitdrukking inderdaad door de Romeinen in verschillenden zin gebruikt is. — Het is eene verkeerde voorstelling , alsof reeds in ouden tijd publicum iudicium uitsluitend een crimineel proces aanduidde , waarin ieder uit het volk tot de aanklagte bevoegd is , en juist deze omstandigheid de grond der benaming uitmaakte , zoodat dus alle denkbeeld van iudicium publicum bij de lex Cornelia de injuriis zou vervallen , indien slechts der beleedigde partij de aanklagte in dezelve werd toegestaan. Eene lex publ. jud. zelve , de l. Julia de adulteriis , wederlegt die opvatting , daar zij door eene geprivilegieerde accusatio jure patris , jure mariti in te voeren , op het algemeene regt van aanklagte inbreuk maakte. — Judicia publica werden veeleer reeds in den vroegsten tijd alle die judicia genaamd , welke volgens inhoud en vorm tot het publiek regt behoorden , welke onderwerpen van algemeen , van openbaar belang betroffen , qui dicit pulsatum , dum sit verberatus. — Domus vi introita moot niet van elk binnendringen in iemands huis verstaan worden , niet bijv. in l. 23 D. de inj. Qui in domum alienam invito domino introit etc.

fen, *in het bijzonder* (uit den aard der zaak) de criminele judicia. Met deze beschouwing van de natuur der criminele processen stond in verband, dat de criminele straf slechts tegen den misdadiger gerigt is, nimmer ten voordeele van een privaat persoon komt, dat het volk (in sommige gevallen de senaat) of eene door hetzelfde gedelegeerde commissie regter is, dat ook (in den regel), zoo niet gelijk in vroeger tijd aan sommige magistraatspersonen, aan ieder uit het volk het regt van vervolgen toekomt. In later tijd toen de wetgeving der quaestiones perpetuae door wetten, welke men uit het voornoemde oogpunt *leges publicorum judiciorum* noemde, stagneerde, en *extra ordinem legum earum* eene nieuwe strafwetgeving ontstond, begon men, ten gevolge van dit, eerst op wezenlijk onderscheid, later op historische traditie gegronde spraakgebruik, *judicia publica* (de oude en de daaraan aangeslotene criminele wetgeving) tegen *judicia extraordinaria* (de nieuwe op zich zelf staande criminele wetgeving) over te stellen. Dit is de zin van l. 1. D. de publ. jud. Non omnia judicia, in quibus crimina vertitur, et publica sunt, sed ea tantum, quae *ex legibus judiciorum publicorum* veniunt, ut etc.; — van Pr. § 1—3 D. de praev. (47. 15), vooral van de laatste woorden van § 3: *judicium publicum non est, quia neque lege aliquâ de hac re cautum est, neque per Sctum, quo etc.* . . . (= ook niet door een uitbreidend Sctum conf. l. 2 D. de concuss. 47. 13), *publica accusatio inducta est.* — Verg. nog l. 2 D. de abigeis (47. 14), l. 3. D. de extr. crim. etc. — Toen echter in den lateren Keizerstijd beide klassen van judicia waren zamengesmolten, alle werkelijk verschil daartusschen had opgehouden, en zelfs de traditie omtrent den onderscheidenen oorsprong zich verleren had, werd *publica judicia* niet meer in voornoemden zin gebezigt, maar met deze als kunstterm bewaard geblevene uitdrukking begon men welligt die

criminele processen aan te duiden, bij welke de aanklagte aan ieder, niet slechts aan eenige geïnteresseerde partijen, geoorloofd was; (l. 7 C. de inj.?) die aanwending werd gereedelijk door het woord *publica*, in verband met de gewone beteekenis van *crimen publicum* in de beide Codices voorkomendé, aan de hand gegeven. Deze beteekenis komt echter niet in de Pandecten voor, gelijk GEIB, p. 404, 405, met het oog op l. 3 D. de extr. crim., l. 43. § 10. D. de ritu nupt. (23. 2) ten onregte beweert. — Op deze beteekenis duidt waarschijnlijk JUSTINIANUS in Instit., wanneer hij § 1 de publ. jud. zegt: *Publica autem dicta sunt, quod cuius ex populo exsecutio eorum plerumque datur*. Te onregt echter hecht GEIB aan deze plaats, Pr. § 1. Inst. h. t. een bijzonder gewigt, en wil daarop eene nieuwe beteekenis in den laatsten tijd van het Romeinsche regt gronden. JUSTINIANUS wil in den laatsten titel der Institututen geene schets van het criminele regt ten zijnen tijde geven, of althans hij doet zulks niet, hij deelt slechts eene lijst mede der *leges publicorum judiciorum* (ofschoon geenszins derzelver oorspronkelijken inhoud en vooral oorspronkelijke straffen opgevende), alsook nog ten zijnen tijde de voornaamste grondslag, waarop het systeem van het criminele regt gebouwd was, uitmakende. Diensvolgens bezigt hij alleen de uitdrukking *publica judicia*, waarmede de uit de door hem gerecenseerde wetten voortvloeiende judicia in hunnen tijd werden aangeduid (dat dit zijne bedoeling was blijkt uit § 3. Inst. h. t.: *Publica judicia sunt haec: lex Julia maiestatis etc.* tot het einde des titels), en geeft daarvan in Princ. tit. eene definitie, welke in het algemeen op alle criminele judicia toepasselijk is, maar welker algemeene strekking volstrekt niet wordt uitgedrukt, — terwijl, waar JUSTINIANUS den zin van het woord *publica* wil verklaren, hij natuurlijk mistast, door het spraakgebruik van zijnen tijd, in plaats

van den zin van aan lang ondergane instellingen verbundene termen, te raadplegen. Het komt mij echter hoogst waarschijnlijk voor, dat hij met de uitlegging in § 1 uitsluitend de historische publ. jud., niet de criminele gedingen in het algemeen op het oog heeft gehad. Immers wat beteekent *plerumque datur*? *In verreweg de meeste gevallen*. Het is eene gewoone uitlegging zulks te verstaan; met uitzondering van de menigte gevallen, waarin de accusatie in het latere Rom. Crim. regt alleen aan den beleedigde geoorloofd was; terwijl buitendien in dat latere regt geene strenge afscheiding meer kon gemaakt worden tusschen crimina van publieke en van private accusatie, en het inquisitorische element in de geheele criminele regtsbedeeling het belang dezer onderscheiding absorbeerde. — JUSTINIANUS heeft derhalve in § 1 willen expliceren, waarom de historische publica judicia aldus heetten; hij vindt de reden in eene omstandigheid welke werkelijk bij die judicia bestond, namelijk het algemeen regt van aanklagte behoudens eenige weinige uitzonderingen: *a.* bijv. l. Julia de adult. *b.* sommige personen was het niet geoorloofd publico judicio postulare. THEOPHILUS vermeldt alleen dit laatste, en schijnt dus evenzeer aan de oude publ. jud. te denken, daar hij anders veeleer, althans evenzoo, de ver uitgestrekte uitzondering van de crimina privatae accusationis zou vermeld hebben.

Keeren wij tot het punt in quaestie terug. — Hoewel het constitutive van een *judicium publicum* niet in het algemeene regt van aanklagte ligt, is het echter geheel in den geest der oude publ. jud., met andere woorden van de criminele wetgeving uit den tijd der *quaestiones perpetuae*, dat in publ. jud. cuilibet ex populo experiri liceat (l. 43. § 10. de ritu nupt. 23. 2). Er is geene reden denkbaar, waarom deze *lex Cornelia de injuriis* daaromtrent uitzondering zou maken, meer dan de overige

wetten van SULLA, met name dan de *lex de Sicariis*. Overigens behoeft men zoodanige beperking van het recht van aanklagen volstrekt niet aan te nemen om het ontstaan eener private actie uit eene accusatie, of om eenige eigenaardigheid, welke bij de private actie *ex lege Cornelia* aangetroffen wordt, te verklaren. -- In de gevallen bij de *l. Corn.* voorzien, verdrong de aanklagte uit deze *lex* de edictale *actio injuriarum*. Doch hoe? Wegens het in de *Pandecten* vermelde beginsel, dat, waar eene ondeelbare eenvoudige daad tegelijk tot eene poenale actie en tot eene accusatie grond gaf, slechts een van beiden den dader mag treffen, en daarom het *privatum jud.* aan de geïnteresseerde partij moet geweigerd worden, opdat het *publicum jud.* niet verhinderd worde? Zulks is voor dien tijd moeilijk te bewijzen, de geldigheid van het beginsel is daarenboven een zeer duister punt. Uit een paar plaatsen van CICERO, de *invent.* II. 19 (20) en *Verr.* III. 65. schijnt veeleer te blijken, dat het min of meer als regel was aangenomen, dat een *privatum judicium* niet behoorde toegestaan te worden, wanneer daardoor *de capite* of *capitis alicuius praejudicium fiat*, d. i. aldus op de beslissing, in een welligt later tegen denzelfden persoon, wegens hetzelfde feit te rigten *capitaal judicium*, geïnterfereerd worde. — Wat hiervan zij, in het gebruik moest zeker aanvankelijk de praetorische actie voor de *accusatio ex lege Cornelia* wijken, wegens het gezag van SULLA en zijne wetgeving, en het groote nut eener criminele vervolging van gewelddadigheden, als bij de *l. Cornelia* bedreigd werden, in dien tijd. Dit had ten gevolge, dat deze wet als de voornaamste rechtsbron omtrent die soorten van zware injurie beschouwd werd, en ook op de private actie deswegens, waar deze nog ingesteld werd, haren invloed uitoefende, zoodat enkel door den *usus fori* (*more*, niet *lege*), door den werkzaam invloed des praetors op de *civile jurisdictie*, eene

private actie naar het beeld der *lex Cornelia* gevormd werd, waarop alle eigenaardigheden van het criminele geding zooveel mogelijk en *mutatis mutandis* werden toegepast (alzo: omtrent de gevallen waarin geageerd mogt worden, de personen die mogten ageren, de regters die tot de *cognitio* bevoegd waren, en (?) de verjaring der actie). In dien zin viudt men meestal *actio ex lege Cornelia*, zeldzaam *legis Corneliae*: dit schijnt mij ook den zin van l. 5 § 8. D. de inj. «*Sabinus etiam praetores exemplum legis secutos, et ita res se habet.*» Moet men echter deze actie als eene geheel nieuwe of enkel als de getransformeerde praetorische actie beschouwen? Het laatste schijnt bij den eersten opslag het natuurlijkst, evenwel moet het tegengestelde aangenomen worden, omdat in l. 5. D. h. t. geleerd wordt, dat aan sommige personen, welke de *actio ex lege Corn.* niet kunnen uitoefenen, de edictale *actio inj.* wordt toegestaan. Eerstgenoemde is dus eene bijzondere private actie, naast de oude edictale ingevoerd en gehandhaafd, van deze in sommige opzichten verschillende, sommige voordelen boven deze aanbiedende, en slechts door den beleedigde *in person* en *suo nomine* uitgeoefend kunvende worden (hierover meer beneden).

De *accusatio ex l. Corn.*, welke aanvankelijk veelvuldiger dan de edictale actie in gebruik was, werd op hare beurt door de nieuwe private actie verdrongen, daar zij ook in alle die minder ernstige gevallen van *pulsatio*, *verberatio* en *domus vi introita* werd aangewend, op welke de l. *Cornelia* oorspronkelijk niet gedoeld had, en voor welke ook de straf der l. *Cornelia* te zwaar scheen. Men zou echter te ver gaan met te beweren, dat de l. *Corn.* even als de l. *Julia de vi privata* oorspronkelijk slechts van geweld met wapenen of geheele benden gesproken heeft, doch zulks later ten behoeve der private actie werd uitgebreid; voor deze bewering levert l. 5 D. h. t.

geene enkele wijziging op. Wat betreft de gevallen, waarin de pulsatio etc. wezenlijk het karakter van geweld van wapenen en benden heeft, daarop zal wel de lex Julia de vi privatâ, het zij uit kracht eener speciale bepaling, het zij uit derzelve algemeene bewoordingen, toepasselijk geweest zijn; toen later het begrip der vis, of liever de strekking der lex Julia, zoo zeer werd uitgebreid, moest de geheele lex Cornelia, zoo zij nog eenigermate in gebruik ware, in de latere, meer gezag hebbende, en volgens haren oorspronkelijken text en met de latere uitbreidingen veel meer omvattende l. Julia de vi privatâ worden opgelost. (Voor domus vi introita zie men l. 21. § 7. D. de furtis.) Overigens, voor zoover dit niet het geval mogt zijn geweest, moest de l. Cornelia door de cognitio extra ordinem, welke algemeen bij alle injuriën begon ingevoerd te worden, zoodat dus bijv. de aanklagt alleen den beleedigde werd toegestaan, verdrongen worden; de *openbare* aanklagte wegens pulsatio enz. werd dus in overeenstemming met de toenmalige strafregtelijke begrippen, afgeschaft. Doch de nadere beschouwing hiervan behoort in de volgende periode.

De volgende plaatsen bevestigen, in hun verband genomen, het tot dusverre gestelde.

α. L. 5. § 8. D. de inj. Sabinus (in assessorio), etiam praetores exemplum legis secutos, ait, et ita res se habet.

Het komt mij zeer waarschijnlijk voor, dat aan deze tweede periode van § 8, buiten alle verband met de eerste, zoodanige algemeene strekking moet worden toegekend. In verband met het voorgaande kunnen deze woorden niet staan. De gewone opvatting is deze, dat de praetor de bepaling der lex Cornelia voor den decisioiren eed op alle gevallen, waarin zijne aestimatorische injuriënactie gold, toepasselijk heeft gemaakt. — Doch welke reden mogt er zijn, waarom deze decisioire eed in de gewone actio praetoria injuriarum niet geoorloofd was?

Meent men echter dat in de tweede periode de toepassing van den eed uit het publ. jud. op de private actie ex lege Corneliâ aangeduid wordt, zoo is het nog minder waarschijnlijk, dat het jusjurandum necessarium, hetwelk met de natuur van het criminele proces strijdig is, althans geenszins daar te huis behoort, gezegd worde, van daar per analogiam op een privaats proces toegepast te zijn. Ik meen daarom te mogen vermoeden, dat deze woorden: Sabinus etc., oorspronkelijk eene welligt uit haar verband gerukte uitdrukking bevatten van het ontstaan der private actie ex lege Corneliâ op de wijze boven door mij voorgesteld, *ad exemplum legis Corneliae*, door de werking der *Praetores*.

β. PAUL. Sent. V. 6—8. Injuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto jure introducta est. Lege XII tab. etc... *Moribus*, quoties factum, pro qualitate sui, arbitrio judicis aestimatum, congruentis poenae supplicio vindicatur. *Mixto jure* injuriarum actio ex lege Corneliâ constituitur, quoties quis pulsatur, vel cuius domus introitur [ab his qui vulgo derectarii appellantur: in quos extra ordinem animadvertitur, ita at prius ingruentis consilium pro modo commentae fraudis poenâ vindicetur exilii, aut metalli, aut operis publici].

Veel schijnt er weder in deze plaats van PAULUS geïnterpoleerd te zijn. — *Moribus quoties* etc. moet op de praetorische actie slaan, vooreerst kan het op niets anders slaan, ten tweede doen althans de woorden arbitrio judicis aestimatum daaraan denken. Heeft er welligt oorspronkelijk gestaan *quoties . . . aestimatum*, en de interpolator daarbij gevoegd: (aestimatum) *congruentis poenae supplicio vindicatur*. Congruente poena coercere, vindicare etc. is eene uitdrukking, welke wij van de onbepaalde criminele strafwetten uit den Keizerstijd gebruikt vinden, waarbij het den regter werd overgelaten pro qualitate admissi, pro delicti modo, pro ut quaeque res expostulat etc. te straffen. Zie bijv. l. 4 Cod. de decurion. (X. 31), l. 1.

Themis, D. XII, 4° St. [1851].

Cod. si servus etc. (X. 32), l. 18. Cod. de his qui accusare non possunt (IX. 1.). Supplicium wordt alleen van zware criminele straffen onmogelijk van eene private pecuniele straf gebruikt, tenzij in zeer laten tijd. Zie bijv. eene constitutie van CONSTANS, Cod. Theod., c. 2 Pr. de sepulchris violatis (IX. 17), waar supplicium van eene *multa* wordt gebezigd. Evenmin als deze uitdrukkingen, welke niet op de actio inj. passen, kunnen in den volgenden zin de woorden *ab his qui vulgo* etc. van PAULUS zijn. Directarii (conf. l. 1. § 2. D. (47. 18), l. 7. D. de extr. crim. (47. 11) qui in aliena coenacula se dirigunt furandi animo) zijn *dieven*, die niet door geweld, maar door list biunen dringen, extra ordinem gestraft worden en met de lex Cornelia in geenerlei betrekking staan. Waarschijnlijk heeft dus PAULUS gezegd: *quoties quis pulsatur, verberatur, vel cuius domus introitur*. Dit aanhangsel, welks interpolatie duidelijk is, verhindert ons niet aan de woorden *mixto jure* etc., als van PAULUS zelyven, gezag toe te kennen. Uit die woorden volgt, 1°. dat de private actie ex lege Cornelia, mixto jure geconstitueerd zijnde, jonger dan de lex Cornelia zelve is, 2°. dat de jurisdictie des praetors deze private actie per analogiam heeft ingevoerd.

γ. l. 37. § 1. D. de inj. *Etiam ex lege Corneliâ injuriarum actio civiliter moveri potest, condemnatione aestimatione judicis faciend.*

Men kan deze plaats op twee wijzen opvatten: ook uit de lex Cornelia kan civiliter geageerd worden, dat is: terwijl anders uit de l. Corn. criminaliter geageerd wordt, of: *behalve* uit de praetorische actie enz. — Het eerste is echter verreweg waarschijnlijker wegens de uitdrukking *civiliter moveri potest*, in plaats van bijv. *etiam ex l. Corn. inj. actio competit*, of *etiam lex Corn. inj. actionem introduxit*. Conf. Instit. § 8 h. t., l. ult. D. de furtis, l. 28. § 12. D. de poenis.

δ. Daarmede is waarschijnlijk in overeenstemming op te vatten l. 7. § 6. D. de inj. *Posse hodie de omni injariâ,*

sed et de atroci, civiliter agi, Imperator noster rescripsit. Althans is een beter zin moeilijk aan deze plaats te geven.

Bij de interpretatie derzelve houde men in het oog:
1°. Dat de door den Imperator besliste vraag, of wegens alle injurien civiliter (privatim) geageerd kan worden, nog niet op een' toenmaals bestaanden twijfel duidt, welke eerst door den Imperator beslecht is; immers hij vergenoegt zich met op het heerschende regt als niet twijfelachtig dienaangaande te wijzen (*posse hodie. . .*), waarschijnlijk dus als een antwoord (rescripsit) op een' in een bijzonder geval gemoveerden twijfel. — Deze echter moet in een vroeger verschillend regt, of in een' vroegeren twijfel haren oorsprong gehad hebben. Hierop 2°. wijst ook de Imperator *posse hodie* etc. Daarom is deze verklaring niet aanneemelijk: alsof de criminele vervolging der injurien zoo toegenomen was, zoo op den voorgrond was gekomen, dat er twijfel begon te ontstaan (vooral ten opzichte van atroce, zware injurien, tegen welke in het bijzonder criminele straffen extra ordinem bedreigd waren), of de civile vervolging wel geoorloofd was. Zoodanige twijfel toch moest natuurlijk een klimmende zijn, terwijl de Imperator juist op het verledene wijst. — Ik zie geene andere waarschijnlijke verklaring dan deze: *Atrox injuria* (de twijfel door den Imperator opgelost gold bijzonder deze) werd in het bijzonder van lichamelijk geweld enz. gebezigd, (zie Coll. II. M. et R. Tit. II. — l. 9 Pr. D. de inj.); het is, dunkt mij, geenszins onnatuurlijk dat men de door de l. Corn. speciaal gekenmerkte en crimineel bestrafte zware (atroce) injurien per excellentiam met dien naam van *atrox injuria* gewoon werd te noemen. De twijfel door den persoon, aan wien het rescript van den Imperator gerigt was, gemoveerd, gold alleen deze injurie (sed et de atroci), omtrent welke een

publicum iudicium door SULLA was ingesteld, en vroeger ten gevolge daarvan eene tegengestelde meening, of althans twijfel bestaan had. — De Imperator (Caracalla) antwoordt, dat alle vroegere onzekerheid daaromtrent ten zijnen tijde heeft opgehouden.

De volgende plaatsen, bijzondere bepalingen over de actie en de procedure daarin bevattende, zijn met de hypothese, zoo zij al geene bewijzen voor dezelve opleveren, geenszins in strijd.

α. l. 5. Pr. D. de inj. Quâ lege cavetur, ut non iudicet, qui ei qui aget gener, socer, vitricus, privignus, sobrinsusve est, propriusve eorum quemquam eâ cognatione affinitateve attinget, quive eorum cuius, *parentisve* (ascendens van beide sexen) cuius eorum patronus erit.

Conf. l. 4 D. de testibus (22. 5), waar eene bepaling der lex Julia iudiciorum publicorum vermeld wordt over versooning van getuigenis in een jud. publ. wegens familie- of patronaatsbetrekkingen. — Zoowel in het civile als in het criminele konden de regters gewraakt worden. Volgens de wetten van SULLA konden bijv. slechts drie regters gewraakt worden. Doch de hier vermelde *uitsluiting* der regters wegens familiebetrekkingen is eene geheel op zich zelve staande. — Dat deze bepaling oorspronkelijk voor een publicum iudicium gemaakt zij is zeker verreweg waarschijnlijker, dan dat zij voor eene private actie zij gemaakt. Zij is echter met al het overige op de analogische actie ex l. Corn. toegepast.

β. l. 37. § 1. D. eod. civiliter . . . condemnatione aestimatione iudicis faciendâ.

Hier moest natuurlijk de navolging van het crimineel proces, door de l. Corn. ingesteld, ophouden: juist de straf is het grootste verschilpunt tusschen privata en publica executio. Het eenige mogelijke was echter om tot de aestimatorische poena pecuniaria des praetors terug te keeren. Alleen geldboete voldeed aan het begrip

van private satisfactie, eene vaste geldboete niet aan dat van injurien, welke dan ook.

γ. l. 5. § 6, 7 eod. Illud quaeritur: an pater filiofam. injuriam passo ex l. Corn. inj. agere possit? Et placuit non posse, deque eâ re inter omnes constat; sed patri quidem praet. inj. actio competit, filio vero l. Corn. In l. Corn. filiusfam. agere potest ex omni causa, nec cavere debet ratam rem patrem habiturum; nam nec alias agentem filium inj. ad cautionem de rato compellendum, JULIANUS scribit.

De volgende eigenaardigheden bij de private actie ex l. Corn. worden hier uitgedrukt: 1°. De filiusfam. kan zelf de actio ex lege Corn. uitoefenen, welke hem suo nomine competeert, welke *hij* uit de injurieuse daad verkrijgt, — hetgeen bij de praetorische actie slechts bij uitzondering toegelaten was, l. 17. § 10 seqq. D. de inj. De cautio de rato kan in beide gevallen, waarin de filiusfam. zelf injuriarum ageren kan, niet gevorderd worden, is onnoodig, omdat hij voor dit bijzondere geval als paterfam. beschouwd wordt, l. 17. § 21 D. h. t. si filiusfam. injuriarum egerit, patri actio non competit. Maar *kan* ook de vader de actio ex lege Corn. filii nomine uitoefenen? Uit l. 5. § 6. is dit niet op te maken, aangezien daar over de middellijke actio patris nomine schijnt sprake te zijn; de woorden: sed patri quidem praet. inj. actio, filio vero l. Corn., bedoelen, dunkt mij, de cumulatie van twee acties, de eene filii nomine, de andere patris nomine.

2°. Wanneer de paterfam. eene actio inj. wegens de zijnen zoon gedane belediging *suo nomine* wil instellen, moet hij de praetorische actie instellen; die ex l. Corn. is tot dat einde niet goed, deque eâ re inter omnes constat. Uit dit laatste zal men wel mogen afleiden, dat de actio ex lege Corn. eeniglijk door den beledigde zelven verworven werd, en dus geene Corn. actie wegens mid-

delbare injurie te pas kwam. Daaruit volgt echter nog niet, dat de door den beleedigde verworvene actio l. Corn. niet door een' ander zou kunnen ingesteld worden, door den vader filii nomine bijv. Waarschijnlijk is het a priori, dat, daar de filiusfam. het onbepaalde regt verkreeg om volgens deze lex eene injurien-actie in te stellen, hij ook als de eenige daartoe gerechtigde, en het vorderingsregt als in geen geval patri per filium acquisitum beschouwd werd. De verdere behandeling dezer quaestie later bij de leer der middellijke acties.

Beide eigenaardigheden der actio ex lege Corn. (alleen de beleedigde verwerft de actie, algemeene bevoegdheid van den filiusfam.) dringen geenszins tot de stelling, dat in het publ. judicium ex l. Corn. alleen de beleedigde partij het regt van aanklagte zoude gehad hebben, alsof hieruit alleen verklaarbaar was, en 1°. dat eene private actie uit het publ. jud. ontstaan was, en 2°. dat het instellen der actie tot de beleedigde partij beperkt was. Men stelle zich de zaak aldus voor: de accusatie ex l. Corn. werd natuurlijk den speciaal beleedigden persoon bij voorkeur boven alle andere aanklagers, welke tegelijk met hem optraden, toegestaan; hij kon die aanklagte tevens zelf uitoefenen, ofschoon filiusfam. zijnde, als accusator had hij met die qualiteit van filiusfam. niets uit te staan. Dit begrip wordt op de private actie overgedragen, deze kan daarom niet door een ander middeljk verkregen worden, de filiusfam. kan altijd (*ex omni causa*) zelf ageren.

Wanneer wij dus, gelijk vrij duidelijk is, aannemen, dat in l. 5. D. h. t. uitsluitend over eene private actie ex l. Corn. gehandeld wordt, kunnen de vermelde eigenaardigheden als een bewijs daarvoor worden beschouwd, dat de actie uit eene lex publici judicii is afgeleid.

§. 1. 42. § 1. D. de procurat. (III. 3), boven geciteerd.

Dat in deze plaats over de private actie, niet over de

oorspronkelijke *accusatio ex l. Corn.* gehandeld wordt, heb ik reeds boven pogen aan te toonen. Men kan nog daarbij voegen, dat het regt om per *procuratorem* te ageren juist als een gevolg daarvan wordt gesteld, dat de actie in quaestie *privaat* is: *NAM privata tamen est.* Dit *privata est* nu kan hier niet anders dan *privati juris est, ad poenam privatam spectat*, beteekenen, omdat in het criminele het ageren per *procurat.* nooit wordt toegelaten. Er blijven dan echter nog twee zwaarigheden over: 1°. Welke reden mag er zijn, waarom, terwijl men in het civiele altijd per *procuratorem* kon ageren, deze bevoegdheid hier zoo uitdrukkelijk voor de *civile actio ex l. Corn.* vermeld wordt? Dit verklaart zich hierdoor, dat de *actio ex l. Corn.* geheel naar de analogie van het *publ. jud. ex l. Corn.* gevormd werd, en er dus twijfel ontstond, of althans kon ontstaan, omtrent eene bevoegdheid, die in het oorspronkelijke tot voorbeeld dienende criminele proces geenszins lag opgesloten. Het antwoord is echter bevestigend, alleen dit is voldoende, dat de actie *privaat* is, om aan den algemeenen regel hieromtrent in het civiele (tegenover criminele) onderworpen te zijn. 2°. Wat beteekent: *et si publicae utilitatis causa exercetur?* Allermint is het waarschijnlijk (wanneer wij de plaats met Rein interpreteren, als aanduidende dat de aanklagt *ex l. Corn.* slechts den beleedigde *compeeteert*) daardoor te verstaan: ofschoon de actie crimineel is. Dit *publicae utilitatis causa exerceri* zou daartoe eene zeer onbepaalde, weinig doelmatige uitdrukking zijn, welke nergens in dien zin gevonden wordt; Is niet deze opvatting te verkiezen: *Accusatio ex l. Corn., et si ad publicum judicium pertineat, ab injuriam passo tantum exercetur.* Kan de uitdrukking in quaestie niet op den oorsprong der actie zien, omdat zij uit eene *lex publici judicii* voortgevloeid, naar analogie van een *publ. jud.* gevormd is? Zoo bijv. dat de actie om die reden nog gefingerd wordt tot bescherming van het algemeen belang, meer

dan tot private satisfactie, te dienen? Weinig bevredigend schijnt mij het beweerde door BRISSON. (in voce).

e. l. 5. § 8. D. de inj. Hac lege permittitur actori jusjurandum deferre, ut reus juret, injuriam se non fecisse.

Het jusjurandum, waarvan hier sprake is (necessarium), is in de criminele procedure uitgesloten, en inderdaad met het begrip daarvan onvereinigbaar. Over de onwaarschijnlijkheid en onverklaarbaarheid, dat hierin door de lex Corn. eene uitzondering zou gemaakt zijn, heb ik reeds boven gesproken. In de civile procedure daarentegen is dit jusjurandum onbepaald toegelaten (*in pecuniariis causis* zegt PAUL. Sent. II. 1. 1, bepaalder nog l. 3. § 1. D. de jure jur. (XII. 2.)) Welke reden kan er dus zijn, dat de bevoegdheid om in een priaat judicium, gelijk dat ex l. Corn., den eed te defereren, zoo uitdrukkelijk vermeld worde. Dezelfde reden als voor de vermelding van het procederen per procurat. biedt zich ook hier aan: omdat in eene criminele zaak het jusjur. niet gedefereerd kan worden, bestond er twijfel of zulks wel in de actio ex. l. Corn. geoorloofd was. Dit wordt echter hier ter plaatse zeer te regt geaffirmeerd.

Misschien zal men echter voor deze opvatting zwaarigheid vinden in de woorden: Hac lege permittitur actori, en daarin een bewijs vinden, dat de lex Cornelia zelve eene dergelijke bepaling bevatte. Die zwaarigheid verdwijnt, wanneer men bedenkt, dat in deze geheele l. 5 van de l. Corn. gesproken wordt, als of zij onmiddellijk en zonder meer de (ten tijde van ULPIANUS alleen gebruikelijke) private actie met alle hare bijzonderheden had ingesteld, bijv.: Pr. *Lex Corn. dedit actionem*, § 7. *In lege Cornelia* etc. Dit in de Rom. regtsbronnen geenszins bevreemdend verschijnsel is hier niet zoo aan eene onjuiste of fictive voorstelling der zaak toe te schrijven, dan aan eene in de practijk tot gewoonte geworden wijze van benaming.

Bevreemden moet het, dat de Interpretes genee zwa-

righeid in deze plaats schijnen gevonden te hebben, terwijl dezelve in beide eenzijdige vooronderstellingen, dat de l. Corn. alleen eene actie, of alleen een publ. jud. heeft ingesteld, onverklaarbaar blijft. Welligt is zulks hierdoor te verklaren, dat zij het vermelde jusjurandum als van een' geheel bijzondere aard beschouwd hebben, als eene soort van Palinodia, welke de actor van den reus vorderde, en dezen tot eene satisfactie strekte, welke voor de civile of criminele poena in de plaats kwam, en dus den reus verder geheel bevrijdde. Verg. HEINECCIUS, Antiq. Rom. Syntagm. IV. 4. § 10, en MATTHÆI de Crimin. lib. 47. tit. IV. Cap. 3. n°. 7. De invloed van nieuwere begrippen is bij deze opvatting zichtbaar. Doch vooreerst is het niet met Romeinsche begrippen overeenkomstig eene palinodia of recantatie als een aequivalent te beschouwen voor de vindicta door de geldboete uitgeoefend. In de tweede plaats is eene dergelijke bedoeling uit l. 5. § 8. niet op te maken. *Ut reus juret*, staat er, *injuriam se non fecisse*; den reus wordt dus de eed gedeferereerd over eene daadzaak door hem zelve verrigt, of liever waaromtrent het in geschil is, of zij al of niet door hem verrigt is. Er staat geenszins: *animus injuriae faciendae se non habuisse* (of *malâ mente se non fecisse*, Tibull. II 5. vs. 104. *nolle se injuriam factam, indignum esse hac contumeliâ etc.* cf. MATTHÆUS l. l.). Bovendien zijn de injurien, waar de lex Corn. zich mede bezig houdt, van dien aard, dat daarbij geen twijfel omtrent *animus injuriandi* kan bestaan, en het bespottelijk zou zijn te zweren, dat men dien niet gehad heeft.

Zulks wordt echter, onder eene andere benaming dan van eene soort van Ehrenerklärung, beweerd door RUDORFF, in eene aanteeck. op PUCHTA, Institut. § 277, waar hij zegt: *das Gesetz gestattet auch die Eidesdelation über den subjectiven Thatbestand*, dat is over het al of niet aanwezig zijn van den *animus injuriam faciendi*.

Het jusjurandum waarvan in l. 5. § 8. D. h. t. sprake

is, is derhalve het *jusjurandum necessarium* (in jure, in *judicio delatum*), en alleen dit. In l. 11. § 1 daarentegen wordt, zoo niet uitsluitend het *jusjurandum voluntarium* (buitengeregteijk), althans evenzeer dit als het *jusjurandum necessarium* aangeduid.

§. l. 21. § 7. D. de *furtis* (47. 2) *qui furti faciendi causa conclave intravit, nondum fur est, quamvis furandi causa intravit. Quid ergo, qua actione tenebitur? Utique injuriarum; aut de vi accusabitur, si per vim introivit.*

Quamvis furandi causa intravit: namelijk, omdat zijne bedoeling van te stelen nog niet voldoende gebleken is, geenszins omdat poging tot diefstal in eens anders huis, welke echter nog niet van het wegnemen gevolgd is, ten tijde van *ULPIANUS* niet als injurie gold. Conf. l. 55. Pr. D. de *furtis* . . . nam *maleficia voluntas et propositum delinquentis* distinguunt. Zoolang nu niet blijkt dat de *animus furandi* aanwezig geweest zij, bijv. bij een begin van uitvoering des diefstals, is het binnendringen in eens anders huis eene daad, welke per se injuria daarstelt, bij welke de vraag, of er wel *animus injuriandi* was, niet te pas komt.

Utique injuriarum. Namelijk de praetorische *actio injuriarum*, in de vooronderstelling dat iemand sine vi binnengedrongen is; de *lex Corn.* is dan niet toepasselijk.

De vi accusabitur, si per vim introivit. De *accusatio ex lege Cornelia*, die hier alleszins toepasselijk zou zijn, wordt echter niet genoemd. Ik kan hierin slechts een bewijs zien voor de boven verdedigde meening, dat het *publ. jud. ex lege Corn.* de injuriis ook door dat *ex lege Julia de vi privatá* verdrongen zou zijn, en althans ten tijde van *ULPIANUS* zoo zeer in onbruik geraakt, dat hij in een geval, waarin hetzelfde aanwendbaar zou zijn, daarvan geene melding meer maakt.

7. Door velen wordt nog voor de quaestie omtrent de l. *Corn.* van belang geacht de bekende plaats uit

CICERO pro Caecina. Cap. 12 (13) . . . Monet amicus meus te, L. Calpurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixerit, *injuriarum*. Quid id ad causam possessionis? Quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid denique [ad jus civile aut ad actoris, (praetoris? auctoris?) notionem et animadversionem]?— Ages injuriarum. Plus tibi ego largiar. Non solum egeris, verum etiam condemnaris licet: numquid magis possidebis? — Actio enim injuriarum non *jus possessionis* assequitur, sed *dolorem imminutae libertatis* iudicio poenâque mitigat.

Hoe men ook overigens deze moeilijke plaats moge expliceren, dit schijnt mij ontwijfelbaar, dat zij op de lex Cornelia geenerlei betrekking heeft. 1°. omdat de gewelddaad van AEBUTIUS tegen CAECINA volstrekt niet in de termen der lex Cornelia viel. CAECINA was aditu prohibitus, vi deiectus van een' fundus, dien hij niet bewoonde, op het oogenblik dat hij denzelven wilde binnentreden: de lex Cornelia houdt zich alleen bezig met het geval, dat men iemands woning (volgens latere interpretatie ook fundus) met geweld binnengedrongen is, dat is, volgens de zeer rationele interpretatie door ULPIANUS medegedeeld, l. 5. D. de inj., de plaats zijner actuele habitatio. — De actio injuriarum, waarvan hier sprake is, moet dus de praetorische zijn, welke inderdaad wegens de vermelde gewelddaad allezins competeert.

2°. Wat de bewering betreft van SAVIGNY (Besitz. I. § 7) en anderen, dat hier speciaal op het jud. publ. ex l. Corn. zou gedoeld zijn, zulks wordt reeds hierdoor minder waarschijnlijk, dat hier overal van *actio, agere injuriarum* gesproken wordt: — de tegenoverstelling tegen *causa possessionis*, en vooral deze phrase, actio enim inj. non *jus possessionis* assequitur sed *dolorem imminutae libertatis* iudicio poenâque mitigat, (*n. b.* imminuta libertas eenvoudig = vis) (1) wijzen duidelijk op eene actio poe-

(1) Conf. l. 6. 10. de sep. viol., l. 2. § 4. D. de coll. bon. (37. 6) en Novell. Valentin. tit. 6. de libertis.

nalis, en wel op zoodanig eene, welke eene morele voldoening (vindictam) beoogt, en niet eene vergoeding wegens ongeoorloofde benadeeling, als door het toebrengen van schade, door diefstal, roof, etc., veel minder eene criminele straf, waarmede de beleedigde niets te doen heeft. Wat de woorden betreft: *quid denique . . . . ages injuriarum*, deze kunnen alleen een argument leveren voor het *judic. publ.* wanneer men leest: *quid denique ad jus civile?* = de actie behoort niet tot het civielregt. Maar noch bij die wijze van lezen, noch op eene der andere talrijke wijzen, waarop de geciteerde woorden geschikt, verschikt en geëmendeed zijn door LAMBINUS, FABER, HOTOMANNUS, ontstaat er, geloof ik, een bruikbare zin.

Bovendien kan *jus civile* hier niet in tegenstelling van *jus criminale* gebezigd zijn, vooral niet wanneer men *praetoris* leest; *jus civile* in dien zin komt niet bij CICERO of ten zijnen tijde voor, gelijk later de tegenstelling van *civiliter* en *criminaliter* agere gevonden wordt. Wel is waar wordt door sommigen eene plaats van CICERO (in *Q. Caecil. divinat. V*) geciteerd, als eene tegenstelling van *civilis actio* tegen een *publicum judicium* (de *repetundis*) opleverende. Het valt echter dadelijk in het oog, dat CICERO hier *actiones*, de private belangen der Romeinsche burgers betreffende, stelt tegenover de *lex de repetundis*, welke hij noemt eene *lex socialis, sociorum causa instituta, jus et ars nationum exterarum*. — *Jus civile* kan derhalve niet anders opgevat worden, dan als *jus proprium Romanae civitatis*, of in tegenstelling met het *jus praetorium*.

Laat men echter de woorden *ad jus civile* tot en met *animadversionem* weg, zoo heeft men een' goeden zin, en wordt er niets gemist. Die onverstaanbare woorden weggelaten zijnde, is de zin dezer plaats duidelijk en niet twijfelachtig.

Nog een punt blijft aangaande de *l. Cornelia* te be-

schouwen: heeft de actio ex l. Corn., in de gevallen, waarin zij toepasselijk is, de algemeene praetorische actie uitgesloten, afgeschaft?

Het kan, gelijk wij boven aangemerkt hebben, de vraag geweest zijn, in hoeverre het publicum iudicium ex l. Corn. elke private injurienactie wegens pulsatio, verberatio, vi domus introita uitsloot; het ontkenkende antwoord heeft dan stellig de overhand behouden. — Doch die vraag aldus beslist zijnde, is er, dunkt mij, geene reden denkbaar, waarom de actio ex l. Corn. de praetorische actie zou afgeschaft hebben. Eerstgenoemde actie is niet door eene wet ter vervanging eener andere ingesteld; zij is enkel in de practijk naar analogie eener wet ingevoerd. Evenwel geraakte de praetorische actie voor de gevallen, waarin de l. Corn. toepasselijk was, in onbruik, niet alleen omdat de lex Corn. als hoofdregtshron voor deze gevallen werd aangezien, maar omdat zij boven de praetorische actie eenige voordeelen aanbod: 1°. aan den filiusfam, die anders in den regel niet injuriarum kon ageren, 2°. andere voordeelen welligt in de procedure, ons onbekend, zoo als bijv. de bepaling omtrent den iudex, l. 5. Pr. de inj. 3°. Waarschijnlijk werd ook deze toepassing gemaakt, dat de Cornelische actie niet gelijk de praetorische met één jaar verjaarde, doch even als het publicum iudicium ex lege CORNELIA aan geene verjaring onderworpen werd. Zulks verhoogt de belangrijkheid der actie, en levert daarom eenen grond te meer voor haar ontstaan op. — Misschien had ook gewoonlijk hoogere aestimatie plaats, wanneer eene actio ex l. Corn. ingesteld werd (het verschil moest zich allereerst in de formula openbaren), omdat de beklagde injurie dan per se als atrox gold. — Wanneer echter de actio ex l. Corn. in een der gevallen van pulsatio, verberatio en domus vi introita niet aangewend kon worden, omdat zij alleen den beleedigde competeert, en ook alleen door hem (dit is

althans waarschijnlijk, zie boven) kan uitgeoefend worden, gaf de praetor ook voor die gevallen de gewone formula der praetorische actie, namelijk: 1°. indien een paterfam etc. eene actie wegens middelijke injurie van pulsatio enz. jegens zijnen zoon wilde instellen, l. 5. § 6. D. de inj.; aldaar wordt gesproken in de natuurlijke zeker meest met de waarheid overeenkomstige veronderstelling, dat de filiusfam. zelf zijne injurië ex l. Corn. vervolgt, en de vader nog bovendien eene actie deswegens suo nomine wil instellen. 2°. Indien een paterfam. wegens pulsatio etc. van zijnen zoon eene actie filii nomine wil instellen. — Het staat hem dan geenszins vrij om filii nomine de actio l. Corn. in te stellen (de regel: quodcumque filiusfam. acquirit, acquirit patrifam., gaat bij deze exceptionele actie niet door, de filiusfam. verkrijgt dezelve alleen voor zich); doch hij heeft de praetorische actie, l. 22. § 9 en 10. D. ratam rem haberi (46. 8). Dat op deze plaats de actio filii nomine en niet de middelijke actie bedoeld wordt, blijkt uit de woorden *et ita injuriarum actio redeat ad filium* (§ 9 in finem), welke natuurlijk alle gedachte aan eene middelijke actie uitsluiten, en niet minder uit de duidelijke uiteenzetting van de daar behandelde quaestien; overigens wordt daar van actio inj. in het algemeen gesproken, doch zooveel staat voor deze plaats vast, dat de vader ook bij verberatio, pulsatio etc. eene actio inj. filii nomine kan instellen. Dat zulks de praetorische is, is waarschijnlijk.

Wat verder gebeuren zal, indien vader en zoon te gelijk, de een met de praetorische actie, de ander met de Cornelische actie opkomen, wordt beter bij de leer der middelijke actien onderzocht. — Heeft een van beiden aldus geageerd, zoo kan de andere niet meer toegelaten worden. Zie voor het eene geval l. 17. § 4. D. de inj., voor het omgekeerde geval de hier besprokene plaats zelve § 9. 10. l. 22. D. (46. 8.), waarin namelijk verondersteld wordt, dat, wanneer de vader (noch rem ratam

non habeat, noch ante decedat, quam sciret procuratorem suum egisse, maar) rem ratam habeat, de zoon (of kleinzoon) niet meer tot de actie ontvankelijk is.

Ten slotte doet zich nog de vraag op, welke criminele straf werd door de lex Cornelia de injuriis bepaald? Weinige gegevens hebben wij tot derzelfver beantwoording. Daar de aquae et ignis interdictio bij alle overige leges Corneliae schijnt bepaald te zijn, mag men het zelfde omtrent de lex de injuriis vermoeden: te streng is de straf niet voor de wetgeving van Sulla, ofschoon ook de latere l. Julia de vi privatâ, welke eene dergelijke strekking had, eene mindere straf bepaalde, l. 1. D. 48. 7., namelijk tertiae partis bonorum publicatio met partiele infamie. — Beide soorten van straffen zijn evenzeer in overeenstemming met de reeds boven aangehaalde plaats § 4. l. 12. D. de accusat. Item Corneliâ injuriarum servum non debere recipi reum Cornelius Sulla auctor fuit (sed durior ei poena extra ordinem imminebit). Dit kan even goed aan de in § 4 voornoemde poenae pecuniariae, als aan de capitis poenae, quae servorum poenis non conveniunt, aangesloten worden.

LEX . . . SCTA (?)

de libris, carminibus etc., quae ad infamiam alicuius pertinent.

De 10 titel van het 47 boek der Pandecten draagt tot opschrift *de injuriis et famosis libellis*. De lib. famosi schijnen dus althans als eene zoo gewigtige species van injuriën te worden aangemerkt, dat zij nevens het genus verdienen gesteld te worden. In onzen titel echter wordt al zeer spaarzaam van deze of dergelijke schriften melding gemaakt. L. 5. § 9—11., l. 6., l. 15. § 27. 29. 44. — Inderdaad is het opschrift van dien titel een anachronisme te noemen; de libellus famosus (waarover de Codex Justinianus een' afzonderlijken

titel heeft, en waarover in den Codex Theodosianus een uitvoerige titel gevonden wordt, terwijl een titel *de injuriis* ontbreekt) is een begrip en een term (1) uit den lateren Keizerstijd, zeer te onregt in betrekking gebragt met eene compilatie uit de oude juristen, bij welke nog niets dienaangaande voorkomt.

Ter gelegenheid van het edict *ne quid infamandi causa fiat* spreekt ULPIANUS over infamante carmina, cantus, en wel zoo, dat hij dezelve blijkbaar als onder de termen van dit edict vallende aanmerkt: . . . aut, si carmen eouscribat vel proponat (2), vel cantet aliquid quod pudorem alicuius laedat, l. 15. § 27. Evenzeer sluit hij aan het edict aan § 29. Si quis libello dato vel principi vel alii famam alienam insectatus fuerit, injuriarum erit agendum, ut PAPINIANUS ait (3). Zooveel blijkt hieruit, dat de carmina enz. noch in het praetorisch edict noch in de jurisprudentie eene bijzondere onderscheiding genoten, en dat, ofschoon eene criminele vervolging deswegens reeds lang bestond, de praetorische actio inj. daartegen nog gebruikelijk was ten tijde van ULPIANUS, waarop ook l. 6. D. h. t. wijst.

(1) Zelfs de term libellus famosus komt zeldzaam voor, en heeft daar nog eene andere beteekenis, de gewone namelijk van een smaadschrift. l. 16 Pr. D. de poenis (48. 10).

(2) *Vel carmen proponat*, d. i. niet voordragen (reciteren), maar openbaar bekend maken, in het openbaar voorstellen, hetzij door publiek te vertoonen en van hand tot hand te doen gaan, hetzij door publiek te koop aan te bieden.

(3) Volgens de meening van REIN is de hier vermelde libellus van den libellus famosus van den lateren keizerstijd alleen onderscheiden, in zoo ver de anonymiteit hier geen vereischte is.

De woorden *famam alienam insectatus fuerit* nopen lechter om nog een gewigtiger verschild aan te nemen; in die woorden ligt toch niets opgesloten van het heimelijk beschuldigen van misdrijven om iemand eene criminele vervolging op den hals te halen, zij beteekenen eenvoudig: iemand in een' slechten naam, in een' kwaden reuk (bij den keizer of bij invloedrijke personen, *principi vel alii dato*) pogen te brengen. — (Zonder twijfel moet men alii, of alii cui, in plaats van alicui lezen.)

Onderzoeken wij I. tot welke smadelijke geschriften enz. deze criminele vervolging zich heeft uitgestrekt; II. door welke wettelijke verordeningen en wanneer zij is ingesteld, wel te verstaan die criminele vervolging, waarvan in de Pandecten wordt melding gemaakt, en waarvoor een publicum iudicium (1) is ingesteld; III. welke straffen daarbij bepaald zijn.

I. l. 5. § 9. Si quis *librum ad infamiam alicuius pertinentem* scripserit, composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret, etiamsi alterius nomine ediderit, vel sine nomine. Hier wordt in het algemeen van liber ad infamiam pertinens niet van carmen etc. gesproken, (gelijk bijv. in de XII tab.) dus van smadelijke geschriften in proza zoowel als in poësie, vooral ook van de eerste.

Verder § 10 qui *επιγράμματα*, aliudve quid sine scripturâ (2), in notam aliquorum produxerit. Dus smade-

(1) Alle gronden pleiten daarvoor, dat de bepalingen omtrent famose geschriften enz., vermeld in § 9. 10. l. 5, niet uit het edict, maar uit wetten of seten, waarbij publica iudicia zijn ingesteld, afkomstig zijn, ofschoon REIN p. 379 zulks twijfelachtig keurt: 1°. de afzonderlijke vermelding (ULPIANUS lib. 56 en lib. 77, ad edictum), met geheel verschillende opgaven der onder het edict en der onder het publ. jud. (?) vallende injurieuse handelingen; 2°. l. 5. § 11, en l. 6, schijnen evenzeer op § 9 als op § 10 te doelen (zie beneden); l. 5. § 11, leest men: *accusatae personae*, l. 6, wordt van *publicum iudicium* gesproken; 3°. ook de plaats van PAULUS bevestigt zulks, evenzoo l. 18. § 1 D. qui testam, facere possint (28. 1); 4°. de opportunitas van zoodanig publ. jud. in den keizerstijd pleit daarvoor (zie beneden); 5°. de vermelde straffen; 6°. de omstandigheid, dat in l. 5. § 11, als eene bepaling der oorspronkelijke verordening zelve (*Et ei... constituitur*) wordt vermeld het toekennen eener belooning aan den aangever, iets wat zich alleen bij eene criminele vervolging laat denken: Et ei, qui *indicasset*, sive liber sive servus sit, pro modo substantiae *accusatae personae*, aestimatione iudicis, pretium (*praemium* volgens de Vulg. en Haloand.) constituitur, servo forsitan et libertate praestanda. Quid enim si *publica utilitas* ex hoc emergit? — Verg. GEIB, Gesch. des Röm. Crim. proc. p. 105 en 524, en aldaar noot 73.

(2) Niet alleen wegens de tot explicatie bijgevoegde woorden *id est inscriptiones*, maar ook omdat hier in § 10 waarschijnlijk eene geheel

lijke (in notam) inscriptien en afbeeldingen, eene van de libri enz. geheel onderscheidene rubriek. (1)

Eindelijk lezen wij bij PAULUS. V. 4. 15: *Qui carmen famosum in injuriam alicuius* vel alia quaelibet cantica, *quo adgnosci possit*, composuerit etc.

Ook deze plaats van PAULUS schijnt niet incorrupt te zijn. Vooreerst is de strekking der woorden *vel alia quaelibet cantica* moeijelijk te begrijpen, daar carmen famosum wel allen smaad, in poëtischen vorm gegoten, zal aanduiden. Wat beteekent verder *quo adgnosci possit*? De eenige verklaring daarvan te geven, eo ut adgnosci possit, (opdat hij daaruit zou kunnen herkend worden), is dunkt mij vrij gedrongen. Neemt men *vel alia quael. cant.* weg, zoo verkrijgt men daarentegen een' goeden zin: *in injuriam alicuius, quo adgnosci possit* (waaruit hij te herkennen is).

Deze, blijkbaar dezelfde wettelijke verordeningen en dezelfde vervolging, waarover de aangehaalde Pand. plaatsen handelen, bedoelende, doch zeer onvolledige op andere soort van zaken als in § 9 wordt opgenoemd, zal men hier door *ἐπιγράμματα* wel moeten verstaan smadelijke inscripties, bijv. op publicke plaatsen, monumenten, standbeelden. De lezing *sine scriptura* schijnt mij den besten zin op te leveren. wanneer wij door *quid sine scriptura* verstaan alle soort van niet mondelingen smaad, die op eene andere wijze dan door geschrift is uitgedrukt, bijv. door teekening, afbeelding enz. De lezing *sive scripturam* levert geen' behoorlijken zin op; de emendatie *simile scripturae* is evenmin bevredigend; kan men bijv. afbeeldingen wel iets simile scripturae noemen? — *Item qui emendum vendendumve curaverit* slaat dan alleen op het laatste *alindve quid* etc.

(1) Waarschijnlijk heeft ook GAIUS het publ. jul. en niet het edict op het oog gehad, wanneer hij (III. 220) onder de voorbeelden van injurien opnoemt: *sive quis ad infamiam alicuius libellum aut carmen scripserit*; en zeer zeker is het publ. jul. bedoeld, Instit. IV. 4. § 1, waar hij de aangehaalde woorden van GAIUS nog deze gevoegd worden: *Composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret*. Men merke op, dat op beide plaatsen libellum aut carmen gezegd wordt, terwijl in de plaats der Pand. alleen van libellus, bij PAULUS alleen van carmen gesproken wordt. — Evenwel omvat de uitdrukking libellus ook carmen, niet omgekeerd.

gave spreekt alleen van *carmina*, niet in het algemeen van *libri*, verder alleen van *composuerit*, niet van *ediderit* enz. — Zij wordt echter onmiddellijk aldus geïnterpreteerd: *Carmen facit non tantum, qui satyras et epigrammata* (hier eene soort van gedichten aanduidende), *sed illegitimam alicuius insectandi causam, quidve aliud alio genere componit.* — *QUIACIUS* houdt deze woorden voor onecht; *SCHULTING* meent dat zij, hoewel corrupt, nog wel van *PAULUS* afkomstig kunnen zijn. Ik geloof echter, dat de geheele phrase geïnterpoleerd is door de compilatoren, en wel met de bedoeling, om onder *carmen famosum* ook datgene te doen verstaan, wat, later van een groot gewigt zijnde, *libellus famosus* werd genoemd, doch ten tijde van *PAULUS* nog geene belangrijke rol speelde, . . . door de woorden namelijk: *sed qui illegitimam insectandi alicuius causam componit*, welke mij, hoe slecht gekozen de uitdrukking overigens zij, dit schijnen te beteekenen: zij die onregtmattige gronden om iemand (crimineel) te vervolgen verzinnen en in geschrift brengen. Behalve in voornoemde uitdrukking laat zich hier de hand des interpolators herkennen aan de onbepaaldheid der onderscheidingen: *non tantum, qui satyras et epigrammata, sed et quidve aliud alio genere etc.*, en aan de onjuistheid om de libelli, door de woorden *sed illegitimam* etc. aangeduid, onder de *carmina* te rekenen.

Uit de vergelijking der beide *Pand.* plaatsen en der eerstgenoemde plaats van *PAULUS* blijkt, dat *publica judicia* werden ingesteld wegens *smaadschriften*, zoowel met den naam des schrijvers als onder een valschen naam of anonym, zoowel tegen de *uitgevers* en verdere medeplichtigen, als tegen de schrijvers, verder ook wegens enkele smadelijke inscriptien en afbeeldingen, maar geenszins wegens het zingen of voordragen van smadelijke gezangen of redenen (l. 15. § 27. D. de injuriis).

II. Bij welke wettelijke verordeningen, en wanneer zijn deze *publica judicia* ingesteld?

In l. 5. § 9, 10 D. de inj. wordt van eene wet en een Senatusconsult gesproken, bij PAULUS en in l. 18. § 1. D. (28. 1) alleen van een Senatusconsult. In welken tijd en onder welke aanleidende omstandigheden die verordeningen gemaakt zijn, daaromtrent vinden wij in de Pand., PAULUS etc. geene wenken. Onderzoeken wij daarom eerst of wij buiten de regsbronnen bij de historischrijvers (TACITUS, SÜETONIUS, DIO CASSIUS) plaatsen aantreffen, die over de geheele quaestie eenig meerder licht verspreiden, hoezeer ook de opgaven dezer schrijvers in dusdanige materien gewoonlijk zeer vaag en onbevredigend zijn; terwijl zij bijv. alleen den imperator, wiens leven zij beschrijven, als handelend voorstellen, en de werktuigen, waardoor hij den vorm van legitimiteit aan de voortbrengselen van zijnen wil verschafte, onvermeld laten.

Bij die schrijvers vinden wij afzonderlijke vermelding 1°. van eene criminele vervolging van famosi libelli tegen Imperatoren gerigt, en wel als van een crimen maiestatis. TACIT. *Annal.* I. 72, XIV. 48, 49. 2°. van famosi libelli tegen particulieren gerigt (bijv. tegen patres, sacerdotes, viros feminasque illustres) TACIT. *Annal.* I. 72., XIV. 50. SÜETONIUS. OCTAV. cap. 55. DIO CASSIUS LVI. 27., en wel in geen zeker verband met het voornoemde crimen maiestatis. TACIT. *Ann.* I. 72, XIV. 50. Wanneer die dubbele criminele vervolging ontstaan is, wordt nergens uitdrukkelijk vermeld, doch zooveel blijkt, dat zij reeds onder de eerste imperatoren, ja reeds onder AUGUSTUS bestond. SÜETON. OCTAV. 55. 51. DIO CASSIUS. LVI. 27. TACIT. *Annal.* I. 72.

Bestond zij echter reeds voor AUGUSTUS? Op de volgende gronden mag men die vraag ontkennend beantwoorden: 1°. Voor AUGUSTUS vindt men van zoodanige crimina nog geene vermelding. Bij DIO CASSIUS. LVII. 23. wordt slechts van eene speciale alleen op CAESAR betrekkelijke tijdelijke beschikking van den Senaat gesproken, bovendien

zonder dat hetzij op crimen maiestatis, hetzij op libelli famosi geduid worde.

2°. Het is waarschijnlijker dat libelli famosi tegen den alleenheerscher eerst onder AUGUSTUS, niet reeds onder SULLA en CAESAR, als minuta maiestas beschouwd werden; vooral is het onwaarschijnlijk, dat eene daartoe strekkende bepaling reeds in de lex Julia maiestatis van CAESAR voorkwam. Verg. TACITUS, *Ann.* I. 72, Legem maiestatis reduxerat: cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant etc. . . . Facta arguebantur, dicta impune erant. Wat de libelli famosi tegen particulieren betreft, ook de criminele vervolging van deze (in plaats dat zij enkel als injurien, tot private satisfactie grond gevende, beschouwd werden) wijst op een' tijd van onvrijheid, van een druk van boven af, op een' tijd waarin een alleenheerscher de vrijheid van *spreken en schrijven* kon belemmeren, veel meer dan op de tijden der vrije republiek. De publieke vervolging, tegen libelli famosi gerigt, kan dunkt mij niet op de erkenning van de majesteit van iederen enkelen burger gegrond zijn, maar veeleer op den afkeer der keizers om openbare aanvallen, publieke smaadschriften gerigt te zien tegen hunnen eigenen heiligen persoon, tegen andere hooggeplaatste personen, gunstelingen, ambtenaren, personen met den Keizer, diens handelingen of politiek in zekere betrekking, zekere solidariteit staande.

Dus ook van deze fam. lib. is het waarschijnlijker, dat zij onder AUGUSTUS, dan dat zij reeds vroeger crimineel bestraft werden.

3°. De criminele bestraffing van libelli famosi, ook tegen andere personen dan den princeps gerigt, schijnt in zeker verband met het crimen maiestatis te staan.

4°. Eenmaal aangenomen zijnde (zie beneden), dat de bepalingen in § 9 zoowel als die van § 10 l. I. Pand. uit een Setum afkomstig zijn, — is ook dit een niet-twijfelachtig bewijs voor den oorsprong dezer bepalingen

in den keizerstijd. Immers, hoezeer reeds ten tijde der Republiek tusschen de handelingen des Senaats op hare administrative, staatsregtelijke, diplomatieke, dispensatoire, exceptionele bevoegdheid berustende zich eenige beginselen van wetgeving op het terrein van het privaatrecht beginnen te vertoonen (verg. PUCHTA. Instit. I. § 75), is het onmogelijk, dat de Senaat zich reeds voor AUGUSTUS zou aangematigd hebben om bij algemeene wettelijke verordening een nieuw publicum iudicium in te stellen of wel de grenzen van een reeds bestaand publ. jud. uit te breiden.

Wanneer wij derhalve aannemen, dat de dubbele vervolgving der libelli famosi eerst onder AUGUSTUS, niet voor hem bestond, op welke wijze is dezelve door hem ingesteld? Welk ook het verband tusschen maiestas en famosi libelli geweest zij, moeilijk kan in eene lex maiestatis tevens over fam. lib. tegen particulieren gerigt, gehandeld zijn. Men mag bovendien allezins aannemen, dat AUGUSTUS geene eigene majesteitswet heeft te voorschijn geroepen, maar zich vergenoegd heeft met de lex Julia van CAESAR, waar het hem nuttig toescheen, aan te vullen, uit te breiden. Aldus moet AUGUSTUS afzonderlijke verordeningen omtrent beiderlei lib. fam. vastgesteld, niet daaromtrent in eene lex maiestatis voorzien hebben. Is dit echter geschied bij eene of bij twee onderscheidene wetten of Seta?

Bij de laatste vooronderstelling is het allezins waarschijnlijk, dat AUGUSTUS de bepalingen omtrent fam. lib. tegen den *imperator* geheel aan de lex maiestatis aangesloten, en dit misdrijf als *imminuta maiestas* zelve bepaald hebbe. Volgens REIN blijkt dit uit Tacit. Annal. I. 72. *Primus Augustus* etc., doch het daar aangehaalde voorbeeld is juist van *procacia scripta* tegen *viros feminasque illustres*.

Waarschijnlijker komt mij de eerste vooronderstelling voor, in dezer voege, dat AUGUSTUS bij eene wet

of waarschijnlijker bij een *Scutum* een publ. jud. tegen *famosi libelli* heeft doen instellen, in zoo verre *specie legis maiestatis*, (Tacit. Ann. I. 72.) als daarin 1°. voornamelijk gehandeld werd over smaadschriften tegen den *imperator* (namelijk = crimen *maiestatis*, met de straf daarvan bedreigd), voorts ook tegen andere personen (*personae illustres* etc.), zoodat in dezelfde wet of *Scutum* over een crimen *maiestatis* en een geheel ander crimen gehandeld werd, 2°. als voor beide crimina de procedure der *lex Julia maiestatis* gelden moet, als zij aan dezelfde *quaestio perpetua* onderworpen werden.

Ware het aan te nemen, dat de Senaat reeds onder *Augustus*, met name toen het *Scutum* in *quaestio* over *famosi libelli* verscheen, in den regel over de crimina *maiestatis* rigtte, zoo zou het verband tusschen lib. fam. tegen den *imperator* en tegen particulieren nog meer voor de hand liggen, verklaarbaarder zijn. Terwijl dan toch de eerstgenoemde, omdat zij volgens de verordening van *Augustus* de misdaad van *minuta maiestas* opleverden, van zelve onder de jurisdictie van den Senaat vielen, werd de *cognitio* over de laatste evenzoo in aansluiting aan die over de eerste aan den Senaat opgedragen. Hiertoe weet ik echter geene bewijzen (1), en uit de geheele vorming van de jurisdictie des Senaats over crimina *maiestatis*, *repetundarum*, etc., welke eerst onder de Keizers plaats had, is zulks uit den aard der zaak onwaarschijnlijk. Men moet dan gissen, dat *Augustus* de *cognitio* over *libelli famosi* tegen particulieren aan de *quaestio perpetua* over crimina *maiestatis* onderworpen heeft, bij dezelfde verordening, waarbij hij de lib. fam. tegen zich zelve als *imperator*, als *minuta maiestas* bepaalde en dien overeenkomstig vervolgen deed. — Beiderlei *cognitio* ging later tot den Senaat over, reeds onder *Tiberius*.

(1) *Dio Cassius* LIII. 23, 24. (het verhaal van het uiteinde van *Cornelius Gallus*) bewijst alleen niets.

In zich zelve heeft die gissing niets onwaarschijnelijks.

Met *die* opvatting is het best overeen te brengen Tacit. Ann. I. 72. TIBERIUS legem maiestatis reduxerat .... *Primus* AUGUSTUS cognitionem de fam. lib. *specie legis eius*; tractavit (AUGUSTUS heeft het eerst de cognitio der fam. lib. naar de gelijkenis, *de analogie* der lex Julia maiestatis behandeld, ... dus ook hij heeft die cognitio ingesteld), *commotus* Cassii Severi libidine, *quâ viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamaverat* (dit was de beweegreden, die hem tot het instellen der cognitio noopte). *Mox* TIBERIUS consultante Pompeio Macro Praetore an *iudicia maiestatis redderentur?* exercendas leges esse respondit. *Hunc quoque asperavere carmina* etc. (1) — Van AUGUSTUS wordt gezegd, dat hij lib. fam. in het algemeen liet vervolgen, niet als crimen maiestatis, maar *specie legis eius*, van TIBERIUS, dat hij de *carmina famosa tegen hem* gerigt als crimen maiestatis liet vervolgen. Het best is zulks dunkt mij volgens bovenstaande conjectuur te verklaren. — Hiermede stemt zeer goed overeen Tacit. Ann. XIV. 48—50.

Terwijl namelijk in cap. 48, 49 van maiestatis delatio wegens *carmina famosa* gesproken wordt, leest men in cap. 50: *Haud dispari crimine* FABRICIUS Veiento conflictatus est, quod multa et probrosa *in patres ac sacerdotes* composuisset iis libris, quibus nomen Codicillorum dederat. *Haud dispari* d. i. een dergelyk crimen, niet geheel hetzelfde, geen crimen maiestatis.

In overeenstemming is ook (in het bijzonder met Tacit. Ann. I. 72. *commotus* etc.) DIO CASSIUS LVI. 27. *καὶ μαθὼν ὅτι βιβλία ἄττα ὑφ' ἑβρεῖ τινῶν συγγράφοιτο, ζήτησιν αὐτῶν ἐποίησατο κ. τ. λ.*

Bij SÜETONIUS. Octav. 55 moet niet aan een Senatusconsult gedacht worden, door AUGUSTUS ontworpen, en den

(1) SÜETONIUS, Tiber. cap. 59.

Senaat voorgedragen, doch enkel aan den invloed op de strafvordering, op de toepassing der bestaande wetten, door den princeps uitgeoefend. — Augustus liet de anonyme smaadschriften tegen hem gerigt (meestal waren deze *tegen hem* gerigte, sine nomine auctoris, soms ook sub alieno nomine) onvervolgd, liet zelfs de auctores niet opsporen, doch hij gaf te kennen, dat hij de uitgevers van libelli of carmina tegen wie ook gerigt wilde vervolgd hebben, wanneer de uitgave sub alieno nomine geschied was. — Hiermede is geenszins in strijd, doch in overeenstemming het vermeldde in cap. 51. eod., dat AUGUSTUS JUNIUS NOVATUS deed straffen, quum *Agrippae juvenis nomine* asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset. Het gold hier een libellus *sub alieno nomine*. Er is dunkt mij niets onwaarschijnelijks of vreemds in, dat AUGUSTUS eene criminele verordening tegen smaadschriften hebbe doen vaststellen, doch de vervolging daarvan krachtens die verordening weinig geprovoceerd of veroorloofd hebbe, wanneer de smaadschriften tegen hem gerigt waren, behalve wanneer zij onder een' valschen naam waren uitgegeven. — Verg. hiermede ook DIO CASSIUS l. l. βίβλια κατέφλεξε, και τῶν συνθέντων αὐτὰ ἐκόλασε τινάς. (1)

(1) Geheel onaannemelijk zijn sommige andere opvattingen of wijzen om de hier beschouwde plaatsen te conciliëren.

α. Dat AUGUSTUS (volgens TACIT. l. 72. collato Suet. Octav. cap. 55) alleen omtrent lib. fam. tegen alle burgers gerigt eene wet of een Scutum zou hebben doen vervaardigen, specie legis maiestatis, terwijl bij de lex maiestatis van CAESAR reeds over libelli en carmina tegen CAESAR voorzien was, of ook terwijl deze lib. fam. ook zonder uitdrukkelijke bepaling per se onder de lex maiestatis vielen. — Hiertegen merke men op, dat de bedoelde bepaling in de wet van CAESAR nog niet te verwachten is, omtrent het crimen maiestatis zegt TACITUS, (Ann. l. 72): apud veteres . . . facta arguebantur, dicta impune erant. etc.): dat het niet is te denken, dat reeds onder AUGUSTUS de libelli famosi zonder uitdrukkelijke bepaling, als onder de lex maiestatis vallende, beschouwd werden (verg. de zoo even aangehaalde plaats), daar toch libelli werkelijk tegen AUGUSTUS als

Tegen het boven waarschijnlijk gemaakte, dat de bepalingen in quaestie omtrent smaadschriften niet ouder zijn dan AUGUSTUS, zou men nog kunnen aanvoeren, dat de in de Pand. vermelde straf *intestabilitas* op een' veel hooger en ouderdom wijst. Doch hetzij men *intestabilis esse neme* in den zin van eene meer omvattende soort van infamie, hetzij als de enkele bevoegdheid om getuige te zijn en een testament te maken, is men niet genoodzaakt om dezelve als eene ten tijde van AUGUSTUS reeds verouderde straf aan te merken. In beide gevallen kan men zeggen, dat *intestabilitas* eene weinig voorkomende straf is, doch waarvan echter als van eene bekende zaak wordt mel-

crimen maiestatis vervolgd zijn; dat het verband tusschen *fam. lib.* en *maiestas* op die wijze onverklaarbaar is, en zich geen voldoende reden aanbiedt, waarom de *cognitio de fam. lib.* specie legis *maiestatis* behandeld werd.

β. Uit Sueton. Octav. 55, juncto 51, zou men nog kunnen opmaken, dat AUGUSTUS zich bepaald had om wegens *lib. fam. sub alieno nomine edita* straf te bedreigen. — Doch het is niet te bewijzen dat Suet. Octav. 55, van het ontstaan van eene wet of *Scutum* zou spreken, terwijl op andere plaatsen stellig zonder eenige dergelijke restrictie gesproken wordt, TACIT. l. l., Cf. DIO CASSIUS l. l.

γ. Volgens REIN moet men slechts aan eene enkele verordening van AUGUSTUS denken, die daarmede bijzonder smaadschriften tegen den *imperator*, en eene uitbreiding van het *crimen maiestatis* bedoelde, zoo echter dat ook smaadschriften tegen particuliere personen volgens de woorden der wet vervolgd- en strafbaar waren. — De bedoeling van AUGUSTUS doet echter niets ter zake, en heeft aan eene algemeene bepaling geene bijzondere strekking van *crimen maiestatis* kunnen geven. Hoe echter AUGUSTUS zijne wet zoo heeft kunnen inrigten, dat dezelfde bepaling ook in hare werking zulk eene dubbele strekking had, begrijp ik niet. Een van beiden: heeft AUGUSTUS slechts eene algemeene bepaling gemaakt omtrent *lib. fam.* tegen wie ook gericht, zoo vervalt het *crimen maiestatis*; heeft hij eene bepaling gemaakt omtrent *lib. fam.* tegen den *imperator*, en deze daad al of niet als *crimen maiestatis* gequalificeerd, zoo vervalt de algemeene strekking. Tenzij men beiden vereenige door aan te nemen, dat afzonderlijk (in twee onderscheidene *capita* eener wet) over beide klassen van smaadschriften gehandeld is.

ding gemaakt, l. 13. § 1. D. (28. 1) *ergo* etc. — l. 26 eod. cum lege quis jubetur etc. — l. 21. Pr. D. de testibus (22. 5).

Geven ons de boven beschouwde plaatsen uit de geschiedschrijvers al eenige, hoezeer nog veel onzekerheid overlatende, resultaten omtrent den tijd, de aanleiding, het verband met andere regtsinstellingen, zij leeren ons niets omtrent de quaestie of de bepalingen tegen libelli famosi in eene wet (plebiscitum) of in een Scrum vervat waren. Daaromtrent moeten wij de Pand. raadplegen. (1)

Voor eene wet pleit: 1°. dat zoowel de Vulgata als de Florentina (l. 5. § 9. D. de inj.) slechts eene lezing *ex lege* hebben, terwijl het althans bij de vele plebiscita onder Augustus tot stand gebracht zeer mogelijk is, dat ook dit onderwerp in dien vorm behandeld is; 2°. dat *eâdem poena ex Scro tenetur* (§ 10. l. 5. D. de inj.) eene gewone uitdrukking is, om aan te duiden, dat bij een Scrum ter aanvulling, uitbreiding, analogische toepassing eener wet voorzien is. Zie bijv. l. 1. § 1., l. 6. D. ad. l. Jul. de vi priv. (48. 7); 3°. In de vooronderstelling, dat intestabilis op eene oude verordening wees, zou dit voor eene wet, tegen een Scrum bewijzen; 4°. L. 26. D. (28. 1.) Cum *lege* quis intestabilis jubetur esse etc. Dit wijst echter zeker niets uit; — ofschoon ons, behalve het geval in de XII tab. vermeld, slechts dat der lib. carm. fam. bekend is, kunnen er echter meerdere gevallen, waarin de intestabilitas als straf bedreigd werd, bestaan hebben,

(1) Te regt merkt reeds PITHOEUS (zie SCHULT. Jurispr. antejust. ad Coll. l. M. et R. II.) aan, dat zoo men hier eene wet aanneemt, in elk geval aan eene lex Julia (van AUGUSTUS), niet, gelijk vroeger algemeen was aangenomen, aan de lex Cornelia de injuriis gedacht moet worden. — De drie bepaalde gevallen, waarover deze wet uitsluitend handelde, worden toch te categorisch en te constant vermeld. — Evenmin heeft het eenigen grond voor zich, dat de bedoelde lex die der XII tab. zou zijn: wij weten toch van elders, dat de straf der XII tab. tegen carmina famosa de doodstraf was (zie boven), de intestabilitas kwam dus niet te pas.

en de algemeene wijze, waarop hier ter plaatse van *intestabilis esse* gesproken wordt, maakt zulks waarschijnlijk.

Voor een *Setum* daarentegen kan men aanvoeren:

1°. Zeer ligt kunnen de compilatoren der *Pand.* bij *ULPIANUS ex lege* in plaats van *ex Scto* gelezen hebben, vooral bij de meening, welke zij welligt hadden, dat de straf *intestabilis esse* uit de XII tab. afkomstig is, wanneer namelijk de fout niet later ingeslopen is.

2°. Het is vreemd dat, zoo *ULPIANUS* van eene wet gesproken heeft, hij den naam dier wet niet genoemd heeft, bijv. zoo de wet van *AUGUSTUS* was, niet *lex Julia* (de *libris, carminibus famosis* of hoe anders).

3°. De aansluiting van de strafbepalingen tegen *libelli famosi* aan de *lex maiestatis* maakt het eenigermate waarschijnlijk, dat *AUGUSTUS* daartoe den vorm van een *Setum* gekozen hebbe; gelijk omgekeerd een *Setum* de aansluiting aan eene *lex publici iudicii* waarschijnlijk maakt. Dit is geene redenering in een cirkel, maar terwijl beide omstandigheden (het *Setum* . . . en de aansluiting aan de *lex maiestatis*) overigens veel voor zich hebben, levert hunne overeenstemming een nieuw bewijs voor beiden op. — Doch mag men aannemen, dat de bevoegdheid van den Senaat zich reeds onder *AUGUSTUS* tot zoodanige uitbreiding van eene *lex publ. jud.*, anders in den keizerstijd zoo veelvuldig, uitstreckte? Ofschoon ons slechts weinige legislative *Seta* (om het zoo uit te drukken) onder *AUGUSTUS* bekend zijn, levert de bedoelde bevoegdheid van den Senaat reeds onder de regering van dien *Imperator* mijns inziens geen bezwaar op, doch stemt geheel overeen met die veel onvattende wijziging der staatsinrigtingen, welke vrij stelselmatig door *AUGUSTUS* werd doorgevoerd. (Verg. *ПУЧТА. Instit. I. § 106.*) Overigens moest *AUGUSTUS* wegens den aard van de bepaling, welke hij wilde vaststellen, den vorm van een *Setum* boven die van eene wet verkiezen (criminele vervolging van *libelli fa-*

most tegen hem of tegen *aanzienlijke* personen gerigt; zoo deze restrictie tot aanzienlijke personen niet in het Sctum zelf was opgenomen, lag zij toch in den aard der zaak). — De omstandigheid, dat het hier schijnbaar geene invoering van iets geheel nieuws, doch uitbreiding slechts van het bestaande gold, gaf hem gereede aanleiding het volk daaromtrent niet in de comitia te raadplegen, zonder dat hij daardoor de oude vormen minder scheen te eerbiedigen.

4°. In § 11, l. 5. D. h. t. wordt blijkbaar in het algemeen gesproken, en althans op de gevallen van § 9 bedoeld, *ei qui indicasset*, scil. *si liber editus sit alterius nomine vel sine nomine*. Evenzoo wordt in de onmiddellijk volgende l. 6. hoogst waarschijnlijk zoowel op § 9 als op § 10 bedoeld, er is althans geen reden denkbaar, waarom de bepaling van l. 6 meer op de gevallen van § 10 dan van § 9 zou toepasselijk zijn. Men zal zeggen: deze bepaling is eerst uit het Sctum niet uit de wet afkomstig (voluit *Senatus etc.*). Doch waarom paste het Sctum dezelve dan niet tevens toe op de wet, met welker analogische uitbreiding het zich bezig hield, en ware dit het geval geweest, het zou hier ter plaatse voorzeker wel uitgedrukt zijn. Waarschijnlijker is het, dat de woorden: *quod Senatusconsultum necessarium est*, etc. slechts van een enkel Sctum moeten verstaan worden, waarvan in de voorafgaande § 9—11 gehandeld wordt.

5°. l. 18. §. 1. D. (28. 1) *Si quis ob carmen famosum damnatur, senatusconsulto expressum est, ut intestabilis sit*. Wanneer niet juist in l. 5. § 9. D. de inj. de intestabilitas als eene bepaling *ex lege* werd aangeduid, zou men nog kunnen tegenwerpen, dat het Sctum alleen de intestabilitas als accessoire straf bij de hoofdftraf der wet gevoegd had, thans is die tegenwerping onmogelijk.

6°. PAUL. Sent. V. 4. 15, *ex auctoritate amplissimi ordinis etc.*; dit wordt juist gezegd van het carmen famosum componere, dus van iets wat althans onder de in

§ 9. l. 5. D. de inj. beschrevene handelingen valt (1).

Wanneer wij de argumenten voor de wet en voor het *Setum* tegen elkander opwegen, kan de uitslag niet twijfelachtig zijn. Het eenige argument van eenig gewigt voor de eerste meening is geput uit de woorden *eâdem poená tenetur*; doch die woorden zijn geenszins onverenigbaar met de lezing *ex Scto*. — Er is niets gedrongen in deze woordschikking: *qui id fecit intestabilis ex Scto esse jubetur; eâdem poená ex Scto tenetur, qui etc.*

III. Welke was de straf bij het *Setum de libris, carminibus etc.*, quae ad infamiam alicuius pertinent, vastgesteld?

Wat de *libri, carmina* tegen den Keizer gerigt betreft, was zonder twijfel de straf tegen het gewone *crimen maiestatis* ook tegen deze bepaald.

Was echter de straf wegens de andere soort van *libri enz.* dezelfde of eene andere dan die der eerste? Wij worden genoopt aan te nemen, dat zij eene andere was, reeds daardoor, dat in l. 5. § 9. D. de inj. (alwaar de *libri enz.* tegen particulieren bij voorkeur of uitsluitend bedoeld worden, omdat die tegen den princeps reeds voorlang in het *crimen maiestatis* waren opgelost) eene bijzondere eerestraf: *intestabilis esse*, vermeld wordt.

Onderzoeken wij eerst, wat hierdoor te verstaan zij.

Geene andere gevallen, waarin zij voorkwam, zijn ons bekend, dan *α. Libri famosi. β. Weigering van getuigenis bij een testament, volgens de XII tab. (tab. 8. fr. 23. der fontes tres j. civ. R. ant) Qui se sierit testarier, libripensve fuerit, ni testimonium fariatur, improbus intesta-*

(1) REIN vat die woorden dus op, alsof een *Setum* alleen eene nieuwe straf zou ingevoerd hebben, eene verzwareing der oorspronkelijke bij de wet, in § 9. l. 5. D. de inj. bedoelde, ingestelde straf. Doch deze opvatting staat geheel op zich zelve, wordt door niets geruggesteund, is bovendien veel onwaarschijnlijker dan deze, dat hier eene latere (extraordinaire) straf, als de bij het oorspronkelijke *Setum* ingevoerde, wordt voorgesteld.

bilisque esto. γ. Geenszins bij het crimen repetundarum, gelijk REIN meent. De lex Julia repetundarum bepaalde slechts enkele geïsoleerde eerestraffen, welke te zamen noch met den naam van infamie, noch met dien van intestabilitas mogen aangeduid worden, welke laatste naam daarvoor nergens gevonden wordt. Zie l. 6. § 1. D. de l. Jul. repet. (48. 11), hac lege damnatus testimonium publice dicere, aut iudex esse, postulareve prohibetur; eene analogische uitbreiding hiervan komt voor bij ULPIANUS l. 20. § 5. D. (28. 1), eum qui lege repetundarum damnatus est, ad testamentum adhiberi (dit was dus niet in de wet uitgedrukt en juist wel de eerste werking der intestabilitas) non posse existimo, quoniam in iudicio testis esse vetatur. PAULUS betwijfelt die uitbreiding niet, l. 15. pr. D. de testibus (22. 5), repetundarum damnatus nec ad testamentum nec ad testimonium adhiberi potest. In l. 2. D. de senator. (l. 9) wordt evenzeer alleen van iudicare en testimonium dicere, als door de l. Julia repet. verboden, gewaagd, niet van intestabilis esse.

Wat bevat intestabilis esse? welke regtwerkingen zijn daaraan verbonden? GAIUS l. 26. D. (28. 1) zegt: cum lege quis intestabilis iubetur esse, eo pertinet, ne eius testimonium recipiatur, et eo amplius, ut quidam putant, neve ipsi dicatur testimonium. Dit laatste wordt niet betwijfeld door ULPIANUS l. 18. § 1. eod.... ut intestabilis sit; ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum adhiberi testis. Verg. nog Instit. de testam. ord. § 6. Uit deze plaatsen zijn zeker geene andere regtswerkingen op te maken, dan het verlies des vermogens om getuige bij een testament te zijn, en een testament te maken; ook het verlies des vermogens om ex testamento te erven, en van de bevoegdheid om in iudicio te getuigen? Dit is althans zeer onzeker, doch van alle de gevolgen der infamie daarenboven (verg. HEFFTER Lehrb. § 172, SAVIGNY Syst. II. p. 222, WALTER Geschichte, § 788) is geen spoor aanwezig.—Het is echter geenszins onwaarschijnlijk,

dat het *improbus intestabilisque esto* der XII tab. eene uitgebreidere strekking gehad hebbe, en een oude en meer zware vorm van infamie mag genoemd worden, hoezeer ook WALTER t. a. pl. te sterk moge spreken, wanneer hij zegt, dat iemand daardoor bijna tot alle burgerlijk verkeer onbevoegd werd; α . wegens de uitdrukking *improbus* etc.; β . wegens het latere spraakgebruik, waarin *intestabilis* voor gevloekt, verachtelijk, te verwenschen gebezigd wordt. — In later tijd echter en stellig onder AUGUSTUS, had *intestabilis esse* slechts de beperkte strekking voornoemd (Van die meening is ook HEFFTER t. a. pl. α . wordt steeds *intestabilis* (uitgezonderd Instit. l. l. Immers waarover straks) gezegd, niet meer *improbus intestabilisque*. β . wordt van geenerlei verband tusschen infamie en *intestabilitas* gewaagd, op die plaatsen waar *intestabilis esse* nader gedefinieerd wordt. γ . is het onwaarschijnlijk, dat, nadat de infamie zich tot eene algemeene regtsinstelling ontwikkeld had, (door de jurisprudentie vooral met het praetorisch edict daaromtrent als grondslag) nog eene andere soort van infamie uit vroegeren tijd afkomstig daarnevens geheel op zich zelve zou zijn blijven bestaan, zóó dat nog onder AUGUSTUS deze soort van infamie tegen het misdrijf der *libri famosi* bedreigd werd.

Wat de plaats uit de Instit. betreft, § 6. de testam. ord., *nec is quem leges jubent improbum intestabilemque esse*; de compiler heeft hier, geloof ik, alleen de bepaling der XII tab. op het oog gehad: α . wegens de uitdrukking *improbum* etc.; β . wegens het meerv. *leges*; γ . THEOPH. h. l. omschrijft het geval door de XII tab. uitgedrukt.

Hoe moet derhalve de straf *intestabilis esse* bij *libri fam.* beschouwd worden? — Als eene bijzondere (zoo-genaamde) eerestraf, even als de l. Julia de vi privatâ, of misschien een *Setum* tot dezelve betrekking hebbende, bepaalde: *ne damnatus senator sit, nec Decurio, aut ullum honorem capiat (neve in eum ordinem sedeat?)*,

neve *judex sit*; (et videlicet omni honore *quasi infamis* *Seto* carebit), en, even als wij boven bij de *lex Julia repetundarum* gezien hebben, als eene eerestraf, welke bepaald werd in een tijd, toen de infamie nog geen algemeen gevolg van alle condemnaties in publ. jud. was.

Welke was echter de hoofdstraf, waarbij *intestabilis esse* slechts als accessoire straf gevoegd was? Want dit laatste kan alleen de straf niet uitgemaakt hebben, en zou bovendien te licht geweest zijn volgens de beschouwing van het misdrijf te dien tijde.

En wegens de natuur van het misdrijf, en wegens de bijgevoegde eerestraf zou ik vermoeden, dat de hoofdstraf tot de lichtere soort van criminele straffen, welke gewoonlijk in de *leges publicorum judiciorum* bepaald werden, behoorde, alzoo niet *aquae et ignis interdictio* was, maar confiscatie van een bepaald gedeelte des vermogens of zware geldboete (even als bijv. bij de *lex Julia de vi privata*). Eenige aanwijzing hieromtrent in de bronnen of elders ontbreekt. *REIN* haalt echter *Sueton. Octav. 51* aan, ten bewijze dat geldstraf op de *lib. fam.* gesteld was (*alterum pecuniâ punire satis habuit*), doch aldaar is sprake van een smadelijk geschrift tegen *AUGUSTUS*, alzoo van een *crimen maiestatis*, waarvan echter de straf althans *aquae et ignis interdictio* was. Misschien is de zaak aldus te expliceren: *AUGUSTUS* deed het *Setum* niet in zijne strengheid toepassen, door goed te keuren, te bewerken dat de daad als tegen een particulier persoon begaan, niet als *crimen laesae maiestatis* beschouwd en gestraft werd. Hoe zijn anders de woorden *satis habuit* te verklaren? Ten zij men aanneme, dat in deze beide gevallen door *Suet.* (cap. 51 *Octav.*) opgenoemd, sprake zij van eene *cognitio extra ordinem* van den Senaat, (gelijk die ten tijde der republiek reeds voorkomen, en onder *AUGUSTUS* ongetwijfeld veelvuldig werden, daar toch op deze wijze de criminele jurisdictie van den Senaat zich gevormd heeft, eerstals dikwijls voorkomende exceptie, later als regel, verg.

PLATNER de jure Crim. Rom. p. 82—90) geheel buiten de *lex maiestatis* of het toen welligt nog niet bestaande *Scutum de fam. lib. om.* In zoodanige gevallen was de straf door den Senaat uit te spreken geheel arbitrair. Het andere t. a. pl. vermelde geval doet evenzeer aan eene *cognitio* van den Senaat denken. Veroordeeling toch tot een *leve exilium*, wegens het te kennen geven van den wensch en zelfs het plan om AUGUSTUS te doorboren, was iets dat door geene der *leges publ. jud.* werd geïncrimineerd, dus aan de *quaestiones perpetuae*, *quae legibus publ. jud. adstrictae sunt*, niet onderworpen kon worden.

Overigens merke men nog op, dat toen de Senaat de *cognitio* omtrent *famosi libelli*, gelijk die van het crimen *maiestatis*, in den regel gekregen had, de toe te passen straffen niettegenstaande de bepaling van het *Scutum* evenzeer min of meer arbitrair moesten worden, als dit bij de (extraordinaire) *cognitio* van den Senaat in het algemeen het geval was, en vooral bij de *maiestatis*-processen blijkt.

Omtrent de latere lotgevallen van dit *Scutum de famosis libellis, carminibus, inscriptionibus, imaginibus* etc. vinden wij niets bepaalds vermeld. Het is alzoo waarschijnlijk, dat hetzelfde door andere *Sceta*, keizerlijke beslissingen en *constitutiones*, en interpretatie der juristen (van AUGUSTUS af tot ULPIANUS, PAULUS, etc. door wie in de *Pand.* van dat *Scutum* melding wordt gemaakt) geene zeer groote ontwikkeling heeft ondergaan. Wel is waar kan de reden van dit stilzwijgen in de *compilatie* liggen, doch ook om andere redenen mag men vermoeden, dat dit *Scutum* geen' grooten rol in het crim. regt gespeeld heeft. 1°. Toch losten zich *libelli famosi* tegen de imperatoren geheel in het crimen *maiestatis* op, d. i. voor zoo verre de *minuta maiestas* der imperators betreft, het meest vage en onbepaalde misdrijf van allen, welks begrip en omvang

bijna geheel van de personele opvatting, of liever van den goeden of kwaden wil van elken keizer afhing. Voor dit crimen maiestatis, zoo als men het reeds onder TIBERIUS begreep, waren zelfs de onderscheidingen in l. 5. § 9. D. de inj. gemaakt geheel overbodig (1). Juist hieruit verklaart het zich, dat in den titel de injuriis et fam lib. der Pand. van libelli tegen den keizer als crimen maiestatis geene melding wordt gemaakt.

2°. Losten zich ook de bepalingen van het Sctum over de criminele vervolging van smaadschriften tegen particulieren in een publicum iudicium langzamerhand op in de accusatio, welke extra ordinem wegens zoodanige smaadschriften, even als wegens alle vooral zware injurien, ingesteld kon worden. Of beter gezegd de cognitio van den Senaat over famosi libelli tegen particulieren, welke eene voortzetting der vroegere quaestio perpetua over het crimen maiestatis was, moest wijken, moest verdwijnen voor de algemeene cognitio den Praefectus urbi extra ordinem over injurien verleend. Hierdoor veranderde de criminele vervolging van lib. fam. tegen particulieren geheel van natuur; zij verloor allen zamenhang met die van dezelfde geschriften tegen den princeps gerigt, had voor een geheel verschillenden regter dan vroeger plaats, terwijl ook verschillende straffen tegen het misdrijf werden uitgeoefend, dan die van het oorspronkelijke Sctum. Van eene vervolging door den Senaat, in verband met het crimen maiestatis, vinden wij het laatst melding gemaakt onder Nero (TACIT., Ann. XIV. 50). — Bovendien schijnen speciale straffen extra ordinem tegen deze soort van zware injurien bepaald geworden te zijn, straffen, welke stellig zwaarder dan de oorspronkelijk bij het Sctum bepaalde geweest zijn. Zoo lezen wij bij PAULUS V. 4. 16: «Psalterium quod vulgo

(1) Conf. PLIN. paneg. 42, maiestatis singulare et unicum crimen illorum qui crimine vacarent. — TAC. Annal. III. 38..... addito maiestatis crimine quod tum (onder TIBERIUS) omnium accusationum complementum erat.

dicitur canticum etc... tam in eos qui hoc cantaverint, quam in eos qui composuerint, extra ordinem vindicatur: eo acrius si personae dignitas ab hac injuria defendenda sit.» Deze woorden wijzen op eene criminele verordening, welke tegen het zingen evenzeer als tegen het vervaardigen van psalteria gerigt was, terwijl het Sctum van Augustus het enkele zingen of voordragen geenszins aan criminele vervolging onderwierp. — Van eene algemeene vervolging extra ordinem schijnt gesproken te worden, PAULUS V. 4. 17. In eos auctores, qui famosos libellos in contumeliam alterius proposuerint, extra ordinem usque ad relegationem insulae vindicatur. SCULTING meent, dat die woorden eene bijzondere strekking, alleen van het *proponere* libellos, hebben, waarvan de strafzoo ligter zou zijn dan van *componere* § 15. h. 1.; doch de woorden *in eos auctores* (tegen die auteurs) wederleggen die opvatting. De geheele § 17 houd ik voor geïnterpoleerd. α. Is zij na al het reeds over dit onderwerp medegedeelde als een algemeen gezegde daaromtrent wonderlijk aan het voorafgaande aangehangen. β. Vreemd is *in eos auctores qui proposuerint*, blijkbaar de slordigetaal des compilers, niet die van PAULUS. γ. De opgegevene straf is in strijd met de in § 15 vermelde deportatio in insulam (evenzeer extra ordinem). Immers men zal toch niet willen beweren, dat verschillende straffen extra ordinem tegen libelli (= *in proza*, doch libellus is eigenlijk algemeen) en tegen carmina bedreigd zijn. — De gewone straf extra ordinem schijnt alzoo volgens PAUL. V. 4. 15. deportatio in insulam geweest te zijn: althans zoo ook dit berigt in § 15, hetwelk stellig niet van PAULUS is, geloof verdient als de gewone straf extra ordinem (hier aan de in onbruik geraakte door PAULUS genoemde straf des Sctum gesubstitueerd) uitdrukkende. Als te streng behoeft men echter deze straf niet te verwerpen.

In den Codex Theod. en Justin. wordt veel gehandeld

over anonyme schriftelijke denunciaties, libelli famosi genaamd, geheel niet over de libelli en carmina fam. in ouden zin. In nog lateren tijd schijnt dus aan deze nog minder bijzondere aandacht en ontwikkeling te beurt gevallen te zijn. In GAIUS en de Instit. worden evenwel nog sommige solemnele woorden van het *scilicet* geciteerd.

REGTSGESCHIEDENIS.

Opmerkingen omtrent de uiterste willen in het Oud-Hollandsch regt, destijds nuncupatieve, thans notariële genaamd, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, advocaat te 's Gravenhage.

In dezen jaargang van dit tijdschrift (1) zijn opgenomen: *Opmerkingen omtrent den vorm en het wezen der uiterste willen, volgens het Oud-Hollandsch regt*, door Mr. J. W. TROMP. De strekking is, dat in den volsten zin des woords, er volgens dat regt *testamenta nuncupativa* kunnen bestaan, in dier voege dat de schriftelijke acte geen essentiël vereischte is voor de geldigheid der uiterste wilsverklaring. Tevens is beweerd, dat, terwijl aan de eene zijde die acte niets ter zake doet, zij evenwel volledig bewijs oplevert, zelfs al ontbreekt de onderteekening van den notaris er aan.

Ik moet bekennen, niet te hebben kunnen inzien, hoe deze stellingen in overeenstemming met elkander kunnen gebragt worden. Zijn toch deze testamenten *nuncupatief* en is dus de schriftelijke acte slechts opgemaakt om het geheugen der getuigen te hulp te komen, zoo zoude daaruit moeten volgen, dat het bestaan van het testament alleen dan bewezen kan worden, als de getuigen den erflater overleven. Maar hoe zoude dan die acte, die alleen eene hulp is voor het zwak

(1) Blz. 257 en volg.

geheugen der getuigen, gelden kunnen geheel op zich zelve, ook dan wanneer deze niet meer daar zijn, om ten minste te verklaren, dat hetgeen er in te lezen staat hun zoo door den erfflater is medegedeeld? (1)

Is daarentegen het laatstgestelde waar, hoe kan men dan zoo absoluut aan die testamenten den naam van *nuncupativa* geven?

Dat onderscheidene schrijvers over het Oud-Hollandsch regt deze tegenspraak hebben ingezien, zal blijken uit de aanhalingen, die ter aanvulling van het reeds hieromtrent geleverde, den lezer waarschijnlijk niet ongevallig zullen zijn.

Er is ook nog eene andere reden, waarom hier op deze vraag wordt teruggekomen. Bij de behandeling schijnt mij uit het oog verloren, dat het Oud-Hollandsch regt geen stelsel is, waaraan sedert het begin der vorige eeuw niets is veranderd. Hierop opmerkzaam te maken, is des te meer noodzakelijk, omdat het eene dwaling is, waartoe tegenwoordig maar al te veel wordt geraakt. De meeste schrijvers van naam, bijna alle die gewoonlijk worden gelezen en aangehaald, leefden niet later dan het einde der zeventiende of het begin der

(1) Indien het niet bekend ware, dat de Romeinsche regtsgeleerden bijna nooit een onderwerp stelselmatig behandelen, maar zoo als GANS het uitdrukt, als het op eene definitie aankomt, zeggen: *qualis exempli gratia est* (l. 25 ff de obl. et act.); en ook dat men bij hen geen wijsgeerige ontwikkeling van een regtsbegrip zoeken moet (*Ueber die Grundlage des Besitzes* p. 7 en 58); dan zoude het vreemd schijnen, dat zij over dit geval niet spreken. Zoo ver mij bekend is, handelen zij immers niet over het geval, dat een of meerdere der getuigen bij een *testamentum nuncupativum* vóór den erfflater sterven. Zie VOËT, ad tit. ff *qui test. facere poss.* n°. 11: « *Quamvis autem nuncupata voluntas in scripturam redigi, et testium subscriptione muniri ex post facto possit atque illud etiam fieri expediat, ne alioquin testes unius obitu aut publicationem testamenti interveniente corrupt.* Arg. l. 2 C. de test.» (VI. 23) Die wet luidt nu: « *Publicati semel testamenti fides, quamvis ipsa materia, in qua primum a testatore scriptum relictum fuit casu, qui probatur, intercidit, nihilo minus valet.* »

achttiende eeuw. Sedert is evenwel niet alleen de regtsleer op vele punten merkelyk gewijzigd door het gebruik; maar de wetgevende magt (eerst de Staten der provinciën als souverein, later de verschillende wetgevende vergaderingen) heeft én door algemeene voorschriften én dóór bijzondere voorzieningen in enkele gevallen merkelyke veranderingen gebragt. En dit is zoo voortgegaan tot de invoering van het Wetboek voor het koningrijk Holland. Die latere wettelyke bepalingen nu worden bijna niet gekend; het bijna eenige werk waarin zij staan vermeld, komt zelden voor en vindt dan nog geene koopers. (1) Toevalligerwijze ben ik in het bezit van een exemplaar geraakt, dat mij meermalen van dienst is geweest en ook met opzigt tot de hier behandelde vraag behelst het zeer wetenswaardige zaken.

Wat nu vooreerst de gevoelens der schryvers over het Oud-Hollandsch regt betreft, zoo mag wel worden opgemerkt, dat de thesis, n°. 296, van VAN DER KEESFEL, het eenige dat van lateren tijd is aangehaald (echter niet door Mr. T.), niet in zijn geheel is opgenomen. Zij luidt aldus: «Testamenta coram Notario et duobus testibus facta in eo similia sunt nuncupativis, quod valere possint, licet scriptura Testatori praelecta, et probata, ab eo vel testibus non fuerit subscripta. COREN *obs.* 10 p.

(1) *Codex Novus Batavus*, of alphabet van Nederlandsche wetten en rechten, getrokken uit alle Placaaten, Publicatien, Decreeten, Resolutien, enz., zedert den jaare 1756, respectivelyk van tijd tot tijd bij de Hoogst-Geconstitueerde Magten en Administrative besturen gearresteerd en geproclameerd; alsmede uit de plaatselyke Handvesten, Costumen, Keuren, Ordonnantien en Besluiten, in dien tijd gemaakt. Alles met Rechterlyke Gewijsden en Rechtspassagien opgehelderd. Te Amsterdam, bij HENDRIK GARTMAN, 1803, 2 deelen in 8vo.

Ook VAN DER LINDEN schijnt dit werk niet gekend te hebben; het komt ten minste niet voor in de bibliographie, geplaatst voor zijn regtsgeleerd, practicaal en koopmans-handboek (uitgegeven in 1806), hoewel de *Codex Batavus* van ZURCK daarin is opgenomen. Dientengevolge zijn hem ook de straks te vermelden resolutien onbekend gebleven.

27 in. et *Decis. Senat. Supr.* 28 Mart. 1744 apud LYBRECHTS *Reden. Vert.* 1 d. p. 520. *Habent tamen alia ex natura testamenti scripti.* BIJNKERSH. Q. I. Pr. L. 3. c. 5. p. 400 f. sqq.»

De plaats van BIJNKERSHOEK, die hier het meeste afdoet, staat echter iets verder (1): «*Quod ad alterum genus testamenti, apud nos recepti, quod nuncupativum solent appellare, si revera nuncupativum esset, facile accederem ANTONIO FABRO Cod. Sabaud. L. IX, T 14, Def. 1, putanti non nocere, si legatarius testamentum scripserit, quo nuncupata voluntas continetur, si modo, ut FABER addit, id testamentum per testes, non per scripturam probetur. Nolim disputare id genus testamenti scriptis an nuncupativis Romanorum magis sit accensendum, an potius pro mixto genere sit habendum, dummodo constet, quod opinor apud omnes constare, ea testamenta, quae scribae publici hodie componunt, non tam nuncupata et testium memoriae commissa esse, quam ut scribantur, et sic valeant, ex ore testatorum profecta. Eorum igitur fides unice pendet a scriptura, atque ita in his eadem omnino est ratio, quae in Romanorum scriptis testamentis.*»

Hoe in den vorm door het gebruik afgeweken was van hetgeen het essentiëel vereischte is van een *testamentum nuncupativum* en welke nadeelige gevolgen dit hebben kan, leerde reeds VINIUS (2): «*Voluntas voce nuncupata a Notario scripto comprehendi solet et in protocollum referri, unde postea potenti testatori solenne instrumentum conficiatur, Quin usu etiam receptum est ut notarius receptam in scheda voluntatem testatoris ipse recitet, ac testibus praelegat, deinde testatorem interroget an omnia bene perceperit, ita velit, ita jubeat, eamque supremam suam esse voluntatem agnoscat; at-*

(1) Q. I. Pr. l. 3. c. 8 p. 429. (uitgegeven na den dood des schrijvers, in 1743.)

(2) Ad § ult. l. de Test. ord.

que a probante testatore, testamentum perfectum censetur, etiamsi neque testatoris neque testium subscriptiones aut signacula habeat. In quo longe recessum est ab antiqua ratione testandi per nuncupationem, quae pro forma requirebat, ut ipse testator singula pronuntiaret, nuncuparetque sua voce omnia, quae post mortem suam fieri vellet. Quod sane eo diligentius observandum erat, quia ad perfectionem hujus testamenti nihil amplius jus civile desiderabat. Nunc autem admissa praelectione aliena facile testatori imponi potest. Quid enim si Notarius aliquid addiderit de suo, quod testator praesertim aegrotus non animadvertat.» (1)

Uit deze aanhalingen zal het wel duidelijk zijn hoe ver het er af was, dat de stelling van hen heeft gezegevierd, dat de bedoelde testamenten onder de absoluut nuncupatieve konden gerangschikt worden. Integendeel het blijkt, dat de vorm alleen gebleven is, maar dat *inderdaad* die testamenten als geschreven werden beschouwd, zoowel wat de wijs van opmaking als de bewijskracht betreft.

Wat nu het gemis aangaat van de onderteekening door den notaris, zoo zoude reeds *a priori* de opmerking kunnen gelden, dat dit niet, gelijk gedaan is, op gelijke lijn kan gesteld worden met de niet-onderteekening van erfslater en getuigen. Het laatste, kan gezegd worden, mag de verklaring van een publiek ambtenaar niet verzwakken; maar er zal toch wel altijd bewijs moeten zijn, dat die publieke ambtenaar de acte werkelijk onder zijne protocollen gebragt heeft, en dat die niet door een ander is ondergeschoven. Dit bewijs kan alleen de onderteekening geven. Daarom zegt ook VOET, dat de notaris optreedt: «magis tamquam persona publica fidem faciens, quam tamquam testis.» (2) In het af-

(1) Zie ook VOET ad tit. ff *qui test. fac. poss.* n°. 11 in fine.

(2) Ib. no. 23. Mr. T. heeft, geloof ik, door zijne fragmentarische

getrokkene zoude ik ook huiverig zijn om toe te geven, dat in allen gevalle de nietigheid zoude gedekt worden door het afgeven van authentieke afschriften door den notaris zelve. Waar is toch de waarborg dat de notaris niet zelf misleid wordt door een ondergeschoven stuk? enkel in zijn goed geheugen; en is dit altijd te veronderstellen? Hierbij komt nog, dat de notarissen niet altijd schijnen voldaan te hebben aan de verplichting, om de minuut der protocol eigenhandig te schrijven: « Et quamvis consultius sit, totam primam memorialem scripturam manu tabellionis ipsius scribi, tamen, si alio scribente ipse dein subscripserit atque ita confirmaverit instrumentum, tamquam apud se confectum, vim ei haud esse denegandam plures opinantur. » (1) Ter dezer gelegenheid meen ik nog te moeten doen opmerken, dat de verplichting van den notaris, om zijne protocollen te onderteekenen, werkelijk *niet* in hunnen eed was opgenomen. Mr. G. VAN WASSENAAR zegt hieromtrent: « Behalve al 't welke, daer op den Notaris zijn eed moet doen, so staet hem noch daer op te letten, dat hij zijn instrumenten met zijn eigen hand minutere of te prothocollere ende met zijn gewoonlijke hand-teken ondertekend » enz. (2).

Nu zal het blijken, dat, volgens het Oud-Hollandsch regt, ten minste op het einde der vorige eeuw, eene niet onderteekende acte geene kracht had om het even of er grossen waren uitgegeven of niet, en dat in beide gevallen een verzuim plaats had gegrepen, dat niet dan door tusschenkomst van de wetgevende magt, kon worden hersteld. (3) Dit kan zoo stellig gezegd worden omdat er

aanhaling van n°. 23, het gevoelen van VOET niet zeer duidelijk uit doen komen, dat dan ook, geloof ik, meer tegen dan voor hem is.

(1) VOET. ad tit. ff de fide instrum. no. 3.

(2) Practijk notariael c. 1 § 3 (uitgaaf van 1708).

(3) Dat intusschen het gebruik soms anders was kan niet worden ontkend, ten minste werd het buitenaf zoo begrepen. Zie HUBER,

eene lange reeks is van beschikkingen, door de Staten van Holland in het laatst der vorige eeuw genomen. Stierf in dien tijd een notaris, die verzuimd had acten te teekenen, zoo wendden de belanghebbenden zich tot den Souverein, met verzoek, dat, niettegenstaande het gemis van onderteekening, die acten evenwel voor authentiek konden gehouden worden. Dit werd *voor elk bijzonder geval* in eene afzonderlijke resolutie gedaan, volgens een vast formulier. Tot voorbeeld strekke het volgende: (1)

«Waarop gedelibereert zijnde is goedgevonden en verstaan het voorsz. verzoek bij deesen te accorderen, en mitsdien te verklaren, dat de minuten van alle zoodanige Actens, als voor den notaris VAN HEEL en seekere getuigen zijn gepasseert, en door de comparanten en getuigen onderteekent, niettegenstaande deselve Minuten door gemelde Notaris niet zijn onderteekent voor behoorlijke Notariale Actens zullen moeten worden gehouden, even als of deselve door denselven HERMANUS VAN HEEL effectievelijk waren onderteekent; en wijders den Notaris ABRAHAM VAN BEEM bij deese te autoriseren, om te teekenen en uit te geven de Grossen van soodanige Notariale Actens, als voor den gemelden HERMANUS VAN HEEL gepasseert, en waarvan de Grossen door hem niet geteekent nog uitgegeven zijn, sullende dezelve Grossen, door den gemelden notaris ABRAHAM VAN BEEM geteekent, voor behoorlijke Grossen moeten worden gehouden, even alsof die door den overleeden HERMANUS VAN HEEL

Nederd. Regtsg. V, 126, n°. 9: «in Hollandt pleegen de parlijen en getuigen in het *protocol* te teekenen; waaruit de *notaris copië schrijft*, bij hem verteekent, en die hebben dan kracht *van bewijs*,» enz. Ook hiernit blijkt wederom hoe voorzigtig men zijn moet om niet uit hetgeen op den eenen tijd door het gebruik voor regt gehouden werd, op eenen anderen tijd te willen overbrengen, zonder vooraf te onderzoeken, of het strikte regt toen niet strenger werd gehandhaafd.

(1) Resol. Staten van Holl., 15 April 1771.

selve geteekent en uitgegeven waren, des dat den gemelden Notaris VAN BEEM bij de onderteekening der Grossen zal moeten stellen, dat deselve geschied uit kragte van Haar Edele Groot Mog. voorz. authorisatie, ten dien einde op hem verleent, alles met last aan een iegelijk, welke daarbij zijn geïnteresseert, om zich daarna te gedragen.»

Ook na de omwenteling in 1795 is hetzelfde geschied. In een *decreet van het vertegenwoordigend ligchaam* is verklaard:

«Dat alle zoodanige Acten, als door den onder Nieuwer-Amstel geremoveerde notaris KORFF zijn gepasseerd, voor zooverre door de daarin voorkomende comparanten, en wel zoo het zijn collateraale acten van wederzijde onderteekend, moeten worden gehouden voor Notariele Acten, niettegenstaande dezelve niet door den notaris en getuigen of slechts door een van hun zijn onderteekend, en is wijders de Municipaliteit van Nieuwer-Amstel gepermitteerd, om haar secretaris te qualificeren, zulks op alle de voorschreve defectieuse minuten, nadat dezelve met een behoorlijk zegel, tenzij ten kosten van den achtergelaten boedel van den notaris, voor zooverre de grossen aan de comparanten mogten zijn uitgegeven, of ten kosten van de comparanten zelve, zoo dezelve nog geene grossen bekomen hebben, zullen zijn gemunieerd, te stellen, en alzoo te onderteekenen, mitsgaders om van de Acten, waar van geen grossen uitgegeven zijn, dezelve grossen, na daar op te hebben genoteerd, dat de minuten uit kragte van bovengemeld decreet, zijn gehouden voor behoorlijke Actens aan de daarbij geïnteresseerdens af te geven.» (1)

(1) Dit laatste is overgedrukt uit den *Novus Codex Batavus*, in voce *notaris* n°. XI. Daar wordt opgegeven dat het decreet is van den 30 April 1799. In het dagverhaal der verhandelingen van het vertegenwoordigend ligchaam, vindt men evenwel op die dagteekening niets. Daar geen alphabetisch register op die verhandelingen bestaat, is het

Wat er dus moge zijn van redeneringen van vroegere schrijvers, alzouden zij zelfs steunen op algemeen gebruik, zoo was het evenwel in het laatst der vorige eeuw het gevoelen der wetgevende magt. dat acten, zelfs berustende onder een notaris, eerst de hoedanigheid van *notariële* acten konden verkrijgen, door de onderteekening van den notaris, voor wien zij waren gepasseerd, en dat het gemis dier onderteekening door de wetgevende magt alleen konde worden hersteld. Het vertegenwoordigend ligchaam heeft eenen vorm meerder voorgeschreven, dien der onderteekening der minuten door den secretaris der municipaliteit. Doch in beide beschikkingen is hetzelfde beginsel vastgehouden: dat de *minuten*, om voor notariële acten te gelden, als zoodanig moesten verklaard worden; om het even of de notaris al reeds grossen daarvan had uitgegeven of niet.

Ten slotte zij nog de aandacht gevestigd op een gevolg van het bovenstaande dat niet van belang ontbloomt is. Wordt zoodanige acte, als waarvan hier de rede is, ter registratie aangeboden, dan zal niet meer gevorderd worden dan een vast regt van *f* 0,80 in plaats van het proportionneel regt, dat anders zoude zijn verschuldigd. Zoo ik wel onderrigt ben, heeft het geval zich kort geleden voorgedaan, en is dan ook slechts het vast regt geheven. (1)

uiterst moeilijk het decreet op te sporen. om te zien of het woordelijk is overgenomen. In de dagteekening der boven vermelde resolutiën der Staten van Holland is ook menige drukfout, doch die zijn door het register te vinden. De boven overgedrukte resolutie b. v. is van den 15, niet van den 13 Maart.

(1) Zie CHAMPIONNIÈRE et RICAUD, *Traité des droits d'enregistrement*, I, n°. 157 et 164.

BOERBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

DE REGTSPRAAK VAN DEN HOOGEN RAAD, van 1 October 1838 tot 1 September 1850, gebragt op de artikelen der staats- en burgerlijke wetten, besluiten en verordeningen, alles met ophelderingen en geschiedkundige toelichtingen, verwijzingen, enz., door Mr. D. LÉON, Advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden en lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland. *Tweede deel*, eerste en tweede aflevering. 's Gravenhage, GEBROEDERS BELINFANTE, 1851. (Voor rekening des schrijvers.) 312 bladz.

In het XIe deel der *Themis*, blz. 634 en volgg., heb ik het eerste deel van dit belangrijk werk, bevattende het staatsregt, beoordeeld, in zooverre het daarvoor vatbaar was. — Men heeft daarin kunnen opmerken, dat ik, om het onzekere onzer regtspraak, over het algemeen met dergelijke verzamelingen niet hoog loop, maar dat ik als onpartijdig beoordeelaar den arbeid van Mr. LÉON op hoogen prijs stelle. Niet minder dan in het eerste deel en omtrent het staatsregt, heeft hij zich in de twee voor ons liggende afleveringen verdienstelijk gemaakt ten aanzien van onze burgerlijke wetgeving, voor zoo ver hij daarmede thans is gevorderd. In deze twee stukken vindt men 1°. de wet op de regterlijke organisatie; 2°. de wet op den overgang; 3°. de wet houdende algemeene bepalingen, en 4°. nagenoeg de twee eerste boeken van het Burgerlijk Wetb. opgehelderd en toegelicht vooral door de *literatuur* en de *uitspraken der verschillende regtscollegiën in Nederland*. Zoo geeft de schrijver meer dan hij aanvankelijk heeft toegezegd, en de inteekenaar zal zich door die toevoeging voorzeker aangenaam verrast vinden.

I. *De wet op de regterlijke organisatie.* Het moet voor den heer Léon weinig aanlokkend zijn geweest te verzamelen wat zoo al omtrent de bijzondere bepalingen dezer wet geschreven, wat door den regter daaromtrent is beslist, wanneer hij telkens de overtuiging met zich heeft gedragen, dat zij wel het allereerst eene algeheele herziening zal moeten ondergaan. Ontmoedigen konde hem die overtuiging echter niet, omdat eene andere overtuiging daarnevens moest staan, dat namelijk die wet nog steeds van kracht is, en men bij ons in het maken van nieuwe wetten niet gewoon is met bijzonderen spoed te werk te gaan. Hoe zal ik den lezer van dit tijdschrift eene proeve der bewerking geven? Men sla het boek zelve op, en men zal er zeker niet veel in missen. Ik wijs vooral op de artt. 38, 44 en 54 en ik ben verzekerd, dat men er in vindt al wat in dit werk met grond kan worden verwacht. Art. 99 wordt meesterlijk behandeld. De schrijver geeft in zeven paragrafen belangrijke mededeelingen van arresten van den Hoogen Raad. Gemakshalve behandelt hij A. *Wanneer er termen tot cassatie zijn.* (Ik mis in n°. 13 de aanwijzing der plaats, waar men het arrest van 7 Mei 1847 kan vinden of het moest zijn bij art. 333 W. B. R. dat hier wordt aangehaald, en nog verwacht wordt). B. *Questiones facti.* Hier vind ik bij n°. 19 het gevoelen des schrijvers omtrent een geval dat niet bij den Hoogen Raad was ter toetse gebracht. C. *Questiones juris.* D. *Weifelende jurisprudentie ten aanzien van het al dan niet aanwezig zijn in cassatie eener quaestio facti dan wel juris.* Ik loop niet hoog met de jurisprudence des arrêts: Zie *Themis*, XI, p. 634 en volg., zoo staks reeds aangehaald. E. *Onderscheiding tusschen het middel van cassatie, van request civiel en dat van revisie.* F. *Onderscheid tusschen het mal jugé en het middel van cassatie, en het regtsgevolg daarvan.* G. *Overschrijding van regtsmagt.* Aan het

slot van deze rubriek wordt de bekende zaak van den ge-
wezen Kapitein der Amsterdamsche Schutterij KICHEER
medegedeeld, ten bewijze der leemte, die bij ons bestaat
ten aanzien der overschrijding van regtsmagt begaan
door ondergeschikte administrative collegien.

Na de opgave van enkele vertoogen omtrent de reg-
terlijke organisatie, vermeldt de schrijver een zestal
Koninklijke besluiten als zoo vele uitvloeisels der wet
op de regterlijke organisatie. Volgen eenige arresten
betreffende het reglement van orde en discipline voor
de advocaten en procureurs. Eindelijk besluit de schrijver
dit eerste hoofdstuk met een overzicht te geven van het
nieuw ontwerp, welks aanneming, volgens hem, door
de Regering zelve schijnt betwijfeld te worden.

II. *De wet op den overgang van de vroegere tot de
nieuwe wetgeving.* Het is bekend, dat de beginselen van
transitoir regt, die in de *questions transitaires* van
MELJER voorkomen, ten grondslage zijn gelegd voor deze
wet. Men behoeft hare vier eerste artikelen slechts in te
zien, om zich daarvan te overtuigen. Is het misschien
de waarde dier beginselen, die de regtsgedingen uit deze
wet geboren tot een gering getal heeft beperkt?

III. *Wet, houdende algemeene bepalingen der wet-
geving van het Koninkrijk.* Gaarne ging ik de veertien
artikelen dezer altijd belangrijke wet elk afzonderlijk na.
Ongaarne kip ik er een artikel uit. Door bijzondere aan-
leiding viel mijn oog op artt. 6 en 9, en ik zou den schrijver
wezenlijk te kort doen, wanneer ik hem den lof van naauw-
keurigheid onthield, die mij bij aandachtig onderzoek van
hetgeen bij hem omtrent deze beide belangrijke artikelen
voorkomt. Naar die behandeling wil ik gaarne de overige
hebben afgemeten, altijd in het oog houdende de meerdere
of mindere belangrijkheid des inhouds van de artikelen, en
de quaestien die omtrent dezelve zijn gemoveerd. Op
bl. 68 voege men achter n°. 1148 ook 1235 en 1283.

IV. *Het Burgerlijk Wetboek (Boek 1 en 2)*. Reeds zijn 1255 artikelen van dit Wetboek, hetzij door de jurisprudentie of door de literatuur, of door beiden toegelicht. De heer LÉON heeft daarmede en door de vermelding der uitspraken van alle regterlijke collegien eene volledigheid aan zijn werk gegeven, die het bijzonder aanbevelingswaardig doet zijn. Is het artikel niet aan de kennisneming des regters onderworpen geworden, men zal er de plaats bij vermeld vinden waar het eene opzettelijke behandeling is waardig gekeurd, met bijvoeging van den naam des schrijvers. Men zal er eene opgave bij aantreffen die in het kort den inhoud van het vertoog doet kennen.

Tot het geven van proeven gevoel ik geene roeping. De behandeling van de twee eerste boeken van het Burgerlijk Wetboek is bijzonder gelukkig. Zij heeft mijne verwachting verre overtroffen, niet omdat ik van den onvermoeiden ijver des schrijvers geene goede vruchten te gemoet zag, maar omdat ik mij niet had kunnen voorstellen, dat men in eene regtspraak van den Hoogen Raad, die van andere regtscollegien mede zou ontmoeten, en daarenboven met de literatuur des Nederlandschen regts en op zoo voortreffelijke wijze zou worden bekend gemaakt.

Het is alsof het geheele plan van bearbeiding bij den heer LÉON, maar in het belang van het regtsgeleerd publiek, is veranderd. Elke bladzijde schijnt tot het oogenblik, waarop het ter perse ging, te zijn bijgewerkt, en wel zoodanig, dat de inhoud niet meer met den titel van het boek strookt. Zoo zal men zelfs de vonnissen van kantongeregten, gedurende den loop van dit jaar geweest, niet vruchteloos zoeken, evenmin die van regtbanken of arresten van hoven, ja zelfs ministeriële circulairen en missiven.

Eindelijk mag ik niet onvermeld laten, dat men op *Themis*, D. XII, 4^e St. [1851].

blz. 189 en volgg. vindt opgegeven het hoofdverschil tusschen de nieuwe wet, regelende de *onteigening ten algemeenen nutte* van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 125) en die van 29 Mei 1841 (*Stbl.* n°. 19), en dat men hier (gelijk elders) des schrijvers eigen gevoelen aantreft. Dat gevoelen wordt hier op deze wijze uitgebragt: «Wanneer wij de hoofdbeginselen der nieuwe wet *regelende de onteigening ten algemeenen nutte* zamenvatten, dan zien wij, dat de ontwerper dier wet, de Minister van Binnenlandsche Zaken THORBECKE, al de denkbeelden op dit stuk door Mr. OLIVIER in zijn *Politieregt* ontwikkeld, heeft gevolgd, gelijk blijken kan uit hetgeen wij van die denkbeelden aan het hoofd van dit artikel hebben medegedeeld. En voorts, dat, hoezeer met het oog op de verkrijging eener spoedige eindbeslissing, naar ons gevoelen, vele van de waarborgen der eigenaars zijn verloren geraakt — zoo als het *hooger beroep* en de beslissing van *drie* deskundigen — de nieuwe wet in het algemeen, zoo door hare overigens doelmatige wijze van procederen, als door hare onderscheidene bepalingen ten aanzien van de verschillende gevallen tot de materie van onteigening betrekkelijk, de voorkeur verdient boven de wet van 29 Mei 1841, welke gewis de deur opende voor vele chicanes, regts-subtiliteiten en voor het op de lange baan schuiven van werken tot algemeen nut dienende.»

Mijn oordeel over het hier aangekondigde werk is, dat het ongetwijfeld dankbaar door de intekenaars zal worden ontvangen, zullende zij zich, bij de voortzetting op de aangevangen wijze, zeker die intekening niet beklagen.

DAV. H. LEVYSSOHN.

De Jurisprudentie nopens de wetgeving op de heffing der regten van successie en van overgang door overlijden, door W. DE GELDER, inspecteur der Registratie en Domeinen. Haarlem, bij A. C. KRUSEMAN. 1851. 222 p. in 8°.

Wie eenig belang stelt in de kennis der regterlijke uitspraken, omtrent vragen, ontstaan door de toepassing van ons Burgerlijk- en Staatsregt, van het Wetboek van Strafregt, en der Belastingwetten, ontving zeker met erkentelijkheid de veelomvattende werken der heeren Mrs. LÉON, SCHOONEVELD en MEIJER BING. — Van meer dan eene zijde werd dan ook aan die schrijvers welverdiende hulde gebragt, voor de naauwkeurigheid en zorg, die ze bij hunnen arbeid aanwendden. — Zouden ze die hulde ontvangen hebben, indien ze gecopiëerd hadden de vonnissen, waarvan ze thans slechts den zakelijken inhoud mededeelden, met aanwijzing der plaatsen, waar die vonnissen in hun geheel werden gevonden; — indien ze in de inleiding hunner werken verzekerd hadden: «verzameld te hebben alle gewijsden, betreffende «de door hen bedoelde wetten, van hare invoering af,» en hunne werken zelve hadden doen zijn, eene zeer magere nalezing op het veld, dat ze bearbeidden; — indien eindelijk die nalezing niet de minste aanspraak kon maken op den naam van *bloemlezing*? Geen der schrijvers, wier namen wij noemden, zou voor zulk een werk de minste hulde begeeren; hunne werken getuigen 't, dat ze voor zulk eene onoordeelkundige compilatie hunne pen niet wilden leenen.

En toch, met een, dezer dagen in het licht verschenen, werk vóór ons, schijnt 't ons toe, dat er ten minste één schrijver is, die het naschrijven van eenige vonnissen, over eenige artikelen van ééne wet, een zeer

verdienstelijk en tijdrovend werk meent te zijn. — Het werk, dat we bedoelen, heeft tot grootschen titel « de *jurisprudentie* nopens de wetgeving op de heffing « der Regten van Successie en van Overgang door overlijden; » het noemt als zijnen auteur: den inspecteur der registratie en domeinen, W. DE GELDER.

We willen hier noch de wet op de successie, noch de regterlijke uitspraken, over hare toepassing in het leven geroepen, beoordeelen, en moeten ons dus, bij de aankondiging van het door den heer DE GELDER geschreven werk, bepalen tot het beschouwen van *titel* en *voorrede*, in verband met den inhoud des werks; van *aanteekeningen* en *register*.

Wat doet de titel: « de jurisprudentie enz. door W. DE GELDER » verwachten? Naar onze bescheiden meening niets anders dan eene critische beschouwing van de vonnissen, over de bedoelde materie geweest, in verband met den aard en de strekking der bepalingen van de wet.

Wat meldt u de voorrede in hare drie bladzijden?

1°. « *Dat de* **BEGINSELEN** *eener wetgeving het best* *« gekend worden uit de jurisprudentie, omtrent deze* *« bestaande. »*

Ware zij juist, deze stelling: hoe gewaagd, hoe onvolledig zou dan niet moeten zijn de arbeid van VOORDUIN voor de Nederlandsche Wetgeving van 1838, van VAN DEN HONERT, voor de wet op het Notarisambt van 1842. Die werken, uitgegeven bijna gelijktijdig met de invoering der wetten, toonen reeds aan de onjuistheid dezer stelling; maar er is meer: de beginselen eener wet vindt men in de wet zelf, zoo als het beginsel der Wet op het Regt van Successie vermeld wordt in haar eerste artikel. De jurisprudentie *kan* niets anders doen kennen dan de toepassing van dat beginsel op de onderscheiden gevallen, ontstaan door de overige bepalingen der wet

en door de vele schakeringen, waaronder zich die gevallen voordoen, ten gevolge van meerder of minder verschil van feiten;

2°. «*dat de kennis der regterlijke gewijsden, ten aanzien van eenige wet gevallen, vrijwaart voor schade en processen*».

Hoe gaarne we die stelling wilden aannemen, we kunnen 't niet, zoolang 't ook voor iedere belastingwet gelden moet, dat het gezag van een regterlijk gewijsde zich niet verder uitstrekt dan tot het onderwerp van het vonnis; zoolang er namens het Ministerie van Financien resolutien worden genomen, die in strijd zijn met het dictum eener regterlijke uitspraak; zoolang eindelijk, in belastingzaken, de triompherende belastingsschuldige de kosten moet voldoen zijner raadslieden;

3°. «*dat die kennis niet anders te verkrijgen is dan door het doen van nazoekingen in een tal van zeer uitgebreide en hoogst kostbare werken, welker raadpleging op dit enkele punt met groote moeilijkheden gepaard gaat.*»

Men zal moeten erkennen, dat het aantal der onderscheiden periodieke werken en bladen, waarin de Nederlandsche regtspraak verzameld wordt, vooral in onze dagen, niet gering mag genoemd worden. Men zou zelfs welligt regt hebben te vragen, of 't niet beter ware, de thans verspreide krachten te vereenigen en voor de verschillende verzamelingen ééne in de plaats te stellen. Of 't niet beter ware...? Wie twijfelt er aan. Of 't geschieden kan? .. Wij meenen, dat het belang der onderscheiden uitgevers eene onoverkomelijke zwarigheid zou zijn. — Maar de moeilijkheid van de raadpleging der bedoelde werken is denkbeeldig, omdat ze bijna allen voorzien zijn van oordeelkundige, alphabetische of chronologische registers. We noemen slechts als voor-

beelden: het *Weekblad van het Regt*, VAN DEN HONERT'S *Verzameling van Arresten van den Hoogen Raad der Nederlanden* en de *Nederlandsche Regtspraak*, uitgegeven door mr. A. BROCX en JAMES COHEN STUART;

4°. «dat men algemeen sedert lang de behoefte heeft erkend van eene juiste, goed geordende verzameling van de geregtelijke gewijsden, nopens de wetgeving op «het regt van successie;»

Indien 't waar is, dat men algemeen en sedert lang die behoefte heeft erkend, wat men betwijfelen zal, als men VAN DEN HONERT'S *Verzameling, Afdeeling Zegel-, Registratie- en Successieregten* (1) kent; of als men weet, dat het XXIe Deel der *Regtspraak*, uitgegeven door de heeren BROCX en STUART, bevat een chronologisch en alphabetisch Register der onderwerpen, behandeld in de twintig vroegere Deelen; — dan nog zal, na de uitgave der zoogenaamde *Jurisprudentie*, die behoefte bij voortdoring gevoeld worden, omdat hare inhoud, — zoo die al juist en goed geordend, dat is: gerangschikt naar de volgorde der artikelen van de wet, mag heeten, — uiterst onvolledig is en den haar raadplegenden al te dikwijls onvoldaan zal laten. Zo zal dat doen, ofschoon de Voorrede belooft:

5°. «*Wij hebben van de invoering der wetgeving af, alle gewijsden in zaken van successie verzameld, en allen die maar eenigzins geacht konden worden met den zin, den geest en de strekking der wetgeving in verband te staan, bij dat wetsartikel, waartoe zij betrekking hebben, medegedeeld.*»

Eene belofte, die weinige regels verder beperkt wordt door de daár geuite meening des schrijvers: «dat 't onnoodig is niet alleen, maar meermalen tot verwarring leidt, als men zich met uitspraken omtrent geheel

(1) Waarvan het 1^e D. in 1840 en het 2^e in 1847 te Amsterdam werd uitgegeven.

«speciale gevallen, *geen beginsel* rakende, inliet.»

Ziedaar de groote dwaling des schrijvers, waardoor alleen verklaard kan worden, dat de inhoud des werks niet geeft, wat zijn titel aankondigt, of wat de voorrede, eenige regels vroeger, belooft. — Immers, hetzij dat men, met den schrijver der voorrede, aanneemt, dat de beginselen eener wetgeving uit de jurisprudentie, omtrent deze bestaande, gekend worden; hetzij men bewere, dat de beginselen van iedere wet, in die wet zelf gezocht, en in haar alléén gevonden kunnen worden, terwijl de jurisprudentie niets kan doen kennen dan de wijze, waarop de toepassing der overige wetsbepalingen, aan dat beginsel getoetst, door de onderscheiden regterlijke collegien, is bevolen, — in ieder geval zal men de jurisprudentie volledig en, zoo veel mogelijk, zonder eenige uitzondering moeten mededeelen, wanneer men zich opwerpt als gids, die den weg zal wijzen, waarop de rigtige toepassing der wetgeving, die men wil behandelen, gevonden wordt.

Onze taak spoedt ten einde; een woord over de aantekeningen die, zeventien in getal, gevonden worden op bl. 216, 217 en 218 der JURISPRUDENTIE. Ze zullen, volgens de Voorrede, moeten aanwijzen *of de medegedeelde uitspraken, welke berusten op bepalingen van onze vroegere wetten, ook eenige wijziging zouden hebben ondergaan, zoo zij in verband waren gebragt geweest met de voorschriften der tegenwoordige wetgeving*; ze leeren ons allen, dat de verandering van wetgeving op geen der uitspraken merkbaren invloed gehad zou hebben; haar wetenschappelijk gewigt moge beoordeeld worden uit de eerste en de laatste, die we af willen schrijven, omdat ze het thema behelzen, waarop de overige variëren:

1°. blz. 3. art. 610 *C. N.* stemt overeen met het «bepaalde bij art. 847 *B. W.*, zoodat onze wetgeving

« van geen invloed zoude zijn geweest op de leer, hier,
« door het Hof te Brussel aangenomen. »

17°. blz. 200. art. 61, n°. 2 Wetb. van Fransche
« Burg. Regtsv. verlangt, wat art. 5, n°. 2, van ons
« Wetb. van Burg. Regtsv. beveelt. »

Het alphabetisch lijstje, dat op blz. 219—222 het
werk besluit, en er bijgevoegd is ten gemakke van allen,
die, volgens de voorrede, *den schrijver de eer zullen
aandoen zijn werk te raadplegen*, kon uit den aard
van dat werk zelf, niet meer zijn dan 't is: een woor-
denlijst der onderwerpen, in de onderscheiden regter-
lijke vonnissen behandeld.

Getrouw aan ons plan, hebben we van het aange-
kondigde werk alleen datgene tot onderwerp onzer
beschouwing gemaakt, wat oorspronkelijk is van den
schrijver. Die beschouwing leidt ons tot dit besluit:
wanneer op den titel vermeld stond: «Jurisprudentie enz.
verzameld door W. DE GELDER»; wanneer de voorrede
en de aantekeningen waren achterwege gebleven;—
wanneer, eindelijk, de inhoud van het boek bewerkt ware
op gelijke wijze, als de heeren LÉON, SCHOONEVELD en
MEIJER BING hunne onderwerpen behandelden; wanneer
het overtollige verzwegen en het ontbrekende er bij
gevoegd ware, dan . . . maar ook dan alléén zouden
we gelooven, dat de uren, door den verzamelaar aan
zulk een arbeid besteed, aan zijne rust waren ont-
woekerd, en dat zulk een arbeid zou kunnen stichten
het nut, door den schrijver der JURISPRUDENTIE beoogd.

AMSTERDAM,
Oct. 1851.

Mr. W. F. OTTEN.

J. VAN GIGCH. *Specimen juridicum inaugurale de negotiis gestis*. Hagae comitis, 1851.

Deze dissertatie verdient opmerkzaamheid, al ware het slechts om het onderwerp, en nog meer om het standpunt, waarop de schrijver zich heeft geplaatst. Het onderwerp behoort toch tot de minst behandelde, en vruchteloos zoekt men bij het kleine aantal schrijvers van lateren tijd, die er meer dan een enkel woord aan hebben gewijd, naar eene volledige echt wetenschappelijke ontwikkeling; naar eene zoodanige nam., die steunt op de ondervinding van hetgeen zich in het dagelijksche leven voordoet. Bij de oudere, de romeinsche regtsgeleerden, wordt een tamelijk groot aantal bijzondere gevallen behandeld en, zoo als altijd, voor het grootste gedeelte met scherpzinnigheid behandeld, zoo dat het er uit blijkt dat zij zich een algemeen levendig begrip der zaak hadden gevormd, dat evenwel niet in bepaalde woorden door hen is uitgedrukt. Hier vooral ligt dit ook in den aard der zaak; in de praktijk was de behoefte en de nuttigheid gevoeld van wettelijke bepalingen, ten einde hij, die eene vriendendienst wenschte te bewijzen, door het waarnemen van eens anders belangen, de zekerheid zoude hebben van daarbij geene geldelijke schade te lijden. Daarom verklaarde de Praetor: «*si quis negotia alterius . . . gesserit, iudicium eo nomine dabo*» (1). Deze in zeer algemeene uitdrukkingen, waarschijnlijk met voordacht, gestelde verklaring is de grondslag geworden, waarop de romeinsche regtsgeleerden verder hebben doorgebouwd, zonder dat het evenwel altijd duidelijk is tot welke slotsom zij zijn gekomen. Zoo is het b. v. niet zeker of de afwezendheid

(1) l. 3. ff. de neg. gest. (III. 5).

en onbekendheid des eigenaars noodzakelijk was of niet (1). Nog meer is het te betreuren dat zij, steeds elk geval op zich zelf beschouwende, niet zijn opgeklommen tot een onderzoek, hoever zich het grondbegrip van het *negotium alienum* uitstrekt, hoewel toch hier en daar sporen te vinden zijn dat de noodzakelijkheid daarvan werd gevoeld.

De latere schrijvers bevonden zich, zoo als bekend is, op een geheel ander standpunt: de innige verbinding tusschen het werkelijke leven en de regtsschool had opgehouden! Daardoor is het te verklaren hoe men bijna niet anders vindt dan onafzienbare redeneringen op de casus position der romeinsche regtsgeleerden; en zoo weinig daarbij uit de ondervinding van latere dagen. Omtrent onderwerpen die in de romeinsche wereld dagelijks voorkwamen ging dit nu goed; maar, waar die voorname grondstof ontbrak, bleef het een onvruchtbaar naschrijven van elkander. Eene in het dagelijksche leven nieuw opgekome ne soort van voorvallen drong soms tot de studiekamer der geleerden door, doch had dan, zonderling genoeg, niet altijd kracht genoeg om hen over de algemeene theorie aan het nadenken te brengen.

Met de *negotiorum gestio* is dit, misschien nog meer dan elders, het geval. In het dagelijksche leven werd weinig over de zaak doorgedacht, waarvan tot bewijs kan strekken dat er zelfs geen naam voor is in gebruik gekomen. De schrijvers over het oud-Hollandsch regt hebben het woord *onderwind* uitgedacht, dat echter niet in het dagelijksche leven schijnt overgegaan. In het Hoog-

(1) De schrijver dezer diss. neemt de definitie aan: « cum quis, alterius absentis vel praesentis, dummodo ignorantis negotia gerit utiliter. » Zie daarentegen Dr. E. CHAMBERN, *Die negotiorum gestio*, Leipzig 1848. p. 5: « Die Unwissenheit des Dominus kommt nur in sofern in Betracht, als sie einen Auftrag unbedingt ausschliesst. » In de voorrede wijst ook deze schrijver op het onvolledige van bijna alle oudere schrijvers omtrent dit onderwerp. DONELLUS is eene uitzondering.

duitsch bestaat er geen; en, zoover ik weet, ook niet in het Fransch of Engelsch. Op slechts één punt vindt men bij de laatstgenoemde schrijvers een eenigzins breedere behandeling en het opnemen van later opgekomen ondervinding in de regtsleer:

«Onder dezen naam van «onderwind» behoort mede de moeite, die genomen word, om anderer lieden goed in zee te bergen; 't welk alzoo gemengd is met groot gevaar, en dat bij gebrek van dien vele goederen zouden gaan verloren, zoo is met groote reden in deze landen ingevoerd *bergloon* (1)». Vruchteloos zoekt men evenwel bij die schrijvers naar algemeene ontwikkeling van het regtsbegrip, en ook door hen is juist datgene het minst behandeld, waarmede het geheele betoog wel behoorde aan te vangen: de bepaling van het denkbeeld aan het *negotium alienum* te hechten. Daarentegen redeneren zij veel over den graad van *culpa* door den n. g. te praesteren, hetgeen zeker datgene is, hetwelk het meeste naar de omstandigheden van elke zaak behoort te worden beoordeeld.

Hetzelfde gemis van grondslag treft men ook aan bij de schrijvers over het fransche regt. Zelfs ZACCHARIA, van wien meer wetenschappelijke ontwikkeling te verwachten was, laat zich niet uit over hetgeen onder *l'affaire d'autrui*, in art. 1372. C. C., te verstaan is, maar neemt dit als een algemeen bekende zaak aan (2).

(1) DE GROOT, *Int.* III b. 27 d. § 6. In de noten van SCHORER is te zien hoeveel moeite het gekost heeft om eenheid van gevoelen hieromtrent te doen ontstaan. Zie voorts II b. 4 d. § 36. S. VAN LEEUWEN spreekt zeer weinig over *onderwind*; in het geheel niet over *bergloon*. R. H. R. IV b. 23 d. n°. 2. Uitvoeriger en scherpzinniger is HUBER, *Hed. Rechtsg.* III b. 23 k. n. 3—8. ZURCK heeft in zijnen *Codex batarus* niets, noch over het onderwerp in het algemeen, noch over *bergloon* in het bijzonder. Het uitvoerigst zijn VOET en NOODT, ad tit. ff. de *neg. gest.*

(2) Zie *Handb. des Fr. Civilrechts*, II, § 441.

Bij de zamenstelling onzer tegenwoordige wetgeving is ook hieraan niet gedacht. Zelfs het anders zoo volledige en stelselmatige ontwerp van het jaar 1820 spreekt in eene reeks van artikelen over de gevolgen der *negotiorum gestio* en de te praesteren *culpa*, zonder aan te wijzen wat onder den gebruikten term van *zaak* te verstaan zij (1).

Even als in het fransche regt en het ontwerp van 1820, schijnt ook in ons Burgerlijk Wetboek, in den titel over verbindtenissen, die uit kracht der wet geboren worden, bijna uitsluitend gedacht te zijn aan het geval dat de n. g. voor een ander gedaan heeft, hetgeen deze als goed huisvader had behooren te doen; terwijl bij de uitlegging te weinig acht schijnt te zijn geslagen op de bepalingen, elders in de wet voorkomende, en hierdoor ook op de algemeene beginselen.

Hetgeen toch veel heeft bijgedragen om de aandacht van het hoofdonderwerp af te trekken, is dat onderscheidene gevallen, waar in het romeinsche regt eene *obligatio quasi ex contractu*, gezegd werd te ontstaan, nu in de wetboeken op geheel afgescheiden plaatsen zijn behandeld, en ook de wet spoediger voorzieningen voorschrijft voor de gevallen, waar de eigenaar buiten staat is zijne zaken zelf te behandelen. De voogd, de curator van den minderjarige, of in eene onbeheerde nalatenschap, de bewindvoerder voor eenen afwezige zijn *negotiorum*

(1) Zie ib. III, t. 22. afd. 2. van *onderwind of zaakwaarneming buiten last*, art. 2972—2980. Art. 2972 luidt: Wanneer iemand buiten wil en weten van den belanghebbenden, en zonder daartoe eenige bevoegdheid te hebben, diens zaken op zich neemt, en er alzoo onderwind of zaakwaarneming buiten last plaats heeft, zijn aan die daad de verplichtingen en regten verbonden, welke in dezen titel worden opgegeven.

In art. 2973 wordt uitdrukkelijk naar het Wetboek van Koophandel verwezen omtrent de regeling der regten van hen, die goederen in zee geborgen hebben en der eigenaars dier goederen.

gestores, ten opzichte van hem, wiens belangen zij ver-
tegenwoordigen (1). Alleen hunne aanstelling door
de openbare magt doet hen daarvan verschillen, legt
hunne bevoegdheid meer aan banden; vermindert dan
ook hunne verantwoordelijkheid. De bijzondere bepa-
lingen omtrent alle de hier opgenoemde personen zijn,
zooals bekend, op zeer verschillende plaatsen van het
burgerlijk wetboek opgenomen en een ander onderwerp
(het bergloon) in het wetboek van koophandel behandeld.
Daar nu in die dagelijks voorkomende gevallen geen
twijfel vallen kan omtrent den omvang der zaken door
den *negotiorum gestor* waar te nemen, zoo is het ook
daardoor te begrijpen, dat zoo weinig daarop bij de
behandeling der *negotiorum gestio* in het algemeen
is gelet.

Dat zoodanig verwaarloozen der algemeene beginsels
tot verkeerde wetsuitlegging leiden kan, zal wel niemand
in het afgetrokkene betwijfelen; en juist omtrent dit
onderwerp heeft eene reeks van arresten van den Hoogen
Raad, mijns inziens althans, een voorbeeld aan de hand
gedaan. Bij de breede uitlegging door koninklijke beslui-
ten gegeven, aan de verplichting in een enkel geval door
de wet opgelegd (2) tot restitutie van onderstand aan
eenen behoeftige van staatswege verleend, was het noodig
eenen regtsgrond te voegen. Wat konde beter daartoe
strekken dan het bestuur, dat de onderstand werkelijk
had verleend, te beschouwen als de *negotiorum gestor*
van datgene dat zulks had behooren te doen, zoo de
onvermogene zich in de plaats van zijn domicilie van
onderstand had bevonden? Indien nu de oudere schrijvers

(1) Zie b. v. § 2, I. *de obl. quae quasi ex contr. nasc.* l. 29 ff.
de neg. gest.

Hierop doelen de bovenaangehaalde woorden van art. 2972, Ontw.
van 1820. «Zonder daartoe eenige bevoegdheid te hebben.»

(2) Zie art. 13 der wet, van den 28 Nov. 1818 (*Stbl.* n°. 40).

zich meer opzettelijk met de vraag hadden bezig gehouden of het voldoen aan eene *zedelijke verplichting* eens anderen tot de *actio negotiorum gestorum contraria* aanleiding geven kan; en alzoo behoorde tot het *negotium alienum*, zoo zouden zij ook hoogstwaarschijnlijk deze vraag, even als de nieuwere, ontkennend hebben beantwoord. Hunne meening was dan algemeen verspreid en zoude ieder regtsgeleerde altijd levendig voor den geest hebben gestaan; waarschijnlijk, zoo ik meen, had dan de Hooge Raad aan zijn eerste arrest, over die vragen tot restitutie, eene andere wending gegeven en er zoude geene jurisprudentie zijn ontstaan, die, niet-tegenstaande al haar gezag, mij ten minste nog niet heeft kunnen overtuigen (1).

Gelukkig is ook op dit punt in de laatste jaren, voornamelijk in Duitschland, veel gedaan, en een meer stelselmatig geheel is gevormd geworden (2). Niet lang geleden is door Dr. ШАМБОН, de in de noten vermelde monographie geschreven, die een nog vollediger overzicht der regtsleer geeft dan reeds was gedaan. Breedvoerig worden inzonderheid door hem behandeld het begrip van het *negotium alienum*, het vereischte der *utilitas*, en hij wijst ook meer nadrukkelijk aan dan te voren is geschied in welke gevallen de n. g. geen verhaal heeft.

Een gelukkig denkbeeld en een niet overtollig werk mag het nu wel genaamd worden, om de voorschriften van ons stellig regt te behandelen met het oog op hetgeen de wetenschap heeft voortgebracht. De schrijver dezer dissertatie heeft, geloof ik, de taak, die hij zich had opgelegd, in het algemeen goed volvoerd, vooral in aanmerking genomen de eigenaardige moeilijkheden,

(1) Meer hierover heb ik gemeend te moeten zeggen in het *Weekbl. v. h. R.*, van den 27 Jan. 1851, n°. 1194.

(2) o. a. in den *Leitfaden für Pandekten Vorlesungen* von Dr. K. A. VON VANGEROW. 3 B.

waarmede het doen van den eersten stap op zulk een ongebaanden weg altijd gepaard gaat. De verspreide en uiteenloopende bepalingen toch over het onderwerp dienen te worden bijeengezocht en tot een stelsel gebragt. Hoe ligt ontsnapt dan niet een of ander wets-artikel, dat soms slechts onmiddellijk betrekking heeft op het onderwerp! Zoo kan hier b. v. gevraagd worden of niet gesproken behoorde te zijn over art. 1352 Burg. Weth., waarin gezegd wordt, dat men zich voor eenen derde sterk kan maken of instaan, door te beloven dat deze iets doen zal (1). In hoeverre is dat nu onder het begrip van n. g. te brengen? Kan hier soms de act. neg. contr. plaats vinden, hoewel alle beslissing aan hem, voor wien beloofd is, schijnt overgelaten?

Zoo ook zoekt men vruchteloos naar de vermelding van artt. 1418 en 1419 Burg. Weth., waarin wordt bepaald dat een derde, die geen belang heeft, onder zekere voorwaarden eene verbindtenis kan kwijten; doch dat, wanneer het eene verbindtenis is om iets te doen, de schuldeischer het regt heeft om te eischen dat de schuldenaar zelf de daad verrigte, zoo er nam. belang is.

Deze artikelen schijnen te meer de aandacht te verdienen, omdat, naar aanleiding daarvan, de vraag zoude kunnen behandeld worden, welke de regten en verplichtingen zijn van hen, die met den n. g. als zoodanig handelen. Dit is zoover ik weet nog niet geschied, hoeveel daarover zoude gezegd kunnen worden. Uit art. 1419 blijkt reeds dat een geval denkbaar is waar een schuldeischer zich mag verzetten tegen het zich mengen in des schuldenaars zaak door eenen n. g. Zijn er nu niet meerdere gevallen waarin dat regt toekomt? Het is mij b. v. ten minste zeer twijfelachtig voorgekomen of, onder ons regt, men zoude kunnen genoodzaakt worden om op de dagvaarding door een n. g. anders te

(1) Zie ook art. 1353 Burg. Weth.

antwoorden, dan met eene exceptie van niet-ontvanke-lijkheid. In de tegenwoordige wet op de onteigening ten algemeenen nutte, is voorgeschreven om aan den uitlan- digen gedaagde eene soort van n. g. toe te voegen; maar daaruit volgt zeker niet dat een n. g., die zich zelf opwerpt als eischer of gedaagde, zonder tegenspraak zoude kunnen optreden. Kan de gedaagde niet altijd met volle regt beweren dat des eischers wil moet blijken om hem in regten aan te spreken; dat dit niet anders kon dan door dat hij zelf de vordering instelle of uit- drukkelijk last daartoe geve? (1).

Ik geloof ten minste niet dat door den kantonregter een n. g. zoude mogen worden toegelaten, maar dat dan verstek moet worden verleend. Art. 99 Wetb. van Burg. Regtsv. eischt immers dat een *gemagtigde* voor de partij verschijne. Buitendien zoude het daar toelaten van n. g. tot allerlei moeilijkheden, zelfs tot misbruiken, aanlei- ding kunnen geven.

In het Romeinsche regt was dit niet uitgemaakt, in allen gevalle het regt der n. g. tot in regten aanspreken zeer beperkt (2); en daár was eene reden te meer om het toe te staan: voor het beheer der goederen van af- wezigen was niet zoo gezorgd als in onze wetgeving.

Ook als gedaagde weet ik niet hoe de n. g. in het geding zoude komen tegen den wil des eischers; hij zal toch niet kunnen bewijzen van daarbij belang te hebben (3).

Ook bij de behandeling der art. uit het Wetb. van

(1) Verg. art. 160, n°. 3 Wetb. van Burg. Regtsv.; zelfs het regt van den lasthebber om eene regtsvordering in te stellen is betwist. Zie *Regtsg. Bijbl.* van 1843, bl. 224, en de *Derde Verzameling van Regtsg. adviezen*, n°. XVII, waar dit regt wordt verdedigd.

(2) Zie CHAMBERLAIN, § 10. *Die Verpflichtung der n. g. für den Herrn Schulden ein zu fordern*. Hij komt tot de slotsom: «adass die Thätigkeit des unbeauftragten Geschäftsführers hinsichtlich der Ein- treibung ausstehender Forderungen eine sehr beschränkte war.»

(3) Verg. art. 285 Wetb. van Burg. Regtsv.

Kooph. omtrent de *acceptatie* ter eere van eenen wissel had wel die gevoegd mogen worden over de *betaling* op gelijke wijze (1).

Een opmerkelijk voorbeeld van uitzondering op de zaken waarin de n. g. kan werkzaam zijn is te vinden in art. 20, al. 2, Wetb. van Kooph., dat niet in de diss. is aangehaald. Den vennoot bij wijze van geldschieting wordt daar de bevoegdheid ontzegd om als n. g. op te treden voor de firma.

Hoewel overigens de schrijver zich bevljigt heeft om de verspreide wetsartikelen tot een geheel te zamen te brengen, zoo schijnt mij evenwel zijne definitie van het *negotium* te beperkt, die hij dan ook niet als volledig heeft willen doen voorkomen. Hij beschrijft het: « omne id, quo ne fieret, damnum dominus negotiorum pateretur. » Ten zij men aan het laatste woord eene zoer uitgebreide beteekenis toekenne, zoo is daaronder niet begrepen het geval (dat toch in de diss. behandeld is) dat het verrigte niet voldoende is geweest om de gevreesde schade te voorkomen, hoewel de n. g. niet van nalatigheid of onkunde te beschuldigen zij. Welligt is hetgeen de n. g. volgens ons regt in die hoedanigheid kan verrigten, zamen te vatten in deze twee punten:

1°. Te voldoen aan die verpligtingen, waartoe de ander in regten zoude kunnen zijn aangesproken;

2°. Datgene te verrigten, waartoe de ander niet in regten zoude kunnen worden aangesproken, maar dat hij als goed huisvader geacht kon worden te hebben moeten doen om geldelijk nadeel te voorkomen.

In regten op te treden, vooral als eischer, kan de n. g. volgens ons regt, mijns inziens, niet, zoo als hiervoren reeds is gezegd. Wenschelijk ware het evenwel dat de wet bepaalde, dat, in gevallen die geen uitstel lijden kunnen, een n. g. zich de zaak moge aantrekken. Ik

(1) p. 16 der diss.; zie art. 170 en vlg. Wetb. van Kooph.

weet wel dat dit in de praktijk, daar in die gevallen toch bijna altijd een procureur noodig is, er meestal niet op gelet zal worden of de eischer werkelijk last tot handelen gegeven zal hebben; maar het was toch beter dat de wet niet behoefde te worden ontdoken, al is het dan ook slechts door stilzwijgen.

Het is te hopen dat deze dissertatie den schrijver zelven of anderen zal aanmoedigen om het onderwerp verder wetenschappelijk uit te werken. Jammer slechts dat hier aan de wetenschap zoo weinig voedsel wordt aangeboden door de praktijk. De grondstof ontbreekt bijna geheel: een behoorlijk aantal rechtsgedingen. Hoogst zelden zijn onze rechtbanken geroepen geweest om omtrent vragen de negotiorum gestio betreffende, uitspraak te doen, en de arresten van den Hoogen Raad over restitutie van verleenden onderstand zijn, naar ik meen, de eenige, waarin eene hoofdvraag is behandeld. Is dit nu daaraan toe te schrijven dat onze landgenooten niet geneigd zijn zich in eens anders aangelegenheden te mengen; of dat hij, wiens zaken zijn waargenomen, den goeden wil des n. g. weet te waarderen en hem daarom naar zijnen zin schadeloos stelt?

Hier zoude dit verslag kunnen eindigen, eene aanmerking echter meen ik nog te moeten maken omtrent een gezegde in den aanvang: «*commutat lex singulorum conditionem, naturalemque eorum et illimitatam libertatem circumscribit, quae existere non potest, simulac cum aliis congregiuntur.*» Hier is nog de leer gevolgd dat de mensch alleen vrij kan heeten in den zoogenaamden natuurstaat, d. i. zoolang hij zich nog niet aan eene maatschappij heeft aangesloten. Verstaat men nu onder vrijheid het niet vinden van hinderpalen bij een oppervlakkig onderzoek, dan kan dit opgaan. Doch verstaat men daaronder de gelegenheid om zijne vermogens op de krachtigste en geschiktste wijs te kunnen ontwikkelen,

dan is zeker de mensch het vrijst in het maatschappelijk leven. Het is hier de plaats niet verder daarover uit te weiden; alleen zij het opgemerkt dat de leer, die de schrijver aankleeft, tegenwoordig weinig aanhangers meer vindt en dat zij bestreden wordt door hen, die op andere punten van staatsregt niet gezegd kunnen worden het zeer eens te zijn. Tot voorbeeld strekken twee der hoogleeraren, wier lessen ik heb bijgewoond. De eene, Mr. ТЮРВЕСКЕ, noemt het: « die bekrompene en gebrekkige theorie volgens welke wordt aangenomen dat de mensch meer regten zou hebben in eenen verdichten, zoogenaamden natuurlijken toestand, dan in de staatsvereeniging » (1). Zijn ambtgenoot Mr. COCK sprak er in zijne lessen over het natuurregt niet anders over.

J. DE WITTE VAN CITTERS.

G. H. s'JACOB. — *De historia juris gratiae in Hollandia, inde a Carolo V.* — L. B. 1848. — 58 pag. in 8°.

Historia, lux veritatis. — Dit bragt den schrijver op de gedachte, dat de aard en de natuur van het regt van gratie niet beter kan gekend worden, dan uit zijne geschiedenis, die niet kan nalaten een groot licht te verspreiden over de vele en gewigtige regts- en staatkundige vragen, daarover reeds ontstaan of nog te ontstaan.

(1) *Over het bestuur van het onderwijs in betrekking tot eene aanstaande wetgeving*, te Zutphen, bij W. C. WANSLEVEN, 1829. bl. 16. De schrijver heeft zich als zoodanig bekend gemaakt in de *Aant. op de Grondwet*, II. bl. 297 in de noot.

Niemand zal dit wel in twijfel trekken; ondertusschen zou men zich bedriegen, indien men hier eene eigenlijke geschiedenis van het regt van gratie verwachtte. Immers van het gebruik, dat van dit regt in vroegere en latere tijden gemaakt is, van de wijze, waarop het is uitgeoefend, van de vruchten, die het gedragen heeft, van de gronden, waarop men het deed berusten, van de goede of kwade gevolgen, die het heeft voortgebracht, van de ontwikkeling en de wijzigingen, door de instelling zelve, afgescheiden van de magten, bij wie zij berustte, ondergaan, verneemt men weinig of niets. De onderscheiding zelfs tusschen *remissie*, *pardon*, *abolitie* en *landwinning*, wordt wel vermeld, maar niet dan zeer oppervlakkig toegelicht in den aanvang der verhandeling. Later verneemt men er niets meer van. En daarom ook, geloof ik, dat er uit de opgaven, welke ons worden medegedeeld, over den aard en de strekking der instelling, niet veel licht zal verspreid zijn; en dat er voor de gewigtige en menigvuldige vragen, waarop de schrijver doelt, slechts zeldzaam eene bevredigende oplossing uit zal zijn af te leiden.

De geheele geschiedenis, zoo als die hier wordt gegeven, bepaalt zich tot de vragen: bij welk gezag berustte de hoogste magt? aan wien was door deze het regt van gratie opgedragen? — En de eenige gevolgtrekking, welke uit het onderzoek valt af te leiden, is deze, dat het regt van gratie steeds is beschouwd geworden als één der attributen van de hooge overheid.

Deze vragen nu zijn, als een gewigtig onderdeel, voor de geschiedenis der instelling zeker volstrekt niet onbelangrijk; maar zij stellen niet op zich zelve daar eene volledige geschiedenis van het regt van gratie. Deze vragen echter worden, indien ik mij niet bedrieg, met naarstigheid en naauwkeurigheid behandeld.

De slotsom van dit onderzoek komt hierop neder.

Het is eene zeer juiste opmerking, door de ondervinding van vroegere en latere tijden bevestigd, en ook aan de aandacht onzer vaders niet ontgaan, dat het misbruik of liever het te kwistig gebruik van het regt van gratie eene rijke bron is van misdaden. Hier te lande nu schijnen die misbruiken oudtijds niet gering te zijn geweest; en de voorname oorzaken daarvan werden gezocht, én in de menigvuldige groote en kleine magten, aan wie het was toevertrouwd, én in het gemis aan vaste regelen en bepalingen voor de toepassing. — KAREL V was de eerste, die de uitoefening van het gratie-regt aan eenige vaste regels bond; van daar, dat het geschiedkundig overzigt bij hem wordt aangevangen. De ordonnantie van PHILIPPUS II van 1576 behield voor het vervolg het regt van gratie uitsluitend voor aan den graaf of zijnen stadhouder, of aan *dengeenen die daartoe speciaalijk zijn geordonneert*. De Prins van Oranje ging voort hetzelfde uit te oefenen, misschien meer *facto* dan *jure*, in naam van den koning tegen wien men den oorlog voerde: «Bij Zijne Exc., *als bij de Overheid*, zullen mogen worden verleent alle gratiën, als remissiën, pardons, respijten, quinquernellen en diergelijken *van wege den Koninch*, na behoorlijk advijs der officieren en welhouderen der plaatsen, ofte anderen als naar ouder gewoonte.»

Nadat onze provinciën zich onafhankelijk hadden gemaakt van het Spaansche gebied, kan men stellen, dat voortdurend als regel heeft gegolden, dat het regt van gratie, als souvereiniteits-regt, berustte bij de Staten; maar dat het, gedurende de stadhouderlijke regeringen, door dezen ter uitoefening werd opgedragen aan de Stadhouders, met zekere min of meer uitgestrekte beperkingen en voorwaarden, gewoonlijk hierin bestaande, dat het advies moest worden ingewonnen van het hof, en dat in geen geval gratie mogt worden verleend voor

«gequalificeerde doodslagen, ende andere enorme delicten, gecommiteerd met geleyder lage of opsetten wille.»

Over de eerste dezer voorwaarden veroorloof ik mij eene bedenking.

WILLEM III had het regt te verleenen brieven van gratie, NAER *genomen advies van onsen hove*.

De schrijver leidt hiernit af, dat deze dus had het volledig, onbepaald regt van gratie. Ik geloof dat met hem; maar de uitlegging is niettemin in strijd met hetgeen eenige bladzijden vroeger gezegd wordt van WILLEM II.

Ook aan dezen was bij resolutie der Staten datzelfde regt toegestaan, NAER *genomen advies van den gemelden hove*. In het ontwerp echter der instructie had gestaan NA *genomen advies*. Hieruit nu wordt de gevolgtrekking gemaakt, dat het regt eigenlijk berustte bij het hof, welks advies de Stadhouder gehouden was te volgen, om het groote verschil, dat er bestaan zou tusschen de woorden *na* en *naer*. Naar onze tegenwoordige taal-regels is dit zeer juist; *naar* beteekent *secundum*; *na*, *post*. Of datzelfde onderscheid zoo streng werd in acht genomen in 1647, zou ik betwijfelen; maar zeker is het, dat er in dit opzigt niet het minste verschil bestaat tusschen den lastbrief van WILLEM II en dien van WILLEM III.

Na het vertrek van WILLEM V, keerde het regt van gratie natuurlijkerwijze in zijn ganschen omvang terug tot de Staten, bij wie het bleef tot na de Grondwet van 1806, die het op den Koning, gelijk die van 1814 op den Souvereinen Vorst, en die van 1815 weder op den Koning overdroeg.

A. D. P.

B. D. BOSSCHER. — *De cura politica, cui subi-
ciuntur damnati poenam passi.* — L. B. 1848. —
54 pag. in 8°.

Het is misschien niet geheel overbodig te zeggen, dat hier met die *cura politica* bedoeld wordt het toezigt der hooge politie van den *Code Pénal*, hetwelk bij ons reeds is afgeschafte bij het beruchte besluit van 11 Dec. 1813, dat thans (hoezeer niet in dit opzigt) op zijne beurt reeds grootendeels feitelijk is afgeschafte, ofschoon het regtens nog bestaat.

Waarin dit toezigt, naar den *Code*, bestond, is bekend. Aan den veroordeelde, door wien of ten wiens behoefte niet gesteld werd de geldelijke borgtogt, tot een bij het veroordeelend vonnis bepaald bedrag, werd door de regering het zij het verblijf in eene zekere plaats ontzegd, het zij eene vaste verblijfplaats in één der departementen van het rijk aangewezen; en, in geval van ongehoorzaamheid aan het één of het ander van die bevelen, kon hij door de regering worden aangehouden en gevangen gezet tot aan het verstrijken van den tijd voor het toezigt bepaald. In geval van veroordeeling wegens een nieuw misdrijf gedurende den tijd van het toezigt, werden de borgen, zelfs bij lijfswang bedwongen, tot betaling der sommen in de acte van borgtogt uitgedrukt.

De wet van 28 April 1832 bragt in deze instelling gewigtige veranderingen. Het gedwongen verblijf in eene bepaalde plaats en de administratieve gevangenis, als men het zoo noemen mag, werden afgeschafte; doch het regt der regering om den veroordeelde het verblijf in eene zekere plaats te ontzeggen bleef behouden; en den veroordeelde werd bovendien de verpligting opgelegd om, zoo dikwijls hij van woonplaats wilde veranderen, daar-

van opgave te doen aan het hoofd van het gemeentebestuur (maire) der plaats, welke hij wilde verlaten, van wien hij een zoogenaamd *feuille de route* moest ontvangen.

In België heeft men in 1830 het toezigt der hooge politie afgeschaft, «*attendu que cette peine n'a été établie que dans l'intérêt du pouvoir absolu, et que la surveillance qui lui est attribuée sans donner aucune garantie de la conduite de ceux sur lesquels elle est exercée, est funeste à la morale publique, en ce qu'elle s'oppose à ce que les condamnés, qui ont fini leur peine, reprennent un état dans la société, et qu'elle les reporte ainsi à entrer de nouveau dans la carrière du crime.*»

Dit belette echter niet, dat het bij de wet van 31 Dec. 1836, met eenige wijzigingen, hersteld werd.

De verklaring en de beoordeeling van alle deze verschillende wetten in Frankrijk en België, is het onderwerp van het eerste en grootste gedeelte dezer verhandeling.

In een tweede gedeelte wordt de vraag behandeld, of dit toezigt is wettig, noodig en nuttig, en bijgevolg in de wetgeving behoort behouden te blijven?

De schrijver verklaart zich vóór de zaak in het algemeen. Hij ziet daarin niet alleen een maatregel van zekerheid en voorzorg voor de maatschappij, maar ook eene soort van voogdij voor den veroordeelde zelve, die na het vonnis verkeert in denzelfden toestand, als de minderjarige, de verkwister of de krankzinnige, en die in dit toezigt vindt eene zekere bescherming, zoowel tegen zijne eigene kwade neigingen, als tegen de moeilijkheden die hij ondervindt, om zijne oude plaats in de maatschappelijke samenleving weder in te nemen.

Hij vindt echter in het Fransche en Belgische stelsel drie hoofdbezwaren, namelijk: vooreerst, is in de eenvoudige

verplichting om aangifte te doen van de verandering van woonplaats, waarbij de rol der overheid geheel lijdelijk is, inderdaad geen waarborg gelegen, althans niet tegen hem, die zich aan het toezigt wil onttrekken; ten tweede, zijn alle de preventieve maatregelen van het toezigt niet in staat om den veroordeelde van eenig nieuw voorgenomen misdrijf af te houden; ten derde, zijn de burgemeesters of maires doorgaans zeer gemakkelijk in het afgeven der reispassen, waarmede zij zich zelven van den last van het toezigt ontslaan, en hunne gemeente bevrijden van de inwoning dier gevaarlijke gasten.

De schrijver meent verder het geneesmiddel tegen alle deze kwalen te vinden in de vervanging van den *geldelijken* door *persoonlijken* borgtocht, waardoor de borg, even als de vader of de moeder ten aanzien van hun minderjarig kind, zich burgerlijk zou aansprakelijk stellen voor alle ongeoorloofde daden en nadeelen door den veroordeelde toegebracht.

Deze laatste stelling is misschien vrij betwistbaar; maar dit is, dunkt mij, zeker, dat men in de meeste gevallen die borgen niet vinden, en bijgevolg het geneesmiddel, bij gebrek van toepassing, geene vruchten dragen zal.

Maar wat hiervan zij, mijne gedachte over de zaak zelve zou deze zijn. Ik zie niet in, dat men het regt heeft, een veroordeelde, die zijn straf ondergaan heeft, buiten de wet te plaatsen, onder welken naam, onder welk voorwendsel, en met welk doel ook. Alle zulke preventieve maatregelen, die inderdaad straffen zijn voor een misdrijf dat men vreest, maar dat nog niet begaan is, en misschien nooit begaan zal worden, werken in de toepassing doorgaans onregtvaardig. Ik wil wel erkennen, dat het Fransche strafstelsel, dat den misdadiger door de straf gewoonlijk veel misdadiger maakt dan hij vóór de straf was, dat tuchthuizen en bagnes, die ons hare kweekelingen veel meer zedelijk bedorven terug-

geven dan zij ze ontvangen, tot eene zekere hoogte eenige voorzorgen konden regtvaardigen. Maar bij een verbeterd strafstelsel zal die voorzigtigheid ophouden een noodzakelijk kwaad te zijn, en juist daarom kunnen en moeten vervallen. Met het penitentiair strafstelsel is het onverenigbaar. Men noeme het toezigt, bescherming of voogdij; men gebruike het als middel voor opsluiting, verbanning of bespieding; het doel zij de maatschappij of den veroordeelde te beschermen, — altijd zal het zijn een exceptioneel regt en een exceptionele toestand, dien men schept voor den veroordeelde, en die zijn vrijen en onbelemmerden terugkeer tot de maatschappij en het dagelijksche verkeer met zijne medeburgers, in plaats van te bevorderen, zal bemoeijelijken, die de gedachte aan het verledene zal levendig houden, in plaats van uit te wisschen.

Daarna volgt een zeer beknopt overzicht over de Duitsche wetboeken, en eindelijk eenige zeer behartigenswaardige opmerkingen over het bijzonder patronaat, niet als maatregel van politie, maar als werk der liefdadigheid, waarbij ten slotte welverdiende hulde wordt toegebracht aan ons Nederlandsch genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen.

«Saepe fit,» wordt daarin gezegd, «ut in promovendis multis, quae ad commodum universae reipublicae pertinent, privati plus possint quam ipsa civitas, ejusve Magistratus.»

Dit is een waar woord. Ik geloof, dat deze zaak daaronder behoort.

A. D. P.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Even vòòr dat de wetgevende vergadering in Frankrijk, in het afgeloopen najaar geschorst werd, had de heer MORTIMER TERNAUX een voorstel bij haar aanhangig gemaakt, strekkende om de bepalingen van den Code de Commerce aan te vullen, in zake van de maatschappijen en commandite bij aandeelen en de naamlooze maatschappijen.

De heer CHÉGARAY is, namens de commissie van onderzoek der vergadering, belast geworden met het in overweging nemen van dat voorstel aan te bevelen. Zie hier den inhoud van zijn verslag, welks meêdeeling wij niet ten onpasse achten.

«De Code de Commerce behelst, in den titel *des sociétés* (livre 1, titre 3), voornamelijk deze bepalingen :

Art. 23. La société en commandite se contracte entre un ou plusieurs associés responsables et solidaires, et un ou plusieurs associés simples, bailleurs de fonds, que l'on nomme *commanditaires ou associés en commandite*.

Art. 29. La société anonyme n'existe point sous un nom social; elle n'est désignée par le nom d'aucun des associés.

Art. 30. Elle est qualifiée par la désignation de l'objet de son entreprise.

Art. 34. Le capital de la société anonyme se divise en actions et même en coupons d'actions, d'une valeur égale.

Art. 37. La société anonyme ne peut exister qu'avec l'autorisation du Roi et avec son approbation pour l'acte qui la constitue. Cette approbation doit être donnée dans la forme prescrite pour les réglemens d'administration publique.

Art. 38. Le capital des sociétés en commandite pourra être aussi divisé en actions, sans aucune autre dérogation aux règles établies pour ce genre des sociétés.

Art. 39. Les sociétés en nom collectif ou en commandite doivent être constatées par des actes publics ou sous signatures privées . . .

Art. 40. Les sociétés anonymes ne peuvent être formées que par des actes publics

«Niemand is onbekend, noch kan onbekend wezen met de menigvaldige en bedenkelijke misbruiken, waartoe, vooral sedert een vijftiental jaren, de door art. 38 van den Code de Commerce erkende bevoegdheid om het kapitaal der commanditaire vennootschap in aandeelen te splitsen, heeft aanleiding gegeven. Maar al te vaak heeft men de oprigters van die soort ondernemingen, die geslepener dan kiesch in hunne middelen waren, in maatschap zien brengen eigendommen, als: mijnen, werkplaatsen en fa-

brieken, waarvan zij de waarde overdreven, en die vaak aan de vroegere eigenaren niet betaald werden, of wel brevetten van uitvinding, ja loutere denkbeelden, waaraan men, naar willekeur, eene geheel hersenschimmige waarde toekende. Talrijke en bovenal kleine kapitalisten, door hoogdravende bekendmakingen uitgelokt, in de hoop op beweerde winsten, die van hun eigen kapitaal werden afgenomen, of waartoe men andere kunstgrepen bezigde, die hier niet behoeven herinnerd te worden, kochten, tot soms ontzettende prijzen, aandelen, waarop zelfs de aanvankelijke storting nog niet eens gedaan was, en erkenden te laat dat hetgeen zij zoo duur gekocht hadden, slechts een problematisch bestaan en eene nog meer problematische waarde had. Wilden zij de handelingen der bestuurders nagaan, dan schrikte men hen af door art. 27 van den Code de Commerce, dat aan de commanditaire aandeelhouders alle daad van beheer ontzegde, op de geduchte straf der solidariteit. De algemeene vergaderingen, die maar al te dikwijls voor verreweg de meerderheid uit schroomvallige of inschikkelijke aandeelhouders bestaan, leverden geene waarborgen van eenige beteekenis op. Er bleef dus niet dan de tusschenkomst van den regter over; maar de ontzettende hooge kosten, in verhouding tot het geringe belang van ieder aandeelhouders, hield hen meestal terug, om tot dien de toevlugt te nemen; het noodzakelijke om tot de gedwongen arbitrage te komen, ontrok overigens veelal de kennis van de zwaarwichtigste feiten aan de waakzaamheid en de gestrengheid van de regterlijke overheid; op die wijze is dan ook de maatschappij en *commandite* bij aandelen maar al te dikwerf een werktuig tot schâ en verderf voor den een, van schandelijk behaalde fortuin voor den ander geworden.

« Door die feiten bewogen, welke de algemeene denkwijze te regt hadden gaande gemaakt, gelaste de regering, omstreeks 1837, eene extra-parlementaire commissie om de beste middelen op te sporen, ten einde daartegen eene voorziening aan te brengen.

« Die commissie, waarin uitstekende magistraats-personen, bewindslieden en handelaren zitting hadden, vermeende te kunnen volstaan met eene wetsvoordragt, in acht artikelen vervat, waarvan de eerste en grondbepaling geene andere was, dan een algeheel verbod om de voordeelen van het kapitaal der maatschappij en *commandite* te mogen splitsen. De naamlooze vennootschap alleen zou het voorrecht behouden hebben om aandelen te scheppen en uit te geven. Strenge bepalingen strekten bovendien om de misbruiken tegen te gaan, waartoe de uitgiften van aandelen aanleiding hadden gegeven, en vooral de uitdeeling van dividenden, gegrond op fictive voordeelen, mitsgaders de circulatie van non-gelibereerde aandelen.

« Bij eene andere bepaling werd de regtsmagt der gedwongen arbiters afgeschaft, en werd aan de consuls het regt toegekend om, in eersten

aanleg, over de tusschen handels-vennooten opgekomen geschillen kennis te nemen.

« Dit ontwerp nu werd in 1833 aan de Kamer der afgevaardigden aangeboden, en door die Kamer aan het onderzoek van eene commissie verzonden, bestaande uit de heeren: FELIX REAL, DUMON, LOUIS LEBEUF, LAFOND, NICOD, ODILON BARROT, GARNERON, GUYET DES FONTAINES en LEGENTIL.

« Het verslag van die commissie werd uitgebragt door den heer LEGENTIL, in de zitting van 23 April 1833. Zoo als men van zulk eene commissie en van zulk een rapporteur verwachten mogt, is het door de voordragt opgeworpen vraagstuk, in zijn vollen omvang, met grondigheid en gezag, behandeld.

« Doordrongen, zoo als de commissie en de regering was, van de schaamteloze en verregaande misbruiken, waartoe de splitsing van de aandeelen van het maatschappelijk kapitaal aanleiding had gegeven, vermeende de wetgevende commissie zich toch tegen het voorstel te moeten aankanten, om, uit afkeer van het misbruik, eene bevoegdheid op te geven, die even heilzaam als vruchtdragende was.

« Dat de regering, bij de buitensporigheid der dobbelzucht, die de for-
« tuinen van allen bedreigt, wakker is geworden en daartegen een dam heeft
« gepoogd te stellen (zoo sprak de geachte rapporteur), daarover zult gij haar
« niet dan kunnen toejuichen; maar dat zij u voorgesteld heeft, eene zoo
« algemeene gebruikelijke wijze van vennootschap af te schaffen, omdat zij
« tot misbruiken heeft aanleiding gegeven, in de plaats van de vrijheid van
« associatie het noodzakelijk administratief toezigt te stellen, — die maat-
« regel kwam voor, het doel voorbij te streven en ingegeven door eene wat te
« groote gevoeligheid over de wanorde van 't oogenblik, wat te grooten
« schroom voor de toekomst.»

« Overeenkomstig dat beginsel, stelde de wetgevende commissie voor, de bevoegdheid te behouden, om de aandeelen van het kapitaal der commanditaire vennootschap te splitsen, maar met die bevoegdheid aan eene reeks bepalingen te ondersehikken, vervat in de zes en dertig artikelen, welke hare voordragt uitmaakten.

« De voornaamste van die bepalingen waren :

1°. De verplichting, om, bij notariële acte, elke maatschappij en commandite te constateren, waarvan het kapitaal in aandeelen zou gesplitst worden (art. 1);

2°. het bedrag der acten te bepalen, die niet minder dan van 500 franken zouden mogen wezen, in geval het kapitaal 100,000 franken beliep, noch minder dan 100 franken: indien het kapitaal beneden de 100,000 franken was (art. 2);

3°. de afschaffing van de aandeelen aan toonder en der aandeelen als promessen (art. 3, 7 en 30);

4°. de voorzorgen, die ten doel hadden om de overdrijving van de waarde der in maatschap gebragte onroerende goederen te beletten (art. 5);

5°. de waarborgen voor de goede en deugdelijke zamenstelling van de vergaderingen van aandeelhouders, eveneens als om hun den wettigen invloed van die vergaderingen te verzekeren (art. 3, 9, 10, 15 en 32);

6°. het bepalen van een tijd, gedurende welken, het zij de definitive opstelling van de ontwerpen der vennootschap moest worden tot stand gebragt, het zij voldaan aan de verbindtenissen des inschrijvers (art. 11 en 14);

7°. voorschriften, geschikt om de verantwoordelijkheid van de beheerders van meer wezenlijken aard te doen worden (art. 16—18, 24—26), daarentegen het toezigt der aandeelhouders meer afdoende en minder wisselvallig te maken (art. 18—21);

8°. voorzorgen, bestemd tegen de verdeling der geanticipeerde, fictive, van het kapitaal genomen dividenden (art. 23 en 24);

9°. het verbod om de aandeelen te negociëren; waarvan het volle bedrag niet betaald noch gewaarborgd zou worden (art. 22, 29 en 30);

10°. correctionnelle straffen, zoowel tegen hen, die door kunstgrepen of bedrog, inschrijvingen zouden afgetroggeld, of de waarde der in maatschap gebragte goederen overdreven hebben (art. 31), als tegen de notarissen of wisselagenten, die tegen de voorschriften of de verbodsbepalingen van de wet zouden hebben gehandeld (art. 23, 30 en 35);

11°. De afschaffing van de gedwongen arbitrage, en de opdragt van de beslissing in geschillen tusschen de vennooten aan de consulaire regtbanken, ten zij de belanghebbenden, met onderling goetvinden, de vrijwillige arbitrage mogten verkiezen, die in zekere gevallen van publieke orde enz., echter geheel uitgesloten zoude zijn.

«Het ontwerp van wet, dat der Regering door den arbeid van de Commissie buiten de Wctgevende Vergadering is ingegeven, en waarbij de bevoegdheid werd afgeschapt om het kapitaal der commanditaire vennootschap in aandeelen te splitsen, had zwaarwigtige bedenkingen doen opruijen (1), waartegen, zoo als men ziet, zich de parlementaire Commissie verzette: het ingewikkelde van de voordragt, door laatstgen. Commissie ontworpen, de menigvuldige beperkingen, waartoe zij scheen de toevlugt te moeten nemen, deden geen minder ernstige bezwaren opperen. De uitstekende magistraat, die thans het Hof van appel van Parijs

(1) Zie o. a. twee verloogen van den heer L. WOLOWSKI, in de *Revue de législation*, t. VII, blz. 180 en 258.

voorzit, was de krachtigste en meest gezag hebbende tolk daarvan (1).

«Het zij dat die bezwaren, op de geschiedenis van het handelsregt en op het beginsel van de vrijheid van overeenkomsten steunende, den loop van de algemeene denkwijz veranderd hadden, het zij dat die denkwijz voldaan ware geworden door eenige voorbeelden van strenge bestraffing, van de zijde der correctionnele regtbanken, het zij dat de ontwerpen van herziening en hervorming meer moeilijkheden en belemmeringen dan wel wettige waarborgen en wezenlijke voordeelen schenen te behelzen, althans zij hadden geen gevolg. Ons geacht medelid, de heer MORTIMERTERNAUX, gelooft thans de zaak weder te moeten opvatten. Hij doet opmerken, dat, mogen de misbruiken door de commanditaire aandeelen al minder bedenkelijk en gevaarlijk zijn dan in 1837 en 38, zij daarom toch niet opgehouden hebben. Hij voegt er bij, dat, daar de denkwijz omtrent al deze vraagstukken thans veel kalmer en minder opgezet is, dan op gemelde tijdstippen, het oogenblik gekomen schijnt, om ze wettelijk te herstellen. Hij wil intusschen afschaffen de bevoegdheid om het maatschappelijke kapitaal te splitsen, zoo als de Regering dit in 1837 voorstelde; hij wil die zelfs niet aan eene reeks ingewikkelde en in 't kleine vallende bepalingen onderwerpen, zoo als de parlementaire commissie in 1838 trachtte te doen. Hij sloeg alleen een klein getal bepalingen voor, welke, volgens hem, berekend waren om de schreewendste en meest onduldbare misbruiken weg te nemen. Zijne voordragt is in 14 artikelen verdeeld.

«Het eerste huldigt de bevoegdheid, door art. 38 van den Code de Commerce erkend.

«Het tweede vordert, dat de maatschappij en commandite worde opgerigt bij notariële acte, en dat die acte ten volle worde openbaar gemaakt en wel binnen de veertien dagen nadat zij is overeengekomen.

«Het derde verbiedt de aandeelen aan toonder, en veroorlooft den afstand van de aandeelen op naam alleen, en niet dan door overschrijving op de boeken van de vennootschap.

«Het vierde stelt alle opvolgende houders van het niet gelibereerde aandeel verantwoordelijk voor de volle storting, door den oorspronkelijken houder beloofd.

«Het vijfde bepaalt, dat, in geval van aanbrenge van onroerende goederen in eene maatschappij en commandite, de acte deswege den eigendom moet vermelden van die onroerende goederen, bij hen die ze aanbrenge, dat de opvolgende prijzen daarbij moeten vermeld worden, waartegen zij sedert tien jaren mogten verkocht zijn, en eindelijk het

(1) Voorrede van den *Traité des sociétés civiles et commerciales*, door den heer TROPLONG, blz. LIV enr.

bewijs inhouden, 't zij dat de prijs der onroerende goederen door de tegenwoordige bezitters bepaald is, 't zij de vermelding van de sommen, op de koopenningen nog verschuldigd gebleven.

« Art. 7 verbiedt den handel in de aandeelen-promessen en den verkoop van de eventuele regten in de maatschappijen.

« Art. 8 verbiedt de storting in de consignatiekas van de fondsen uit inschrijvingen voortkomende, en dit wel tot de definitive zamenstelling van de vennootschap.

« Art. 9 verbiedt de maatschappij en commandite zich anders te noemen, dan met den naam van zijne aandeel hebbende bestuurders, en dat zij zich aldus van een der voorregten poge meester te maken, door de wet aan de naamlooze vennootschap toegestaan (Code de Commerce, art. 301).

« Art. 10 tot 14 van de voordragt behelzen de eind-goedkeuring van de bepaling, die wij hier omschreven hebben.

« Deze schets, gevoegd bij die wij van de voordragt van 1833 gemeend hebben te moeten geven, zal de gelegenheid aanbieden, om na te gaan, waarin het voorstel van den heer TERNAUX van die voordragt verschilt en waarin het daarmee overeenstemt.

« Uwe 22e commissie van onderzoek geloofd, dat ons geacht medelid gelijk heeft, het zij om het beginsel van vrijheid, bij art. 38 van den Code de Commerce gehuldigd, te eerbiedigen, het zij om af te wijken van datgene, wat in die voordragt van 1833 te overdreven en in 't klein verordend was. Zij erkent, van eene andere zijde, het bestaan en het zwaarwigtige van de misbruiken, waartegen het voorstel voorziening heeft willen aanbrengen. Het schijnt haar zonder twijfel toe, dat in dat voorstel niet alles boven bedenking verheven is. De bepaling van art. 3, dat de aandeelen aan toonder volstrektelijk verbiedt, die van art. 4, dat de opvolgende eigenaren solidaire aansprakelijk stelt voor de volle stortingen, schijnen haar vooral te overdreven. Maar het overige van dat voorstel, en vooral de art. 1, 5 en 9, schijnen haar op gelukkige wijze te beantwoorden aan een even zedelijk als nuttig denkbeeld, zonder dat daarin iets buitensporigs, noch belemmerends voor de vrijheid der eerlijke lieden gelegen is. Evenzeer komt het ons nuttig en verstandig voor, de strafbepalingen omtrent deze stoffe te herzien. Uwe commissie van onderzoek houdt het wijders daarvoor, dat het voorstel door eene speciale commissie verbeterd kan worden, van welke, behalve de reeds door den heer TERNAUX opgeworpen vraagstukken, wij zouden kunnen aanbevelen het onderzoek van die bepalingen, welke tot de uitdeeling der dividenden en de rechtsmagt behooren.»
